Princeton University Library
32101 067635639

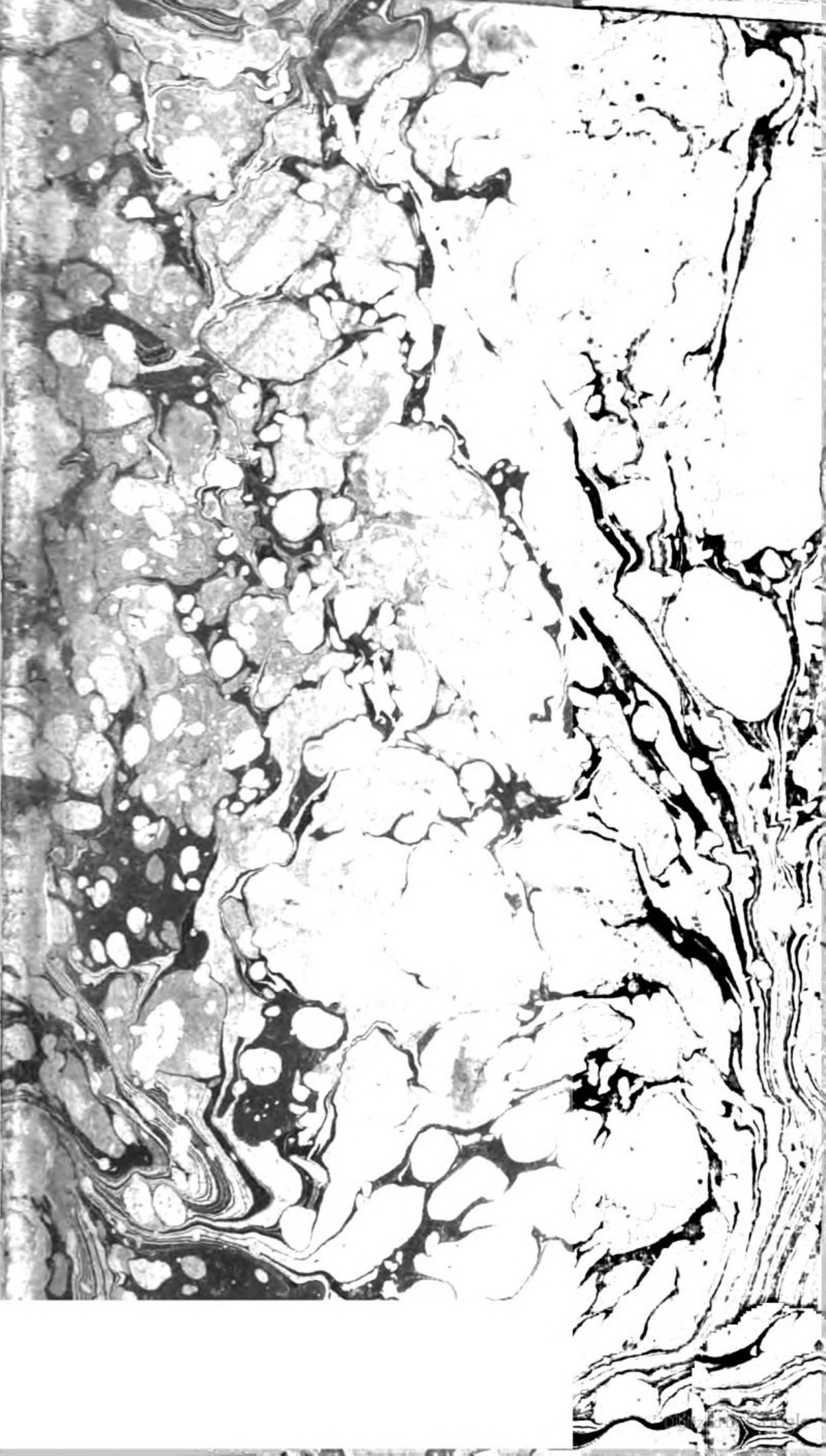

THEOLOGIA MORALIS

EX SOLIDIS PROBATORUM AUCTORUM PRINCIPIIS
Et Variorum Casuum resolutionibus, & usibusque in scholis Ordinum, ad Methodum

AD COMMODIOREM USUM
IN ALMA UNIVERSITATE HERBIPOLENSI
CONCINNATA A P.

EDMUNDO VOIT

SOCIETATIS JESU,
SS. Theologiæ Doctore, ejusdemque Professore Publico, & Ordinario.

EDITIO SEXTA
ACCURATIOR,

Et Tractatu Prævio nunquam antea edito De Actibus Humanis, atque aliis plurimis accessionibus nunc primum locupletata.

PARS PRIMA

De Actibus Humanis, Conscientia, Legibus, Fide, Spe, ac Charitate, Præceptis Dei & Ecclesiæ.

WIRCEBURGI,
MDCCLXIX.

Cum Privilegio Sac. Cæs. Majest. & Permissu Superior.

IMPENSIS ET TYPIS JOANNIS JACOBI STAHEL,
BIBLIOPOLÆ ET TYPOGRAPHI & CELSISSIMI ... PRIVILEGIATI.

Kaiserlicher Freyheitsbrief.

Wir JOSEPH von Gottes Gnaden erwehlter Römischer Kaiser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs, in Germanien, und zu Jerusalem König, Mitregent und Erbthronfolger der Königreiche Hungarn, Böheim, Dalmatien, Croatien, und Slavonien, Erzherzog zu Oestreich, Herzog zu Burgundien und Lothringen, Grosherzog zu Toscana, Grosfürst zu Siebenbürgen, Herzog zu Mayland, Bar &c. gefürsteter Graf zu Habsburg, Flanderen und Tirol &c. &c. Bekennen offentlich mit diesem Brief, und thuen Kund allermänniglich, das uns unser und des Reichs lieber getreuer Johann Jacob Stahel Bürgerlicher Buchhändler zu Würzburg unterthänigst zu vernehmen gegeben, was Massen derselbe ein Buch unter dem Titul: *Theologia Universa Moralis a Patre Edmundo Voit, S. J. Universitatis Herbipolensis Professore,* Conscripta & a Censore Librorum ordinario approbata wegen seines besondern Nutzen, zum Besten des Publici von neuen in Druck aufzulegen entschlossen seye, nachdem aber zu besorgen stehe, dass gewinnsüchtige Leute sich unterfangen mögten, mehr gedachtes Buch auch anderer Orten, nachzudrucken Supplicanten sofort die Verkauffung desselben, erschwäret und über seinen darauf verwendete viele Kösten ein grosser Schaden zugefügt werden dörfte, als hat uns derselbe demüthigst gebetten, wir unser Kaiserliches Privilegium ihme auf zehen Jahr zu ertheilen gnädigst geruhen mögten, wann wir nun gnädiglich angesehen solche des Supplicanten demüthigste Bitte, so haben wir ihme die Gnade gethan, und Freyheit gegeben, thun solches auch in Kraft dieses Briefs also und der Gestalten, dass gedachter Johann Jacob Stahel obbemelte Theologiam Moralem in offenen Druck auflegen, ausgehen, hin und wieder ausgeben, feil haben und verkauffen könne und möge, auch ihme solchen niemand ohne jenen Consens, Wissen oder Willen innerhalb zehen

6308 243 80057

Digitized by Google

Jahren von Dato dieses Kayserlichen Privilegii anzurechnen, im heiligen Römischen Reich nachdrucken und verkauffen lassen solle, und gebiethen darauf allen und jeden unseren und des heiligen Römischen Reichs Unterthanen und Getreuen, insonderheit aber allen Buchdruckern, Buchführern, Buchbinderen, und Buchverkäuffern bey Vermeydung einer Poen von 6. Mark löthigen Golds, die einjeder so oft er freventlich darwieder thäte, uns halb in unsere und des Reichs Kammer, und den anderen halben Theil mehr besagten Johann Jacob Stahel unabläßig zu bezahlen gehalten seyn solle, hiermit ernstlich und wollen, dass ihr oder einiger aus euch selbst noch jemand von euretwegen obengenentes Buch in vorbemeldten zehen Jahren nicht nachdrucket, feil habet, umtraget oder verkauffet, noch dies anderen zu thuen gestattet, in keine Weiss nachwage, alles bey Vermeydung unserer Kaiserlichen Ungnade vorgemeldter Poen und Verliehrung desselbigen eueren Drucks, den er Johann Jacob Stahel oder dessen Befehlshaber mit Hülf und Zuthuen eines jeden Orts Obrigkeit, wo sie dergleichen bey euch und einem jeden finden werden, also gleich aus eigenen Gewalt ohne Verhinderung männiglich zu sich nehmen, und damit nach ihrem Gefallen handlen und thuen können und mögen, jedoch solle er Johann Jacob Stahel schuldig und verbunden seyn, die gewöhnliche fünf Exemplaria bey Verlust unserer Kaiserlichen Freyheit zu unserem Kaiserlichen Reichs-Hofrath zu lieferen und dieses unser Kaiserliches Privilegium anderen zur Nachricht und Warnung voran drucken zu lassen.

Mit Urkund dieses Briefs besiegelt mit unserem Kaiserlichen aufgedruckten Secretinsiegel. Geben zu Wien den sechs und zwanzigsten September Anno siebenzehn Hundert sechs und sechszig unseres Reichs im dritten.

JOSEPHUS m. p.
(L. S.)

Vt Reichsfürst v. Colloredo m. p.
ad Mandatum Sac. Cæs. Majestatis proprium.
Andreas edler von Stock m. p.
PARS

PARS PRIMA
THEOLOGIÆ MORALIS.

THEOLOGIA Moralis verſatur circa actiones humanas, docendo, quomodo eæ debeant componi in ordine ad vitam Chriſtianam: tradit principia recte judicandi de actuum humanorum (quos vocamus *caſus conſcientiæ*) bonitate vel malitia ad directionem tum propriæ, tum alterius conſcientiæ. Solet autem hæc ſcientia latiſſime diffuſa in duas partes dividi, quarum *prima* agit de regulis actuum humanorum, de peccatis in genere, de præceptis Dei & Eccleſiæ: *altera* de Sacramentis, & cenſuris.

Ea, quæ magis ſpeculativa videntur, Theologiæ Scholaſticæ relinquo, inhærens principiis pra-

ꝺticis ad mentem probatorum Authorum; nec latum (ut ajunt) unguem deflectam a ſenſu orthodoxæ Ecclesiæ & Patrum, Decretisque Summorum Pontificum, quæ ut continuo coram oculis verſentur, huic opuſculo Theologico propoſitiones ab *Alexandro VII. Innocentio XI.* & *Alexandro VIII.* damnatas lubet præfigere, quas per decurſum ſecundum numeros citare ſufficiet, ne eædem ad literam allegatæ ſæpius recurrant, additur ſingulis propoſitionibus tum numerus Romanus I. II. qui indicat partem primam & ſecundam; tum Arabicus, qui indicat numerum marginalem, ubi agitur de propoſitione damnata.

PRO-

PROPOSITIONES XLV.

AB

ALEXANDRO VII.

Per Decretum editum Feria V. die 24. Septembris, Anno 1665. confixæ.

1. HOMO nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei & Charitatis ex vi præceptorum divinorum, ad eas virtutes pertinentium. I. 345. 400. 401.

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat. I. 679.

3. Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. die 18. Julii in Consistorio S. Congregat. Eminentiss. Card. visa & tolerata est. II. 1485. & 833.

4. Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscunque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa. II. 833.

5. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse Hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis. I. 370.

6. Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur solicitasse in confessione; ac proinde non est denunciandus. II. 883.

7. Modus evadendi obligationem denunciandæ solicitationis est, si solicitatus confiteatur cum solicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi. II. 886.

8. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII. II. 427.

9. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere collato illi minore stipendio, alia parte stipendii sibi retenta. II. 432.

10. Non est contra justitiam, pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre; neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam, promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram. II. 435.

11. Peccata in confessione omissa seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob alium causam non tenemur in sequenti confessione exprimere. II. 577.

12. Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate. II. 845.

13. Satisfacit, præcepto annuæ confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato. II. 613. & 748.

14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ. II. 609. I. 196.

15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat. II. 640.

16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in confessarium simplicem Sacerdotem, non approbatum ab Ordinario. II. 753.

17. Est licitum Religioso vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publice, & coram gravissimis Viris prædicta impingere, nisi occidatur. I. 678.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare. I. 678.

19. Non peccat maritus, occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam. I. 673.

20. Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna. II. 1068.

21. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio literarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet. II. 1068.

22. Non est contra justitiam, beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente non exigit illam pro col-

latione

latione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur, I. 494. sub fin. & 486.

23. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto. I. 987.

24. Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem. I. 758.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens: Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam. I. 738.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio. I. 110.

27. Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem. I. 94.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam. I. 144.

PROPOSITIONES RELIQUÆ.

Ab eodem Summo Pontifice.

ALEXANDRO VII.

Per Decretum editum Feria V. die 18. Martii anno 1666. confixæ.

29. In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium. I. 284. 992. & 1000.

30. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio. I. 989.

31. Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque iter agant, etiamsi necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant. I. 989.

32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget. I. 994.

33. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascunque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit. II. 1068.

34. In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto. II. 1060.

35. Unico Officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti & crastino. II. 1067.

36. Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per Concilium Trident. I. 265.

37. Indulgentiæ concessæ Regularibus, & revocatæ a Paulo V. hodie sunt revalidatæ. II. 665.

38. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum. II. 271.

39. Illa particula *quamprimum* intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur. II. 271.

40. Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem & sensualem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris & pollutionis. I. 725. & 305.

41. Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam; si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo, *regalo*, dum, deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur. II. 742. & 738.

42. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. I. 921.

43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plus, quam per decem annos. I. 953.

44. Quoad forum conscientiæ, Reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ. II. 1407.

45. Libri prohibiti, donec expurgentur: possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur. II. 1428.

PRO-

PROPOSITIONES LXV.

Ab

INNOCENTIO XI.

Per Decretum editum Feria V. die 2. Martii anno 1679. confixæ.

1. NON est illicitum, in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis aut Episcopalis. I. 86.

2. Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem, etiam minus probabilem. I. 88.

3. Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus. I. 83.

4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili. I. 106.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus. I. 400.

6. Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum. I. 401.

7. Tunc solum obligat, quando tenetur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possimus. I. 401.

8. Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui. I. 328. & 329.

9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa, ac defectu veniali. II. 1207.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno & formali. I. 700.

11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos. I. 700.

12. Vix in Sæcularibus invenies, etiam in Regibus superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam,

nam, quando tenetur tantum ex superfluo statui. I. 710.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum. I. 715.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas. I. 715. & 631.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas. I. 715. & 631.

16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se. I. 445.

17. Satis est actum fidei semel in vita elicere. I. 349.

18. Si a potestate publica quis interrogetur; fidem ingenue confiteri, ut Deo & fidei gloriosum consulo; tacere, ut peccaminosum per se non damno. I. 351. 361.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium. I. 345.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem. I. 345.

21. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidat, ne non sit locutus Deus. I. 345. 348. & 107.

22. Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris. I. 346.

23. Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit. I. 345.

24. Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem. I. 526. 546.

25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis. I. 546.

26. Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocunque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus. I. 536.

27.

27. Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens & studiosa. I. 536.

28. Qui mediante commendatione vel munere ad Magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum. I. 536.

29. Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi. II. 71.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat. I. 678.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei I. 676.

32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus. I. 676.

33. Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injuste impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in Cathedram vel Præbendam contra eorum possessionem injuste impedientem. I. 676.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur. I. 668.

35. Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur; ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi. I. 670.

36. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi. I. 768.

37. Famuli & famulæ domesticæ possunt occulte Heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt. I. 809.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcunque sit magna summa totalis. I. 804. & 781.

39. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave da-

damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati. I. 775.

40. Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri. I. 923.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari. I. 922.

42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum. I. 924.

43. Quidni non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere? I. 969.

44. Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia. I. 969. & 962.

45. Dare temporale pro spirituali, non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra. I. 486.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic, ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis. I. 486.

47. Cum dixit Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverunt, ad Ecclesias promovent; Concilium vel primo videtur per hos digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur. I. 737.

49. Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali. I. 749.

50.

50. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum. I. 746.

51. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat Herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti; puta, ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur. I. 645. & seq. & 689.

52. Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus. I. 615. 621.

53. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis Celebrantibus audit. II. 471.

54. Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem. II. 1041. I. 241.

55. Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem. II. 324. 268.

56. Frequens Confessio & Communio etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis. II. 385.

57. Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam. II. 495.

58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem. II. 730.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus Festivitatis aut indulgentiæ. II. 576.

60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat, se dolere, & proponere emendationem. II. 723. 324.

61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quin imo directe, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit. II. 736. 324.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit. II. 737.

63. Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro, vel proximi. II. 737.

64.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, & etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini nostri Jesu Christi. I. 365. & 21.

65. Sufficit illa mysteria semel credidisse. I. 349.

DUÆ PROPOSITIONES

AB

ALEXANDRO VIII.

Per Decretum editum die 24. Augusti anno 1690. confixæ.

1. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali: formalis vero in conformitate actus cum regula morum. At hoc sufficit ut actus moralis tendat in Finem ultimum interpretative. HUNC HOMO NON TENETUR AMARE, NEQUE IN DECURSU VITÆ SUÆ MORTALIS. I. 401. in fine.

2. Peccatum Philosophicum seu morale est actus humanus, disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi: Theologicum vero & mortale est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum, quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna poena dignum. I. 278.

PRO-

PROPOSITIONES ALIÆ XXXI.

AB

ALEXANDRO VIII.

Per Decretum editum Feria V. die 7. Decemb. anno 1690. confixæ.

1. In ſtatu naturæ lapſæ ad peccatum mortale & demeritum ſufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in cauſa ſua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis. I. 280.

2. Tametſi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa non excuſat a peccato formali. I. 25. & 228.

3. Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam. I. 81.

4. Dedit ſemetipſum pro nobis oblationem Deo, non pro ſolis electis, ſed pro omnibus & ſolis Fidelibus. I. 346.

5. Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jeſu Chriſto influxum; adeoque hinc recte inferes, in illis eſſe voluntatem nudam & inermem, ſine omni gratia ſufficiente, I. 346. II. 97.

6. Gratia ſufficiens ſtatui noſtro non tam utilis, quam perniciofa eſt, ſic, ut proinde merito poſſimus petere: A gratia ſufficiente *Libera nos Domine*. II. 97.

7. Omnis humana actio deliberata eſt Dei dilectio vel mundi; ſi Dei, charitas Patris eſt; ſi mundi, concupiſcentia carnis, hoc eſt, mala eſt. II. 385.

8. Neceſſe eſt, infidelem in omni opere peccare. I. 374.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum, mere ob

ejus

ejus turpitudinem & disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu. I. 279.

10. Intentio, qua quis testatur malum, & prosequitur bonum, mere ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens. I. 406.

11. Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ dilectionem operatur, peccatum est. I. 406.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: & etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana. 374.

13. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur. I. 406.

14. Timor gehennæ non est supernaturalis. II. 495.

15. Attritio, quæ gehennæ & pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis. II. 495.

16. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, & præscriptio, natura rei idipsum quodammodo dictante. II. 645.

17. Per illam praxin mox absolvendi ordo pœnitentiæ est inversus. II. 645.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu. II. 645.

19. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali. II. 122. 536.

20. Confessiones apud religiosos factæ pleræque vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ. II. 613.

21. Pa-

21. Parochianus poteſt ſuſpicari de Mendicantibus, qui eleemoſynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi & incongrua pœnitentia ſeu ſatisfactione, ob quæſtum ſeu lucrum ſubſidii temporalis. II. 613.

22. Sacrilegi ſunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis ſuis pœnitentiam egerint. II. 358.

23. Similiter arcendi ſunt a ſacra Communione, quibus nondum ineſt amor Dei puriſſimus, & omnis mixtionis expers. II. 385.

24. Oblatio in templo, quæ fiebat a B. Virgine Maria in die Purificationis ſuæ per duos pullos columbarum, unum in holocauſtum, & alterum pro peccatis, ſufficienter teſtatur, quod indiguerit purificatione, quod Filius, qui offerebatur, etiam macula Matris maculatus eſſet ſecundum verba legis. I. 276.

25. Dei Patris ſimulacrum nefas eſt Chriſtiano in templo collocare. I. 412.

26. Laus, quæ defertur Mariæ ut Mariæ, vana eſt. I. 412.

27. Valuit aliquando Baptismus ſub hac formula collatus: *In nomine Patris* &c. prætermiſſis illis: *Ego te baptizo* &c. II. 131.

28. Valet Baptismus collatus a Miniſtro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi obſervat, intus vero in corde ſuo apud ſe reſolvit: *Non intendo, quod facit Eccleſia.* II. 168. & 57.

29. Futilis, & toties convulſa eſt aſſertio de Pontificis Romani ſupra Concilium Oecumenicum auctoritete, atque in fidei quæſtionibus decernendis infallibilitate. I. 95.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Auguſtino clare fundatam, illam abſolute poteſt tenere, & docere, non reſpiciendo ad ullam Pontificis Bullam. I. 95.

31. Bulla Urbani VIII. *In eminenti*, eſt ſubreptitia.

Ad-

Adverte: In hac Bulla URBANI VIII. edita anno 1641., confirmantur Constitutiones PII V. & GREGORII XIII. quibus damnantur quadraginta novem Baji propositiones: in eadem iterum prohibetur liber Cornelii Jansenii, cui titulus: *AUGUSTINUS.* Hanc Bullam Bajani & Jansenistæ dixerunt esse subreptitiam, tanquam editam a Pontifice veritatis ignaro; cum tamen Pontifex in ea asserat, *ex matura ac diligenti ejusdem libri, cui titulus, AUGUSTINUS, lectione* compertum esse, in eodem libro multas Baji propositiones proscriptas contineri. *Viva* in hanc propositionem.

TRA-

TRACTATUS
PRODROMUS
DE ACTIBUS HUMANIS.

CAPUT I.

De Natura Actuum Humanorum.

„ I. QUÆR. Quid sit actus humanus?
„ R. Est ille qui procedit a voluntate
„ cum rationis advertentia & libertate.

„Dicitur 1. *Qui procedit a voluntate:* sive immediate,
„ ut amor, odium &c. Et tunc dicitur, *Actus elicitus*; si-
„ ve mediate, ut meditatio, ambulatio, &c. Et tunc di-
„ citur, *Actus imperatus*, quatenus ex imperio volunta-
„ tis elicitur ab alia potentia, nimirum meditatio ab in-
„ tellectu, & deambulatio a potentia motrice.

„ Dicitur 2. *Cum rationis advertentia & libertate:*
„ per quod distinguitur ab *Actione hominis*, quæ natura-
„ liter procedit ab homine absque rationis advertentia
„ & libertate. Ut adeo talem actum vel ingrediantur,
„ vel comitentur quinque prædicata, hoc Tractatu cura-
„ tius consideranda: Voluntarietas, Libertas, Moralitas,
„ Meritum, & Supernaturalitas. Sequitur

Digitized by Google

„ *Corollarium:* Non poteſt dari actus humanus ex-
„ pers omnis moralitatis; cum enim dari nequeat *pecca-*
„ *tum Philoſophicum*, conſequens eſt, non poſſe aliquid
„ explicite cognoſci conforme, vel difforme rationi, ac
„ creaturæ rationali, quin implicite cognoſcatur etiam
„ conforme vel difforme legi Dei, quæ eſt regula morali-
„ tatis, directiva rationis, & naturæ rationalis. V. Viva
„ in prop. 2. ab Alex VIII. damn.

2. „ Q. 2. Quæ actuum humanorum œconomia?

„ ℞. Octo enumerantur actus, quorum tres circa
„ *Finem*, amor, intentio, fruitio: quinque circa *Media*
„ verſantur, ſcilicet, conſultatio, electio, conſenſus,
„ imperium, uſus. *Amor* eſt actus, quo bonum ſimpli-
„ citer appetitur, abſtrahitque ab illius præſentia, & ab-
„ ſentia. *Intentio* efficax, ſeu, quod idem, deſiderium
„ efficax eſt volitio finis, aut boni abſentis cum ordine ad
„ media, quibus obtineatur. *Fruitio* eſt delectatio & quies
„ in fine ut jam poſſeſſo. His opponuntur *Odium*, quod
„ eſt averſio a malo, ut in ſe ſimpliciter ſpectato: *Fuga*
„ quæ eſt efficax nolitio mali in ordine ad illud declinan-
„ dum: *Triſtitia*, ſeu dolor eſt vitalis inquietudo volun-
„ tatis in malo præſente.

„ *Conſultatio* eſt actus intellectus, quo in media
„ idonea inquiritur cum comparatione inter eorum aptitu-
„ dinem. *Conſenſus* eſt ſimplex complacentia approbativa
„ medii propoſiti. *Electio* eſt actus Voluntatis unum me-
„ dium præ alio aſſumentis. *Imperium* eſt actus rationis
„ practicæ præcipientis ſibi executionem mediorum ele-
„ ctorum, & cum juxta P. Viva in hoc actu duo re-
„ periantur: intimare, quid faciendum, & ordinare, ut
„ fiat; exigit hic actus exercitium tam intellectus, quam
„ voluntatis. Ultimo *Uſus* tum activus, quo voluntas
„ applicat potentiam executivam ad exequendum impe-
„ rium, tum paſſivus, qui eſt ipſa operatio potentiæ exe-
„ cutivæ per voluntatem applicatæ, complet ordinem me-
„ diorum.

„ Paradigma hujus œconomiæ datur in homine ap-
„ petente converſionem, ingreſſum religionis, aut ſani-
„ tatem. *Amor* ſimplici affectu complacet ſibi in corpo-
„ ris valetudine: *intentio* efficaciter illam appetit per me-
„ dia aliqua in confuſo: *Conſultatio* deliberat de mediis:
„ *Conſenſus* approbat e. g. inediam præ aliis: *Electio* il-
„ lam aſſumit: *imperium* imperat potentiæ illam exequen-

„ ti:

„ si: hæc potentia per *Usum* eandem servat: *fruitio* ob-
„ tenta valetudine delectatur, & quiescit.

3. „ Q. 3. Quæ actuum humanorum firmitas?

„ ℞. Firmitas actus *Valor* nuncupatur ab actus li-
„ centia distinctus: *Licite* namque fieri actum dicimus,
„ quando ita actus ponitur, ut circa illum observentur le-
„ ges latæ, circumstantiæ debitæ loci, temporis & modi,
„ quas legislator jure exigit; *Valide* autem fit, quando
„ ita ponitur, ut omnes causæ ad illius substantiam requi-
„ sitæ adsint, qui valor locum duntaxat habet in quinque
„ actuum generibus, videlicet judiciis, contractibus, Sa-
„ cramentis, votis & juramentis.

„ Præterea geminam *infirmitatem* valori oppositam
„ Authores observant; unam *omnimodam*, qua actus ipso
„ jam sui initio est invalidus, nullus, carens robore, quod
„ contingit, cum deest aliquid, quod tanquam substantiale
„ requirit vel *jus naturæ*, e. g. contractus initus a persona
„ usu rationis destituta, aut circa materiam impossibilem
„ physice, aut moraliter, seu intrinsece peccaminosam:
„ vel *jus humanum*, e. g. si hoc inhabilitet personam ad
„ efficiendum ejusmodi actum, veluti pupillum, prodi-
„ gum &c. si pro forma actus requirat aliquas conditio-
„ nes, veluti pro alienatione rerum Ecclesiasticarum quas-
„ dam solemnitates &c. si actum ipsum directe annullat di-
„ cendo: *est irritus*, *pro infecto habeatur &c.* sive po-
„ stea accedere debeat declaratio Judicis, sive non.

„ alteram *non omnimodam*, qua actus initio valet,
„ sed irritari potest vel per *Sententiam rescissoriam* Judi-
„ cis, e. g. si alteruter contrahentium est læsus ultra di-
„ midium &c. vel per actum alterius habentis *potestatem*
„ *dominativam* in alium, e. g. si pater annullat vota filii
„ impuberis. Dices: igitur actus invalidus erit etiam il-
„ licitus, cum sit contra legem. Resp. Hoc aliquando
„ esse verum, quando invalidatur ut noxius, & bonis mori-
„ bus oppositus; seu quando est contra legem irritantem,
„ & prohibentem simul. Vide peculiariter pro hoc tra-
„ ctatu P. Sim. Karchne *Dissertationes de actibus humanis;*
„ P. Dom. Viva *Opuscula Theologico-moralia op.* 1.

CAPUT II.

De Voluntarietate Actuum humanorum.

4. „ QUÆR. 1. Quid & quotuplex Voluntarium?
„ ℞. Communiter juxta mentem D. Thomæ &
„ Aristotelis quoad substantiam definitur Voluntarium:

Quod provenit ab intrinseco cum cognitione. Duo itaque exigit Essentia physica voluntarietatis; 1. ut sit ab intrinseco, hoc est voluntate. 2. ut præeat cognitio eorum, secundum quæ actus dicitur voluntarius, v. g. si quis invito tibi manum arripiat, & deleat laceretve chirographum; si explodat sclopeum in veprem, ubi latere feram credit, cum sit homo, nec illa laceratio, nec istud homicidium erit voluntarium, licet voluntaria hic sit occisio viventis simpliciter.

„ Prima divisio fit in *Voluntarium simpliciter*, idque mixtum aut purum, & *Voluntarium secundum quid:* illud est, quod est juxta voluntatem hominis absolutam & efficacem: si detur in contrariam conditionata & inefficax nolleitas, appellatur *Mixtum*, seu *Voluntarium simpliciter*, & *involuntarium secundum quid*, prout contingit in mercatore projiciente merces suas in mare ad salvandam vitam &c.: si nulla detur hujusmodi actualis nolleitas, dicitur *Voluntarium purum*, quale habet peccator ex metu gehennæ serio pœnitens &c. *Voluntarium secundum quid* est, quod est juxta voluntatem hominis conditionatam & inefficacem, licet hic & nunc adsit nolitio prævalens, e. g. lusor libenter produceret lusum, nisi urgeret tempus Sacri.

5. „ Q. 2. Quid Voluntarium indirectum?

„ ℞. Quod est a Voluntate, sed non positive id appetente, aut in id influente. *Declaratur.* Potest quid esse voluntarium *in se*, in quod voluntas suo actu directe tendit, & hac de causa *Voluntarium directum* nuncupatur: v. g. homo inquieti ingenii appetit ebrietatem, & rixas simul ex hac prævisas. Potest esse voluntarium *in alio*, in quod voluntas non tendit explicite, determinate &c. quamvis tendat in aliud, ex quo intellectus prævidet, hoc esse secuturum, e g. si rixas determinate non appetat, modo appetat ebrietatem, ex qua prævidet rixas, jam indirecte censetur etiam rixas velle; quod appellatur *Voluntarium in causa*, si medium ad hunc effectum est actio positiva, & *Voluntarium indirectum*, si prædictum medium sit quid negativum, mera omissio actionis, e. g. si paterfamilias possit impedire has rixas, omittat tamen impedire.

„ *Corollarium.* Ut effectus ex omissione mea secuturus, atque ipsa hæc omissio mihi sint voluntaria, duo necessaria sunt, 1. ut prævideantur; 2. ut in mea potestate sit, illos impedire, e. g. explodenti sclope-

„ tum

„ tum, & non prævidenti fubortum inde incendium, hoc „ illi neutiquam eft voluntarium; nec mors ægroti eft medico voluntaria, fi nulla arte curari jam prævalens morbus poffit.

6. „ Q. 3. An voluntarium in alio femper fit volenti imputabile?

„ ℞. Non femper effe moraliter illi imputabile ad „ culpam: certe Deus voluntarie non impedit, fed permittit peccatum hominis, quin hoc illi fit imputandum. „ Ut ergo effectus ex caufa fecutus vel non impeditus fit „ mihi culpabilis, præter *prævifionem*, faltem confufam „ effectus inde fecuturi, præter *potentiam impediendi* requiritur etiam *obligatio impediendi*: quod, quam omnibus certum, tam difficile eft determinare, quandonam „ prævidens obligetur ad impediendum. Qua in re præplacet opinio Recentioris: *Tunc effectus malus fecuturus eft imputabilis ponenti caufam aut omiffionem, „ quando caufa vel omiffio hæc eft prohibita, & quidem „ ideo, ne ex illa fequatur ejusmodi effectus.* Vel aliter: „ Voluntarium in alio eft volenti imputandum, quando „ vel effectus *per fe* ex natura fua fequitur ex caufa aut „ omiffione, vel fi *per accidens* folum fequatur, quando „ datur lex prohibens effectum hunc fpecialiter ut dependentem ab hac caufa aut omiffione. Hæc vero culpa „ imputabilis erit eo major vel minor, quo pejor eft effectus, & potentior allicientia caufæ ad talem effectum.

„ *Corollarium:* 1. Pollutio fecuta in Chirurgo ex „ infpectione ægroti, vel in confeffario ex auditione confeffionis, fi voluntas eam non approbet, non eft culpabilis, fiquidem caufa non eft prohibita.

„ 2. Pollutio nocturna fecuta ex comeftione carnis „ die jejunii, ebrietate &c. fi voluntas eam non amplectatur, non imputatur comedenti &c. quia caufa, licet „ prohibita in fe, tamen non eft prohibita ideo, ne fequatur in dormiente pollutio.

„ 3. Motus obfcœni ex imagine indecenti obiter per „ curiofitatem afpecta orti non cenfentur mortaliter peccaminofi, quia afpectus ejusmodi non eft caufa vehementer alliciens ordinarie.

„ 4. Lapfus aut relapfus proximi ex malo tuo exemplo, aut omiffione culpabili correctionis fraternæ eft „ tibi imputabilis pro gravitate lapfus; & ex liberiori „ afpectu partium inhoneftarum alterius fexus fecuta pol-

„ lusso &c. quandoquidem causa est graviter prohibita, „ & quidem ideo, ne sequatur talis effectus.

„ *Dices.* Ergo voluntarium in causa sufficiet pari- „ ter ad meritum, sicut ad demeritum. ℞. N. Plus re- „ quiritur ad bonum, quam ad malum; . . . . . quia bo- „ num ex integra causa, malum ex quolibet defectu. De „ quo infra.

7. „ Q. 4. An detur pura omissio libera?

„ ℞. *Sub distinctione.* Potest dari pura absque „ omni actu voluntatis *directe* in illam tendente, e. g. „ omissio Sacri est Cajo libera, quamvis positive secum „ non intendat: *Volo omittere Sacrum*, dummodo præ- „ videat illam ex lusu secuturam. 2. An autem dari pos- „ sit absque omni actu voluntatis *indirecte* illam attingen- „ te, quo causam omissionis attingat vel motivum ad omis- „ sionem impellens amplectendo, vel ab ea absterrens re- „ pellendo, est lis mere speculativa. Illud certum est, „ omissionem actus esse honestam vel inhonestam, si mo- „ tivum omittendi est honestum aut inhonestum, e. g. omis- „ sio eleemosynæ ex avaritia.

8. „ Q. 5. Quandonam taciturnitas habeat vim con- „ sensus?

„ ℞. In quatuor circumstantiis *qui tacet, consentire* „ *videtur.* 1. In *obligatione prohibendi*; cum Superior „ vi officii deberet & facile posset dissentire, nec dissen- „ tit. 2. In *Acceptatione favoris*, quivis enim censetur „ consentire in commodum suum, nisi positive excipiat: „ aliter utique in incommodis. 3. In *consensione & com-* „ *paratione plurium*, quando in Senatu, capitulo, judi- „ ciis pars videt agi inique, aut quando in judicium vo- „ catus ex objectis sibi duobus criminibus unum negat, „ alterum silentio præterit. 4. In *speciali juris disposi-* „ *tione*, v. g. si filia taceat in sponsalibus a parente con- „ tractis.

„ *Dices.* Igitur etiam sufficit consensus mere *præ-* „ *sumptus*, aut ratihabitio *de futuro* tantum, qua agens „ cogitat: Consentiet Superior, si rogaretur. Resp. Quan- „ do agitur de valore actus, e. g. in jurisdictione confes- „ sarii, dispensatione Papæ ad matrimonium, deputatione „ Sacerdotis ad assistendum matrimonio loco Parochi &c. „ N. extra casum valoris C.

CA-

CAPUT III.

De Libertate Actuum Humanorum.

9. „QUÆR. 1. Quid & quotuplex liberum?
„ R. Libertas in genere est immunitas a servi-
„ tute & subjectione; quoniam vero quinque modis po-
„ test homo esse subjectus, quintuplex enumeratur liber-
„ tas videlicet *a lege* juxta illud: libertas est in possessio-
„ ne contra legem dubiam: *a peccato;* qui enim peccat,
„ est servus peccati. Rom. 6. *a pœna* vel miseria; *a vio-*
„ *lentia* seu coactione, & *necessitate* seu determinatione
„ ad unum independenter ab exercitio liberi hominis ar-
„ bitrii orta, quæ libertas indifferentiæ dicitur.

10. „Q. 2. Quæ natura liberi arbitrii?
„ R. Ex Bellarmino Tom. 3. Controv. l. 3. Liberum
„ arbitrium est potestas libera, intelligenti naturæ super-
„ addita, eligendi medium aliquod ad finem præfixum
„ propter gloriam Dei. Hoc arbitrium *in actu primo* est
„ ipsa potentia voluntatis, ut directa a ratione tanquam a
„ radice sua; *in actu secundo* autem est electio voluntatis
„ præsupponens prævium judicium rationis: vera porro
„ & essentialis *arbitrii libertas* est libertas a necessitate,
„ seu indifferentiæ, quæ ex prævia deliberatione pro libitu
„ eligit agere vel non agere, vel agere oppositum, definitur-
„ que: *potentia quæ positis omnibus ad agendum requisitis*
„ *potest agere, vel non agere.* Quanquam hanc definitio-
„ nem Billuart Tom. 4. Diss. 2. a. 1. sub alia explicatione
„ admittat, quam Henno, tentans principia Thomistica
„ cum Scotistis conciliare, patent dicta partim ex Trid.
„ Sess. 16. passim; partim ex damnatione prop. Baji &c.

„ *Coroll.* 1. Rejicitur opinio requirens ad rationem
„ liberi arbitrii solam immunitatem a coactione, aut *spon-*
„ *taneitatem cum debita advertentia*, quæ dicit duntaxat
„ voluntarium juxta inclinationem, licet cum necessitate
„ conjunctum: quam opinionem teste Billuart docuit *Hen-*
„ *ricus a S. Ignatio*, *Vincentius Lenis seu Fromondus*,
„ & potissimum *Jansenius*, cujus hoc est Systema: 1.
„ Quidquid homo agit, agit ex delectatione antecedente
„ omnem actum voluntatis; 2. quod fit ex delectatione,
„ fit libere; quamvis inimpedibili necessitate fiat; 3. hæc
„ delectatio vel terrena est ex motu concupiscentiæ ad pec-
„ catum, vel cœlestis ex gratia medicinali Christi ad Ju-

„ ſtitiam; 4. illa ex delectationibus his prævalet, quæ eſt „ intenſive major, quemadmodum evenit in ponderibus „ bilanci impoſitis &c. quod fovet Manichæiſmum & Fa- „ taliſmum.

„ 2. Rejicitur opinio, quæ admittit ſolam libertatem „ *quoad exercitium*, qua homo poteſt aliquam actionem „ ponere vel non, quamvis detur neceſſitas *quoad ſpecifi-* „ *cationem*, qua debeat tamen alium actum ex eadem li- „ nea mali ponere, e. g. loco odii Dei blaſphemiam, loco „ fornicationis adulterium &c. quaſi Judex reo diceret: „ ſuſpende te ex hac vel illa arbore, prout lubet, ſed ſu- „ ſpende te tamen &c.

„ 3. Rejicitur denique definitio illa libertatis: *fa-* „ *cultas eligendi ex pluribus poſſibilibus id, quod magis* „ *placet ex ſufficienti ratione objectiva*, vi cujus mediata „ ſolum voluntati electio tribuitur; per imperium nempe „ ſuum applicando intellectum ad conſultandum &c. id, „ quod locum habere nequit tunc, quando homini ſubito „ oboritur judicium ſuadens, e. g. maturationem pœni- „ tentiæ &c.

II. „ Q. 3. Quæ libertas neceſſaria ad merendum?

„ ℞. Libertas indifferentiæ, quippe Innoc. X. dam- „ navit prop. Janſenii: *Ad merendum & demerendum in* „ *ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas* „ *a neceſſitate, ſed ſufficit libertas a coactione.* Et jam „ prius Pius V. & Gregorius XIII. hanc Baji: *Homo pec-* „ *cat etiam damnabiliter in eo, quod neceſſario facit.* „ Certe ſicut liberum arbitrium debet neceſſario habere „ dominium in ſuos actus, ita meritum debet neceſſario „ eſſe in noſtra poteſtate, quod ceu pretium quoddam „ prœmii dari ab homine vel non dari queat; & demeri- „ tum debet eſſe actus ejusmodi, ob quem redargui me- „ rito ad culpam agens poſſit; utique, quod inepte „ lex ſtatuatur ad id, quod quis agere per ſe compellitur. „ Sermo autem hic eſt de actu *formaliter libero*, qualis eſt „ ſolus actus voluntatis, non de *denominative libero*, „ quales ſunt actus intellectus & alienarum potentiarum, „ qui denominantur liberi ob imperium voluntatis, ſunt- „ que proprie materia confeſſionis & legis prohibentis.

„ *Corollarium* 1. Non raro confunduntur volunta- „ rium, ſpontaneum, & liberum, ſed neutiquam ſecundum „ rigorem ſcholaſticum; nam latius patet *voluntarium*, „ quam *liberum*, eo quod omne liberum ſit voluntarium, „ ſed non viciſſim, ut palam eſt in amore beatifico. *Spon-*

„ *taneum*

„ *tantum* concernit appetitum tum ſenſitivum, tum ra-
„ tionalem, *liberum* vero ſolum appetitum rationalem &c.

„ 2. Equidem quoad actus humanos perinde eſt, „ actum dici violentum, coactum, & poſitive involuntarium, nihilominus ex rigore *Violentum* eſt oppoſitum „ appetitui innato, qui competit rebus quoque inanimatis, e. g. lapidi ſurſum projecto; *coactum* appetitui ſenſitivo & ſpontaneo, qui brutis convenit, *poſitive involuntarium* appetitui tantum rationali, qualis in homine datur, ſicut *neceſſarium* opponitur libertati indifferentiæ. Quare voluntarium non convenit *univoce* bruto & Homini, quod Billuart aſſerit.

„ 3. Tametſi ad eſſentiam arbitrii, & rationem meriti in genere loquendo non ſit neceſſaria *libertas contrarietatis* ad duo contraria malum & bonum; qualis „ nec in Chriſto fuit &c. ſed ſufficiat *libertas contradictionis* ad duo contradictoria ad bonum vel omiſſionem „ boni, ad malum vel negationem mali; neceſſaria tamen „ eſt utraque ad libertatem puri viatoris in natura lapſa „ ex mente Eccleſiæ; neque ſufficit ſola *libertas exercitii* „ cum neceſſitate *ſpecificationis* ſuperius declarata, ſiquidem in hac ne quidem datur ſimpliciter libertas contradictionis, cum homo non poſſit ſimpliciter omittere „ peccatum.

CAPUT IV.

De contrariis Voluntario & Libero.

12. „ QUÆR. 1. Quæ opponantur Voluntario & Libero? ℞. Ex parte intellectus opponitur „ *ignorantia*, quæ eſt privatio notitiæ debitæ, & *error*, „ qui privationi hujus notitiæ ſuperaddit opinionem quandam veritati difformem. Ex parte voluntatis opponitur „ *Vis*, quæ a Juriſconſulto dicitur: *Majoris rei impetus*, „ *qui repelli non poteſt per reſiſtentiam paſſi*, ſive hoc interius conſentiat voluntate, ſive non, & *concupiſcentia*, per quam intelligitur motus ſeu paſſio appetitus „ ſenſitivi proſequentis bonum, ſicut metus refugit malum. Ex quo deſumitur, aliquam *vim abſolutam* dici, „ in qua datur actio impetum inferens ab extrinſeco, & „ ab intrinſeco paſſi poſitiva renitentia ſimpliciter: aliquam *conditionatam*, in qua cauſæ malum inferenti accedit interna volitio actus, ad malum hoc evitandum

„ elicita, utique non elicienda, si mali causa abfuisset;
„ talis est metus, in quo *semper* reperitur ratio simul
„ boni, quod intenditur, & mali quod subitur, & *sæpe*
„ affectus inefficax volitioni actus contrarius, non tamen
„ semper, ut in attritione seria &c. *Voluntati* tamen quo-
„ ad actus immediate ab ea elicitos nulla inferri violentia
„ potest, sicut potest aliis potentiis quoad actus a volunta-
„ te imperatos.

13. „Q. 2. Quomodo opponatur ignorantia?

„ R. Juxta triplex genus ignorantiæ. 1. Ignoran-
„ tia *antecedens & invincibilis*, quæ præcedit adverten-
„ tiam rationis, estque causa actus, ac talis, ut superari
„ nequeat vel ob impotentiam acquirendi debitam noti-
„ tiam, vel quia operanti non venit in mentem dubitare
„ aut magis inquirere, tollit voluntarium & liberum sim-
„ pliciter ex parte circumstantiæ ignoratæ, e. g. ignorans
„ esse diem jejunii &c. Ratio, e. g. comestio carnis non
„ procedit a voluntate sub ratione prohibitionis ignoratæ,
„ imo relinquit affectum contrarium actui, quia ignorans
„ non egisset, si scivisset.

„ 2. Ignorantia *consequens & vincibilis*, quæ sequi-
„ tur advertentiam rationis, ingerentis quandam dubita-
„ tionem, & vinci potuisset ac debuisset, relinquit, aut
„ facit voluntarium simpliciter. Ratio. Ignorantia est
„ simpliciter voluntaria: igitur & actus, qui ex illa pro-
„ cedit; etsi autem hæc ignorantia non excuset a *toto* pec-
„ cato, excusat nihilominus a *tanto*, id est, ordinarie mi-
„ nuit gravitatem peccati.

„ 3. Ignorantia *concomitans*, quæ comitatur actum
„ ea ratione, ut nec sit causa movens ad actum, nec ab-
„ sterrens ab actu; cum homo ita determinatus ponatur,
„ ut tamen ageret, licet sciret circumstantiam, e. g. non
„ feram, ut credit, sed inimicum suum latere sub dume-
„ to &c. hæc, inquam, ignorantia nec causat volunta-
„ rium, nec involuntarium positive; *Ratio:* hæc igno-
„ rantia nec est expresse volita, nec rejecta, imo ne co-
„ gnita quidem. *V. Libellum &c. Claud. Frere.*

„ 14. Porro ignorantiam vincibilem dividunt in *di-*
„ *recte voluntariam seu affectatam*, qua studiose quæritur,
„ ut liberius sine conscientiæ remorsu agi queat; & in *vo-*
„ *luntariam indirecte*, quæ solum admittitur per negli-
„ gentiam in inquirendo; ut adeo juxta Bonacinam, Pa-
„ lao &c. *tres gradus mortalis ignorantiæ* distingui de-
„ beant: prima est *simpliciter gravis*, quæ pro materiæ

„ gra-

„ gravitate nimis modicam in indaganda notitia diligen-
„ tiam adhibet; secunda *crassa aut supina*, quæ nullam
„ omnino diligentiam impendit; tertia pessima, *affecta-*
„ *ta*, quæ intendit etiam privationem notitiæ.

„ *Dices*. Ponamus Titium *interpretative* ita consti-
„ tutum, ut, si scivisset, latere ibi inimicum suum, quem
„ feram putabat, tamen, imo avidius explosurus fuisset
„ sclopetum; ignorantia illum non excusat a peccato ho-
„ micidii: idem est, si *Consuetudinarius* veniret in hanc
„ vel illam occasionem, prævidereturque a Deo lapsurus
„ &c. ℞. *N. illat.*: si nunquam *actualiter* Titius talem
„ animum habuit: Deus quippe non imputat actum, quem
„ solum homo habuisset in aliis circumstantiis.

„ 15. Q. 3. Quæ vis causet involuntarium?

„ ℞. 1. Vis absoluta, seu violentia, e. g. si violen-
„ ter arripiatur manus ad immolandum Idolo: idcirco de
„ fœmina, quæ vi ad impudica compellitur, procedit di-
„ ctum S. Luciæ: *Non inquinatur corpus, nisi de con-*
„ *sensu mentis; si invitam jusseris violari, castitas mihi*
„ *duplicabitur ad coronam.* Ratio est, quia violentum
„ non procedit ab intrinseco.

„ ℞. 2. Vis conditionata seu metus non tollit libe-
„ rum quoad substantiam, nec inducit involuntarium sim-
„ pliciter, sed tantum secundum quid; sive causat mix-
„ tum ex voluntario & involuntario ita, ut tamen plus
„ relinquat de voluntario, ut ait S. Thom. hic a. 6. Ra-
„ tio est, quia actus ex metu factus procedit ab intrinseca
„ voluntate.

„ Est autem metus juxta Ulpianum *L. ait Prætor.*
„ 1. *ff. quod metus causa: mentis trepidatio instantis, vel*
„ *mox futuri periculi causa*, quæ 4. gradus habet; nam
„ alius metus est *absolute gravis*, ubi datur gravis pericu-
„ li propinqua instantia, & cadit in virum constantem,
„ e. g. si imminet mors, mutilatio, jactura famæ & bo-
„ norum &c.: alius *respective gravis*, qui non respicit
„ solam rationem mali absoluti, sed etiam conditionem
„ personæ, e. g. fœminæ, pueri, senis, qui rationabili-
„ ter etiam levioribus malis graviter percelluntur: alius
„ *levis*, ubi datur aut levis periculi, aut gravis quidem,
„ sed remota solum intentatio: alius denique *reverentia-*
„ *lis*, qui oritur a persona, cui metuens peculiarem de-
„ bet reverentiam, e. g. filius Patri, uxor marito, sub-
„ ditus Superiori, cliens patrono &c. qui modo ad gra-
„ vem, modo ad levem pro qualitate mali refertur.

„ Co-

„ *Coroll.* Metus gravis relinquit libertatem sufficien-
„ tem ad peccandum, aut Sacramentum valide suscipien-
„ dum; Secundum modernos tamen metus gravis inju-
„ stus directe incussus annullat contractus, juramenta, vo-
„ ta, & actus illos, qui inducunt novam obligationem,
„ de quo alias.

„ 16. Q. 4. An Concupiscentia causet involunta-
rium?

„ *Nota*: Concupiscentia hic generatim sumitur pro
„ actu cujuscunque passionis vehementis rationem valde
„ turbantis, qualis est tristitia, ira &c. cujus actus possunt
„ antevertere omnino rationis usum, & dicuntur *motus*
„ *primo primi;* vel possunt illum valde impedire, ut ali-
„ quod duntaxat rationi lumen relinquant, & appellantur
„ *secundo primi;* vel relinquunt sufficiens deliberationi
„ spatium, & tunc vocantur *Secundi.*

„ ℞. 1. Concupiscentia sumpta pro appetitione bo-
„ ni delectabilis *auget voluntarium.* S. Thom. 1. 2. q. 6.
„ a. 7. ad 2. quia actus ita positus fit magis ab intrinseco;
„ cum fiat juxta inclinationem.

„ 2. *Minuit* tamen, & quandoque penitus tollit li-
„ berum; quia minuit indifferentiam voluntatis, & adver-
„ tentiam præcedentem volitioni liberæ. *Patet*, quod
„ quandoque rationem omnis peccati tollat prorumpens
„ ira; quandoque faciat solum venialiter peccaminosum
„ actum blasphemiæ; quandoque tantum intra lineam pec-
„ cati gravis minuat culpam desperationis.

„ *Dices*: ergo *Consuetudo* peccandi inveterata tol-
„ let pariter rationem peccati; quia tandem transit in na-
„ turam, & causat motus primo primos. ℞. N. *illat.*:
„ tum quia est *imputabilis in causa;* tum, ut advertit
„ *Gobat*, sicut habitus in peragenda officii sui functione
„ non tollit advertentiam, sed eandem *facilitat* tantum,
„ & celeriorem reddit, ita non raro consuetudo peccandi;
„ nihilominus pro ratione nullius vel levis advertentiæ
„ &c. erit nullum vel leve peccatum.

CAPUT V.

De Moralitate Actuum Humanorum ex objecto & fine.

„ Ex tribus capitibus petitur potissimum bonitas & ma-
„ litia actuum; nempe ex *objecto, circumstantiis, &*
„ *fine.*

„ *fine.* Ad bonitatem actus requiritur, ut tria illa bona „ sint; ad malitiam sufficit, si unum ex illis sit malum, „ juxta illud Dionysii de div. Nom. *Bonum est ex integra causa, malum ex singulis defectibus.* 2. Licet Philosophi distinguant causam moralem, *quæ movet*, *quia est* „ a fine, *qui movet*, *ut sit;* sæpe tamen apud Moralistas „ hæ duæ causæ confunduntur, & una voce *causa inductiva*, quæ ad actum principaliter inducit, appellantur.

„ 17. Q. 1. Quomodo bonitas & malitia petatur „ ab objecto?

„ ℞. Ut actus dicatur *materialiter*, *seu objective* „ bonus, requiritur, ut habeat objectum conforme primæ regulæ honestatis, ut tamen etiam sit *formaliter & subjective* bonus, requiritur, ut advertatur insuper, „ objectum esse conforme primæ regulæ honestatis; seu „ actum & objectum illius esse hic & nunc conforme voluntati divinæ, præscindendo jam, an sit conforme *positive* vel solum *negative*, non difforme. *Ratio*: actus „ omnis specificatur a suo objecto: ergo & moralis, saltem materialiter.

„ *Coroll.* 1. Ergo potest actus esse objective malus, „ e. g. voluntas mentiendi casu, quo quis putat, mendacium hic & nunc esse licitum, & Deo gratum &c. & „ formaliter bonus; quia actus sumit malitiam suam formalem ab objecto, non prout est in se, sed prout est „ in mente operantis.

„ 2. Si actus voluntatis habet pro objecto actum externum virtutis moralis, vel huic oppositum, e. g. voluntas dandi eleemosynam &c. desumit manifeste ab hoc „ suam bonitatem &c. si vero habeat pro objecto aliquid „ distinctum ab actu hominis, e. g. Deum &c. ut bonus „ sit, necessarium est, ut feratur in hoc objecti bonum, „ & quidem modo proportionato qualitati objecti, e. g. „ ut feratur in Deum modo prosecutivo amoris, non aversivo fugæ &c.

„ 18. *Q.* 2. Ut actus sit positive bonus, quid requiratur?

„ ℞. Ut actus virtutis moralis sit positive bonus requiritur, ut habeat objectum honestum, seu conforme „ primæ regulæ honestatis saltem putativæ. 2. ut illud „ amplectatur propter honestatem, hancque saltem confuse, & in actu coercito intendat tanquam finem, seu „ motivum. Ita S. Thom. q. 19. a. 7. ad 3. S. Augustinus „ in Psal. 31. Anselmus, Theologi communiter cum Aristote-

„ ſtotele Eth. 4. c. 2. Commune eſt omnibus virtutibus, „ ut actus earum fiant honeſtatis cauſa. Certe motivum „ voluntatis eſt bonum vel utile, vel delectabile, vel hone- „ ſtum: ergo cum priora duo non poſſunt refundere boni- „ tatem honeſtatis in actum, debet hic illam deſumere ex „ bono honeſto: ergo hoc debet derivari per poſitivam il- „ lius proſecutionem & appetentiam.

„ *Dices:* Vix contingit, ut honeſte agens *poſitive* „ agat propter honeſtatem. 2. ſufficit *interpretative* am- „ plecti malitiam ad actum malum: ergo & ſic bonitatem „ ad actum bonum; *contrariorum eadem eſt ratio*, ſed „ Reſp. ad 1. communiter exercite fit, licet rarius ſignate „ & reflexe, quod non requiritur; *ad* 2. C. A. N. C. plus „ requiritur ad bonum, *axioma* agit de ſcientiæ traditio- „ ne; eadem diſciplina agit de utroque, bono & malo „ oppoſito.

„ 19. Q. 3. An actus fiat ſupernaturalis ex objecto?

„ ℞. Licet Cajetanus, Arrubal, Maurus ſupernatu- „ ralitatem ex objecto derivent; e. g. ſi cognoſcitur, credi- „ tur myſterium Trinitatis, Incarnationis &c. objectum „ materiale eſt ſupernaturale; ſi creditur propter auctorita- „ tem Dei, objectum formale erit tale &c. nihilominus cum „ Scoto, Granado, Lugo, Viva de Juſt. d. 1. a. 2. & in theſ. „ dam. prop. 57. ab Inn. XI.

„ Dico, ſupernaturalitatem actus deſumi *ex princi-* „ *pio activo ſupernaturali*, influente in ratione cauſæ effi- „ cientis ſive directive, ſive affective, e. g. ſi objectum pro- „ ponatur per *fidem* divinam; ſi *gratia* actualis ſuperna- „ turalis illuſtret intellectum, & inclinet voluntatem ad „ actum; ſi *habitus* fidei, ſpei, charitatis &c. vel in defectu „ horum *omnipotentia* Dei ſpecialiter applicata, vel aliud „ *donum Spiritus S.* efficienter concurrat ad actum, actus „ erit ſupernaturalis: ſi vero ratio mere naturalis ſuadeat „ Incarnationem, authoritaten Dei revelantis &c. actus erit „ naturalis. Hæc opinio explicat facile illud Theologorum, „ quod homo non poſſit diſcernere actum ſupernaturalem, „ etiam proprium a naturali ordinarie; ſecus poteſt eſſe „ certus de efficacia ſuæ contritionis, & ſtatu gratiæ.

„ *Dices:* ergo non poterit amplius *fides humana* a „ divina diſcerni: 2. *attritio* ex metu malorum tempora- „ lium erit ſupernaturalis. ℞. *ad* 1. N. humana fides di- „ citur illa, qua creditur homini; divina qua Deo &c. *ad* 2. „ ſi mala temporalia per fidem proponantur ut a Deo vin- „ dice nobis peccantibus immiſſa, erit ſupernaturalis at- „ tritio.

„ 20. Q.

„ 20. Q. 4. An detur actus indifferens in ſpecie?
„ ℞. Datur. *Ratio:* datur actus, cujus objectum
„ in ſe præciſe ſpectatum neque eſt præceptum neque pro-
„ hibitum; neque poſitive honeſtum, neque poſitive inho-
„ neſtum ſeu illicitum, & quod conſequens eſt, neque po-
„ ſitive meritorium prœmii, neque demeritorium pœnæ;
„ ergo S. Hieronymus Ep. 89. dicit: *bonum eſt continen-*
„ *tia, malum eſt luxuria, inter utrumque ambulare.*
„ 2. Datur in Deo non tantum lex præceptiva & prohibi-
„ tiva, ſed etiam permiſſiva: ergo actus huic conformis
„ erit permiſſus tantum.
„ *Dices:* homo ad ſupernaturalem finem creatus te-
„ netur tendere ad illum poſitive: quod non fit per actus
„ indifferentes. 2. Talis actus eſt otioſus, ſicut verbum
„ juxta Hieronymum otioſum eſt, *quod ſine utilitate loquen-*
„ *tis dicitur, & audientis.* ℞. ad 1. ſic probaretur neceſ-
„ ſitas aſſidua etiam actuum ſupernaturalium; quod nimium
„ probat, nihil probat: nempe homo tantum tenetur ad
„ finem illum tendere per actus præcipuos, & præceptos fi-
„ dei, ſpei, charitatis, perceptiones Sacramentorum &c.
„ non per omnes. *Ad* 2. ille actus eſt otioſus, *qui non ha-*
„ *bet finem rationabilem*, aut ad illum non conducit: S.
„ Hieronymus ſumit verbum otioſum in ſenſu magis reſtri-
„ cto, prout otioſum eſt non poſitive proficuum ad bonum
„ utile, licet adhuc pertineat ad honeſtum.
„ 21. Q. 5. An poſſit dari actus indifferens in in-
„ dividuo?
„ *Nota:* in individuo ille dicitur indifferens, qui
„ non tantum objective, ſeu ex objecto indifferente eſt talis,
„ ſed etiam ſubjective quoad finem & circumſtantias, in
„ quibus hic & nunc deliberate ponitur, & conſideratur
„ quoad licentiam & honeſtatem.
„ Negant hanc indifferentiam *Thomiſtæ* paſſim cum
„ Bellarmino, Valentia &c. quia poteſt homo facile actio-
„ nem ſuam dirigere ad finem honeſtum, & tenetur appe-
„ tere *bonum honeſtatis;* cum ſiſtere in bono delectabili ſit
„ modus brutis proprius; 2. quia ſi homo advertit *licenti-*
„ *am* actionis, jam erit actus poſitive bonus & conformis
„ implicite primæ regulæ honeſtatis, ſi non advertit, erit
„ actus neutiquam moralis, de quo non eſt ſermo. 3. ſi dare-
„ tur, potiſſimum dari deberet in *cibo, potu, actu conjugi*
„ permiſſo ex mera delectatione poſito: atqui Innoc. XI.
„ damnavit hanc n. 8. *comedere & bibere uſque ad ſatieta-*
„ *tem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non*
„ *obſit*

„ *obsit valetudini; quia licite potest appetitus naturalis* „ *suis actibus frui:* & n. 9. *opus conjugii oc solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpe, & defectu veniali.*

„ Defendunt vero hanc indifferentiam *Vasquez, Lessius, Scotus cum suis & multis aliis*, quia non tantum „ *per accidens* e. g. si quis per invincibilem ignorantiam, „ vel oblivionem, aut probabilitatem existimatam hujus „ opinionis operatur, non dirigendo actionem suam ad finem honestum &c. sed etiam *per se*, ex destinato agens „ potest sibi pro fine negative tantum ultimo præfigere delectationem rationabilem, & moderatam, quin agat contra rationem hominis, qui est animal rationale. 2. Lex „ prohibitiva debet positive probari; cum nulla obligatio „ multiplicans peccata induci possit sine necessitate manifesta; hæc autem multiplicaret peccata nimium.

„ *Ad objecta* Respondent hi Autores: *ad* 1. homo differt a *bruto* in duobus; quod delectatione utatur „ cum advertentia ad licentiam, seu regulam moralitatis, „ & hoc cum moderatione: *ad* 2. licet homo advertat licentiam, tamen non agit positive honeste; quia agit solum *cum liceat*, ut licentia sit conditio; non, *quia licet*, „ ut sit causa: imo licet hoc faceret, nondum sequeretur „ actus positive honestus: *ad* 3. sufficere, quod admittatur „ actus indifferens *in aliis sensibus*, non adeo deprimentibus animum ad terrena e. g. spectare hortum, audire musicam, olfacere flores, legere librum jocosum, comœdiam ingeniosam &c. ex mera delectatione. *Deinde* istæ „ propositiones sunt damnatæ ob *universalitatem* actuum „ appetitus naturalis, *vel*, ut alii, quia *uti* licitum est multis, non item *frui*, quod in causali exprimitur. *Vel* ut „ nonnulli, quia *satietas* jam dicit excessum in temperantia, qui datur, quando ita satiatur appetitus, ut quidvis „ aliud nauseet. Porro, ut adeo hæc sententia nec *formaliter* in terminis, nec *virtualiter* tanquam antecedens, „ ex quo inferatur aliqua damnata legitime, confixa sit.

„ Q. 6. An actus fiat malus ex fine malo?

„ ℞. Si agens hunc finem actu intendat, fit positive „ malus totus actus, e. g. si quis sitienti det potum, ut „ eum inebriet. Sed de hoc mox plura.

CAPUT

CAPUT VI.

De moralitate actuum ex circumstantiis & mediis.

22. „QUÆR. 1. Quid sit circumstantia, & quotuplex.
„ R. Ex S. Thoma: *affectio actus humani extra ejus essentiam, conferens aliquam bonitatem, vel malitiam moralem.* Duo igitur exigit Angelicus ad circumstantiam: 1. ut non tribuat actui primam essentiam; sic in furto, eleemosyna &c. rem esse alienam, proximum esse indigentem &c. constituunt essentiam. 2. ut aliquam moralitatem in actum referat; quod non facit e. g. quod manu dextera, vel sinistra, quod mane vel vesperi abstuleris &c. quia hæc habent se impertinenter in genere moris.

„ Aliquæ circumstantiæ *mutant speciem*, e. g. si carnaliter cognoscas uxorem alienam: aliquæ *aggravant vel minuunt* actum intra eandem speciem, e. g. si fureris majorem vel minorem summam.

„ 23. Q. 2. Quandonam circumstantia mutet speciem.

„ R. Quando pertinet ad lineam alterius virtutis, & per modum unius assumitur a voluntate agentis, e. g. si fur aut voluntas furantis feratur in acceptionem rei alienæ, & locum sacrum per modum unius, induet actus diversam speciem repugnantem duabus virtutibus, Justitiæ & Religioni: si delecteris turpiter de persona ut sacra, & Deo per votum dedicata, habebis delectationem sacrilegam; sic enim circumstantia transit in essentiam actus.

„ *Coroll.* Ergo *Crumeniseca*, qui solum in loco sacro, vel tempore sacro, durante concione crumenam proximi aufert; 2. qui solum peccat peccatum, *quod sperat* facile delendum per sacramentalem confessionem &c. non habet peccati speciem diversam: aliter vero, si peccet, *quia sperat*; si res sit *depositum* loci sacri, ut infra dicetur.

„ 24. Q. 3. Quæ sint circumstantiæ in particulari.

„ R. S. Thomas ex Oratore Romano 7. enumerat: *Quis: quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.*

„ *Quis* indicat qualitatem & conditionem accidentalem personæ operantis: v. g. an fornicans sit consanguineus, Sacerdos, voto obstrictus, conjugatus &c.

„ *Quid* designat quantitatem & qualitatem objecti: e. g. an res furto ablata sit sacra vel profana; gravis aut levis; an percussus sit Clericus, vel laicus; an Parens

„ vel extraneus; non autem intelligitur ipsum objectum „ secundum se.

„ *Ubi* denotat qualitatem loci, an sacer, seu pro„ fanus, in quo commissum est peccatum.

„ *Quibus auxiliis* denotat media & instrumenta „ operandi: v. g. si quis ope dæmonis aliquid consequi „ voluerit.

„ *Cur* finem extrinsecum operantis significat: v. g. „ an occiderit ad spoliandum; an furatus sit ad se inebri„ andum.

„ *Quomodo* indicat modum actionis accidentalem: „ v. g. an intense aut remisse; an plena, an cum semiple„ na advertentia; an ex malitia &c.

„ *Quando* denotat durationem & qualitatem tempo„ ris accidentalem: e. g. an die festo; an cum mora brevi „ vel longa. Idem de circumstantiis *actuum internorum* „ dici potest, quales potissimum sunt major vel minor de„ liberatio & libertas; intensio & duratio.

„ 25. Q. 4. An electio accipiat moralitatem tam a „ medio quam fine.

„ ℞. Si malitia medii sit alterius rationis a malitia „ finis, electio accipit duplicem malitiam, unam a medio, „ alteram a fine, eritque actus coalescens in peccatum ter„ tiæ speciei: (neque enim erunt duo numero peccata in „ uno actu; sed unum diversæ speciei, ut alibi dicitur) idem „ est de actu bono cognoscente, & amplectente finem & „ media habentia bonitatem diversam: e. g. qui *furari* sta„ tuit, ut habeat pecuniam alendi concubinam: qui *dat* „ *eleemosynam* indigenti, ut eum sibi inimicum reconciliet.

„ *Coroll.* Si medium sit *indifferens*, electio ab illo „ nihil accipit bonitatis vel malitiæ, ut per se patet. 2. Si „ medium est *ejusdem malitiæ*, vel bonitatis cum fine, ele„ ctio non inducit aliam speciem moralitatis. 3. Omnis „ electio *mali medii* est mala; non e contrario, omnis ele„ ctio *boni medii* est positive bona; quia, ut supra dictum, „ ad malitiam participandam sufficit volitio objecti, quod „ *cognoscitur* esse malum; ad participandum autem boni„ tatem objecti, debet bonitas objecti *intendi* positive; „ saltem aliquo modo in confuso.

„ 26. Q 5. An electio boni medii vitietur per inten„ tionem finis mali.

„ ℞. Si electio boni medii *intrinsece* respiciat finem „ malum, vitiatur: e. g. Cajus accedit ad Eucharisticam „ Communionem, ut durante illa proximi horologium fu-

„ rari

„ rari queat. Non item, si finis sit tantum extrinsecus; „ siquidem tunc electio non respicit finem, & hic habet se „ impertinenter ad illam: v. g. qui statuit dare eleemosy„ nam largam, accedere ad sacram Synaxim, postea au„ tem sibi vane complacet in ostentatione divitiarum, ve„ stium &c.

„ *Coroll.* Etiam electio mali medii minuitur per in„ tentionem boni finis; cum S. Augustinus dicat: *pejor est,* „ *qui concupiscendo, quam qui miserendo furatur;* hic „ enim non fertur in medium malum secundum se, minus„ que afficitur erga malitiam medii.

„ *Dices:* S. Aug. l. 10. Homiliarum hom. 7. ait: „ qui pauperibus dat id, quod abstulit, addit potius pecca„ tum. ℞. Ibi S. Pater loquitur de eo, qui dat tunc, cum „ res esset Domino restituend ; quo casu datur peccatum „ furti commissionis, & omissionis in negata restitutione.

„ 27. Q. 6. An intentio boni finis vitietur per ele„ ctionem medii mali.

„ ℞. *Cum distinctione.* Si finis intenditur *cum or-* „ *dine* determinato ad medium malum, actus fit absolute „ malus: non item, si intendatur finis sine ullo ordine ad „ medium. *Exempla sunt:* Titius furatur, ut dare pos„ sit eleemosynam *ex furto*: & Cajus intendit dare eleemo„ synam, hic & nunc nihil cogitans de medio; postea ex „ avaritia eligit eam dare ex furto, quod propterea com„ mittit; prima intentio eleemosynæ fuit bona in Cajo.

„ *Coroll.* Quod hic de fine & mediis dictum, dicen„ dum cum proportione pariter est de actu, in quo concur„ runt *duo fines:* e. g. Sempronius in Paschate communi„ cat, ut Sacramentum percipiat, legi Ecclesiasticæ satisfa„ ciat, &c. simul ut pius videatur aliis: orat ex Religione „ simul & vanitate &c. dicta cum proportione accommo„ danda casui, quo *finis vanus* intenditur.

CAPUT VII.

De Actibus Meritoriis.

28. „QUÆR. 1. Quid requiratur, ut actus sit merito„ rius.

„ *Nota*: Actus meritorius juxta Platelium p. 2. c. 6. „ n. 638. est actus positive honestus, in alterius obsequi„ um positus, de se aptus ad obtinendum præmium; cum „ præmium & meritum sint correlativa. 2. Meritum est „ duplex: *congruum*, quod non habet æqualitatem cum

„ præmio, nec promiſſionem præmiantis, quamvis ex con-
„ venientia hic poſſit dare præmium intuitu facti operis:
„ & *condignum*, quod habet æqualitatem cum præmio, &
„ ſaltem in actu ſecundo promiſſionem præmiantis, meri-
„ tum hoc acceptantis, involvit.

„ ℞. Ad meritum *Condignum*, quod eſt proprie tale,
„ requiruntur ſex, nempe, duæ conditiones ex parte ho-
„ minis merentis; tres ex parte actus meritorii; & una
„ ex parte Dei præmiantis.

„ *Ex parte hominis*, requiritur 1. quod ſit juſtus,
„ nam Chriſtus *Joan.* 15. dicit: *Sicut palmes non poteſt*
„ *ferre fructum ex ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec*
„ *vos, niſi in me* (per gratiam ſanctificantem) *manſeri-*
„ *tis* ..... 2. Quod ſit viator: Joan. 9. *Venit nox, quando*
„ *nemo poteſt operari*, ubi per *noctem*, intelligit mortem.

„ *Ex parte actus*, requiritur 1. quod ſit liber a ne-
„ ceſſitate; unde hæretica eſt hæc Janſenii prop. *Ad me-*
„ *rendum, vel demerendum in ſtatu naturæ lapſæ, non*
„ *requiritur in homine libertas a coactione* .... 2. Quod
„ ſit bonus & honeſtus: 2. Petri 1. *Satagite, ut per veſtra*
„ *bona opera certam veſtram vocationem & electionem fa-*
„ *citatis* .... 3. Quod ſit ſupernaturalis, tum *in enti-*
„ *tate*, ita ut eliciatur ex gratiæ actualis auxilio, tum *quoad*
„ *modum*, ita ut eliciatur ex imperio charitatis: *Hoc amo-*
„ *re opus eſt*, inquit S. Auguſtinus l. 4. contra Julianum,
„ cap. 3. *ut bonum beatificum ſit*, id eſt meritorium bea-
„ titudinis.

„ *Ex parte Dei*, requiritur promiſſio mercedis; nam
„ Deus non poteſt nobis debitor fieri, niſi intercedat pro-
„ miſſio ex parte ipſius; unde vita æterna dicitur in Scri-
„ pturis promiſſio, Heb. 10. *Ut voluntatem Dei facientes*
„ *reportetis promiſſionem.*

„ 29. Q. 2. Quid homo poſſit mereri de condigno.

„ ℞. 1. Homo juſtus per actum ſupernaturalem po-
„ teſt mereri *augmentum* gratiæ ſanctificantis, & gloriæ
„ in cælo, cujus ſementis eſt gratia. Ita Trid. ſeſſ. 6. c.
„ 16. *vitam æternam eſſe mercedem ex Dei promiſſione*
„ *ipſorum meritis reddendam*; cum ergo gratia ſanctifi-
„ cans ſit menſura gloriæ, pari paſſu proceditur &c.

„ 2. Homo juſtus non poteſt de condigno mereri
„ *gratiam actualem efficacem, aut finalem perſeverantiam.*
„ Præterquam enim, quod ex Patrum ſententia ejusmodi
„ gratiam Deus miſericorditer largiatur, & finalis perſeve-
„ rantiæ donum ſit Benevolentiæ divinæ effectus ex pri-

„ mariis

„ mariis unus, quem supplici prece emereri, non item mereri homo queat, ipsumque meritum adæquetur augmento gratiæ sanctificantis & gloriæ; nullibi certe in Scriptura justis hæc gratia promittitur (qualis tamen promissio necessaria foret ad meritum condignum) ut sic mortalis semper in salutari timore, & humilitate vivat: ita Theologi communiter.

„ *Dices:* qui potest de condigno mereri finem, qui est gloria, debet etiam posse mereri medium, quod est perseverantia. 2. Homo potest absolute loquendo mereri gratiam primam: ergo & ultimam. ℞. ad 1. Hominem posse de condigno mereri *gratias sufficientes* ad perseverandum, quod necessarium simul, & satis est ad finem; cum efficax non sit determinate necessaria. Ad 2. Hominem de congruo solum posse mereri primam gratiam habitualem, sicut Angeli dicuntur esse meriti; primam vero actualem nullo modo posse mereri; tum quia *principium meriti non potest cadere sub meritum*, quia non posset illam mereri per actum naturalem, utpote improportionatum, non per supernaturalem &c.

„ 30. Q. 3. Quid requiratur ad opus satisfactorium.

„ *Nota:* Juxta doctrinam in Ecclesia receptam opera nostra bona triplicem vim continent. 1. *Meritoriam gratiæ & gloriæ*, & hæc soli operanti applicatur. 2. *Impetratoriam* ad alia, quæ petimus nobis & aliis obtinenda. 3. *Satisfactoriam* ad delendum reatum peccatorum commissorum, quæ satisfactio etiam aliis applicari potest. Hæc ex communione Sanctorum, & exemplis Ecclesiæ, ac damnatione propp. 60. & 77. Baji &c. patent.

„ 2. Satisfactionum gemina est species: una *propria talis*, quæ satisfacit pro culpa; altera *minus propria*, seu potius *satispassio*, quæ pro pœna: prior exigit submissionem sui & honorationem alterius æqualem culpæ: altera passionem seu tolerantiam æqualem pœnæ debitæ; quia illa est compensatio honoris alieni per peccatum læsi, hæc solutio mulctæ in vindictam peccati constitutæ.

„ ℞. Conditiones requisitæ ad satisfactionem sunt sequentes. *Ex parte satisfacientis*: Prima est, quod sit in gratia, ut satisfaciat de condigno, vel quod deposuerit affectum ad peccatum, ut satisfaciat de congruo late: Secunda, quod sit in statu viæ, quia eodem modo quoad hoc loquendum est de satisfactione ac de merito. Vide n. 640. P. II.

„ *Ex parte operis:* Prima est, quod sit liberum;
„ quia est actus humanus. Secunda, quod sit bonum: quia
„ per opera mala potius merentur pœnam, quam pœnæ re-
„ missionem. Tertia, quod sit supernaturale; quia remissio
„ pœnæ pertinet ad ordinem supernaturalem; pœnæ enim
„ debitum retardat nos a fine ultimo supernaturali conse-
„ quendo. Quarta, quod sit pœnale. *Conditio ex parte*
„ *Dei* est, quod acceptet tale opus in satisfactionem.

„ 31. Q. 4. An actus voluntatis efficaciter impera-
„ tus habeat propriam moralitatem.

„ ℞. Cum utrumque æquis studiis inter Scholasti-
„ cos agitetur, affirmantibus *Suarez*, *Vasquez*, *Ripalda*;
„ negantibus *Lugone*, *Arriaga*, *Oviedo*, illud certum,
„ hominem ex metu gehennæ imperantem sibi actum con-
„ tritionis salvari, sive hæc prærogativa oriatur ex propria
„ libertate & moralitate contritionis, sive ex promissione
„ Dei gratiam omni contritioni, etiam mediate tantum li-
„ beræ, annectentis. Vasqez libertatem propriam propug-
„ nans 1. 2. dist. 15. c. 5. rem sic explicat: quando actus
„ imperans est efficax intentio finis, & imperatus electio
„ medii, vel quando voluntas per alium distinctum actum
„ reflexum imperat sibi actum, e. g. pœnitentiæ, contri-
„ tionis &c. actus imperans non aliter concurrit, quam
„ impellendo intellectum, ut *applicet motiva* ad contriti-
„ onem, quibus applicatis adhuc est *in potestate voluntatis*
„ abstinere a contritione: itaque si eliciatur, habebit suam
„ etiamnum libertatem.

„ 32. Q. 5. An actus externus augeat meritum, vel
„ demeritum interni.

„ ℞. *Per se loquendo* non auget meritum substantiale
„ quoad gradus gratiæ, & gloriæ; si modo internus sit ef-
„ ficax, quantum ad se. Ratio 1. quia Scriptura sæpe re-
„ putat voluntatem pro facto, immolationem Isaaci, obla-
„ tionem a fœmina paupere per duo minuta plus omnibus
„ offerente, concupiscentiam conjugis alienæ in mœcho
„ &c. 2. Actus externus non habet peculiarem moralita-
„ tem, libertatem, advertentiam ad regulam moralitatis,
„ tendentiam in objectum: ita S. Thom. q. 20. a. 4. con-
„ tra Scotum & Scotistas.

„ *Dices:* 1. Ergo, qui serio vellet *infinitis paupe-*
„ *ribus* dare eleemosynam, haberet voluntatem infinite
„ meritoriam. 2. Qui vellet *per omnem vitam quotidie*
„ jejunare, & superviveret 10000. diebus: mereretur uno
„ actu totidem gradus gratiæ, & gloriæ: 3. Homo non

„ plus

„plus mereretur per martyrium actuale, quam per *deside-*
„*rium* illius, quod est contra S. Bernardum Ep. 77. ℞.
„ad 1. N. quia actus ipse est tantum finitus; cum etiam
„intellectus sibi tantum finitam multitudinem actuum ex-
„ternorum repræsentet, vel saltem solum confuse in infi-
„nitam multitudinem tendat. Ad. 2. N. quia aliter lo-
„quendum nonnihil de actibus externis, qui compleri suc-
„cessive per plures actus debent, quorum quilibet exigit
„distinctam libertatem. Ad 3. plus meretur vel præmii
„substantialis per accidens, vel præmii accidentalis per se,
„quod 5. modis fieri potest. 1. Ratione *numeri*: cum du-
„rante martyrio eliciuntur plures actus voluntatis. 2. Ex-
„tensionis, durationis longioris actus externi. 3. Intensio-
„nis; nam ob arduitatem operis actus voluntatis solet esse
„ferventior. 4. *Ex opere operato*, ut in Sacramento &
„martyrio in re recepto. 5. *Aliorum emolumentorum*;
„martyrium causat Aureolam, seu laureolam peculiarem,
„pœnalitas operis externi addit vim satispassionis, oratio
„ipsa vim impetrationis &c.

33. „Q. 6. Quomodo voluntas humana debeat se
„conformare divinæ.

„*Nota*. Triplex est modus se conformandi; 1. in
„ratione *causæ efficientis* volendo, quod Deus vult nos
„velle. 2. *Objecti materialis* volendo idem, quod vult
„Deus. 3. *Objecti formalis* volendo aliquid ob eam cau-
„sam, ob quam id vult Deus.

„ ℞. 1. Homo tenetur se conformare primo modo,
„ intelligendo hoc de voluntate præcepti in Deo, & non
„ consilii duntaxat, aut meræ approbationis, quia homo te-
„ netur obedire Deo præcipienti.

„ 2. Potest quidem, sed non tenetur se conformare
„ secundo aut tertio modo. *Potest*, quia licitum est etiam
„ mala ut substantia divinæ voluntati, tanquam primæ re-
„ gulæ honestatis, approbare, sicque secundum Ansel-
„ mum L. de similitudinibus c. 63. locati in cœlo se con-
„ formant &c. modo se non immisceat affectus odii abso-
„ lutus &c. *Non tenetur*, quia potest sæpe affectu ineffi-
„ caci & conditionato nolle id, quod scit Deum efficaciter
„ velle, ut Aug. Enchir. c. 101. potest bonus filius velle
„ patrem vivere, quem Deus vult mori.

34. „ Q. 7. Utrum, quidquid homo vult deliberate,
„ illud velit propter finem ultimum.

„ ℞. Illud vult *implicite* saltem & *virtualiter* pro-
„ pter finem ultimum spectatum confuse, & in communi,

„ quia ſemper operatur, ut bene ſibi ſit; non autem illud „ vult ſemper propter finem ultimum ſpectatum in particulari & determinate, quia talis finis eſt Deus; atqui „ non quidquid homo vult deliberate, illud vult propter „ Deum, quia plura vult, quibus ſe avertit a Deo; ergo.

35. „ Q. 8. Quid & quotuplex ſit beatitudo, ſeu „ ultimus finis hominis.

„ R. 1. Beatituto eſt *Status omnium bonorum aggregatione perfectus.*

„ 2. Eſt duplex: *Objectiva*, quæ eſt bonum, cujus „ poſſeſſione ſatiatur appetitus hominis; nempe Deus, qui „ ſolus poteſt hominis animam ita ſatiare, ut nihil amplius ipſi deſiderandum ſuperſit, juxta illud S. Aug. l. „ 19. de Civit. Dei cap. 26. *Feciſti nos Domine ad te,* „ *& inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te.* „ Hinc ſequitur, res terrenas, puta honores, divitias, „ ſcientias, &c. animam occupare poſſe, non ſatiare: & „ *Formalis*, quæ eſt actio, qua cum ſummo voluptatis „ ſenſu, poſſidetur objectum beatitudinis. Thomiſtæ eam „ reponunt in viſione Dei intuitiva; Scotiſtæ, in ſolo „ amore fruitivo; plurimi in gaudio beatifico, quod definitur: *Intimus ac ſuaviſſimus creatæ mentis ſenſus,* „ *quo mens adeo ſibi conſcia eſt ſe bene eſſe, ut nihil ultra* „ *expetat.* Horum ſententia probabilior eſt: nam 1. „ Scriptura Matth. 27. dicit. *Intra in gaudium Domini tui.* Et D. Aug. l. 10. Confeſſ. c. 23. *Beata vita,* „ inquit, *eſt gaudium de veritate.* 2. Beatitudo formalis eſt ſtatus beati, quo in Summo Bono clare viſo & „ amato, tanquam in ſuo fine ultimo omnimode ſatiatus, „ ſuaviſſime conquieſcit; atqui talis ſtatus formaliter habetur per gaudium, ut conſtat ex ejus definitione; „ ergo.

36. „ Q. 9. Quæ & quot ſint dotes animæ & corporis beati.

„ R. 1. Dotes animæ beatæ ſunt tres; nempe *inamiſſibilitas gloriæ, impeccabilitas, & modus, quo diligit Deum.* Nam 1. Beatitudo eſt *inamiſſibilis;* alias „ cum timore poſſideretur, & ſic non eſſet ſtatus omnium „ bonorum aggregatione perfectus. 2. Beati ſunt *impeccabiles;* nam peccatum, quod eſt averſio a Deo, compati „ non poteſt cum amore beatifico, qui eſt intima unio „ cum Deo. 3. Beati neceſſario amant Deum, tum neceſſitate ſpecificationis, ita ut non poſſint eum odiſſe, tum

„ neceſ-

„ necessitate exercitii, ita ut non possint ab ejus amore „ cessare.

„ 2. Dotes corporis beati sunt quatuor, quas refert Apost. 1. Cor. 15. nempe; *impassibilitas*, qua excluditur a corpore Beati omnis passio corruptiva. *Subtilitas*, qua redditur alterius corporis penetrativum. „ *Agilitas*, qua redditur imperceptibiliter ac celerissime „ mobile. *Claritas*, qua redditur luminosum & simile „ crystallo.

37. „ Q. 10. Quid & quot sint aureolæ.

„ ℞. 1. Aureola est animæ beatæ gaudium accidentale de excellenti victoria sua, in corpus speciali fulgore redundans.

„ 2. Sunt tres. Prima est Martyrum, qui de mundo; Secunda Virginum, qui de carne; Tertia Doctorum, qui de Diabolo triumpharunt. Sed de his satis; „ qui plura vult, adeat Theol. Scholast. nunc ad scitu utiliora pro praxi redeamus.

Casus I.

„ Titia confitetur: 1. semel a filia ad gravem iram „ & imprecationes sum incitata; 2. semel maritum frangendo vasculum ad similia concitavi; 3. semel a quodam „ osculum accepi, & semel inhonestum tactum; nuper „ prolem parvulam mecum in lecto de nocte collocaveram, quam mane dolenter inveni oppressam & mortuam. Q. Quid de Titia judicabit Confessarius?

„ ℞. *ad* 1. Si motus iræ fuit omnino subitus, præveniens omnem advertentiam rationis, non peccavit, „ defectu Voluntarii; alias venialiter; imprecationes enim, „ si non fuerint seriæ (ut in parentibus fieri solet) etiam „ supposita deliberatione, sunt tantum veniale. *Ad* 2. „ Si advertenter fregit, prævidens virum graviter exacerbandum, peccavit graviter contra charitatem; magis, „ si hoc intendisset: alias vel nullo modo, vel leviter tantum. *Ad* 3. si osculum absque alio fine honesto ex sensuali delectatione, magis, si tactum voluntarie admisit, „ peccavit graviter; si præter vel contra intentionem, „ ex improviso, obiter (ut fieri solet in conjugata honesta) non peccavit, & quia de his merito dubitatur, examinanda est; Confessarii enim est inquirere, an pœnitens peccarit graviter, si aliunde prudenter colligi nequeat. *Quod addo*: Si enim confiteretur sæpius admi-

„ fisse similia, vel observaret esse lascivam, potest suppo-
„ nere peccasse graviter; quæ bene notanda sunt in mul-
„ tis aliis pro praxi. *Ad ult.* Si prævidit periculum, &
„ fuit negligens in præcavendo, est rea homicidii; est
„ autem periculum grave, si lectus sit angustus, parens
„ inquieti somni &c. & est semper dissuadendum.

Casus II.

„ Adalbertus Sacerdos 1. non approbatus audit Con-
„ fessiones vidente ac tacente Episcopo: 2. assistit matri-
„ trimonio suæ sororis, certus hoc gratum fore Parocho,
„ si audiat; quem oblitus est rogare, & nunc non potest:
„ 3. ex certo modo cubandi novit sequi pollutionem: 4.
„ Nepti abeunti dat osculum, ex quo per experientiam
„ novit se valde moveri: denique post largum potum va-
„ dit ad infirmum ungendum, & in via aere aperto in-
„ ebriatur, pergensque ad infirmum, qui in phrenesin in-
„ cidit, eum inungit.

„ Q. Quid ad hæc resolvet Theologus?

„ ℞. *ad* 1. Absolutiones datæ, antequam Episcopus
„ vidit, sunt invalidæ, ideoque sacrilegæ: postquam au-
„ tem vidit absolventem, sunt validæ, si vere Episcopus
„ consensum tacitum præbuerit; cum tacitus consensus a
„ parte rei existat; quod fecisse præsumitur, & suo silen-
„ tio ut signo sensibili expressisse. ℞. *ad* 2. Matrimo-
„ nium est invalidum; cum enim ad valorem requiratur
„ actualis jurisdictio, & consensus Parochi saltem habi-
„ tualiter existens, seu non revocatus, non sufficit mere
„ præsumptus aut ratihabitio; cum nihil det actui: aliud
„ est, dum de sola licitate agitur, & absens interrogari non
„ potest. ℞. *ad* 3. Si adsit aliqua necessitas vel utilitas sic
„ cubandi, non peccat, si non intendatur, nec adsit peri-
„ culum consensus; habet enim tunc jus sic cubandi. Si-
„ militer ℞. *ad* 4. cum actio de se sit honesta, nec sit causa
„ per se motus turpis; modo iterum absit periculum con-
„ sensus in delectationem veneream. Interim Sacerdotem
„ dedecet.

„ *Ad ult.* ℞. Si infirmus Sacerdotem ab ante petiit,
„ debebat inungi; mansit enim intentio habitualis:
„ functio tamen fuit invalida ex parte ministri; non enim
„ mansit intentio virtualis; nam species phantasiæ, quæ
„ manserunt, movent appetitum sensitivum ad talem actio-

„ nem

„nem, quæ non est voluntaria respectu volitionis humanæ „liberæ ante habitæ, sed tantum est effectus potentiarum „sensitivarum in ebrietate operantium, posito, quod sit „perfecta ebrietas.

Casus III.

„Edmundus 1. legit varias historias prævidens inde „secuturam delectationem de objecto turpi; 2. ambulans „per hortum Principis curiose aspicit nuditates statuarum, „insurgentibus tamen motibus consensum denegat: 3. dum „naturaliter incidit cogitatio de objectio turpi, & inde „sensitiva delectatio, eam negligit repellere: 4. sæpe in „somno pollutionem patitur: denique semel delectationem „turpem habuit, sed dubitat, an in somno, an vigilans.

„Q. Quid de eo judicabit Confessarius?

„℞. *ad* 1. Si ex aliqua causa honesta legat, non pec„cat: si ex curiositate, peccat venialiter; quia causa non „est, nisi venialis, & sequitur per accidens, secluso sem„per periculo consensus: si sine causa sit circa objecta val„de turpia, est mortale, ob periculum complacentiæ. *Ad* „2. peccavit graviter, tum ob motus turpes indirecte vo„luntarios, qui per se sequuntur; tum ob periculum gra„vius labendi. *Ad* 3. practice loquendo, peccat graviter, „teneturque statim elicere displicentiam & cogitationes „alio divertere, dum plene advertit, ob periculum com„placentiæ; quia vehementissima hic est objecti allicientia, „& talis conversio ad objecta honesta præsertim grata vel „indifferentia est tutissimum remedium in hac materia. „*Ad* 4. videndum est, an & per quid de die causam dede„rit, si v.g. vacando vesperi turpibus cogitationibus, jam „dupliciter peccavit, posito, quod de periculo pollutio„nis cogitaverit; & licet bonum sit, quod ipsam etiam „pollutionem in somno secutam confiteatur, per se tamen „satis est dicere: inhæsi turpi cogitationi, prævidens pe„riculum pollutionis; hæc enim in se peccatum non est, „dum in somno fit. *Ad ult.* præsumere potest fuisse in „somno; quæ enim cum plena advertentia a vigilante „fiunt, facile facta cognoscuntur.

Casus IV.

„Petrus ob potum vini 1. in somnum incidit, ideo„que Missam in die festo non audisset, nisi casu excitatus „fuis-

„ fuiſſet: 2. in ebrietate varia commiſit peccata: 3. uxo„ rem gravidam ex ira percuſſit, ex quo contra voluntatem „ ſequitur abortus: denique cum ſit Chirurgus, aſpiciendo & tangendo ſecretiora frequenter in ſe ſentit motus „ ac pollutionem, ſentitque ſe magis promptum, dum ad „ ad fœminam, quam dum ad virum vocatur. Q. Qualiter in his peccaverit.

„ ℞. *ad* 1. Si ſomnum prævidit, & de periculo „ omiſſionis cogitavit, nec curavit ſolicite, ut excitaretur, peccavit graviter contra præceptum audiendi Miſſam ob periculum, licet illam caſu audierit. *Ad* 2. illa „ tantum in foro conſcientiæ ipſi imputantur, quæ poterat „ prævidere. *Ad* 3. Eſt reus abortus etiam noliti; eſt enim „ indirecte voluntarius; peccavitque graviter eam percutiendo, & facile in confuſo prævidetur periculum; quod „ licet non niſi ſemel vel iterum ex viginti vicibus ſequatur, adhuc abſtinendum eſt propter graviſſimum damnum, quod infertur fœtui præſertim animato. *Ad* 4. „ Si ſimilibus non præbeat conſenſum, non cenſentur voluntarii; cum juſtam habeat hæc faciendi neceſſitatem „ vel cauſam. Promptitudo illa naturalis eſt naturæ corruptæ defectus, attamen ob periculum conſentiendi tenetur contrariis proteſtationibus & bonis actibus animum „ firmare, motibus ſubortis reſiſtere. Si vero per experientiam ſciret, ſe ſolitum conſentire, nec periculum „ poſſet extenuare, deberet deſiſtere: de quo alibi.

Casus V.

„ Barbara famula ab hero ſuo ſæpe ſolicitata admittit quidem oſcula & tactus turpes, non tamen copulam; „ cum vero nuper violenter ab illo opprimeretur, noluit „ clamare, ne herum & ſeipſam diffamaret, imo ne ab ipſo „ præ libidine furioſo occideretur. Q. Quid ſit violentia: „ an tollat Voluntarium: & quid ad caſum.

„ ℞. 1. Violentia eſt vis ab extrinſeco illata contra „ naturalem inclinationem paſſi: ſi ſit ſimpliciter talis, ita „ ut in- & externe totis viribus reſiſtatur, facit actum poſitive involuntarium; relinquit indirecte voluntarium „ in omiſſione ſufficientis reſiſtentiæ. ℞. 2. Barbara peccavit graviter, quoties admiſit oſcula & tactus, licet copulam ſemper recuſaverit ſolius utique infamiæ timore; „ tenebaturque Confeſſarius urgere, ut, quantum fieri mo-

„ rali-

„taliter poterat, domum desereret. ℞. 3. Peccavit mor-„taliter non clamando; quia non restitit, quantum utili-„ter potuit ac debuit. Herus suæ malitiæ imputet infa-„miam, illa laudem meruisset, imo tenebatur clamare cum „evidente periculo mortis; cum enim ipsa lubrica esset, „debuit prævidere se moraliter certo consensuram in de-„lectationem, quod est intrinsece malum; idque verum, „licet sciat se esse in gravibus peccatis, nec possit tam cito „elicere contritionem, ideoque putet se damnandam; non „damnabitur autem, quia se exponere morti ac gehennæ „potius, quam in peccatum consentire, est actus amoris „perfectissimus, quo mortalia præterita remittuntur ob „dolorem virtualem; deberet tamen conari ad dolorem, „quantum posset.

Casus VI.

„Bernardus per metum gravem 1. cogit Judæum, „ut se baptizari permittat: 2. Sacerdotem, cui confessus „est, ut absolvat: filium suum, ut Canonicatum & sacros „Ordines suscipiat: inter Hæreticos, ne agnoscatur, car-„nes comedit diebus vetitis. Q. An metus tollat volun-„tarium: & quid ad Casum.

„℞. 1. Metus quicunque non perturbans rationem, „relinquit actum simpliciter voluntarium; quia omnibus „consideratis voluntas se resolvit ad volendum: si tamen volitio efficax secum patiatur volitionem conditionatam & „affectum ad oppositum, reddit actum involuntarium se-„cundum quid.

„℞. 2. *ad* 1. Cum consensus in Baptismum sit sim-„pliciter voluntarius, valet baptismus, obligaturque deın „legibus Ecclesiæ, non vi consensus injuste extorti, sed „vi legis divinæ, qua tenetur suscipere fidem Christi satis „sibi propositam, & in ea obedire Ecclesiæ. *Ad* 2. Si ab-„solutio valide dari possit, valet: quia simpliciter volun-„taria: si non possit, peccat graviter, vel Sacramentum „conferendo indigno & incapaci, vel sine hac intentione „proferendo formam; est enim simulatio & mendacium „in re gravissima. *Ad* 3. Valide ordinatur, sed non tene-„tur voto castitatis, nec horas orare; quia Deus non ac-„ceptat votum injuste extortum, nec Ecclesia censetur il-„lum obligare: hinc secluso scandalo posset uxorem duce-„re: si tamen cessante metu semel actum ordinis exerceat,

„ tenetur; quia est ratificatio Ordinis. *Ad* 4. Si præcise, „ ne agnoscatur, irrideatur, peccat graviter; si, ne gra- „ vis mali periculo se exponat, non peccat; quia lex hu- „ mana tunc non obligat, nisi comestio cedat in contem- „ ptum Religionis, vel ex circumstantiis habeatur pro „ signo distinctivo fidei, de quo plura infra.

Casus VII.

„ Georgius 1. confitetur: volens occidere Petrum „ Clericum inimicum, occidi Cajum amicum etiam Cleri- „ cum; 2. globo jaculando cervum simul traject inimi- „ cum ad necem quæsitum in dumeto latenter stantem: „ 3. ignorans esse vigiliam manducavi carnes, sed ex pi- „ gritia die Dominica non fueram in Ecclesia. Q. Quid „ de Georgio judicabit Confessarius?

„ ℞. *ad* 1. Si non adhibuit diligentiam moralem, „ ne alius homo occideretur, incurrit irregularitatem & „ onus restitutionis; quia occisio Caji est illi voluntaria „ in omissione diligentiæ debitæ: si illam adhibuit, nihil „ incurrit; quia actus externus non est formaliter inju- „ riosus Petro; cum illum non tangat: nec Cajo, quem „ omnino involuntarie occidit. *Ad* 2. Si iterum adhibuit „ diligentiam debitam, occisio est negative involuntaria, „ non positive, sicut prior; & non inducit pœnas, ad „ quas non sufficit actus internus malus, nec attenditur, „ quid quis faceret, sed quid fecerit. *Ad* 3. Si die Domi- „ nica, dum Missæ noluit interesse, obvenit cogitatio de „ jejunio, & neglexit inquirere, aut alios prudentes de- „ super interrogare, est ignorantia vincibilis, & peccavit „ contra præceptum jejunii; si autem nec tunc, nec ex- „ post inciderit cogitatio, licet peccaverit omittendo Mis- „ sam, non peccavit non jejunando.

Casus VIII.

„ Alexander confitetur: graviter detraxi aliis; ter „ fornicatus sum; semel alium dormientem tentavi tur- „ piter tangere. Confessarius in 1. interrogat: *quoties*? „ & nil amplius. Q. an bene.

„ ℞. Non bene; debebat enim interrogare, quot „ personis, & coram quibus detraxerit: an per detractio- „ nem aliud damnum intulerit: non tamen, in qua mate- „ ria; quia læditur idem bonum famæ: nec probabiliter,

„ an

„ in imponendo crimen falsum, an revelando verum oc-
„ cultum; quia non distinguuntur specie, licet major sit
„ malitia in 1. *Ad* 2. licet moraliter sit idem per se lo-
„ quendo, ter peccare cum una, ac semel cum tribus:
„ majus tamen videtur scandalum solicitare tres, præser-
„ tim innocentes; hinc prudenter & hoc interrogasset;
„ etiam dum respondet cum una, merito dubitatur & in-
„ terrogatur de occasione proxima. *Ad* 3. An ille dor-
„ miens fuerit consanguineus, affinis &c.; esset enim spe-
„ ciem mutans; quia repugnans reverentiæ sanguini de-
„ bitæ.

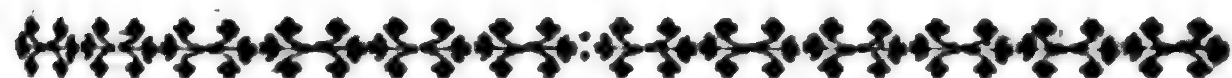

TRACTATUS I.

De Conscientia.

Actio humana bona, ac proinde licita, vel mala moraliter, ideoque illicita esse censetur, quatenus regulis morum vel conformis, vel difformis est. Regula autem dirigens actiones humanas duplex est, alia *remota*, quæ mediante regula proxima nos dirigit, estque ipsa lex Dei æterna aliquid prohibens, vel præcipiens, vel permittens; ad quam reductive pertinent leges humanæ, tanquam regulæ secundariæ, & subordinatæ, utpote quæ vim obligandi in conscientia trahunt a lege Dei jubentis obtemperare etiam legibus humanis. Alia *proxima*, quæ applicat regulam remotam dictando, quid illi conforme vel difforme sit; hæc communiter vocatur conscientia, de qua breviter nunc agemus.

CAPUT I.

De Conscientia in genere, & de recta, atque erronea in specie.

§. I.

Quid & quotuplex sit Conscientia.

Quær. 1. Quid sit Conscientia. ℞. cum *Laymann* L. 1. T. 1. C. 2. N. 1. est *Actus intellectus practici*

judicantis, aliquid hic & nunc agendum esse vel fuisse tanquam bonum & honestum, vel fugiendum tanquam turpe & inhonestum. Dicitur 1. *Actus intellectus*, non voluntatis, ut vult *Durandus*; intellectus enim debet quasi ducere voluntatem, quæ de se est potentia cœca, eique proponere, quid licitum sit, vel illicitum, quo agnito voluntas se determinat ad actus suos bonos vel malos; hinc Conscientia est quasi scientia vel judicium de honestate vel inhonestate actus. 2. *Actus intellectus practici*, hoc est, immediate dirigentis hominem ad hanc actionem hic & nunc, id est, in his vel illis circumstantiis licite ponendam, vel non ponendam; alias etiam dicitur *Dictamen ultimo sive practice practicum.* Differt a *Synteresi*, quæ est habitus cognoscitivus primorum & universalissimorum principiorum moralium, v. g. bonum esse faciendum, malum fugiendum; Deum esse colendum &c. Item differt a Conscientia *speculativo practica*, quæ quidem versatur circa principia magis particularia, ea tamen non applicat huic numero actioni in his illisve circumstantiis, sed tantum in genere dictat, quid sit licitum vel illicitum, præceptum vel prohibitum, v. g. die festo Sacrum esse audiendum, non esse laborandum serviliter &c. Conscientia autem proprie dicta, seu dictamen *practice practicum* dicit: Tu non impeditus hoc die festo teneris audire Sacrum.

2. *Quær. II.* Quotuplex sit Conscientia. ℞. 1. Alia, minus proprie talis, dicitur *consequens*, quæ versatur circa actus præteritos, illos vel improbando tanquam male factos, & vocatur *Remorsus Conscientiæ*, vel approbando tanquam honeste factos, & vocatur *Testimonium Conscientiæ*, de quo 1. ad Corinth. 1. v. 13. *Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Hæc est mere speculativa. Alia, & quidem proprie talis, est *antecedens*, quæ proxime dirigit actiones vel ut licitas, vel tanquam illicitas, præceptas vel prohibitas.

3. ℞. 3. Conscientia ex modo, quo insinuat, aliquid esse bonum vel malum, alia est *obligans* vel *præcipiens*, quæ dictat, peccatum esse, si hic actus tanquam prohibitus ponatur, vel ut præceptus omittatur. Alia *permittens*, quæ dictat, hunc vel illum actum posse poni vel omitti citra culpam. Alia *consulens*, quæ dictat, aliquid esse omittendum vel agendum, non quidem ex obligatione, sed quia vel magis est conveniens morum honestati, gratius Deo, vel utilius animæ saluti.

4. ℞.

4. n. 3. Conscientia ratione objecti materialis alia alia vera sive recta, quæ dictat, hoc esse licitum vel præceptum, quod reverâ tale est, vel dictat, hoc esse illicitum & prohibitum, quod vere est illicitum & prohibitum. Alia erronea sive falsa, quæ dictat, aliquid esse licitum vel præceptum, quod tamen in se est illicitum, aut præceptum, vel erronea, quæ dictat, aliquid esse illicitum & prohibitum, quod tamen est licitum vel præceptum.

5. Adverte cum Laymanno L. 1. Tract. 1. C. 3. N. 2. posse Conscientiam speculativè esse rectam, practicè vero erroneam, quando nimirum principium verum hic & nunc male applicatur: v. g. Christianus die festo debet audire sacrum: ergo etiam Petrus ægrotus tenetur hac festo audire sacrum. Quando vero principia speculativo-practica stendum normas circumstantiis rectè applicantur, emergit conscientia simpliciter recta.

6. n. 4. Conscientia erronea iterum duplex est: alia vincibilis, cujus error adhibita morali diligentia vinci, atque ille deponi potuit: & etiam debuit, simul culpabilis est; quia voluntarius est error. Alia invincibilis, cujus error morali etiam diligentia adhibita vinci, atque deponi non potuit: si nec debuit, inculpabilis est; quia error non voluntarius est. Moralis diligentia illa intelligitur, quam homines prudentes in re alicujus momenti communiter adhibere solent. La Croix Lib. 1. N. 5. etiam conscientiam rectam & erroneam subdividit in physicè & ethicè, vel moraliter talem. Physice recta est, quæ concordat de objecto, sicut a parte rei est. Physice erronea, quæ aliter enunciat de objecto, quam a parte rei est. Ethicè recta, quæ est conformis appetitui recto ordinato, hoc est, parato ad implendam Dei legem, contrario ethicè erronea est difformis appetitui bene ordinato. Hinc conscientia physicè recta potest esse ethicè erronea: v. g. si Petrus loquitur de homine, qui tamquam Pater tuus similis huic atque gravius, tenere dicat: Hic homo non est Pater meus: ergo non est mihi honorandus. Hinc conscientia, ex suppositione, quod vere ille homo non sit Pater Petri, est physicè recta, non tamen ethicè, quia est difformis appetitui recto, vi cujus quilibet tenetur velle honorare eum, de quo prudenter dubitare non potest, quin sit Pater suus, etiamsi forte Pater non sit; ideoque honorare tenetur conscientiam erroneam. Econtra si de eodem homine dicat: Hic homo est Pater meus, ideoque honorandus, haberet conscientiam ethicè, non physicè rectam.

ctam. Idem exemplum est de adoratione Hostiæ forte non consecratæ.

7. ℞. 5. Conscientia, in ordine ad motivum ponendi vel omittendi actum, alia est *certa*, alia *probabilis*, alia *dubia*, alia *perplexa*, alia *scrupulosa*; de quibus infra. Ob defectum judicii practici dubia & scrupulosa non merentur nomen conscientiæ proprie dictæ.

8. ℞. 6. Denique ratione subjecti conscientia alia dicitur *tenera*, quæ solicite, prudenter tamen curat vitare peccata, etiam levia. Alia *laxa*, quæ neglectis minoribus, solum curat vitare gravia. Alia *pharisaica*, quæ magna parvi, & parva magni æstimat, secundum illud Matth. c. 23. v. 24.: *Excolantes culicem, camelum autem glutientes.* Alia *cauteriata*, per quam operans ob depravatum vel induratum animum non curat instinctus & motus honestos, de qua 1. ad Tim. v. 2.: *Et cauteriatam habentium suam conscientiam.*

§. II.

Principia practica de Conscientia recta & erronea.

9. Principium I. *Conscientiam rectam præcipientem & prohibentem semper tenemur sequi, ita ut quis peccet, si id omittat, quod conscientia recta dictat, sub præcepto esse agendum, vel agat illud, quod dictat, esse prohibitum.* Ita *Laymann* L. 1. C. 4. cum *communi.* Prob. 1. ex illo ad Rom. c. 14. v. ult.: *Omne autem, quod non est ex fide* (hoc est, quod non fit secundum, sed contra dictamen conscientiæ, ut ait S. Ambros.) *peccatum est.* Confirmatur ex cap. 13. de restit. spoliat. ubi Innocentius III. ait: *Quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam.* Prob. 2. ratione S. Thomæ 1. 1. q. 19. art. 3. & 4. Voluntas peccat, quando non sequitur in operando regulam proximam actionum humanarum: atqui conscientia recta est regula proxima actionum humanarum: ergo. *Confirmatur.* Per conscientiam præsertim rectam intimatur nobis lex æterna Dei, juxta illud Psal. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Ergo sicut tenemur in operando sequi legem Dei; ita etiam tenemur sequi conscientiam rectam legi Dei plane conformem. *Dixi supra: Conscientiam præcipientem vel prohibentem tenemur sequi;* per se enim patet, quod conscientia *consulens* tantum suadeat vel dissuadeat: ergo non obligat ad sui sequelam.

10. Prin-

10. Principium II. *Conscientia invincibiliter erronea dictans, aliquid faciendum esse tanquam præceptum, aut omittendum tanquam prohibitum, etsi revera prohibitum non sit, nec præceptum, pariter nos obligat tum negative (ne operemur contra eam, quamdiu eam non deponimus) tum positive* (hoc est, ut juxta eam operemur.) *De Castro Palao* Tract. I. Disp. I. puncto 2. cum *Vasquez* hanc sententiam ait esse certam, ita ut contraria sine temeritate & periculo erroris non possit affirmari. *Prob.* I. Rom. c. 14. v. 14. ait Apostolus: *Scio & confido in Domino JEsu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid commune esse, illi commune est;* hic agitur de cibis in V. L. prohibitis, qui vocabantur communes: hinc sensus est: Licet Christus nullum cibum prohibuerit, respectu tamen illius, qui judicat, aliquem cibum prohibitum esse, cibus se habet, ac si vere prohibitus esset, & vi hujus fidei sive dictaminis debet ab eo abstinere, alias peccat: *Nam omne, quod non est ex fide, peccatum est,* ibidem v. ult. *Prob.* 2. Habens conscientiam talem bona fide judicat, existere legem Dei præcipientem, v. g. mendacium ad avertendum ab alio malum: ergo qui operatur contra hoc dictamen suum, contemnit Deum Legislatorem, æque ac si lex ista vere existeret; & econtrario si agat conformiter huic dictamini, reveretur authoritatem Dei. *Prob.* 3. Lex Dei non applicatur nobis per se ipsam immediate, sed per dictamen rationis, adeoque hoc dictamen est immediata regula actionum humanarum: ergo si voluntas deflectat ab hoc dictamine, deflectit a sua regula: ergo hoc ipso non est recta. *Confirmatur.* Voluntas non fertur in objectum, ut est a parte rei, sed ut proponitur ab intellectu: ergo si proponatur hoc vel illud ut præceptum, voluntas debet illud eligere; si ut prohibitum, debet illud fugere; alias hoc ipso vellet facere malum, eligendo id, quod ab intellectu bona fide proponitur ut prohibitum, vel omittendo, quod proponitur ut præceptum: atqui velle facere malum, hoc ipso est malum: ergo.

11. Principium III. *Conscientia vincibiliter erronea non obligat, nec tamen licet eam sequi, sed tenemur prius inquirere in errorem, & sic eam deponere;* 2. *quamdiu autem non deponitur, non licet contra eam agere. Ratio primi est,* quia agens juxta conscientiam erroneam, quam posset, sed non vult deponere, voluntarie errat: ergo actio vel omissio, quam contra præceptum ex errore indirecte voluntario admittit, ei imputatur ad culpam.

Confirmatur hoc & præcedens principium ex *S. Thoma*, qui 1. 2 q. 19. a. 6. in ⊙ ait: *Ignorantia quandoque causat involuntarium, quandoque autem non: & quia bonum & malum morale consistit in actu, in quantum est voluntarius, manifestum est, quod illa ignorantia, quæ causat involuntarium, tollit rationem boni & mali moralis; non autem illa, quæ involuntarium non causat; dictum etiam est supra*, scil. q. 6. a. 8., *quod ignorantia, quæ est aliquo modo volita sive directe, sive indirecte, non causat involuntarium, & dico ignorantiam directe voluntariam, in quam actus voluntatis fertur; indirecte autem propter negligentiam, ex eo, quod aliquis non vult illud scire, quod scire tenetur: si igitur ratio vel conscientia erret errore voluntario vel directe, vel propter negligentiam, quia est error circa id, quod quis scire tenetur, tunc talis error rationis vel conscientiæ non excusat, quin voluntas concordans conscientiæ sic erranti sit mala. Ratio secundi* est ex illo communi, quod nunquam liceat agere contra conscientiam, quia sic agens committeret id, quod judicaret esse prohibitum; vel omitteret id, quod judicaret esse præceptum. Nec homo in tali casu constitutus, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessario peccaturus, necessitate consequente, eo quod stante conscientia vincibiliter erronea non possit effugere peccatum, absolute tamen & simpliciter non peccabit necessario; quia talem conscientiam nec sequi debet, nec contra eam facere, sed potest & debet eam deponere, cum sit error vincibilis & culpabilis, & tunc operari.

12. Principium IV. *Conscientia consequens nec potest actionem præteritam reddere bonam, nec malam*; quia non est regula respectu illius; actio enim præterita non amplius potest dirigi; nunc autem talis est coram Deo, qualis tunc fuit conscientia, quando actio fuit posita. Unde notandum, peccata olim in juventute, aut alias commissa exponenda esse non secundum judicium, quod quis nunc de illis habet, sed secundum illud, quod tunc habuit, quando peccavit; attendendum tamen, an conscientia erronea, in qua quis peccavit, vincibilis, an invincibilis fuerit. Attendi etiam eadem conscientia consequens utiliter potest in ordine ad dirigendos actus futuros; neque inutiliter quærunt pœnitentes, quomodo peccaverint, ut nimirum sciant, quid imposterum fugere debeant, an forte scandalum tollendum. Inutiliter autem sæpius quærunt anxii ex libris, & Confessariis, quodnam

tunc

tunc habuerint dictamen, quando operati sunt; hoc enim Confessarius scire nequit, sed ipse pœnitens se debet prudenter, non nimis anxie, examinare. Ita *La Croix* Lib. 1. N. 44. Plura de scrupulosis infra.

§. III.

Resolutio Casuum de Conscientia recta & erronea.

Casus I.

Aaron opifex die Dominica aliquot horis laborat contra conscientiam dictantem, hoc esse peccatum, quin tamen cogitet, an sit grave vel leve.

13. *Quær. I.* Quomodo peccet agens contra conscientiam. ℞. cum *Laymann* L. 1. C. 4., *Taberna* Tract. 2. C. 2. q. 2. peccat mortaliter vel venialiter, & in ea specie peccati, prout conscientia dictaverit, peccatum esse grave vel leve, contra hanc vel illam virtutem: v. g. putans esse jejunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non jejunet. Item qui arbitratur, ex lege misericordiæ se graviter obligari ad mentiendum ad utilitatem proximi, peccat graviter contra misericordiam non mentiendo. *Ratio* est; quia actus voluntatis specificatur ab objectis suis, non prout sunt in se, sed prout proponuntur ab intellectu, & prout voluntas in illa tendit: ergo si objectum ex se malum invincibiliter proponatur ut bonum, specificabit volitionem sui ut bonam, & econtra ut graviter malam, si ita proponatur ab intellectu.

14. *Q. II.* Quomodo peccet Aaron. ℞. cum *Burghaber* Cent. 1. Casu 20. & aliis ibidem cit. Ex supposito, quod abstrahat plane a malitia mortali vel veniali, peccat venialiter. *Ratio* est 1. Quia ad peccandum mortaliter requiritur cognitio prohibitionis, & malitiæ gravis, aut obligationis gravis ulterius inquirendi: atqui hanc cognitionem non habet Aaron: ergo. 2. Quia nimis durum videtur, hominem, qui cum tali cognitione abstractiva leve mendacium committit, reum judicare pœnæ æternæ. 3. Quia sic operans præsumitur se virtualiter determinare ad levius peccatum. Contrarium tenent *De Castro Palao, Azor* &c. *Dixi*, Aaronem venialiter peccare, quia ad hoc sufficit cognoscere malitiam quamcunque. *NB.* Hæc mitior sententia videtur esse certa in iis, qui ordinarie a peccatis gravioribus abhorrent.

℞. 2. cum *Taberna* & *Jansen*. Si vero Aaron ita esset comparatus animo, ut velit laborare, sive sit mortale sive veniale, peccaret graviter; similiter si studio negligat occasionem inquirendi, an sit mortale vel veniale, ne teneatur abstinere a labore. *Ratio* est, quia sic periculo peccati mortalis se libere exponeret, imo re ipsa amplecteretur saltem indeterminate malitiam mortalem, quam sufficienter agnosceret.

15. *Quær. III.* Quid Confessario observandum sit circa ejusmodi pœnitentes, quales solent esse rudes, qui se accusant de imprecationibus, contumeliis, pravis cogitationibus &c., quin cogitent de malitia gravi & levi. ℞. cum *La Croix* & *Jansen*. Cum in praxi raro conjuncta esse videatur plena inadvertentia ad omnem malitiam, quamvis reflexa & signata illius cognitio sæpe absit, quærat Confessarius 1. an non saltem confuse adverterit pœnitens materiæ gravitatem vel levitatem. 2. An voluntas ita sit constituta, ut ordinarie tale objectum fortiter refugiat, & tum signum esse poterit, quod apprehenderit malitiam gravem; secus, si tantum leviter. 3. Quærat, an non saltem in confuso suspicatus fuerit, subesse periculum peccati gravioris, quo casu graviter peccasse censendus est. Alias regulas ipse status pœnitentis, & prudentia Confessarii pro circumstantiis præsentibus facile suggerent ad rectum judicium formandum.

Casus II.

Agar *ancilla rustici confitetur: 1. Decies omisi preces Confraternitatis ex negligentia (non addendo, quod judicaverit, singulas omissiones esse graviter peccaminosas.) 2. Ter diebus Dominicis non audiendo Sacrum graviter deliqui; debebam autem domum custodire, & cibos coquere. 3. Semel neglexi Sacrum, ideoque graviter peccavi, sed eram eo tempore periculosissime decumbens, imo jam destituta omnibus sensibus. 4. Sub precibus sæpissime habui incastas & blasphemas cogitationes, ita ut numerum exprimere nequeam. Blasphemis cogitationibus dum conor resistere, resistentia mihi non videtur seria; hinc semper anxia sum. Confessarius dissimulans errores, pœnitentiam injungit, & pœnitentem absolvit.*

16. *Quær. I.* An quoad primum Agar peccaverit mortaliter, item an recte fuerit confessa. ℞. ad 1. Ex conscientia erronea peccavit graviter, ex dictis N. 10. &

13.

13. ℞. ad 2. Non satisfecit simpliciter ita confitendo, sed debuisset addere, se apprehendisse in singulis omissionibus malitiam gravem; alias Confessarius non potuit venire in notitiam peccatorum gravium, quorum pœnitens rea fuit ex conscientia erronea.

17. *Quær. II.* An quoad secundum peccaverit graviter. ℞. affirm. cum *Dicastillo* de juram. D. 2. N. 234. *Ratio* est, quia contra conscientiam dictantem omisit Sacrum, quod *absolute* potuit audire, & ad quod audiendum se etiam, stante justa excusatione, ex conscientia erronea obligatam judicabat. Vide *Bonacin.* Disp. de peccatis Q. 4. p. 6. n. 24. & 25.

18. *Quær. III.* An quoad tertium peccaverit graviter. ℞. cum *Laymann* L. 1. C. 4. *negative*; quia, ut aliquis peccet agendo contra conscientiam, necessarium est, ut actio vel omissio sit libera: atqui omissio Sacri in nostro casu non erat libera; quia non erat in potestate periculosissime decumbentis ancillæ audire Sacrum: ergo. Idem est judicium de incarceratis, qui non peccant omittendo Sacrum, quantumcunque putent, se ad illud audiendum teneri. Si *quæras:* Quid ergo deberet facere omittens Sacrum ex conscientia erronea, quod absolute non posset audire? ℞. Debet conscientiam deponere, formato judicio facile obvio: Absolute non possum audire: ergo nec pecco omittendo.

19. *Quær. IV.* Quid de cogitationibus incastis sentiendum in dato casu. ℞. Ex supposito, quod nec voluntarie iis inhæserit Agar, nec delectata fuerit, multo minus consensum præbuerit, non peccavit, etsi erronee judicarit, se peccare; quia non est in potestate hominis, facere, ut plane non incidant ejusmodi cogitationes, adeoque non sunt liberæ.

20. *Quær. V.* An per blasphemas cogitationes videatur Agar peccasse. ℞. cum *Burghaber* Cent. 1. Casu 47. *negative;* quia potius Agar ex nimia intensione, & copia phantasmatum, quæ nimis importune se ingerunt, & forte ex horrore peccati simul ita perturbatur, ut discernere nequeat, an serio restiterit. Neque in tam anxio conflictu libertas subsistere videtur.

21. *Quær. VI.* Quid Confessarius debeat agere cum iis, qui laborant conscientia erronea. ℞. 1. *Per se* loquendo Confessarius tenetur monere pœnitentem, errore etiam invincibili laborantem; quia ut Medicus spiritualis debet providere, ne pœnitens etiam materialiter peccet.

Per accidens tamen errorem invincibilem prudenter dissimulat, quando ex admonitione non speratur fructus, aut obstat grave scandalum, vel imminet grave periculum, ne pœnitens, qui hucusque peccavit tantum materialiter, incipiat peccare formaliter, neglecta admonitione. *Ratio* est; quia inter duo mala, quorum utrumque non potest evitari, minus est eligendum. Ex his R. 2. cum *Taberna* Tom. 2. C. 2 q. 6. *Sporer* & aliis, si Confessarius advertat, conscientiam erroneam pœnitentis esse graviter culpabilem, debet illum monere, ut illam deponat; quia sine hujus culpæ correctione confessio esset nulla ex defectu dispositionis in pœnitente.

2. Debet monere, si pœnitens ex quocunque errore aliquid crederet esse mortale peccatum, quod vel nullum, vel tantum leve in se est, vel e contrario; quia Confessarii est, impedire peccatum, & præservare pœnitentem a peccato, quantum potest: atqui in tali casu potest id præstare per solam admonitionem & instructionem: ergo. Hinc debuisset moneri Agar, quod omissio precum illarum non sit peccaminosa, nec omissio Sacri ob justam causam.

3. Quando ex dissimulatione sequeretur grave damnum vel pœnitentis, vel alterius, vel communitatis, aut nullitas Sacramenti cujuscumque: v. g. si pœnitens putat, hoc vel illud non esse necessarium ad salutem, quod tamen necessarium est: aut dolorem non esse necessariam partem Pœnitentiæ: vel si ob sola venialia doleret, quod pœnas inferni promeritus sit: denique si ipse confitens de gravi errore dubitet, & interroget, in his casibus non licet dissimulare errorem etiam invincibilem, sed Confessarius debet pœnitentem vel instruere, vel sine absolutione dimittere, ac monere, ut instructus redeat. Vide propositionem 64. ab Innocentio XI. damnatam.

4. Nec dissimulandum, si confitens cum impedimento dirimente etiam invincibiliter ignorato matrimonium inire cogitet, aut eo jam inito impedimentum fieret publicum. De hoc plura in P. 2. de Matrim.

Casus III.

Absolon Studiosus inter condiscipulos scandalosa loquitur, non putans, esse scandalosa, sed honeste jocosa. Inter loquendum advertit, quod scandalum præbeat; hinc in proxima confessione se accusat de gravi scandalo dato.

22. Q.

22. *Q. I.* An graviter peccaverit, & bene confessus fuerit. ℞. Si, dum advertit scandalum, statim cessavit ab actu, non peccavit; adeoque male confitetur, quia advertentia sequens actum non potest illum reddere malum: si vero Absolon, quamprimum advertit peccatum scandali, perrexit in sermone scandaloso, utique peccavit, & bene confitetur. Ita *P. Schezer in suo examine* §. 3. *de Conscientia* in simili casu de detractore.

23. *Quær. II.* Quid sit agendum, si quis in ipso actu, aut actui proximus, vel postea dubitet, vel timeat, ne peccet, aut peccarit. ℞. Si actum non possit differre, aut omittere, debet sibi, quantum potest, facere dictamen practicum, quod licite agat, sicut perplexus positus in necessitate agendi: si post actum prudenter dubitet, aut certo deprehendat, se male egisse, de errore commisso, si vincibilis fuerit, doleat, & si error gravis fuerit, eundem confiteatur, damnum inde forte exortum reparare studeat, & posthac cautior sit.

Reliqua hic observanda.

24. I. Juxta P. *La Croix* operans ex conscientia invincibiliter erronea duo dictamina habet. 1. Vocat directum: v. g. quando mendacio possum impedire damnum proximi, obligor mentiri: atqui nunc hoc possum: ergo obligor mentiri. 2. Vocat reflexum: v. g. quando bona fide judico, me obligari ad mendacium, pecco, si non mentior: atqui nunc ad impediendum damnum bona fide judico, me obligari ad mendacium: ergo pecco, si non mentior.

25. II. Conscientia erronea licet non derivetur a lege Dei primaria antecedente, & per se obligante, oritur tamen a lege Dei secundaria consequente, & per accidens obligante tum, quando lex Dei primaria invincibiliter ignoratur. Voluntas Dei *primaria* est illa, qua Deus nos obligat ad aliquid faciendum, vel omittendum, ex supposito, quod habeamus veram legis cognitionem. *Secundaria* autem est, per quam Deus nobis aliquid præcipit vel permittit ex suppositione ignorantiæ invincibilis. Nimirum sicut S. Thomas & Theologi communiter dividunt voluntatem Dei in antecedentem, & consequentem, docentque, quod per antecedentem velit omnes homines salvos fieri, per consequentem autem idem

non velit; ita legem vel voluntatem Dei dividimus, & dicimus, quod Deus per voluntatem primariam sæpe aliquid prohibeat, quod per secundariam permittit, vel præcipit. Sic fateri debent omnes, qui invincibilem legis æternæ ignorantiam dari posse, & operantem a peccato formali, stante hac ignorantia, excusari concedunt. Vide propositionem secundam damnatam ab Alexandro VIII. *Ratio* damnationis contra Jansenii sectatores est ex *S. Auguſt.* L. de nat. & grat. C. 67.: quia *non tibi reputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quando negligis quærere, quod ignoras*: item ex *S. Thoma* P. 2. q. 76. a. 3. quia *ignorantia invincibilis causat involuntarium. Confirm.* ex eo, quod alias ille, qui invincibiliter putat, hic & nunc mentiendum esse ad salvandam vitam innocentis, necessario peccaret tam mentiendo, quam non mentiendo.

26. III. Ut Confessarius agnoscat, an pœnitens laboret conscientia erronea vincibili, interroget 1., an aliquam in hoc vel illo actu indecentiam adverterit. 2. An suspicatus fuerit, subesse peccatum, vel peccandi periculum. 3. An dictaverit conscientia, saltem interrogandum esse Confessarium. 4. An occasionem interrogandi ex verecundia, vel ex metu neglexerit, aut forte ideo, ne posthac teneretur abstinere ab hoc, vel illo actu. Si pœnitens ad unum vel alterum ex his (omnia enim omnibus proponenda necessario non sunt) respondeat affirmative, censeri potest, quod fuerit in culpabili errore, secus, si neget. Vide dicta in Casu I.

27. IV. Quando tentati variis cogitationibus pravis, & quasi assuefacti se excusant, quod nesciverint, peccatum committi iis inhærendo; quærat confessarius, an sine ullo remorsu conscientiæ iis adhæserint: & advertat, hoc duplicem habere sensum: vel enim *sine remorsu*, significat, quod nullo modo cognoverint, ejusmodi cogitationes esse peccaminosas; hoc sensu non peccassent inhærendo, ex supposito invincibilis ignorantiæ: vel tantum significat, quod non habuerint sensibilem, & actualem anxietatem iis inhærendo, soleant tamen habere judicium tenue, quale habent perfecti artifices imperceptibiliter se reflectendo ad regulas artis; hoc sensu probabile indicium esset, quod error vincibilis fuerit, culpabilis secundum qualitatem materiæ & finis.

CAPUT

CAPUT II.

De Conscientia dubia & perplexa.

§. I.

Præviæ Quæstiones ad præsentem materiam.

QUÆR. I. *Quid & quotuplex sit Conscientia dubia.*

28. ℞. 1. *Dubium est suspensio judicii neutri parti assentientis*, vel ut alii: *est suspensio intellectus circa utramque partem contradictionis.* Hinc conscientia dubia est, quæ de actionis honestate hæret suspensa, ideoque proprie non est conscientia; quia stante dubio intellectus nec dictat actionem esse licitam, nec illicitam.

29. ℞. 2. Dubium *primo* aliud est *negativum*, quando intellectus manet suspensus ex defectu sufficientis motivi ad judicandum. Quando autem nullum omnino motivum occurrit, potius ignorantia, quam dubium vocatur a *Babenst.* T. 1. D. 3. a. 1. §. 1. n. 5. Aliud est *positivum*, quando intellectus est ideo suspensus, quia pro utraque parte habet sufficientia motiva, & hoc merito vocatur dubium prudens.

30. *Secundo* aliud est *dubium juris*, quando dubitatur de existentia legis, vel ejus obligatione, aut legitima facultate agendi, vel de legitimo actus valore. Ita *Laymann* de conscient. C. 5. n. 2. Juxta alios dubium juris est, quod versatur circa licitum, vel illicitum, aut etiam circa validum aut invalidum operis. Aliud *dubium facti*, quando ambigitur, an aliquid factum sit, nec ne, an hoc modo, an alio: v. g. utrum votum sit editum, utrum ætas septennii sit completa. *Laymann* ibid.

31. *Tertio* dubium dividitur in *speculativum & practicum. Pure speculativum* est, quod versatur circa rem secundum se tantum consideratam, & omnibus exutam circumstantiis, abstrahendo de operatione & praxi: v. g. si dubitetur, an valeat Baptismus collatus in nomine Christi: vel in quo essentia Sacramenti consistat. *Practicum* est, quod versatur circa rem exercendam hic & nunc, adeoque ut affectam omnibus circumstantiis, quando dubitatur de aliqua operatione humana: v. g. an nunc licitum sit mentiri. *NB.* Si dubitetur de aliqua operatione

tione

tione generatim præscindendo a circumstantiis particularibus, vocatur *dubium generale, speculative & remote practicum*, ex communi usu etiam simpliciter speculativum: v g. si dubites, an liceat die festo pingere, Sacrum omittere. Quando autem dubitatur de aliqua actione, vel omissione in particulari in his vel illis circumstantiis exercenda, vocatur *dubium particulare, proxime sive practice practicum*: ut si dubites, an tibi liceat hoc festo propter urgentem necessitatem laborare.

Denique sicut ignorantia & error, ita etiam dubium potest esse *vincibile*, si vinci ac deponi possit, aut *invincibile*, si non possit.

Q. II. *Quid sit conscientia perplexa.*

32. ℞. Est dictamen, quo intellectus judicat, committi peccatum, quæcunque pars opposita eligatur, quarum tamen una necessario eligenda est. V. g. putas te peccare, si hoc die festo, quo inservis ægroto, negligas Sacrum; & simul judicas, te peccare, si audiendo Missam negligas ægrotum.

§. II.

Principia practica de Conscientia dubia.

33. Principium I. *Nunquam licet operari cum conscientia practice dubia, ideoque peccat, qui actu dubitat, an hæc actio vel omissio sit licita, & tamen stante adhuc dubio agit, vel omittit; & quidem peccato ejusdem rationis, ac speciei, cujus est peccatum, de quo dubitat.* Ita *S. Thom.* Quolib. 8. a 13. *Th. Sanch.* L. 1. de Præcept. C. 10. n. 6., *Laymann* L. 1. C. 5. §. 1. *cum communi. Prob. prima Pars.* Juxta Apost. ad Rom. c. 14. v. ult. *Omne, quod non est ex fide* (h. e., quod non fit cum determinato judicio intellectus, licitum esse, quod hic & nunc agitur, vel omittitur) *peccatum est.* Atqui actio vel omissio, quæ exercetur cum conscientia practice dubia, non fit ex determinato judicio: ergo. *Prob. II. utraque Pars*: Quisquis sciens ac volens se exponit periculo peccati formalis, peccat formaliter, & quidem peccato ejusdem rationis, ac speciei, cujus periculo se exponit, juxta illud *Ecclesiast.* 3. *v.* 27. *Qui amat periculum, in illo peribit*: atqui operans cum conscientia dubia amat periculum, & quidem proximum peccati formalis, huic libere se exponendo actionem, de qua æque credit, quod sit illi-

illicita, ac licita: ergo. *Confirm.* Sic operans implicite & interpretative dicit: Volo hoc agere, sive licitum, sive illicitum sit; quod jam est contra regulas prudentiæ, & virtualis contemptus divinæ legis. Pariter, qui dubitat, an hoc agere sit mortale, & tamen agit; ita comparatus est animo, ut dicat: Etsi hoc agere sit mortale peccatum, tamen agam: ergo hoc ipso graviter peccat. Qui vero de veniali tantum dubitat, delinquit venialiter. Qui in genere dubitat, an peccet, nullo modo apprehendendo, an graviter, vel leviter, probabilius tantum peccat venialiter. *Vide* N. 14. & qui dubitat de furto sacrilego, committit furando sacrilegium.

34. Principium II. *Cum conscientia speculative dubia licet operari, dummodo operans practice judicet prudenter, se hic & nunc licite operari.* Ita *Scotus* in 4. dist. 30. q. 1., & alii Theologi communiter. *Th. Sanch.* l. c. n. 7. ad talem casum duo præsupponit: 1. ut sufficiens diligentia ad vincendum dubium speculativum adhibita sit, ne culpabilis sit ignorantia; 2. ut subsit rationabilis causa variandi practice dubium speculativum, quod deponi nequit. *Ratio principii* est: quia sæpe, adhibita quacunque diligentia, non potest haberi judicium speculativum certum, & tamen practice, hoc est, in particulari potest formari prudens judicium, hoc vel illud in his circumstantiis esse licitum: ergo. *Antecedens* declaratur a *Babenst.* 1. Disp. 3. a. 1. §. 2. num. 11. David 1. Reg. 21. prudenter judicavit, propter extremam necessitatem famis licitum esse comedere panes propositionis, quamvis judicio speculativo sciverit, id Laico esse illicitum. Judæi 1. Machab. 2. prudenter judicarunt, licitum sibi esse, propter instans periculum excidii Sabbato inire prælium, quamvis cognoverint, præliari die Sabbati in Lege esse prohibitum: ergo si cum judicio speculativo de inhonestate actionis stare potest judicium practicum prudens de illius honestate, multo magis stare poterit cum dubio speculativo. *Confirm. I.* ex *S. August.* L. 22. contra Faustum c. 75. Subditus licet speculative nesciat, an bellum sui Principis sit justum, in particulari tamen judicare potest prudenter, licitum sibi esse sub Principe suo militare. *Confirm. II.* ex cap. *Dominus*, de secundis nuptiis. Mulier, quæ bona fide contraxit matrimonium; si postea superveniat dubium de valore matrimonii, potest in particulari prudenter judicare, hic & nunc licitum sibi esse, debitum reddere. Ergo stante dubio speculativo, fieri potest dictamen practicum

NEW JERSEY COLLEGE LIBRARY

cum prudens de honestate actionis. Ergo & ipsa actio est honesta.

Quær. I. Ex quibus potissimum regulis possit deponi dubium juris.

35. Rᴋ. Regulæ universales a *P. Stoz* L. 1. P. 5., *P. Elbel*, aliisque collectæ sunt: *Prima Reg. Sequendo vere probabilem sententiam*, ut dicetur §. seq. *Secunda Reg. Melior est in dubio conditio possidentis*, hoc est, si rem aliquam *bona fide* possideas ut tuam, postea vero incipias dubitare, an vere tua sit an aliena, & post diligentem inquisitionem non possis deprehendere veritatem, vi hujus principii recte te resolvis, quod stante dubio speculativo possis ea re uti tanquam tua. Desumitur hoc principium ex *reg.* 65. *juris in* 6.: *In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis.* Valet autem hæc regula non tantum in materia justitiæ, ut affirmat *Communis*, sed etiam aliarum virtutum, v. g. temperantiæ, obedientiæ, religionis &c. *per se loquendo, & seclusa lege positiva*, quæ expresse aliud statuat in casu particulari. Ita *Th. Sanch.* L. 1. Decal. C. 10. n. 11., *Suar.* 1. 2. T. 3. D. 12. S. 5. n. 8., *Terillus* hic q. 23., *Stoz* L. 1. P. 1. *Sporer* n. 75. hanc sententiam nunc receptam vocat contra Azor, Elizalde, Camargo, & alios. *Ratio* est: ideo in materia justitiæ melior est conditio possidentis; quia possessor præter jus dubium, quod habet æquale cum non possessore, simul habet titulum certum possessionis: atqui etiam in materiis aliarum virtutum præter dubiam obligationem habetur certus titulus possessionis pro libertate: ergo etiam in materia aliarum virtutum stante dubio v. g. de existentia legis, voti &c. melior est conditio possidentis, nempe libertatis. *Confirm.* Ideo juxta ipsos adversarios in dubio negativo (quando scilicet nulla ratio gravis affirmandi, vel negandi legis existentiam circa materias aliarum virtutum occurrit) melior est conditio libertatis, tanquam possidentis, quia lex negative dubia non est sufficienter intimata dubitanti, & quia obligatio sequendi tutiorem in ejusmodi dubiis est valde difficilis, occasio scrupulorum, & peccatorum formalium: atqui hæc omnia probant pariter pro dubio positivo: ergo.

36. *Tertia Reg.* Ad deponendum dubium juris etiam servit *authoritas doctorum Virorum: exemplum Bonorum:*

rum:

rùm: *tolerantia Legislatoris: consuetudo universalis Ecclesiæ*, & *praxis Ecclesiasticorum tribunalium*.

Quær. II. Ex quibus potissimum regulis possit deponi dubium facti.

37. ℞. *Prima* est: *In dubio factum non præsumitur, sed demonstrari debet.* Desumitur ex *L. in bello, ff. de captivis & postliminio reversis.*

38. *Secunda: Quando autem aliquid factum est, præsumtio est pro valore actus.* Intellige: si *factum principale* sit certum, & dubitetur tantum de accessorio, quod faciendum erat: tale accessorium præsumitur: v.g. audivisti Missam, dubitas, an attente, præsumitur attentio. Desumitur ex *L. in contrahenda, ff. de reg. jur. Factum in dubio præsumitur, si illud de jure faciendum erat*, vel communiter fieri soleat, aut ex natura rei inesse videatur. *Laymann* de conscient. c. 5. num 30., ubi addit, quod factum etiam præsumatur, si hæc præsumtio sit favorabilis ei, qui factum affirmat; magis enim est, ut existimemus, munus suum recte obiisse, atque in eo, quod egit, nihil necessarium omisisse. Delictum autem & defectus non præsumitur, sed demonstrari debet. Exempla occurrent in resol. cas.

Q. III. Unde colligendum sit, quænam pars sit in possessione.

39. ℞. ex principiis *Suaresii* de LL. L. 6. C. 8. *Bardi* Discept. 5. C. 5., *Mezger* T. 5. D. 12 art. 3., & plurimorum RR. I. *In dubio juris* attendendum est, an illa pars, quæ potest inducere obligationem, & arctare libertatem, sit certa, vel prior ante exortum dubium; tum pro lege & obligatione stat possessio: v.g. dubitas post diligens examen de existentia legis, aut juramenti, vel de essentiali requisito ad legem, an sit promulgata; non obligaris lege, & juramento; quia tua libertas est in possessione; certum est enim, quod ante legem & juramentum fueris liber: certa autem libertas per legem aut juramentum dubium non tollitur.

Econtra si dubites, an lex cesset, an consuetudo legitima sit abrogata, possessio est pro lege & consuetudine; hæ enim sunt certæ, & ante exortum dubium erant; cessatio autem incerta est, uti & abrogatio.

II. *In dubio facti* attendendum est, pro qua parte stet præsumtio juris, & fori externi; nam pro illa etiam stabit possessio. At *pro qua parte stat præsumtio?* ℞. Pro illa, quæ onus probandi in aliam rejicit. Vel iterum, ut supra,

Digitized by Google

supra, quæ est certa, & prior exorto dubio, vel saltem magis favorabilis dubitanti de facto, ut n. 38. ex *Laymann* dixi: v. g. post diligens examen dubitas, an juramento satisfeceris: possessio est pro juramento; hoc enim certum est, onus autem probandi, quod satisfeceris, tibi incumbit; adeoque manes obligatus; nec enim debito certo satisfit per solutionem incertam.

Principia practica de Conscientia perplexa.

40. 1. Dubius ex obligationibus & præceptis contrariis, sive perplexus de opere postea faciendo tenetur adhibere media, v. g. exquirere aliorum consilia, si possit, ad tollendam perplexitatem, priusquam tempus operis exequendi adveniat; quivis enim tenetur adhibere media evitandi illud, per quod putat Deum offendi.

2. Si non possit inquirere, vel post inquisitionem maneat perplexus, consideret (quantum tempus patitur) utrum ex duobus videatur minus malum, illudque eligat, & non peccabit; exercite enim tolletur perplexitas hoc dictamine practico: Ex duobus malis minus eligendo non pecco.

3. Si utrumque videatur æque grave, non peccabit, quidquid egerit ob defectum libertatis. *Laymann* de Consc. Cap. 4. sub fin. *Henriquez* L. 12. C. 6. n. 7.

Addit. *La Croix* hic n. 86., si perplexus sciat, unam partem esse peccatum, & dubitet, an altera sit peccatum; si utrumque sit æquale, tenetur eligere id, de quo dubitat; quia, qui eligit tantum dubium, magis recedit a malitia, quam qui eligit certum peccatum.

§. III.

Resolvuntur Casus.

Casus I.

Abraham Neo-Catholicus se accusat: 1. *Dubitavi sæpius de reali præsentia Christi in Eucharistia, cogitando de doctrina Calvinistarum, & quærendo in Catechismo probationes hujus articuli fidei.* 2. *Festo S. Burckardi, specialis Patroni Franconiæ, videns multos properare ad templum, dubitavi, an non sit obligatio audiendi Missam: ulterius non inquisivi, sed omisi Sacrum, cogitans, tantum esse scrupulum.*

41. *Q. 1.* An dubium Abrahami fuerit vere tale, & peccaminosum. ℞. Cogitando præcise, & inquirendo pro-

proprie non dubitavit, nec peccavit; dubium enim non est mera apprehensio partis oppositæ; alias, quisquis tentaretur in fide, dubitaret. Neque etiam inquisitio arguit dubium de se; alias Doctores, conquirentes argumenta ad stabiliendam fidem, dubitarent. Dubium autem proprie tale superaddit talem animi dispositionem, qua dubitans explicite vel implicite putet, alterutram partem esse incertam. Adeoque peccasset Abraham, si motiva veritati revelatæ opposita ita perpendisset, ut propter illa assensum fidei suspendisset, & saltem virtualiter judicasset, motiva credendi non esse majoris momenti, quam sint motiva contraria. Ita *La Croix* de Consc. num. 70.

42. *Q. II.* An Abraham recte deposuerit pro beneplacito suo dubium. ℞. *Negative;* quia contra dubium prudens per solum affectum & beneplacitum voluntatis sine rationabili motivo, nec ulterius inquirendo in veritatem, non potuit habere prudens dictamen, imo adhuc se exposuit periculo peccandi. *Ex principiis Tabernæ* T. 2. c. 2. q. 5. Aliud foret, si dubium sine ratione temere conceptum esset: tum potuisset sine nova ratione deponi, uti contingit in scrupulis veris. *Busemb.* de Consc. c. 2. Dub. 1.

43. *Q. III.* Quomodo debeat dubium practice deponi. ℞. Qui dubitat de obligatione aliquid præstandi, tenetur adhibere moralem diligentiam ad cognoscendam veritatem, & obligationem legis; alias operando peccabit ex ignorantia culpabili. Si per inquisitionem necdum possit deponere dubium speculativum, consultum quidem foret, & tutissimum, præstare illud, de cujus præstandi obligatione dubitat; vel omittere id, quod prohibitum esse sub dubio timet; nihilominus poterit se practice resolvere in alteram partem contra dubium speculativum per prudens judicium reflexum, facile etiam rudibus obvium: v. g. dubito quidem, an hodie sit obligatio audiendi Sacrum; sed quia mihi de hac obligatione satis non constat, nec possum experiri, an illa existat, ea non teneor, utpote quam invincibiliter ignoro; ideoque non pecco, hodie omittendo Sacrum. Ita AA. n. 34. cit. Si vero maneat dubium speculativum ex eo, quia vel non potest, vel non vult inquirere in veritatem, neque etiam possit aut nolit dictamen practicum dicto modo facere: tenetur operans eligere partem tutiorem. *Ratio* est; quia, si dubio non deposito eligeret id, quod est minus tutum, exponeret se periculo

peccandi formaliter. Huc pertinet regula juris ex cap. ad audientiam, *in dubio tutior pars est eligenda.*

Casus II.

Adamus nocte præcedente Diem Cinerum cum suis domesticis animose adhuc carnes comedit, quamvis dubitet, annon jam esset hora duodecima, adeoque dies jejunii jam inceperit. Alias protraxit cœnam usque ad seram noctem; altera vero die volens accedere ad S. Communionem, dubitat, annon post horam duodecimam adhuc semel biberit; quærit igitur ex Confessario, an liceat sibi accedere ad sacram mensam.

44. *Q. I.* An Adamus peccaverit comedendo carnes, dubius de die jejunii jam inchoato. ℞. Si practice non deposuerit dubium, peccavit juxta dicta num. 33.; si vero post sufficientem inquisitionem, permanente dubio, practice se resolverit ex eo, quod sit in possessione suæ libertatis, dum habuerit jus certum comedendi carnes ante exortum dubium usque ad initium diei jejunii, quo jure non potuit privari per dubium de finito tempore, non peccavit.

45. Ex eodem dictamine is, qui post sufficientem inquisitionem dubius est, an attigerit annum vigesimum primum, quo incipit obligatio jejunandi, prudenter se resolvit, quod non obligetur ad jejunium.

46. Econtra dubius, an compleverit annum vigesimum primum ætatis, tenetur abstinere a suscipiendis sacris Ordinibus; quia lex Canonica, quæ ante completos *certos* annos prohibet ordinari, certa est, & in possessione; incertum vero, an completi sint anni requisiti: ergo.

47. Eodem modo, qui dubitat ipsa die jejunii, an audita sit hora duodecima noctis; debet abstinere ab esu carnis; quia dies jejunii adhuc est in possessione; incertum vero, an finita sit cum die obligatio jejunii.

48. Pariter Senex dubius, an expleverit annum sexagesimum (ex supposito, quod tum incipiat relaxatio jejunii) tenetur adhuc jejunare; quia obligatio jejunii usque ad hunc annum ceteris paribus certa est, incertum vero, an is attigerit hunc annum, & consequenter etiam incertum, an finita sit obligatio jejunandi. Ita *Laymann* de Conscient. c. 5. §. 4., & cum eo plerique TT.

49. *Quær. II.* An Confessarius debuerit dissuadere S. Communionem. ℞. Præcise propter dubium non debuit dissuadere; quia impedimentum dubium Adamo non potest

tollere

tollere jus certum: atqui impedimentum fuit dubium, jus vero ad S. Communionem accedendi certum: ergo. Idem de Sacerdote in simili casu dubio respondent *Laymann* l. c. *Dicastillo* Tom. 1. de Sacram. T. 4. num. 284., *Cardenas* in 1. Cris. Theol. T. 3. de Leg. D. 26. n. 87., quod etiam ex sola devotione sacrificare possit. *Ratio ulterior est*; quia lex Ecclesiastica præcipiens, ut Sacerdos celebret, vel alius communicet jejunus, non videtur tam arcte constringere velle conscientias maxime in dubio facti, quod aliunde non præsumitur. Idem est respondendum iis, qui dubitant, an non inter lavandum guttam aliquam deglutierint.

50. *Nec dicas cum Sanchez*, quod Sacerdos dubius propter reverentiam Sacramenti teneatur partem tutiorem eligere. Nam juxta dictamen practicum nulla est obligatio legis Ecclesiasticæ: ergo etiam nulla irreverentia. Aliud foret, si dubitaretur de aliquo, quod ad substantiam Sacramenti pertinet, & ab Ecclesiæ voluntate non dependet. Vide Propos. primam ab Innocentio XI. damnatam.

Dixi in Resp. præcise propter dubium; quia ejusmodi bibuli, qui sæpius medias noctes consumunt bibendo, ex eo merito arcentur a S. Communione; quia mane ob turbatum caput minus dispositi sunt ad devote communicandum.

Casus III.

Almachius Sutor dubitat die jejunii, an propter labores suos ordinarios ab obligatione jejunii sit excusatus: consulit Cajum vicinum fabrum, qui respondet, quod labores quieti Sutorum & Sartorum non excusent ab obligatione jejunii: contrarium reponit adstans Sartor. Hinc Almachius dubius, ut ante, domum revetitur.

51. *Quær.* An Almachius, manente excusatione dubia, debuerit jejunare. ℞. Affirmative; excusatio enim incerta non tollit obligationem certam jam existentem ante exortum dubium. Vide dicta n. 35.

Casus IV.

Anna honesta Matrona, dum se ad confessionem præparat, peccati mortalis olim commissi recordatur, dubiaque hæret, an illud unquam fuerit confessa. 2. Dubitat, an in proxima confessione dolorem elicuerit.

52. *Quær. I.* An tenatur Anna peccatum grave olim commissum, de quo dubitat, adhuc confiteri. ℞. *Laymann* de Consc. c. 5. n. 37. cum *Sanchez* L. 1. Moral. c. 10. n. 71. Ex supposito, quod non sit merus scrupulus, neque etiam probabiliter possit judicare, quod illud confessa sit, adhuc tenetur confiteri; quia habetur certa conscientia peccati, certa etiam est lex confitendi, dubia autem confessio facta: ergo certa lex confitendi manet in possessione. *Bardi* p. 4. c. 11. §. 2.

53. *Quær. II.* An prudenter Anna possit præsumere, quod in proxima confessione elicuerit dolorem. ℞. cum *La Croix* hic n. 90. Potest ita præsumere. Cum enim Confessio Sacramentalis tanquam actus principalis certo positus sit, judicare prudenter potest, omnia essentialia ad confessionem fuisse posita. *Idem* n. 91. cum *Stoz* L. 1. n. 150. generaliter monet: quando omnia externa in confessione, oratione, promissione, & similibus posita sunt, actus interni in dubio recte præsumuntur, præsertim ex eo capite; quia in dubio standum est pro valore actus, nisi accedat fortior præsumtio in oppositum. Hinc præstat attendere in tali casu ad statum animæ; si enim homo alias ordinarie pro sua salute solicitus sit, & soleat debitam præparationem præmittere ad digne suscipienda Ss. Sacramenta; merito talis potest hic & nunc præsumere, quod omnia præstiterit. Secus, si quis persunctorie tantum soleat ad Sacramenta se præparare, & sciat, quod templum vix ingressus ad confessionale properet, ut cito absolvatur, talis ex propria conscientia fortiorem habet præsumtionem in oppositum, & vix ex ratione prudenti poterit judicare, quod dolorem elicuerit. *De peccatis dubiis vide P. II. de Sacram. Pœnit.*

Casus V.

Alexius firmissime decrevit, quotidie recitare rosarium in honorem B. Virginis, postea dubitat, an fuerit votum, an propositum. 2. Idem promisit, se daturum singulis hebdomadis Lazaro florenum, postea facti pœnitens, dubitat, an habuerit animum se obligandi, an tantum fingendi misericordiam. 3. Pridem etiam vovit religionem; dubius autem est, an habuerit sufficientem deliberationem, forte ex defectu usus rationis in tenera ætate, ideoque repetit votum; postea iterum dubitat, an voverit religionem strictiorem.

54. *Quær.*

54. *Quær. I.* An Alexius dubius de voto recitandi rosarium obligetur ad illud recitandum. ℞. negative; quia factum principale non præsumitur, sed probari debet. Vide n. 37. & 38. Arguitur etiam ex *L. Quidquid* 39. *ff. de verb. obligat. Quod quidquid adstringendæ obligationis est, id nisi palam verbis exprimitur, omissum intelligendum est, ac fere secundum promissorem interpretamur: quia stipulatori liberum est, verba hac concipere. Suarez.* L. 4. de voto c. 5., *Laymann* de Consc. dub. c. 5. §. 4. n. 31. *Sporer* n. 84. vocat hanc sententiam communiorem, & in praxi tutam, contra *Azor, Cordubam,* & alios.

55. *Excipe* hic a regula communi de facto principali non præsumendo, sed probando dubium commissi homicidii, in quo dubitans habetur irregularis, ex *cap. Significasti l.* 5. *Decret. tit.* 12. *de homicid. volunt. & cas.*

56. Sed quid? Si dubius advertat, animum magis inclinari in eam partem, quod voverit? Respondent iidem: quamdiu incertus est *post debitam inquisitionem,* non tenetur. Imo juxta *Sanchez* L. 1. in Decal. c. 10. n. 37. etsi rationes oppositæ videantur probabiliores, quamdiu tamen dubius habet rationes vere probabiles, quod non voverit, prævalet possessio certæ libertatis.

57. *Q. II.* An quoad secundum dubium censeatur ficte tantum promisisse. ℞. Ex supposito, quod constet de promissione facta, præsumendus est, serio promisisse; in dubio enim quivis potius præsumitur recte promisisse, quam nugatorie tantum. *Sporer.* l. c.

58. *Q. III.* Quid ad tertium dubium de sufficiente deliberatione ex defectu ætatis. Respondet *Sanchez* L. 4. in Decal. c. 1. n. 14. Si votum fuerit factum post completum septimum ætatis annum, præsumitur adfuisse sufficiens usus rationis; secus, si ante. Quando autem de hoc etiam dubitatur, an ante vel post septimum ætatis annum votum fuerit emissum, ibidem *Sanchez* ait, standum esse pro voto. *Sporer* tamen n. 87. sub fin. cum. *Palao & Tambur.* probabile affirmat esse contrarium; quia, si dubitetur de ætate, & simul de sufficienti deliberatione, dubium est de aliquo constituente essentiam voti, non facile præsumendo in tenera ætate. Aliud est in adultis, in quibus adest usus rationis, & communis præsumtio sufficientis deliberationis; cum semper præsumatur mens verbis concordare: ergo stante hac præsumtione communi pro valore voti, pro voto stat possessio, non pro libertate.

59. *Q. IV.* An vi ultimi voti teneatur ingredi religionem ſtrictiorem. ℞. cum citatis AA. poteſt eligere minus ſtrictam; quia in hoc dubio poſſeſſio ſtat pro libertate quoad electionem. *Sporer* n. 89.

60. Porro obſerva I. Si quis ſit immemor verborum voti ſui, & poſt adhibitam diligentiam adhuc dubius ſit de quantitate vel qualitate rei promiſſæ, v. g. eleemoſynæ, non tenetur ad majorem quantitatem, vel qualitatem præſtantiorem, ſed ad utilem, per quam abſolute verificatur promiſſum. Ita teſte *Wieſtner* doctrina *communis. Vide c. ex parte* 18. *l.* 3. *Decret. tit.* 39. *de cenſibus. Excipe tamen:* niſi aliter ferat conſuetudo; nam ex hac optime intelligi poteſt intentio voventis. Unde ſi quis voveret, Eccleſiæ dare calicem, non ſatisfaceret dando plumbeum vel ligneum; horum enim uſus non eſt in Sacrificio Miſſæ.

61. II. Si quis ſit memor verborum voti, promiſſio in dubio intentionis dijudicanda eſt ſecundum communem eorum ſenſum. Addit *Laymann* cap. 3. de voto n. 3., qua verborum proprietate, vel communi acceptatione obſervata, neque materia voti repugnante ſtrictam potius, quam amplam voti atque juramenti interpretationem in dubio fieri convenit. Ibique hanc doctrinam vocat communem. Hinc qui abſolute dixit: Voveo caſtitatem, obligatur ad perpetuam; quia (ut ait *Gobat*) hæc verba intelligi ſolent de perpetua. Qui dixit: Voveo caſtitatem, & religionem, cenſetur voviſſe caſtitatem principaliter, & independenter a religione. Qui vero ſolam religionem expreſſiſſet in voto, & dubitat, an voluerit ſe etiam ad caſtitatem obligare, vel qui memor eſt ſuæ intentionis, quod ad caſtitatem voluerit ſe obſtringere, dubitat autem, an dependenter, aut independenter a religione, non obligatur ad caſtitatem extra religionem; ſola enim religio expreſſe promiſſa eſt, & qui ſe ad utramque æque principaliter vult obligare, ſolet utramque exprimere. *Sanchez* l. 4. op. mor. c. 13. & c. 16. n. 114., *Sporer* de conſc. dub. n. 89.

62. III. In dubio de intentione, an quis voverit aliquid ſub peccato mortali, vel veniali, judicandum eſt ſecundum materiam voti; quia quiſque promittens præſumitur tali modo ſe obligare voluiſſe, ſicut rei promiſſæ natura poſtulat. *Laymann* de voto c. 3. n. 3. Hæc ſi ſit valde notabilis & gravis, obligatur ſub mortali: ſi exigua, ſub veniali. Si ex materiæ quantitate, aut ex vi verborum id non poſſit deſumi, probabilius obligatur tantum ſub veniali; in dubio enim omnibus conſideratis manente præſu-

præsumendum non est, quod quis obligationem gravem sibi voluerit imponere. *Sporer* ibid.

63. IV. Dubius, an votum impleverit, tenetur adhuc implere; certa enim obligatio non tollitur solutione dubia. Idem est judicium, si dubitetur, an sit dispensatum in voto, vel an illud sit irritatum. *Vide n.* 39., & *infra de voto specialiter.*

Casus VI.

Anonymus copulam habuit cum Ancilla, paulo post eandem carnaliter cognovit Amnon. Ancilla parit filium, dubia, an impraegnata ab anonymo, an ab Amnone.

64. *Quær.* An uterque teneatur alere prolem. ℞. cum *Palao* de Conscient. dub. puncto 5. n. 15., *Vasquez* I. 2. Disput. 66. c. 8. n. 7., *Azor* l. 2. Institut. mor. c. 19. q. 8. Probabilius uterque tenetur pro rata, & æqualiter alere spurium. Delictum enim est certum, necessitas alendæ prolis etiam certa est; excusatio autem utriusque incerta. Audit *Dicastillo*: cum dubium sit, uter duorum pater illius sit, iniquum est, ut a neutro accipiat alimenta; & præterea æquitas non patitur, ut unus solvat, & alter sit immunis. Contrarium quidem defendit *Lugo* T. 1. de Just. d. 13. sect. 2. ex eo, quod, licet constet de delicto, dubium tamen sit, uter eorum obligationem contraxerit, ac proinde melior sit conditio possidentis utriusque res suas: sed primæ sententiæ favent plures AA. & in praxi longe tutior est.

65. Idem respondet *Laymann* L. 3. de Justit. Tr. 3. p. 3. c. 14. n. 3. de adultero, qui in utramque partem probabiliter dubius est, utrum proles a se genita sit, nec ne; quia, si constet, delictum admissum fuisse, præsumtio esse solet contra nocentem, ut ipsi probatio incumbat, exinde nullum damnum provenisse eorum, quæ suapte natura consequi solent. Contrarium ut probabile defendunt *Sotus*, *Navarrus*, *Lessius*, & alii ex hac ratione: filius in dubio legitimum se reputare potest: ergo etiam adulter ita præsumere. Reponit *Laymann* l. c. Innocentia quidem & favor filii omni jure id meretur, ut legitimus censeatur, donec demonstretur illegitimus; cum hactenus fuerit in possessione filiationis; at vero constat, adulterum injustam causam fuisse, ut maritus alimenta præbeat filio tanquam certo, qui tamen reipsa dubius est, quod damnum pretio æstimabile marito compensari debet;

Digitized by Google

quod damnum licet adhuc incertum ſit; cum tamen adulter libere ſe expoſuerit ejus periculo, non videtur in praxi mitius pro eo præſumendum eſſe.

66. Advertendum tamen, quod adulter ſæpe excuſetur vel in totum, vel ex parte a reſtitutione, quando damnum ab adultera compenſatum iri ſatis probabiliter creditur, vel quando reſtitutio fieri non poteſt absque periculo vitæ, vel gravi diſpendio famæ &c. ibid *Laymann* n. 2.

Casus VII.

Agatha, dubia de morte prioris mariti, contraxit matrimonium cum Titio. Anxia confugit ad Confeſſarium, eique dubium adhuc manens aperit.

67. *Quær. I.* An Agatha poſſit reddere & petere debitum. ℟. Non licet ei debitum petere, tenetur tamen illud reddere marito, qui eam bona fide duxit. Ita reſolvitur *c. Dominus* L. 4. *Decret. tit.* 21. *de ſecundis nuptiis. Ratio primi* eſt; quia jus petendi debitum non acquiritur, niſi per matrimonium bona fide contractum, & bonæ fidei poſſeſſionem: atqui Agatha mala fide contraxit matrimonium: ergo. *Ratio ſecundi* eſt; quia Titius ratione matrimonii bona fide initi eſt poſſeſſor bonæ fidei: ergo habet jus utendi re, quam bona fide putat eſſe ſuam, adeoque jure petendi debitum non debet privari ob malam fidem alterius, quamdiu non conſtat, matrimonium eſſe nullum. *Laymann* de Conſc. c. 5. §. 3. n. 23.

68. Neque obſtat, quod Agatha reddendo debitum ſe exponat periculo fornicationis. Quia poſt diligentem inquiſitionem, remanente dubio, eſt tantum peccatum materialiter tale: major autem eſt obligatio non irrogandi injuriam certam alteri, quam vitandi periculum fornicationis materialis.

69. *Quær. II.* Quid? ſi dubium oriatur de impedimento poſt matrimonium ab utroque conjuge bona fide contractum. ℟. Pars dubitans tenetur reddere debitum parti non dubitanti; imo juxta *Sanchez* L. 2. de matrim. Diſput. 41. q. 4. n. 45. *Laymann* loc. cit. n. 24. licitum eſt conjugi debitum petere. Nam dubium ſuperveniens bonæ fidei poſſeſſori obeſſe non debet; præterea iniquum videtur, ut propter dubium poſt bonam fidem ſuperveniens, & poſt debitam inquiſitionem perſiſtens amittatur jus legitime acquiſitum.

CAPUT

CAPUT III.

De Conscientia Probabili,

Sive

De recto usu Sententiæ Probabilis.

§. I.

Prænotanda circa præsentem quæstionem.

70. Nota I. *Opinio* juxta *S. Thom.* 1. p. q. 79. art. 9. ad 4. *significat actum intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius.* Hæc tamen formido non semper est actualis, sed radicalis. Conscientia probabilis est dictamen deductum ex opinione vel sententia probabili de honestate actionis. Duplex hic movetur quæstio inter Theologos: 1. An liceat sequi opinionem *vere probabilem* libertati faventem in consortio *æque probabilis* faventis legi, seu tutioris. 2. An liceat sequi probabilem stantem pro libertate, etiam in consortio probabilioris stantis pro lege. Ad statum quæstionis utriusque melius intelligendum prænotandum est.

71. II. *Licitum* est, quod nulla lege prohibetur. *Illicitum*, quod aliqua lege prohibetur, ne fiat. *Tutum*, quod removet a periculo; *tutius*, quod magis removet. Triplex autem hic periculum attenditur, scilicet errandi, peccandi, & damni incurrendi. Ideo etiam tutum tripliciter consideratur: Tutum ab errore, a peccato, & a damno. Porro *Error* alius est *materialis*, diciturque assensus mentis, qui revera opponitur certæ veritati, quæ tamen non cognoscitur, nec cognosci debet, aut potest. Alius *Error formalis*, estque assensus mentis scienter approbantis verum pro falso, vel falsum pro vero. Pariter *Peccatum materiale* est actus, qui aliqua lege vere prohibetur, seu qui opponitur certæ legi, ita tamen, ut prohibitio, vel hæc oppositio non cognoscatur, nec cognosci debeat, aut possit. *Peccatum formale* est actio contra legem, quæ vel vere existit, simulque scitur existere, vel debet & potest cognosci existere, vel saltem existere reputatur. Opinio nec est error materialis, nec formalis: Non materialis; quia opinio non versatur circa certo falsum, sicut error: Non formalis; quia licet opinio sit as-

sensus datus uni parti cum formidine de opposita, non tamen est assensus mentis scienter approbantis verum pro falso, vel falsum pro vero, sicut error formalis. Ad datam definitionem opinionis semper respiciendum; quia sæpe nomen opinionis tum a SS. PP. tum ab antiquioribus Scholasticis sumitur pro levi credulitate, vel apparenti persuasione qualicumque. Denique assensus opinionis non est firmus & perfectus; intellectus enim perfecte assentiri non potest ei parti, quam formidat esse falsam. Firmum autem assensum tantum causat certitudo & evidentia.

Opinio probabilis est judicium ex se quidem fallibile, nixum tamen absolute & comparative gravi motivo, scilicet tali, quod virum prudentem possit movere ad assensum; vel (ut *Thyrsus Gonzalez* ait) quæ concipitur ob motivum talem præseferens apparentiam veritatis, ut ob illud vir prudens sine ulla præcipitatione judicet esse veram, licet cognoscat, non repugnare, quod sit falsa. *Probabilior* est, quæ nititur uno vel pluribus motivis gravioribus, ideoque adhuc facilius movere potest ad assensum, non tamen excludit vi sui motivi omnem prudentem formidinem, hoc ipso, quod adhuc maneat intra limites probabilitatis. *Tenuiter probabilis* est juxta *Cardenas* Differt. 4. c. 5. in propos. 3. Innoc. XI., de cujus probabilitate adhuc merito dubitatur. *Viva* in eandem n. 7. ait: *Nomine* opinionis tenuiter probabilis venit opinio, quæ tenuiter inclinat intellectum ad assensum. Juxta alios cum *La Croix* de Consc. n. 119. tenuiter probabilis opinio est, quæ nititur tam levi fundamento, ut non mereatur assensum viri prudentis, licet nondum aperte falsa sit. *Improbabile* dicimus illud, quod vel destituitur fundamento gravi, vel etiam contra se habet motivum certum. Sic etiam *temerarium* hic dicimus, quod nullo motivo gravi, *prudens* vero, quod motivo gravi ac solido nititur. *Opinio probabilissima* est assensus nixus motivo, licet nondum certo, tamen respectu motivorum oppositæ partis maximo. *Æque probabilis* est, quæ nititur motivo æquali, atque opposita.

72. III. Motivum *absolute grave* dicitur, quod secundum se, & abstrahendo a motivis partis oppositæ movere potest intellectum prudentis viri ad assensum; dixi *secundum se*, hoc est, non ex accedente quodam v. g. ex pertinacia, inordinato affectu, aut negligentia inquirendi in veritatem. *Comparative grave* dicitur, quod etiam cum motivis oppositæ partis comparatum adhuc movere potest virum prudentem ad assensum.

73. IV.

73. IV. Opinio *probabilis intrinsece* dicitur, quæ nititur ratione gravi, petita ex ipsa rei natura, vel principiis intrinsecis, aut proprietatibus rei, quæ judicatur ut licita vel illicita. *Extrinsece probabilis* est, quæ nititur auctoritate doctorum Virorum, de quibus præsumitur, quod non sine gravibus rationibus ita senserint. *Probabilis quoad se*, sive absolute vocatur, quæ a parte rei pro se habet grave motivum, licet forte a nobis non cognoscatur. *Probabilis quoad nos*, vel comparative est, quæ a nobis invincibiliter judicatur habere grave motivum, quamvis forte tale non sit. Ad hoc, ut aliqua opinio sit vere probabilis, requiritur 1. ut ratio sive motivum sit magni momenti non tantum absolute, sed etiam comparative ad rationes in contrarium, ita ut ab his non elidatur, & ut motiva oppositæ opinionis probabilioris apte solvantur; ac propterea hæreses carent motivis vere probabilibus. 2. Ne ex ea sequatur ullum manifeste absurdum. 3. Ne adversetur sacræ Scripturæ, neque traditioni, neque communi PP. sententiæ, neque rationi certæ. 4. Ne Ecclesia aliquid in contrarium definiverit. *La Croix* de Consc. n. 108., *Duarte* V. *Opinio*. n. 451.

74. V. Denique notandum hic est, opinionem aliam esse *speculative tantum probabilem*, quæ versatur circa objectum probabile, non autem circa praxin, habita tantum ratione principii universalis, non consideratis iis, quæ cum praxi hic & nunc conjunguntur. Aliam *practice probabilem*, quæ proxime circa actionem versatur, sive quæ enunciat licitam esse praxin consideratis iis, quæ in praxi solent contingere. *La Croix* loc. cit. n. 115.

75. VI. *Evidens* dicitur, quod suamet claritate ita per se lucet, ut aliter apparere, aut percipi nequeat, & ita determinat ad assensum, ut nec imprudentem formidinem secum compatiatur. *Certum* dicimus, quod aliter se habere non potest, cuique mens firmiter sine prudenti formidine adhæret; certitudo tamen non excludit imprudentem formidinem, nisi conjunctam habeat evidentiam; omne enim evidens est verum ac certum, non vero omne verum aut certum est evidens: sic articuli fidei veri sunt & certissimi, non tamen evidentes. *Incertum* est, quod cognoscitur aliter se habere posse, ideoque non firmiter determinat ad assensum. Porro *Certum divina fide* est, quod a Deo est revelatum, & ab Ecclesia propositum ut credendum: hæc certitudo innititur infallibili veracitati divi-

divinæ, quæ cum ſit ſumma, etiam parit ſummam certitudinem, & quod ei opponitur, dicitur proprie *Hæreticum*. *Certum Theologice* eſt, quod partim ex revelatis, partim ex naturaliter certis ac notis legitime deducitur; quod huic certitudini opponitur, proprie dicitur *erroneum*. *Certum metaphyſice* dicitur, quod abſolute ſe aliter habere, aliterque concipi nequit. *Certum phyſice* eſt, quod ſpectato curſu naturali aliter ſe habere nequit, quamvis abſolute aliter ſe habere poſſit. *Certum moraliter*, quod neque ſuapte natura, neque ordinario naturæ curſu habet, ut aliter eſſe non poſſit, difficillime tamen, & perraro aliter eſſe contingit. Hæc certitudo moralis duplex eſſe poteſt, Perfecta, & Imperfecta: *Perfecta*, quæ nullam obſcuritatem, aut dubium deliberatum, etiam imprudens relinquit; ſic Romam exiſtere moraliter certum eſt, ob univerſale, & conſtans hominum teſtimonium, & hiſtoriæ auctoritatem, quanquam iſti abſolute & falli, & fallere poſſint. *Imperfecta* eſt, quæ poteſt relinquere aliquam obſcuritatem, & admittere aliquod dubium ſaltem imprudens, uti contingit aliquando in objectis fidei, de quorum credibilitate moraliter tantum certi ſumus. Sic etiam moraliter certum dicitur, quod omnibus, vel fere omnibus verum videtur; quamvis enim poſſibile ſit, difficillimum tamen eſt, omnes decipi.

§. II.

Principia practica de opinione vere Probabili.

76. Principium I. *Quando præciſe agitur de licentia & honeſtate actionis, nec inde ſequitur aliquid contra Religionem, Charitatem & Juſtitiam, licitum eſt ſequi ſententiam vere probabilem, relicta non tantum æque probabili, ſed etiam probabiliore.* *Terillus* hic q. 22. pro hac ſententia citat 200. AA. a ſe lectos, quibus *Gobat* in Clyp. n. 5. addit alios 25. a Terillo non viſos. *La Croix* de Conſc. n. 269. ordinarie graviſſimos ex omni ſtatu & ordine AA. citat. *Valentia* eam jam anno 1593. vocabat communem, *Navarrus* communiorem. Contra Eliz., Thyrſ. Gonzal., Camar. &c. *Terillus* in Reg. q. 38. n. 33. ait, pro hac ſententia eſſe 40., ubi pro oppoſita unus: ergo in praxi tuta eſt.

Ad intelligendum hoc principium notandum 1. Probabiliſtas cum Probabilioriſtis ſtatuere, quod (quando habetur

betur certitudo de honestate actionis vel ex evidentia, vel ex definitione Summi Pontificis, vel ex communi DD., quamvis forte oppositum olim fuerit probabile) debeamus sequi certam sententiam; quia intellectus tunc non potest aliud judicium prudens reflexum formare, quod contra hanc certam sententiam adhuc licite, & prudenter operetur.

2. Statuunt Probabilistæ, quod (dum non habetur certitudo, sed pro utraque parte motiva æqualiter gravia occurrunt de sola honestate actionis, sive de existentia legis) tunc liceat sequi etiam minus tutam, modo sit vere ac solide probabilis.

3. Quando concurrit opinio vere probabilis cum probabiliore de sola honestate actionis, sive existentia legis, suadent quidem Probabilistæ, ut quilibet sequatur probabiliorem, præsertim si ea simul sit tutior, negant tamen, esse obligationem sub pœna æterna solam semper sequendi probabiliorem; econtra sufficere affirmant, si quis sequatur probabilem: exigunt autem, ut vere ac solide, tam absolute, quam comparative probabilis cognoscatur esse sententia. Hisce prænotatis.

Probatur principium nostrum 1. *negative.* Si non esset licitum sequi probabilem, relicta probabiliore, ergo deberet constare de lege, quæ prohibeat sequi probabilem, restringat libertatem, & obliget ad probabiliorem semper eligendam: atqui Viris gravissimis post tot annorum solicitam inquisitionem nihil constat de tali lege: ergo vel talis lex non est lata, vel non sufficienter promulgata; neque in doctrina morali est adstruenda obligatio sequendi probabiliorem opinionem, relicta minus probabili. Sequela patet ex *S. Thoma*, qui 1. 2. q. 90. a. 4. in ⊙: *Ad hoc ut lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet, quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent, talis autem applicatio fit per hoc, quod in eorum notitiam deducitur ex ipsa promulgatione; unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, ut lex habeat suam virtutem.* Adde, quod hæc lex non tantum sit dubia, sed a doctissimis Viris negetur: ergo libertas manet in possessione.

77. *Prob.* 2. *positive* cum *Laymann* de consc. c. 5. §. 2. n. 7. Non temere, sed prudenter agit, qui sequitur opinionem, quæ non est aliena a recta ratione: atqui opinio vere probabilis non est aliena a recta ratione: ergo. *Maj. patet*, *min. prob.* Opinio probabilis nititur tum

gravi

gravi auctoritate, tum ratione gravi: ergo non est aliena a recta ratione. Hanc rationem alii sic proponunt: Licite & honeste agit, qui prudenter agit: atqui sequens vere ac solide probabilem prudenter agit: ergo licite & honeste agit sequens opinionem vere ac solide probabilem. Major ex terminis certa est: minor etiam patet; quia, qui agit ex gravi motivo uno vel pluribus, quod manet grave etiam respectu oppositæ sententiæ, prudenter agit: atqui sequens vere probabilem agit ex tali motivo: ergo.

Neque dicas cum Probabilioristis, probabilem non manere vere probabilem in consortio probabilioris. Nam imprimis sic evertitur status quæstionis contra suppositum admittendum a Patronis utriusque sententiæ: deinde falsum est, probabilitatem sola probabilioritate everti, nisi accedat aliunde certitudo; constat enim, gravissimos AA. suam sententiam tum in speculativis, tum in practicis defendere tanquam probabiliorem, quin oppositæ sententiæ suam abnegent probabilitatem. Sic *S. Thomas* Dist. 19. art. 3. ad 1. quæstiunc. ad 4.: *An etiam in foro conscientiæ possit procedi ad accusationem alicujus monitione non præmissa*: problematice respondet: *Dicendum, ut quidam dicunt, . . . vel secundum alios.* Vide *eundem* in 4. dist. 24. q. 1. a. 1. ad 5. quæstiunc. ad 3., item *S. Bonav.* in 2. dist. 24. a. 2. q. 2. dist. 38. a. 1. q. 4., *Scotum* in 4. dist. 33. q. 3., & alios. *Confirm.* 1. *c. Ego solis. dist.* 9. Ex S. Aug. expresse innuitur, quod probabiles rationes possint persuadere prudenter, an aliquid a vero abhorreat. *Confirm.* 2. In moralibus non facile reperire possumus exactam veritatis certitudinem, sed ferme solam verisimilitudinem: ergo sufficit sequi probabilem.

78. *Prob.* 3. cum *Suarez* in 1. 2. Tract. 3. d. 12. sect. 6. n. 8. Esset onus intolerabile, imo obligatio moraliter impossibilis, si quisque teneretur ante operationem inquirere, quænam opinio sit probabilior; esset obnoxia infinitis scrupulis; adeoque etiam lex moraliter impracticabilis, opposita suavi jugo Christo: ergo signum manifestum est, quod tali legi non velit Deus nos esse subjectos.

79. *Prob.* 4. Obligatio sequendi probabiliorem oritur juxta adversarios ex eo, quod in judicio probabili non possit fundari dictamen practice certum, adeoque operans ex probabili esset practice dubius de honestate actionis: atqui hæc ratio est falsa: ergo. *Prob. min.* Imprimis enim judicium directum vere est probabile: ergo prudens, licet

non

non certum: judicium autem reflexum de honestate formali actionis est moraliter certum: e. g. sit hoc judicium directum: pingere die festo est licitum: hoc dictamen probabile non potest esse dictamen ultimum practicum secundum se; supposita tamen probabilitate hujus judicii accersit intellectus aliunde motiva gravia, ex quibus format dictamen practice certum, reflectendo se super probabilitatem judicii directi, non quidem affirmando, certo licitum esse pingere die festo, sed vere probabile esse. Unde ex hoc, vel simili dictamine reflexo se resolvit: Illa actio die festo est licita, quæ consideratis omnibus non apparet servilis, neque prohibita: atqui pingere est talis actio: ergo est licita die festo. Item: quod non temere, sed prudenter judico, mihi hic & nunc esse licitum, hoc licitum est: atqui non temere, sed prudenter, quia ex gravi motivo, judico licitum esse, pingere die festo: ergo est licitum. In his & similibus syllogismis major & minor propositio non tantum est probabilis, sed reflexe & moraliter certa: ergo etiam conclusio, quæ est ipsum dictamen practicum, & regula proxima actionis, est moraliter certa, adeoque tuta in praxi.

80. Simile judicium reflexum potest formari ex sequentibus principiis communiter receptis: 1. *In dubio melior est conditio possidentis.* 2. *Lex dubia, aut non sufficienter promulgata non obligat.* 3. *Ignorantia invincibilis excusat a peccato.* 4. *Qui agit cum dictamine prudenti practico de honestate actionis, honeste agit &c.* Neque tamen necessario requiritur, ut dictamen reflexum fiat semper per discursum formalem, sed sufficit virtualis.

81. *Prob.* 5. Licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam, ut constat ex propos. tertia ab Alexandro VIII. damnata, etsi stante probabilissima, hoc ipso quod adhuc probabilis sit, & non certa sententia, judicium directum sit incertum de honestate actionis: ergo a pari licet sequi probabilem, licet eadem incertitudo maneat ex parte judicii speculativi.

82. *Prob.* 6. Juxta Adversarios licet sequi sententiam probabiliorem: sed nobis est probabilior sententia tum ab auctoritate, tum a rationibus, quod licitum sit sequi probabilem: ergo hanc licite sequimur. *Plura argumenta suggeret Theolog. Scholast. in Tract. de act. hum.*

83. Prin-

83. Principium II. *Non licet operari secundum opinionem tenuiter tantum probabilem*: constat ex propositione tertia ab Innocentio XI. damnata. *Ratio* est ex *La Croix* de Conscient. n. 366.; quia tenue motivum non est prudens, nec dignum assensu Viri prudentis; & illi oppositum communiter est moraliter saltem certum; imo stante tenui tantum motivo, non potest tolli dubium practicum, cum quo non licet operari.

84. Principium III. *Quando agitur præcise de honestate actionis, licet operari secundum sententiam simpliciter tutam, relicta tutiore, etiamsi hæc esset simul probabilior.* Ita AA. n. 76. citati. Exemplum affert *Laymann* de Consc. c. 5. §. 2. Assert. II. cum *S. Antonino* ex *S. Thoma*, qui in 4. dist. 17. q. 1. a. 3. q. 1. docet probabiliter, quod lapsus in peccatum mortale ordinarie non sit obligatus ad confitendum statim, habita copia Confessarii; cum tamen sententiam contrariam tutiorem doceat Alensis, & S. Bonaventura; & licitum est in praxi sequi sententiam probabilem minus tutam S. Thomæ: ergo.

Probatur etiam iisdem rationibus, quibus principium primum probavi. 1. Nulla lex potest assignari, quæ jubeat sequi perfectiora, & tutiora in rebus moralibus, quando præcise agitur de honestate actionis. *Vide Prob.* 1. *n.* 76. 2. Qui sequitur sententiam probabilem, & simpliciter tutam, agit ex motivo gravi: ergo agit prudenter & honeste. *Vide n.* 77. 3. Probat *Moya* de opin. prob. q. 1. §. 1. ex eo, quod Summi Pontifices dispensent in votis solemnibus contra opinionem tutiorem S. Thomæ, qui negat id licere; dispensant in matrimonio rato, non obstante tutiore S. Bonaventuræ, Scoti, & aliorum. Ipsi Adversarii acceptant præbendas, ducti opinione incerta, an sint digniores, quam ceteri, cum tamen tutius esset abstinere. Ita *La Croix* hic num. 479. 4. Quia admissa hac obligatione, homini nimis grave onus incumberet. *Vide n.* 78. 5. Consilium non differret a præcepto, ut ait *Laymann* l. c. Præceptum tantum est sequi bonum ac tutum, consilium autem sequi optimum ac tutissimum: ergo.

85. Denique *confirmatur* ex eo, quod a Summis Pontificibus varii casus (ubi agitur de valore Sacramenti, de injuria, & damno tertii) excipiantur, ita ut in his non liceat amplius sequi minus tutam, minusque probabilem, relicta tutiore: ergo hoc ipso patet, quod liceat sequi minus tutam, ubi agitur de sola honestate actionis.

86. Prin-

86. Principium IV. *Illicitum est in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore.* Patet ex Propos. prima ab Innoc. XI. damnata. Unde graviter peccat Minister Sacramenti tum contra Religionem, tum contra Charitatem (ut ait *Cardenas* in hanc Propos. c. 3. n. 23., *Duarte* V. *Opinio probab.* n. 459.) qui extra casum necessitatis adhibet materiam vel formam dubiam, aut minus tutam, relicta tutiore, aut moraliter certa. *Dixi* 1. *contra Religionem, & reverentiam Sacramenti;* quia illud exponeretur periculo nullitatis; probabilitas enim non potest facere, ut materia dubia vel probabilis tantum fiat sufficiens ad valorem, nec ab ea pendet, ut avertatur periculum, ne invalide administretur Sacramentum; essentialia enim, qualia sunt materia & forma Sacramenti, non dependent a nostro dictamine, sed ab institutione Christi, & effectus Sacramenti a vera materia & forma, quam Christus instituit. 2. *Contra charitatem proximi*, cui graviter noceret, cum in tali casu exponendo periculo carendi gratia Sacramenti, qua indiget. Ita præter AA. cit. *Suarez* tom. 4. disp. 26. S. 6., *Laymann* de Consc. c. 5. §. 3. n. 13. & 14. Juxta alios etiam *contra justitiam*, si ex officio est Minister Sacramenti.

87. Dixi: *extra casum necessitatis;* quando enim media certa & tutiora non possunt adhiberi, saltem dubia *sub conditione* sunt adhibenda. Sic exigit salus animæ; ab irreverentia excusat ipsa necessitas, & conditio apposita; nec Minister agit contra Decretum Pontificis; proprie enim tutiorem non relinquit, quia supponitur non posse agere juxta eam, & in tali casu minus malum eligit ex duobus. Ita AA. cit. cum *S. Thom.*, qui 1. 2. q. 96. a. 6. in ☉. ait: *Necessitas dispensationem habet annexam; quia necessitas non subditur legi.*

88. Principium V. *Judex in civilibus debet sententiam ferre juxta probabiliorem* Patet ex Propos. 2. ab Innocentio XI. damnata. *Ratio* est; quia Judex constitutus est a communitate, non ut pro placito suo tanquam Dominus, sed tanquam æquus Præses juxta merita causæ ferat sententiam: atqui dum pro una parte efficaciores sunt rationes, respectu ejusdem sunt majora merita causæ: ergo. Hinc merito Judex comparatur vivæ lanci, quæ in eam partem propendet, in qua est majus pondus rationum. *Confirm.* Judex sequens minus probabilem, pronunciat illam potiorem, quæ tamen ab eo cognoscitur esse inferior:

Digitized by Google

ergo committit perniciosum mendacium. *Laymann* de Consc. c. 5. §. 3. n. 16., *Bardi* disceptat. 4. c. 27. n. 2., *Sotus* l. 3. de Just. q. 6. a. 5. ad 4.

89. Dixi: *in civilibus*; in criminalibus enim Judex debet amplecti minus probabilem faventem reo, quia, si unquam, maxime quando agitur de vita & capite, requiruntur ab accusatore probationes indubitatæ, & luce clariores, juxta *l. fin. C. de probat.*; tales autem non sunt, quamdiu pro innocentia accusati stat major probabilitas. Unde L. 5. ff. de pœnis dicitur, *satius esse, impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare. Bardi* l. c. n. 5., qui congrue hic applicat reg. 11. de reg. jur. in 6.: *Cum sint partium jura obscura, reo favendum est potius, quam actori.*

Nec obstat damn. Pontif.; ait enim *Filguera* & plures apud *Diana* addit. 3. p. resol. 13., præsumendum non esse, Sedem Apostolicam velle quempiam pœnis addici, cujus facinora non sint omnino certa.

90. Principium VI. *Medici & Chirurgi tenentur adhibere medicamenta certa, relictis incertis; vel* (hæc enim plerumque desunt) *probabiliora & tutiora, ceteris relictis. Laymann* de Consc. c. 5. §. 3. num. 15. cum *Navarro, Soto, Vasquez* &c. *Ratio* est; quia ex officio, charitate, & tacita conventione cum ægro tenentur ejus sanitatem meliore, quo possunt, modo curare. Si tamen media certa & probabiliora non habeant, præstat adhibere probabile, quam nullum. Imo si mors moraliter certa sit & solum habeatur medium dubium, an profuturum sit, an obfuturum, adhuc licet illud adhibere; quia probabilis spes vitæ præferenda est periculo accelerandi mortem, quæ absque eo subsecutura creditur. *Laymann* l. c. *Bardi* discept. 4. c. 30. cum pluribus ibi citatis.

91. Principium VII. *Denique quilibet tenetur ex lege charitatis sequi tutiorem, relicta minus tuta, quando agitur de evitando damno, sive temporali, sive spirituali ab inhonestate actionis distincto. Sporer* tr. 1. c. 1. sect. 3. num. 51. cum *communi. Ratio* est; quia in tali casu, quamdiu probabilius judico, quod actio vel mihi, vel alteri inferat damnum ab ipso peccato formali distinctum, non possum formare prudens dictamen de honestate actionis; hoc ipso enim, quod eligam actionem, cui probabilius agnosco damnum esse conjunctum, virtualiter eligo damnum. *Confirm.* Sola honestas actionis ita dependet ab ultimo dictamine practico, ut, si hoc prudens

sit,

ſit, removeatur omne periculum peccati formalis; non enim peccat formaliter, qui id agit, quod bona fide & prudenter judicat eſſe licitum. Judicium autem, quantumcunque prudens ſit, non removet periculum vel damnum, quod poſita hac vel illa actione imminet. Hinc imprudenter agit, qui ingreditur viam, quam probabilius judicat eſſe obſeſſam a latronibus, quamvis probabiliter etiam putet, non eſſe obſeſſam ab iis; hæc enim probabilitas nequit eſſe tam efficax, ut in fugam agat latrones. Item illicite explodit bombardam in objectum, quod putat eſſe feram, ſi tamen probabilius judicet eſſe hominem.

92. Principium VIII. *Dictamen ultimum & practicum ad honeſte operandum debet eſſe ſaltem moraliter certum, ita ut excludat omnem prudentem formidinem de oppoſito.* *Suarez* p. 2. d. 12. ſect. 3., *Laymann* de conſc. c. 5. §. 1. num. 4., *La Croix* hic n. 47., *Bardi* diſcept. 1. c. 9. n. 5. contra *Vasquez* & *Sanchez*, qui dicunt, ſufficere aſſenſum probabilem de honeſtate, quamvis non ſine formidine oppoſiti. *Taberna* de Conſc. c. 3. utramque ſententiam vult conciliare, dicendo, non requiri dictamen omnino certum, ſed ſufficere probabile, quo omnibus attente conſideratis judicetur hoc eſſe verum, & oppoſitum falſum.

Prob. 1. Noſtra concluſio. *S. Thom.* 1. 2. q. 19. a. 5. in ⊙ vocat conſcientiam applicationem *ſcientiæ* ad actum: ergo etiam conſcientia practice practica ſe um non patitur formidinem, ſcilicet prudentem de oppoſito: ergo debet eſſe moraliter certa.

Prob. 2. Operans, qui probabiliter judicat, hoc, quod agit, eſſe illicitum, voluntarie ſe committit periculo peccandi formaliter, adeoque hoc ipſo peccat formaliter: atqui is, qui habet dictamen ultimum tantum probabile, & cum formidine oppoſiti, hoc ipſo adhuc judicat, hoc, quod agit, probabiliter eſſe illicitum: ergo. *Dixi: Saltem moraliter certum;* ſtante enim morali certitudine non manet locus prudenti formidini. Imprudens autem formido ſive ſcrupulus poteſt quidem oriri; hoc ipſo autem, quod ſit ex inani apprehenſione, non obeſt, ſed debet contemni. Certitudo autem metaphyſica vel phyſica non requiritur; quia impoſſibile eſt, in omnibus agibilibus talem habere.

Neque dicas: Ergo non operamur ſecundum probabilem, ſed ſecundum conſcientiam certam. ℞. D. Non operamur ſecundum probabilem tanquam dictamen ultimum,

mum, & regulam proximam actionum, C. non operamur juxta probabilem, tanquam objectum dictaminis ultimi, N. *La Croix* L. 1. n. 268.

Nec obstat hisce principiis axioma contrarium: *In dubio tutior via est eligenda.* Juxta c. *Juvenis* de sponsal. & c. *Si quis* d. 7. de pœnit. *Tene certum, & dimitte incertum.* Quia id intelligitur *primo*, si non possit formari dictamen practicum certum saltem moraliter. Vel *secundo*, si ex una parte adhuc sit dubium, ex altera certum, tunc tutiorem esse eligendam; si autem utraque pars tuta sit, axioma universim non est præcepti, sed consilii. Ita *Busembaum* de Consc. c. 2. dub. 3. cum *Navarr.*, *Sanch.*, *Bonacin.*, *Laymann*, *Filliuc.* Accedit, quod citatus textus *S. Augustini* agat de peccatore, qui temere differt pœnitentiam usque ad articulum mortis: cujus dilationis certum periculum non potest ullo dictamine prudenti tolli, sicut periculum peccati formalis in aliis actionibus tollitur. Denique pro nostra sententia, quæ requirit dictamen ultimum moraliter certum, pugnat *reg. jur.* 31. *in* 6.: *Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.*

93. Si quæras II. Ex quibus ergo principiis dictamen practicum moraliter certum deduci possit. ℞. Ex allegatis n. 76. & 77. scil. 1. *negative* ex eo, quod vel omnino non existat lex, vel si existat, ea nonnisi dubia, & non satis promulgata est, quod teneamur tantum sequi probabiliorem; vel quod certo non est prohibitum, licet sequi: atqui certo non est prohibitum, sequi vere ac solide probabilem, relicta probabiliore: ergo licet eam sequi. 2. *Positive:* Illud licite ac prudenter eligo, quod graves rationes, Virique graves admittunt esse licitum: atqui hoc vel illud, quod vere probabile esse cognosco, rationes, Virique graves admittunt esse licitum: ergo hoc vel illud licite ac prudenter eligo.

Si quæras II. Quænam regula tenenda sit, ad difficiliores casus prudenter resolvendos. ℞. Eam tradit Ss. D. N. BENEDICTUS XIV. in Epist. Encyclica de usuris ad Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, & Ordinarios Italiæ 1. Novembr. 1745. emanata, occasione controversiæ, an quidam contractus validus judicari debeat: quæ Epistola in Tomo I. ejusdem Bullarii habetur, & incipit: *Vix pervenit ad aures*, ubi §. 8. monet primo, ut responsum ferentes de iis quæstionibus, *ab extremis, quæ semper vitiosa sunt, longe se abstineant*, scilicet a nimia severitate, & a nimia indulgentia sive laxitate. Secundo ait: *Suis*

priva-

privatis opinionibus ne nimis adhæreant, sed priusquam responsum reddant, plures Scriptores examinent, qui magis inter ceteros prædicantur: deinde eas partes suscipiant, quas tum ratione, tum auctoritate, plane confirmatas intelligent: quod si disputatio insurgat, dum contractus aliquis in examen adducitur, nullæ omnino contumeliæ in eos confingantur, qui contrariam sententiam sequuntur. Hic bene nota, quod Ss. D. N. non præcipiat ad licite operandum, ut eas tantum partes sequamur, quæ probabiliores videntur, *sed eas, quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent*: atqui Probabilistæ sequendo vere ac solide probabilem eas partes sequuntur, quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligunt: ergo. Deinde Probabilistæ non dicunt propterea oppositam esse falsam, nec illicitum esse probabiliorem sequi &c.: ergo. *Confirmatur* hæc regula ex illo *S. Leonis* Papæ, quod habetur in c. *Sicut quædam.* Dist. 14.: *In his, quæ dubia fuerint aut obcsura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec Decretis Ss. Patrum inveniatur adversum*: Adde, & quod ex gravibus rationibus non videtur esse illicitum.

§. III.

Resolvuntur Casus.

Casus I.

Ambrosio promittitur pingue beneficium sub conditione, si Secretario Collatoris se efficaciter gratum sit exhibiturus pro recommendatione. Ambrosius, timens simoniam, consulit Plutarchum amicum, qui mox e sinu protrahit libellum recens impressum, ubi affirmatur, per consuetudinem modo licitum esse, urgere collationem beneficii pecunia. Attente lectis rationibus respondet Ambrosius: Hic Auctor placeret, si intentum solide probaret. Inquiram igitur ulterius, donec inveniam alios mihi faventes. Tandem videns alios paratos ad offerendum, ne sero veniat, & ipse offert 100. *Ducatos, antequam agnoscat vere probabiliter id licitum esse.*

94. *Quær. I.* An Ambrosius opinionem vere probabilem potuerit præsumere, quod illam affirmet liber alicujus junioris, & moderni. ℞. Negative; præsertim quia solidam probationem in eo non invenit. Huc pertinet Propositio 27. ab Alexandro VII. damnata. Rationem

damnationis assignat *Duarte* V. *Opinio.* n. 454. ; quia cum in moralibus nulla sit opinio quantumcunque exorbitans, quæ aliquem pro se Auctorem non habeat, jam esset cuique liberum, omnem opinionem in moralibus amplecti, & ex quacunque sibi formare dictamen ad operandum, quæ sententia ad innumera crimina aditum parat.

95. Idem tamen n. 456., & *Viva*, & *Stoz* L. 1. p. 5. n. 100. affirmant, quo unus Auctor, si sit omni exceptione major, possit reddere sententiam vere probabilem, si nimirum sit Vir doctus, pius, ac prudens, & afferat rationem, quam alii vel non consideraront, vel non solverunt, ipse autem aliorum rationes prudenter resolvat; talis enim nititur gravi fundamento, ideoque vere probabilem reddit suam sententiam. Nihilominus, ubi quis invenerit doctrinam in gravissimo Auctore, v. g. in S. Augustino claro fundatam, non licet eam tenere, aut docere, si Summus Pontifex contrarium definiat, ut patet ex Propositione 30. ab Alexandro VIII. damnata; quia soli Pontifici ex Cathedra loquenti promissa est infallibilitas & assistentia Spiritus S. etiam independenter a Concilio, ut ostendit *Viva* in Propos. 29. ab Alexandro VIII. damnata.

96. Excipiunt etiam *Duarte* & *Viva* illiteratos ac rudes, qui tuto possunt sequi sententiam sui Parochi, Confessarii, vel alterius Viri pii ac docti, si ignorent invincibiliter, sententiam illam singularem esse, & contra communem Doctorum; alias in pagis, ubi unus est Parochus, nemo posset ejus consiliis acquiescere, sed deberet quilibet peregrinari ad veritatem indagandam. Secus, si advertat quis opinionem sui Parochi adeo esse singularem, ut de ea aliter sit sentiendum cum plurimis Doctis.

97. *Quær. II.* An Ambrosius tuta conscientia varios Auctores adierit, ut faventem sibi sententiam inveniret. ℟. Si bona fide processerit, fueritque tantum solicitus, ut inveniat sententiam vere probabilem, juxta quam prudenter se possit resolvere, licite egit; quia se resolvens juxta probabilem non peccat. Si vero mala fide processerit, & tantum ad colorandum factum suum quæsiverit sententiam faventem, paratus illam sequi, quocunque demum licet levi fundamento nitatur, non est tutus in conscientia; sic enim non poterit dictamen prudens, & practice certum formare. *Bardi* discept. 4. *Sanchez* L. 1. in Decal. c. 9. n. 24. *Baldelli* tom. 1. d. 12. n. 2. addit *Bardi* & *Sporer* hic n. 34., modum istum procedendi esse periculosum; quia vehemens illa inclinatio ad unam partem sæpe facit,

ut

ut non considerentur omnes circumstantiæ ad rem pertinentes, nec debite ponderentur rationes in contrarium.

98. *Quær. III.* An Ambrosius satisfecerit, mente versando diversorum Auctorum opiniones, quin tamen ipse se practice resolverit, quod licita sit oblatio pecuniæ. ℞. *Negative.* Qui enim ita constituti sunt, solum habent notitiam opinionum in aliorum judicio quasi speculativam; cum qua absque alia resolutione practica prudenter operari nequeunt, sed manent dubii, non curantes, quid agant. Ita *Sporer* de Consc. n. 33. in simili casu de iis, qui legunt varios Auctores, dubitantes, quæ attentio ad recitationem Breviarii requiratur.

Casus II.

Antonio Clerico Beneficiato offertur aliud pingue beneficium; prius tamen perpendit rationes S. Thom. & Trid. sess. 24. c. 17. de reform. perverti ordinem Ecclesiasticum per pluralitatem beneficiorum; esse contra rectam rationem, quod unus plurium stipendia, alimenta, ac præmia habeat; Ecclesiam pluribus ministris privari; cultum divinum imminui; Fundatorum piam intentionem defraudari &c.; ex his judicat, hanc sententiam probabiliorem & tutiorem esse, quod non liceat plura beneficia admittere; aliorum tamen contrariam sententiam vere adhuc probabilem esse. Denique legens Laymann L. 4. tr. 2. c. 8. invenit, triplicem esse justam causam possidendi plura beneficia, 1. necessitatem, 2. utilitatem Ecclesiæ, 3. evidentem meritorum prærogativam. Hinc secundam causam sibi mox applicat, & admittit oblatum beneficium.

99. *Quær. I.* An potuerit Antonius sequi probabilem alienam, relicta propria opinione probabiliore & tutiore. ℞. Ex supposito, quod id non cedat in damnum Ecclesiæ, & periculum animarum, aut aliorum præjudicium, potuit sequi alienam sententiam vere probabilem. *Ratio* est; quia stante vera probabilitate, adhuc potuit formare prudens dictamen practicum. Neque sic egisset contra propriam conscientiam; quia nec judicium proprium, quod non liceat admittere plura beneficia, nec speculativum aliorum, quod liceat, fuisset regula proxima actionis, sed judicium reflexum: v. g. Licite sequor illam sententiam, quæ ex gravibus motivis docet, hoc vel illud licite fieri: atqui sententia aliorum ex gravibus motivis docet, licite in his circumstantiis posse admitti plura beneficia: ergo hanc aliorum sententiam licite possum sequi, admittendo

do in his circumſtantiis plura beneficia; ita ex principiis generalibus *Thom. Sanchez* L. 1. in Decal. c. 9. n. 15., *Palao*, *Stoz* de Conſc. n. 112., quod liceat ſequi probabilem alienam, relicta propria opinione probabiliore.

100. *Q. II.* An practice Antonius ſe recte reſolverit ex aſſertione Laymanni. ℞. Si vere *coram Deo* judicaverit, ſibi convenire cauſam illam, quæ cohoneſtat admiſſionem alterius beneficii, bene ſe reſolvit; vere enim probabilis eſt aſſertio Laymanni: ergo etiam judicium practicum moraliter certum inde ſibi potuit formare.

101. Porro de ſequela alienæ ſententiæ adverte I.: Illicitum eſt, operari ſecundum opinionem alienam, quam quis judicat tum ſpeculative, tum practice eſſe falſam, aut non vere probabilem; quia ſic non poſſet formare dictamen practicum prudens. *Bardi* diſcept. 4. c. 16., *Sanchez*, *Terillus*, & alii.

102. II. Juxta *la Croix* L. 1. n. 377. & alios multos ibi citatos: Si quis judicet, ſententiam alienam eſſe falſam ex eo, quod non penetret rationes oppoſitas, ſi tamen ſciat, eam aliis Viris gravibus, piis ac doctis videri vere probabilem, poteſt adhuc illam tuto ſequi ex dictamine reflexo moraliter certo, prius deponendo ſuum judicium de falſitate ſententiæ oppoſitæ: v. g. Ego quidem judico, hanc ſententiam eſſe falſam; quia tamen de falſitate evidenter non conſtat, & alii me forte ſapientiores ex gravi motivo, quamvis nunc mihi ignoto, affirmant, illam eſſe vere probabilem, & in praxi tutam, me licite & tuto illorum judicio conformo, & interea præſcindo a meo directo judicio. Item ſententia aliorum, quamvis ſpeculative ego judicem eam falſam, in ſe tamen poteſt eſſe probabilior, quam mea: ergo non eſt, cur illam ſequi non licet, non attendendo interim ad propriam ſpeculationem. Imo prudentis eſt, non nimis tenaciter adhærere proprio judicio. *Confirmabitur* infra de ſubditis, & Confeſſariis. Sic non raro Principes ſapientiſſimi cedunt prudentibus judiciis ſuorum Conſiliariorum contra propriam ſententiam. Sic graviſſimi AA. ſæpe unam partem abſolute defendunt eſſe veram, & nihilominus fatentur, oppoſitam eſſe probabilem.

103. III. Sola probabilitas extrinſeca, ſive auctoritas Doctorum non fundat *formaliter* opinionem practice tutam, ſi nude ſecundum ſe ſpectetur, ſed *concomitanter* ſimul cum rationibus, quas operans vel ſcit afferri ab iis, vel prudenter præſumit. *Sporer* de Conſc. n. 38., *Bardi* diſcept. 4. c. 2., *Arriaga* de Actib. hum. diſp. 24. ſect. 3.

Nu-

Numerus enim AA., seclusa ratione, non facit, ut opinio prudenter censeatur conformis rectæ rationi. & legi divinæ. Sic sex AA. docuerunt, verba non esse de essentia absolutionis; horum tamen auctoritas non facit probalitatem. Plura exempla affert *La Croix* L. 1. n. 136. *Confirm.* ex utroque jure: *c. Nicæna Synodus.* dist. 31., sententia Paphnutii præfertur aliorum congregatorum judicio. *Justinianus* L. 1. §. 6. C. de veteri jure enucleando diserte ait: *Sed neque ex multitudine AA. quod melius & æquius est, judicatote; cum possit unius forsitan & deterioris sententia & multas, & majores aliqua in parte superare.*

Casus III.

Arnulphus hæres universalis ex testamento non solemni retinet hæreditatem secundum probabilem, quod tale testamentum valeat pro foro conscientiæ. Postea in eodem invenit varia pia legata; ne teneatur ea solvere, mutat prius dictamen, & practice judicat, testamentum esse invalidum juxta probabilem oppositam.

104. *Quær. I.* An teneatur Arnulphus solvere pia legata, ex supposito, quod velit retinere hæreditatem. ℞. *La Croix* L. 1. n. 373. cum *Haun. Elbel.* confer. 7. cas. 1. *affirmative.* *Ratio* est; quia admittendo hæreditatem, hoc ipso censetur se obligasse ad portanda onera hæredi universali incumbentia. *Confirm.* 1. *Qui sentit onus, sentire debet commodum, & econtra,* juxta reg. jur. 55. in 6. *Confirm.* 2. Licet utraque sententia speculative sit probabilis, certum tamen est, quod hæres piæ testatoris intentioni se teneatur accommodare, si velit adire hæreditatem; alias certo ageret contra jus unius vel alterius hæredis ab intestato, vel in ipsius testatoris damnum. Neque suffragatur ei actualis possessio hæreditatis; quia nolens solvere pia legata, bona fide non potuit adire hæreditatem: ergo nec bona fide eam posset retinere.

Eodem modo illicite agit, qui votum jejunii juxta probabilem commutat in opus æquale, v. g. in eleemosynam, postea ne teneatur dare eleemosynam, amplectitur oppositam; quia sic votum certum nullo modo impleret, saperetque fraudem & illusionem.

Similiter probabilius illicite ageret ille Sacerdos, qui die Jovis, audita duodecima noctis in uno horologio, omitteret Completorium, eoquod non amplius teneatur illud recitare, & tamen juxta oppositam sententiam adhuc perge-

ret vesci carnibus, quia nondum est audita duodecima in altero horologio; quamvis enim duo horologia se habeant ut duæ sententiæ probabiles, utrumque tamen sequi non licet; certo enim violatur una lex; si enim primum fallat, peccat omittendo Completorium; si secundum, peccat comedendo carnes. *Confirm.* In his mutationibus vel primum, vel secundum dictamen practicum non potest esse moraliter certum, & plerumque involvit contradictionem, & sapit fraudem legis.

105. *Quæres II.* An, & quando liceat pro arbitrio sequi modo hanc vere probabilem, modo oppositam circa idem objectum. ℞. cum *Bardi* discept. 4. c. 14., *Sporer* tr. prœm. n. 35, *Lugo* de Euch. disp. 15. a. n. 46., *Esp.* de act. hum. q. 23. Non licet mutare opinionem semel electam, si per ejusmodi mutationem lex certa violaretur. 2. Si post mutationem homini non maneat integrum, ut certæ obligationi possit adhuc satisfacere. Addit *Haun.* apud *La Croix* loc. cit., etiam non licet eodem tempore usurpare utramque probabilem opinionem, si id cederet in præjudicium tertii, uti in Quæst. præced. dictum. *Ratio primi* est; quia singulæ leges habent jus certum, ne fraudentur: ergo etiam ne regula operandi semel electa mutetur in manifestum sui præjudicium. Quando autem dicta præjudicia absunt, vel post mutationem res adhuc manet integra, vel in potestate hominis est, ut possit adhuc obligationi satisfacere, licet mutare opinionem in eadem materia, judicando modo esse probabile, quod antea videbatur minus vel æque probabile. Non enim teneor hanc determinate probabilem sequi: ergo possum adhuc oppositam sequi, quæ ex priori judicio non amisit suam probabilitatem; unde possum adhuc formare dictamen reflexum de honestate operationis, utpote quod in probabilibus dependet a determinatione voluntatis, ut probant *Terill.* & *Card.* Varia exempla vide apud *Sporer* & *Barti* l. c. *Stoz* L. 1. p. 5. n. 114.

Casus IV.

Aman Judæus, commotus miraculo Pragæ facto in statua S. Joannis Nepomuceni, Fidem Catholicam probabilius veram esse fatetur; quia tamen Judaismum adhuc censet probabiliter esse salvificum, eum retinere statuit.

106. *Quæ-*

106. *Quæres I.* An licite sequatur Aman suam Religionem, quam putat esse probabilem, relicta probabiliore. ℟. *Negative.* Patet ex Propositione quarta ab Innoc. XI. damnata. *Ratio* est; quia agnita vera probabilitate Catholicæ Religionis, tenetur inquirere in motiva credibilitatis, ut perveniat ad cognitionem veræ fidei; ideo, si non inquirat, peccat, nec excusabilis est. Catholici autem, dum oritur dubium de fide, non tenentur inquirere, sed immediate illud repudiare; quia evidentiam credibilitatis habent.

107. *Quæres II* An infidelis, stante sola probabilitate Religionis Catholicæ, teneatur immediate deserere suam Religionem, & amplecti Catholicam. ℟. Non tenetur *immediate* eam amplecti, & determinate credere fide supernaturali; quia ipsi prius debet Catholica Religio apparere evidenter credibilis, uti probatur ex Propositione prima ab Innoc. XI. damnata. Dixi: *Non tenetur immediate eam amplecti &c.*; quia (ut dictum est) *immediate* debet inquirere, ut perveniat ad certam agnitionem veræ fidei, quam etiam propter signa credibilitatis evidentia certo inveniet. Si autem tempus & occasio inquirendi non adsit, tenetur a Deo petere illustrationem intellectus, quam Deus facienti, quod est in se, non denegabit, utpote qui vult omnes homines salvos fieri. Ideoque talis peccat, non præcise ideo, quia stante probabilitate non credit, sed quia ex negligentia culpabili vel non adhibet diligentiam in inquirendo, vel in re tanti momenti non confugit ad Deum, vel quia non vivendo juxta rectam rationem impedit gratiam divinam. Ita *Cardenas* dissert. 5. c. 2., & d. 15. c. 7., *Babenst.* tr. 1. disp. 4. a. 2. §. 2. n. 27. *La Croix* L. 2. n. 48.

Casus V.

Amalia Abbatissa jubet Procuratricem Monialem alicui Patrono Monasterii in gratitudinem pro exhibitis beneficiis numerare 100. *Ducatos: Procuratrix renuit id facere, dicens, talem donationem singulis annis prohiberi ex Bulla Clementis VIII. de largitione munerum. Monet Abbatissa, ut obedientiam cæcam exerceat, & meminerit, moderationem illius Bullæ est factam ab Urbano VIII.; Monialis tenax sententiæ suæ, qua probabilius judicat, id adhuc esse illicitum, renuit obedire.*

108. *Quæ-*

108. *Quær.* An Procuratrix debuerit obedire, quamdiu putabat, illicitum esse, quod Abbatissa præcepit. ℞. Si invincibiliter, & bona fide tanquam manifeste & certo illicitum judicasset, non poterat obedire; alias enim egisset contra conscientiam dictantem, id vere esse illicitum. Verum cum non certo constaret Procuratrici, sed tantum probabilius judicaret esse illicitum, poterat & tenebatur obedire. *Ratio* est; quia Superior potest præcipere, quod vere probabiliter judicat esse licitum: ergo & subditus ei potest obedire, conformando suum judicium judicio Superioris, sine qua conformatione perfecta obedientia subsistere nequit. Præterea plurima mala in quavis Religione orirentur; cum quivis hoc modo, judicando suam sententiam esse probabiliorem, ab obedientia se posset subtrahere. *Laymann* L. 1. tr. 1. c. 5. §. 2. n. 11. cum *Corduba*, *Vasq.* & aliis contra *Joan. Sanchez*, *Palao* &c.; addit *Laymann*, in dubio inter Superiorem & subditum præsumtio est pro Superiore: item si dubitetur de potestate præcipiendi, utrum ejus limites non excedantur, utrum justa causa subsit. Neque tamen contra obedientiam agit subditus, si rationes & difficultatem proponat, ita tamen, ut paratus sit ad obediendum, si Superioris judicium maneat vere probabile, & justum.

Casus VI.

Andreas Medicus Hospitalis, vim quarundam herbarum exploraturus, eas cuidam periculose decumbenti præscribit, quamvis prompta habeat alia media probabiliora.

109. *Quær.* An licite egerit. ℞. cum *Laymann* L. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 15., & pluribus contra *Azor:* graviter peccat Medicus, si experiendi tantum causa inexplorata medicamenta infirmo adhibeat. *Rationes vide n.* 90.

Casus VII.

Aristobulus Judex, cum urgeretur ad causam aliquam tandem decidendam, in favorem Titii fert sententiam, quamvis manifeste agnosceret, rationes utrinque æquales esse tam ex parte juris, quam ex parte facti; ad rationes Titii tantum pondus centum Imperialium accesserat. Alias dum intricatæ causæ occurrunt, unum alterumve

umve Auctorem legisse contentus est, deciditque causas, quin earum merita ex utraque parte rite expendat.

11. *Quæres I.* An Aristobulus licite egerit in primo casu. ℞. *Negative.* Patet ex Propositione secunda ab Alexandro VII. damnata. *Confirm.* 1. juxta reg. jur. 12. in 6.: *In judiciis non est acceptatio personarum habenda:* ergo multo minus ratio munerum. *Confirm.* 2. Contra æquitatem & rationem est, ut, si duo æquale jus habent, Judex uni eorum totum adjudicet, alteri vero abjudicet. *Confirm.* 3. Hoc modo pessime consuleretur bono publico, si sententia justa ferri posset ex favore, vel ob munera; pauperes enim & non amici semper causa caderent. *Laymann* de Consc. c. 5. §. 3. n. 16., *Bannes*, *Merolla*, *Bardi* discept. 4. c. 28. n. 22., ubi in fine addit, quod responsio non sit intelligenda, dum altera pars est in possessione; quia hæc facit rationes pro possessione præponderare.

111. *Quæres II.* Quid Judici sit agendum, quando oppositæ partes æque sunt probabiles. Respondet *Laymann* l. c. Si post causæ accuratam discussionem neutra litigantium pars de facto, aut de jure alteram superare videatur, causam vel ad Judicem superiorem deferendam, vel arbitros cum partium consensu constituendos, vel compositionem suadendam, imo imperandam in casu nimis intricato; vel denique rem, si divisibilis sit, in partes æquales dividendam; si vero indivisibilis sit, ita adjudicandam uni, ut secundum æstimationem dimidii præstet alteri æqualitatem; quia æquale est jus utriusque partis.

112 *Quær. III.* An modus judicandi quoad secundum sit securus in conscientia. ℞. cum *Bardi* l. c. n. 23. & aliis *negative*; quia talis Judex se exponit manifesto periculo jus alterius lædendi; facile contrahit obligationem restitutionis faciendæ propter injustam sententiam ob voluntarie neglectam discussionem rationum utriusque causæ. Denique non secundum æquitatem, sed pro affectu secundum unam alteramve rationem minus forte fundatam procedit.

113. *Adverte* I., quod dictum est de Judice, similiter dicendum est de arbitris, qui ex partium conventione constituti sunt. *Duart.* V. *Judex* n. 360.

114. II. Idem dicendum est de Principibus, Magistratibus, Consiliariis in decernendis tributis, imponendis oneribus, decernendo bello, & aliis; quia in his non quælibet probabilitas speculativa sufficit ad formandum judicium practicum prudens, id licitum esse, quod libet. Vi-

de

de *Bardi* discept 4. c. 24. & 25., *Dicastillo* L. 2. de Just. tr. 20. disp. 3. dub. 5. n. 94.

115. III. Neque Consiliariis, qui sunt Assessores curiarum, licet sequi minus probabilem, relicta probabiliore etiam in favorem Judicis superioris; agunt enim ut veri Judices; secus, si non sustineant personam Judicis, nec agant de jure unius adversus alium, sed de aliis rebus disceptent.

116. IV. Advocato licet suscipere causam minus probabilem defendendam; hic enim non definit causam, sed tantum rationes pro causa dubia vel probabili affert, quas Judex discutiat; ergo sicut parti litiganti licet suas rationes proponere, ita & ejus Advocato. *Laymann* de Consc. c. 5. §. 3. n. 18. triplicis obligationis admonet Advocatos: 1. ut diligenter ante omnia considerent causæ propositæ probabilitatem, & si eam falsam & injustam esse cognoverint, nullo modo illius patrocinium in se suscipiant; alias cooperabuntur ad malum. 2. Advocatus tenetur de causæ falsitate monere clientem; alias si falsa promissione, aut inani spe victoriæ ad litigandum inducat clientem, erit causa injustarum impensarum, & obligabitur ad compensationem damni. Hinc ibidem ait *Laymann*, non posse absolvi Advocatos, qui parati sunt ad suscipiendam causam sive justam, sive injustam. 3. Si in decursu advertat, causam esse injustam, quam ab initio probabilem judicaverat, eam licite non potest persequi, & urgere, sed debet absistere, (vel ut *S. Thom.* 2. 2. q. 71. a. 3. ad 2. ait) clientem ad cedendum inducere, sive ad componendum sine adversarii damno. Idem agnita clientis causa falsa, potest quidem absolute causam adversæ partis suscipere, modo non revelet secreta prioris causæ; id tamen plerumque periculosum & scandalosum, ideoque dissuadendum, nec facile a Magistratu permittendum est.

Casus VIII.

Anselmus Sacellanus cujusdam Parochi in Gallia, grassante morbo valde periculoso, diu noctuque ad ægrotos vocatur; aliquando domum redux narrat, quod moribundum jam omni sensu destitutum absolverit, quamvis nonnisi signa quædam dubia debitæ dispositionis habuerit. Propterea graviter objurgatur a Domino Parocho Rigorista. Inter objurgationem iterum ad duos moribundos evocatur; mox subridens, modeste ait: Jam mihi probabilius

bilius & tutius videtur esse, quod Dominus Parochus teneatur ad unum properare, & ego ad alterum; quia utrique moribundo solus assistere nequeo. Cui reponit Rigorista: In hoc casu tutius est, non exponere valetudinem periculo. Novit Dominus Anselmus meam complexionem, ac proinde properet ad ægrotos.

117. *Quæres I.* An peccaverit Anselmus, hunc moribundum ex signis tantum dubiis absolvendo. ℞. Non peccavit, sed debuit absolvere; nec egit contra propositionem damnatam n. 86. cit. Rationem vide n. 87. *Confirm.* Camargo Rigorista num. 180. docet, ad conficienda & suscipienda Sacramenta etiam extra casum necessitatis sufficere opinionem vere probabilem de valore; quia, si requireretur certitudo, Confessarius non posset absolvere pœnitentem, dantem doloris signa, quia hæc possunt fallere. *Subjumo ex hoc Rigoristæ argumento:* Atqui est sententia vere probabilis, quod in casu necessitatis signa dubia dispositionis sufficiant ad dandam absolutionem: ergo. *Subsumtum probabitur in Tract. de Sacram.*

118. *Quær. II.* An in praxi probabile sit, semper in casu necessitatis absolute dandam esse absolutionem. ℞. *Negative.* Probabilior, communior, & tutior in praxi est regula, quam tradit *Stoz* L. 1. p. 3. q. 2. n. 27. Si dubium sit, an ejusmodi signa ex vi morbi, vel ex dolore peccatorum proveniant, absolutio nonnisi conditionate impertienda erit, ne Sacramentum periculo sacrilegii temere exponatur; si vero signa certa sint, non est opus addere conditionem; quia tunc non est morale periculum sacrilege irritandi Sacramenti, ubi cit. *Vasquez* q. 91. a. 2. d. 1. n. 39., *Suarez* D. 23. sect. 1. n. 4.

119. *Quær. III.* An Rigorista tuto suam tutiorem fuerit secutus. ℞. *Negative.* Ex supposito, quod aliunde non accesserit gravior ratio conservandi suam propriam personam; tutius non egit respectu moribundi, ut patet; nec tutius respectu propriæ conscientiæ; quia sic non satisfecit suæ gravissimæ obligationi, quæ illi ex justitia incumbit. De qua vide *Gobat* in Exper. T. 1. a n. 121. & infra de Præcept. 4.

Casus IX.

Aquilinus confitetur, quod grave furtum commiserit; quæsitus a Confessario de quantitate furti, modeste respondet: quod olim defenderit in Theologia, & etiam-

num

num judicet cum gravissimis AA. circumstantias mere aggravantes non esse necessario exprimendas; reponit Confessarius, a se olim contrarium propugnatum esse, & hodiedum doceri; iret igitur ad suum Professorem, & absolutionem petat, ac meminerit, quod etiam suscipiens Sacramentum teneatur sequi probabiliorem ac tutiorem.

120. *Quær. I.* An Confessarius possit, ac teneatur contra suam propriam sententiam se conformare opinioni pœnitentis probabili, & illum absolvere. ℞. ad 1. *affirmative*, modo sciat, illam ut vere probabilem ab aliis defendi; qualis est, de circumstantiis mere aggravantibus non necessario exponendis; hanc enim pœnitens tuto potest sequi: ergo etiam Confessarius. Aliud esset, si sciret, opinionem pœnitentis esse falsam. *La Croix* a. n. 443. de Consc.

℞. ad 2. pariter *affirm.* quia, per se loquendo, Confessarius tenetur pœnitentem rite dispositum absolvere: atqui talis est recte dispositus: ergo. *Confir.* 1. Si Confessarius esset ejusdem sententiæ, cujus est pœnitens, posset, & teneretur illum absolvere: ergo etiam si sit diversæ sententiæ (ex supposito, quod sit vere probabilis) quia esset eodem modo dispositus. *Confirm.* 2. Quia contrarium redderet Sacramentum valde odiosum, & obligare pœnitentem ad repetendam confessionem esset grave onus; posset enim semel, iterumque incidere in Confessarium, qui esset diversæ sententiæ: ergo toties deberet eadem peccata confiteri, quoties non reperiret Confessarium, qui secum sentiret. *Confirm.* 3. Pœnitens in tali casu utitur jure suo, & libertate, in qua est, eaque Confessarius ipsum privare non potest, nisi demonstret obligationem exprimendi tales circumstantias, aut sequendi probabiliorem: atqui hanc nunquam poterit demonstrare: ergo. *Suar.* ad 1. 2. tr. 3. D. 12. §. 6. n. 9., *Laym.* L. 1. t. 1. c. 5. §. 2. n. 10. cum *Soto*, *Victoria*, *Navarro*, *Bardi* discept. 4. c. 21. cum pluribus.

121. *Quær. II.* Quomodo peccet Confessarius, talem non absolvendo. ℞. Si pœnitens confessus sit peccata gravia, uti contigit in nostro casu, peccat mortaliter. Imo juxta *Palao* de Consc. Disp. 2. p. 4. n. 6. & *Babenst.* t. 1. D. 4. a. 3. §. 1. n. 8. probabilius etiam graviter peccat, etiamsi pœnitens nonnisi venialia fuisset confessus; quia negando absolutionem privaretur rite dispositus magno beneficio Sacramenti, ad quod habet jus. Hinc minus probabilis videtur excusatio *Vasquesii*, quod Confessarius

rius id faciat bona fide, & ex zelo propriæ opinionis. Major enim ratio eſt habenda juris, quod habet pœnitens ad abſolutionem, item major ratio Sacramenti, ne reddatur odioſum, quam propriæ ſententiæ. Contra *Palao*, *Bardi* l. c. n. 9. ait, in confeſſione gravium peccatorum eſſe obligationem ſub mortali ex genere ſuo; ſub veniali vero, ſi confeſſio fuerit de levibus; quia ad hæc repetenda pœnitens non eſſet notabiliter gravatus.

Dixi: *Si ſit confeſſus.* Nam ante confeſſionem, vel poſitam cauſam judicii, ſi id Confeſſarius advertat, poſſet ſe excuſare, & dimittere benigne pœnitentem. Item non peccaret talis Confeſſarius, ſi pœnitens non invitus ſe ſubmitteret obligationi repetendi confeſſionem apud alium.

Neque dicas. Confeſſarius eſt pœnitentis ſuperior: ergo pœnitens tenetur præcipientis opinionem amplecti. Reſpondet *Laym.* l. c., quod non ſit ſuperior ſimpliciter & in omnibus, ſed ſolum in ordine ad peccata, quæ ſubjiciuntur clavibus; pœnitens autem non peccat adhærendo ſententiæ vere probabili: ergo Confeſſarius ei in hac cauſa tanquam ſubdito nihil poteſt præcipere.

122. *Quær. III.* An etiam ſuſcipiens Sacramentum teneatur ſequi tutiorem de valore Sacramenti. ℟. *Per ſe loquendo, affirmative.* Ita *Cardenas* Diſſ. 2. in propoſ. 1. ab Innoc. XI. damn. cum *Suarez* tom. 4. in 3. p. diſp. 27. ſect. 6. *Duarte* V. *Opinio.* n. 460. contra *Sporer* de Conſc. n. 57. *Ratio* eſt; quia Sacramenta ideo ſunt inſtituta, ut fideles eorum fructum percipiant: ergo quicunque exponit Sacramentum fruſtrationi ſive adminiſtrando, ſive recipiendo, peccat.

Dixi: *Per ſe loquendo.* Scil. niſi ſententia, quæ videtur minus tuta, ſit probabiliſſima, & moraliter certa, qualis eſt de attritione, quod ſufficiat ad Sacramentum Pœnitentiæ, item de circumſtantiis mere aggravantibus, &c. *Rationem* dat *Duarte* n. 461.; tum quia propoſitio 1. *Innoc. XI.* ſimpliciter loquitur de probabili, non de probabiliſſima; tum quia in Sacramentis conferendis & recipiendis non requiritur major certitudo, quam in procuranda noſtra ſalute: atqui ad hanc ſufficit certitudo moralis: ergo etiam. Adde, quod opiniones contrariæ de attritione ut cognita, item de circumſtantiis aggravantibus nequidem verſentur circa valorem Sacramenti, ut oſtendit *Carden.* Vide Theol. Schol. de Pœnit.

123. Eodem modo probabilius eſt, quod Confeſſarius abſolvens cum jurisdictione tantum probabili non ex-

ponat Sacramentum periculo nullitatis; quia probabilissimum est, quod Ecclesia tunc suppleat defectum jurisdictionis, si Parochus vel Confessarius habeat titulum coloratum, h. e. si ab Ordinario Parochiam vel jurisdictionem obtinuerit, ideoque ab omnibus pro Parocho vel Confessario errore communi habeatur, quamvis propter impedimentum occultum titulus nullus sit. Ita *Cardenas* l. c., *Duarte*, & alii.

„ Pro coronide sciendum, Probabilismum & omnem *de licentia actionis* quæstionem huc revocari, ex his examinari, & circa hæc tria, aut unum ex illis versari; nempe circa *existentiam*, circa *sensum*, & circa *cessationem legis*: neque circa hæc tria licere sequi sententiam faventem *libertati*, nisi observentur tres regulæ.

„ Prima est: Non licet sequi sententiam benignam quantumvis probabilem, quamdiu per moralem diligentiam haberi potest certitudo de existentia, vel non existentia legis. Propterea enim in materia fidei Probabilismus locum non habet, quia diligentiam moralem adhibenti certitudo se offerret.

„ Altera est: Quando legis sensus est dubius, certum est, quod non liceat sequi interpretationem illam, ex qua sequeretur nullitas legis. Nam per se evidens est, mentem Legislatoris non fuisse, ferre legem, quæ nunquam liget. Aliud est, si lex admittat plures interpretationes, quarum etsi una tollat vim legis in uno sensu, non tamen tollit in omni sensu, quem potuit Legislator prudenter intendere. In hoc enim casu fieri potest, ut utraque interpretatio probabilis sit, subditique libertas maneat in possessione, saltem si de mente sua Legislator interrogari aut non velit, aut non possit.

„ Tertia est: Lex non cessat obligare nisi per Epikejam, Dispensationem, aut abolitionem; quæ tria in Lege divina (extra casum collisionis Legis negativæ cum affirmativa) non habent locum; in Lege humana autem probationem exigunt. Ecce, ordinatus ex his regulis usus Probabilismi extra censuram laxitatis, de qua nos Rigoristæ accusant, ponetur. Denique

„ *Quæritur*. Quid in hac re permissum sit ab Ecclesia.

„ ℞. 1. Tria esse permissa: *Probabiliorismus*, *æque probabilismus*, *& Probabilismus moderatus*. Pro ultimo ceu maxime controverso Ratio est 1. Potuit facile,

&

„ & ut regula moralitatis debuit prohiberi ab Ecclesia, si „ improbandus esset &c. & tamen teste Gab. Daniel *epist.* „ *3. ad Nat. Alexandrum*, *licet Innocentius XI. toto* „ *Pontificatus sui tempore urgeretur*, *nunquam damnavit hanc propositionem: licitum est sequi opinionem minus probabilem*, *quæ vere probabilis sit*: dicere autem „ hoc esse de subjecto non supponente, nec dignum est, „ nec verum. 2. Praxis diuturna, & persuasio doctorum „ ac timoratorum fundat præsumtionem veritatis & con„ sensus Legislatoris saltem taciti aut legalis: ergo cum „ tot auctores supposuerint, posse minus probabilem opi„ nionem esse adhuc vere prudentem, hancque in praxi „ tanquam licitam secuti sunt &c. 3. Ecclesia approbat „ actum charitatis judicantis proximum bonum, licet „ probabilius videatur malus; & obedientiæ judicantis „ præceptum justum, licet videatur probabilius iniquum: „ ergo falsa sunt principia adversa: *minus probabilis enervatur a magis probabili*: *fit tenuiter probabilis*: *peccat, qui minus tutam, & minus probabilem cum periculo peccati sequitur*, &c.

„ Rx. 2. Reprobantur pariter tria. 1. *Tutiorismus* „ ceu laqueus animarum. Prop. 3. Alex. VIII. 2. *Probabilismus vagus*, seu laxismus. Innoc. XI. damnavit „ Prop. 3. *Generatim dum probabilitate intrinseca*, *seu extrinseca*, *quantumvis tenui*, *modo a probabilitatis finibus non exeatur*, *confisi aliquid agimus*, *semper prudenter agimus*. Præcessit hunc Alex. VII. qui respi„ ciendo Auctorem damnavit 27. *Si liber est alicujus junioris & moderni*, *debet opinio censeri probabilis*, *dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem*. 3. Damnatus denique est *Probabilismus improprie talis*, quando probabilitas non cadit imme„ diate in sententiam, licentiam actionis, seu existentiam „ legis permittentis vel prohibentis, sed in rem, seu ob„ jectum aliud e. g. in *mortem* prioris conjugis, ubi stan„ te solum probabili notitia de morte mariti non licet „ uxori alteri nubere; in *famam*, ubi stante solum pro„ babili rumore vel opinione delicti, non licet absolute ju„ dicare vel diffamare; in *Religionis veritatem*, in *valorem* immediatum Sacramenti, *probabilitatem* litis vel „ causæ, aut in *medicamenti* virtutem. Quare damnatæ „ sunt Propositiones 1. 2. & 4. ab Innoc. XI. & 26. ab Ale„ xandr. VII.

Digitized by Google

„ Dices : Non poteſt in praxi dignoſci, quæ opinio „ ſit *tenuiter*, quæ graviter ſeu *Theologice probabilis*; an „ unus, & quis *Auctor* poſſit facere ſuam opinionem vere „ ac Theologice probabilem. ℞. N. A. 1. per *tenuiter pro-* „ *babilem* intelligit *Viva* abſolute tantum, non vero com- „ parative probabilem : *Cardenas* dubie probabilem : „ *Lumbier* probabiliter & non certo probabilem : *Alii* „ tam parum probabilem, ut ab oppoſita probabiliore ma- „ nifeſte & incomparabiliter ſuperetur : *Alii*, quæ niti- „ tur fundamento tam levi, ut virum prudentem movere „ ad aſſenſum non valeat. 2. Per *Theologice probabilem* „ intelligunt illam, quæ *tribus dotibus* prædita eſt : ut „ reipſa habeat fundamentum grave : ut non habeat con- „ tra & certo legem certam, vel auctoritatem Eccleſiæ, „ cui ſine cenſura refragari nequeat : ut poſſit convenien- „ ter ſolvere præcipua fundamenta adverſariorum. 3. Ut „ vero *unus Auctor poſſit facere Theologice probabilem*, „ exigit *P. Viva* 5. *conditiones* : ut vir *doctus* habeatur; „ hoc eſt, peritus juris naturalis & poſitivi, non amore „ novitatis duci ſe patiens : ut *probus* etiam, qui non ex „ ſiniſtra paſſione ad ſcribendum accingi videatur, ſed „ amore veritatis : ut examinet materiam *ex profeſſo*, & „ non ex alio deſcribat : ut non habeat contra ſe *auctori-* „ *tatem irrefragabilem* : ut convenienter ſuam opinio- „ nem *probet*, adverſariis reſpondeat, & pertracturus cre- „ datur etiam alios in ſuam ſententiam.

CAPUT IV.

De Conſcientia Scrupuloſa.

§. I.

De Natura, & Origine Scrupulorum.

124. Quær. *I.* Quid ſit Scrupulus. ℞. Eſt apprehenſio inani ratione nixa, & hinc ortus timor, peccatum alicubi eſſe, ubi non eſt. *Laym.* de Conſc. c. 6. n. 1.

Dicitur *apprehenſio*; quia primario conſiſtit in actu intellectus; quia tamen in voluntate cauſat anxietatem & metum, ſimul adjunctum habet actum voluntatis. Scrupulus juxta *Sporer* T. procem. n. 101. tripliciter fit : 1. & proprie, quando habetur quidem ſufficiens judicium,

ali-

aliquid non esse peccatum, ex levi tamen motivo timetur, ne sit peccatum. 2. Improprie, quando ex levi ratione & timore aliquid judicatur esse illicitum, quod tamen est licitum: hoc potius dicitur judicium erroneum, ut *S. Ignatius* in fine L. Exercit. de scrupul. bene advertit. 3. Quando quis ex inani motivo suspicatur, hoc vel illud forte esse peccatum, quin tamen actualiter & determinate ita judicet: hoc potius est dubium practicum.

125. *Quær. II.* Quænam sint causæ scrupulorum. ℞. cum *Bardi* discept. 7. c. 3. I. Causæ intrinsecæ ex parte animæ sunt; 1. *Ignorantia*, quando quis ex defectu scientiæ hæret, & non scit distinguere inter tentationem, & consensum, aut quomodo sit resistendum tentationibus. 2. *Occulta superbia, & tenacitas proprii judicii.* De tali *Cassianus* ait: Is, *qui proprio judicio & voluntati confidit, non eget dæmone, qui eum tentet; cum ipse sibi dæmon sit.* 3. Nimia divinæ justitiæ apprehensio, & modica fiducia in divina misericordia. 4. Nimia solicitudo, id omne, quod vel apparet, esse malum, fugiendi, habendi plenam certitudinem, quod hoc vel illud agendo non peccet: & hoc est, teste *August.* indisciplinati ingenii. Unde contingit, ut, quidquid talis agere velit, continuo phantasia occlamet: *Cave: adest peccatum.* Huic causæ *Suarez* conjungit servilem timorem. Denique nimia austeritas vitæ, & morosa fuga omnis conversationis humanæ occasionem præbet infinitis scrupulis.

II. Causæ extrinsecæ ex parte animæ sunt: 1. Permissio Dei vel ad infringendam superbiam, vel ad probandam virtutem, vel in vindictam peccatorum. 2. Dæmon, qui scrupulis exagitat hominem, ut tædium creet virtutis, & tandem ad desperationem hominem adducat. 3. Frequens conversatio cum scrupulosis. 4. Lectio librorum de casibus conscientiæ, non ex officio, sed ex curiositate, præsertim si quis non sciat judicio practico discernere moralem doctrinam.

III. Ex parte corporis causæ sunt: 1. Complexio frigida aut melancholica; hæc enim nutrix est suspicionum, & infinitarum ineptarum apprehensionum. 2. Debilitas capitis &c.

126. *Quær. III.* Ex quibus signis cognosci possit vere scrupulosus. ℞. cum *Stoz* de Consc. scrup. n. 176. 1. Ex pertinacia judicii, qua scrupulosus consiliis Confessarii, vel alterius Viri docti non vult acquiescere, varios consulit, & fatigat, & tamen nullius judicium sequitur

præter ſuum. 2. Ex freqüenti mutatione judicii ob leves rationes; unde oritur inconſtantia, & perturbatio in agendo. 3. Ex reflexionibus impertinentibus innumerarum circumſtantiarum. 4. Ex eo, quod quis timeat in omnibus peccatum, etiam in iis actionibus, quas alii reputant eſſe honeſtas. 5. Animus ſcrupulis perturbatus proditur ſignis, geſtibus, ac motibus ridiculis; ſolent enim ſcrupuloſi ſubito contrahere oculos & ſupercilia, caperare frontem, capite an- & abnuere, muſſitare ſecum: *Nolo, nolo: recede diabole* &c. 6. Ex perpetuo timore, an rite fuerit confeſſus, etiamſi ſæpius idem peccatum eidem Confeſſario aperuerit,

§. II.

Principia practica pro Scrupuloſis, & eorum Confeſſariis.

127. Princip. Generale. *Licitum eſt, imo quandoque obligatorium contra ſcrupulos ſtricte tales operari, etſi perſeverent.* Ita *Suarez* ad 1. 2. diſp. 12. ſect. ult., *S. Antonin.*, *Stoz* L. 1. p. 5. q. 3. n. 181., *Sanch.*, *Palao*, *Regin.*, *Bonac.* & alii. *Ratio primi* eſt; quia ſcrupulus non eſt judicium determinatum, ſed inanis apprehenſio: ergo ſtare poteſt cum judicio practico de honeſtate actionis, quod hoc ipſo fit, quando quis inanem apprehenſionem contemnit ceu ſcrupulum, & contrarium agit. *Ratio ſecundi* eſt; quia, qui fovet ſcrupulos, nec eos contemnit, graviſſimis malis corporis & animæ ſe exponit: facile ab apprehenſionibus ad judicia deducitur, ab his ad peccatum. Hinc *Suarez* l. c. monet, cavendum eſſe, ne ſcrupulus vincat hominem ad formandum dictamen abſolutum, hoc, quod agit, eſſe illicitum.

128. Atque hoc ſit *primum* remedium contra ſcrupulos; ſcil. illos velut alias tentationes fortiter contemnere. Hinc ſcrupuloſus ſecum non diſputet, ne forte multum inquirendo diutius foveat inanem apprehenſionem, & magis implicetur. *Secundum.* Judicio Confeſſarii *Unius* ſe totum inſtar tyronis regendum committat, neque in ſingulis actionibus ad eum recurrat; ſed, quod in uno caſu reſpondit, ad ſimiles caſus applicet abſque nova interrogatione, ejusque principiis generalibus plene acquieſcat. *S. Antoninus* §. 10. reg. 5. *Tertium.* Bonorum agendi rationem tanquam regulam intueatur, & ſequatur, non ve-

ro scrupulosorum. *S. Antonin.* reg. 7. doct. 4. Cogitet etiam, quid ipse in his vel illis circumstantiis anxio homini prudenter vellet consulere. *Quartum.* Discat in bonitate, & simplicitate cordis de Domino sentire, qui non vult mortem peccatoris, nec imponit præcepta redigentia ad insaniam. *Quintum.* Fugiat otium; hoc enim implet phantasiam perpetuis scrupulis. *Sextum.* Sæpius humillime recurrat ad Deum, petendo pacem & tranquillitatem.

Principia pro Confessariis Scrupulosorum.

129. I. Primario studeat agnoscere, an pœnitens sit vere scrupulosus: quæ origo scrupulorum: an sit scrupulosus in omnibus, an in uno tantum vel altero puncto. Hæc nisi cognoverit, directio erit plena periculis.

II. Patientia forti muniat animum suum; alias nihil proficiet. Hinc *Cajetanus* ait: *Væ, væ Confessario habenti verum scrupulosum!* Gravitas tamen nunquam desit, vi cujus resolute sine hæsitatione respondeat, nec facile responsionis suæ rationem det. Huc pertinet illud 2. Tim. c. 4. v. 2.: *Insta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Si superbia latens origo scrupulorum sit, maxime arguendi sunt, quod non sint contenti consiliis Confessarii, sed revelationem a Deo quasi exspectent, quod hæc vel illa actio sit honesta. Si pusillanimitas causa sit, erigantur spe divinæ misericordiæ, ostendatur sinistrum de Deo judicium, quem tales velut tyrannum sibi proponunt &c.

III. Dubia in benigniorem partem interpretetur, innixus principiis, quæ tradit *Suarez* loc. cit., *Bonac.*, *Stoz* & alii pro scrupulosis certissima: 1. Eum, qui bona fide procedit, animo placendi Deo, si mediocrem diligentiam adhibeat, practice non errare. 2. In rebus moralibus non ubique quærendam certitudinem, & scrupulosum, ubi non suppetit consilium, post mediocrem diligentiam adhibitam, tuto posse agere contra scrupulum. 3. Dubium, quod in aliis esset rationabile, in scrupuloso esse contemnendum.

IV. Denique clientem sæpius in orationibus suis Deo commendet. Plura suggeret prudentia pro variis circumstantiis, & Tractatus de scrupulis, desumptus ex opere variorum Moralium *R. P. Possii*, Barnabitæ.

§. III.

Resolvuntur Casus.

Casus I.

Antonetta scrupulosa virgo, quoties confitetur, angitur de confessionibus præteritis; hinc semper totum folium plenum peccatis in juventute commissis affert. Alias dubitat, an elicuerit verum dolorem &c.

130. *Quær.* Quomodo scrupulosus circa confessiones præteritas dirigendus sit. ℞. cum *Bardi* discept. 7. c. 6. §. 1. *Laym. Sa* V. *Confessio*, *La Croix* L. 1. n. 531. *Lessio* de act. hum. q. 19. n. 80. Scrupulosus non tenetur repetere quidquam in confessione, nisi certus sit, & ausit jurare, quod hoc vel illud peccatum grave nunquam, vel non bene fuerit confessus: quamdiu autem dubitat, certus non est: ergo non tenetur repetere. 2. Si diu vixerit in consuetudine peccandi, vel certo sciat defectum doloris aut examinis, Confessarius permittat confessionem generalem, & juvet in examine; postea nunquam permittat id fieri; alias fons scrupulorum non exhaurietur. Si incidat postea unum alterumve peccatum certum, id solum exponatur absque nova confessione generali. Idem observandum in dubio scrupulosi de dolore.

Casus II.

Afra scrupulosa, quoties suggestionem pravam in se advertit de fide, materia turpi, blasphemiis, judicio temerario &c. timet continuo, an non præbuerit consensum.

131. *Quær.* Quænam regulæ sint pro ejusmodi scrupulosis. ℞. Nunquam credant, se mortaliter peccasse, nisi certo sciant, imo jurare audeant, se plene advertisse malitiam gravem, & in eam consensisse. *La Croix* l. c. n. 546. cum pluribus. Valet hæc regula maxime in iis, qui serium animum, & sæpe repetitum propositum habent nunquam peccandi mortaliter; quæ enim ordinarie odio habentur, si postea vel semel amentur, hoc facile advertitur. 2. Si quis, ut primum advertit malitiam, continuo tentationi resistat, & doleat; quia si consentiendo se plene a Deo avertisset, non tam facile & cito iterum se converteret ad Deum, ob summam malitiam peccati mortalis. Moneat præterea Confessarius scrupulosos ejusmodi,

di, quod non teneantur hisce tentationibus per actus contrarios positive resistere, sed quod sufficiat cum contemtu illas rejicere, vel animum ad alia objecta vertere.

Casus III.

Archelaus scrupolosorum primipilus Confessario recte suadenti continuo oggerit: Pater! me non nosti, qualis sim: habes me pro scrupuloso, non sum, me non audis &c. item non auderem coram Deo Judice comparere, si ita sentirem &c. scio sententiam S. Gregorii: Bonarum, ait, mentium est, ibi culpas agnoscere, ubi culpa non est.

132. *Quær.* Quid agendum cum tali Archiscrupuloso. Respondet *La Croix* L. 1. n. 560. Ad satisfaciendum phantasiæ, Confessarius aliquoties illum patienter audiat; tum animose admoneat, quod omnia rite intellexerit. Si non acquiescat, permittat ad tempus agere, quod vult, donec pertinacem & stultam superbiam discat frangere. Discet autem; quia sibi relictus quotide magis magisque se sentiet implicari & torqueri. Si nullum remedium prosit, inter amentes curæ Medicorum brevi tradendus est. Regula principua hic esto prudentia insignis Confessarii.

Ad secundum respondet *Laym.* cum *Sanchez*, etiam in articulo mortis consultius scrupulosis fore, ut scrupulos contemnant. Sæpe quidem ejusmodi hominibus ante obitum a Deo conceditur una alterave hora tranquillior, qua incipiunt errores præteritos agnoscere, detestari pertinacem superbiam, & sero tandem sapere; non raro tamen ex justo Dei judicio absque signo resipiscentiæ ex hac vita decedunt. Præstat igitur mature sapere, quam sero, aut forte nunquam.

Respondet secundo *Laym.* cum *Sylvest.* V. *Scrupulosus* q. 3. *In illo articulo multa faceret homo, quæ tamen necesse non est, nec expedit facere in vita; quia homo tandem desperaret, vel fatuus fieret.* Denique *S. Gregorius* nomen culpæ latius ibi accipit pro quovis defectu, quem in se bona mens agnoscit, & bene ordinato affectu deplorat, sed sine turbatione inquieta.

De reliquis scrupulis circa recitationem Breviarii, distractiones, item circa consecrationis formam &c. infra, quando de his specialiter agemus.

Pro coronide Tractatui primo de Conscientia annectimus regulam *S. Bonav.*, qui in Compendio Theol. L. 2. c. 5. ait: *Cavenda est conscientia nimis larga, & nimis*

mis stricta; nam prima generat præsumtionem, secunda desperationem.

„ Denique ut natura, gravitas & medicina morbi „ uno obtutu noscatur. Dico: Scrupulus est inanis apprehensio peccati, nulli judicio prudenti innixa. Assero, „ quod, qui per habitum solet his apprehensionibus cedere, „ versatur in statu, vel saltem in periculo proximo perpetui peccati mortalis tum omissionum per tædium & „ acediam, tum commissionum per impatientiam violentiæ, quam patitur, & ineptitudinem ad labores officii, „ quo fungitur. Moneo, quod tam gravi malo remedium „ aptius non reperiatur, quam cœca obedientia, per quam „ Scrupulosus in omni dubio sic juvatur, ut certus sit, se „ errare (nisi forte materialiter) non posse. Addo, Scupulosum ad hanc obedientiam teneri sub peccato mortali, „ eo quod perturbationes, quibus obnoxius est, constituant ipsum in statu peccati gravis, nisi omnino jam de „ statu mentis, aut liberi arbitrii dejecerint. Denique declaro, si adhuc liber sit, actus obedientiæ, ad quos obligatur, esse tres. Primus est circa tempus præteritum: „ Nisi jurare possis, quod certum peccatum grave nunquam rite confessus fueris, suppone, quod sis confessus, „ aut crede, te non teneri. Prudens suppositio est, & „ prudens opinio, quoniam pro homine timorato (de quali „ loquimur) stat præsumtio, fecisse quod tenebatur, & „ recte fecisse. Alter circa tempus præsens: Nisi jurare „ possis, quod in peccatum grave, tempore tentationis, „ aut omissionem necessariæ intentionis aut attentionis inter labores officii consenseris plene sciens ac volens; „ judica, quod sis insons a culpa, & liber ab onere repetendi. Securum judicium est, quippe prudenti consilio innixum; quia ratio te condemnandi non est, nisi per reflexionem de advertentia, & consensu pleno convincaris.... Ultimus circa tempus futurum versatur: Nisi „ jurare possis, quod in officio vel actione suscipienda a te, „ immineat respectu tui periculum proximum non solum „ sensus, sed etiam consensus graviter peccaminosi, audacter agere semper licet, sæpe teneris. Certa sententia „ est; quia nulla lex prohibet. Ita paulatim inanis apprehensio peccati imaginarii corrigitur per judicium de „ peccato inobedientiæ, & metus mali minoris, quale est „ actus peccati, vincitur per metum mali majoris, quale „ est status peccati, in quo Scrupulosum contumax rejectio medicinæ morbo suo unice necessariæ evidenter „ constituit.

TRA-

TRACTATUS II.

De Legibus, ac peccatis in genere.

CAPUT I.

De externa regula actuum humanorum, sive de Lege; præcipue de materia & forma Legis.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Lex ac Præceptum in genere. Item quæ conditiones ad veram Legem requirantur.

133. QUÆR. *I.* Quid sit lex. ℞. 1. Lex ac præceptum, prout hic indistincte accipitur, est *recta agendorum aut omittendorum ratio.* Strictius *juxta S. Thom.* 1. 2. *q.* 96. *ab a* 1. *usque ad quintum:* est ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata, cum voluntate eam perpetuo obligandi. Differt a præcepto, 1. quod lex sit quid stabile; cum feratur communitati, quæ de se stabilis est; 2. quod feratur in bonum publicum. Præceptum vero stricte non fertur communitati, sed uni tantum, vel paucis ad bonum privatum, nec de se est quid stabile. Juxta *Reiffenstuel* T. 2. Theol. Mor. de LL. dist. 1. q. 2. n. 18. præceptum simplex immediate fertur in personas singulares, earumque ossibus adhæret, vi cujus obligantur subditi, ubicumque existant; talis enim Superior ita præcipiens habet jurisdictionem in subditos, non ratione loci, sed per se ac ratione personæ.

134. *Quær. II.* Quotuplex sit lex sive præceptum. ℞. I. Alia est naturalis, alia positiva. Lex naturalis sive jus naturæ *improprie* sumitur pro quavis inclinatione naturali, *metaphorice* pro instinctu naturæ, *minus stricte* pro potestate aliquid agendi vel omittendi ex concessione naturæ; *proprie* pro lege, sive regula actionum humanarum, quæ inest menti ad discernendum honestum a turpi; sic recte definitur: *Ordinatio divinæ Sapientiæ, per dictamen syntereseos naturæ rationali manifestata, præcipiens rectæ rationi consentanea, & prohibens dissentanea, vel etiam permittens indifferentia.* Dicitur melius *Ordinatio divi-*

næ Sapientiæ, quam dictam, rationis ab Auctore naturæ inditum, circa ea, quæ homini tanquam honesta agenda, vel tanquam inhonesta omittenda sunt, ut vult *Grotius:* quia dictamen est potius applicatio, sive promulgatio legis naturæ, non ipsa lex, quæ debet esse actus Superioris. Deinde hoc dictamen est defectibile, sicut ipsa natura, lex autem naturalis debet esse indefectibilis. Denique melius statuitur in ordinatione divinæ Sapientiæ, quam in ipsa natura rationali, ut vult *Vasquezius;* quia natura in se nec præcipit, nec dirigit; præterea licet natura rationalis sit radix honestatis, non tamen ideo est lex.

Objectum materiale legis naturalis in genere est omne, quod convenit naturæ rationali, ut præcipiatur: & omne, quod eidem disconvenit, adeoque ut prohibeatur ab Auctore naturæ. Hinc lex naturalis versatur 1. circa principia morum prima generalia, ac per se nota, qualia sunt: *Bonum est faciendum, malum vitandum*; *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Item circa magis particularia, nota tamen per se: v. g. *Justitia est servanda: Deus colendus*; *temperate vivendum* &c.; ad hæc enim natura rationalis immediate inclinat. 2. Versatur circa principia alia ex his primariis vel immediate, vel mediate deducta, quæ fundant honestatem moribus necessariam, qualia sunt omnia in Decalogo contenta.

Objectum formale juris naturæ consistit in conformitate principiorum cum lege Dei, per quam naturæ congrua fiunt formaliter honesta, & dissona fiunt formaliter dissona. Vide P. *Ign. Schwarz* S. J. de lege naturali, juxta quem principii fundamentalis juris naturæ conceptus videtur ita enunciandus esse: *Fac ea, quæ ex amore Deo, tibi, & proximo naturaliter debito*, h. e. *ad felicitatem naturæ rationali propriam necessario vel facienda vel omittenda sunt.* Per amorem hic non intelligitur sensualis, sed rationalis, qui juxta S. *Aug.* L. de amicit. est *rationalis animæ affectus*, quo quis sibi vel alteri bonum *cum desiderio* quærit, adepto fruitur *cum suavitate*, & *cum gaudio* conservat.

Ex quo conceptu infertur 1. quoad *præcepta negativa gravia*, id omne & solum esse jure naturæ graviter prohibitum, quod repugnat amori Deo, vel tibi, vel proximo naturaliter debito, quia ad felicitatem naturæ rationali propriam *simpliciter necessario*, cujusmodi sunt respectu Dei *Idolomania*, *blasphemia* &c.; respectu sui ipsius *mutilatio propria*, *mollities*; respectu proximi *furtum*, *adulterium*.

Quoad

Quoad præcepta negativa levia, id omne & solum est jure naturæ leviter prohibitum, quod, absolute loquendo, repugnat quidem amori cuivis naturaliter debito, ad felicitatem tamen naturæ rationali propriam minus stricte necessario. Cujusmodi sunt mendacium, detractio, furtum in re leviori: hæc enim repugnant quidem amori proximi naturaliter debito, suntque contraria paci cum proximo conservandæ, in qua sita est partialis nostra felicitas, non tamen *simpliciter* sunt eversiva conjunctionis mutuæ; hinc etiam minus stricte sunt necessaria ad felicitatem naturæ rationali propriam. Hoc modo facile intelligitur, cur alii dicant, supradicta esse intrinsece mala, item cur exigant prohiberi a Deo.

Quoad præcepta naturæ positiva graviter obligantia, id omne & solum est jure naturæ graviter præceptum, quod exigitur ut conforme amori, ad felicitatem naturæ rationali propriam, cuicumque naturaliter debito, & absolute necessario: hujusmodi respectu Dei est religio sive cultus Dei in genere, respectu sui ipsius refrænatio inordinatorum affectum, respectu proximi exhibitio officii tam in procurando bono, quam in avertendo malo præstandi, *si sit extrema vel absolute gravis necessitas*, idque levi incommodo proprie fieri possit. Illud vero pertinet ad præcepta naturæ levius obligantia, quod (absolute loquendo) exigitur quidem ut conforme amori, ad felicitatem naturæ rationali propriam, cuivis naturaliter debito, sed tamen minus stricte necessario, qualia sunt, petenti dare consilium, erranti viam monstrare, sitienti permittere aquæ haustum &c. Hæc fusius vide apud laudatum *P. Ignat. Schwarz* loc. cit.

„ *Quær.* I. An Deus dispensare possit in lege naturæ.

„ ℞. I. Plurimi *cum Pichler* admittunt legem na-„ turæ *permissivam*, qua jus naturæ per actum positivum „ statuat, valere aut licere aliquid, e. g. contractum Pu-„ pilli, renunciationem dotis a filia, cessionem Senatus-„ Consulti Vellejani a fœmina factam valere &c. item *jus* „ *naturæ conditionatum*, nisi aliter statuat jus positivum „ humanum: e. g. præscriptio non valet, nisi introduca-„ tur a Principe, aut moribus hominum &c. præterea *di-„ spensabilitatem*, *mutabilitatem* legis naturalis: v. g. non „ accipies rem alterius ipso non consentiente, nisi Deus „ *directe* tecum dispenset, vel *saltem indirecte*, nempe „ materiam prius subjectam legi naturali subtrahendo aut „ eximendo, ut desinat subesse; prout *Ecclesia* annullat

„ matri-

Digitized by Google

„ matrimonia ſtatuendo impedimentum dirimens, aut Papa diſpenſat in votis aut juramentis tollendo illorum obligationem, vel actum voventis irritando &c. Sic Deus dedit Judæis facultatem fœnerandi alienis: *Non fœneraberis fratri tuo, ſed alieno. Deut.* 20. Iſraelitis auferendi vaſa Ægyptiorum Exod. 12. Sic juxta Illſung Deus diſpenſando in Monogamia & indiſſolubilitate matrimonii quatuor obſervavit: 1. aſſumſit c..tum finem. 2. Specialibus auxiliis avertit mala ex Polygamia &c. alias ſecutura; & compenſavit bona ex Monogamia ſperanda. 3. Interpoſuit ſuam auctoritatem dando jus in plures uxores. 4. Et ſic variando materiam diſpenſavit improprie.

„ 2. Alii *cum Biner* ſtatuunt legem naturæ omnem *abſolutam, indiſpenſabilem, & immutabilem*, in quantum jus naturæ ſe non extendit ad ea, quæ permittuntur aut permitti poſſunt, ut indifferentia; ea vero, in quibus Deus dat facultatem, nec ſunt, nec unquam fuerunt materia legis naturalis prohibentis: e. g. Lex naturæ prohibet *furtum*, hoc eſt, acceptionem rei alienæ Domino rationabiliter invito: quod ſi Deus in te transferat dominium rei hujus, nec erit res aliena, nec Dominus poterit eſſe rationabiliter invitus; adeoque materia ſub hac ratione nunquam fuit prohibita. Eadem lex prohibet *homicidium*, id eſt, injuſtam occiſionem; ſi Deus Abrahæ det facultatem occidendi filium, nec erit occiſio injuſta, nec materia legis hujus naturalis actus ut affectus facultate Divina. Idem eſt de *uſura* titulo mutui, ſi Deus poſito mutuo tanquam mera conditione det tibi rei dominium ſtabile. Idem de *fornicatione*, ſi Deus det jus in corpus &c. dicendum.

„ *Coroll.* 1. Hoc non procedit de illis malis, *quorum formalis ratio prohibitionis pro omni ſtatu & circumſtantiis manet:* e. g. odium Dei, blaſphemia, contemtus Dei in perjurium, mendacium &c. Sed de intrinſece malis quidem, ſed ſolum pro aliquo ſtatu, e. g. Polygamia, furtum &c. 2. Juxta ultimam ſententiam, quæ multum immiſcet de modo loquendi, pariter non datur lex naturalis mere pœnalis, ſed ſolum *præſcriptiva, prohibitiva & irritans*, quæ neceſſario annullat ea, quæ prudenter vel utiliter ſubſiſtere non poſſunt, ſive ex parte *cauſæ efficientis*, quando deeſt habilitas in agente e. g. infante, amente &c.; ſive *materiæ, quando hæc eſt impoſſibilis aut turpis*, e. g. Juramentum de occi-

„ den-

„ dendo inimico; five *actus ipsius*, quando hic intrinsece
„ malus, e. g. contractus de fornicando cum Sicario, si is
„ occidat rivalem.

„ Q. 2. Quænam in thesi dicantur juris Divini.

„ ℞. Illa, quæ in communi ac radice sua debent a
„ lege naturæ statui, quamvis in hypothesi ac particulari
„ quoad tempus, modum, aut numerum determinentur a
„ lege humana. Talia sunt 1. Præceptum tertium Deca-
„ logi; cum jus naturæ exigat designari aliqua tempora aut
„ modum, quibus homo vacet cultui divino. 2. *Confes-*
„ *sio & communio annua;* siquidem ratio postulat, ut ho-
„ mo se confortet spiritualiter, non diu differat reconcili-
„ ari cum Deo per medium ab illo institutum. 3. *Resi-*
„ *dentia Beneficiati curati*, ubi jus humanum determinat
„ solum, an hæc debeat esse personalis, an sufficiat vica-
„ ria. &c.

„ *Coroll.* I. Differt igitur lex naturalis a lege positi-
„ va divina & humana in seqq. 1. In causa efficiente, qui
„ est Deus ut Auctor & Gubernator universi in lege natu-
„ ræ. 2. In materia, quæ necessaria est. 3. In promul-
„ gatione, quæ fit per lumen rationis cuivis innatum. 4.
„ Ex fine immediato aut supposito; quia nunquam funda-
„ tur in præsumtione, sed semper in veritate, adeo ut
„ e. g. legere librum quemcumque, disputare cum Hære-
„ ticis de fide, gestare arma &c. liceat vel non liceat vi le-
„ gis naturalis, si reipsa adest, vel non adest periculum
„ perversionis, læsionis &c.

„ 2. Convenit lex naturalis cum iis in seqq. 1. Quod
„ essentia physica legis involvat hæc prædicata: ordinatio-
„ nem materiæ ad bonum plurium, & voluntatem obliga-
„ tivam Superioris habentis jurisdictionem. 2. Quod vel
„ constitutivum vel requisitum essentiale legis in actu se-
„ cundo obligantis sit promulgatio sufficiens, ita quidem,
„ ut ignorantia invincibilis excuset; non tamen metus
„ quantumcunque gravis in negativis iis, quarum materia
„ est pro semper intrinsece mala.

135. II. *Lex positiva est*, quæ libera Dei vel homi-
num voluntate posita est: materia legis positivæ de se est
indifferens, ut præcipiatur, aut prohibeatur a libera legis-
latoris voluntate. Hæc iterum duplex est: *Positiva divi-
na*, quæ libere a Deo in tempore fertur; lex enim Dei
æterna est ipsa ratio divinæ Sapientiæ de eo, quod facien-
dum vel omittendum est cum intentione obligandi ad hoc

crea-

creaturam rationalem. *Reiffenst.* in procem. Jur. Can. §. 1. n. 12. Alia *humana*, quæ libere ab homine lata est.

136. III. Divina iterum alia est Veteris, alia Novi Testamenti. Leges V. T. sunt triplices: *Ceremoniales*, quæ certas a Dei cultum ceremonias & ritus præscribunt. *Judiciales*, quæ circa causas in judicio versantur. Et *Morales*, quæ docent, quid sit juri naturali, & bonis moribus con-vel difforme, ut præcepta Decalogi. Morales adhuc obligant non tam auctoritate V. T. quam quod ab ipso lumine naturali dictentur (excepta circumstantia Sabbati) & passim a Christo Domino sint renovatæ. Judiciales vero & Ceremoniales obligabant solum populum Judæorum; nunc vero cessant, teste Apostolo *ad Galat.* 3. & 4. scil. post promulgationem L. N factam Hierosolymis in die Pentecostes; qua facta legalium observatio fuit inutilis, ideoque observatio ceremoniarum significantium Christum adhuc venturum, hodie superstitiosa est, v. g. circumcisio. Gentiles obligati erant ad præcepta moralia, quatenus sunt juris naturalis: ea servando, & contra originale applicando remedium legis naturæ potuerunt salvari extra Synagogam. Lex N. T. sive Evangelica (continens præcepta sacramentalia, fidei, & moralia) hodie obligat omnes homines, & obligabit usque ad consummationem sæculi. Vid. *Trid.* Sess. 6 can. 21.

„ *Quær.* Quomodo lex Nova differat a Veteri.

„ ℞. In utroque Testamento spectari debent hæc
„ quinque. 1. Mysteria fidei. 2. Promissiones. 3. Com-
„ minationes. 4. Leges seu Præcepta. 5. Sacrificia &
„ Sacramenta. Hæc omnia in veteri Testamento accom-
„ modata erant statui servorum; in Novo autem filiorum.

„ Mysteria fidei, præsertim Trinitatis, Incarnatio-
„ nis, Redemtionis, in Veteri Testamento erant obscure
„ & imperfecte cognita; in Novo expresse & perfecte
„ de illis agitur. Quare? Quia Servi non tam perfecte
„ sciunt consilia & secreta Patris-familias, quam filii.
„ Hinc Christus in Evangelio Joan. 15. v. 15. *Jam
„ non dicam vos Servos, quia Servus nescit, quid faciat
„ Dominus ejus.* Ad hoc significandum, Moyses cum lo-
„ queretur ad populum, faciem velabat; nobis autem Chri-
„ stus facie ad faciem locutus est. 2. Cor. 3.

„ 2. Promissiones sunt etiam diversæ. Nam in V.
„ T. promittebat Deus bona temporalia; in Novo æterna.
„ In Veteri dicebat Isaiæ 1. v. 19. *Si audieritis me,
„ bona terræ comedetis.* In Novo dicit Matth. 5. v. 3.

Beati

„ *Beati pauperes spiritu; quoniam ipsorum est regnum* „ *cælorum.* Quæ causa? quia alia est conditio Servorum, „ alia Filiorum. Servi accipiunt temporalem mercedem „ a Dominis suis, & sic dimittuntur: Filii vero succedunt „ in perpetuam hæreditatem.

„ 3. Eadem est proportio comminationum. In V. „ T. minabatur Deus pœnas & supplicia temporalia; in „ Novo æterna. Unde hoc discrimen? ex disparitate Ser„ vorum & Filiorum. Servi, qui male se gerunt, minis & „ flagellis coerceri solent: Filii si degeneres sint, a paterna „ hæreditate excluduntur.

„ 4. Præcepta in V. T. erant triplicia: Moralia, „ Ceremonialia & Judicialia. In Novo sunt etiam tripli„ cia: Moralia, Sacramentalia, & Fidei. Hoc interest: „ In V. T. dabantur nuda præcepta sine gratia; in Novo „ cum gratia. In Veteri erant infinita propemodum Ce„ remonialia, quibus in Novo successerunt Sacramentalia „ numero paucissima, observatione facillima, significatio„ ne præstantissima.

„ 5. Jam Sacrificia & Sacramenta utriusque Testa„ menti non parum inter se distant. Mosaica erant pluri„ ma; nostra pauca: illa continebant umbram & figuram; „ hæc corpus & veritatem: illa in mactatione fere anima„ lium perficiebantur; hæc in morte & passione Christi: „ illa conferebant munditiem tantum legalem; hæc inter„ nam gratiam & sanctitatem. Et hoc sensu dicunt Scho„ lastici, legem Mosaicam non habuisse vim justificandi; „ neque datam esse, ut justificaret, sed ut morbum osten„ deret, & ad quærendum Medicum excitaret; Evangeli„ cam vero habere vim justificandi, & eo fine institutam „ esse, ut justificaret.

„ *Dices:* Si hæc vera sunt, sequitur, Judæos non po„ tuisse salvari; erant enim servi, ut dictum est: at servi „ nunquam adeunt hæreditatem, sed soli filii.

„ ℞. Erant servi, seu potius in statu servorum pro „ illo tempore; unde recte infertur, pro illo tempore non „ potuisse obtinere vitam æternam. Nam regnum cœlo„ rum clausum fuit in V. T.: non tamen necesse est, fuisse „ servos respectu hujus temporis, seu N. T.; quia potue„ runt adoptari in filios cum hac conditione, ut in N. T. „ quando Christus sua morte aperuisset regnum cœlorum, „ adirent hæreditatem. Hinc Apostolus, qui ad Gal. 4. v. „ 22. dixit eos fuisse servos & ancillæ filios, alibi hoc mi„ tigat, asserendo, fuisse quidem veros filios, sed adhuc

Digitized by Google

„ ſub Pædagogo & Tutoribus conſtitutos, ac proinde habi-
„ tos fuiſſe ut ſervos. Gal. 3. v. 23. & 41. Itaque ſecun-
„ dum Apoſtolum res ſe ſic habet. Sicut filius habet dupli-
„ cem ſtatum; unum ſervitutis, quando eſt ſub Pædagogo;
„ alterum libertatis, quando eſt ſui juris: ita populus Dei
„ habuit duplicem ſtatum, unum ſervitutis in V. T. ſub
„ jugo legis Moſaicæ; alerum libertatis in N. T. ſub gra-
„ tia legis Evangelicæ.

137. IV. Lex humana alia eſt *Eccleſiaſtica*, quæ fertur a poteſtate Eccleſiaſtica in bonum ſpirituale ſubditorum. Alia *civilis*, quæ fertur a poteſtate ſeculari ad politicam Reipublicæ gubernationem. Huc etiam pertinet *jus gentium*, quod ex conſenſu populorum, neceſſitate humani convictus ſic exigente (ut ait *Reiffenſt.* l. c. §. 2. n. 32.) conſtitutum illis omnibus, aut fere omnibus eſt commune. Hæc definitur a *P. Ign. Schwarz*: *Ordinatio rationis, longævo gentium uſu, Deique, ut ſocietatis humanæ Gubernatoris immediati, conſenſu inducta ad Gentium, qua talium, publicam felicitatem.* Differt a jure naturæ 1. ex *conſtitutivis*; nam jus gentium eſt jus *non ſcriptum*, conſenſu vel conſuetudine populorum introductum: econtra jus naturæ eſt *jus ſcriptum* in cordibus hominum, absque eorum voluntate ſancitum. 2. ex *objecto*; nam jus gentium reſpicit objecta arbitraria in ordine ad majus commodum ſocietatis humanæ: jus autem naturæ reſpicit objecta in abſoluta neceſſitate fundata, in ordine ad felicitatem naturæ rationali ſimpliciter debitam. 3. Differt ex *proprietatibus*; jus enim gentium eſt abſolute mutabile, univerſale tantum plerisque: jus naturæ eſt immutabile, & univerſale omnibus. Differt etiam a jure civili; quia hoc reſpicit privatas civium: jus gentium autem publicas neceſſitates diverſorum populorum. Item jus civile eſt ſcriptum: jus gentium non ſcriptum, & conſuetudine gentium introductum. Objectum juris gentium *in genere* eſt omne illud, quod *ex fine ſuo* tendit ad convenientem communicationem, & emolumentum gentium. *In ſpecie* huc revocatur Legatorum admiſſio & immunitas, & eorum non violandorum religio. Can. Jus Gent. Diſt. 1. item primæva rerum diviſio, commerciorum libera facultas, bellum juſtum &c.

138. V. Lex dividitur in *Affirmativam*, quæ bonum præcipit: & *Negativam*, quæ malum prohibet; hinc, quia malum nunquam eſt faciendum, negativa dicitur obligare ſemper, non item affirmativa.

139. VI.

139. VI. Lex Civilis dividitur in *Præceptivam*, quæ simpliciter aliquid præcipit, aut prohibet: & *Pœnalem*, quæ transgressoribus pœnam comminatur. *Franc. Schmier* L. 1. T. 1. n. 77. Hæc iterum duplex est: *pure pœnalis*, quæ tantum statuit pœnam, non vero sub culpa obligat ad actum: ut dum Legislator solius pœnæ mentioonem facit: v. g. si quis hoc die ligna in hac sylva collegerit, solvet duos aureos, vel incarcerabitur. Et *mixta*, quæ obligat sub culpa & pœna. Quænam sint leges pure pœnales, vel mixtæ, ex verbis legis, & consuetudine, quæ optima legum interpres est, desumi debet. *Suar.* de LL. L. 5. c. 4. n. 8.

140. *Cardenas* similiter legem Ecclesiasticam dividit in *Directivam*, quæ obligat ad solam pœnam in conscientia incurrendam, non autem ad pœnam ab homine infligendam. Et in *Coactivam* vel *Comminatoriam*, quæ obligat sub culpa & pœna statuta per legem. Si obliget sub pœna ipso facto ante sententiam Judicis incurrenda, dicitur *coactiva coactione interna* vel *latæ sententiæ*; si vero sub pœna per sententiam inferenda, dicitur *coactiva coactione externa*, vel *ferendæ sententiæ*. Signum latæ sententiæ sunt sequentes formulæ: *Quisquis hoc fecerit, ipso facto, ipso jure, mox, extunc pœnam incurrat, sit excommunicatus, officio aut beneficio privatus* &c. Addit *Herincx:* si lex utatur verbo indicativi modi: v. g *Excommunicamus*, *suspendimus* &c. Signum ferendæ sententiæ sunt: *Prohibemus sub pœna excommunicationis*, vel si lex utatur verbis imperativi modi, ut ait *Reiffenst.* c. 9. *Excommunicetur*, *sit*, *erit reus pœnæ*, *obligetur*, *obligabitur*, *subjacebit pœnæ*. In dubio censenda est esse tantum ferendæ sententiæ; quia *in pœnis benignior est interpretatio facienda*, juxta *reg.* 49. *in* 6.

141. VII. Denique Lex alia est *Odiosa*, cujus materia iis, quibus præcipitur, est onerosa, præter onus obligationis servandi legem; quales sunt leges vectigalium, aut injungentes pœnam transgessoribus &c.: alia *Favorabilis*, cujus materia est conveniens & quasi beneficium iis, quibus præcipitur, quamvis secundario cedat in onus aliorum. *Palao* T. 3. d. 1. p. 2. Lex odiosa est strictæ interpretationis, favorabilis autem ampliari debet salva verborum significatione, juxta *reg.* 15. *in* 6. *odia restringi, & favores convenit ampliari.*

„ *Quær.* 1. Quæ differentia legis Ecclesiasticæ & „ Civilis.

„ ℞. 1. Potiſſima eſt in fine, qui in Jure Eccleſia-
„ ſtico eſt ſupernaturalis & æterna beatitudo, in Civili ve-
„ ro eſt naturalis Reipublicæ tranquillitas. Continetur
„ Jus Eccleſiaſticum in 5. *Decretalibus*, *ſexto Decreta-*
„ *lium*, *Clementinis & Extravagantibus*; cum *Decretum*
„ *Gratiani* per ſe non habeat auctoritatem legalem, ſed
„ ſingula in eo illam ſolum vim retineant, quam habent,
„ ex quibus deſumta ſunt. Jus Civile pariter 5. parti-
„ bus continetur; videlicet libris *Inſtitutionum*, *Dige-*
„ *ſtorum* ſeu Pandectarum, *Codicis*, *Novellorum* ſeu Au-
„ thenticarum, ac *Feudorum*.

„ ℞. 2. Differentias in ſpecie 54. inter utrumque
„ jus recenſet Henr. Caniſius lib. *Summa juris Can.* qua-
„ rum potiſſimæ ſunt 1. Leges Canonicæ præferendæ ſunt
„ legibus Civilibus, quoties agitur de peccato vitando, aut
„ de materia ſpirituali, e. g. Matrimonio, Sacramentis,
„ Beneficiis, decimis &c. aut de perſonis ac rebus Eccleſi-
„ aſticis. 2. Leges Civiles aſſerunt, in emendo ac vendendo
„ naturaliter conceſſum eſſe ſe invicem circumvenire.
„ *L.* 22. §. 3. *ff. locati*, ut diſcat impoſterum cautius mer-
„ cari. 3. Res vendi poſſe quovis pretio. *L. pretia re-*
„ *rum* 63. *ff. ad L. Falcid.* cum quisque rei ſuæ modera-
„ tor & arbiter ſit. *L. in re* 21. *C. mandati.* 4. Læſio-
„ nem intra dimidium carere remedio reſtitutionis urgen-
„ dæ *L. ſi voluntate* 8. *C. de reſcind. vend.* Simile quid
„ ſtatuitur de marito occidente adulterum cum ſua uxore
„ deprehenſum. 5. In præſcriptione longiſſimi temporis
„ incoanda, in continuanda autem nunquam requiritur
„ bona fides *L. ſi res aliena.* 10. *ff. de uſup.* 6. Decimæ
„ non ſunt integre ſolvendæ, ſed deductis expenſis ſemen-
„ tis & culturæ. *L.* 1. *C. de. fruc.* 7. Ad ſponſalia ſem-
„ per, & neceſſario requiritur conſenſus parentum. *L.*
„ 2. *C. de ritu nupt.* 8. Ad tollenda ſponſalia non requi-
„ ritur utriusque conſenſus. *L.* 1. *C. de ſponſ.* 9. Non
„ contrahitur affinitas, niſi ex juſtis nuptiis. *L.* 4. §. *af-*
„ *fines ff. de grad. affin.* 10. Mulier poteſt alteri nubere poſt
„ 5. annos, licet certa non ſit de morte prioris mariti. *L.*
„ *Uxores* 6. *ff. de divort.* 11. Liberi ex damnato coitu
„ non debent ali a parentibus. *Authent. ex complexu. C.*
„ *de inceſtis & inut. nup.* quibus contradicunt Leges Ec-
„ cleſiaſticæ. De notitia pleniore utriusque Juris vide
„ poſt n. 274.

„ *Q.* 2. Quæ & quot ſint cauſæ, actus & effectus
„ Legis.

„ ℞.

„ ℞. 1. Causæ Legis sunt 4. Efficiens, ipse Legisla-
„tor; materialis, ejus voluntas; formalis, ejus essentia; &
„finalis, bonum commune.

„ ℞. 2. Actus legis præcipui sunt 4. Præcipere, pro-
„hibere, permittere & punire. Siquidem lex actus hu-
„manos bonos præcipit, malos prohibet ac punit, indif-
„ferentes permittit.

„ ℞. 3. Effectus Legis sunt 3. Subditos objective di-
„rigere ad bonum amplectendum, & malum fugiendum;
„eosdem obligare; & ita bonos facere.

„ *Q.* 3. Quæ causa efficiens legis humanæ in specie.

„ ℞. Ad ferendam legem non sufficit potestas *œcono-
„mica*, qualem habet *e. g.* Abbatissa monialium, vel pater-
„familias in domesticos &c. sed requiritur *Jurisdictio*; si-
„ve illa habeatur *immediate* a Deo, qualem habuit olim
„Moyses a Deo, nunc Pontifex a Christo; sive *mediate*,
„qualem habent Principes mediante populo; cum potestas
„divina legislativa juxta S. Thomam 1. 2. q. 90. & Suare-
„zium L. 3. c. 2. participetur in *civilibus* proprie tantum
„a communitate, quæ illam transtulit quandoque in unum
„ejusque descendentes, & vocatur *Monarchia*; quandoque
„in plures Primates, & dicitur *Aristocratia*, unde pro-
„manant Senatusconsulta; quandoque sibi reservavit, ut
„in *Democratia*, ex qua plebiscita &c. *Unde sequitur*, Pa-
„pam & Concilia *generalia* posse legem condere pro tota
„Ecclesia; Primatem & Concilia *Nationalia* posse pro to-
„ta natione vel regno; Archiepiscopum & *Provincialia*,
„pro Provincia; Episcopum & *Diœcesana*, pro diœcesi;
„Præpositos generales Ordinum religiosorum saltem *cum
„Capitulis suis* pro suis subditis, sed solum per concessio-
„nem Papæ. An autem Capitula *Sede vacante* hoc vale-
„ant, controvertitur.

„ *Dices.* 1. Abbatissa potest Moniali suæ *præcipere
„sub virtute S. Obedientiæ*, adeoque habet proprie juris-
„dictionem Ecclesiasticam. 2. Pontifex potest *deponi* ab
„Ecclesia, si vel incidit in hæresin, vel saltem communi-
„ter habetur pro lapso in hæresin, ut de Liberio & Felice.
„3. Sic verum esset de Episcopis illud: *Quod potest Papa
„in tota Ecclesia, hoc potest Episcopus in sua Diœ-
„cesi.*

„ ℞. ad 1. N. A. Si hæc præceptio *stricte* sumatur,
„prout dicit *præceptum* spirituale, *finem* spiritualem, &
„*potestatem* spiritualem. V. Palao, Sanch. in Decal. L.
„6. c. 1. sed solum potest præcipere sub virtute *obedientiæ*

„*sibi debitæ.* Cum enim tantum habeat domesticam, & „laicam potestatem, præcipere potest simpliciter, cui Mo- „nialis tenetur obedire ratione voti Deo facti. Ad 2. N. „Sed Ecclesia solum *declarat*, Papam in hoc casu a Chri- „sto depositum esse; sicut etiam Cardinales Papam eligentes „solum *determinant Personam*, cui Deus deinde per se „confert Jurisdictionem. *Ad* 3. Hoc axioma deficit in „pluribus: e. g. non procedit in articulis fidei, canoni- „zatione Sanctorum, approbatione Religionum, conces- „sione Indulgentiarum, dispensatione in matrimonio ra- „to; præterea Episcopi sunt successores Apostolorum non „in Apostolatu, sed tantum in Episcopatu; consequenter „non possunt facere statuta universalia. Denique Papa „defenditur passim supra Concilium universale; Episcopus „non est supra Synodum; quia ab Episcopo appellari ad „hanc potest. Multi addunt, quod Episcopi habeant suam „potestatem non immediate a Christo, sed a Papa, quod „tamen inficiantur aliqui.

§. II.

Principia generalia de Legibus.

142. *Princ. I.* Ad veram legem, ut obliget subditos, requiruntur sequentes conditiones: 1. Lex debet esse *honesta*; scil. materia, quæ præcipitur, debet esse licita, nec prohibita jure naturali aut divino. Hinc *S. Th.* 1. 2. q. 96. a. 4. ait, tales leges, quæ legi superioris Dei repugnant, nullo modo licet observare; *nam obedire oportet Deo magis, quam hominibus. Act.* 5. *v.* 29. *Secundo.* Debet esse *justa*, quæ, servata æqualitate proportionis, subditis secundum eorum vires & facultates debet proponi. *Suarez* L. 1. de LL. c. 9. n. 16. *Tertio.* Debet esse *possibilis*, secundum naturam, patriæ consuetudinem, loco & tempori conveniens; impossibilia enim sub præceptum non cadunt. *Laym.* de LL. *c.* 1. *Quarto. Non privato tantum commodo, sed pro communi subditorum utilitate conscripta.* Lex enim est commune præceptum. L. 1. ff. de LL. Leges quædam proxime quidem particularium, v. g. pupillorum commodum spectant, simul tamen ad Reipubl. bonum faciunt. *Laym.* ibid. *Quinto.* Denique requiritur, ut lex feratur a legitimo Superiore jurisdictionem habente. *Confirm.* ex prima parte Decreti D. 4. can. 2: *Erit autem lex honesta, justa, possibilis secundum naturam, secundum patriæ consuetudinem, lo-*

to, temporique conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

143. Princip. II. *Ad hoc, ut lex obliget, essentialiter requiritur ejus promulgatio*; scilicet ut publice scripto vel per Præconem ita communitati denuncietur, ut omnibus facile possit innotescere. Non tamen requiritur, ut singulis intimetur; hoc enim foret moraliter impossibile. Hoc principium spectat ad formam legis, quæ sunt verba, vel alia signa externa, quibus Legislator suam voluntatem obligandi, communitati manifestat; talia sunt: *Præcipimus, obligamus, omnes teneantur, nemini liceat* &c. his enim positis, formaliter habetur lex. *Prob.* 1. ex *S. Th.*, qui 1. 2. q. 90. a. 4. in ⊙ ait: *Promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem,* scil. obligandi. *Prob.* 2. Lex est regula communis, secundum quam subditi debent instituere actiones suas: ergo prius debet promulgari toti communitati; juxta regulam enim incognitam nemo potest operari. *Confirm.* ex. L. 9. C. de LL. *Leges sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent.* Vide *Suar.* L. 1. de LL. c. 11., *Laym.* de LL. c. 2. cum communi.

144. Princ. III. *Lex quoad vim obligandi non dependet essentialiter ab acceptatione populi.* Adeoque tenentur subditi in conscientia acceptare legem justam, sive Civilem sive Ecclesiasticam. Patet ex propos. 28. ab *Alex. VII.* damnata. *Ratio* est; quia non acceptare legem justam Superioris legitimi, est resistere potestati a Deo ordinatæ; *huic autem qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: ad Rom.* 13. *v.* 2. *Confirm.* Si populi acceptatio requireretur ad essentiam legis, omnis legum auctoritas, superioritas, & potestas Legislatorum desineret, utpote qui plus non possent evincere, quam subditi vellent; id quod non esset regere, sed regi. Non loquimur autem de Statu Democratico, in quo suprema potestas saltem partialiter est adhuc penes populum.

Dixi in Q. *quoad vim obligandi*; nam ad durationem & stabilitatem legis *per accidens* necessaria est acceptatio populi, vel potius actualis observatio legis. Sic *Laym.* de LL. c. 3. explicat illud *Gratiani* dist. 4. c. 3.: *Leges instituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus utentium comprobantur.*

Google

145. Princ. IV. *Lex Civilis non potest præcipere vel prohibere actus mere internos*; quia sine his Legislator Civilis obtinet finem suum, qui est tranquillitas Reipublicæ; hæc habetur, modo actus externi bene fiant. Neque per actus internos cives quoad temporalia inter se ullam communicationem habent. *Palao* d. LL. T. 3. D. 1. p. 6. n. 2., *Franc. Schmier* L. 1. T. 1. c. 1. n. 111. cum aliis turmatim.

146. *Neque Legislator Ecclesiasticus potest præcipere vel prohibere actus pure internos*; quia tales actus non potest cognoscere: ergo neque judicialiter illorum omissionem punire, aut eorum executionem urgere. *Confirm.* ex c. *Sicut.* 33. L. 5. Decret. tit. 3. de Simonia: *Ecclesia non judicat de occultis.* Item c. *Tua nos.* eod. tit. *Innoc. III.* ait: *Nobis datum est de manifestis tantum modo judicare.* Ergo ipsi summi Pontifices talem potestatem circa actus mere internos non agnoverunt. *Confirm.* etiam ex can. 14. de Pœnit. dist. 1. *Cogitationis pœnam nemo patitur.* Ideoque *Laym.* de LL. c. 4. n. 5. 5. absolute asserit, communiorem esse DD. sententiam, quod nulla lex vel præceptum humanum se possit extendere ad actus mere internos per se præcipiendos. Eadem est sententia *S. Thom.* 1. 2. q. 91. a. 4. & q. 100. a. 9. *Suar.* de Censur. D. 4. §. 2. & L. 4. de LL. c. 12., *Spor.* Tr. procem. c. 3. n. 35. & plurimorum aliorum. *Confirm.* etiam ex L. 7. SS. D. N. Benedicti XIV. de Synodo Diœces. C. 32., ubi de hæresi interna agens ait: *Ecclesia autem sicuti non potest per se directe & immediate præcipere aut prohibere actum mere internum, juxta communem Theologorum sententiam; . . . . ita non potest hæresin, quæ in actum exteriorem non prodit, censura perstringere.*

147. Juvat tamen annectere pro notitia sententiam paucorum, magni tamen nominis DD. (ut eam vocat *Franc. Schmier* in Jurispr. L. 1. t. 1. c. 1. 113.) scil. *Carden.* Disp. 25. c. 7. n. 51., *Shogar* t. 71., *Gormaz* de Pœnit. p. 2. n. 67. utriusque *Schmier* & aliorum, qui docent, quod Legislator Ecclesiasticus quoad potestatem coactivam externe non possit præcipere vel prohibere actus mere internos, ob rationes n. præced. allatas; possit autem id facere quoad potestatem directivam. *Ratio* Eorum 1. est; quia Christus Matth. 16. v. 19. *Quodcunque ligaveris* &c. & Joan. ult. v. 17. *Pasce oves meas*, videtur illimitatam, & non tantum ad actus externos restrictam potestatem Petro dedisse. 2. Quia finis legis Ecclesiasticæ est

bonum

bonum animarum spirituale ac supernaturale, & æterna beatitudo: ad hæc autem plus conducunt actus interni, quam soli externi: ergo. *Confir. Trid.* Sess. 13. in Decreto de Ss. Euchar. omnibus Fidelibus interdicit, ne posthac aliter credant (quod est actus internus) doceant, aut prædicent, quam sicut hoc Decreto est declaratum & definitum. Item *Innoc. XI.* in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione divini judicii prohibet, ne quis propositiones a se damnatas deducat ad praxin, inter quas 5. 6. 7. & 10. versantur circa actus mere internos. Plures rationes vide apud *Franc. Schmier* l. c. & *Cardenas*; quas tamen satis apte solvunt *Palao* t. 3. de LL. d. 1. p. 6. *Pichler* ad Tit. de Constit. n. 12. & alii.

148. Princ. V. *Potest Legislator Ecclesiasticus & Civilis præcipere vel prohibere actus mixtos*, h. e. juxta *La Croix*, tales externos, qui absolute quidem possunt esse secundum esse physicum absque actu interno, ad eorum tamen esse morale intrinsece spectat actus internus; & hinc dicuntur mixti; quia actus ex- & internus constituunt unum moraliter actum, v. g. attentio conjuncta cum recitatione Breviarii. *Suar.* L. 4. de LL. c. 13., *Palao* l. c., *Gobat* in Exper. T. 5. n. 198., *Sporer*, & communis; ideo *Cardenas* & *Petrus de Murga* contrariam sententiam antiquatam & improbabilem esse affirmant. *Prob.* 1. L. *bonam fidem*. C. *de oblig. & act.* Bona fides, quæ est actus internus, ad contrahendum requiritur. 2. Juxta propos. 14. ab. *Alexandro VII.* damnatam præcipitur ab Ecclesia confessio valida, quæ sine actibus internis, dolore, detestatione & proposito esse nequit. 3. *Urbanus VIII.* prohibet applicationem Missæ (en actum internum) pro duobus stipendiis &c. An autem actus internus sic directe, vel indirecte per se, vel tantum concomitanter præcipiatur, parum facit ad resolutionem casuum. Hinc relinquimus hanc crisin Theol Schol.

§. III.

Resolvuntur Casus.

CASUS I.

De Promulgatione Legis.

Andreas Consiliarius Principis Titio amico suo prodit, proxime edicto publico defalcandos esse Ducatos;

item imminuendum pretium frumenti; tertio posthac nemini fore licitum, vinum ex alia Provincia inferre. Titius mox Ducatis solvit debita sua, emit varias merces, frumenta sua vendit, advehit etiam vinum Rhenanum & Mosellanum.

149. *Quær. I.* An peccaverit Titius contra justitiam ita solvendo, emendo, vendendo, & vinum advehendo. ℞. *Negative*; lex enim nondum promulgata sicut reliquos cives nondum obligabat, ita nec Titium; notitia privata non poterat illi auferre jus, quo tota communitas gaudebat. Si ante hanc privatam notitiam solvisset debita, non fuisset causa damni creditorum: ergo nec postea. 2. Frumenta eo pretio vendidit, quo tum valebant: ergo contra justitiam non egit. Quoad vinum lex nondum existebat ex defectu promulgationis: ergo nec poterat ab eo violari. *Laym.* L. 3. de Just. t. 4. c. 17. n. 9. *Palao* t. 3. de LL.disp. 1. p. 10. n. 2. *Burgh.* Cent. 1. casu 6.

150. *Quær. II.* An peccaverit Titius saltem contra charitatem quoad primum & secundum. Respondet *Laym.* l. c. ex *Molina per se* loquendo, *negative*; usus est enim jure suo: neque contra charitatem est, imminens damnum a se potius, quam ab alio avertere licito modo. Dixi *per se*; quia si quis prævideret, emptores vel creditores *extraordinarium* inde damnum passuros, ex officio charitatis deberet illud impedire. *Laym.* ibid. non æque excusat Consiliarios, qui ante promulgationem tale Decretum produnt, vel ipsi ejus notitia pro suo commodo in damnum aliorum utuntur; eoquod hi ex officio teneantur impedire, ne cives ratione novæ legis damnum patiantur, cives vero ipsi nulla lege justitiæ aut charitatis ita prohiberi videantur, quo minus privata notitia talis Decreti utantur.

151. *Quær. III.* Qualis requiratur promulgatio. ℞. Voce aut scripto, & cum aliqua solemnitate ita denuncianda est lex, ut possit innotescere communitati, eique constare de voluntate Superioris, quod pro sua auctoritate velit obligare subditos. *Constat* ex usu & praxi Legislatorum. Præter rationes *num.* 143. allatas accedit, quod Princeps ferendo legem agat personam publicam: ergo publica & solemni promulgatione legem debet denuntiare, cum publica ceremonia, determinanda vel per voluntatem Principis, vel consuetudinem Provinciæ; communiter autem fieri solet vel voce Præconis, vel affigendo edictum ad valvas curiæ. Lex vocatur quidem constitutio scripta, non tamen eo sensu, quod scriptura ad essentiam legis requi-

quiratur; sed quia plerumque scribitur, ut inviolata perseveret, partim etiam ad differentiam consuetudinis, quæ vocatur jus non scriptum. Ita *Laym.* de LL. c. 2. n. 3. *Reiffenst.* Porro leges Civiles pro toto Imperio vel Regno in singulis Provinciis promulgandæ sunt; quæ autem feruntur pro una Provincia, in primaria ejus Civitate.

152. *Pro reliquis adverte* I. Leges Imperatoriæ, si certum tempus non exprimant, non obligant, nisi post bimestre a promulgatione in singulis Provinciis, ut probat *Laym.* l. c. n. 4. ex Rubr. Authent. 66. Collat. 5. tit. 16. *Pirringh*, *Engel*, & alii; & *ratio* est; quia sic omnis imparitas, confusio, & querelæ populorum late diffusorum evitantur; & impeditur, ne aliqui citius, alii serius obligari incipiant.

153. II. Leges Pontificiæ probabilius post factam Romæ promulgationem statim incipiunt obligare in tota Ecclesia, & quamprimum satis constiterit, eas Romæ esse promulgatas. Ita *Suar.* de LL. L. 4. c. 15. n. 11., *Bonac.* T. 2. D. 1. de LL. q. 1. p. 4. n. 25., *Laym.* l. c. *Azor*, *Babenst.* T. 3. D. 1. de LL. a. 4. n. 20., *Palao*, & plures alii. *Ratio* 1. est; quia ex natura legis promulgatio in singulis Provinciis non requiritur, sed sufficit unica Romæ facta. 2. Nec requiritur illa ex Constitutione juris; illa enim Authentica non est acceptata a Pontificibus, ut ait *Babenst.* l. c., & *Suarez* addit, Pontifices non declarasse, velle se admittere leges Civiles pro modo ferendi leges, vel obligandi Ecclesiam per suas leges. 3. Affirmat *Navarrus*, teste *Suar.*, transgressores legum Pontificiarum in Urbe puniri ante duos menses a promulgatione, non solum qui probantur scivisse promulgationem, sed etiam qui non probant, quod illam ignorarint. 4. Plures Constitutiones in Jure Can. habent vim obligativam; licet illarum promulgatio in Provinciis facta nequeat probari. 5. Recenter editæ Bullæ non alibi, quam Romæ promulgantur. 6. Regulæ Cancellariæ in partibus nunquam publicatæ sunt, & omnes causæ juxta Constitutiones Romæ promulgatas deciduntur. 7. Decreta Concilii Trid. mox post confirmationem Romæ obligare ceperunt: alibi 1. Maji 1564., ut constat ex Bulla Pii IV *Sicut ad sacrorum*.

Contrarium defendunt *Navarrus* c. 23. n. 44. in Manuali, *Sotus* L. 1. de Just. q. 1. a. 4. *Molina*, *Reiffenst.*, *Franc. Schmier* L. 1. T. 1. c. 5. n. 202. & alii. *Ratio* eorum est; quia, quando jus Canonicum circa aliquam

quam rem nihil decernit, vel dubie; jus vero Civile circa illam disponit clare, tunc sequi oportet jus Civile etiam in foro Ecclesiastico, modo jus Civile nihil disponat in re spirituali, aut contra immunitatem Ecclesiasticam: quam regulam DD. desumunt ex c. 1. de N. O. N.: *Sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari; ita & sacrorum Statuta Canonum Principum Constitutionibus adjuvantur.* *Confirm.* 1. Motivum, quod Imperatorem impulit ad statuendam promulgationem in singulis Provinciis, & terminum duorum mensium, æque procedit in leg. & foro Ecclesiastico, scil. ne confusio oriatur in Republica, si aliqui citius obligentur, quam alii, quæ ratio etiam ab Adversariis admittitur in legibus irritantibus & revocatoriis privilegiorum &c. *Confir.* 2. ex Bulla Pii IV. supra cit. *Sicut ad sacrorum*, ubi Pontifex vult, Decreta Concilii Trid. non obligare ante Kal. Maji, & subjungit rationem: *Quia jure etiam communi sancitum est, ut Constitutiones novæ vim nonnisi post certum tempus obtineant* &c. Ergo Constitutio Nov. 66. non tantum generali receptione a jure Ecclesiastico assumta, sed hac speciali Constitutione probata videtur. Ita *Franc. Schmier* n. 204. Idem rationes Patris *Cardenas*, qui post damnatas ab *Alexandro VII.* propositiones vocat hanc sententiam non amplius probabilem, egregie solvit l. c. n. 43. cum *P. Krimer*.

154. Ex probabilitate hujus sententiæ posset se quis in praxi pro foro interno resolvere, quod non peccet, agendo contra legem Ecclesiasticam, ante factam in sua Diœcesi promulgationem, item ante elapsos duos menses; excipe tamen, si lex foret de re fidei: v. g. si Romæ aliqua sententia tamquam hæretica esset damnata. Dixi: *pro foro interno;* pro externo enim parum vel nihil juvabit illa resolutio, si quis non possit probare ignorantiam legis.

155. III. *Laym.* l. c. n. 7. affirmat cum *Suar. Soto*, *Molina*, quod lex non tantum Civilis, sed etiam Pontificia, quæ infirmat contractus alioquin jure naturali subsistentes, vel quæ aufert jurisdictionem, v. g. in ordine ad Sacramentum Pœnitentiæ, benigna interpretatione censeri debeat non prius obligare, quam in Diœcesibus promulgata sit. *Ratio* est; quod alias tales leges in multorum detrimentum cederent, qui invincibiliter earum ignorantia laborantes tales contractus inirent, vel a Sacerdoti-

bus

bus non approbatis sacramentalem absolutionem peterent.

156. IV. Quoad leges inferiorum Principum, sufficit, eas promulgari in principaliori loco; & statim a promulgatione ante lapsum duorum mensium obligant omnes earum notitiam habentes. De his intellige c. 1. *de Postul. Prælat.* Sufficit, ut ad Constitutionis observantiam teneatur, qui noverit eam solenniter editam. *Engel*, *Laym.* l. c. Ubi addit: quare inspiciendum est, quid vel propria lege vel consuetudine singulorum Regnorum, Ducatuum, Civitatum hac in re sit receptum.

Casus II.

De Acceptatione Legis.

Archelaus offensus a subditis, mox legem justam de se rationabilem fert, quam tamen subditi non acceptant; eoquod sibi persuadeant, hanc legem ex odio latam.

157. *Quær. I.* An peccent subditi non acceptando hanc legem de se justam. ℞. *Affirmative*, ex rationibus n. 144. allatis. Neque suspicio illa de odio est rationabilis causa excusans a justa lege; sicut sinistra intentio Judicis non destruit valorem sententiæ, si ista ceteroquin justa sit.

158. *Quær. II.* Si subditi putent, se habere justum gravamen contra legem, aut legem repugnare juribus patriæ, aut eam esse nimis severam, quid agendum. ℞. Poterunt appellare, si Legislator Superiorem habeat; si vero independens vel supremus sit, poterunt supplicare contra legem; quia potest præsumi, quod Legislator difficultates nesciverit, vel eas non consideraverit. Pendente vero appellatione vel supplicatione saltem ex præsumto consensu Legislatoris suspenditur obligatio legis. Ita *Bonacina*, *Fabri*, *Lessius*, *Carden.* apud *La Croix* n. 639. contra *Palao*, *Vasq.* & alios.

159. Porro *adverte* I. Si Legislator populi repugnantiam sciat, & conniveat non urgendo legis executionem, censetur legem revocare tamquam subditis nimis difficilem & incommodam. 2. Si vero ignoret, durat obligatio legis, donec legitimæ præscriptionis tempus decurratur. Ita *Laym.* c. 3. de LL. n. 3., ubi excusat eum etiam ante expletum tempus præscriptionis, qui ad acceptandam legem paratus est, & data occasione eam observat; cum interim alii plerique eam non acceptant, eoquod non videatur,

ut hic solus vel cum paucis legem communiter non receptam longo tempore observare debeat. 3. Si vero, non obstante supplicatione, Superior urget legis executionem, tunc potius firmatur, quam revocatur lex, modo non sit aperte injusta; adeoque manet obligatio.

160. II. Etsi primi, qui legem Pontificiam sine justa causa non acceptarunt, peccaverint; successores tamen illam post longum tempus non observando, non peccant; quia talis lex longo tempore non acceptata censetur per non usum abrogata. *Busemb. Reiffenst.*

III. Si quædam Diœceses aut Regna gaudent privilegio (quale juxta *Gobat* sibi arrogat Gallia, &, teste *Bauny*, Belgium) quod leges Pontificiæ promulgari vel obligare non possint sine placito & approbatione Regis; tum illæ per accidens non obligant ex privilegio ipsorummet summorum Pontificum, ut ait *La Croix* L. I. n. 635.

161. Denique quando Ecclesia præcipit actum externum pro cultu divino, v. g. auditionem Missæ, recitationem Breviarii, necessario videtur simul præcipere saltem aliquam attentionem ex parte intellectus. *Sporer* t. I. procem. c. 3 n. 41. & 42. plura, quando de his specialiter agendum, uti & de hæresi interna, simonia & usura pure mentali.

CASUS III.
De Actibus internis.

Adrianus Generalis cujusdam Ordinis Religiosi ex rationibus urgentibus, consentientibus etiam Definitoribus Ordinis, sub obedientia præcipit subditis suis meditationem horariam de vita Christi singulis diebus peragendam. Onuphrius Procurator cujusdam Monasterii diu meditationem omittit, ratus, id non posse Superiorem præcipere; eoquod meditatio sit actus mere internus; dum vero alios advertit statuta hora devotissime meditantes, angitur in conscientia, & omissionem confitetur. Hinc a Confessario monetur, nunquam posthac omittere meditationem, & jubetur pro pœnitentia eodem adhuc die per quadrantem meditari de inferno.

162. *Quær. I.* An Superior Ordinis Religiosi possit præcipere actus mere internos, v. g. meditationem. Rc. *Affirmative;* quia talis potestas vi voti obedientiæ ei competit, qua se subditi implicite obligant ad ea mandata

acce-

acceptanda, quæ Superiori ad conservandum institutum necessaria, bono Ordinis convenientia, & ad perfectionem consequendam conducentia visa fuerint. *Gobat* t. 5. n. 189. id confirmat ex ipsis Congregationum, Capitulorumque Institutis, ac variorum Ordinum Decretis.

163. *Quær. II.* An Confessarius possit injungere actus mere internos. ℞. *Affirm.* quia licet ceteroquin potestatem legislativam non habeat, hanc tamen exercet nomine Dei.

164. *Adverte* porro I. Materia legis humanæ non tantum sunt actus externi variarum virtutum, sed etiam alioquin indifferentes, quando necessarii vel utiles fiunt ad finem a Legislatore intentum, & ad bonum commune temporale vel spirituale; tunc enim non manent indifferentes; sed ex fine fiunt honesti.

165. II. Consilia Evangelica *absolute* præcipi non possunt; tum quia Christus illa libera esse voluit; tum quia respectu multorum sunt nimis ardua. Dixi *absolute*; nam conditionate tantum Ecclesia præcipit continentiam, si quis velit suscipere sacros ordines; Religiosi autem libere se per votum obligationi subjiciunt.

166. III. Non omnia peccata externa ab humana potestate executive prohiberi possunt, tum propter imbecillitatem humanam, tum propter evitanda mala majora. Merito autem prohibentur graviora, humanæ societati magis nociva, & a quibus major pars communitatis abstinere potest. *Laym.* de LL. c. 4. n. 2. cum *S. Thom.*

CAPUT II.

De Obligatione & Subjecto Legis humanæ, item de Modo implendi Legem.

§. I.

Prænotanda de Jurisdictione in genere, item de Causa efficiente, & interpretatione Legum.

167. Jurisdictio, juxta *Laym.* de LL. c. 5., & *Molin.* t. 5. de Just. Disp. 2., est facultas alicujus habentis publicam auctoritatem & eminentiam super alios ad eorum regimen & gubernationem. *L.* 1. §. 4. *ff. de suspect. tut.* in genere vocatur *Officium juris dicendi*. Actus præcipui jurisdictionis sunt: leges condere, in iis dispensare, præcipere, judicare, punire, Ministros publicos creare,

pupil-

pupillis Tutores dare, Minores atque Ecclesias læsas in integrum restituere, item Sacramenta ministrare &c. *Reiffenst. primo* jurisdictionem humanam dividit in *Ecclesiasticam*, quæ circa causas ad Dei cultum & bonum spirituale versatur; alia quidem exercetur in foro externo, alia in interno seu conscientiæ & sacramentali. Et in *Civilem* vel *Politicam*, quæ versatur circa causas profanas, & temporalem Reipublicæ gubernationem proxime respicit. 2. In *contentiosam*, quæ exercetur in invitum; ad hanc juxta *Laym.* l. c. n. 3. pertinet leges condere, præcipere, punire, causas tum civiles, tum criminales definire, quæ proprium tribunal postulant; hinc a partium contentione *contentiosum* vocatur. Et in *voluntariam*, quæ exercetur inter volentes & consentientes; ad hanc pertinet legitimare, adoptare, dispensare, beneficium conferre, Sacramenta ministrare &c. 3. In *ordinariam*, quæ alicui jure proprio ratione officii aut dignitatis suæ ex lege, consuetudine vel canone competit. Et in *delegatam*, quam quis non habet ex jure proprio aut ratione officii, sed ex commissione alterius, cujus vice fungitur. Plura de his *Canonistæ* in L. 1. Decret. tit. 19.

168. II. Leges Ecclesiasticas obligantes totam Ecclesiam potest condere 1. solus summus Pontifex; quia huic soli tanquam legitimo Successori D. Petri in primatu a Christo data est potestas gubernandi totam Ecclesiam, juxta illud Matth. 16.: *Tibi dabo claves . . . quodcunque ligaveris* &c. *Confirm.* ex c. in Novo Testamento 2. Dist. 21. 2. Concilia Generalia possunt statuere leges universales pro tota Ecclesia, si illis accedat auctoritas Papæ.

169. III. Leges particulares condere possunt 1. Cardinales pro Ecclesiis suorum titulorum, *c. His quæ* 11. *de Maj. & obed.* 2. Legati Sedis Apostolicæ in Provincia suæ Legationis. *c. fin. de offic. Legati.* 3. Patriarchæ, Archiepiscopi, singuli pro sua particulari Diœcesi. *c.* 2. *de Maj. & obed. c.* 2. *de constit. in* 6. 4. Abbates & Prælati exemti pro suo territorio, in quo exercent jurisdictionem quasi Episcopalem. Plura apud Canonistas. *Franc. Schmier* L. 1. t. 1. c. 4. a. n. 61. usque 117.

170. IV. Leges Civiles totum Imperium Romanum obligantes condit Imperator, quamvis non sine consensu Statuum, ut patet ex *Instrum. pacis Westphal. a.* 8. §. *gaudeant* 2. Eandem potestatem ferendi leges universales pro suis Provinciis habent Reges aliique Principes Superiorem non agnoscentes, vel cum vel sine consensu Parlamenti

aut

aut Procerum, prout cujuslibet Regni consuetudo aut capitulationes exigunt. Idem dicendum de Regina, si sit Moderatrix & Domina Regni. *c. 4. de arbit.* Idem de qualibet Republica, quæ Superiorem non agnoscit. Leges Civiles particulares pro suis territoriis condere possunt Principes & Status Imperii Rom.; hinc illud vulgatum: *Quivis Imperii Status tantum potest in suo territorio, quantum Imperator in suo Imperio.* Vide *Fr. Schmier* l. c. c. 7. a n. 51. usque 69. de jurisdict. civili, *Laym.* l. c. c. 8.

171. V. *Interpretatio* est genuina Legis explicatio aut declaratio juxta eam significationem, quam intendit Legislator. *Fr. Schmier* T. præamb. c. 3. n. 1. ibid. n. 2. Dividitur in Authenticam & Doctrinalem. *Authentica* (quæ etiam *necessaria* vocatur, quia ei necessario est acquiescendum) vel est *legalis*, qua per expressam legem a Legislatore, Superiore, vel ejus Successore sensus antea latæ legis explanatur. De hac *c. inter alia. de sent. excomm.* habetur: *Unde jus prodit, interpretatio quoque procedat.* Vel *usualis*, qua ex usu & consuetudine sive observantia sensus legis colligitur. *Doctrinalis*, quam faciunt Judices & Doctores. Hæc facit probabilitatem, non vero necessitatem, nisi omnes Doctores consentiant, ac alia fundamenta juris non suppetant. Doctrinalis iterum alia est *simplex*, sive *verbalis*, qua verba, prout jacent, in vera significatione exponuntur. Alia *modificata* vel *comprehensiva*, qua id omne, quod verborum proprietate continetur, intelligitur, licet explicite non fuerit positum. Vel *extensiva*, qua lex quoad terminos angusta, ad objecta vel subjecta nova, personas aut res extenditur. Vel *restrictiva*, qua verba ceteroquin generalia ad certas tantum res aut personas coarctantur. Vide *Suarez* L. 6. de LL. a c. 1. usque ad 6.

172. VI. *Epikeia* est æqua & rationabilis interpretatio, quod lex in aliquo particulari casu non obliget, licet verbis universalioribus a Legislatore dictata sit: v. g. si furioso non reddas depositum gladium casu, quo ex furore se ipsum vel alium occisurus timeri prudenter posset, etsi lex generaliter dictet, depositum esse reddendum. Differt ab *interpretatione*, quod interpretatio exponat verba obscura, epikeia autem dictet, recte agi contra clara verba legis. Differt etiam a *præsumtione* licentiæ; quia hæc supponit, legem etiam ad hunc casum se extendere, & obligaturam fuisse, nisi aliqua Superioris licentia habere-

Digitized by Google

tur, quam prudenter daturus hic & nunc præsumitur, si interrogaretur. Epikeia autem dictat, mentem Legislatoris non voluisse comprehendere hunc vel illum casum, quamvis alias verbis claris comprehensum.

§. II.

Principia practica de obligatione & subjecto Legis.

173. Princip. I. *Omnis lex humana tum Ecclesiastica, tum Civilis obligat saltem ad aliquid non tantum in foro externo, sive sub culpa juridica, sed etiam in conscientia, sive sub peccato coram Deo, eoque levi vel gravi, prout vel materiæ gravitas, vel rei præceptæ ad finem intentum necessitas permittit, & Legislatoris voluntas statuit.*

Prob. 1. ex *S. Th.*, qui 1. 2. q. 96. a. 4. in ⊙ ait: *Leges humanæ, si justæ sint, habent vim obligandi in foro conscientiæ.*

Prob. 2. ex *Script.* & *ratione.* Legislator utitur potestate a Deo tradita, leges condit nomine & auctoritate Dei, cujus vices gerit, juxta c. 8. v. 15. Proverb.: *Per me Reges regnant, & legum Conditores justa decernunt.* Et juxta Apost. ad Rom. 13. v. 1.: *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit; non est enim potestas, nisi a Deo.* v. 2.: *Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* v. 5.: *Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Ergo Legislatori humano justa præcipienti non minus parendum est sub peccato, quam si Deus per se ipsum præciperet. *Confirm.* 1. Hæc obligatio in conscientia maxime est necessaria; quia alias subditi impune leges violarent, quamdiu transgressio videretur non manifestanda; id quod frequentissimum esset. *Confirm.* 2. Ipsa ratio dictat, obtemperandum esse justa statuentibus: ergo sive obliget ad actum, sive ad pœnam, Legislatori in conscientia obtemperandum est; alias ageretur contra rectam rationem; hinc illud Brocardicon; *Lex justa in foro externo est justa in foro interno.* Dixi *ad aliquid:* scil. ad id, ad quod Legislator vult obligare: atqui per quamlibet legem vult obligare ad aliquid; alias non ferret legem, sed consilium: ergo. Sic per legem mere *præceptivam* obligat ad actum, per *prohibitivam* ad ejus omissionem, per mere *pœnalem* ad pœnam acceptandam, per *copulative mixtam* ad utrumque, per *disjunctive mixtam* ad alterutrum.

174. Principium II. *Perfectius quidem agit, qui ex motivo charitatis aut obedientiæ &c. legem implet; non tamen requiritur necessario* 1. *ut lex impleatur ex charitate, nisi hanc in substantia includat.* Patet ex propos. 16. Bajana damnata a Pio V. Gregorio XIII. & Urbano VIII. *Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate.* Ad hoc autem, ut impletio sit meritoria, requiritur charitas, sive status gratiæ in operante. Huc tendit illud 1. Cor. 13.: *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans.*

2. *Nec requiritur intentio implendi præceptum*, sive obedientia *formalis*; quia Legislator non præcipit actum, quo quis velit satisfacere præcepto; sed tantum præcipit liberam operis externi executionem aut omissionem actus prohibiti. Sic qui devote audit Sacrum, ignorans esse diem festum, satisfacit præcepto, nec tenetur aliud postea audire, quando intelligit, esse diem festum, quia libere fecit id, quod lex statuit. *Babenst.* T. 3. d. 3. de LL. a. 1. n. 9. & 11. *Azor*, *Palao*, & alii commun. Pariter vota & juramenta vere implentur ab eo, qui opera promissa vel injunctam pœnitentiam exequitur, etiamsi non habeat intentionem implendi, modo ea non applicet pro alia re; quia vota vel injuncta pœnitentia sunt quodammodo leges particulares, quas homo sibi vel alteri imponit; hinc tantum obligant ad substantiam actus. *Busemb.* L. 1. t. 2. c. 2. dub. 2. cum *Suar. Less. Laym.*

3. *Ad implendum præceptum affirmativum, quod saltem concomitanter imperat actum humanum & liberum, requiritur intentio sive voluntas faciendi id, quod præceptum est*, v. g. audiendi Sacrum, recitandi horas canonicas &c. *Talis intentio non requiritur ad præceptum negativum, qua scil. velis omittere actum prohibitum, sed sufficit nuda actus prohibiti omissio. Ratio primi* est; quia tale præceptum affirmativum hoc ipso præcipit actum humano modo ponendum: atqui opus humano modo non potest fieri, nisi adsit saltem aliqua applicatio mentis, qua quis intendit ponere illud, quod præcipitur: ergo. Hinc ebrius aut dormiens per totum Sacrum non satisfacit præcepto. *Laym.* de LL. c. 4. n. 9. cum *Soto*, *Medina*, *Suarez*, & aliis. Aliqua vero præcepta affirmativa versantur circa actiones, quæ in sui executione non includunt voluntarium & liberum: his satisfieri potest sine actu libero; quia ab his simpliciter præcipitur substantia rei. Sic qui in

obrietate restituit rem alienam, satisfacit suæ obligationi; quia fecit id, quod imperabat justitia; posita enim tali restitutione, habetur adæquatio inter jus activum unius & passivum alterius, quæ adæquatio est finis a justitia intentus. *Laym.* l. c. n. 10., *La Croix* de LL. n. 695. *Ratio secundi* est; quia præceptum negativum plus non intendit, quam omissionem hujus vel illius operis, quæ potest haberi sine ulla intentione; unde dormiens tota die jejunii implet quidem præceptum, sed non meritorie; quia, ut addit *Taberna* t. 4. c. 6 q. 1., ut observatio præcepti etiam negativi sit meritoria, requiritur aliqua intentio ex motivo aliquo honesto.

175. Princip. III. *Potest quis uno actu diversa præcepta simul implere, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Item potest quis eodem tempore diversis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo unum non impediat alterum, & materiæ legum ex se non sint incompatibiles. Sanch.* L. 1. op. mor. c. 14. n. 5. & 11., *Bonac. Reiffenst.*, & alii passim. Primum patet ex praxi; qui enim obligatur ad horas canonicas ratione Ordinis & beneficii, satisfacit una recitatione: quando Dominica & Festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo Sacra: quando eodem die concurrit præceptum jejunii ob festum sequens, & ob diem quatuor temporum, nequidem potes bis jejunare: ergo. *Ratio secundi* est; quia plerumque temporis diversitas non præcipitur. Teste *Sanchez* l. c. fatentur fere universi DD., posse quempiam tempore, quo Missam in festo præceptam audit, recitare horas canonicas vel alias preces, ad quas ratione voti aut pœnitentiæ injunctæ tenetur.

176. *Princip. IV.* De subjecto legis, sive de iis, qui obligantur legibus, communiter traduntur sequentia: In genere loquendo, *soli subditi rationis compotes obligantur legibus. Ratio primi* est; quia Superior non habet potestatem præcipiendi, nisi suis subditis: ergo etiam nonnisi ejus subditi habent obligationem obediendi. *Ratio secundi* est; quia ad hoc, ut quis obligetur, requiritur, ut sit liber & capax cognitionis ac directionis: atqui soli rationis compotes sunt liberi & capaces cognitionis ac directionis: ergo.

177. *Infertur* 1. Legislator neque quoad vim coactivam, ita ut incurrat pœnam a se statutam, neque directe quoad vim directivam sive in conscientia, sed tantum indirecte ex decentia naturali obligatur legibus propriis. *S. Thom.*

S. Thom. quæst. 96. art. 5. ad 3., *Reiffenst.* ad tit. de Constit. num. 268. & *communis* quoad primum; quoad secundum *Babenst.* Tract. 3. disput. 2. art. 4. num. 4. cum *Sayro*, *Mezger*, & aliis. *Ratio* est; quia duplex hæc obligatio est effectus jurisdictionis & superioritatis: hanc autem nemo habet in se ipsum, nisi indirecte ex æquitate naturali, qua tenetur se conformare communitati, cujus ipse caput est; turpis enim est pars, maxime principalis, suo toti disconveniens. Juxta *Bonac.*, *Lessium*, *Azor* & *Palao* Princeps, secluso scandalo & turbatione populi, propriam infringens legem, peccat tantum venialiter; eoquod videatur esse levis deordinatio. *Laymann* de LL. c. 9. n. 3. sub finem ait: Quare facilius a mortali peccato excusari poterit Legislator, si legem propriam violet, scandalo cessante. Econtra *Babenst.* t. 3. d. 2. a. 3. num. 6. affirmat, quod Princeps transgrediendo suam legem in materia gravi peccet mortaliter, etiam secluso scandalo. Dixi: *Legibus propriis*; si enim Jus divinum vel naturale idem præcipiant, quod præcepit Legislator, etiam ipse instar aliorum subditorum obedire tenetur Deo & naturæ. *Adverte* tamen, quod resolutio sit intelligenda de Legislatore absoluto, non vero de iis, qui tantum habent jus suffragii in ferendis legibus; tum enim Communitas vel Capitulum aut Synodus censetur esse Legislator, singulis autem convenit illud: *Patere legem*, *quam tu ipse tuleris*, c. 6. de Constit. Idem dicendum est de Optimatibus & Civibus in statu Democratico & Aristocratico; quivis enim horum est verus subditus respectu totius Communitatis.

178. *Infertur secundo.* Clerici & Regulares quoad vim coactivam seu punitivam non obligantur legibus Civilibus. *Suarez* L. 3. de LL. c. 34. *Laymann* de LL. c. 13. n. 4. *Babenst.* & *Reiffenst.* vocant hanc sententiam certam & communem. Neque quoad vim directivam directe, hoc est, præcise vi legis sive potestatis Civilis, sed indirecte. Hanc sententiam *Laymann* l. c. num. 6. vocat probabiliorem & expeditiorem. *Suarez* l. c. *Azor.* T. 1. L. 5. c. 12. q. 3., *Babenst.* & alii contra *Castropal.* t. 3. disp. 1. punct. 24. §. 6. n. 6., & alios, qui volunt, quod directe obligentur. Item contra *Navarrum*, qui vult, quod per se nequidem indirecte obligentur. Dixi: *non directe;* quia Legislator Civilis nullam habet jurisdictionem in Clericos & Regulares, ut patet ex c. *Ecclesia*, de Constit., ubi expresse innuitur, *quod Laicis super* Ecclesiis *& personis Ecclesiasticis nulla sit attributa facultas.* Item ex Concilio

Digitized by Google

Lateranensi sub *Leone X.* Sess. 9. in Bulla, quæ incipit: *Supernæ dispositionis* . . . . diserte legitur: *Cum a jure tam divino, quam humano Laicis nulla potestas in personas Ecclesiasticas sit attributa. Indirecte* autem obligantur ex decentia & æquitate naturali, vi cujus pro bono pacis communis pars communitatis (qualis etiam sunt Clerici & Regulares) tenetur se conformare reliquis. Loquimur autem de iis tantum legibus, quæ sunt necessariæ bono communi, illudque immediate & per se respiciunt, & non adversantur immunitati Ecclesiasticæ; quales sunt leges de non vendendis frugibus extra patriam, de non advehendis mercibus peregrinis, de communi taxa &c. Addit *Suarez* l. c. num. 13., & *Laymann*, hanc obligationem inde etiam oriri, quod ex illa æquitate naturali commoti Prælati Ecclesiastici, leges ejusmodi Civiles justas approbent. Imo patet ex praxi, quod Clerici delinquentes contra tales leges puniantur, si deferantur ad forum Ecclesiasticum.

§. III.

Resolvuntur Casus.

Casus I.

De Obligatione Legis.

Agathocles Princeps, audiens, vinum indigenam a plurimis variorum liquorum & aromatum commixtione dita corrumpi, ut œnopolæ vicini ab eo abhorreant. Ad hunc rumorem sopiendum, & grave damnum incolarum avertendum severissime prohibet illam fraudulentam artem meliorandi vinum. Aglaus audiens, œnopolas propediem adventuros, lucri cupidus, artem suam, spreta lege, probat, vinumque satis austerum dulce reddit.

179. *Quæres I.* An Aglaus graviter peccarit. ℞. Si lex fuerit absolute prohibitiva, & non mere pœnalis, graviter peccavit, tum ob transgressionem juste & gravis legis; tum quia aliorum vina novæ infamiæ graviter damnosæ exposuit, præscindendo de damno, quod forte emtoribus simul intulit.

180. *Quæres II.* Unde colligatur, an lex sit præceptiva, vel mere pœnalis. ℞. Præter dicta n. 139. *advertendum:* Si Legislator utatur verbis mere præceptivis aut prohibitivis, e. g. *Præcipimus severissime, ut frumenta hoc*

vel

vel *illo tantum pretio vendantur*, censetur esse lex præceptiva. Item: *Severissime prohibemus, ne vinum alienis liquoribus, aut aromatum commixtione alteretur, aut ne frumenta extra patriam evehantur*, est mere prohibitiva, nisi vel ex consuetudine loci, vel aliunde alia mens Legislatoris sciatur. Si nihil directe præcipiat vel prohibeat, sed tantum pœnam imponat iis, qui hoc vel illud fecerint vel omiserint: v. g. *Qui noctu per plateas armatus incesserit, incarcerbitur*; est pure pœnalis. Si vero præcipiat aut prohibeat aliquid, & simul pœnam transgressoribus infligendam subjungat: v. g. *Severissime prohibemus, ne quis fruges ad exteros evehat; qui vero evexerit, e patria proscribetur.* Vel hoc modo, ut ait *Franc. Schmier* L. 1. t. 1. c. 1. n. 239.: *Nullus frumentum evehat ex Provincia, aut qui evehere tentaverit, pro arbitrio Judicis pœnas dabit.* Hisce modis significatur lex mixta. Quia autem non facile determinari potest regula generali positiva, quænam verba legem tantum præceptivam indicent, ideo placet regula *Suaresii* generalis negativa, quam tradit L. 5. de LL. c. 4. n. 5., ubi ait: *Quoties per verba legis pœnalis non declaratur sufficienter proprium præceptum obligans ad actum vel omissionem ejus, præsumendum est, esse legem pure pœnalem, nisi pœna legis intrinsece supponat culpam theologicam, qualis est pœna excommunicationis majoris* &c. Objectiones Adversariorum, præsertim *Navarri* in Summa c. 23. a n. 55., & aliorum, qui volunt, quod Legislatores Civiles sæpe non cogitent de obligatione in conscientia, contenti sola obligatione ad pœnam, apte solvit *Franc. Schmier* l. c. a num. 258.

Casus II.

Agamemnon Belli Dux sub pœna laquei probibet, ne quis militum ex hortis prope castra vel pomum auferat. Quidam vero milites fame impulsi, ex horto vicino poma, lactucam, & alia auferunt; deprehensi altera statim die e proxima arbore suspenduntur.

181. *Quæres I.* An hæc lex, tantillam rem prohibens, sub pœna capitis sit justa. ℞. Ex supposito, quod aliunde militibus de necessario victu fuerit provisum, eamque Belli Dux tulerit ex gravi motivo, v. g. ad servandam disciplinam militarem, famamque totius exercitus, aut ad præcavenda mala majora, fuit justa & obligans, ut dicetur in Q. seq. *Laym.* L. 1. t. 4. c. 14. n. 3.

182. *Quæres II.* Quid requiratur, ut leges humanæ obligent graviter. ℞. 1. Requiritur, ut ſint circa materiam gravem. Recte hinc monet *Laym.* l. c.: Ne quis circa materiæ qualitatem fallatur, oportet eam ſpectare non nude, ſed cum omnibus circumſtantiis, potiſſimum cum fine; abſolute enim leve poteſt fieri grave ratione circumſtantiarum, v. g. ratione ſervandæ communis pacis, vel alterius magni boni communis, item ratione gravis contemtus, ſcandali &c.

Porro gravitas materiæ reſpectu omnium legum deſumi poteſt 1. ex repugnantia, quam res habet cum natura rationali; hæc an gravis ſit vel levis, determinandum eſt ex prudentum judicio. 2. Ex repugnantia gravi vel levi cum charitate erga Deum, proximum, aut ſe ipſum. 3. Ex Scriptura, quæ gravem materiam denotat, addendo illi comminationem damnationis æternæ. 4. Ex verbis legis, & gravi pœna adjecta, v. g. excommunicatione majore, depoſitione &c. 5. Ex auctoritate Patrum & Eccleſiæ, vel ex communi TT. & timoratorum ſenſu. 6. Ex fine legis, qui ſi ſit magni momenti, & materia multum conducat ad illum finem, erit gavis materia. *La Croix* de LL. n. 666.

183. *Quæres III.* An transgreſſio legis humanæ ex formali contemtu ſit graviter peccaminoſa, etſi lex ipſa ſit de re levi. Reſpondet *Suarez* L. 3. de LL. c. 20. n. 22. 23. & 24. 1. Transgredi legem ex contemtu rei præceptæ, non ſemper eſt peccatum mortale, ſed tantum ex gravitate materiæ, vel ex culpabili errore in doctrina: v. g. ſi quis contemneret transgreſſionem ex ſe levem, quia putat, peccatum veniale non eſſe dignum pœna apud Deum; item ſi quis contemnat conſilia Evangelica tanquam inutilia. 2. Transgredi legem humanam ex contemtu formali Legislatoris, quatenus Superior eſt, ſemper eſt peccatum grave; quia tunc contemnitur ut vicem gerens Dei, & ideo redundat in contemtum Dei, juxta illud Luc. 10.: *Qui vos ſpernit, me ſpernit.* Contemtus autem Legislatoris, ut homo eſt, & habens defectus ſuos, poteſt eſſe veniale peccatum ex levitate materiæ; quia ſic non contemnitur ejus poteſtas. Transgredi autem legem Dei ex contemtu Legislatoris, ſemper eſt grave peccatum.

184. *Quæres IV.* Unde colligendum ſit, quod Legislator intendat obligare graviter. ℞. 1. Si utatur verbis ſevere præceptivis: v. g. *Præcipio in virtute ſanctæ obedientiæ, vel qua Superior, ſub interminatione divini judi-*

judicii &c. 2. Si præcepto magnam pœnam adjiciat. 3. Ex usu & sensu prudentum. Denique ex fine, ad quem præcipit, vel prohibet aliquid.

185. *Adverte I.* Si utatur Legislator verbis de se quidem præceptivis, ita tamen, ut in iisdem non exprimatur vera voluntas obligandi subditos in conscientia: v. g. *Jubemus*, *volumus*, *nolumus* &c. tunc ejusmodi sanctiones nec sunt leges, nec mera consilia; sed simplices constitutiones & ordinationes, sive regulæ directivæ; cujusmodi sunt pleraque statuta religiosorum Ordinum (exceptis iis, quæ directe connexa sunt cum votis) Academiarum &c. *Babenst.* t. 3. d. 2. a. 1. n. 6. cum *S. Th.*

186. II. Transgrediens non peccat graviter, si Superior sub mortali præcipiat, vel prohibeat rem levem tum ratione sui, tum ratione circumstantiarum: v. g. claudere ostium, servare silentium, aut decerpere fructum; quia non est in potestate Superioris humani, obligare sub mortali in materia absolute & respective levi. Nec probat quidquam, quod Deus rem levem prohibuerit Adamo; quia illa abstinentia a cibo vetito imposita fuit in recognitionem obedientiæ Deo supremo Domino debitæ, & quasi in tributum humanæ subjectionis ad Deum; sub quibus rationibus præceptum illud gravissimum erat. Nec comparanda est potestas hominis cum divina & suprema potestate. *Suarez* L. 3. de LL. c. 26. n. 2.

187. III. Probabilius res gravis potest præcipi, vel prohiberi leviter; quia talis materia est capax nullius obligationis; posset enim Legislator eam non præcipere, vel prohibere: ergo etiam est capax levis tantum obligationis. *Suarez* l. c. c. 27. n. 7., *Palao*, *La Croix* de LL. n. 668. contra *Reginald.*, *Rhodes* & alios.

188. IV. Leges tributorum & vectigalium non tantum sunt pœnales, sed probabilius obligant in conscientia ad eorum solutionem, tametsi non exigantur. *Suarez* L. 5. de LL. c. 18. n. 6., *Laym.* L. 3. t. 3. p. 1. c. 3. n. 5. *Babenst.* l. c. n. 7., qui tamen cum *Sylv.* & *Laym.* monet, defraudatorem tributi & vectigalis maxime noviter impositi in Confessionali non esse facile condemnandum gravis peccati, & restitutionis, uti nec pœnæ subeundæ ante sententiam Judicis; tum quia multæ requiruntur conditiones, ut ejusmodi onera juste imponantur; tum quia sententia docens, ejusmodi Leges, quibus imponuntur tributa & vectigalia, esse mere pœnales, est adhuc vere probabilis. Vide *Carden.* T. 1. d. 16. c. 6. n. 69.

Digitized by Google

Casus III.

Arcadius occidit Cajum in aliqua civitate, ubi lege sancitum erat, homicidam ipso facto omnibus bonis suis in commodum hæredum occisi orbandum esse, ipsumque capite plectendum. Post duos annos Arcadius proditur, & capitis damnatur; ipse vero effracto carcere fugit; quamvis prævideat, quod custodes periculo gravissimi damni exponat.

189. *Quæres I.* An Arcadius ante sententiam Judicis tuta conscientia bona sua servare, iisque frui potuerit. ℞. *Affirmative.* Ratio patebit in Q. seq., item ex verbo legis *orbandum esse.* *Pontas* V. *Lex.* casu 8.

190. *Quæres II.* An lex pœnalis ante, vel post Judicis sententiam obliget ad subeundam pœnam. ℞. Præter dicta n. 140. 1. Quando pœna sive spiritualis, sive temporalis est ferendæ sententiæ, lex pœnalis non obligat in conscientia ante sententiam condemnatoriam; quia tempus obligationis non minus, quam illius substantia pendet a voluntate Legislatoris. *Franc. Schmier* L. 1. t. 1. c. 1. n. 268. cum communi.

2. Quando pœna temporalis, & positiva est latæ sententiæ, lex pœnalis non obligat ad subeundam pœnam ante sententiam declaratoriam criminis. *Suarez* L. 5. de LL. c. 7. a n. 5., *Palao* de LL. disp. 2. puncto 2. n. 9., *Haunoldus* de J. & J. t. 1. n. 98., *Schmier*. l. c. n. 269. *Prob.* ex c. *cum secundum* 19. de Hæreticis in 6. Ubi confiscatio bonorum tanquam pœna positiva ipso jure & facto sancitur in HH., & tamen ibid. decernitur, bona Hæreticorum occupari, aut abripi non debere, antequam per Episcopum loci, aliamve personam Ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata. *Confirm.* Leges non debent esse nimis asperæ, sed moribus utentium attemperatæ: tales autem non essent, si ad pœnas temporales & positivas ante sententiam Judicis obstringerent; sequeretur enim, quod reus sæpe deberet esse accusator occulti criminis sui, Judex in propria causa, tortor & carnifex sui ipsius &c. ergo. Exceptionem quidem facit *Suarez* l. c. c. 8. n. 19., quando expresse in lege additur hæc vel similis clausula: *Nulla alia declaratione secuta*, vel *ipso facto*. Probabiliter tamen etiam hanc exceptionem rejiciunt *Covarruv.* de Matrim. p. 2. c. 6. §. 8. n. 13., *Palao*, *Lessius*. Vide *Franc. Schmier* l. c. n. 273., *Laym.* L. 1. t. 4. c. 15. n. 5.

3. Quan-

3. Quando pœna latæ ſententiæ eſt ſpiritualis, vel negativa, lex pœnalis ante omnem ſententiam etiam declaratoriam criminis obligat in conſcientia. Primam partem *Suarez* L. 5. de LL. c. 8. vocat ſententiam communem. *Prob.* ab uſu Eccleſiæ, cujus intereſt, etiam occultas transgreſſiones gladio ſpiritualis imperii coerceri poſſe. Exemplum habetur in c. *non dubium* 5. de ſentent. excomm. Secunda pars *prob.* ex c. *licet* 14. & c. *commiſſa* 35. de Elect. in 6., ubi de promotis ad beneficia curata cavetur, quod, ſi intra annum Sacerdotium recipere neglexerint, Eccleſia ſibi commiſſa, nulla etiam monitione præmiſſa, præſentis conſtitutionis auctoritate, ſint privati. Juxta *Trid.* Seſſ. 23. c. 1. de reform. intermittens reſidentiam pro rata temporis abſentia fructus ſuos non facit, nec tuta conſcientia, alia etiam declaratione non ſecuta, illos detinere ſibi poteſt. *Laym.* l. c. *Fr. Schmier* l. c. a n. 275.

191. *Quæres III.* An Arcadius peccarit fugiendo poſt latam ſententiam. ℞. *Negative. S. Th.* 2. 2. q. 69. a. 4. ad 2. *Suar.* L. 5. de LL. c. 10. n. 2., *Laym.* l. c. c. 15. ad n. 10. *Ratio S. Th. eſt; quia nullus ita condemnatur, ut ipſe ſibi inferat mortem, ſed quod mortem ipſe patiatur; & ideo non tenetur facere id, unde mors ſequatur, quod eſt manere in loco, unde ducatur ad mortem. Tenetur tamen non reſiſtere agenti; quin patiatur, quod juſtum eſt, eum pati. Sicut qui condemnatus eſt, ut fame moriatur, non peccat, ſi cibum ſibi occulte miniſtratum ſumat.* Scil. reus interdum condemnatur ad agendum, ut contingit in mitioribus pœnis, v. g. ut pecuniam ſolvat, in carcerem eat &c., interdum ad patiendum videl. pœnas gravioris mortis, mutilationis, perpetuæ captivitatis &c. Excipit tamen *Suarez* Regulares, quibus juſte damnatis ad perpetuum carcerem fugere non licet; quia ratione voti obedientiæ tenentur Prælato obedire in omnibus, quæ ſunt ſecundum regulam. Item ſi quis juramento ſe obſtrinxiſſet ad manendum.

192. *Quæres IV.* An Arcadius peccaverit rumpendo vincula, effringendo cacerem &c. ℞. Non peccavit; cui enim finis licet, ei & media permiſſa ſunt. Damnum cuſtodum ab ipſo non intenditur, ſed per accidens ſe habet, dum ipſe utitur jure ſuo. Neque peccat is, qui ad fugam auxilium vel conſilium præbet, niſi obſtet lex ſpecialis, qualis injungitur cuſtodibus. Neque tamen tenetur talis reus fugere, ſed ex amore juſtitiæ, aut ex charitate, ne cuſto-

des

des damnum patiantur, potest persistere, imo se ipsum Judici ad pœnam promeritam dictandam sistere. *Laymann* loc. cit.

Casus IV.

Augustinus condemnatur a Judice ad solvendum debitum; cum tamen debitor ipse non esset, neque innocentiam suam aperte posset probare; ideoque compensatione occulta rem suam sibi recuperat. Idem matrimonium clandestinum contrahit; cum certus esset, nec subesse fraudem, nec periculum aliud, ex cujus præsumtione Tridentinum irritavit talia matrimonia.

193. *Quæres I.* An Augustinus possit uti compensatione occulta. ℞. *Affirmative* ex rationibus mox assignandis; & ubi agemus de septimo præcepto Decalogi.

194. *Quæres II.* An peccaverit contrahendo matrimonium clandestinum, ubi receptum est Trid. ℞. Peccavit graviter. *Ratio patebit ex seq. resol.*

195. *Quæres III.* Quomodo lex fundata in præsumtione obliget. ℞. 1. Lex in præsumtione juris, seu periculi generalis fundata (quando scilicet prohibet actum de se periculosum, damnis, fraudibus, & inconvenientiis communiter obnoxium, ac plerumque multis incommodis subjectum) obligat in conscientia, licet in casu particulari præsumtio cesset. *Ratio* est; quia tunc manet motivum & finis legis; nam periculum generale moraliter certum, quod avertere a Republica lex primario intendit, non tollitur uno, alterove casu singulari, quem aliunde non attendunt Leges. *L.* 3. 4. *& seqq. ff. de LL.* ergo. *Confirmat Suar.* L. 3. de LL. c. 23. n. 6. ex *S. Th.* 2. 2. q. 88. a. 9. in ⊙, ubi sic ait: *Leges humanæ attendunt ad ea, quæ frequentius accidunt, & id satis, quod generaliter obligent. Franc. Schmier* L. 1. t. 1. c. 1. n. 301., *Mezger* & alii contra *Navarr. Panormit. Cajet.* Contrarii etiam sunt *Laymann* L. 1. t. 4. c. 21. n. 4. *Reiffenst.* L. 1. Decret. tit. 2. n. 170.

℞. 2. Lex fundata in præsumtione facti (quæ scilicet ex conjectura determinatæ & particularis circumstantiæ, aut qualitatis pro hoc vel illo casu quidpiam jubet, aut vetat) non obligat in conscientia, quando circumstantia, in cujus præsumtione lex fundatur, cessat; quia tunc cessat finis & motivum legis: ergo præsumtio cedit veritati. *Suarez* l. c. n. 9., & communissima aliorum.

Casus

Casus V.

De modo implendi præcepta.

Adolphus liberiori vitæ assuetus nonnisi semel per annum, festo Paschatis confitetur & communicat, quin tamen intendat satisfacere præcepto. Jejunat abstinendo quidem a carnibus, & bina refectione diebus statutis, quin sentiat, vel intendat mortificationem. Diebus festis Sacro attente quidem interest, plerumque tamen ex vana gloria. Nuper festo B. Virginis mane audierat Sacrum ex devotione erga B. V., nolens per hoc satisfacere præcepto, sed intendebat aliud adhuc audire, quod postea neglexit.

196. *Quæres I.* An Adolphus satisfecerit præcepto Confessionis & Communionis annuæ. ℞. *Affirmative;* quia præmissa vera confessione pie communicando fecit id, quod Ecclesia fieri jubet; nec ullibi intentio satisfaciendi præcepto, sive obedientia formalis præcipitur. Secus, si ficte tantum confiteretur, & sacrilege communicaret. Præcipitur enim confessio valida. Vide propos. 14. ab *Alexandro VII.* damnatam.

197. *Quæres II.* An satisfecerit præcepto jejunii. ℞. *Affirm.* quia virtus, ex cujus motivo ponitur præceptum, non præcipitur ita, ut actus præceptus debeat necessario poni ex motivo illius virtutis. *S. Th.* 1. 2. q. 96. a. 3. ad 2. *Suarez* L. 3. de LL. c. 29. n. 9., ubi resolutionem ita confirmat: Solum id præcipitur, quod in lege exprimitur per modum imperii: atqui lex humana v. g. jejunii non imperat hoc fieri propter illud, sed ut fiat hoc v. g. jejunium: ergo.

198. *Quæres III.* An satisfecerit præcepto audiendi Missam, quando eam audivit ex vana gloria. ℞. *Affirm.;* quia solo substantia actus humani præcipitur a lege, non autem modus, nisi sit necessarius ad moralem bonitatem ejusdem actus: ergo licet actus, v. g. auditio Missæ reddatur ex modo vitiosa, adhuc tamen retinet substantiam operis præcepti: ergo per ejus positionem impletur obligatio. *Confirm.* Prava circumstantia, per quam actio extrinsece vitiatur, non obstat, quo minus illa retineat suam objectivam honestatem, quæ sola est objectum præcepti: atqui per vanam gloriam tantum extrinsece vitiatur auditio Missæ: ergo. *Prob. min.* Vana gloria vitiat solum actum voluntatis intrinsece, qui determinat ad executionem auditionis, vel alterius actionis præceptæ; ipsa vero audi-

auditio, quæ eſt objectum legis, retinet ſuam honeſtatem objectivam: ergo. *Dixi: niſi modus ſit neceſſarius;* tunc enim non ſola ſubſtantia, ſed etiam modus actionis præcipitur. Sic quando præcipitur attenta auditio Miſſæ, annua confeſſio &c., ſimul præcipitur attentio, dolor internus; ſine his enim non poteſt poni opus præceptum: poteſt autem aſſe attenta auditio cum & ſine vana gloria: ergo. *Illſung*. t. 1. D. 2. a. 2. n. 36. *T. Sanch. Palao, Azor. Babenſt.* t. 3. a. 1. n. 1.

199. *Quæres IV.* An die feſto mane audiens Miſſam cum expreſſa intentione tunc non ſatisfaciendi præcepto, nihilominus impleverit præceptum. Reſpond. *Laymann* L. 1. t. 4. c. 4. n. 7., *Palao, Babenſt.* l. c. n. 16., & alii *affirmative* contra *Nav. Azor.;* quia tunc præſtitit id, quod ab Eccleſia præcipitur; nec contraria intentio efficere poteſt, ut non ſatisfecerit; vult enim poſitive attente audire, & audivit Sacrum: ergo hoc poſito non eſt in ejus poteſtate, ut non ſatisfaciat, ſed neceſſario conſequenter implet præceptum. Ideo hic non poteſt applicari regula communis, quod actus non operentur ultra intentionem agentium; vera enim tunc eſt, quando actus & effectus eſt in poteſtate agentis. *Babenſt.* l. c. n. 14. Eodem modo ſatisfecit obligationi, qui ſemel attente recitavit Breviarium, etiam ſi intenderit adhuc ſemel repetere. Monet tamen *Laymann* l. c. eum peccare, qui in falſa perſuaſione manet, quaſi præcepto non ſatisfecerit, niſi vel errorem deponat, vel aliam Miſſam audiat, Breviarium repetat &c. Similiter loquitur de Pœnitentia ſacramentali *Babenſt.* l. c. c. 18.

200. Econtra, qui debet alteri centum, non ſatisfacit obligationi, ſi ex liberali donatione ei det ducentos florenos. Item qui ex voto tenetur recitare Roſarium, ſi recitet animo non implendi, non ſatisfacit. *Ratio* eſt; quia tales obligationes dependent, & oriuntur ex voluntate promittentis, qui ſicut libere ſe obligavit, ita in debito libere permanere poteſt. Obligatio autem parendi legi oritur ex voluntate Legislatoris, quæ non extenditur ultra ſubſtantiam operis præcepti, utpote quam unice intendit. *Buſemb.* L. 1. t. 2. c. 2. dub. 3. cum *Leſſio, Laymann* & aliis. De voto aliter loquitur *Palao.*

201. Is, qui prorſus violenter coactus intereſt templo, dum Sacrum legitur, non ſatisfacit præcepto; quia ex defectu voluntarii humanum actum non ponit, qui tamen requiritur ad auditionem præceptam, nec ſola præſentia materialis eſt id, quod præcipit Eccleſia. Si vero puer

ex

ex metu pœnæ Sacrum audiat (non auditurus, si Præceptor abesset) hic præcepto satisfacit, etsi peccet perversa voluntate; quia metus non tollit voluntarium.

Casus VI.

Angelino pro pœnitentia injungitur, ut audiat duo Sacra, & recitet tria Rosaria. Ille per compendium satisfacturus, audit illa duo Sacra simul, cum duo Sacerdotes simul exirent celebraturi. Præterea etiam sub iis recitat duo Rosaria. Alias obligatus eodem die ad recitandum Rosarium ex voto, & pœnitentia, recitat unicum, non determinando, an voto, an pœnitentiæ velit satisfacere.

202. *Quæres I.* An satisfaciat, qui die Dominica audit Sacrum, ad quod obligatur ex pœnitentia. ℞. *Negative;* quia Confessarius regulariter non injungit opus aliunde jam debitum. Addit *Babenst.* t. 3. Disp. 3. a. 2. n. 7. cum *Sanch. Palao, Bonac.* Si Confessarius dicat: Singulis diebus hujus mensis audito Sacrum, non tantum Ecclesiæ, sed etiam Confessarii præcepto satisfacis, si diebus festis unicam audias Missam; quia ex benigna interpretatione, & rationabiliter præsumitur, quod Confessarius te non obligarit ad duo Sacra una die, nisi hoc ipsum expresserit.

203. *Quæres II.* An satisfecerit Angelinus duo Sacra audiendo eodem tempore. Respondet *Babenst.* l. c. n. 11. cum *Palao* t. 3. D. 3. puncto 20. *Sanchez* & aliis contra *Rosellam, Armillam* & alios *affirmative*, ex supposito, quod ad utrumque Sacrum simul devote attenderit. *Ratio* est; quia simpliciter præstitit id, quod Confessarius injunxit; neque videtur diversitas temporum esse injuncta, nisi aliunde id colligeretur.

204. *Quæres III.* An satisfecerit recitando Rosaria eodem tempore, quo audivit Sacra. ℞. *Affirm:* quia illi actus se non impediunt, nec injuncta est diversitas temporum. Addit *Palao* l. c. cum *Azor. Henriq. Suar.*, quod potentia intellectiva non sit ita limitata, ut non possit ad Sacrum, & recitationem Rosarii attendere, imo quod sufficiat unica attentio ad Deum, quæ utrique operi convenit. Similiter loquitur de recitatione Breviarii sub Sacro.

205. *Quæres IV.* An recitatione unius Rosarii satisfecerit voto, & Pœnitentiæ. ℞. *Negat.* quia duplex erat obligatio ex diversis titulis, & motivis. Similiter in materia justitiæ unico actu satisfieri non potest diversis

obliga-

obligationibus; unde Titius, si Cajo debeat centum ex contractu, & iterum centum ex injusta damnificatione, non satisfacit utrique obligationi, solvendo semel centum; quia æqualitas rei ad rem non salvatur per hanc unicam solutionem, quæ tamen unice attenditur a Justitia. In debitis vero legalibus spectatur intentio Legislatoris, qua is unum idemque opus pro pluribus obligationibus implendis acceptare potest, & solet. *Babenst.* l. c. n. 8. cum *Illsung*, *Palao*, *Reding*.

206. *Quæres V.* An, cum non determinaverit illud Rosarium, satisfecerit voto, an pœnitentiæ. ℞. *Probabil.* satisfecit utrique ex parte; quia opus est divisibile. Si autem foret indivisibile, v. g. jejunium, urgentiori v. g. præcepto Ecclesiæ potius, quam voto satisfecisset.

Casus VII.

De Subjecto Legis.

Apollonia Marito suo fere quotidie ebrio, dum diebus Veneris sero domum venit, residuas a die Jovis carnes comedendas præbet, nec cohibet filiolum quinquennem cum patre carnes comedentem. Eadem nutrit perpetuo amentem, quem sæpius ad graves execrationes & blasphemias provocat.

207. *Quæres I.* An ebrii sint subjecti præceptis Ecclesiasticis. ℞. *Affirm.* quamvis per accidens non peccent, ea infringendo in ebrietate ob impeditum actualem usum rationis, illum tamen vere habitualiter adhuc habent; ideoque peccavit Apollonia, præbendo carnes ebrio marito. Idem dicendum de amentibus, qui habent lucida intervalla, iis tamen juxta *Laymann* licite propter continuum morbum suum potest præberi caro. *L.* 1. *t.* 4. *c.* 10. *n.* 3.

208. *Quæres II.* An, & quando pueri obligentur Legibus. ℞. 1. Legibus naturalibus & divinis obligantur, dum habent usum rationis, ita ut bonum inter & malum satis discernere possint; id quod esse potest ante septimum ætatis annum. Sic puer 5. annorum (teste *S. Greg. M.* L. 4. Dial. c. 18.) cum sedens in sinu patris blasphemaret, a dæmone abreptus, & suffocatus est. Hinc væ iis Parentibus, qui ad execrationes, & blasphemias, quas evomunt filioli, rident, & dilaudant tanquam indicia generosi animi.

℞. 2. Legibus humanis probabilius ante septimum ætatis annum non obligantur, sed post illum completum, & quidem illis tantum legibus, quarum materia eorum ætati convenit, v. g. abstinendi a carnibus, audiendi Missam, annue confitendi. Ad S. Communionem ante decennium non obligantur; quia ad hanc non tantum requiritur, ut sciant discernere bonum a malo, sed etiam sacrum cibum a profano. *Ratio prioris* est; quia ante septennium non præsumitur usus rationis, etsi quandoque jam adsit; eoquod leges humanæ humano modo procedant, & attendant ad ea, quæ plerumque contingunt. *L. nam ad ea ff. de LL.* Vide *Laym.* l. c. n. 4., *Burghab.* cent. 2. casu 24. cum *Joan. Sancio*, *Palao* & aliis.

209. *Quær. III.* Quid de perpetuo amentibus? ℞. Etsi non obligentur legibus humanis, nec peccet, qui iis præbet carnes die jejunii; subjecti tamen sunt legibus naturæ, hoc ipso, quod participent naturam humanam; ita quidem, ut ipsi non peccent agendo contra legem ob defectum rationis; peccent tamen ii, qui illos inducunt ad transgressionem legis naturalis, v. g. ad blasphemandum, fornicandum &c. quia, cum hæc sint intrinsece mala, tribuuntur principali libero agenti, qui amentis opera velut instrumento utitur. *Laym.* l. c. n. 3. ibid. affirmat, quod liceat perpetuo amentibus injungere opera servilia diebus festis. Sed probabilius id negat *Jansen.* eoquod injungens censeatur pariter per amentem, tanquam per instrumentum vivum, laborare; non item, qui eis die jejunii præbet carnes, censetur per illum comedere.

Casus VIII.

Athanasius Lanio sæpe e domicilio proficiscitur, ubi est festum, quin ante discessum mane audiat Sacrum. Sæpe etiam in vicinis pagis peregrinus subsistit, ubi speciale festum agitur, quod in domicilio non celebratur; hinc etiam ibi non audit Sacrum, sed curat negotia sua.

210. Ante resolutionem *adverte:* nomine *peregrini* intelligitur is, qui ex proprio domicilio abit in alium dissitum locum, animo ibi non manendi, sed tantum per breve tempus subsistendi: *Vagi* autem sunt, qui nullibi habent proprium domicilium, sed modo in hoc, modo in alio territorio existunt absque animo, ibi diu subsistendi. Is vero dicitur habere *domicilium*, qui cepit habitare in aliquo loco, cum animo ibi perpetuo subsistendi; *quasi do-*

micilium habere dicitur, qui habitare cepit in aliquo loco, ex animo, per notabilem anni partem ibi manendi. Sic ſtudioſi, famuli, milites præſidiarii obtinent quaſi domicilium. His ſuppoſitis

211. *Quær. I.* An egreſſurus e ſuo domicilio, ubi eſt dies feſtus, ad locum, ubi non eſt feſtus, mane prius teneatur audire ſacrum. Reſpondet *Laym.* l. 1. T. 4. c. 11. n. 6. probabiliorem & communiorem eſſe, quod teneatur; hanc eſſe mentem Eccleſiaſticorum Legislatorum, quam conſuetudo, & fidelium perſuaſio interpretatur; unde Epiſcopi & Parochi merito ad hoc urgent.

Contrarium quidem defendunt ut probabile *Buſemb. Reiffenſt.* t. 2. de LL. diſt. 3. n. 37. cum *Leſſio* ex eo; quod tunc ſolum quis teneatur prævenire ſatisfaciendo obligationi, quando manente vi præcepti, & ſubjectione videt, ſe poſtea fore impeditum; non vero, quando intra tempus implendi præceptum deſinit eſſe ſubditus, non exiſtens in loco, ubi feſtum celebratur. Item ſicut is, qui debet ſolvere, & ſcit, ſe paulo poſt liberatum iri ab obligatione ſolvendi, non tenetur anticipato ſolvere; ita a pari. Prima tamen reſolutio ab his ipſis AA. ſuadetur in praxi.

212. *Quær. II.* An peregrini obligentur legibus proprii territorii. ℞. *Negative*; quia ſicut poteſtas Legislatoris ſe non extendit ultra proprium; ita etiam tales leges certo loco affixæ non obligant, niſi eos, qui in tali loco exiſtunt. Ideo Athanaſius alibi ſubſiſtens non tenebatur audire Sacrum, abſtinere a labore ſervili &c. *Suar.* L. 3. de LL. c. 22. *Laym.* l. c. n. 1. Maxime hoc verum eſt, ſi quis bona fide & juſta de cauſa abeat e loco, ubi erat obligatio jejunandi, vel audiendi Miſſam, ad locum, ubi talis obligatio non eſt.

213. *Sed quid dicendum*, ſi quis ideo exiret, ut ſe a lege v. g. jejunii, vel feſti ſpecialis alicujus loci eximeret? Reſpondent quidem plures, talem excuſari; quia utitur jure ſuo; lex enim non prohibet exire e loco, ſed tantum præcipit, ut obſervetur ab iis, qui exiſtunt in loco; nec fraus, ſed conditio loci ei patrocinatur, *& nullus videtur dolo facere, qui jure ſuo utitur.* Reg. 15. ff. de reg. jur. *Salmant. Mezger*, *Schmalzgr.* n. 41. *Bonac.* Diſp. 1. de LL. q. 2. puncto 6. n. 64. *Reiffenſt.* vero l. c. n. 41. ait, talem non carere ſcrupulo peccati gravioris; eoquod tantum in fraudem jejunii, vel alterius obligatio-

nis

nis videatur discedere. Hæc sententia officio hominis Christiani absque dubio longe conformior est.

214. *Quær. III.* An peregrinus obligetur particularibus legibus v. g. jejunii &c. illius loci, ubi subsistit. ℞. Per se loquendo, & secluso scandalo non obligatur. Ita *Sanch.* L. 1. Decal. c. 12. n. 38. *Gobat* t. 5. exper. Theol. n. 381. *Laym.* L. 1. t. 4. c. 12. n. 4. cum *S. Antonino.* *Ratio* est; quia advenæ & peregrini ob brevem moram in aliquo loco non subjiciuntur jurisdictioni, sive non acquirunt forum ibidem, ut constat ex l. *hæres absens.* ff. de judiciis: ergo nec obligantur particularibus legibus illius loci, ubi brevi tantum tempore subsistunt. *Confir.* 1. *ex c. ult. de foro compet.* juxta quod nemo sortitur forum, sive nullus subditur alterius potestati, nisi vel ratione delicti, vel contractus, domicilii, vel (ut ait *Lay.*) ratione rei sitæ in territorio, aut ratione originis: ergo peregrinus absentibus hisce titulis per hoc, quod brevi alicubi subsistat, non fit subditus illius loci. *Confirm.* 2. Obligatio manet adhuc dubia; cum TT. & Canonistæ utrinque probabiliter de ea disceptent: ergo peregrinus tuto se potest resolvere, quod secluso scandalo, & exceptis titulis prædictis sua libertas maneat in possessione contra legem particularem. Contrarium defendunt *Navarr. Covarr. Suarez* L. 3. de LL. c. 33. n. 3. *Franc. Schmier* L. 1. t. 1. c. 5. n. 170. & alii.

Neque dicas: c. *illa. dist.* 12. refertur responsum S. Ambrosii, S. Augustino datum: *Cum Romam venio, jejuno Sabbato: cum Mediolani sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.* Unde etiam commune illud: *Si fueris Romæ, Romano vivito more; & si sis alibi, vivito, sicut ibi.* ℞. S. Ambros. non dicit: *Si non vis transgredi legem*; sed *si non vis esse scandalo:* ergo non obligationem legis, sed fugæ scandali indicat, cujus periculum merito timendum; cum non omnes, qui vident hominem non servantem jejunium, sciant esse peregrinum; hoc autem scandalum sæpe vitari potest, & tunc dicta verba consilium, non præceptum continent. Vel loquitur de illis peregrinis, qui habitandi, aut diutius subsistendi gratia accedunt. Ita *Laymann* loc. cit. post n. 5., ubi etiam apte solvit reliquas objectiones.

125. *Dixi in Resol. Per se loquendo*, sive regulariter; quia peregrini 1. obligantur iis legibus particularibus, quarum violatio cederet in damnum & injuriam illius loci,

ubi morantur. Ejusmodi leges sunt: ne importentur in Provinciam vel Civitatem certi quidam libri, certæ merces, arma &c., ut solvant pedagia, vectigalia &c., observent statutam taxam &c.; æquitas enim naturalis exigit, ut, qui in alieno loco sentit commodum commercii, viarum &c., etiam sentiat onus legum necessariarum ad bonum commune, & conservationem loci. 2. Obligantur ratione titulorum supra in confirm. 2. relatorum.

Dixi 2. *secluso scandalo*, quod avertendi aliunde est obligatio.

216. *Dixi* 3. *particularibus legibus*; nam legibus communibus tenentur peregrini in omni loco, ubi illæ vigent; imo si ex speciali privilegio in proprio domicilio non vigerent, peregrinus extra Diœcesin existens eo non gauderet; quia est locale, non personale: ergo nec sequitur peregrinum alibi commorantem. Hinc si dispensatum sit in Diœcesi Herbipolensi in abstinentia a carnibus per Quadragesimam, non licet Civi Herbipolensi subsistenti in alia Diœcesi, ubi non est dispensatum, comedere carnes; quia lex jejunii per Quadragesimam est communis; dispensatio autem illa eos tantum respicit, qui actu in hac Diœcesi existunt. *Laym.* l. c. n. 3. Contrarium docet *Sanchez*; quia (ait) cives, dum absentes sunt, sed mox in patriam redituri, per fictionem juris pro præsentibus habentur.

217. Hisce resolutionibus adde I. Juxta *Lessium* & *Laym.* l. c. n. 7. contra plures eadem est ratio vagorum, quæ peregrinorum; quia nec hi subditi fiunt per hoc, quod transeant, vel brevi tempore alicubi morentur. Nec obstat, quod vagi a Magistratu quolibet capi, ac puniri possint ob delicta etiam alibi commissa. Respondet enim *Laymann*, hoc per consuetudinem introductum esse; cum vagabundi proprium Judicem non habeant, ne eorum crimina omnino impunita maneant; ex eo tamen non sequi, quod simpliciter, & in omnibus forum sortiantur: Nec propterea liberi sunt ab omni lege; legibus enim communibus adhuc constringitur eorum vita, imo & particularibus, quando instat periculum scandali. Denique vagos deobligare legibus particularibus, minus inconveniens esse videtur, quam illos subjicere omnibus legibus variorum Regnorum, Provinciarum, & Civitatum, per quas transeunt.

218. II. Ad quantum tempus se debeat extendere propositum manendi in aliquo loco, ut quis non hospes, sed loci habitator censeatur, variant AA. *Navarr.* & *Lay.* l. c.

l. c. post n. 1. resolvunt, non tantum eos, qui tempore, quod prudentis viri arbitrio magnum secundum se videri potest, v. g. per medium annum in oppido moraturi sunt, incolas censeri, & jurisdictioni subjectos, sed etiam eos, qui licet breviore tempore, certo manendi proposito alicujus negotii, vel negotiationis causa in eo loco domicilium, officinam vel tabernam fixerunt.

219. III. Peregrini etsi non teneantur statutis specialibus; privilegiis tamen & consuetudinibus favorabilibus locorum, per quæ transeunt, uti possunt. Sic Germanus transiens per Belgium diebus sabbatinis a festo Nativitatis Christi usque ad festum Purificationis B. V., ibidem licite poterit comedere carnes, & apud Hispanos intestina. *Reiffenst. La Croix* L. 3. p. 2. n. 1271.

220. IV. Si Leges certum tempus non determinent, ut primum commode possunt, debent impleri. *Regula* 14. *ff. de reg. jur.* ait: *In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.* Si vero certum tempus, horam, vel diem determinent, uti contingit per legem abstinendi a carnibus, recitandi horas canonicas, tempus accipiendum est de momento ad momentum, non quidem mathematice, sed theologice sive ecclesiastice, ut sequamur calendaria approbata, & horologia communiter bene ordinata. *Ratio* fere unica est consuetudo Ecclesiæ; & aliter nesciremus, quando præcise tempus obligationis inciperet, vel desineret. Ideo *La Croix* L. 1. de LL. n. 583. cum *Carden. Diana* & aliis improbabilem dicit eorum sententiam, qui determinatum tempus intelligunt *præter propter*, ita ut tantum venialiter peccet, qui die Jovis continuat cœnam in carnibus usque ad horam primam mediæ noctis, quæ pertinet ad diem Veneris.

221. V. Catechumeni, Judæi, aliique infideles obligantur quidem legibus Civilibus Principum, non tamen Ecclesiasticis; quia nondum baptizati, etiam non sunt subditi Ecclesiæ. Aliud est de Hæreticis legitime baptizatis. Vide *Burghab.* cent. 2. cas. 44.

CAPUT III.

De Cessatione Legis.

§. I.

Prænotanda de iis, quæ excusant ab obligatione Legis.

222. *Prænot. ad primam causam excusantem: Ignorantia* est carentia notitiæ, sive cognitionis alicujus rei. I. Alia est *negativa*, quæ est carentia notitiæ in subjecto ad sciendum non apto vel simpliciter, & ex natura sua, ut in lapide: vel pro certo tempore & statu, ut in infante aut amente. Alia *privativa*, quæ est carentia scientiæ in subjecto apto ad sciendum pro certo tempore & statu: v. g. si homo adultus, & rationis compos nesciat, quæ scire potest, ac debet. Alia *positiva*, sive *pravæ dispositionis*, quæ est carentia notitiæ veritatis cum positivo errore contrario veritati, ut si nescias, Christum esse Deum, putans, purum esse hominem.

223. II. Ignorantia alia est *juris*, qua ignoratur lex, aut consuetudo, ejusque obligatio: v. g. siquis nesciat, die Veneris prohibitam esse carnis comestionem. Alia *facti*, qua ignoratur factum aliquod, seu res particularis, ejusve conditio, ex qua actio moralis quoad suam bonitatem vel malitiam dependet: v. g. si nescias, illum cibum, quem comedis, esse carnem, vel non cogites, esse diem Veneris. Hic oblivio, inadvertentia, inconsideratio etiam nomine ignorantiæ comprehenduntur.

224. III. Dividitur Ignorantia in *antecedentem*, ita ut sit causa operis, quæ si abesset, effectus non fieret: v. g. si amicum occidisti, ratus esse feram; quia, nisi ignorasses, non occidisses. Et in *concomitantem tantum*, quæ non est causa operis, cum qua tantum, non ex qua, vel propter quam fit effectus, ita ut ille poneretur, etiamsi hæc ignorantia abesset: v. g. si occidas inimicum, putans esse feram; hunc, quem maxime occisum cupiebas, cum ignorantia, non propter eam occidisti; quia idipsum fecisses absente ignorantia. Signum primæ ignorantiæ est; quia facti te pœnitet, postquam ignorantia remota fuit: indicium vero secundæ est; quia, postquam cognovisti, non doles, sed gaudes.

225.

225. IV. Dividitur in *invincibilem*, quæ etiam vocatur *antecedens*, *probabilis*, *justa*, & *inculpabilis*, quæ vinci aut tolli non potuit, adhibita morali diligentia; quia vel nunquam in mentem venit dubitare de opposito; vel etsi in mentem venerit, morali tamen diligentia veritatis cognitio acquiri non potuit. Hæc nec directe, nec indirecte est voluntaria; quia omnem actum voluntatis antecedit. Et in *vincibilem*, quæ etiam dicitur *consequens*, *improbabilis*, & *injusta* ac *culpabilis*, quæ morali diligentia adhibita superari, & opposita scientia acquiri potuit, ac debuit. *Sporer* tria requirit ad talem ignorantiam: 1. Ut si de re, cujus notitia a tali persona in his circumstantiis haberi potuit. 2. Ut venerit in mentem cogitare, vel dubitare de tali re. 3. Ut ignorans teneatur scire illam rem spectantem ad suum statum vel officium, vel ad evitandum peccatum; alias culpabilis non erit.

226. V. Vincibilis iterum alia est *affectata*, sive directe voluntaria, dum quis studio vult ignorare, & ideo non inquirere in veritatem sive ob tædium discendi, sive ut liberius peccet, aut legis ignorantia transgressionem palliare possit. Alia *non affectata*, & indirecte voluntaria, qua quis non quidem vult ignorantiam in se, sed solum non vult adhibere diligentiam inquirendi, & cognoscendi veritatem sive obligationem; hinc indirecte censetur velle ignorantiam. Si nulla prorsus cura adhibita sit, dicitur ignorantia *lata*, *crassa* vel *supina*, qualis plerumque esse solet de iis rebus, quæ communiter ab ejusdem status vel conditionis hominibus cognosci solent ac debent. Si aliqua, non tamen sufficiens diligentia adhibita sit, dicitur levis, & non crassa ignorantia. Vide *Laym.* L. 1. t. 2. c. 4. a n. 1. usque ad 6. *Sporer* t. 1. procem. c. 2. a n. 30. usque ad 43.

227. *Prænot. ad 2. causam excus. Metus* est trepidatio mentis ob instans vel futurum malum; ideoque ex metu agere, est facere aliquid mali declinandi causa, ita ut alias id non fieret. 1. *Metus* alius est *ab intrinseco*, quando aliquis ad avertendum malum sive ex causis naturalibus, sive ex alio quocunque infortunio exortum ultro quid agit, quod alioquin non faceret: v. g. si metu naufragii merces e navi projicias, vel peregrinationem voveas. Alius *ab extrinseco*, qui ab alio agente libero directe incutitur ad aliquid agendum, quod alter alias nollet.

2. Hic potest esse *justus*, incussus scilicet ab eo, qui ex officio, ac jure potest, ac debet compellere ad aliquid agendum: v. g. si Superior Ecclesiasticus intentata excommunicatione illum compellat ad contrahendum matrimonium, qui post contracta sponsalia sine justa causa vult resilire. Vel *injustus*, scilicet incussus ab eo, qui nullum habet jus incutiendi; ut si latro mortem intentet, nisi pecuniam des.

Tertio. Alius est *gravis*, *probabilis*, *simpliciter injustus*, *& cadens in constantem virum*, quo tale malum timetur, quod etiam viro forti & constanti merito sit formidabile: uti est metus mortis, mutilationis, cruciatus atrocis, servitutis, exilii, carceris diuturni, gravis infamiæ, violenti stupri, amissionis omnium bonorum, aut magnæ partis, injustæ excommunicationis &c. Si talia vel propriæ personæ, vel alteri sibi valde conjunctæ v. g. parenti, uxori, liberis &c. inferenda sint. Monet hic *Laym.* l. c. c. 6. n. 4., & *Sporer* l. c. n. 47., ut metus sit justus, necesse esse, ut sit majoris mali, quam sit illud, quod metus causa suscipitur. Hinc *quælibet mala potius tolerare vir fortis debet, quam in peccatum consentire;* minimum enim peccatum omnibus aliis malis majus est, teste *S. Aug.* L. 1. de Civit. Dei c. 18. *Metus levis, & non cadens in constantem virum est*, qui ob leviora mala oritur. De his judicandum est prudentis judicio, consideratis circumstantiis præsertim personæ tum patientis, tum incutientis metum, item sexus, ætatis &c.; minor enim metus requiritur in fœmina, quam in viro; in juvenili, quam in adulta ætate.

§. II.

Principia generalia de causis per accidens excusantibus ab obligatione Legis.

228. Princip. I. *Ignorantia invincibilis, antecedens & concomitans tam juris, quam facti excusat a culpa; vincibilis vero non excusat.* *S. Th.* 1. 2. q. 76. a. 3. in o. *Laym.* *Sporer* l. c. & commun. *Ratio primi* est; quia, ubi non est voluntarium, ibi nulla est culpa: atqui ubi ignorantia est invincibilis, ibi non est voluntarium; hoc enim necessario requirit cognitionem: ergo. *Major* certa est ex propos. Baji 46. a *Pio V. Greg. XIII.*, & *Urbano VIII.* damnata, quæ ita sonat: *Ad rationem & definitionem peccati non pertinet ratio*

tio *voluntarii.* *Ratio secundi* est; quia vincibilis ignorantia indirecte voluntaria est hoc ipso, quod studium cognoscendi obligationem voluntarie fuerit neglectum; hac enim ignorantia laborans obligationem non cognoscit, ex propria culpa: ergo transgressio merito imputatur ad culpam. Vide dicta n. 11., & propositionem secundam ab *Alex. VIII.* damnatam. *Confirmatur* utraque regula ex *S. Aug.*, qui L. de natura & grat. C. 67. ait: *Non tibi reputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quando negligis quærere, quod ignoras.* Regula illa 13. in 6.: *Ignorantia facti, non juris excusat*, juxta *Laym.* L. 1. t. 4. c. 20. n. 7., & alios intelligenda est pro foro externo, in quo ignorantia juris communis non præsumitur, sed probari debet. Porro licet ignorantia vincibilis non excuset a peccato, facit tamen culpam leviorem, nisi sit affectata ignorantia; quia vincibilis ignorantia tunc saltem minuit voluntarium; si autem sit affectata, sæpius auget illud; quia ex magna inclinatione ad male agendum negligitur cognitio obligationis; hinc tales impii dicunt: *Recede a nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.* Job. 21.

229. *Inferes I.* Qui omittit Sacrum, invincibiliter ignorans esse diem festum, non peccat. *II.* Qui in aliqua re tantum advertit malitiam unius generis, illam solam contrahit: v. g. si quis cognoscat fœminam, invincibiliter ignorans esse consanguineam, is fornicationem tantum committit, non incestum. *Busemb.* de præcept. c. 4 dub. 1. cum *Laym.*, *Bonac.* & aliis. Vide casus de Consc. dub. t. 1. c. 2.

230. III. Quoad universalissima principia, & conclusiones inde clare & immediate deductas in materia juris naturalis non potest dari ignorantia invincibilis saltem ad longum tempus; quia talia principia: v. g. *Declina a malo, & fac bonum: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: Cuique tribuendum est suum* &c., cuilibet ratione utenti facile ipso lumine naturæ innotescunt. Ea vero, quæ secundaria tantum sunt præcepta, & per difficiles discursus ex his principiis deducuntur: v. g.: *An census germanicus sit licitus: an liceat occidere injustum invasorem pudicitiæ, vel bonorum temporalium* &c., etiam a Doctis ignorari possunt. *S. Thom.* 1. 2. q. 94. a. 6. in ☉, *Pontas* V. *ignorantia*, casu 2. *La Croix* L. 1. a n. 727. ad 737., ubi solvuntur argumenta Rigoristarum, *Girken & Sinnichii.* Romæ anno 1685. die 8. Augusti confixa est

ſequens propoſitio: *Nullam admittimus ignorantiam invincibilem juris naturæ in ullo homine, dum hic & nunc contra jus naturæ agit. La Croix* ibid. n. 726.

231. IV. Ignorantia invincibilis & juris ſtatuentis pœnam, & facti, ſicut a culpa, ita etiam a pœna excuſat. *Sporer* l. c. n. 38., *Laymann* l. c. c. 20. n. 1. cum comm.; quia pœna decernitur propter culpam: ergo ceſſante culpa tanquam cauſa, ceſſat etiam effectus, ſive reatus pœnæ. *Confirm.* ex c. 2. de Conſtitut.: *Rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non convenit.* Sic qui percuſſit Clericum, invincibiliter ignorans, eam percuſſionem ab Eccleſia eſſe prohibitam ſub pœna excommunicationis, vel ignorans, illum eſſe Clericum, non incurrit excommunicationem. *Sporer* l. c. ibid. addit, quod etiam vincibilis ignorantia (modo non ſit affectata; hæc enim æquipollet ſcientiæ) tollat pœnam latæ ſententiæ, ferendæ vero minuat, ſicut minuit culpam; ita ut Judex in tali caſu vel veniam delicti dare, vel mitiorem pœnam imponere debeat. *Suar.* L. 5. de LL. c. 12. n. 16.

232. V. Qui ſcit legem latam, ſive factum aliquod eſſe prohibitum, ignorat autem, annexam eſſe pœnam; non ſolum culpæ, ſed etiam pœnæ reus eſt ordinarie; præſertim ſi Legislator ad incurrendam pœnam non requirat contumaciam, dolum, aut temeritatem, ſed ſolam ſcientiam legis. *Suar.* l. c. n. 11., *Laym.* l. c. n. 6., *Sporer* l. c. n. 39. contra *Navarr.*, *Menochium*, & alios. *Ratio* eſt; quia omnibus notum eſt, transgreſſorem juſtæ legis juſte puniri pœna aliqua ſive ordinaria ſtatuta a lege, ſeu arbitraria Judicis: ergo transgreſſor eo ipſo cenſetur conſentire in pœnam. Sic qui ſcit præceptum Eccleſiaſticum de communione Paſchali, etſi ignoret pœnas annexas, iis tamen punitur transgreſſor.

233. *Excipe* 1. Niſi pœna ſit admodum gravis, exorbitans, & inſolita: v. g. ſi peregrinus tranſeat per regionem, in qua ſub pœna capitis prohibita eſt venatio ferarum, non videtur afficiendus tanta pœna, ſi legem violet, quam quidem ſcit, ignorat autem inculpate pœnam.

234. *Excipe* 2. Cenſuram Eccleſiaſticam, quam nemo incurrit ob delictum, cui ignorat annexam ejusmodi pœnam, niſi ignorantia craſſa vel affectata ſit; quia ad incurrendam cenſuram plerumque requiritur contumacia. Dixi *plerumque*; cenſet enim *Sporer* l. c. cum *Laym.* contra *Sanchez*, adhuc incurri irregularitatem non tantum ex defectu (de quo nemo dubitat) ſed etiam ex delicto homi-

homicidii voluntarii; quia non imponitur ob contumaciam, sed turpitudinem culpæ, qua homicida inhabilis redditur ad sacrum Altaris ministerium. *Plura de Censuris, & cas. reserv.*

235. Principium II. *Metus quicunque (nisi omnino perturbet rationem) non excusat a culpa; eam tamen minuit.* *Ratio* est; quia metus non tollit voluntarium, sed tantum minuit: ergo quod fit ex metu, absolute ac simpliciter voluntarie & libere fit; consequenter non caret culpa, quæ tamen minuitur; quia admixtum est involuntarium secundum quid, & conditionate; quia si metus, vel hæ circumstantiæ abessent, hoc vel illud non fieret. *Laym.* L. 1. t. 2. c. 6. n. 7. cum *S. Thom.* & comm.

236. *Adde I.* Nullus omnino metus etiam mortis excusat in Lege naturali quoad illas actiones, quæ sunt absolute intrinsece malæ, ita ut nulla ratione cohonestari valeant: uti sunt mendacium, odium Dei, abnegatio fidei, blasphemia, fornicatio, occisio directa innocentis; in his si adsit advertentia sufficiens, etiam metus non facit, ut ex mortali peccato fiat tantum leve. *Sporer* l. c. n. 52. cum *Tambur.*; hæc enim prohibentur absolute sine dispensatione, & malitia intrinseca ab eis inseparabilis est, quamdiu non mutatur objectum. Metus autem gravis mali excusat in Lege naturali quoad illos actus, qui aliqua ratione cohonestari, & in aliquo casu permitti possunt: sic licitum est occidere injustum vitæ aggressorem, retinere ea, quæ restitui non possunt sine periculo vitæ; hæc enim fiunt contra præcepta positiva, v. g. charitatem proximi, quæ non obligant semper pro semper, & actus hujusmodi propter aliud majus malum, & propter aliud præceptum, quo jubemur vitam propriam defendere, fiunt liciti. Idem dicendum, si a Deo per supremum dominium in res creatas mutetur materia præcepti naturalis

237. II. Gravis metus non excusat ab observatione legis divinæ, quæ principaliter respicit bonum commune Ecclesiæ; qualia præcepta sunt de administratione Sacramentorum in debita materia, & forma, sigillo Confessionis &c.; quia nullum malum timeri potest gravius illo, quod ex harum legum violatione sequeretur. Econtra gravis metus excusat in transgressione legis divinæ positivæ præcipientis, aut prohibentis aliquid in bonum privatum operantis; qualis censetur esse lex de materiali integritate confessionis, de observatione votorum &c. *Ratio* est; quia dum aliunde majus malum non sequitur, aut in alios

non

non redundat, Deus benigniſſimus cum gravi damno operantis talis præcepti obſervationem in his vel illis circumſtantiis non urgere præſumitur.

238. III. Metus gravis mortis, aut alterius gravis mali, per ſe loquendo, excuſat a peccato in transgreſſione legum humanarum; quia Legislator prudenter non cenſetur cum tanto rigore obligare. Dixi, *per ſe loquendo*; nullus enim metus excuſat, ſi cum transgreſſione legis humanæ conjuncta ſit gravis injuria Dei, contemtus Religionis, aut grave damnum Reipublicæ; quia bonum commune Reipublicæ aut Religionis prævalet privato: ergo in tali caſu, ut ait *Suarez*, lex naturalis obligat ad obſervationem legis humanæ, etiam cum periculo vitæ. Ideo non licet comedere carnes die jejunii, ut videaris eſſe Lutheranus: militi non licet deſerere ſtationem ſuam ob metum mortis: idem tenetur cum periculo vitæ hoſtem aggredi, conſcendere muros ob bonum exercitus & patriæ. *Sporer* l. c. n. 52. cum Communi.

239. IV. Violentia vel coactio (quæ eſt vis ab extrinſeco illata membris exterioribus non tantum inferens metum alicujus mali, ſed cogens ad aliquid agendum, vel patiendum contra naturalem, vel elicitam inclinationem ejus, qui vim patitur) tollit omnem culpam, & pœnam. *Ratio* eſt; quia, quod fit voluntate repugnante, in id voluntas non conſentit: ergo nec peccat. Hinc *Gratianus cauſa* 32. q. 5. *ait, violentia ſtupri animum nequaquam violari; corpori vis infertur, non animo.* Juvat hic meminiſſe eorum, quæ traduntur in Ethica & Theol. Schol. de act. hum. quod voluntas quoad actus elicitos, quales ſunt velle, nolle, amare, odiſſe &c. non poſſit pati violentiam, ſed tantum quoad actus imperatos.

240. *Princip.* III. *Impotentia implendi legem tum phyſica, tum moralis excuſat ab obligatione legis;* ad impoſſibile enim nemo tenetur. *Phyſica impotentia* eſt, quando quis opus præceptum nullo modo exequi poteſt. Sic cœcus non poteſt legere horas can. *Moralis* eſt, quando quis abſolute quidem poteſt exequi opus præceptum, non tamen ſine gravi incommodo; ut ait *Babenſt. t.* 3. *d.* 3. *a.* 3. *n.* 1. Sic etſi febricitans abſolute poſſit audire ſacrum; quia tamen ſine evidenti incommodo valetudinis templum adire non poteſt, ob moralem impotentiam ab audiendo ſacro excuſatur. Hæc impotentia prudenti judicio æſtimanda eſt ex conditione, & infirmitate perſonæ,

item

item ex gravi periculo proprii vel alieni damni, infamiæ, morbi &c.

241. *Porro hic observandum* I. Si præceptum sit de re divisibili, quæ commode potest, ac solet dividi, tunc qui non potest servare totum, tenetur ad partem, quam potest implere, si hæc sit notabilis; quia aliquo modo in ea adhuc salvatur ratio legis: ergo ad illam implendam censetur Legislator in tali casu obligare: secus, si non sit notabilis, sed modica. Sic qui non potest recitare matutinum, & laudes, potest autem reliquas horas, tenetur reliquas recitare, ut patet ex *propos.* 54. *damp. ab Innoc. XI.* Item qui tempore quadragesimæ non potest jejunare hac septimana, potest autem reliquis diebus, tenetur tunc jejunare; quia in qualibet hora can. ac quolibet die jejunii subsistit ratio præcepti, & quælibet hora, ac dies est quid divisibile & independens ab aliis.

242. *Neque dicas*: Pars major trahit ad se minorem; hæc enim regula intelligitur de majori parte personarum in aliquid communi consensu conspirantium, ut patet ex c. 1. *de his, quæ fiunt a majori parte Capituli;* non vero de majori parte objectorum, & dividuæ materiæ alicujus obligationis; ut patet in materia justitiæ; qui enim debet centum, & non potest nisi triginta solvere, non excusatur ab hac solutione, etsi non possit majorem partem debiti solvere. *Illsung.* t. 5. d. 1. q. 1. a. 6. n. 41. Hic potius locum habet illud commune: *Qui non potest solvere totum, quod debet, solvat, quod potest.* Notat tamen *Babenst.* l. c. n. 12. cum *Laym.*, quod pars debeat esse certa; nam si certo scias, te non posse jejunare per majorem partem Quadragesimæ, vel non posse recitare majorem partem Breviarii, dubites autem, an per aliquos dies jejunare, aut aliquas horas recitare possis, ab observatione horum præceptorum penitus excusaris; quia propter tale dubium non potest dividi obligatio, quin ampla via perplexitatibus & scrupulis pandatur.

243. II. Quod si lex sit circa rem indivisibilem, quæ regulariter non potest, aut non solet dividi, tunc qui non potest servare totum, etiam non obligatur ad partem; quia in hac non salvatur ratio legis: ergo nec censetur Legislator ad eam obligare. Quando autem in parte salvetur ratio legis, colligi debet 1. ex illius materia, fine & ratione; 2. ex intentione Legislatoris; 3. ex communi usu & judicio Prudentum.

244. III. Qui in re præcepta non poteſt ſervare id, quod eſt accidentale, tenetur adhuc ſervare principale, ſi poſſit; quia principale non trahitur ab acceſſorio: v. g. qui die Dominica poſt Offertorium venit ad Miſſam in ſuo loco unicam, tenetur reliquas partes Miſſæ audire; quæ enim a Conſecratione usque ad Sacerdotis Communionem peraguntur, ſubſtantialiter ad Miſſæ ſacrificium pertinent, & licet hoc præceptum quoad ſubſtantialia ſit individuum, quoad accidentalia tamen eſt dividuum. Qui autem prævidet, quod poſt Præfationem debeat diſcedere, & negligere partes principales Miſſæ, non peccat, etſi totam Miſſam intermittat; quia, deſtructo principali, deſtruitur etiam acceſſorium. Pariter qui ob gravem cauſam in die jejunii cogitur anticipare prandium, debet nihilominus ſervare jejunium, ſi poſſit; quia determinatio temporis, quo unica refectio ſumenda eſt circa meridiem, videtur tantum eſſe accidentale requiſitum ad formam jejunii. *Laym.* l. c. n. 5. cum *Suar.*, *Babenſt.* l. c. n. 5.

245. Princip. IV. *Lex directe ceſſat obligare univerſaliter reſpectu omnium*: 1. *quando ipſa mutatur vel tollitur per abrogationem, derogationem, aut per irritationem. Abrogatio* legis fit, quando lex totaliter juſta de cauſa a Legislatore, vel ejus Succeſſore caſſatur. Juxta *P. Elbel* Confer. 15. num. 412. & comm. valida quidem eſt abrogatio legis ſine juſta cauſa, non tamen licita, ita ut abrogans peccet pro ratione materiæ vel damni bono communi inde illati. *Derogatio* fit, quando Legislator unum vel alterum articulum legis mutat, aut a generali conſtitutione certos caſus excipit. Sic innuitur *l. derogatur ff. de verb. ſignif.: Derogatur legi, cum pars detrahitur: abrogatur legi, cum prorſus tollitur. Irritatio* legis fit, quando lex ab inferiori Magiſtratu conſtituta, auctoritate Superioris reſcinditur, ſeu irrita declaratur. *Reiffenſt.* in Theol. Mor. T. 2. de LL. diſt. 4. num. 27. Denique lex nova generaliter lata tollit priorem contrariam, etiamſi de ipſa non faciat mentionem. Ita *c.* 1. *de Conſtit. in* 6. Ubi excipiuntur ſpecialium locorum conſuetudines & ſtatuta, niſi Legislator exprimat, velle ſe iis derogare, quod fit ſequenti vel ſimili formula: *Nulla obſtante conſuetudine contraria: Non obſtantibus quibuscunque conſtitutionibus locorum* &c. Excipiuntur etiam leges priores ſpeciales: ſic leges generales de teſtamentis non comprehendunt teſtamenta ad pias cauſas, militum, & alia privilegiata.

246. 2. *Cessat lex cessante ejus causa motiva sive finali adæquata, & respectu totius communitatis; cessante enim causa cessat effectus. c. cum cessante, de appellat.* Quando autem lex lata est ob plures causas, & una tantum earum cessat, vel quando causa cessat respectu particularis personæ, non vero totius communitatis, tunc manet obligatio legis hoc ipso, quod maneat ejus finis & utilitas. Vide dicta *num.* 195. Sic in casu, quo Princeps prohibet venationem ob frequentia homicidia, & neglectum curæ domesticæ & officiorum; etsi respectu Titii cesset causa homicidii, manet tamen obligatio respectu Titii, manente neglectu curæ domesticæ & officiorum.

247. 3. *Lex humana potest etiam tolli per consuetudinem rationabilem, & legitime introductam.* Ita *Commun.* ex c. ult. de Consuet. Dixi 1. *Lex humana;* contra legem enim divinam & naturalem nulla currit consuetudo, quæ potius est corruptela, ut habetur in c. cit. Dixi 2. *rationabilem;* nam irrationabilis juxta *Laymann* L. 1. t. 4. c. 24. num. 4., & *Reiffenst.* loc. cit. num. 38. censetur consuetudo, quæ vel juri naturali aut divino adversatur, aut jure Canonico reprobatur: quæ est contra libertatem Ecclesiasticam, ut ait *Suarez*: item quæ peccandi occasionem præbet, vel alia ratione communi utilitati perniciosa est. Dixi 3. *legitime introductam;* hæc enim tantum obtinet vim legis. Quanto autem tempore opus sit ad legitime præscribendum contra legem, juxta *Suar.* L. 7. de LL. c. 8. num. 13. certo definiri non potest generaliter pro diversis effectibus & circumstantiis: ibidem addit, ad minimum requiri decennium contra legem Civilem; eoquod ad talem præscriptionem juxta *l.* 1. *c. quæ sit longa consuet.* requiratur longum tempus, tale autem censetur decennium. *l. super longi. C. de præscript.* Juxta *Laymann* L. 1. t. 4. c. 3. n. 4. contra legem Ecclesiasticam nondum receptam, Legislatore ignorante, ad tempus præscriptionis requiritur decennium, contra receptam spatium 40. annorum; *Reiffenst.* vero l. c. n. 42. cum *Lessio*, *Pyrrhing.* & aliis ait, generaliter sufficere decennium. Vide *Jus Canon.*

248. Princip. V. *Cessat etiam legis obligatio per legitimam dispensationem.* Hæc enim est legis relaxatio publica auctoritate facta, sive exemtio a legis obligatione in aliquo casu particulari, ubi lex alioquin obligaret: ergo si hæc legitime & ex justa causa fiat, deobligat. De speciali

ali dispensatione circa votum, matrimonium & censuras suo loco agemus. Hic generaliter

249. *Adverte* 1. Dispensatio alia est *expressa*, quæ verbis aut aliis signis fit, quibus manifeste constat de voluntate Dispensantis. Alia *tacita*, quæ ex aliquo facto aut actione Superioris prudenter colligitur: v. g. si Episcopus sciat, aliquem esse irregularem, & nihilominus vel ipse eundem ordinet, aut dimissoriales illi concedat ad Ordines suscipiendos, aut approbet, vel Parochiam conferat. *Suarez* L. 6. de LL. c. 13. n. 21., *Palao* d. 6. punct. 12. n. 3. *Ratio* est; tum quia juxta reg. 43. in 6. *Qui tacet, consentire videtur*, præcipue si ex officio loqui videatur; tum quia Superiori ex officio incumbit, impedire transgressionem legis, si facile possit: atqui non potest, si taceat, aliter impedire, nisi dispensando: ergo, ne Superior & subditus delinquere debeant censeri, judicandus est dispensare. Bene tamen notandum, quod ad tacitam dispensationem non sufficiat quælibet præsumta voluntas Legislatoris; necessarium enim est, ut sciat Superior id, quod agitur; qui enim nescit, utique non consentit. Nec sufficit sola ratihabitio de actu præterito aut futuro; quia, ut ait *Babenst.* t. 3. d. 3. a. 4., dispensatio est exemtio a lege contra legem: ergo sicut non sufficit voluntas futura ad ferendam legem, sed requiritur actualis, ita etiam ad exemtionem &c. Hinc illegitime natus, etsi certissime sibi persuadeat, Superiorem dispensaturum esse, si causam cognosceret ex hac persuasione Ordines suscipiens, censuram suspensionis incurrit. Item Sacerdos jurisdictione carens invalide ex ea persuasione absolveret, quod, si sciret Ordinarius præsentem casum, haud dubie conferret jurisdictionem. *Laym.* 1. t. 4. c. 22. num. 8. Similiter ut quis in gradu prohibito legitime contrahat cum consanguinea matrimonium, non sufficit, quod præsumat, Pontificem dispensaturum. *Babenst.* loc. cit.

250. *Adverte* 2. Dispensatio iterum alia est *licita*, quæ cum justæ causæ cognitione fit: alia *illicita*, quæ temere & justa causa non cognita fit. De his *Suarez* L. 6. de LL. c. 18. n. 19. & 20., *Laymann* loc. cit. num. 10. *Valida* est, quæ ita subsistit, ut excuset a transgressione legis. *Invalida*, quæ sic non excusat. Legislator dispensans sine justa causa in sua lege valide quidem, sed non licite dispensat: *Valide;* quia obligatio legis totaliter dependet a voluntate Legislatoris: ergo sicut potuit legem non ferre, vel ab initio statuere, ut hos vel illos non obligaret;

ita

ita etiam postea absque causa poterit ab obligatione eximere, quos voluerit. *Illicite* autem; quia ad legitimum usum potestatis legislativæ pertinet, in pari causa obligationes æqualiter distribuere, ne quasi per acceptionem personarum, & inæqualem exhibitionem favoris subjectio nimis onerosa, & gubernatio justis querelis obnoxia reddatur. *Babenst.* loc. cit. n. 21. Dispensare autem sine justa causa in præcepto graviter obligante, esse tantum peccatum veniale, per se loquendo, & secluso scandalo, docent *Thom. Sanchez* L. 8. de matrim. disp. 18. n. 7., *Laym.* l. c. n. 13. & alii, quorum sententiam *Babenst.* l. c. vocat probabiliorem (contra *Suarez* l. cit n. 9., qui dicit, esse mortale in genere suo) quia Legislator utitur jure suo, non secus, ac si quis prodigat pecuniam suam: ergo sicut prodigalitas ex genere suo est tantum veniale peccatum, ita etiam &c.; addit tamen *Laymann*, si aliquibus a communi tributo vel obsequio sine justa causa exemtis alii notabiliter plus gravarentur, fore peccatum grave.

Inferior absque justa causa in lege Superioris non tantum illicite, sed etiam invalide dispensat; quia Superior non præsumitur inferiori dedisse potestatem, in lege sua temere dispensandi. *Babenst.* l. c. n. 23. Similiter peccat, qui dispensatione sine justa causa impetrata utitur, non quidem directe contra legem positivam, cujus obligatione revera solutus est, sed contra legem naturæ peccato singularitatis & insolentiæ ex genere suo veniali. *Laym.* ibid.

251. *Adverte* 3. Potestas dispensandi alia est *ordinaria*, quæ alicui vi sui officii competit: talem habet Legislator, ejusque Successor; hic enim reputatur eadem persona cum illo, & in eandem potestatem succedit. Alia *delegata*, quæ ex concessione habentis potestatem ordinariam convenit inferiori: hæc si concedatur ab ipso jure, utpote officio aut dignitati annexa, æquiparatur ordinariæ, diciturque *perpetua*, qualem in multis habent Episcopi. *Pure delegata* non a jure, sed a Superiore duplici modo solet concedi: 1. per modum puræ commissionis vel mandati in favorem certæ causæ & personæ, cum qua dispensatur. Hæc, delegante mortuo, exspirat, si res adhuc sit integra, sive causa executioni nondum mandari cepta, juxta *c. relatum. de officio Delegati*, & *c. si cui*, *de præbend. in 6. Excipe*: nisi delegatio a dignitate potius, quam persona particulari delegantis orta videatur sub tali verborum formula: *Sedes Apostolica tibi committit*; Sedes ipsa non moritur, sed in Successore continuatur. 2. Per modum gra-

Digitized by Google

tiæ in favorem Delegati, quæ si absolute conferatur, non exspirat morte delegantis. *Laym.* l. c. n. 6. Pure delegata non potest subdelegari ab habente illam, qui eam accepit non ut Dominus & Principalis, sed ut minister & executor. Varias limitationes vide apud *Salmant.* t. 11. de LL. c. 4. n. 52. Ex his inferes.

252. 1. Quivis Legislator, ejusque Successor potest cum suis subditis in lege propria dispensare. Ita *Comm.* Vide dicta *n.* 250. Inferior autem non potest dispensare in lege Superioris, nisi in certis casibus infra cit. juxta *Clement. Ne Romani. de elect. & c. cum inferior.* 21. *Ita Suar.* L. 6. de LL. c. 14. n. 4. *& Commun.* contra *S. Anton.*, *Sotum* & alios, qui volunt, quod inferior possit dispensare in lege Superioris, quoties ea dispensatio non est expresse reservata aut interdicta.

253. 2. Papa dispensare potest in omni jure Ecclesiastico tam universali, quam particulari, imo etiam in iis Apostolicis Canonibus, quos tanquam Ecclesiæ Præsides condiderunt, v. g. de jejunio Quadrag., observatione Dominicæ, non ordinandis bigamis &c.: non autem in iis Canonibus, quos Apostoli a Christo Auctore acceptos tanquam ministri Ecclesiæ promulgarunt & tradiderunt, v. g. de parvulorum Baptismate, indissolubili vinculo Matrimonii consummati &c. *Laym.* l. c. n. 3. cum *Suar. Azor.* & *Comm.* Vide *c. proposuit* 4. *de concess. præb.*

254. 3. Episcopus regulariter non potest dispensare in Legibus Pontificiis, sacris Canonibus, Constitutionibus Apostolicis, & Decretis CC. generalium, nisi in casibus a jure sibi concessis *Suar.* l. c. *Reiffenst.* tit. c. de Constit. n. 463., *Rebuffus* §. de dispens. ad plura benef. n. 26. *Primum* patet ex can. *nulli fas sit* 25. q. 1. & can. *Institutionis* 25. q. 2. *Ratio* est; quia dispensatio est actus jurisdictionis: atqui Episcopus tanquam inferior non habet jurisdictionem respectu Papæ aut Conciliorum Gener. ergo. Quoad *Secundum*

Quinam sint illi casus, in quibus ex concessione juris communis potest Episcopus dispensare, vide apud *Barbos.* P. 2. de offic. & potest. Episcop. allegat. 33. & seqq. & L. 1. Juris Eccles. univers. c. 11. a. n. 134. Satis amplam concessionem *Conc. Trid.* vid. Sess. 24. c. 6. de reform. *Speculator* L. 1. §. de dispens. ultra sexaginta casus in jure scriptos numerat. Itaque generaliter Episcopi tunc in dictis possunt dispensare, 1. ubi in jure expresse conceditur potestas, ut fit *c. penult. de elect. c. At si Clerici.*

rici. §. *fin. de judiciis* &c. 2. Quando est causa magnæ necessitatis, vel evidentis utilitatis de novo emergens, vel quando periculum est in mora, nec facile ad Papam recurri potest. *Reiffenst.* l. c. n. 470. cum 8. gravibus Auct. *Ratio* est; quia ita exigere videtur pastorale officium Episcoporum, ne oves concreditæ in casu urgentis necessitatis destituerentur necessariis auxiliis. 3. Vi consuetudinis legitime præscriptæ; hæc enim tribuit jurisdictionem. 4. In casibus frequenter occurrentibus, v. g. in jejuniis ab Ecclesia indictis, in votis Papæ specialiter non reservatis, in observatione festorum. 5. In materia levi, sicut ob levem percussionem Clerici absolvit Episcopus ab excommunicatione, ut patet ex *c. pervenit.* 17. *de sent. excommun.* 6. Quando dubium est, an casus indigeat dispensatione; tunc enim vel potest declarare, quod non indigeat dispensatione, vel ad cautelam dispensare. Plura apud *Schmalzg.* tit. de Constit. num. 59.

§. III.

Resolvuntur Casus.

Casus I.

Anicetus hora undecima noctis præcedentis festum solemne in utroque foro ad venationem exit, prævidens, se altero die non posse audire Sacrum. Idem die Jovis ita se inebriat, ut facile ab experientia prævideat, quod diebus sequentibus sit laboraturus, nec die Dominica auditurus Sacrum.

Quæres I. An peccet is, qui ponit impedimentum servandi legem.

255. Ante ℞. advertendum: impedimenta adimplendi præcepta sunt duplicia: alia solum excusant ab obligatione, v. g. infirmitas, ignorantia, impotentia, oblivio &c. alia penitus liberant ab obligatione præcepti, qualia sunt dispensatio, egressus e loco, ubi præceptum obligat &c. His prænotatis

256. ℞. 1. Non peccat, qui ponit aliquod impedimentum penitus liberans ob obligatione præcepti, vel non aufert, tametsi possit, vel non prævenit implendo legem. *Ratio* est; quia alias peccaret, qui ex justa causa peteret dispensationem. Vide *dicta n.* 212.

257. ℞. 2. Peccat, qui tunc ponit impedimentum mere excusans, quando lex vel actu jam urget, vel obligatio saltem moraliter jam existit. Ideoque Anicetus exiens hora undecima noctis peccavit; quia tunc moraliter jam censetur adesse festum, & urgere præceptum. Sic etiam peccat, qui abjicit Breviarium, quod unicum habet, vel alteri donat, ne illud debeat recitare; qui enim ad legem obligatur, etiam tenetur ad media ordinaria, & ex natura rei proxime necessaria procuranda, ac tollenda impedimenta per se impedientia. *Tambur.* 4. Decal. c. 2. §. 2. *Illsung* t. 1. d. 2. n. 37. *Gobat* in Quin. t. 5. c. 27. ubi hanc quæstionem fuse tractat.

258. ℞. 3. Non peccat, qui uno alterove die, antequam urgeat *lex humana*, se reddit impotentem ad legem observandam; modo non ex directa intentione violandi legem procuretur impotentia, vel ponatur impedimentum. Ideoque Anicetus se inebriando quidem peccavit; ita tamen, ut illa ebrietas solam specificam suam malitiam retineat, & non contrahat novam ex futura omissione Sacri. Ita *Gobat* l. c n. 75. cum *Bonac. Suar. Palao*, *Becano.* Dixi, *lex humana;* ibidem enim recte ait *Gobat* num. 63. quod præcepta naturalia ad hoc obligent, ne aliquot diebus, antequam obligatio urgeat, ponatur impedimentum; ideoque peccat miles, qui die Lunæ omne peculium suum potitando consumit, prævidens, se exinde coactum iri, reliquis diebus ex rapto vivere.

259. Denique n. 18. monet *Gobat*, propter plurimas difficultates generaliter attendendum esse, quoties non constat, esse communem sensum Fidelium, quod hæc vel illa lex humana in particulari obliget ad non ponendum impedimentum pridie instantis executionis, toties censendum esse, non adesse ejusmodi obligationem, exceptis obligationibus justitiæ in quibusdam casibus. Sic ex communi sensu TT. peccaret contra præceptum de Communione Paschali, qui eam differret usque ad ultimam diem determinati temporis, & pridie discederet, ubi sciret, non fore copiam sumendi Eucharistiam. Vide etiam *La Croix* de LL. a. n. 782. ubi sub finem n. 795. ait cum *Illsung.*, cum in hac quæstione non possit dari regula generalis; attendendam esse mentem Legislatoris, & finem legum, quæ quandoque facilius, alias difficilius patiuntur poni impedimentum.

260. *Quær. II.* Quis censendus sit agere in fraudem legis. ℞. Ex dictis 1. qui ponit impedimentum *mere excusans*

cusans observationi legis, cujus obligatio jam existit actu, saltem moraliter secundum prudentum ac piorum æstimationem. 2. Qui tale impedimentum ponit etiam ante legem actu urgentem, ea tamen intentione, ut a tali lege, quando actu obligabit, se eximat. 3. Econtra non agit in fraudem legis, qui ponit impedimentum *penitus liberans* observationi legis, dummodo illud ponere non prohibeatur alia lege. *Ratio horum* est; quia impedimentum excusans per accidens tantum deobligat ob observatione legis; unde dum quis illud ponit, dici non potest uti jure suo: impedimentum vero liberans per se deobligat; proinde illud ponens recte dicitur uti jure suo: ergo nec committit fraudem. Vide *dicta n.* 213.

Dixi, *dummodo non prohibeatur alia lege:* sic egrediens in locum, ubi *Trid.* non est receptum, eo præcise animo, ut ibi matrimonium clandestine contrahat, & postea revertatur, agit in fraudem legis sive constitutionis *Urbani VIII.* talem egressum prohibentis, imo tale matrimonium annullantis.

Casus II.

Albertus die Dominica mane subitaneam sentit infirmitatem, ideoque non audit Sacrum, quia probabiliter judicat, se non obligari lege. Idem sub initium Quadragesimæ ex cibis quadragesimalibus certum sanitatis periculum prævidet, non tamen audet vesci carnibus, nisi petita prius a Parocho dispensatione.

261. *Quæres I.* An Albertus peccaverit non audiendo Sacrum. ℞. Non peccavit, sed prudenter ob veram & subitaneam infirmitatem judicavit, se non obligari. Vide *dicta n.* 240.

262. *Quæres II.* An, qui ex legis observatione prudenter sibi periculum imminens prævidet, dispensatione indigeat. ℞. In casibus, qui frequenter occurrunt, v. g. in esu carnis uno alterove die, auditione Missæ &c. per se loquendo, non indiget; quia ipsa necessitas excusat. In casibus autem gravioribus & rarioribus, v. g. in proclamationibus, indiget; puniunt enim Superiores, si aliter fiat; tutius tamen semper est, etiam in aliis recurrere ad Parochos vel Confessarios pro declaratione, ad quid hic & nunc lex obliget. Addit *La Croix* n. 877. de LL. cum *S. Thom. Cajet.* & aliis: Si judicari non possit probabiliter, sed mere dubium sit, an casus comprehendatur sub lege,

recurrendum esse ad Superiorem; si id fieri nequeat, servandam esse legem, utpote quæ tunc manet in possessione.

Casus III.

Anastasius propter infirmitatem, quam sentit ab initio Quadragesimæ, impetrat dispensationem in jejunio; sed post quatuordecim dies integre reconvalescit, & pergit uti dispensatione.

263. *Quæres.* An cessante infirmitate licite pergat uti dispensatione. ℞. Ex supposito, quod integre restituta sit sanitas; ita ut nec prudenter timeatur periculum alicujus infirmitatis ex jejunio, non licet ulterius dispensatione uti. *Suar.* l. 8 de LL. c. 30. n. 9. *Th. Sanch.* l. 8. de Matrim. d. 30. n. 14. *Laym.* l. 1. t. 4. c. 22. n. 16. *Ratio* est 1. quia cessante causa finali adæquata, cessat jus commune: ergo multo magis dispensatio: atqui infirmitas fuit causa adæquata dispensationis: ergo. 2. Absque causa justa non potest licite concedi dispensatio: ergo nec illa potest perseverare sublata causa totali. 3. Obligatio Ecclesiastici jejunii successive ligat: ergo etiam dispensatio successive operatur liberationem a lege, dum causa subsistit. Non videtur alia esse intentio dispensantis, ita ut tacite inclusa sit hæc conditio: *Si causa maneat.* Imo absente omni alia causa non potest prudenter præsumi, quod Superior etiam pro eo tempore velit dispensare, quando penitus cessat causa dispensandi. Neque hic appicari potest commune illud, favores esse ampliandos; quia dispensatio utpote contraria legi est strictæ interpretationis. Contrarium resolvit *Escobar*, *Burghab.* Cent. 1. casu 24. Ipsemet *Sanch.* l. c. n. 13. sub finem ait, probabile esse, dispensationem absolute datam valere, quamdiu non revocatur, sicut lex semel sublata non redit absque voluntate Legislatoris. Quæ opposita sententia tunc in praxi tuta esse videtur, quando cessante causa finali, alia prudens causa dispensationis absolute concessæ habetur, v. g. ob periculum relapsus in eundem morbum, vel ob aliam causam per se connexam cum allegata in petitione. Vel si dispensatio redacta sit ad actum irrevocabilem, v. g. ad matrimonium ab eo contractum, qui propter graves tentationes petiit dispensationem super voto continentiæ; his enim cessantibus, non cessat dispensatio, durante matrimonio.

Casus

Casus IV.

Arnoldus Religiosus, absens a Monasterio ex præsumta Superioris voluntate, accipit ab amico Ducatum. Idem sine Superioris licentia se subjicit obsequio Principis, ad habendam singulis diebus Dominicis concionem in Sacello Aulico, nixus privilegio, quod Ordini suo fuit olim concessum.

264. *Quæres I.* An Arnoldus peccaverit contra votum paupertatis. ℞. *Negative* (ex supposito, quod hic modus admittendi speciali statuto Ordinis non prohibeatur) quia ad simplicem licentiam sufficit præsumta voluntas Superioris; per licentiam enim non solvitur obligatio, sed conceditur operatio, ut exerceatur juxta modum a voto vel lege præscriptum; adeoque non est contraria legi, sicut dispensatio: ergo hæc est strictæ interpretationis de voluntate actuali Legislatoris; licentia autem tanquam favorabilis extendi potest ad præsumtam. *Babenst.* de dispens. n. 3. & 8. Nihilominus juxta communem tenetur postea Superiori manifestare factum.

265. *Quæres II.* An in secundo casu licite usus fuerit privilegio sui Ordinis. ℞. *Negative.* Prob. ex *Trid.* Sess. 25. cap. 4. de Regularibus, ubi ita statuitur: *S. Synodus, ne quis Regularis sine sui Superioris licentia prædicationis vel lectionis, aut cujusvis pii operis prætextu subjiciat se obsequio alicujus Prælati, Principis, vel Universitatis, vel Communitatis, aut alterius cujuscunque personæ seu loci; neque ei aliquod privilegium aut facultas ab aliis super iis obtenta suffragetur.* Vide propos. 36. ab *Alex. VII.* damnatam.

266. *Quæres III.* Quid, & quotuplex sit privilegium. ℞. 1. Privilegium est lex privata in favorem alicujus data a legitimo Superiore: *Lex* dicitur, quia obligat, non quidem ipsum privilegiatum ad utendum privilegio, sed alios indirecte ad non obsistendum: *Privata* est, quia beneficium *particulare*, v. g. exemtionem fori, & *particularibus* v.g. Clericis, ut sunt pars Communitatis, concedit.

267. ℞. 2. Aliud est *reale*, quod proxime ac directe conceditur intuitu rei, loci, officii, dignitatis, v. g. prædii, Monasterii, Ecclesiæ, Episcopatus &c. mediate tantum pertinet ad personas. Aliud *personale*, quod directe ac proxime confertur in personæ favorem, subinde mediate in alios, vel in locum redundat. Aliud est *mixtum*, quod

ita conceditur alicui Communitati, ut eo etiam uti possint singula ejus membra. Hujusmodi sunt privilegia Religiosorum, studiosorum, militum &c. differt a dispensatione, quod hæc non necessario sit perpetua, sed sæpe unico actu exspiret. *Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.* Reg. 7. in 6. Reale autem cohæret rei, & cum eadem exspirat. Privilegia concessa cum onere aliorum amittuntur per non usum aut usum contrarium, & hoc vel via præscriptionis, vel tacitæ renunciationis; privilegia vero, quæ meræ gratiæ, tum affirmativa, v. g. indulgentiæ, tum negativa, v. g. non jejunandi, non sic amittuntur per non usum. *Reiffenst.*

268. R. 3. Privilegia *contra jus commune* plerumque strictæ interpretationis esse debent, juxta *c. Porro. & c. Sane. de Privil.* favor enim juris communis merito præferendus est favori privato. *Excipe* 1. Nisi tale privilegium datum sit in favorem causæ publicæ, piæ, religiosæ &c. ideo juxta *Suar.* L. 8. de LL. c. 27. num. 7. privilegium exemtionis Clericorum a jurisdictione Principum sæcularium, vel Religiosorum a jurisdictione Ordinariorum ample interpretandum est in Religionis favorem. 2. Si privilegium a jure communi exorbitans motu proprio Principis concessum sit, tunc meretur amplam interpretationem, utpote quod proprium Principis beneficium est, & ex certa scientia datum censetur. *Suar.* ibid. n. 8. Privilegium vero *præter jus*, v. g. potestas absolvendi vel dispensandi, & aliæ multæ gratiæ iis concessæ, quibus lege communi non competunt, late interpretari debent, *c. quia circa. de privil. & c. olim. de V. S.* item *l. 3. ff. de Constit. Princip.* dicitur, *beneficium Principis quam plenissime interpretari debere.* Unde facultas concessa Episcopis in *Trid.* Sess. 24. c. 6. de Reform. etiam competit Episcopo confirmato, etsi necdum consecrato. Item iis etiam, qui Episcopo in jurisdictione æquiparantur, videlicet Capitulo, Sede vacante. *Laym.* L. 1. t. 4. c. 23. n. 5. cum *Sanchez* contra *Suar.* quam doctrinam limitat *Laym.* ibid. n. 6. nisi beneficium in alterius præjudicium cedat, cujusmodi est exemtio a decimis, a jurisdictione Ordinarii, aut si præbeat occasionem scandali aut litium; nam eatenus odiosum censeri debet. Denique pro interpretatione privilegii ante omnia attendi debet ad mentem & intentionem concedentis, ad personam, cui confertur, ad postulationem & procemium, item ad materiam privilegii, & omnes circumstantias.

269. Porro Ordines Religiosi Mendicantes habent inter se, & cum non Mendicantibus perfectam communicationem privilegiorum, ut cum communi ostendit *Reiffenst* L. 5. Decretal. 55. Privilegium autem concessum uni Religioso privato, non communicatur aliis Religiosis. Excipitur etiam privilegium alicui Ecclesiæ ad tempus determinatum, vel ob specialem rationem concessum, v. g. quando indulgentia conceditur loco speciali, quia ibi est imago B. V. cum magna veneratione Fidelium; secus est de indulgentiis perpetuis, & quæ continent rationem generalem.

„270. *Quæres* 1. Quid requiratur ad effectum Privi-„legii.

„℞. 1. *Integritas concessionis*, hoc est, ut sit *datum* „seu *signatum* & *completum* per Commissarium, aut de-„legatum dispensatorem: e. g. si Papa consentiens in di-„spensationem eam committat Episcopo loci; non tamen, „ut sit etiam præsentatum; nam gratia a die datæ effectum „habet, & non primum a die præsentatæ, quo nempe pri-„vilegiatus accipit litteras: est commune axioma. 2. *Cau-„sæ finalis verificatio, & obtinibilitas tempore integræ „concessionis;* quia Superior dat privilegium ex suppositio-„ne, quod finis sit obtinibilis, & causa dandi verificetur, „sive det motu proprio, sive ad instantiam. Quare si pe-„tatur favor ineundi matrimonium cum consanguinea pro-„pter legitimationem prolis, si hæc moriatur, antequam „aut Papa per se, aut per delegatum Episcopum dispen-„saverit, favor erit nullus. Idem est, si Beneficiandus „tempore concessionis nondum habet ætatem debitam &c. „3. *Effectus tamen hic perdurat, licet causa finalis cesset „post tempus integræ concessionis*; quia dans concessit pri-„vilegium absolute, & non affixit ejus valorem condi-„tioni futuræ. Igitur valebit prius matrimonium, modo „proles vivat tempore, quo a Papa obtenta, & ab Epi-„scopo executioni data est dispensatio, quamvis moriatur, „antequam Parentes matrimonium contrahant: *item* di-„spensatus in voto castitatis ob actuale periculum incon-„tinentiæ, aut accipiens privilegium ad duo beneficia ob „inopiam pergit uti privilegio, etsi post collationem ab-„solutam favoris cesset periculum incontinentiæ aut in-„opiæ: *aliter loquendum*, si privilegium sit concessum „*ad actum successivum* propter causam pariter divisibilem, „e. g. dispensatio in Breviario, vel jejunio quadragesimali

„ob debilitatem, si postea convalescas. Ita *Illsung. tr.* 1. „*d.* 3. *a.* 6. *& alii.*

„*Dices* 1. Ad Privilegium etiam requiritur *causa* „*justa*, sicut ad valorem indulgentiæ. 2. In dispensatio„nibus, Apostolicis gratiis non sufficit *signatura;* sed re„quiritur *expeditio* in curia, ut litteræ desuper sint con„fectæ, ut habet regula 52. Cancellariæ; præterea privi„legium non residendi in beneficio requirit *Scripturam*: „ergo & alia privilegia. 3. Etiam requiritur *innotescen„tia*, vel *acceptatio.* 4. *Lex cessat cessante fine:* ergo & „Privilegium.

„℞. *Ad* 1. N. disparitas cum indulgentiis est, quod „Papa eas det ut dispensator, non ut Dominus. *Ad* 2. „Litteræ tantum requiruntur pro foro externo, non in„terno; rescriptum non residendi est specialiter exceptum. „Ad 3. Insinuatio privilegii facienda est privilegiato vel ter„tio, cui per privilegium derogatur; acceptatio &c. tan„tum requiruntur ad usum vel privilegium in actu secun„do, non ad substantiam & in actu primo. *Ad* 4. N. C. „quia lex ablato fine non manet utilis Reipublicæ, ut „privilegium manet favorabile, ex quo patet, privile„gium participare aliqua de lege, aliqua de donatione.

„*Q.* 2. Quomodo cesset privilegium.

„℞. Modis 6. tollitur. 1. *Lapsu temporis*, si re„stricte datum. 2. *Cessatione causæ inductæ*, quæ scili„cet fuit motivum unicum vel primarium factæ concessio„nis, & non mere *impulsivæ*, quæ fuit causa libentius „dandi &c. 3. *Interitu subjecti*, vel personæ, cui da„tum est, si privilegium est *personale*, vel rei, si *reale.* „4. *Renuntiatione privilegiati*, quæ tamen non procedit, „si privilegium sit connexum statui e. g. clericali; vel „officio e g. Thesaurarii; vel renuntiatio cedat in præju„dicium communitatis &c. 5. *Abusu* vel illud extendendo „ultra limites concessionis, vel sumendo inde occasionem „delinquendi; mere autem *non usu* sive *negativo*, eo quod „occasio utendi non fuerit, sive *omissivo*, eo quod privile„giatus data occasione non fuerit usus, non cessat privile„gium. 6. *Revocatione concedentis*, quarum una est *ta„cita*, seu implicita per actum contrarium a concedente „positum; altera *expressa*, sed per clausulam non obstan„tiæ seu derogatoriam generalem; tertia expresse per clau„sulam derogatoriam specialem. Porro in Privilegiis in „specie hic ordo servandus.

„1. Privilegium ſimpliciter conceſſum revocatur „per clauſulam derogantem generalem: *non obſtantibus „quibuscunque privilegiis.* 2. Privilegium in corpore Ju„ris clauſum revocatur per actum contrarium lege uni„verſali, ſeu generali conſtitutione præceptum, vel per „clauſulam: *non obſtante privilegio etiam inſerto juri „communi* &c. 3. Privilegium ſpeciale, quod præſumi„tur Pontifex ignorare, niſi ſpecialem de eo mentionem „faciat, revocatur per clauſulam; *motu proprio, & ex „certa ſcientia*, vel alia hujus privilegii ſcientiam indi„cante. 4. Privilegium conceſſum a Concilio generali e. „g. Tridentino revocatur per clauſulam: *non obſtante „Concilio Generali quocunque:* vel: *Tridentino.* 5. Pri„vilegium conceſſum cum ſpeciali clauſula derogatoria „debet in ſui revocatione derogatoriam illius derogatoriæ „continere; ſcilicet; *non obſtantibus quibuscunque privi„legiis ſub quacunque forma conceſſis:* vel addendo: *ac ſi „ſingulæ privilegiorum formulæ de verbo ad verbum in„ſertæ forent.* 6. Denique privilegium, quod privile„giato tribuit jus rigoroſum e. g. oneroſum intervenien„te pacto conceſſum &c. non revocatur valide, niſi cauſa „publica adſit, fiatque inſinuatio privilegiato, aut com„penſetur per aliud.

„*Q.* 3. Unde oriatur privilegium immunitatis Ec„cleſiaſticæ. ℞. Juvat hic ſententias modernas recenſere, „& auctores conſulendos addere, reliqua Canoniſtis relin„quere. 1. Opinio eſt *quorundam Juriſtarum poſt Pau„lum Venetum, Joan. Marſilium* &c. qui dicunt, Cle„ricos ſubditos eſſe per ſe Principi laico in omnibus tem„poralibus etiam perſonalibus, & quod immunitatis ha„bent, id ex favore Principum deſcendere: ſic argutan„tur: dantur duæ Monarchiæ in mundo: *Sacra & Eccle„ſiaſtica* quoad cauſas ſpirituales e. g. fidem, ſacramenta, „ſacrificia, cultum divinum &c. & *Profana, ſeu Politica* „quoad cauſas temporales e. g. judiciorum criminalium, „Civilium, tributorum, onerum publicorum &c. prima „eſt penes Vicarium Chriſti ac Clericos privative, altera „penes ſupremum Principem laicum plene, ut huic quoad „temporalia nulla perſona ſit exemta de jure; cum non „detur ſtatus in ſtatu &c. 2. Opinio eſt *Julii Clari, „Rebuffi, Abbatis, Bellarmini* &c. qui defendunt, ex„emtionem etiam in cauſis temporalibus ſaltem perſonali„bus a jure divino immediate oriri e. g. privilegium fori, „liberationem ab actionibus ſervilibus, tributis in reco-

gnitio-

„gnitionem dominij personalis solvendis, ac legibus Ci-
„vilibus; ut adeo potestas Jurisdictionis Ecclesiasticæ sit
„*superior* laicali ex fine supernaturali, mediis, objecto
„&c. & *latior*; laicalis vero inferior, & limitata a Chri-
„sto, non tantum quoad causas spirituales, sed etiam quo-
„ad personas Ecclesiasticas & jura earum temporalia, sal-
„tem aliqua. 3. Opinio est *Covarruviæ*, *Soti*, *Molinæ*
„*Theol. Castropalai &c.* qui propugnant exemtionem Cle-
„ricorum quoad causas spirituales esse certo juris divini;
„quoad temporales autem *originaliter*, *& in Thesi* esse
„juris divini, in quantum ad similitudinem legis veteris
„ordinata, pro persona Vicarii Christi immediate a Chri-
„sto constituta, & ut pro reliquis personis Ecclesiasticis a
„Pontifice introducatur, potestas data, & præceptum a
„Christo Pontifici impositum: *actualiter* vero, & *in hy-
„pothesi* esse juris humani, in quantum Papa ex mandato
„Christi aliqua constituit, aliqua ab Imperatoribus statuta
„acceptavit, aliqua pro diversitate circumstantiarum mu-
„tare potest, totam tamen immunitatem nec tollere po-
„test, nec ut a laicis tollatur, permittere. Hac de re le-
„gi meretur Tannerus *L. defensio libertatis Eccles.* Augu-
„stinus Michl Can. Reg. Untersdorff. *discussio Theologico-
„Juridica*, & pro favore Politicæ potestatis Tractatus
„posthumus Cl. D. Bernardi Glettle: *Anatomia Juridi-
„ca immunitatis.* Tum judicabit Lector, an præstet,
„Principem Laicum Auctorem immunitatis Ecclesiasticæ
„statuere, an Deum, aut ex Dei commissione Summum
„Pontificem, maxime quod constet, in hac etiam senten-
„tia, ingens semper subsidium a Clero Principes exce-
„pisse.

„*Q.* 4. Quænam Privilegia Regularium sint revo-
„cata.

„*Nota.* Præscindendo hic ab indulgentiis per Pau-
„lum V., Innocentium XI. & partialiter Benedictum
„XIV. revocatis, tres sunt revocationes magis notabiles.
„1. *Per Tridentinum*, & Pium IV. confirmantem decreta
„Tridentini in Bulla: *In Principiis* 1565. 2. Vivæ vo-
„cis oraculo concessa privilegia revocata sunt ab Urbano
„VIII. per Bullam: *Alias felicis* 1631. & jam prius sub
„aliqua limitatione, quæ manu Cardinalis subscripta non
„fuerant, a Gregorio XV. per Bullam: *Romanus Ponti-
„fex* 1622. 3. Privilegia concernentia auditiones confes-
„sionum, prædicationes verbi divini, absolutiones a re-
ser-

„ serv. &c. revocata sunt a Clemente X. per Bullam: *Su-*
„ *perna Patris-familias* 1670.

„ ℞. 1. Per Tridentinum sunt revocata omnia, & „ sola illa privilegia, quæ Regularibus *ante* Tridentinum „ sunt concessa, & quorum revocatio est *expressa* per adje- „ ctam clausulam derogatoriam. Talia sunt omnia conten- „ ta in *Sess.* 25. *de regul.* quia in *c.* 22. subjungitur: *hæc* „ *omnia & singula in superioribus decretis* (intellige hu- „ jus sessionis) *contenta SS. Synodus observari præcipit,* „ *non obstantibus privilegiis sub quibuscunque formulis* „ *verborum conceptis.* Non item *post* Tridentinum con- „ cessa, nec alia in prioribus sessionibus sine tali deroga- „ toria, adeoque *implicite* per decretum Concilii revocata. „ Ita *Illsung*, *Rodriquez*, *Reiffenstuel cum* 3. *aliis. Rat.* „ Prop. 36. ab Alex. VII. dam. *Regulares possunt uti pri-* „ *vilegiis suis, quæ sunt expresse revocata a Conc. Tri-* „ *dent.* ergo cum de implicite per decreta contraria revo- „ catis taceat damnatio &c. 2. Decretum generaliter la- „ tum non derogat particularibus statutis & privilegiis, „ nisi hoc exprimat; cum Legislator probabiliter hæc igno- „ rare possit.

Dices 1. Cum Alviset: *Nullum* privilegium est suf- „ ficienter revocatum ad hoc, ut illo abstinere Regulares „ teneantur; eo quod his data privilegia vel sint remune- „ ratoria, onerosa &c. vel alia derogatio pro Cassinensibus „ requiratur &c. 2. *Omnia* privilegia etiam implicite ab- „ rogata sunt sufficienter revocata; cum Pius IV. in Bulla „ confirmatoria Concilii addiderit derogatoriam specialem: „ *sub quibuscunque formulis concepta.* Et Gregorius XIII. „ & Sixtus V. restituerunt Regularibus omnia privilegia, „ per Concilia Generalia ablata: ergo omnia supponunt „ fuisse revocata &c.

„ ℞. *Ad* 1. N. A. revocatio per Trident. fuit suffi- „ ciens tam ratione solemnitatis, quam causæ: e. g. quod „ tunc magnus fuerit abusus privilegiorum, & quod ea im- „ pediant universalem reformationem disciplinæ Ecclesia- „ sticæ, quam meditabatur Concilium &c. *Ad* 2. N. A. „ Sicut clausula ultima Tridentini tantum se extendit ad „ decreta ultimæ sessionis (alias dixisset *omnia in superio-* „ *ribus sessionibus contenta*) ita clausula Pii IV. solum con- „ firmat decreta habentia clausulam derogatoriam expres- „ sam; cum Bullæ confirmatoriæ & declaratoriæ non se „ extendant ultra rem confirmandam. Dein Gregorius & „ Sixtus Decreta Tridentini derogantia expresse excipiunt.

„ ℞.

„ R. 2. Per Urbanum VIII. ea sola & omnia vivæ „vocis oracula sunt revocata, quæ *ante* Urbanum sunt „concessa, & non debite *authentizata*, adeoque pro foro „interno valent oracula vivæ vocis data post Urbanum: „pro utroque foro valent concessa *post* Urbanum, & tunc „jam authentizata ab Officialibus illis, quibus ex munere „incumbit ejusmodi gratiis concessis fidem facere, ac con„cessa *ante* Urbanum, sed *post* ipsum confirmata per Bul„lam specialem *ex certa scientia ac de Apostolicæ potesta„tis plenitudine.* Neque audiendus hic est Alviset, di„cens, hanc revocationem Urbani fuisse de subjecto non „supponente, & frustraneam; eoquod omnia hæc oracula „transierint in Bullata per Bullam Gregorii XIII. anno „1575. Minoribus innovantem, & per Bullam Pauli V. „anno 1605. Dominicanis vivæ vocis oracula confirman„tem; siquidem repugnat Bulla revocatoria Urbani etiam „literas Apostolicas revocans ob causam communis boni „Ecclesiæ, ut refert Illsung. &, ut oracula fiant Bullata, „debent non generaliter dumtaxat, sed specialiter eorum „tenores exprimi &c.

„ R. 3. Per Clementem X. revocata sunt omnia & „sola privilegia in Bulla *Superna* clare expressa.

„ *Q.* 5. Quid & quotuplex damnatio Propositionis.

„ R. 1. Est nota, qua summus Pontifex, Ecclesiam „docens, afficit propositionem ab auctore quodam prola„tam. Dicitur 1. *nota*, id est censura hæresis, erroris, „temeritatis, scandali &c. non habetur pro censura, quod „propositio dicatur falsa, improbabilis &c. 2. *Pon„tifex Ecclesiam docens;* hoc duo involvit; & definire „seu pro certo decidere aliquid, & velle simul obligare „Ecclesiam universam, ut id indubitanter admittat. Un„de colligis, Papam loqui ex cathedra, loqui ut Caput „Ecclesiæ, loqui Ecclesiæ, docere Ecclesiam, esse syno„nyma. 3. *Propositionem*, quæ vel concernit fidem, „vel mores, aut media necessaria ad salutem; cum in his „necessario sit infallibilis. 4. *Ab auctore &c.* ubi quan„doque damnatur sola Propositio, *prout jacet*, ut expresse „in decreto suo 1679. testatur Innocentius XI. quandoque „propositio secundum *sensum Auctoris*, seu *in sensu ab „Auctore intento*, hoc est, qui per contextum eruitur, „ut Alexander VII. damnavit 5. propositiones Jansenii. „Insuper quandoque damnantur Propositiones *singillatim*, „cuivis seorsim suam censuram addendo; quandoque *in „globo*, singulas quidem propositiones recensendo, sed

„cumu-

„cumulatim censuras addendo. Aliud est, si *opus totum*
„damnatur & prohibetur ob propositiones aliquas non in
„specie expressas per Congregationem.

„℞. 2. Propositio 1. *Hæretica* est ea, quæ formali-
„ter & directe adversatur propositioni explicite revelatæ;
„vel implicite revelatæ, & ut tali ab Ecclesia definitæ.
„2. Propositio *erronea* est ea, quæ opponitur veritati,
„quam vel universa Ecclesia tenet, quamvis non sit de fi-
„de; vel communis Doctorum Catholicorum sententia me-
„diate revelatam judicat; licet ab Ecclesia id nondum
„expresse fuerit definitum. 3. Prop. *hæresi proxima* est
„ea, quæ maxima cum probabilitate judicatur hæretica.
„4. Prop. *suspecta de hæresi* est ea, quæ licet aliquo sensu
„tolerari possit, tamen magna cum probabilitate judica-
„tur hæretica. 5. Prop. *hæresim sapiens* est ea, quæ ma-
„jori cum probabilitate, quam suspecta de hæresi, judica-
„tur hæretica. 6. Prop. *Schismatica* est ea, quæ fideles
„ab obedientia S. Pontificis, aliisque Superioribus Eccle-
„siasticis debita, retrahit. 7. Prop. *seditiosa* est ea, quæ
„per se nata est subditos ad rebellionem contra Principes
„Civiles inducere. 8. Prop. *hæresi*, *aut schismati favens*
„est ea, qua hæretici, aut schismatici uti possunt, ad suos
„errores, vel suam inobedientiam propugnandam. 9.
„Prop. *blasphema* est ea, quæ Deo, vel Sanctis est inju-
„riosa. 10. Prop. *impia* est ea, quæ cultum Deo debitum
„minuere de se nata est. 11. Prop. *scandalosa* est ea, quæ
„per se nata est proximum inducere ad peccatum. 12.
„Prop. *perniciosa* est ea, ex qua facile possunt deduci con-
„clusiones contra fidem, aut bonos mores. 13. Prop.
„*captiosa* est ea, quæ sub pietatis specie, venenum obte-
„gens, apta est simplicium mentes seducere. 14. Prop.
„*male sonans* est ea, quæ licet duplicem habeat sensum,
„unum bonum, & alium malum, absolute tamen & sine
„distinctione profertur. 15. Prop. *piarum aurium offen-*
„*siva* est ea, quæ aliquid indecorum de Deo, vel Sanctis
„ejus profert. 16. Prop. *temeraria* est ea, quæ abs-
„que ullo, aut Scripturæ, aut traditionis, aut rationis
„Theologicæ fundamento, a communi Theologorum sen-
„tentia recedit. 17. Prop. *falsa* est ea, quæ factum ali-
„quod, quod ad fidem pertineat, eique nocere possit,
„veritati contrarium enuntiat. 18. Prop. *Verbo Dei con-*
„*traria* est ea, quæ, licet contraria Scripturæ & traditio-
„ni, nondum tamen est proscripta ab Ecclesia. Hujus-
„modi propositionibus hic recensitis plenæ sunt doctrinæ

„Ques-

„Quesnelli 101. damnatæ a Clemente XI. *Unigenitus* „1713. Michaelis Molinos 68. damnatæ ab Innocentio „XI. *Ad abolendum* 1687. & Fenelonii 28. damnatæ ab „Innocentio XII. *Cum alias* 1699. & asseclarum Janse„nii modernorum e. g. Excommunicationem non a pri„mis Pastoribus, sed a toto Ecclesiæ corpore ferri debere, „ut valeat. *Ita Quesnellus*, *Arnaldus* &c. missas pro de„functis recreare animas in refectorio, non in Purgato„rio. *Ita Opstrat.*

„*Q.* 6. Quid intelligatur per adverbium, *respecti*„*ve*, cum in Decreto, in quo plures propositiones da„mnantur, dicitur eas esse *respective* hæreticas, erroneas &c.

„℞. Hæc particula, *respective*, significat, nullam „esse ex damnatis propositionibus disjunctive, in quam „non cadat una saltem ex notis, quæ in condemnationis „decreto referuntur.

„*Q.* 7. An Negans Censuram a Pontifice latam sit „hæreticus.

„℞. Si sit censura hæreseos, Negans est hæreticus, „non item, si sit alia inferior e. g. propositionem esse „scandalosam, temerariam &c. ita *Cardenas*, *Card. de* „*Lugo*, *Dom. Bannez*, *Turrianus & alii:* nempe po„test Pontifex decernere aliquid ut *dogma fidei*, hoc est, „ut certum certitudine summa & a fidelibus divina fide „credendum, prout sunt articuli fidei, & hos negans est „hæreticus: vel ut *doctrinam Ecclesiæ simplicem*, hoc „est, ut certam quidem in se, sed certitudine aliqua in„feriore, & a nullo in dubium trahendam aut negandam, „& hanc negans errat solum circa fidem, seu habet propo„sitionem erroneam, aut errori proximam; & sic censen„dus est Papa procedere in aliis censuris; cum sufficiat „ad finem damnationis, ac plus probari non possit.

„*Dices* 1. Sic censura ne quidem esset *certa;* quia „juxta Caramuelem & Leandrum a Murcia nulla proposi„tio probabilis damnari ab Ecclesia potest. 2. Si est cer„ta, Negans est Hæreticus; quia negat reipsa *ipsam in*„*fallibilitatem* Pontificis, quod est hæreticum. 3. Papa „definiens propositionem e. g. esse scandalosam, temera„riam &c. definit hoc ipso, eam esse *falsam;* vel saltem „falsum esse, eam licere sequi: ergo Negans defendit, „eam esse veram & licitam sequi, contradicitque veritati „infallibiliter definitæ. 4. Saltem talis propositionis de„finitio debet prius *promulgari*, potest *non acceptari* a „populo, potest apud Papam *supplicari* pro exemtione „&c.

„℞.

„ ℟. *Ad* 1. esse omnino falsum: alii dicunt: pro-
„ babilis non potest damnari ita, ut in sensu composito
„ adhuc maneat probabilis C. in diviso, dividendo, tol-
„ lendo probabilitatem N. *Ad* 2. *N*. A. siquidem non negat
„ infallibilitatem directe, & formaliter &c. licet hoc con-
„ secutive per discursum sequatur, quod tamen non suf-
„ ficit ad hæresim incurrendam. *Ad* 3. N. A. falsitas
„ enim solum mediate & per illationem deducitur. *Ad*
„ 4. cum in damnatione propositionum plerumque tria
„ inveniantur, *declaratio* doctrinæ; *prohibitio*, ne in
„ praxin deducatur, & *pœna* excommunicationis in do-
„ centem aut defendentem, possunt aliqua ex objectis for-
„ tassis de pœna defendi, nullum de declaratione, quæ
„ quia est plerumque juris naturalis & divini, debet ab om-
„ nibus acceptari sine solemni promulgatione.

„ Q. 8. An præter Papam sit alius Doctor infalli-
„ bilis in propositione damnanda aut asserenda.

„ ℟. Quamvis *Auctoritas Sanctorum Patrum* sit
„ maximi momenti, potissimum quando omnes, aut fere
„ omnes in re dogmatica conveniunt, nullus tamen, nec
„ Augustinus, nec D. Thomas est infallibilis; nec ullus
„ in hos Commentator, nec Schola integra potest infalli-
„ bilis interpretationis eorundem privilegium prætendere.
„ Quod hodie certum est ex prop. 30. ab Alex. VIII. dam.
„ *Si quis invenerit doctrinam in Augustino clare fun-*
„ *datam, illam absolute potest tenere, & docere non re-*
„ *spiciendo ad ullam Pontificis Bullam*: ergo nullius Au-
„ ctoritas est irrefragabilis, seu talis, quæ teneri aut do-
„ ceri possit sine respectu ad Pontificis Bullas; ut patet
„ de operibus Cypriani &c. nempe doctrina D. Augusti-
„ ni *generaliter* duntaxat approbata est a Pontificibus,
„ exceptis 7. propositionibus *de Gratia*, quas Cælestinus
„ I. suam Ecclesiæque doctrinam faciendo, quodammo-
„ do canonizavit, ut videre est in Ep. ad Episcopos Gal-
„ liæ apud Prosperum, & Vivam hic &c. & sic Auctores
„ procedunt passim. Addit Palao Tr. 4. dis. 1. p. 6. §.
„ 8. universos *Doctores* etiam errare non posse, non quod
„ ipsis Spiritus S. immediate assistat, ut Pontifici; sed
„ quia hoc pertinet ad specialem Dei providentiam, ne
„ *omnes errent* illi, quorum doctrina utitur Ecclesia in
„ controversiis fidei, & morum.

„ Hinc sane injuriosa est propositio *moderni* cujus-
„ dam scribentis: *Moralistæ sunt contemtores Concilio-*
„ *rum & Patrum*, *exigua auctoritatis*, *nimium laxi*,

Digitized by Google

„ *docentque passim propositiones damnatas.* Quanquam „ enim Summistæ e. g. Armilla, Sylvester, Tabiena, „ Lezana, Toletus &c. ob brevitatem a prolixis aucto- „ ritatibus passim abstineant, majorum tamen operum „ Scriptores e. g. Layman, Castro-Palao, Moderni &c. „ iis abundant: deinde licet Auctor in unam, alteram- „ ve propositionem impingat, quæ postmodum ab Eccle- „ sia damnata est, nihil tamen exinde dedecoris in Au- „ ctorem redundare probat Vindex Gobati; tum quia id „ humanitus contingit *omnibus*, magni quoque nominis „ Scriptoribus, uti Innocentio IV. Navarro, Cajetano „ sæpius, atque Magistro Sententiarum, cui 26. errores „ non leves objiciuntur, quin idcirco auctor cum reli- „ quis suis sanis doctrinis rejiciatur; tum quia ex nimio „ *rigoris studio* hæreses Montanistarum, Novatianorum, „ Waldensium, ac Jansenianorum prodiit, ut sic par sit „ nimiæ laxitatis, & nimii rigoris error.

„ Q. 9. Quis sensus sit propositionis damnatæ in „ definitæ. ℞. Hac Regula generali: quo in sensu, *uni-* „ *versali an particulari*, damnata sit propositio, desu „ mi ab uno ex his 4. punctis debet: 1. ex *materiæ sub-* „ *jecta* natura; 2. vel *communi sensu* doctorum; vel 3. „ *mente Auctorum* hanc Thesin defendentium; vel 4 „ *Scopo Pontificis*, quem is sibi in ea proscribenda præ „ fixit. Sit Exemplum in prop. 26. ab Innoc. XI. dam. „ *Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus* „ *&c. juret cum restrictione mentali, nec mentitur, nec* „ *est perjurus:* hæc propositio potest habere vel *sensum* „ *universalem*: omnis iste modus restringendi est liber a „ mendacio & perjurio; & sic propositio *contradictoria* „ erit particularis: aliquis modus ex his non est libera „ mendacio & perjurio: vel *sensum particularem*: ali- „ quis ex istis modis restringendi est liber a mendacio & „ perjurio; & sic propositio *contradictoria* erit: nullus „ modus ex his est liber a mendacio: cum ergo ex mente „ docentium hanc Thesin, & ex causa, quæ Pontificem „ permovit ad damnandum, constet, damnatam in sen- „ su particulari acceptam esse, erit damnans Ecclesiæ „ propositio universalis, & latius patens. Idem dicen- „ dum *de prop.* 29. quod metus excuset simulationem Sa- „ cramenti; *de prop.* 34. quod liceat procurare abortum, „ ne puella diffametur, vel occidatur; *de prop.* 53. „ quod liceat plures partes Sacri simul audire &c.

„ Ob-

„ Observatio 1. Quivis ad lectionem Auctorum,
„ maxime qui scripserunt ante anuum 1665. accedere debet probe gnarus propositionum damnatarum; quas optime detegent Dom. Viva: *Theses damnatæ* &c. Cardenas S. J. Duarte Ord. S. Franc. Refor. &c. qui pariter exhibet prohibitionem Alex. VIII. ne quis damnet, censuret &c. alterutram sententiam de attritione ex metu gehennæ.

„ 2. Quando Pontifex damnat *propositionem*, non „ semper prohibet illius auctorem, & quando damnat „ propositionem *copulativam*, non semper damnat „ singula ejus membra. Patet utrumque in prop. „ 32. ab Innoc. XI. damnata; *Licet defendere*, „ *defensione occisiva, bona, quæ actu possidemus, & ad quæ jus incoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.* 3. Præterea quando Papa concedit alicui *privilegium*, probari id a privilegiato oportet; cum privilegia sint quodammodo vulnera legum, res facti, & sæpius jam revocata ab Ecclesia, inter quas revocationes ternæ sunt magis solemnes, scil. a *Tridentino*, ab *Urbano VIII.* & a *Clemente X.* ut supra. „ 4. Ex quibus colligitur aliud esse, si Papa judicium ferat de propositione *prout jacet*, aliud relate ad *contextum*, vel *auctorem*.

„ Q. 10. Quid Ars Critica.

„ R. Est *ars ferendi sanum judicium de rebus ad doctrinam vel historiam pertinentibus*; unde etiam bifariam distinguitur, dum una *res juris*, ut vocant, seu Auctoris doctrinam, opus, sensum &c. examinat, altera *res facti*, seu historias. Ejus Regulæ sunt. 1. *Maxime attendendum, quo fine, tempore, idiomate, ac circumstantiis Auctor scripserit.* Sic alius videtur Augustinus, dum Pelagium impugnat, alius dum Manichæos. Item juxta S. Thomam minus caute scripsere antiqui, quam moderni, dum ipsa temporum securitas ab hæresibus immunis liberiores calamos fecerit: alius verborum sensus, quæ ad populum, alius, quæ in rigore inter Scholas prolata sunt. 2. *Propositiones a libris abstractæ faciunt alium non raro sensum, quam in librorum contextu*; quare non meretur auctoritatem ille, qui deprehenditur malitiose textus truncasse, aut documenta suppressisse, quæ illius adversantur doctrinæ; neutiquam tamen textum truncasse censendus est, qui tacuit, quod ad rem non pertinet: &

„ universim auctoritas habet se ad certitudinem, sicut „ casus, in quibus Auctor fefellit, aut non fefellit. 3. „ *Opus antiquo auctori adscriptum summe dubium est,* „ *si aut toti antiquitati ignotum fuerit, aut stylus dis-* „ *crepet a reliquis ejus operibus, aut contrarium tueatur* „ *iis, quæ hic Auctor alibi docet, quin mutatæ opinio-* „ *nis moneat lectorem.* Nempe unus testis coævus, ce- „ tera veritatis amans, præferendus est pluribus non „ coævis, & silentium Synchronorum suspectam merito „ relationem facit. 4. *Quod personas & res refert Scri-* „ *ptoris ævo posteriores, aut voces postea primum usu re-* „ *ceptas, opus apocryphum est;* liber autem apocryphus „ 5. significationes habet: vel quod alterius Auctoris, vel „ quod incerti Auctoris, vel quod hujus quidem Au- „ ctoris, sed corruptus, vel continens falsa, vel quod „ prohibitus liber sit. Plura *Gisbert & alii*, qui con- „ tendunt, quemadmodum moderatus Criticæ usus „ optimus est: ita illius abusum esse rei Catholicæ summe „ perniciosum. Certe *sanæ Criticæ debemus* 1. quod „ *Epistolæ Decretales* primis 4. seculis usque ad Siricium „ Papam credantur paucæ genuinæ; utpote non a S. Isi- „ doro Hispalensi, sed ab alio Isidoro Mercatore vel Pec- „ catore dicto evulgata. 2. Quod *Libri Carolini*, qui „ Carolo Magno attribuuntur, apocryphi censeantur; „ cum Canones Synodi 2. Nicænæ vel corruptos, vel „ ab Iconoclasta male versos esse detectum sit: aliter de „ *Capitulari Caroli Magni* Aquisgrani facto loquen- „ dum est. 3. Quod *distingui debeat* inter traditiones „ Divinas, Apostolicas & Ecclesiasticas; inter decreta „ pertinentia ad fidem, & œconomiam; inter judicium „ Synodi, & judicium Episcoporum tantum &c. „ cum ad judicium Synodi requirant, ut concilia- „ riter fiat, ut materia hæc fuerit causa convo- „ cationis, vel saltem præceptum a Papa, ut de ea „ judicium feratur; & denique a Pontifice confirmetur, „ qui ultimam judicio Synodi manum & complementum „ addat.

Ad solvendos plurimos casus de Dispensatione, Interpretatione & Epikeia.

271. *Observa* I. Ex dictis, ut dispensatio sit valida & licita, requiritur 1. Ut fiat ab eo, qui habet legitimam potestatem. 2. Ut fiat circa subditum, vel quasi subditum. Juxta *La Croix* de LL. n. 799., *Sanchez Lessium,*

sium, Superior loci vel territorii potest dispensare cum vagis nullibi habentibus domicilium in iis legibus communibus, in quibus potest cum suis subditis; similiter cum peregrinis in dictis legibus, sicut potest eos absolvere a peccatis; cum peregrinis tamen non potest dispensare in votis, juramentis, aut aliis singularibus impedimentis; ad hoc enim videtur requiri major subjectio. Vide *Palao* t. 3. d. 6. p. 7. §. 2. 3. Ut adsit rationabilis causa dispensandi, v. g. necessitas, utilitas, pietas, gratitudo ob merita in Ecclesiam vel Rempublicam, misericordia ad succurrendum humanæ fragilitati &c.: aliæ causæ justæ in casibus particularibus prudentum judicio decidendæ sunt. 4. Ne sit ob- vel subreptitia. *Obreptitia* dicitur, quando in petitione falsa causa tanquam principale motivum exprimitur, qua cognita, non fuisset data dispensatio. *Subreptitia*, quando tacetur veritas alioquin necessario exprimenda de jure, vel stylo curiæ; præsertim si id ex fraude & dolo contingat. Si motivum falsum habeat se ut causa tantum impulsiva, sine quo nihilominus data fuisset dispensatio, quamvis difficilius; vel si taceatur aliquid, quod non pertinet directe & intrinsece ad materiam concessionis, neque de jure aut stylo curiæ exprimendum est, adhuc valet dispensatio; quia tunc censetur Superior adhuc velle dispensare, dummodo causa principalis subsistat. Vide *Laymann* L. 1. t. 4. c. 22. a n. 17. usque ad 26.

272. II. Legislator potest secum ipso dispensare, excepta irregularitate contracta per sententiam, uti nec potest se ipsum absolvere a censuris & peccatis. Probabilius tamen potest secum dispensare in irregularitate per dispositionem juris incursa. *Babenst.* hic a. 4. §. 3.

De modo recurrendi Romam ad impetrandam dispensationem vide *Reiffenst.* post L. 4. Decret., *La Croix*, & infra de votis, matrim. &c.

273. III. In interpretatione legis (de qua n. 171.) præceptivæ 1. debet servari proprietas verborum in sensu naturali secundum usum communem hominum: v. g. si talis lex loquatur de filio, intelligitur naturalis, non civilis. 2. In interpretatione legis favorabilis lex extenditur ad proprietatem verborum etiam in sensu civili: v. g. si filiis detur privilegium aliquod, postquam parentes fuerint mortui, extenditur ad adoptivos, & ad mortem tantum civilem: v. g. si mittantur in exilium &c. 3. In intrepretatione legis odiosæ vel pœnalis semper accipi debet,

quod est minus; nam *in pœnis benigna est interpretatio facienda*, juxta reg. 49. in 6. Denique, ut sæpe dictum, consuetudo est optima legum interpres. *Laymann* l. c. c. 18. *La Croix* de LL. a n. 823.

274. IV. Epikeia (de qua n. 172.) locum non habet in Lege divina, sed potius interpretatio. Locum autem habet in lege humana; quia Legislator scit, se non esse omniscium, nec posse prævidere omnia: ergo hic & nunc debet pati benignam interpretationem, ut se accommodet infirmitati subditorum. Plura apud *Laym.* l. c. c. 19. ubi monet, quod epikeia maxime locum habeat in legibus obligantibus, non item in infirmantibus, nisi de voluntate Legislatoris saltem ex aliquo signo constet; hæ enim præscribunt formam substantialem, sine qua actus subsistere non potest. Tunc autem, in genere loquendo, potest quilibet privatus legem secundum epikeiam interpretari, quando manifestum est, particularem casum generali legis sententia non comprehendi, sed æquitatis ratione excipi debere. *S. Thom.* 2. 2. q. 147. in ☉. *Ast quando id manifestum est?* Respondet *Laym.* l. c. n. 3. *Primo*, si lex servari non possit, nisi violando aliam graviorem legem, scilicet naturalem aut divinam: v. g. si die festo non possis audire Sacrum, nisi periculose ægrotum patrem solum relinquas, potius teneris omittere Sacrum. Huc pertinet regula communis: *Si concurrant duo præcepta, quæ simul servari non possint, posthaberi debet, quod minus est. Secundo*, si legis observatio a majore bono alterius virtutis impediatur. Sic Sacerdos volens hora undecima noctis adhuc Vesperas & Completorium recitare, dum subito vocatur ad moribundum, licet jam omnibus morientium Sacramentis præmunitum, potius debet omittere Vesperas & Completorium. *Tertio*, si observatio legis humanæ in aliquo casu sit nimis difficilis, & certo constet, Legislatorem noluisse, vel non potuisse tanta severitate obligare. *Vide, quæ excusent a transgressione legum.* In dubio, utrum lex in casu particulari per epikeiam cesset, ad Superiorem recurrendum est, juxta *L.* 1. *C. de LL.*

„ Pro coronide hic subjungitur brevis notitia Librorum Juris utriusque, & modus eosdem citandi.

S.

§. I.

De jure Canonico.

„Jus Canonicum, sic dictum, quod constet Canonibus, seu regulis Ecclesiæ, est collectio Canonum, seu „Decretorum Ecclesiasticorum auctoritate Ecclesiæ facta, „vel approbata. Hodiernum (de quo solo nunc) tribus „Voluminibus, & sex collectionibus continetur.

„I. Volumen vocatur Decretum Gratiani; cum enim „multi SS. Canones collegissent, ut Dionysius Exiguus, „Isidorus Hispalensis, Cresconius Africanus Episcopus, „Isidorus Mercator, Regino Prumiensis Abbas, Burchardus Vormatiensis, Yvo Carnotensis, horum vestigiis „insistens Gratianus, per 24. annos aut circiter desudavit „in colligendis variis tum Conciliorum sive Generalium, „sive particularium Canonibus, tum SS. Pontificum Decretis, tum SS. Patrum dictis, seu sententiis; quæ omnia „in unum redacta inscripsit *Concordantia discordantium Canonum*; eo quod Canones in speciem discordes „conciliaret, ac publica fecit anno 1151. aut circiter.

„Decretum tribus constat partibus 1. Agit de „personis Ecclesiasticis, ac complectitur 101. Distinctiones, quarum singulæ multis ordinarie constant Capitibus, seu Canonibus. 2. Tractat de actionibus, seu „Judiciis Ecclesiasticis, & continet 36. Causas, quæ distribuuntur in varias quæstiones, multis item capitibus „conflatas. Causæ vero trigesimæ tertiæ Quæstio 3. continet Tractatum de Pœnitentia in 7. Distinctiones divisum. 3. Cui Titulus est, *de Consecratione*, agit de Rebus sacris, & in 5. Distinctiones distribuitur.

„Hoc opus ab Eugenio III. fuisse approbatum asserunt nonnulli; sed verosimilius videtur, privata tantum „auctoritate fuisse editum, nec proinde plus habere auctoritatis, quam habent fontes, ex quibus desumti sunt „Canones. Quia vero menda quædam irrepserant in Decretum: tribuebatur v. g. uni Auctori, quod alteri convenit, laudabantur Concilia nullibi celebrata, &c. ab „iis mendis magna ex parte purgatum est jussu, & cura „SS. PP. Pii IV. & V. Greg. XIII. ac tandem ab Augustino Tarraconensi Episcopo in opere edito *De emendatione Gratiani*.

„Sic autem citari solent Canones, seu Capita primæ Partis, Cap. *Quorundam* Distinct. 23. vel Dist. 23. Cap. *Quo-*

„*rundam* : id est, Capite, quod incipit ab isto vocabu-
„lo, *Quorundam*, quodque reperitur in Distinctione 23.
„... Canones secundæ Partis citantur v. g. Causa 16.
„Cap. *Episcopo* Quæst. 6. Tractatus vero de Pœnitentia
„sic allegatur: De Pœnitentia, Dist. 3. Cap. *Irrisor est.*
„Id est, in Tractatu de Pœnitentia (quem in Causæ 33.
„quæstione 3. esse diximus) distinctione 3. capite, quod
„incipit ab his verbis; *Irrisor est*... Canones vero ter-
„tiæ Partis: de Consecratione dist. 5. Cap. *Manus*.

„Aliquando invertitur ordo, & primo citatur Canon,
„deinde Causa vel Distinctio sic: Can. *Manus* de Con-
„secrat. dist. 5. Aliquando ex prima, & tertia parte De-
„creti laudantur Canones, citando priora cujusque Cano-
„nis verba, adjecto simul n. 1. 2. &c. e. g. Can. *Multis*
„5. Dist. 44.

„Quod si multi Canones in eadem distinctione vel
„quæstione ab eodem vocabulo incipiunt, additur nume-
„rus, quo possit citatus canon designari v. g. Cap. *quan-*
„*do* 2. Dist. 44. id est, 2. capite ex iis, quæ incipiunt a
„voce, *quando*, in distinctione 44. Idem observatur in
„aliis libris Juris Canonici. Ad calcem Decreti reperiun-
„tur in aliquibus Editionibus Canones Pœnitentiales, &
„ii, qui sub Apostolorum nomine vulgantur.

„II. Volumen continet 5. Libros Decretalium, quæ
„dicuntur Gregorii IX. quia ejus jussu S. Raymundus de
„Pennafort Canones in postremis Conciliis generalibus
„editos, ac Decreta SS. Pontificum, præcipue vero Ale-
„xandri III. Innoc. III. & Honorii III. in unum volu-
„men collegit, & edidit 5. Libros Decretalium variis
„titulis inscriptos, qui multa continent capita. In 1.
„agitur de Personis Ecclesiasticis: in 2. de Judiciis: in
„3. de Clericis & Rebus sacris: in 4. de personis laicis,
„seu de iis, quæ ad Sponsalia, & matrimonium pertinent:
„in 5. de Criminibus & eorum pœnis. Quinque Libri
„Decretalium hoc versu continentur: *Judex, Judicium,*
„*Clerus, Sponsalia, Crimen.*

„Nota, eundem ordinem servari in Sexto, Clemen-
„tinis & Extravagantibus communibus. Collectionem
„hanc editam anno circiter 1230. auctoritate Apostolica
„confirmavit Gregorius IX. Allegantur hoc modo: extra
„de Simonia cap. *Matthæus.* Id est, extra Decretum
„Gratiani, nempe in Decretalibus Greg. IX. Titulo de
„Simonia cap. *Matthæus.* Aliquando citantur non per
„verba, sed per numeros, e. g. cap. 1. de Præbendis. In
„uno-

Digitized by Google

„unoquoque titulo capita omnia, quibus non præfigitur „nomen Pontificis, tribui debent Pontifici, qui fuit ul„timo designatus.

„III. Volumen tribus constat partibus, quarum 1. „dicitur Sextus: 2. Clementinæ: 3. Extravagantes.

„I. Sextus sic nuncupatur, quia quinque Libris De„cretalium Greg. IX. additus est. SS. Pontificum, qui „Gregorium IX. inter & Bonifacium VIII. sederunt, Epi„stolas Decretales, & ipsius Bonifacii Constitutiones „complectitur. A Bonifacio VIII promulgatus est anno „circiter 1298. Citantur Canones Sexti eodem modo, quo „Decretales Greg. IX. addita solum hac voce *in Sexto*: „v. g. cap. *Si gratiose*, de Rescriptis in 6. In fine Sexti „apponuntur Regulæ Juris.

„2. Clementinæ sunt Constitutiones Clementis V. „in Concilio Viennensi editæ, & a Joanne XXII. ejus „Successore promulgatæ circa annum 1316. Sic allegan„tur: Clementina *Quamvis*, De Foro competenti; „vel Clementina unica, De Foro compet. vel etiam ad„dito numero v. g. Cap. *Nolentes* 2. in Clementinis de „Hæreticis.

„3. Extravagantes, sic dictæ, quod vagarentur ex„tra Corpus Juris Canonici. Aliæ autem sunt particula„res, aliæ communes. Particulares, quæ dicuntur Joan„nis XXII. sunt hujus S. Pontificis Constitutiones in 14. „Titulos distributæ. Sic citantur: cap. *Ecclesiæ* Extrav. „(vel Extravag.) Joannis XXII. vel etiam; cap. *ad onus*, „*l*. de electione, & electi potestate in Extravagantibus „Joannis XXII. Communes, sic appellatæ, quod sint „Constitutiones plurimorum SS. Pontificum, qui paulo „ante, vel post Joannem XXII. vixere, imo & ipsius „Joannis XXII. a privatis quibusdam collectæ sunt, nec „S. Pontificis auctoritate promulgatæ. Videntur tamen „usu ut plurimum receptæ, & dividuntur in 5. Libros, „quibus tamen deest quartus, de Sponsalibus. Eodem „modo allegantur, quo particulares, sed additur, in „Extravag. Communibus. Et semper intelliguntur Com„munes, quoties absolute citantur Extravagantes.

„Extat etiam in quibusdam Juris Editionibus se„ptimus Decretalium Liber, conflatus ex variis SS. Pon„tificum Constitutionibus, sed privata tantum auctorita„te editus est, & raro allegatur. Est & Bullarium ma„gnum, quod multis constat Voluminibus, ubi colligun„tur recentiorum SS. Pontificum Bullæ, Brevia, aliaque

 „multa.

Digitized by Google

„multâ. Bullæ sunt concessiones aut ordinationes in re-„bus gravioribus, nec nisi in membranis describuntur, „sigilla habent appensa plumbea, & quæ præseferunt SS. „Petri, & Pauli effigiem. Breve Apostolicum est con-„tracta, & brevis Scriptura, quæ in negotiis minoris „momenti conceditur, muniturque sigillo in cera sub an-„nulo Piscatoris, & Secretarii subscriptione . . . Signatu-„ræ Apostolicæ sunt dispositiones, quæ ab Apostolica Se-„de proficiscuntur, in papyro conscribuntur, nec sigillo „muniuntur, & ut plurimum his exprimuntur verbis: „*Fiat, ut petitur.* Versantur circa concessionem Benefi-„cii per supplicationem petiti, circa absolutionem, aut „dispensationem, aut rehabilitatem &c.

§. II.

De jure Civili.

„Jus Civile Romanum continetur in collectione „Legum Romanarum edita a Justiniano Imperatore, qui „suas antiquis addidit, & quatuor in partes distribuit. „Is floruit seculo VI. obiit 566.

„In 1. parte sunt Institutiones Justiniani, quæ 4. „Libris editæ sunt, quasi rudimenta, & elementa tyro-„nibus Juris Civilis . . . Citantur per paragraphum hoc „modo: §. 2. Institut. de Jure naturali, Gentium & Ci-„vili: id est, in Libris Institutionum, titulo de jure „naturali, &c. nam quando citatur §. non citata lege, „materia, de qua fit sermo, reperitur in Institutionibus.

„In 2. parte sunt Digesta, seu Pandectæ, ubi im-„mensa pene Legum volumina digesta sunt, & continen-„tur 50. libris, qui in varios distribuuntur titulos, titu-„li in Leges, & in Paragraphos. Quia vero una cum „Glossis unico volumine comprehendi non possent, in 3. „volumina dividuntur, quorum primum *Digestum vetus* „nuncupatur, utpote prius editum; secundum *Infortia-„tum*, quasi pleniorem, ac fortiorem Legum notitiam „suppeditans; tertium *Digestum novum*, seu postremo „editum. Designantur Pandectæ, seu Digesta per duplex „ff. seu per D. & citantur sic: l. 1. §. 3. ff. de Pactis: id „est, lege 1. Paragrapho 3. quæ lex in Digestis, titulo de „Pactis reperitur.

„In 3. parte est Codex, qui primum ex priscis co-„dicibus, Hermogeniano, Gregoriano, & Theodosiano, sed

„ sed contractis conflatus est. At cum multa in eo deessent, auctiorem, & correctiorem edidit Justinianus „ anno 529. Vocatur Codex Repetitæ Prælectionis, & di- „ stinguitur in 12. libros, quorum Leges sic allegantur : L. „ *si quis* 5. Cod. de Episcopis & Clericis.

„ In 4. parte continentur Authenticæ, seu Novellæ „ Constitutiones a Justiniano latæ, & promulgatæ. Uni- „ cus est earum liber constans 9. Collationibus, quarum „ singulæ in varios titulos, & Novellas distribuuntur. „ Sunt autem Novellæ 168. quæ sic solent citari : Cap. *ne-* „ *que igitur* Novella 90. . . addi etiam posset Collatio e. „ g. Collat. 7. quod est ac si diceres : Libro 7. Authen- „ ticæ, quæ inter Libros Codicis reperiuntur, sic allegan- „ tur : Authentica „ *Sicut hæreditas*. C. de legitimis tutoribus.

„ Ad calcem quatuor Juris partium apponuntur ali- „ quando varia Imperatorum Edicta, & novellæ Constitu- „ tiones, item & Feudorum Consuetudines 5. libris com- „ prehensæ, Leges 12. Tabularum : Fasti Consulares, &c.

CAPUT IV.

De peccatis in genere.

§. I.

Quid & quotuplex sit peccatum proprie acceptum.

275. R. I. Cum *S. Ambr*. L. de Paradiso c. 8. Peccatum est prævaricatio, sive libera transgressio Legis divinæ. Vel juxta *S. Aug*. L. 22. contra Faustum cap. 27. est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. Dixi 1. *Libera transgressio* ; ad peccatum enim tria requiruntur, 1. ut sit voluntarium, 2. ut sit liberum, 3. ut advertatur malitia. *Busemb*. L. 5. de pecc. c. 1. dub. 1. Dixi 2. *Legis divinæ*, hoc est, omnis legis in conscientia obligantis ; quælibet enim transgressio legis etiam humanæ obligantis in conscientia legi divinæ repugnat ; *qui enim resistit potestati, Dei ordinationi resistit*, ad Rom. 13. ergo hoc ipso peccata contra legem humanam obligantem in conscientia sunt contra legem divinam mediate. *Materiale* peccati est ipse actus, vel ejus omissio ; *formale* est ipsa ratio transgressionis legis. In peccato proprie tali præcipue spectantur *reatus culpæ & pœnæ*.

Causa

Causa peccati est sola voluntas creata, Deo permittente, & incitantibus mundo, carne & dæmone. Effectus sunt corruptio naturæ, qua hebetatur intellectus, induratur voluntas &c., pœna, & variæ quandoque obligationes.

276. R. II. Peccatum *primo* dividitur in originale & personale. *Originale* est, quod contraximus in Adamo, quatenus nostræ voluntates in ejus voluntate erant inclusæ, juxta *Trid.* Sess. 5. in Decreto de peccato orig.: *Hoc Adæ peccatum, quod origine unum est, & propagatione, non imitatione transfusum, omnibus inest unicuique proprium.* In fine hujus Decreti declarat hæc ipsa sancta Synodus, *non esse suæ intentionis, comprehendere in hoc Decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Virginem Mariam Dei Genitricem, sed observandas esse Constitutiones felicis recordationis Sixti Papæ IV. sub pœnis in eis Constitutionibus contentis, quas etiam innovat.* In prima edita anno 1476., quæ incipit: *Cum præexcelsa*, immaculatam B. Virginis Conceptionem devote celebrantibus concedit *Sixtus IV.* easdem indulgentias, quas *Urbanus IV.* concessit devote celebrantibus festum Corporis Christi. In altera edita anno 1483., quæ incipit: *Grave nimis*, ut falsas & erroneas, & a veritate penitus alienas reprobat, & damnat duas sequentes assertiones, scil. primo, *omnes illos, qui tenent aut asserunt, eandem gloriosam & immaculatam Dei Genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare, vel esse hæreticos.* Secundo, *ejusdem immaculatæ Conceptionis officium celebrantes, audientesque sermones illorum, qui Eam sine hujusmodi macula conceptam esse affirmant, peccare graviter.* Ibidem sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, & summo Pontifici reservatæ prohibet omnibus, cujuscunque status, gradus ac conditionis fuerint, ne imposterum in publicis ad populum concionibus, aut alias quomodolibet affirment, veras esse prædictas assertiones, & ne libros illas continentes ut veros legant, teneant, vel habeant. Anno 1520. *Pius V.* per Constit. *Super speculam*: confirmavit secundum *Sixti IV.* statutum; relicta tamen fuit facultas adhuc impugnandi vel defendendi immaculatam B. Virginis Conceptionem in publicis disputationibus, modo abesset periculum scandali, & alia sententia non notaretur tanquam erronea, & præscripta a *Sixto IV.* servarentur. Anno 1616. *Paulus V.* per Constit. *Regis Pacifici* innovavit Constitutiones *Sixti*

Digitized by Google

ti IV. & Pii V. Anno sequente Idem per Decretum; *Sanctissimus*, prohibuit omnibus, immaculatam B. V. Conceptionem impugnare publice; poterat tamen adhuc impugnari in privatis colloquiis; defendere autem eam licebat tum publice, tum privatim, modo oppositæ sententiæ non fieret mentio gravis. Anno 1622. *Gregorius XV.* per Decretum: *Sanctissimus*, statuit, ne deinceps etiam in sermonibus & scriptis privatis quisquam audeat asserere, quod B. Virgo fuerit concepta in peccato originali; simulque præcepit, ut tam in Missa, quam in Breviario non aliud, quam Conceptionis nomen adhibeatur. Denique anno 1662. *Alexander VII.* novo Decreto præfatas Constitutiones innovavit, & easdem sub censuris & pœnis in iis contentis observari mandavit; postea hæc addit: *Insuper omnes & singulos, qui præfatas Constitutiones ita pergent interpretari, ut favorem per illas dictæ sententiæ* scil. quæ affirmat, quod anima B. Virginis Mariæ in primo instanti creationis, atque infusionis in corpus fuerit speciali Dei gratia, intuitu meritorum Christi a macula peccati originalis præservata) *& festo seu cultui secundum illam exhibito frustrentur, vel qui hanc sententiam, festum seu cultum in disputationem revocare, aut contra ea quoquo modo, directe vel indirecte, aut sub quovis prætextu ejus definibilitatis examinandæ, sive sacram Scripturam, aut sanctos Patres, sive Doctores glossandi vel interpretandi, scripto seu voce, loqui, concionari, tractare, disputare, contra ea quidquam determinando, aut asserendo, vel argumenta contra ea afferendo, & insoluta relinquendo, aut alio quovis excogitabili modo disserendo ausi fuerint; præter pœnas & censuras in Constitutionibus Sixti IV. contentas, quibus illos subjacere volumus, & per præsentes subjicimus, etiam concionandi, publice docendi & interpretandi facultate, ac voce activa & passiva in quibuscunque electionibus eo ipso absque alia declaratione privatos esse volumus. . . . Innovantes Pauli V. & Gregorii XV. Constitutiones, ac Libros, in quibus præfata sententia, festum seu cultus secundum illam in dubium revocatur, aut contra ea quomodocunque aliquid scribitur ac legitur, seu locutiones, conciones, tractatus & disputationes contra eam continentur, post Pauli V. supra laudatum Decretum edita, aut in posterum quomodolibet edenda prohibemus sub pœnis & censuris in indice librorum prohibitorum contentis, & ipso facto absque alia declaratione pro expresse prohibitis haberi volumus & mandamus.* Per-

Personale est, quod propria peccantis voluntate committitur. Hoc iterum aliud est *commissionis*, quando ponitur actio prohibita, v. g. furtum; aliud *omissionis*, dum omittitur res præcepta, v. g. Missa die festo. Ad peccatum vero omissionis tria requiruntur, 1. quod quis possit non omittere; 2. quod teneatur non omittere; & 3. quod vere omittat. Porro hic notandum: ex eo, quod B. Virgo in templo obtulerit duos pullos columbarum, unum in holocaustum, alterum pro peccatis, nequiquam erui potest, ipsam indiguisse purificatione, Filiumque Ejus, qui offerebatur, etiam maculatum esse, ut patet ex propositione 24. ab *Alex. VIII.* damnata. *Primo* quid em ex incarnatione Verbi nullam maculam realem contraxit, unde purificatione indigeret; quia ad Christum concipiendum virtus Altissimi obumbravit illam: ergo nulli libidinis maculæ fuit obnoxia. *Confirm.* Lex Purificationis solum obligabat mulieres, quæ suscepto semine masculum parerent, ut a libidinis macula mundarentur: ergo purissima Virgo ipsis verbis legis a purificatione eximebatur. *Secundo.* Nec indigebat purificatione ob maculam ullam legalem ex partu; in partu enim virginitatem non amisit, ut docet fides contra Jovinianum & alios; cum dicatur Isaiæ 7.: *Ecce Virgo concipiet & pariet.* Præterea sine dolore, & sine ullis sordibus peperit Christum. *Tertio.* Nec indigebat purificatione ob præsumtionem alicujus maculæ legalis; quia in illis tantum casibus contrahebatur immunditia legalis, & opus erat purificatione, in quibus id lex exprimebat: atqui non exprimitur, quod, quæcunque pepererit, sit immunda ex præsumtione sordium, sed specialiter additur: quæ *suscepto semine pepererit*: ergo. *Viva* in cit. propos.

Secundo. Dividitur peccatum personale in actuale & habituale. *Actuale* est ipse actus vel omissio difformis legi. *Habituale* est ipsum actuale antea commissum nondum retractatum, vel non remissum a Deo, adeoque moraliter perseverans. Peccatum, quod committitur ex contracto habitu, dicitur habituatum, sive factum ex consuetudine.

Tertio. Aliæ subdivisiones fere ex terminis notæ sunt: v. g. 1. *Peccata carnalia* sunt, quæ in delectatione carnis perficiuntur, ut gula, luxuria. *Spiritualia*, quæ consummantur delectatione spirituali; licet eorum objecta possint esse aliquid materiale, v. g. superbia, invidia, avaritia &c. 2. *Peccata contra Deum* sunt, quæ immediate & specialiter moti-

Digitized by Google

motivis illarum virtutum repugnant, quibus obligamur tendere in Deum v. g. Fidei, Spei, Charitatis & Religionis, quibus directe repugnant infidelitas, desperatio, odium Dei, blasphemia &c. *Peccata contra proximum* sunt, quæ specialiter repugnant charitati proximi, ut homicidium, furtum &c. *Contra nos ipsos*, quæ specialiter sunt contra temperantiam & moderationem passionum. 3. *Peccata infirmitatis* dicuntur, quæ ex gravi tentatione: *ignorantiæ*, quæ ex errore culpabili: *malitiæ*, quæ ex malitiosa determinatione voluntatis potius, quam ex tentatione aut errore fiunt. 4. *Peccata cordis, oris & operis* dicuntur, prout cogitatione, verbo vel opere perficiuntur.

277. R. III. Denique peccatum dividitur in mortale & veniale. *Mortale* est libera transgressio legis obligantis graviter, hoc est, sub dissolutione divinæ amicitiæ, & reatu pœnæ æternæ. *Veniale* est libera transgressio legis tantum leviter obligantis, aut legis graviter obligantis non perfecte libera. *Illud* vocatur mortale, quia mortem infert animæ, privando eam gratia habituali, quæ est vita animæ. De hoc Sap. 16. v. 14.: *Homo per malitiam occidit animam suam.* *Hoc* vero veniale vocatur, quia relinquit principium veniæ; cum non tollat gratiam & amicitiam, licet minuat fervorem charitatis.

Adverte: Mortale aliud est *per se, & ex genere suo*, quod secundum se, & ex specifica sua ratione, quam haurit ex proprio objecto graviter prohibito, seclusa alterius speciei malitia, potest esse mortale. Hujusmodi peccata sunt, quæ committuntur contra virtutes theologicas, præcepta Decalogi & Ecclesiæ. *Per accidens* vero mortale dicitur, quod secundum se quidem ratione objecti leve est, aliunde tamen per accidens grave fit, v. g. ratione contemtus, scandali, periculi &c. *Laym.* L. 1 t. 3. c. 5.

Veniale triplex est: 1. *Veniale ex genere suo*, quod absolute spectatum ex objecto seu materia, circa quam versatur, non trahit gravem malitiam, adeoque manens intra speciem suam non potest fieri mortale: sic mendacium semper manet veniale, nisi ratione damni, vel alterius circumstantiæ transeat ad aliam speciem. 2. Veniale ex levitate vel parvitate materiæ. 3. Ex imperfectione actus, de quibus infra.

278. Denique juxta *S. Thom* 1. 2. q. 71. ad 5. *a Theologis consideratur peccatum præcipue, secundum quod est offensa contra Deum; a Philosopho autem morali,*

li, secundum quod contrariatur rationi. Non dari peccatum pure philosophicum, scil. quod graviter quidem repugnet rectæ rationi, & tamen non sit transgressio legis divinæ, & offensa Dei, patet ex propos. secunda ab *Alex. VIII.* damnata. *Ratio* est; quia, dum attingitur peccatum ut disconveniens naturæ rationali, sive rectæ rationi, hoc ipso attingitur ut disconveniens legi æternæ, sive ut prohibitum a Deo; dictamen enim rationis est quasi præco divinæ voluntatis. *Viva* de duabus propos. ab *Alex. VIII.* damnatis, ubi præterea asserit, sensum propositionis damnatæ esse, quod peccatum grave philosophicum non sit offensa Dei in illo, qui Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat vincibiliter; non vero, dum ignorat invincibiliter; talis enim ignorantia excusat a peccato mortali. Negatur autem suppositum, quod detur ignorantia Dei invincibilis ad longum tempus.

279. Merito etiam damnata est ab *Alex. VIII.* propositio nona ex 31., quod revera peccet, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem & disconvenientiam cum natura sine ullo ad Deum offensum respectu. *Ratio* est; quia impossibile est, ut peccet, sive inhoneste agat, qui juxta rationis rectæ dictamen operatur: atqui, si quis ex supposito Deum ignoraret, & odio haberet v.g. furtum, quia naturæ rationali dissonat, juxta rationis rectæ dictamen operaretur: ergo. Ita *Viva* in cit. propos., ubi tamen monet, hoc odium, ut disponat ad gratiam, debere procedere ex motivo turpitudinis cognito ex fidei lumine. *Ad Q.* An liceat peccare venialiter, ut impediatur peccatum mortale; R. det *S. Th.* in 4. Dist. 38. q. 2. a. 4. & Dist. 9. q. 1. a. 4. *Nullus autem debet Deum offendere parum, ne alius offendat multum.* & 2. 2. q. 43. a. 7. ad 5. *peccatum non potest esse eligibile.*

§. II.

Principia generalia ad formandum rectum judicium de peccato mortali & veniali.

280. Principium I. *Ad peccatum mortale tria requiruntur.* 1. *Ex parte intellectus plena advertentia ad legem, vel moralem malitiam objecti.* 2. *Ex parte voluntatis perfectus consensus.* 3. *Ex parte objecti gravitas materiæ*; in quibusdam autem peccatis nequidem datur

par-

parvitas materiæ. Quoad primum & secundum *Suarez* Disp. 2. de pecc. Sect. 5. n. 22. ait, ad peccatum mortale necessarium esse consensum perfectum & deliberatum; quia sicut gravitas malitiæ objectivæ nullo modo cognita, etiam nullo modo est volita (nihil enim volitum, nisi præcognitum) ita eadem gravitas non perfecte & plene cognita etiam non est plene & perfecte volita (volitio enim sequitur modum cognitionis) ergo etiam advertentia non-nisi perfecta, & plenus consensus possunt refundere in actum plenam, sive gravem malitiam formalem. *Confirm.* 1. In negotiis & contractibus magni momenti inter homines requiritur plena advertentia ad onera & obligationes inde emergentes; alioquin non censetur quis iis subjacere: ergo etiam non videtur incurrere odium Dei, & mereri æternam damnationem, qui vel non advertit actus vel objecti sui malitiam, nec ad periculum malitiæ gravis, vel non satis libere in eam consentit. Vide *La Croix* L. 5. de pecc. n. 16. & n. 216. cum plurimis gravissimis AA. ubi etiam solvit argumenta *Elizaldæ & Camargo.* Præterea ad peccatum mortale & demeritum in statu naturæ lapsæ non sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis, ut patet ex propos. 1. ab *Alexandro VIII.* damnata; quia in statu naturæ lapsæ sive corruptæ (in quo justitia originali exuti, & peccato contaminati nascimur) nulla necessitas peccandi est transmissa in homines ab Adamo libere peccante, neque Adæ peccato libertas amissa, nec extincta fuit, sed in nostra potestate adhuc est, tentationi consentire, vel eidem resistere, præcepta implere cum divina gratia; uti patet ex *Script.* & *Trid.* Sess. 6. can. 5. & 6.; tum quia ad meritum & demeritum non sufficit libertas a coactione, sed requiritur libertas indifferentiæ, sive a necessitate; cum nemo censeatur laude ac præmio, probro ac pœna dignus, qui habet necessitatem operandi, uti patet in pueris, amentibus & dormientibus. Hinc Eccl. 31.: *Beatus* (dicitur) *vir, qui potuit transgredi, & non est transgressus.* Et *S. Aug.* L. 3. de lib. arb. C. 18. ait. *Quis peccat in eo, quod nullo modo caveri potest?* Hinc etiam merito damnata hæc propositio Jansenii: *Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Item propositio 39. inter Bajanas: *Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit;* & 67. *Homo peccat,*

etiam damnabiliter, in eo, quod necessario facit. Vide *Viva* in cit. propos.

281. *Averte I.* Mortale ex genere suo potest fieri veniale, 1. ex conscientia erronea, qua quis invincibiliter judicat, hoc esse veniale, quod de se est mortale. *Vide dicta de Conscientia erronea.* 2. Ex defectu perfectæ advertentiæ ad legem vel malitiam objectivam. Ita expresse *S. Thom.* 1. 2. q. 88. art. 2. in ⊙: *Ex parte agentis contingit, quod aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, sit veniale, propter hoc scilicet, quod actus est imperfectus, id est, non deliberatus ratione.* 3. Ex defectu perfecti consensus. *Ratio utriusque* præter dicta præced. n. quia quodvis peccatum mortale summam includit malitiam ob liberam transgressionem legis divinæ: ergo quando voluntas non perfecte libere, nec satis deliberate consentit, non potest dici perfecte libere transgredi legem: ergo nec videtur accusari posse summæ malitiæ; non tamen requiritur ad mortale summa omnino advertentia; sufficit enim, si sit de se verus ac deliberatus consensus. 4. Ob parvitatem materiæ; si nimirum hæc tam secundum se, quam secundum circumstantias considerata, sit & maneat levis.

282. *Si quæras*: Quænam censeatur plena sufficiens advertentia ad peccatum mortale. ℞. 1. cum *P. Reiffenst.* in Theol. Mor. t. 3. dist. 2. num. 10. Si consensum præcedat expressa (alii vocant actualem) cogitatio malitiæ moralis vel periculi, vel saltem expressa aliqua dubitatio; quia, si nihil horum præcesserit, censetur adfuisse vel naturalis inconsiderantia objecti prohibiti, vel oblivio obligationis incumbentis. ℞. 2. cum *Th. Sanch.* in Decal. L. 1. c. 2. n. 10., quod tunc adsit perfecta deliberatio, quando ratio perfecte advertit objectum malum quoad circumstantias, quibus moveri potest ad illud excutiendum. Ibidem plenam advertentiam, & satis deliberatum consensum explicat in homine, qui plene excitatus a somno, sine turbatione aut alio impedimento advertit, quid agat, circa quid versetur &c.; semiplenum vero in homine nondum plene a somno excitato, qui nonnisi obscure, & turbata mente objectum, vel actum malum advertit. Recte tamen *La Croix* de pecc. n. 223. ait: Ad peccatum mortale non requiritur reflexa advertentia, sive ut cognoscam me advertere, sed sufficit cognitio directa malitiæ, & ut postea illam velim. Neque (ut ait *Oviedo*) re-

qui-

requiritur cognitio formalis ipsius actus, sed sufficit cognitio malitiæ objectivæ, vel legis talem actum prohibentis. Malitia autem objectiva tunc sufficienter cognoscitur esse gravis, quando advertitur esse inductiva odii Dei, aut pœnæ æternæ.

283. *Adverte II.* de peccato veniali sequentia: 1. Peccata venialia, quantumcunque multiplicata, per se loquendo, & ratione multiplicationis nunquam possunt constituere mortale. *S. Thom.* 1. 2. q. 88. a. 4. in ⊙; quia mortale est altioris ordinis, & plura individua unius speciei non constituunt aliam speciem. Ideo non peccat mortaliter, etiamsi quis per Quadragesimam semel quotidie extra statuta tempora comederet modicum quid; sic enim materiæ parvæ nec secundum se, neque secundum effectum moraliter coalescerent. Nihilominus venialia disponunt ad committenda facile mortalia; nam *qui spernit modica, paulatim decidet*, Eccli. 19.; & hoc innuit *S. Thom.* l. c. *Ratio* est; quia venialia minuunt fervorem charitatis, & auxilia extraordinaria ad superandas graviores tentationes, voluntatem proclivem reddunt ad peccata graviora, maxime si veniale & mortale tendant ad idem objectum; sic furunculi brevi evadunt fures. Juxta *Sanchez* L. 1. Moral. c. 5. n. 4. ille peccat mortaliter, qui vult committere omnia venialia; quotquot committenda occurrent, & vitare sola mortalia, eoquod talis se exponat apertissimo periculo peccandi mortaliter. *Sporer* autem T. 1. proœm. c. 1. n. 43. cum *Palao, Tambur.* & aliis contrarium docet, quod talis non excedat culpam venialem; quia malitia actus interni sumitur ab objecto, prout proponitur a ratione: atqui objectum hujus voluntatis sunt solum omnia venialia, & nulla malitia mortalis proponitur a ratione: ergo. Prior sententia videtur tunc esse verior, quando venialia sunt proxima, & probabilis dispositio ad mortale: v. g. si quis ex proposito admittat quasvis confabulationes turpes, aspectus, tactus tantum venialiter malos, vel si Religiosus nollet servare statuta & regulas, nisi eas, quæ obligant sub mortali; quia in his casibus est periculum peccati gravis, scandali aut damni in disciplina. *Sanch. Sporer* l. c. *Bassæus* V. *Peccatum.* n. 8.

284. 2. Venialia multiplicata, quæ ratione materiæ concrescentis, vel ratione effectus moralem habent inter se connexionem, fiunt mortale, si quis directe intenderet congregare sufficientem quantitatem ad mortale, aut

 cau-

causandi effectum graviter malum. v. g. Qui sæpius furatur quid modicum, ex intentione colligendi magnam quantitatem, is singulis furtis peccaret graviter; quia singula furta adhibet tanquam media proxima nocendi graviter. *Sporer* l. c. n. 45. cum *Sanchez*, *Laym.* & aliis. Item qui die jejunii sæpe modicum quid comederet, & nihilominus sub vesperum notabilem quantitatem sumeret. *Vide propos.* 29. *ab Alex. VII. damn.* Quando autem directe non intenditur magna quantitas, & nihilominus plurium transgressionum parvæ materiæ ob aliquem ordinem inter se moraliter uniuntur, sive coalescunt secundum effectum ab ipsis productum; v. g. dum quis plura levia furta committit, tunc demum malitia mortalis completur in ultima transgressione, v. g. illo ultimo furto, quod in se quidem leve, sed cum præcedentibus grave reputatur; quia tunc censetur consentire in totum damnum.

285. 3. Veniale ex genere suo fit mortale, 1. vel ratione conscientiæ erroneæ, si peccatum, quod committis, judices esse mortale: vel ratione scandali gravis, vel magni detrimenti. 2. Ratione finis vel effectus mortaliter mali, ut expresse docet *S. Thom.* l. c. v. g. si quis ex levi peccato intentat gravissimas rixas, odia, suspiciones &c. 3. Ratione affectus nimis inordinati: v. g. quando quis mavult Deum graviter offendere, non audiendo Sacrum die festo, quam abstinere a lusu, otioso colloquio &c. 4. Ratione periculi proprii: ut si quis per verba turpia, curiosam lectionem, conversationem familiarem se exponat periculo gravis peccati aut tentationis. 5. Ratione contemtus formalis, qualem committit is, qui agit vel omittit aliquid ideo, quia præceptum est, sive ut ostendat, se nihili facere legem aut Legislatorem. *Palao*, *Sporer* de pecc. a n. 31. *Adverte*: Ex peccato veniali nunquam fit mortale hoc sensu, quod idem numero actus primo sit peccatum veniale, postea mortale, ut monet *S. Thom.* l. c.

286. Principium II. *Distinctio specifica moralis peccatorum ultimato desumitur a præceptis formaliter diversis.* *Palao* t. 2. d. 3. p. 1. cum *Azor*, *Vasq.*. *Valent.* *Salas*, & aliis. *Ratio* est; quia peccatum intrinsece est transgressio legis sive præcepti: ergo illa peccata inter se differunt specie morali, quæ opponuntur præceptis formaliter sive moraliter diversis. Dixi 1. *Specie morali*, sive in æstimatione morali quoad diversam malitiam; hic enim non attendimus ad diversitatem physicam actuum.

Sic

Sic licet ambulare & ludere sint actus specie physica diversi; quatenus tamen sunt causa neglecti Sacri, non differunt specie morali; quia sic opponuntur uni tantum præcepto audiendi Missam, contra quod æqualiter peccatur, sive propter deambulationem, sive propter lusum omittatur Sacrum. Econtra unus idemque actus physicus, v. g. homicidium in templo perpetratum, continet in se plures species malitiæ moralis, scilicet homicidii & sacrilegii, in confessione explicandas; quia præceptis formaliter diversis repugnat. Dixi 2. *Præceptis formaliter diversis:* sic licet simplex furtum sit transgressio legis naturalis, divinæ & humanæ, non tamen habet tres malitias specie diversas, sed tantum unam; quia opponitur præcepto non furandi, quod est formaliter, & secundum moralem æstimationem unum, quamvis a pluribus Legislatoribus, vel ab uno sæpius positum.

287. *Si quæras*, quænam præcepta dicantur formaliter diversa, ℞. cum *P. Herzig* P. 1. Man. Confess. n. 78. quæ versantur 1. vel circa materiam *notabiliter diversam*, ut præceptum jejunii, & audiendi Missam. 2. Vel circa eandem quidem materiam, sed ex diversis motivis formalibus: v. g. dum præcipitur jejunium ex motivo temperantiæ, & a Superiore ex motivo obedientiæ. 3. Si aliunde constet, quod Legislator intendat diversam obligationem. Ubi vero materia est eadem, idem motivum, intentio Legislatoris eadem, leges tantum *materialiter diversæ* sunt; quales sunt, quibus præcipitur jejunium in Quadragesima, Vigilia, & Quatuor Temporibus.

288. Si cui difficilior videatur unica hæc regula, in praxi poterit reflectere ad regulas aliorum hoc versu comprehensas:

Virtus, Præceptum, diversa objecta, modusque
Peccatis speciem dant, diversumque reatum.

hoc est, diversitas specifica peccatorum desumi potest 1. ab oppositione cum diversis virtutibus; ut patet in furto, quod est contra justitiam; & in ebrietate, quæ est contra temperantiam. 2. A diversis præceptis, ut dictum est. 3. A diversis objectis formalibus, sive motivis prohibendi. 4. A diverso modo, quo homo tendit in objecta mala. Sic odium proximi ex modo tendendi aliud est leve, aliud grave. Item ex diverso modo, quo peccata opponuntur eidem virtuti: sic specie differunt avaritia, & prodigalitas; quia hæc per excessum, illa per defectum opponitur liberalitati.

Ex quibus patet, quod peccatum, ex suo objecto habens unicam tantum malitiam, sæpe ex circumstantia finis, loci, rei, aut personæ sacræ accipiat malitiam specie distinctam, ideoque ejusmodi circumstantiæ dicuntur speciem mutantes; econtra, quæ tantum aggravant intra eandem speciem, ut major quantitas in furto, major intensio, duratio in affectibus, dicuntur aggravantes, de quibus plura in P. 2., & apud *P. Stotz* L. 1. p. 1. q. 1. §. 3.

289 *Principium III.* Ad cognoscendam distinctionem numericam peccatorum, sive ut quis colligere possit, quod in uno vel pluribus physice actibus ab eodem operante elicitis sit tantum unica, vel plures malitiæ morales, ac peccata solo numero distincta, observandæ sunt duæ sequentes regulæ.

1, *Tot sunt numero distincta peccata* (tum in diversis actibus, tum in eodem physice actu) *quot sunt objecta prohibita numero distincta, moraliter non unita, in quæ actus peccaminosus tendit*, Ita *Azor* Tom. 1. L. 4. c. 4 q. 3. *Filliucius* t. 21. c. 8. n. 19. *Babenst.* t. 2. d. 3. a. 3. n. 4. *Ratio* regulæ est: idem actus malus tendens in plura objecta specie morali diversa contrahit plures malitias specie diversas, ut dictum est in princ. præced.: ergo etiam idem actus tendens ad plura numero objecta moraliter non unita contrahit plures numero malitias; malitia enim peccati sumitur ex ordine ad objectum, ut est difforme legi vel rectæ rationi. Porro illa objecta dicuntur numero distincta, & moraliter non unita, quæ nec ex sua natura, nec ex communi hominum usu, aut prudentum judicio ordinantur ad eundem finem, seu idem peccatum complendum; item (ut addunt *Haunoldus* & *Dicastillo*) quæ nec se mutuo possunt augere, nec communiter invicem compensabilia, aut communia invicem sunt, sed habent proprias rationes completas & disparatas. Hinc plura numero peccata committit, qui uno actu sciens ac volens tres homines occidit: qui uno discursu pluribus detrahit: qui durante eadem voluntate peccandi fornicationem sæpius repetit: qui a pluribus furatur unica etiam actione furti; hæc enim objecta, scilicet unum homicidium, detractio respectu unius hominis, copula fornicaria, furtum uni illatum non ordinatur ad aliud complendum; sed quodlibet in sua specie est completum, & per quodlibet læduntur tot distincta jura, & tot distincta numero præcepta, quot sunt distincti homines

nes, quot distincta moraliter objecta: ergo etiam tot sunt peccata numero distincta. Econtra unum numero peccatum committit, qui simul ab eodem aufert centum imperiales; quia hi unam moraliter summam gravem constituunt. Alii cum *Suarez* dicunt, quod is, qui unico actu tres v. g. homines occidit, unicum peccatum committat, sed gravius; ita ut debeat exprimi in confessione. Vide *Reiffenst.* de pecc. dist. 1. n. 57. Alii vero dicunt, quod triplex homicidium committat; quia trium jura violat, quæ singuli habent in suam vitam; nec ordinantur ad unum jus, nec se mutuo augent, nec inter se commutantur aut compensantur; idem dicendum de juribus, quæ competunt diversis hominibus in suam famam, pecuniam &c.; jura autem, quæ idem homo habet in suam pecuniam, frumenta &c., se mutuo augent, eundem finem respiciunt, invicem commutari ac compensari possunt, sicut una pecunia auget aliam, frumentum auget aliud &c., & omnia collective sumta referuntur ad divitias ejusdem, & ad eandem necessitatem vitæ sublevandam, & in commercio humano inter se sunt commutabilia: ergo in his unitas moralis admittenda est, si pertineant ad eundem. Vide *La Croix* L. 5. num. 151. Pariter duo numero peccata committit, qui duobus diebus non jejunat, vel non audit Sacrum, licet utrumque pro diversis diebus ex eodem motivo temperantiæ & Religionis sit præceptum; quia singulæ transgressiones sunt completi & distincti numero actus. Hine sit

290. 2. *Regula: Toties peccata in- vel externa multiplicantur numero, quoties ponuntur actus realiter distincti non uniti moraliter, aut quoties voluntas peccandi moraliter interrumpitur, etsi circa idem numero objectum contingat.* *Babenst.* l. c. n. 7. cum *Comm.* *Ratio* est; quia toties multiplicantur peccata numerice, quoties destruitur moralis unitas actuum peccaminosorum: atqui hæc toties destruitur, quoties interrumpitur moralis voluntas peccandi; voluntas enim est principium, a quo dependet actus in esse voluntarii & moralis: ergo. *Confirm.* Quando actus moraliter interrumpuntur, disceditur ab objecto peccaminoso: ergo complentur: ergo etiam non continuantur cum aliis: ergo illi per se, & independenter ab aliis peccata sunt. Econtra sicut plura objecta moraliter unita, ita actus moraliter uniti, quamvis physice sint distincti, moraliter tamen censentur quid unum, & constituunt unum numero peccatum.

Digitized by Google

291. *Si quæras* 1. Quinam actus moraliter dicantur uniti. ℞. Illi, qui vel tanquam media ad eundem finem, vel tanquam partes & complementa ad eundem effectum referuntur. v. g. Qui proponit occidere inimicum, sumit gladium, quærit inimicum, inventum occidit, hic committit unicum numero peccatum, & satisfacit in confessione, dicendo: Deliberato animo commisi homicidium; intentio enim finis, electio mediorum, eorum executio, & consecutio finis in tali casu unus actus censentur.

292. *Si quæras* 2. Quando voluntas peccandi moraliter interrumpatur, ℞. Generaliter, si ipsius actus nec in se formaliter, nec in aliquo effectu virtualiter, nec secundum hominum æstimationem perseveret. Speciatim vero 1. quando plures actus *successive* exercentur circa plura objecta complete distincta: v. si detrahas Paulo, postquam detraxisti Petro. 2. Quando actus voluntatis retractatur vel *formaliter* per *pœnitentiam*: v. g. si desiderium peccandi voluntarie habitum detesteris, & tamen postea pecces. Vel *interpretative* per *cessationem voluntariam & notabilem* ab actu sine positiva retractatione; quod tunc contingit, quando animus deliberate convertitur ad aliquid cum actu antecedenter intento incompossibile: v. g. si quis proponat hac nocte committere grave furtum, postea memor propositi, domi maneat, & cubitum concedat, sequenti vero nocte furtum committat, distinctum peccatum committit. *Laym.* de pecc. c. 3. n. 4. Tunc autem cessatio censetur notabilis, quando inter plures actus nullo voluntatis affectu antea connexos tanta intercedit mora temporis, ut judicio prudentum discontinuari judicentur.

Dixi: *Per voluntariam cessationem*; si enim animus involuntarie tantum & indeliberate ab actu interno divertatur per somnum naturaliter obruentem, ebrietatem, vel per involuntariam distractionem ad alia, & postea idem propositum renovetur, non censetur voluntas peccandi moraliter interrumpi, adeoque peccatum consequens erit numero idem cum priore, nisi iterum hæc distractio, oblivio, turbatio duraret valde notabili tempore, v. g. per tres aut quatuor dies.

293. *Principium IV.* De morosis delectationibus, desideriis, aliisque pravis effectibus observanda sunt sequentia.

Primo. Peccatum ordinarie solet fieri sequenti modo: 1. Excitatur sive a dæmone *per suggestionem*, sive ab extrinseco per visum, auditum, sive ex naturali dispositione aut infirmitate imaginatio rei delectabilis vel odibilis in phantasia (*Ecce tentationem*: sic Evæ suggessit serpens Genes. 3. *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis ex omni ligno paradisi?*) exinde interdum naturaliter & necessario oritur motus appetitus sensitivi, hic vocatur motus *primo primus*, & caret omni culpa, teste *S. Aug.* L. 3. de lib. arbit. c. 25. apud *Laym.* de pecc. c. 5. n. 11. De hoc *S. Paulus* Rom. 7. v. 19.: *Non enim, quod volo bonum, hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago*; & v. 23. *Video aliam legem in membris meis* &c. Dixi: *caret omni culpa*; quia talis motus est ante omnem rationis deliberationem & advertentiam ad honestatem vel malitiam objecti; imo alias noceret concupiscentia non consentientibus, id quod reprobatur a *Trid.* Sess. 5. 2. Per conjunctionem & excitationem peccatorum fit cogitatio in intellectu, sive subobscura, semiplena, & imperfecta advertentia ac deliberatio intellectus, qualis est in semi-dormientibus, semi-ebriis, consternatis, aut habentibus animum vehementi passione iræ, timoris &c. perturbatum, vel alienis cogitationibus implicatum, adeo ut ad illud, quod agunt, vel saltem ad actionis malitiam, ejusque periculum plene non advertant; oritur simul motus vehementior appetitus sensitivi (ecce motum *secundo primum*, qualis incitavit Evam ad videndum fructum prohibitum) de hoc *S. Thom.* 1. 2. q. 74. a. 3. ad 3. ait, *motum sensualitatis, qui prævenit rationem* (scilicet perfectam) *esse peccatum veniale.* 3. Huic motui dum non resistitur, sequitur plena advertentia objecti, vel actus honesti aut inhonesti, affectio voluntatis, complacentia vel displicentia deliberata; si displicentia, resistitur vel avertendo animum ad aliud objectum, vel exercendo actum virtutis, vel detestando suggestionem, vel invocando Deum, ut liberet a malo; si vero complacentia, dicitur delectatio (ecce primum gradum peccati mortalis, si objectum sit graviter malum; quia hic actus est plene deliberatus & voluntarius.) 4. Hic affectus est vel efficax vel inefficax: *Inefficax* est simplex complacentia, vel delectatio deliberata de illicita cogitatione absque voluntate, illam opere perficiendi. *Filliuc.* t. 21. c. 8. n. 276. vocatur etiam consensus simplex, vel *delectatio morosa*, non quod requirat moram temporis; bre-

vissimo enim tempore perfici potest; sed quod voluntas post plenam advertentiam ei immoretur, acquiescat, & consentiat: & hæc delectatio morosa vel graviter vel leviter est peccaminosa pro qualitate objecti graviter vel leviter prohibiti. *Efficax* vero dicitur affectus voluntatis, qui conjungitur cum proposito vel desiderio exequendi id, quod cogitatum est, & hoc est distinctum a morosa tantum delectatione peccatum in confessione specialiter exprimendum. Et hic est secundus gradus peccati: tertius denique opus ipsum peccaminosum completum. Sic Eva postquam *vidit, quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile, tulit de fructu illius, & comedit.*

294. *Secundo.* Desiderium sive affectus efficax voluntatis habet illam malitiam, quam habere cognoscitur objectum volitum: v. g. qui desiderat fornicari cum conjugata, consanguinea &c. præter fornicationem contrahit malitiam adulterii &c. *Spor.* t. 1. c. 6. n. 18. *Ratio* est; quia talis affectus tendit in rem, prout a parte rei est; ergo attrahit totam malitiam, quæ objecto a parte rei inesse cognoscitur. Idem est, si quis gaudeat, delectetur vel glorietur de re illicita commissa.

Econtra delectatio tantum morosa non circa peccatum jam commissum, sed circa objectum prohibitum tantum contrahit illam malitiam, a cujus delectabilitate voluntas movetur: potest autem contingere, ut voluntas tantum moveatur a delectabilitate v. g. solius copulæ, & non moveatur, imo potius abstrahatur a circumstantia matrimonii, vel consanguinitatis, vel voti, quamvis sciat, hanc in objecto reperiri, ideoque malitia talis circumstantiæ non contrahitur, & sufficit in confessione exprimere delectationem morosam de fornicatione: secus si ipsa circumstantia simul deliberate oblectasset. Vide *Laym.* de pecc. c. 6. n. 15. *Azor*, cum *Vasq.* & aliis. Circumstantia autem personæ peccantis semper refundit suam malitiam etiam in actum delectationis morosæ; ideo Sacerdos se oblectans in cogitatione turpi, admittit sacrilegium; quia talis circumstantia cohæret personæ, & exercite saltem cognoscitur, nec quisquam potest præsumi, sui status ita esse immemor, ut propterea possit prudenter excusari.

295. *Tertio.* Aliud est, delectari de re cogitata, v. g. furto, ita ut ratio delectationis sit ex ipso furto; cogitatio vero sit tantum conditio applicans rem cognitam. Aliud est, delectari de cogitatione rei, v. g. furti, ita

Digitized by Google

ita, ut ratio delectationis sit tantum ipsa rei cognitio. Et talis cogitatio etiam rei malæ per se mala non est, sed interdum bona; sic Theologus gaudet licite & bene, dum bene scit distinguere inter varia genera & species peccatorum: Deus ipse cognoscit mala: Confessarius audit pessima. Denique aliud est, delectari de modo operandi male, v.g. si cui placeat furtum artificiosum, vel raptus ingeniosus alienæ sponsæ, talis non peccat; quia non gaudet de ipso peccato, v. g. furto, vel raptu sponsæ, sed tantum de modo, vel artificio de se non malo. *NB.* In materia lubrica id valde est periculosum; quia delectatio circa modum facile transit in ipsum objectum, ob nimiam vitiatæ naturæ propensionem.

§. III.

Resolvuntur Casus.

Casus I.

Albinus Præceptor quoties instruit discipulas suas, inhonestis cogitationibus infestatur, & motibus; idem illi contingit, quoties casus in AA. legit. Et quamvis sæpius per diem repetat propositum potius moriendi, quam consentiendi; quia tamen continuo redeunt tentationes, & tenacius inhærent: hinc valde anxius est, an non consenserit aliquoties.

296. *Quær. I.* Quænam sint signa deliberationis, vel advertentiæ imperfectæ. ℞. Juxta n. 282. *primo:* Si quis velut semidormiens apprehenderit malum. 2. Si vere semidormiens, vel semiebrius fuerit, hoc, vel illud agendo. 3. Si vehementi passione, aut distractione turbatus fuerit. 4. Si post factum rem melius considerans judicet, quod omnino non fecisset, si ita cognovisset, vel plene sibi præsens, aut mente serena fuisset.

297. *Quær. II.* Quænam in dubio sint signa nullius, aut imperfecti consensus. ℞. Sequentia: 1. Si is, qui dubitat, serium animum, & sæpe repetitum propositum habuerit, nunquam peccandi mortaliter, ideoque habitualiter ita comparatus sit, ut malit mori, quam peccato consentire (uti videtur comparatus fuisse Albinus) talis prudenter præsumere potest, se non consensisse; quæ enim serio ac sæpe detestamur, ea, si re ipsa contra propositum amplectamur, facile advertimus. Econtrario con-

consuetudinarius, aut parum abhorrens a peccato facilius potest præsumere, se vere consensisse. 2, Si dubitans, quamprimum se reflectit super cogitationes pravas, vel motus, statim sentiat dolorem, aversionem, tristitiam, horrorem &c. prudenter præsumere potest, se nullo modo tentationi inhæsurum fuisse, si ad actum melius advertisset. 3. Si dubitans sit timoratæ conscientiæ, & alias non soleat consentire in ejusmodi peccatum, sed ad tentationem se reflectens terreatur, & mox eam conetur reprimere. 4. Si post tentationem meminerit, se valde timide processisse, conatum impendisse ad resistendum, atque ita constitutum fuisse, ut, si in ipsa tentatione fuisset interrogatus, num amplectatur illam voluptatem, certo responsurus fuisset, se nolle consentire &c. 5. Si (ut dictum est) dubitet, an plene vigilans, an dormiens, an plene sui compos, an impos quidquam facere voluerit; perfecte enim vigilans satis bene scit, quid agat. 6. Addit *Sanch.* in Decal. L. 1. n. 17. Si dubitans potuit facile exequi peccatum, & non executus est. 7. Si adsit defectus ætatis, ut si septennium necdum sit expletum, nisi malitia certo suppleat ætatem. Recte hic monet *Herzig* c. 2. de qual. Confess. n. 67. cum *Stoz*, solam delectationis perseverantiam non esse semper sufficiens signum præstiti consensus. Denique, universaliter loquendo, hæc indicia sunt quidem conjecturæ non inanes de non præstito consensu, neque tamen pro quolibet casu particulari manifeste probant, consensum non fuisse præstitum, sed decisio pendet ex prudenti judicio Confessarii, qui spectato statu pœnitentis facile alias regulas noverit applicare.

Juvat hic etiam annotare doctrinam S. Gregorii ex L. 12. Registri ad Augustinum Anglorum Episc. c. 11. ubi ait: *Necessaria est magna discretio, ut inter suggestionem, delectationem, atque consensum judex sui animus præsideat. Cum enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla delectatio sequatur, peccatum omnimodo perpetratum non est. Cum vero caro delectari cepit, tunc peccatum incipit nasci. Si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est: in delectatione fit nutrimentum: in consensu perfectio. Et sæpe contingit, ut hoc, quod spiritus malignus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi*

con-

consentiat; & cum caro sine anima delectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur invitus, ut ei ex ratione contradicat, nec consentiat, & tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se esse vehementer ingemiscat. Adde regulam S. Bernardi Serm. 5. in Quadragesima: *Ecce enim inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis, aut impatientiæ, cogitationes ingerit, aut excitat libidinis motum; solummodo ne consenseris; & quoties restiteris, toties coronaberis.*

Casus II.

Anatolius liberiori vita deditus, & nonnisi laxa principia sequens, in templo oculis plerumque liberrime circumvagatur ad personas alterius sexus pulchre vestitas, occurrentibus obscœnis cogitationibus delectatur quidem, sed sine desiderio; ideoque nec de his se accusat in confessione, ita secum argumentans: Deliberate non inhæsi, quia argumenta pro & contra non perpendi; neque consensum formalem iis præbui, quia sciebam, in templo non esse occasionem peccandi opere.

298. *Quær. I.* An Anatolius recte statuerit, se deliberate non inhæsisse, eoquod argumenta pro & contra non perpenderit, vel non examinaverit, an talis actus esset potius ponendus, vel non. Respondet *Elbel* Confer. 20. n. 570. *Negative*; quia ad actum humanum etiam perfectum non est necessaria deliberatio formalis, sive consultatio, & ponderatio rationum pro & contra, sed hoc ipso adest sufficiens deliberatio, quando quis perfecte advertit malitiam in tali actu vel objecto, vel quando scit, talem cogitationem versari circa rem turpem, ac prohibitam. Sic peccat absque dubio comedens carnes die prohibito sine rationabili causa excusante, hoc ipso, quod sciat prohibitionem Ecclesiæ, vel saltem practice dubitet, an hæc comestio hoc die non sit prohibita, licet non adhibeat ulteriorem deliberationem. *Ratio* est; quia per talem advertentiam voluntati sufficienter proponitur malitia latens in objecto, vel actu, ita ut consensus sufficienter deliberatus debeat dici. Addit *Henno*, ad peccandum formaliter circa talia objecta, vel actus, qui sunt intrinsece mali, multo minore deliberatione opus esse; quia lumen naturale cuivis rationis usu prædito facile dictat hujusmodi actus, ceu repugnantes primis regulis honestatis, esse malos.

Quær. II.

Digitized by Google

Quær. II. An Anatolius propterea non peccarit graviter, quia formalem consensum non præbuit.

299. Ante ℞. *adverte.* Consensus hic in genere dicitur actus voluntatis, quo hæc amplectitur, & libere eligit id, quod ab intellectu proponitur. Hic triplex est: 1. *Formalis*, quando voluntas actu positivo motum aliquem amplectitur, eumque fovet, vel sibi complacet in eo, quod intellectus plene advertenter proponit. 2. *Virtualis*, qui includitur in formali, quando scilicet voluntas motum aliquem, vel actum in se quidem non vult, ponit tamen ejus causam vel *per se talem*, quæ ex natura sua tendit ad illum, qualis est turpis aspectus respectu motuum libidinosorum: vel *per accidens talem*, quæ ex natura sua non ordinatur ad illum, qualis est cibus & potus respectu eorundem motuum. Præterea virtualis consensus etiam dicitur, quando formalis consensus per dissensum needum moraliter desiit; sic virtualiter adhuc consentit in furtum, qui elicito consensu progreditur ad locum furti committendi, licet tunc consensum formalem non eliciat. *Herzig* l. c. n. 68. 3. *Interpretativus*, sive negativus est, quando voluntas objectum malum, vel motum pravum nec amplectitur positive, nec aversatur, sed omnino negative vel præcisive se habet, cum tamen deberet illum aversari.

300. His præsuppositis ℞. Motus Concupiscentiæ sunt peccata, si adsit consensus formalis, vel positivus; quia voluntas libere eos tunc amplectitur. 2. Sunt peccata, si adsit consensus virtualis, ita ut cognoscatur connexio positæ causæ cum pravo effectu. 3. Sunt peccata, si adsit consensus interpretativus, vel negativus; quia, qui facile potest resistere positive, & tamen sine causa non resistit, exponit se manifesto consensus formalis periculo, imo censetur non illubenter tales motus habere, & virtualiter sibi in illis complacere; id quod plerumque observandum in tentationibus contra fidem & continentiam.

Dixi: *Si sine causa non resistat*: aliud foret, si adesset rationabilis causa permissive se habendi, nec adsit periculum consensus: v. g. si quis prudenter timeat, ne positive resistendo tentationem magis augeat, vel si ea solicitudine nimium fatigetur cum periculo scrupulorum; item si ad ejusmodi motus reprimendos deberet cessare ab aliqua actione honesta, & cum officio suo connexa, v. g. a studio, auditione confessionum, colloquio honesto cum honesta fœmina &c.; modo tunc displiceant hi motus, & absit periculum consensus. Ex

Ex his patet, peccasse Anatolium, tum quia scivit ex circumvagatione oculorum oriri tales tentationes; tum quia eas advertendo, non restitit, sed delectatus fuit, iis inhærendo: imo cum plurimis Libertinis falso supposito nititur, existimando consensum peccaminosum non esse, nisi accedat desiderium opere peccandi: cum tamen consensus jam adsit, hoc ipso, quod quis voluntarie inhæreat delectationi venereæ.

Casus III.

Attilius se accusat, 1. quod in expellendis tentationibus ad peccatum carnis firmam quidem habuerit voluntatem, sed negligenter ab initio restiterit. 2. Quod a procaci fœmina invitatus ad peccatum anceps hæserit, an debeat consentire. 3. Quod advertens in appetitu sensitivo varios motus turpes passive se habuerit. 4. Quod sæpius dixerit: nisi fornicatio esse contra legem Dei, peccarem cum illa formosa. 5. Quod invitatus ad comœdiam, ubi plerumque turpia repræsentantur, & sermone proferuntur, ibi comparuerit, quamvis præviderit gravissimas tentationes, easque passus fuerit, dubius, an cum consensu.

301. *Quares I.* Quid dicendum ad tres primos casus. Respondet *Sanchez* in Decal. L. 1. c. 1. n. 15. ad 1. quando voluntas se habet primo modo, negligentia communiter est venialis; quia plenus consensus deficit: transit autem in mortalem, quando probabile periculum consensus affert. Ad 2. respondet idem n. 16., quod peccaverit graviter; tum quia talis deliberans re ipsa confert peccatum cum Deo, qui tamen appretiative debet amari super omnia; tum quia se exponit periculo proximo consensus formalis. Præterea dubitans hoc modo committit peccatum ejusdem speciei, de quo deliberat; ideo Attilius in confessione debet dicere: deliberavi, an non velim fornicari. *Sanch.* ibid. Ad 3. R. juxta n. præced. peccavit graviter; quia posuit consensum interpretativum.

302. *Quares II.* An sit mortale, desiderare rem prohibitam sub conditione, si prohibita non esset. R. 1. Si apposita conditio vere aufert omnem malitiam operis, non est mortale per se loquendo; idque contingere potest tum in iis, quæ jure positivo prohibita sunt: v. g. si quis diceret: Vellem hodie comedere carnes, nisi esset dies Veneris; tum in iis, quæ jure naturæ conditionate

tan-

tantum, non absolute prohibita, sed in certo statu, & circumstantiis licita sunt: v.g. utinam essem judex, vellem occidere istum furem. Vel alterius argentum auferrem, si Deus mihi illud donaret. *Ratio* est; quia hujusmodi objecta tunc non desiderantur absolute, sed tantum in eo statu, in quo sunt honesta. Dixi: *Non est mortale*; quia hi affectus sunt valde otiosi, adeoque venialiter mali, imo *fama*, & *diabolica tentatio ad peccandum*; (ut ait *Cajet.*) in materia vero luxuriæ facile miscetur actualis delectatio circa objectum turpe conditionate volitum. *Laym.* L. 1. t. 3. c. 6. n. 2. *Sanch.* in Decal. L. 1. c. 2. n. 24.

℞. 2. Si conditio apposita malitiam actus non auferat, grave peccatum est, aliquid ex se graviter peccaminosum desiderare, vel eo delectari. *Laym.* l. c. n. 11. Sic peccaret, qui cogitaret: Vellem hoc die Veneris comedere carnes, si haberem: vellem furari, nisi timerem patibulum. Porro si desiderium sit ad objectum in nulla circumstantia licitum cum affectu ad rem ipsam sua natura malam: v.g. vellem fornicari, nisi peccatum esset (ut *Attilius* desideravit) vellem blasphemare, pejerare, nisi prohibitum esset, committitur grave peccatum; tum quia talis conditio impossibilis non aufert malitiam objecti intrinsece mali; tum quia hoc est optare, ut ordo & lex naturæ immutetur, quod pejus est, quam velle fornicari &c. Si vero desiderium non fuerit ex affectu in rem ipsam, sed tantum ex animo manifestandi naturæ suæ malam propensionem, quæ in consensum ad peccatum traheret, nisi lex Dei urgeret; tunc non peccasset graviter; quia potius propensio in malum recordatione divinæ legis fuit repressa. *Laym.* l. c. cum *Sanch. Azor*, & aliis.

303. *Quæres III.* An peccaverit Attilius, spectando comœdiam, ex qua prævidit orituras gravissimas tentationes cum manifesto periculo consensus. ℞. *Affirmative*; quia hoc ipso liberrime se commisit periculo peccati. Ulterior ratio dependet ex seq. Quæst.

304. *Quæres IV.* An peccet is, qui ponit actionem, ex qua turpes cogitationes, & motus se prævidet passurum. ℞. 1. Si actio illa sit aliunde utilis, honesta, vel necessaria, quamvis prævideantur tentationes carnales, non peccat quis ponendo illam, *secluso tamen periculo consensus*; quia talis utitur jure suo, nec intendit ullo modo, ut supponitur, illas tentationes: ergo ipsi non sunt voluntariæ: imo alias plurimi deberent mutare suum

offi-

officium, vel deberent intermittere exercitium artis suæ. Suadendum tamen hujusmodi hominibus, ut sciant media vincendi orituras tentationes. ℞. 2. Si actio illa non sit necessaria, aut utilis, sed ex quadam tantum levitate fiat, ideoque venialiter mala, is, qui ponit illam actionem, NB. *si non intendat tales motus, & absit periculum consensus*, venialiter tantum peccare videtur; quia hi motus ex colloquiis, conversationibus, recreationibus etiam honestis possunt oriri: ergo non videntur satis voluntarii esse in causa; alias fere omnis conversatio non necessaria cum altero sexu esset mortaliter peccaminosa, quod falsum est. *Confirm.* ex eo, quod tales actiones non sint proxima dispositio ad turpes motus. Secus est de aspectu, tactu turpi, colloquiis obscœnis, lectione, aut auditione curiosa rerum valde turpium; quæ sunt proxima dispositio ad ejusmodi motus, ideoque si sine necessitate suscipiantur, graviter peccaminosa sunt. Vide *Sporer* t. procem. c. 5. n. 19.

305. *Ad resolvendos plurimos alios casus observa sequentia*: 1. In omnibus iis non datur parvitas materiæ excusans a peccato mortali, in quibus semper invenitur integra ratio gravis malitiæ, sive materia parva sit, sive magna. Hinc non datur in iis 1. per quæ immediate & directe imputatur Deo imperfectio, ut contingit per odium Dei, blasphemiam formalem, hæresin, perjurium assertorium, desperationem, præsumtionem, simoniam juris naturalis &c. 2. In iis, quorum materia, si non in omni casu esset graviter prohibita, genus humanum maxime ad peccandum alliceret. Hoc maxime tenet in peccatis luxuriæ, & in omni delectatione venerea per aspectus, tactus, oscula, &c. directe intenta, aut cum perfecto consensu volita. *Vide propos. 40. ab Alex. VII. damnatam.* 3. Quorum malitia in quacunque materia sive parva, sive magna æqualiter præjudicat fini a lege sub gravi pœna intento: sic quia lex præcipiens jejunium naturale ante S. Communionem pro fine habet, ne spirituali cibo corporalis & terrestris præferatur, ideo per quamcunque cibi vel potus sumtionem hoc jejunium violatur. Idem tenent plurimi de sigilli sacramentalis fractione. *Sanch.* in Decal. L. 1. c. 4. *Sporer* l. c. a n. 13. usque ad n. 51.

306. II. Quantitas magna vel parva in materia peccati mortalis sufficiens, vel excusans prudenti judicio desumenda est 1. ex ipsa re secundum se spectata, 2. ex

comparatione ad totum, quod præcipitur, 3. & principaliter ex ordine ad finem præcepti. *Sporer* l. c. n. 27.

307. III. Peccatum dignoscitur esse mortale, 1. si sit contra Decalogum, vel præcepta Ecclesiæ in materia gravi. 2. Si contra proximum, hoc est, si graviter lædat charitatem vel justitiam in bonis animæ, corporis, famæ, aut fortunæ. 3. Si contra se ipsum cum gravi corporis vel animæ damno. 4. Si imposita sit pœna gravis, v. g. gehennæ, mortis, censuræ. 5. Si ita communiter sentiant TT. & timorati. *Vide n.* 182. *de LL.*

308. IV. Damna & effectus mali ex aliqua actione vel opere secuti, & nullo modo prævisi carent culpa; quia nec in se nec in causa sunt voluntarii & liberi. Culpabiles vero sunt, si sint prævisi, nec diligentia sufficiens juxta prudentiam sit adhibita, ne sequerentur: ea vero adhibita, etsi postea eveniant, culpa vacant; quia ibi effectus est voluntarius in causa, non in posteriore casu. Sic qui cum familiaribus bibit vinum, cujus virtutem ignorat, nec advertit proximum periculum ebrietatis; si postea vinum rationem turbet, culpa caret; quia ebrietas ei voluntaria non fuit; secus, si præviderit eam. Item si in tali ebrietate involuntaria evomat calumnias, blasphemias &c. non peccat; quia non habens rationis usum non advertit ad malitiam horum actuum, nec prævidit hos effectus malos; secus foret, si prævidisset, quod in ebrietate in blasphemias sit erupturus; tunc enim indirecte fuissent volitæ. Denique effectus malus intentus, vel prævisus ex causa illicite posita est culpabilis, sive sequatur post, sive ante voluntatem retractatam; aut quando non est amplius potestas illum impediendi; quia causa supponitur libere posita, consequenter etiam effectus in causa prævisus, vel intentus. Vide *La Croix* L. 5. n. 42. item a n. 30. object. solutas. *Dicastillo* de pœnit. d. 9. a n. 27. contra *Henriq.*

309. V. In somno per se loquendo ob defectum advertentiæ humanæ, & liberæ electionis peccari non potest. Hinc pollutio in somno culpa vacat; peccatum vero est, 1. si ante somnum illa fuerit per causam studiose, & directe procurata, & causa non sit retractata. 2. Si consequenter de eadem deliberate quis delectetur carnaliter. 3. Si in somno cepta ab expergefacto promoveatur. *La Croix* l. c. n. 65. & L. 3. p. 1. a n. 921. Plura de præc. 7.

310.

310. VI. Juxta *Laym.* de pecc. c. 6. n. 12. cum *S. Antonino* conjux mortaliter non peccat, si de maritali copula, absente conjuge, morose delectetur; *si tamen id citra periculum pollutionis fieri possit*; quia copula maritalis de se peccaminosa non est: ergo nec in delectationem morosam inde redundat malitia. Veniale tamen peccatum est talis delectatio juxta *Cajet.* quia nec necessitas, nec pietas, nec utilitas talem mentis occupationem suadet. Si vero advertatur periculum pollutionis, & non resistatur, culpa gravi non caret. Juxta *eundem* n. 13. mortaliter peccat vidua, si voluntarie consentiat in motum delectationis sensitivæ, qui ex recordatione copulæ maritalis naturaliter oritur. Idem dicendum de sponso, si in carnis commotionem ex cogitatione futuri actus conjugalis exortam deliberate consentiat.

Casus IV.

De distinctione specifica peccatorum.

Anacletus carnes comedit die jejunii ab Ecclesiæ statuto, quo simul tenebatur jejunare pro pœnitentia a Confessario injuncta, & ex voto, quo se libere obstrinxerat. Postea confitetur, quod die prohibito carnes comederit.

311. *Quæres I.* An triplex peccatum commiserit Anacletus. ℞. *Affirmative*; quia violavit tria præcepta formaliter diversa: 1. Præceptum Ecclesiæ; 2. Præceptum Confessarii, qui injunxerat jejunium ex motivo pœnitentiæ; 3. Præceptum voti obligantis ex motivo Religionis. Ideo in confessione debuisset dicere: Violavi jejunium, ad quod vi præcepti Ecclesiæ, pœnitentiæ, & voti, vel sub triplici gravi obligatione tenebar.

312. *Quæres II.* Quomodo circumstantiæ: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando,* mutent, vel non mutent speciem. ℞. cum *Stoz* L. I. p. 1. q. 1. a n. 50., & *P. Herzig* p. 1. a n. 97. ad singula. *Primo:* Circumstantia *Quis* importat personam peccantem, quæ si voto, juramento, vinculo matrimonii ligata, vel sanguine juncta, vel ex officio, aut speciali lege ad aliquid agendum, vel omittendum obligata sit, & peccatum aliunde vetitum committat, addit eidem peccato novam specie malitiam. Ex eo tamen non additur, quod votum circa eandem rem sit renovatum, aut solem-

ſolemne; nec ex eo, quod perſona ſit in Novitiatu, aut minoribus Ordinibus aut dignitate conſtituta, niſi forte ſcandalum accedat, ut ait *Sanch.*; nec ex eo, quod quis peccet ex ignorantia; denique (ut vult *Lugo* de Pœnit. Diſp. 16. n. 201.) nec ex eo, quod peccet ex inveterata conſuetudine.

Secundo. Per *Quid* denotatur juxta *Stoz* loc. cit. n. 54. res concupita, perſona, ad quam peccatum terminatur, & effectus ex peccato ortus. Circumſtantia rei addit novam ſpeciem, ſi res ſit ſacra. Sic qui furatur ſacrum calicem, præter furtum committit ſacrilegium. Item qui abutitur Hoſtia conſecrata ad ſuperſtitiones, reus eſt ſuperſtitionis, & ſacrilegii. Circumſtantia perſonæ auget malitiam ſpecifice, ſi qualitas illius ſpectet ad diſtinctam ſpecie virtutem; ſic occiſio Clerici præter homicidium continet ſpeciem ſacrilegii, occiſio Parentis ſpeciem parricidii.

Tertio. Per *Ubi* intelligitur locus, in quo peccatum committitur. *Locus ſacer* novam in actum malitiam refundit, quando opera quædam reverentiæ illius oppoſita, & ſpecialiter ab Eccleſia prohibita in eo exercentur; ſic effuſio ſanguinis humani ex *injurioſa*, ac *gravi* percuſſione, aut vulnere in templo, item pollutio notoria, & culpabilis, imo juxta *Laym.* L. 1. t. 1. c. 9. n. 3. impudicus tactus in partibus verendis, conſequenter etiam pollutio occulta in templo duplicem ſpecie malitiam continent. *De his infra, ubi de ſacril. Locus publicus* refundit novam malitiam ſcandali in peccatum, ſi quis in conſpectu aliorum peccet, ut alios ad ſimile peccatum facile ſeducat.

Quarto. *Quibus auxiliis* partim ſignificat proprie dicta inſtrumenta, quorum adminiculo homo ad peccandum utitur: v. g. ſi quis armorum genere ſpeciali lege prohibito, vel ad magis cruciandum exquiſito alterum injuſte aggrediatur: partim ſignificat alios homines juſſu, vel conſilio ad criminis ſocietatem inductos. Sic qui filium allicit ad occidendum patrem, ſpecie diverſum peccatum committit. *Laym.* l. c. n. 4. cum *Azor* t. 1. l. 2. c. 4.

Quinto. *Cur* indicat hic finem extrinſecum ſive finem operantis (finis intrinſecus, ſive operis, cum ſit objecto intrinſecus, per ſe actioni moralem ſpeciem, ſive eſſentiam tribuit) hinc ſi finis intrinſecus de ſe malus ſit, & inſuper ab operante

ad

ad finem extrinſecum, continentem ſpecie diverſam malitiam ordinetur, nova contrahitur malitia: imo ſi plures mali fines operi præfigantur, tot malitiæ in actu erunt, quot inſunt diverſis finibus: ſic qui furatur, ut ex furto poſſit fornicari, peccatum duplicis malitiæ committit. Econtra ſi finis extrinſecus non ſit malus, vel ſit tantum venialiter malus, gravis malitia nova non additur: v.g. ſi fureris, ut te cum aliis honeſte recrees, vel ut pauperi poſſis dare eleemoſynam, primo fine nulla malitia, altero nulla bonitas in actum refundetur; bonum enim ex integra cauſa. Vide *Laym.* l. c. a n. 4. usque ad 9.

Sexto. *Quomodo* indicat modum pravæ actionis, qui tunc novam ſpeciem addit, quando ſpeciali præcepto, vel virtuti opponitur. Tales modi ſunt violentia in ſtupro, aut furto adhibita; ſingularis crudelitas, qua homo occiſus multis adhuc vulneribus confoditur, membratim diſcerpitur &c., item omne peccatum factum ex formali contemtu legis. Reliqui modi, v.g. major intenſio actus, duratio &c raro ſpeciem mutant, ſed ordinarie malitiam tantum accidentaliter augent: nec ſpecies mutatur ex eo, quod peccatum committatur ex mera malitia, paſſione, culpabili ignorantia, metu, ſuaſione, precibus aliorum, aut ſeductione paſſiva &c. *Laym.* l. c. n. 8. *Regin. Bonac.* & alii.

Septimo. *Quando* importat tempus, quo peccatum committitur, additque illi novam ſpeciem, ſi divino cultui eo præciſe tempore ſpecialis irreverentia irrogetur; ut ſi ludi obſcœni die feſto, Dominico, ſacro Paraſceves, exhibeantur, & quidem cum directa intentione ſacrum tempus inhonorandi, ut vult *Laym.* l. c n. 9., vel ſaltem ſi id fiat contra expreſſam legem talia prohibentem hoc vel illo ſacro tempore; alias juxta *Herzig* l. c. n. 313., & *P. Stoz* nova ſpecies non ſuperadditur.

Casus V.

De diſtinctione numerica peccatorum.

Aſclepiades confitetur, 1. quod una nocte ex eadem taberna ſucceſſive varias merces furatus ſit. 2. Quod per integrum annum habuerit voluntatem nunquam reſtituendi, ignarus tamen, quoties hæc voluntas fuerit interrupta.

313: *Quæres I.* An Aſclepiades in primo caſu plura numero furta commiſerit. ℞. Licet in dato caſu ſint plu-

res actus externi successive; moraliter tamen constituunt unum, quamvis longe gravius furtum; tum quia substant eidem intentioni auferendi ab uno, eodemque Domino illas merces: ergo actus externi moraliter sunt unus actus per unum internum continuatum; tum quia ejusmodi merces sunt talia objecta, quæ moraliter uniri, sive tanquam unum intendi possunt; pecuniæ enim, & merces non sunt ita completæ, ut, si multiplicentur, non sint aptæ intégrare aliquod totum *in ratione quanti* majus; secus est de vita plurium (ut dictum est n. 289.) Vitæ enim, quantumcunque multiplicentur, non sunt aptæ integrare in ratione vitæ majus aut perfectius. Idem respondet *Sporer* de pecc. c. 4. n. 21. *Babenst.* t. 2. d. 3. a. 3. n. 12. de eo, qui uno tractu temporis furatur integram bibliothecam, incéndit integram domum &c.

314. *Quæres II.* An sufficienter se accuset Asclepiades quoad secundum. ℞. cum *Sporer* l. c. n. 19. *affirmative*: Si voluntas illa formaliter, vel interpretative fuisset revocata sæpius, & denuo renovata, *per se loquendo*, numerus illorum actuum esset exprimendus in confessione; quia autem sæpe impossibile est, certum numerum explicare, ideo sufficit moram temporis exprimere: v. g. integro anno perstiti in proposito furandi, non restituendi, occidendi, hoc vel illud peccatum grave patrandi &c. Item integro mense odio habui proximum, vel patrem, fratrem &c., & quoties memoria inimici occurrebat, odium, vel propositum nocendi renovavi. Idem affirmat *Laym.* de pecc. c. 3. n. 3. de iis, qui, vel quæ longo tempore luxuriæ vacarunt.

Idem dicendum I. si quis eidem in uno æstu sæpe imprecetur, idem numero peccatum committit; quia repetitæ imprecationes in eodem æstu prolatæ ad unum actum odii internum referuntur, in eoque moraliter consummantur. Item qui durante eodem impetu sæpius blasphemat, pejerat, alterum percutit &c.: eo tamen gravius peccat talis, quo sæpius repetit imprecationes, blasphemias &c. *Sporer* l. c. n. 20. *Bonac. Illsung*, & alii. Eodem modo unum numero peccatum sunt oscula, tactus &c. ante copulam; secus si hæc non intenderetur, sed per accidens sequeretur: excipe etiam actus per se jam completos, qualis est pollutio. Vide *Sporer* l. c. n. 21.

II. Si quis eidem in uno æstu diversa mala, v. g. morbum, infamiam, mortem &c. imprecetur, & advertat specificam diversitatem malorum, eamque imprecando

cando intendat, plura peccata etiam specie diversa committit; quia imprecationes terminarentur ad objecta formaliter diversa. Si quis vero illa imprecaretur apprehensa tantum in uno genere mali (ut plerumque contingit) unum numero peccatum committeret non secus, ac si unicum malum ex eodem impetu sæpius imprecaretur. Econtra qui uno actu pluribus idem malum imprecatur, plura peccata committit; quia illud plures personas afficit, charitatem pluribus debitam violat. Idem docet *Babenst.* l. c. n. 19. cum *Bonac. Tambur.* & aliis de eo, qui uno actu pluribus scandalum præbet, aut injuriam detrahendo vel damnum alio modo infert; hinc in confessione debet exprimere probabilem numerum personarum, quibus nocuit; quia jura, & damna singulorum non habent connexionem inter se. Probabilius etiam plura peccata sunt, eidem uno actu in diversa materia detrahere; quia læduntur jura ad plures diversas famas; per hoc enim, quod quis dicatur lascivus, non scitur esse fur &c.: ergo retinet jus ad hanc famam. Denique multiplex peccatum committit, qui uni coram pluribus detrahit; quia per hoc, quod fama tua tollatur, aut minuatur apud Petrum, manet adhuc jus ad famam apud Paulum.

Casus VI.

De peccatis alienis.

Aldelinus vir tenerioris conscientiæ sæpe memor verborum Psalmi 50.: Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce servo tuo, *rogat Confessarium, ut exponat modos, quibus rei alienorum peccatorum reddimur.*

315. *Quæres I.* Qua ratione quædam peccata dicantur aliena, & quibus modis ea perpetrentur. ℞. Aliena dicuntur, quia ab alio quidem complete committuntur, ita tamen, ut propriæ voluntati tanquam causæ aliquo modo concurrenti merito imputentur. Novem autem modis propria voluntas alterius peccati particeps redditur: scil. *Jussione, consilio, consensu, irritatione, laudatione, seu adulatione, reticentia culpæ alienæ, conniventia vel indulgentia, participatione, ac prava defensione.* Quia qui cooperatur alterius peccato uno ex his modis, censetur causa moralis illius, vel saltem ei consentiens expresse, vel virtualiter, vel interpretative, & sic illius malitiam contrahit. *Nam digni sunt morte non solum,*

lum, qui ea faciunt, sed etiam, qui consentiunt facientibus. Rom. 1. Et 1. Tim. 5.: *Ne communicaveris peccatis alienis.* De peccatis alienis, prout includunt cooperationem ad damnum tertii, infra de restitutione a n. 775.; hic vero, præscindendo a damno, de modis prædictis agemus; ac

1. *Jussione* perpetrat peccatum alienum, qui dato decreto, aut mandato alium inducit, ut injuriam, aut malum quodcunque inferat tertio: sic David peccavit, occidendo Uriam non propriis quidem manibus, sed per literas mandans, ut certo occisionis periculo exponeretur: *Derelinquite eum, ut percussus intereat.* 2. Reg. 11.

2. *Consilio* perpetratur peccatum alienum ab eo, qui consiliis suis vel alium determinat ad peccatum, vel modos docet peccandi. Sic Caiphas pessimo suo consilio Senatum Judaicum in mortem Christi concitavit Joann. 11. Pessimus quoque Consiliarius erat Achitophel, suadens Absoloni, ut ingrederetur ad concubinas Patris sui. 2. Reg. 16. Consilium iniquissimum Herodiadis vide *Marci* 6.

3. *Consensus* alieni peccati reum facit illum, a quo alter peccans suffragium accipit, vel a quo peccatum alterius approbatur. Sic peccavit Saulus Stephani neci consentiens *Act.* 7. *v.* 60. Item Cives Hierosolymitani suis Magistratibus suffragantes, ut Christus crucifigeretur; ideoque Petrus illis exprobravit, dicens: *Auctorem vitæ interfecistis.* Act. 3.

4. *Irritatione* peccati alieni reus fit, qui deliberate alium ad iram, vindictam, blasphemiam, aut aliud peccatum sive verbis, sive factis, aut quacumque alia ratione provocat, aut instigat. Sic irritare intendit Jobum uxor pessima dicens: *Adhuc permanes in simplicitate tua: benedic Deo, & morere.* Huc pertinent susurrones, de quibus Prov. 26. legitur; *Cum defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto jurgia conquiescunt.*

5. *Laudatione vel adulatione* committitur alienum peccatum ab eo, qui alterius malefactum deprædicat, vel adulando malefacienti calcar addit, ut pergat in malo. De his Is. 5. legitur: *Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum.* Hos *S. Basilius* hom. in Psal. 61. bene describit, dicens: *Multi sunt, qui pro bonis pravas comprobant actiones: nam scurrilia loquentem, urbanum ac lepidum; turpiloquum vero, politicum: amarulentum, & iracundum neutiquam contemnendum prædicant.*

cant. Postea subjungit: *In verborum namque benedictione omnem execrationem vitæ suæ inducunt, ac reos æternæ damnationis ob ea, quæ approbant, sese constituunt.* Et *S. Chrysost.* hom. 2. de Davide & Saule ait: *Collaudare delinquentes longe plus est, quam delinquere.*

6. *Reticentia* peccat is, qui suo silentio non impedit peccatum alterius, quod vel fraterna correctione, vel delatione ad legitimum Superiorem probabiliter impedire posset: maxime in hoc peccant, quibus ex officio incumbit, delinquentes monere. De his *S. Bern.* Serm. de Nativ. S. Joan. Bapt. ait: *Est enim consentire silere, cum arguere possis.* De correctione fraterna vide infra n. 711.

7. *Conniventia* implicantur peccatis aliorum, qui ea auctoritate sua puniendo impedire, vel saltem vindicare possunt, ac debent; impunita tamen, & in pejus abire sinunt. Sic peccant sæpe Magistratus, Parentes, Heri, Præceptores, qui dissimulatione, & indulgentia nimia connivent peccatis suorum subditorum. Ita

8. *Participatione* peccatum alienum contrahunt, qui lucrum sibi ex aliena turpitudine comparant, ut lenones, quive latronibus, vel notæ turpitudinis hominibus præbent locum, quo se aut sua recipiant: item qui partem furti accipiunt, bona injuste parta scienter cum aliis retinent; de quibus in Præcepto 7.

9. *Defensione* committit peccatum alienum, qui malefactoribus patrocinatur, aut doctrinam alterius perversam, & impiam tuetur, vel spargit: item qui sua cura, aut opera promovere, ac propugnare contendit alterius factum iniquum.

Porro dictas species peccatorum alienorum *S. Basilius* Serm. 2. de Baptis. C. 9. tribus modis explicat, breviter dicens, peccatum alienum posse committi vel *opere*, vel *voluntate tantum*, vel *supina negligentia*, dum alii nostro admonendi officio defraudantur.

316. *Quæres II.* Quænam peccata in Spiritum S. committi dicantur. Respondet *S. Thom.* 2. 2. q. 14. a. 1. *Quando peccatur ex certa malitia, ... quod contingit ex eo, quod per contemtum abjicitur, & removetur id, quod peccati electionem poterat impedire: sicut spes per desperationem, & timor per præsumtionem* &c.: *hæc autem omnia, quæ peccati electionem impediunt, sunt effectus Spiritus S. in nobis; & ideo sic ex malitia peccare, est peccare in Spiritum S.* Ibid. a. 2. sex species hujus peccati assignantur; scil. *Desperatio*, *præsumtio*, *im-*

pœnitentia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & invidentia fraternæ gratiæ, sive charitatis, *quæ distinguuntur secundum remotionem, vel contemtum eorum, per quæ potest homo ab electione peccati impediri.*

Ibid. a. 3. explicat, quomodo peccatum in Spiritum S. dicatur irremissibile: *Diversimode dicitur irremissibile; si enim dicatur peccatum in Spiritum S. finalis impœnitentia, sic dicitur irremissibile, quia nullo modo remittitur; peccatum enim mortale, in quo homo perseverat usque ad mortem, quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, neque etiam in futuro dimittetur. Secundum autem alias duas acceptiones dicitur irremissibile, non quod nullo modo remittatur, sed quia, quantum est de se, habet meritum, ut non remittatur. Et hoc dupliciter: Uno modo, quantum ad pœnam; qui enim ex ignorantia, vel infirmitate peccat, minorem pœnam meretur; qui autem ex certa malitia peccat, non habet aliquam excusationem, unde ejus pœna minuatur.... Altero modo quoad culpam: sicut aliquis morbus dicitur incurabilis secundum naturam morbi, per quem tollitur id, per quod morbus potest curari, puta cum morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit fastidium cibi & medicinæ, licet talem morbum Deus possit curare; ita etiam peccatum in Spiritum S. dicitur immissibile secundum suam naturam, in quantum excludit ea, per quæ fit remissio peccatorum: per hoc tamen non præcluditur via remittendi Omnipotentiæ, & Misericordiæ Dei, per quam aliquando tales quasi miraculose spiritualiter sanantur.* Porro illa *Præsumtio* facit peccatum in Spiritum S., quæ hominem sola Dei misericordia confidentem, & ad peccandum audacem facit, abjecto omni timore divinæ justitiæ. De hac infra num. 387. in Princip. III. de Spe.

Desperatione peccatur in Spiritum S., per quam homo abjicit omnem spem vel impetrandæ a Deo veniæ, vel salutis æternæ consequendæ. De hac infra l. c. n. 386. Sic peccarunt *Cain* Genes. 4. *Judas proditor* Matth. 27.

Impugnatione agnitæ veritatis: quando de fidei & religionis negotio veritas non ex ignorantia, sed ex deliberata malitia studiose oppugnatur, ut hinc veritatis Christianæ sinceritas lædatur. Sic peccarunt Pharisæi, contra suam conscientiam insectantes doctrinam Evangelii.

Invidentia fraternæ gratiæ: quando quis dolet, & tristatur graviter de virtutibus, donisque Dei, quibus pro-

proximus est conspicuus: hoc vitium est proprium Satanæ; cujus filii erant Judæi, qui gratiam Evangelii invidebant Gentibus Act. 11.

Obstinatione: quando quis adeo induratum habet animum, ut nullis monitionibus, & rationibus a pravo proposito, & damnabili instituto se deflecti patiatur. Sic obstinatus periit Pharao Exodi 7. & seq.

Impœnitentia: cum homo peccatorum suorum finem, modumque nullum facit, ac insuper statuit, se nolle unquam pœnitentiam agere.

317. *Quæres III.* Quæ dicantur peccata in cælum clamantia. ℟. Ea, quæ ob specialem malitiam, divinam ultionem insigniter accersunt iis, a quibus committuntur. Ita *P. Canisius* cum *S. August.* & *Gregorio M.* Ejusmodi quatuor e Scriptura numerantur: *Homicidium voluntarium; Peccatum Sodomiticum; Oppressio Pauperum, Viduarum atque Pupillorum*, & *Merces Operariorum defraudata.*

I. De Homicidio agetur infra in C. 5. de Præcepto 5. Decal. a n. 654. & seq. Est autem hoc peccatum unum ex atrocissimis, summamque proximo injuriam infert, qui vitam ei adimit absque legitimo auctore; unde sanguis innocenter effusus vindictam clamat, juxta illud Genes. 4. *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram.* Unde etiam Genes. 6. statuitur: *Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* Et Matth. 26. *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

II. De Peccato Sodomitico vide infra C. 7, de Præcepto 6. n. 756. & seq. De peccatis Sodomitarum dicebant Angeli Genes. 19. *Delebimus locum istum, eoquod increverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos, ut perdamus illos.*

III. De Oppressione Pauperum, Viduarum, atque Pupillorum dicit Scriptura Exodi c. 22. *Viduæ, & pupillo non nocebitis: si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus* &c. Et Matth. 23.: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum.*

IV. De Mercede Operariorum retenta, vel injuste imminuta docet Scriptura Jacobi 5. *Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.* Et Deuter. 24. *Non negabis mercedem*

dem indigentis, & pauperis fratris tui, sive advenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante Solis occasum; quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam; ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

§. IV.

Resolutiones de Peccatis Capitalibus.

318. *Resol. I. De Superbia:* Hæc juxta Commun. *est inordinatus appetitus, sive amor propriæ excellentiæ.* Dixi: *inordinatus*; velle enim excellere secundum se, est indifferens, imo honestum, si fiat ex honesto fine, v. g. ad promovendam Dei gloriam, ad satisfaciendum officio suo, ad procurandam salutem proximi &c. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.* Luc. 12. Si vero tantum ordinetur, & quiescat appetitus excellentiæ in immoderata propria complacentia, erit vitium superbiæ. Cujus vitii quatuor species assignat *S. Thom.* 2. 2. q. 16. a. 4. *primo* Si quis bona sua æstimet, quasi non acceperit a Deo, sed a se ipso; quod reprehendit Apostolus 1. Corinth. 4. 17. *Quid autem habes, quod non accepisti* &c. 2. Si quis bona a Deo accepta æstimet tanquam sibi debita. 3. Si quis se extollat ob bona, quæ tamen non habet, vel ob majora, quam habet. 4. Si quis cum contemtu aliorum velit videri singulariter, & meliore modo habere quædam bona multis communia. Hæ quatuor species superbiæ versu sequenti continentur:

Ex se, pro merito, falso, plus omnibus inflat.

Ex his superbia dividitur in *perfectam*, ac *completam*, per quam homo adeo se extollit, ut divinæ voluntati, ac legi nolit esse subjectus: hanc *S. Thom.* l. c. a. 6. vocat peccatum gravissimum, eoquod contineat formalem, ac directam aversionem mentis a Deo. Huc reducitur formalis inobedientia erga Superiores. Et in *imperfectam*, sive *incompletam*, quæ salva subjectione erga Deum sistit in nimia æstimatione sui ipsius, & in inordinato amore propriæ excellentiæ. Hæc de se est peccatum veniale, nisi accedat gravis injuria proximi; ut si proximus ex superbia graviter contemnatur, infametur, vel supprimatur, ut superbus extollatur; vel si superbia

fit

ſit cauſa graviter violandi præceptum divinum. *Laym.* L. 3. ſect. 4. n. 23.

319. Idem eſto judicium de filiabus ſuperbiæ: quæ ſunt 1. *Præſumtio* (prout humilitati, non ſpei opponitur) quando quis vult manifeſtare propriam excellentiam per aggreſſionem alicujus operis ſupra vires. 2. *Vana gloria*, quando quis inordinate appetit laudem humanam. Huc reducitur *jactantia*, dum quis verbis extollit propriam excellentiam ad laudem humanam captandam: ſi vero factis, dicitur *oſtentatio*: ſi per ficta ſigna virtutis, *hypocriſis*. 3. *Ambitio*, quæ eſt inordinatus appetitus honoris, ac dignitatis. Inter reliquas filias ſuperbiæ adhuc recenſetur *Pertinacia*, *inobedientia*, *contemtus aliorum*, *ingratitudo* &c., quæ ſunt mortalia, vel venialia peccata pro gravitate materiæ, damni, finis &c. Ex his reſolve ſequentem caſum.

Casus de Superbia.

Arethuſa arrogans fœmina ſe accuſat: 1. *Quoties in ſpeculo me contemplor, certo mihi perſuadeo, quod Deus formoſiorem fœminam non poſſit creare, quam ego ſum.* 2. *Vane me jactavi.* 3. *Hypocriſi dedita fui.* 4. *Veſtibus ſuperbivi. Proh dolor! nunc ſentio pœnas ſuperbiæ: poſthac humilis ero: rogo remedia contra ſuperbiam.*

320. *Quæres I.* Quomodo Arethuſa in ſingulis peccarit. R. ad 1. ex ſuppoſito, quod deliberate ita judicaverit, peccavit graviter ex nimis inordinata complacentia ſui ipſius cum contemtu, & injuria divinæ Omnipotentiæ. Quoad 2. per ſe loquendo peccavit venialiter; niſi vana jactantia fuerit de peccato forte gravi. Quoad 3. hypocriſis graviter mala fuit, ſi finis graviter malus: v. g. ſi ſimulaſſet pietatem, caſtitatem &c. ut alium ſeduceret ad grave peccatum; ſecus, ſi finis leviter malus, v. g. ut laudaretur ab hominibus. Quoad 4. Ut rectum judicium feratur, quærat Confeſſarius, quid per veſtes, aliumque corporis ornatum intenderit: ſi decentia tantum, vanitas ſive levitas, cupiditas placendi aliis ſine malo fine alio eam impellat, illa inordinata complacentia ornatus corporis non excedet veniale: ſi vero grave ſcandalum contingat ad alios ſeducendos, vel ſi ornatu nimis pretioſo impediatur, quo minus poſſit ſatisfieri creditoribus, a mortali non excuſabitur; quia aliquid ordinare ad grave malum, aut proximo graviter nocere, gravique obligationi non ſatisfacere, eſt grave peccatum. *Herzig* p. 2. n. 416.

321. *Quares II.* Quænam sint remedia contra superbiam. ℞. 1. Timeat superbus gravissimas pœnas a Deo infligendas etiam in hac vita; *Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* Jacobi 4. 6.: terreant verba Christi Matth. 25.: *Qui se exaltaverit, humiliabitur.* Item illud Eccl. 10. 14.: *Initium superbiæ hominis apostatare a Deo.* 2. Superbus plerumque loco laudis & æstimationis odium omnium, cum quibus conversatur, in se suscitat; nam *odibilis coram Deo est & hominibus superbia*, ibid. v. 7. imo justo Dei judicio, *ubi fuerit superbia, ibi erit & contumelia.* Prov. 11. 3. Videat superbus, quem præceptorem habeat, & cujus doctrinam sequatur, non Christi, cujus prima regula est: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde.* Matth. 11. 29. 4. Superbiens forma speciosa recogitet, quod omnis pulchritudo vi unicæ febris velut flos decidat. 5. Vanæ gloriæ inhians perpendat, quid prosit, laudari ab hominibus, & displicere Deo. 6. Se, suaque facta deprædicans sciat, quod propria laus maxime sordeat. 5. Alios ex superbia contemnens certo credat, quod justo Dei judicio maximum sui ipsius contemtum sibi causet apud alios, juxta illud Isaiæ 33. *Qui spernis, nonne & ipse sperneris?* Denique se ipsum cognoscat homo, quid fuerit: *Nihil:* quid sit: *quoad corpus infinitis miseriis subjectus:* quoad animam, *sine Dei gratia infelix:* quid futurus sit: *Terra & cinis; & forte æternum miser;* ex his discet humilitatem, quæ est virtus, qua homo verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit, ut ait *Laur. Justin.* Varios actus humilitatis facile suggeret prudentia Confessarii pro statu & conditione pœnitentis.

De Avaritia.

322. *Resol. II.* Avaritia est inordinatus appetitus bonorum temporalium, sive immoderatus amor, cura, ac solicitudo, ea acquirendi, conservandi, vel augendi. Ita Comm. cum *S. Thom.* 2. 2. q. 118. Ejus malitia non consistit in actuali abundantia rerum, sed in affectu inordinato, quo quis cor apponit rebus terrenis. Avaritia, prout oppoitur *liberalitati* (quæ juxta *S. Aug.* est virtus inclinans ad liberas largitiones pecuniarum &c. sine spe retributionis, servatque decorum, vel medium inter avaritiam, & prodigalitatem) ex genere suo est peccatum veniale; quia ille excessus est in re indifferenti,

ac

ac per ſe licita. *Sporer* l. c. n. 65. Oppoſita vero charitati Dei, fit peccatum mortale, quando ſcilicet homo adeò inordinate appetit, & amat divitias, ut in iis ultimum finem conſtituat, adeoque amicitiam Dei, curamque ſalutis omnino poſtponat; hinc recte vocatur Epheſ. 5. *idolorum ſervitus*: pariter grave peccatum eſt, ſi avaritia graviter repugnet charitati, vel juſtitiæ erga proximum, ſcilicet injuſte auferendo, vel detinendo rem alienam, aut non ſuccurrendo extremæ, vel gravi neceſſitati proximi. Filiæ ejus juxta *S. Greg.* ſunt 1. *Obduratio cordis erga egenos*, 2. *Inquietudo mentis* ob nimiam curam temporalium, 3. *Proditio*, 4. *Fraus*, 5. *Perjurium*, 6. *Furtum*, 7. *Perfidia*, 8. *Oppreſſio Pauperum*: imo *omnis injuſtitia*. Hinc Eccl. 12. *Avaro nihil eſt ſceleſtius.*

Casus *De avaritia.*

Attalus vir dives valde ſolicitus eſt de augendo peculio, nec ullam occaſionem lucri acquirendi negligit: paulo poſt lucro ita inhiat, ut devotiones alias conſuetas negligat: denique etiam non curat, ſpe lucri omittere Sacrum diebus feſtis: quoties ciſtas pecunia refertas videt, ſecum inquit: mallem perdere cœlum, quam peculium meum. Dum confitetur ſemel per annum, ſe accuſat, quod fuerit avarus.

323. *Quæres I.* Quid agendum, ſi pœnitens in genere ſe accuſet, quod fuerit avarus: & quid de Attalo ſentiendum. ℞. 1. cum *P. Herzig* p. 2. n. 412. Quærendum, an ſolum contra liberalitatem ex affectu avaritiæ, an vero contra juſtitiam, aut charitatem proximi in re gravi, vel levi deliquerit. ℞. 2. Attalus ex eo, quod indefeſſa induſtria rem domeſticam augere ſtuduerit, dando ceteroquin Deo, quod Dei, & proximo, quod proximi eſt, non peccavit, ſed laudabiliter egit. Omittendo devotiones non debitas quidem, ſed ex inordinato affectu lucri, jam venialiter deliquit, & tunc monendus fuit a Confeſſario, ut mitiget nimium amorem terrenorum. Omittendo Sacrum ex amore lucri, avaritia jam graviter peccaminoſa fuit, & ſemper eſt, quoties retrahit a ſpiritualibus, ad quæ ex obligatione gravi tenemur. Ultimus denique affectus grave peccatum fuit; quia peculium æternæ felicitati prætulit, & in divitiis ultimum finem ſuum conſtituit.

324. *Quæres II.* Quænam ſint remedia contra avaritiam. ℞. 1. Qui advertit in ſe inordinatum amorem divitiarum, honorumque temporalium, caveat, ne ex ſpe lucri ſubtrahat quidquam cultui Deo debito; quotidie primaria cura ſit certum tempus Deo ſacrare, propter lucrum nunquam Deum offendere, per bona opera, præſertim per eleemoſynas theſaurum non deficientem in cælis colligere. 2. Sæpe meminerit verborum Chriſti Matth. 6. *Quærite ergo primum regnum Dei, & juſtitiam ejus; & hæc omnia* (quæ vobis ſunt neceſſaria) *adjicientur vobis.* Item illud Matth. 16. *Quid prodeſt homini, ſi mundum univerſum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur?* 3. Recogitet, ad quæ peccatorum pericula nimius divitiarum appetitus deducat, ad omnem injuſtitiam contra proximum, ad animam venalem exponendam pro re peritura, ad negandum ipſum Deum, & adorandum diabolum, modo obtineatur peculium. Avarus enim ſine ſcrupulo dicit: quid vultis mihi dare? & ego Chriſtum, animamque meam vobis tradam. Verbo: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli,* 1. Tim. 6... 4. Juxta *S. Aug.* avaritiæ morbus nunquam melius compeſcitur, niſi cum dies mortis ſine oblivione cogitatur: inſonent auribus avari verba Chriſti Luc. 12.: *Stulte! hac nocte animam tuam repetent a te; quæ autem paraſti, cujus erunt?* Illius forte, qui tui beneficii nequidem recordabitur, ſed ridebit tuam ſordidam avaritiam; tu interim exutus omnibus bonis collectis, nudus bonis ſpiritualibus, & meritis comparebis coram Judice &c. 5. Denique juvat ob oculos ponere exemplum Chriſti, qui paupertatem divitiis prætulit.

De Luxuria vide Præceptum 6. *&* 9.

De Invidia.

325. *Reſol. III. Invidia eſt triſtitia de bono alterius, quatenus illud æſtimatur ab invido ut malum proprium. S. Th.* 2. 2. q. 30. a. 1. Differt ab odio; quia qui odio habet proximum, triſtatur de bono proximi abſolute, quia proximo bonum eſt, & gaudet de illius malo, quia illi malum eſt; invidus autem reſpective ad ſe ipſum triſtatur de bono proximi, quia credit, illud minuere propriam excellentiam, adeoque apprehendit illud ut cauſativum ſui mali. *Laymann* L. 2. t. 3. c. 10. n. 1., & *Sporer* cum *S. Th.* l. c. a. 3. affirmant cum communiori, invidiam

eſſe

esse mortale ex genere suo; quia directe est contra charitatem proximi, & voluntatem Dei omnia bona distribuentis; plerumque tamen veniale est ex levitate malæ affectionis, inconsiderantia, aut parvitate materiæ; & ita conciliantur *Stoz* & *Tamb.* cum cit. *Laym.* & comm. Ex invidia oritur *odium, detractio, susurratio* &c. Juxta *S. Basil.* hom. de invid. proprietas invidorum est, virtutem ex vicinitate vitii calumniari; invidi enim *fortitudinem, audaciam potius appellant: modestum, sine sensu hominem: justum, immitem & nimium severum: prudentem, astutum: magnificum, vastum: liberalem ut prodigum taxant: domestice frugalem, avarum dicunt. Denique omnis virtutis species in vicina vitiorum nomina convertunt, nusquam calumnia rebus laudatis deficiente.* Ibid. *Invidum feriunt omnia proximi sui bona, tam terrena, quam corporis & animi, spiritualia quoque & supernaturalia: imo bonum successum eorum suam calamitatem ducit.* Teste *S. Chrysost.* homil. 31. in 1. Cor. 12. hoc vitium non ita inest dæmoni in dæmonem, ut est in homine adversus alium hominem.

Casus de *Invidia.*

Ammonius sæpe tristatur de scientia, & virtute proximi, non quia proximus hæc habet, sed præcise, quia ipse iis caret. 2. *Tristatur de dignitate Titii, quia ex communi fama, & certa experientia novit, quod Titius ea dignitate indignus sit.* 3. *Tristatur, quod Cajus persecutor suus promotus sit ad certum officium, unde merito timet, ne occasione jam accepta graviter sibi noceat.* 4. *Vehementer dolet, dum videt, quod emtores ad alios vicinos mercatores accedant, & suas merces negligant.* 5. *Denique se insigniter affligit, videns Petrum æstimari ob insignem suam pietatem, quod studeat continuo pietati, & solidæ virtuti, & quod extraordinaria dona Dei in illo eluceant.*

326. *Quæres I.* Quid ad singula? ℞. Quoad primum non peccavit per invidiam, sed potius fuit æmulatio laudabilis; quia tristitia non est de bonis proximi, sed de propria penuria, quam comparando cum alterius abundantia magis advertit. Et hæc est illa æmulatio, de qua 1. Cor. 12. *Æmulamini charismata meliora. Laym.* l. c. n. 2. ubi addit, quod non bona sit æmulatio, si rusticus tristetur, dum videt a Nobilibus possideri agros, & ca-

ſtra; ſibi vero talia deeſſe. Quoad ſecundum non peccavit, ſi bona illa conſiderentur, prout a poteſtate humana contra juſtitiam diſtributivam obveniunt indigno, vel prout indigaus iis abutitur ad peccandum. *S. Antonin.* p. 2. tit. 8. c. 1. Sæpe tamen peccatur, ſi quis triſtetur, quod Deus permittat, indignis conferri illa bona; quia voluntas noſtra divinæ voluntati nunquam repugnare debet, quæ ob alios fines illud permittit. *Tertia* Triſtitia, ſi non temere, ſed prudenter concipiatur, vitioſa non eſt; ſecus, ſi oriatur tantum ex temeraria ſuſpicione. *Laymann* l. c. Quoad quartum: Si Ammonius ceteroquin faveat aliis mercatoribus lucrum, & ideo tantum doleat, quod ille debeat carere lucro, non peccat; ſecus, ſi præciſe ideo doleat, quod lucrum alii acquirant; & tenetur moderari hunc inordinatum affectum, ne majora mala inde oriantur. *Herzig* l. c. n. 417. Quoad quintum peccavit graviter, & vocatur *fraternæ charitatis invidentia*; invidia enim diabolica eſt, invidere alteri bona ſupernaturalia, gratiam, ſanctitatem vitæ &c. *Sporer* l. c. n. 67.

327. *Quæres II.* Quæ ſint remedia contra invidiam. ℟. 1. Recte monet *S. Aug.*: Invidia eſt filia ſuperbiæ: ſuffoca matrem, & non erit filia. 2. Meminerit invidus, quod ipſe ſuus ſit carnifex; quamdiu enim is, cui invidetur, proſpera utitur fortuna, invido nec cibus lætus, nec potus poteſt eſſe jucundus: ipſe ſibi cor arrodit, quin propterea alter bonum ſuum amittat. 3. Cogitet, *quod ſicut invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum* Sap. 2. ita per invidiam in cor hominis introeant plurima peccata, & mors animæ. 4. Directe ſe opponat motibus invidiæ per actus benevolentiæ tum verbis, tum opere.

De Gula.

328. *Reſol. IV. Gula eſt inordinatus appetitus, & uſus cibi & potus.* Exceſſus, ſive hæc inordinatio in quinque modis præcipue conſiſtit, in *præcepto*, *quantitate*, *qualitate*, *tempore*, & *modo* cibum vel potum ſumendi. 1. In *præcepto*: Siquis cibis ab Eccleſia, vel regulari diſciplina, vel proprio voto prohibitis veſcens, jejunium vel abſtinentiam transgrediatur; & ſic graviter, vel leviter peccatur ſecundum prohibitionem gravem, vel levem. 2. In *quantitate*: Siquis nimium cibi aut potus ſumat, cum ſanitatis detrimento, aut ſi quis eo usque bibat, ut judicii uſus vel turbetur, vel amittatur. 3.

In

In *qualitate*: Si quis cibo aut potu nimis exquisito, aut pretiosiore, quam suus status, aut conditio requirat, ob solam sensuum indulgentiam utatur. 4. *Tempore*: Si quis comedat sæpius, quam expediat, vel tempore non competente: ut solent bibuli statim, atque excitantur a somno, inordinato appetitui satisfacere. 5. Si quis nimio affectu, & *ob solam voluptatem* cibi ac potus comedat, vel bibat; item si modo indecenti, & ita festinanter, ut cibis totus homo immersus esse videatur. Gula juxta *Laymann*, *Sporer*, & *communiorem* ex genere suo est peccatum veniale oppositum *abstinentiæ* (quæ moderatur appetitum, usumque ciborum juxta rationis regulam) frequenter tamen grave peccatum est vel ratione scandali, vel ob gravia damna corporis, sanitatis, fortunarum, vel ratione officii, quod negligitur. *Ratio* est; quia si hæc gravia mala absint, excessus adhuc manet in re indifferenti, & de se licita: ergo nonnisi venialis culpa est. Merito autem damnata est ab *Innoc. XI.* propositio octava, quod comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non sit peccatum, modo non obsit valetudini; quia natura annexuit in comestione delectationem, ut medium, sive ut ea alliceremur ad sumendam necessariam vitæ sustentationem, non vero tanquam finem: ergo ob voluptatem tanquam finem comedere, est invertere ordinem naturæ; falsum etiam est, quod licite appetitus naturalis possit suis actibus frui; ut patet in ebrietate, & libidine illicita.

Ebrietas est voluntarius excessus in potu inebriante voluptatis causa usque ad privationem usus rationis. *Laym.* L. 3. sect. 4. n. 4. Opponitur *sobrietati* (quæ est virtus moderans inordinatum appetitum, usumque potus habentis vim inebriandi) per se est peccatum mortale, juxta *S. Th.* 2. 2. q. 150. a. 2. Id satis patet ex Apostolo ad Gal. 5. ad Rom. 13. ad Ephes. 5. *Ratio S. Th.* est; quia voluntarie se inebrians præfert delectationem vini integritati rationis, & ultro se abjicit ad brutorum sortem sola voluptatis gratia; quæ est gravis deformitas, & grande malum.

Casus *de Ebrietate.*

Asaph legens propos. 8. *ab Innoc. XI. damnatam recordatur, quod plerumque voluptatis gratia comedat, & bibat usque ad satietatem, ideoque se accusat in confes-*

sione. 2. *Ait, quod se inebriaverit.* 2. *Quod alios ad ebrietatem induxerit.*

329. *Quæres I.* Quomodo Asaph peccarit. ℞. quoad 1. Si ob solam (uti additur in damnata) voluptatem comederit, & biberit, peccavit venialiter, si plena ebrietas voluntaria absit. Nullum vero peccatum fuit, si intenderit quidem aliquam voluptatem, sed vel virtualiter, vel formaliter alium finem simul spectarit, v. g. ut cibus & potus magis conducat ad nutritionem, sanitatem &c. *Viva* in d. propos. *Duarte* V. *Gula.* Quoad 2. quærat Confessarius, an rationis usu fuerit destitutus, an ebrietatem intenderit, aut inter potandum eam observans, potum tamen continuarit; hæc si fateatur, graviter peccavit. Secus, si dicat, quod vel plene usum rationis non amiserit, vel id nec intenderit, nec præviderit, ut contingere solet iis, qui ob debilitatem stomachi indispositi sunt ad bibendum, vel vini generositatem ignorant, vel post liberaliorem potum libero aeri se committunt. *Burgh.* casu 1. cent. 1. cum 7. gravibus AA. Peccant juxta *P. Herzig* p. 2. n. 423. illi, qui diu noctuque potantes periculo ebrietatis se exponunt, non curantes, an ebrietas secutura, vel non secutura sit. Quoad 3. ℞. cum *Laym.* l. c. n. 6. Peccat graviter, qui alios jussu, consilio, aliove modo invitat, & directe inducit ad ebrietatem plenam; nam si ebrietas voluptatis causa volita per se graviter mala sit, etiam grave peccatum est, alium directe inducere ad illud malum grave. Eodem modo loquere de iis, qui se voluptatis causa ad æquales calices provocant, si intendatur ebrietas, vel certo prævideatur periculum illius.

330. Porro *adverte I.* Mos patriæ, aut bonus affectus non excusant a gravi peccato illum, qui convivam suum urget, & quasi necessitat ad bibendum usque ad periculum ebrietatis destituentis alterum usu rationis: tunc autem excusat, quando urbanitatis, aut amicitiæ gratia liberalior potus offertur, & sæpius propinatur, in ea tamen quantitate, & moderatione, ut spectatis circumstantiis non sit periculum ebrietatis, aut gravis damni. *Burghaber* Cent. 3. casu 99. cum *Dicastillo.*

331. II. Juxta *Laym.* l. c. non est peccatum, vinum alteri apponere, relicta illi libertate, quantum bibere velit, quamvis putes, illum ad ebrietatem usque biturum; quia talis cooperatio materialis tantum est, & se per accidens habet. Hinc excusat etiam caupones probabilis spes, & opinio, quod hospites se plene, quan-

tum

tum requiritur ad peccatum mortale, non ſint inebriaturi. *Gobat* in Quin. t. 5. c. 13. n. 52., *Sanch.* & alii; maxime ſi accedat timor periculi diſcordiarum, aut notabilis damni, niſi vinum liberalius concedatur. NB. Non tamen excuſat modicum lucrum; hinc graviter peccant, qui vinum corrumpunt, ut facilius inebriet, ad alliciendos bibulos, ut eo citius vendatur illud. Item ſi citra incommodum ebrietatem impedire poſſunt negando vinum, nec tamen impediant, ut ait *Herzig* l. c. n. 425.

332. III. Qui per experientiam ſcit, ſe communiter plene inebriari in his, vel illis conſortiis, tenetur illa vitare ſub gravi peccato; quilibet enim tenetur cavere periculum proximum peccati gravis. Addit *La Croix* L. 5. n. 328., non poſſe abſolvi illum, qui non habet propoſitum evitandi ebrietatem, & probabile ejus periculum: intellige de theologica ebrietate, quæ tollit uſum rationis.

333. IV. Qui inter bibendum dubitat, vel advertit probabile periculum ſecuturæ privationis, adhuc tamen pergit bibere, peccat graviter; niſi prius dubium deponat, & prudenter judicet, ſe non plene inebriatum iri.

334. V. Impeditus uſus linguæ, titubatio pedum, vomitus, objecta dupliciter apparentia, ſi domus everti videatur &c., non ſemper ſunt ſignum certum ebrietatis plenæ, qua peccetur graviter. Juxta *Læſſium*, *Cajet.* & alios hæc ſigna certiora ſunt: ſi quis die altera ignoret, quid dixerit, aut egerit: ſi neſciat, quomodo domum venerit: ſi talia dixerit, quæ mente integra nunquam dixiſſet; ſic enim videtur non potuiſſe diſcernere inter licitum, & illicitum &c.

335. VI. An liceat bibere ad ebrietatem ex cauſa graviſſima, v. g. ad recuperandam ſanitatem, aut pro conſervanda vita, ſi hoſtis minitetur mortem, utrinque fortiter defenditur. Probabilior videtur eſſe ſententia negativa *S. Antonini* p. 2. tit. 6. c. 3. *Angeli* V. *Ebrietas.* Quoad 2. *S. Aug.* Serm. 232. de tempore, ubi ait: *Etiamſi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur: aut bibas, aut morieris, melius tibi erat, ut caro tua ſobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur.* *Ratio* horum eſt; quia plena ebrietas non minus eſt intrinſece mala, quam pollutio; ſicut enim hæc eſt deſtructio ſeminis humani, ita illa eſt deſtructio rationis, qua nihil præſtantius in homine: ergo ſicut pollutio nullo caſu eſt licita, ita nec ebrietas deſtruens rationem.

Econtra utrumque licitum esse affirmant *Sylv.* V. *Ebrietas.* *Cajet.* *Azor*, *Illsung.* t. 4. d. 1. n. 54., ubi in fine addit, quod hæc sententia affirmet tantum, tum licitam esse ebrietatem, ad recuperandam sanitatem, si potus inebrians nullo alio medio suppleri possit, quod vix continget. *Gobat* autem in Quin. t. 5. c. 18. n. 15. concedit, licitam esse inebriationem, ad morbum gravem, etiam non lethalem, curandum. NB. si aliter curari nequeat. *Ratio* Patronorum hujus sententiæ 1. est, quod, si non bibatur ex sola voluptate, non sit ebrietas formalis, sed materialis, quæ non sit intrinsece mala, sed licita ex urgenti causa. 2. Quod licitum sit, ex gravi causa sumere pharmacum soporiferum; etsi quis statim ex somno ad usum rationis excitari non possit: ergo a pari. 3. Quod non sit contra charitatem propriam, pati abscissionem brachii pro conservanda vita: ergo nec contra sobrietatem sopire per potum ad tempus rationem, ut conservetur totum, ratio, & vita. Quas rationes solvit *Jansen.* casu 12. de peccat. post n. 10. ex eo, quod in dictis casibus directe non intendatur aliquid intrinsece malum, sicut in nostro casu. Adde, quod citati AA. fere semper supponant, non superesse aliud remedium: adeoque nec ipsi facile concedunt hanc temulentam medicinam.

336. *II.* Quæ sint remedia contra hoc commune vitium. ℞. 1. Perpendat ebrietati deditus multiplex væ in Scriptura sibi intentatum Isaiæ 5.: *Væ! qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.* 2. Cogitet, quod ab ipsis brutis longe superetur, quæ nunquam ultra satietatem se ingurgitant. 3. Consideret gulæ, & ebrietatis effectus, quales sunt, *vitæ & valetudinis decurtatio;* nam *propter crapulam multi obierunt.* Eccl. 37. Item: *Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?* Prov. 23. Paupertas; nam *qui diligit epulas, in egestate erit; qui amat vinum,... non ditabitur.* Prov. 21. Luxuria; nam *luxuriosa res est vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens*, Prov. 20. Denique *neque ebriosi possidebunt regnum Dei.* 1. Cor. 6. ... 4. Sequatur bibulus consilium *P. Georgii Scherer*: bibe parum, si velis bibere multum; moderate enim bibendo diu pro-

trahes

trahes vitam: ergo plus bibes, quam si immoderàte potando mortem tibi acceleres; hæc enim bibulis hora, qua non putant, solet advenire. Hinc Christus Luc. 25. monet: *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & superveniat in vos repentina dies illa.* In Confessionali pro vario statu pœnitentium plura, & accommodata remedia suggeret prudentia Confessarii, præsertim si plebejis bibulis pro pœnitentia injungat, ut usque ad proximam confessionem non frequentent hospitia. NB. Dum plebeji se accusant de semiplena ebrietate, plerumque non addunt actus turpissimos eo tempore commissos, eoquod perperam putent, tum non fuisse peccata, id quod Confessarius debet dedocere.

De Ira.

337. *Resol. V. Ira est inordinatus appetitus vindictæ.* Dixi: *Inordinatus;* nam cum debita moderatione, & ordine rationis petere, aut sumere vindictam, non est vitium, sed zelus; hinc Psalm. 4. *Irascimini, & nolite peccare.* Sic actum virtutis exercet Judex justam vindictam sumendo a reo, Parens a filio, Dominus a servo. Peccaminosa iræ inordinatio *primo* contingit *ex parte modi irascendi*, dum quis nimium interius excandescit, vel exterius per signa prodit, aut justam vindictam majore cum vehementia repetit, quam recta ratio postulat. Hæc per se est peccatum veniale; quia est excessus in passione indifferente: per accidens fit mortale ob grave damnum sibi in sanitate, aut alteri simul illatum. *Secundo ex parte objecti*, appetendo vindictam injustam, vel justa majorem, v. g. optando alteri mortem, quam meritus non est: vel si reputatur quidem justa vindicta, sed ex odio, sive ad satiandum malevolum animum; quod directe opponitur charitati; & hæc inordinatio graviter peccaminosa est, quando appetitur vindicta gravis, vel quando ex illa quis erumpit in maledicta deliberata, blasphemias, imprecationes, graves contumelias &c. *Ratio* est; quia tunc læsio Charitatis, & materia gravis est. *S. Th.* 2. 2. *q.* 158. *Sporer l. c. n.* 70. *& comm.* Differunt inter se indignatio, ira, & iracundia. *Indignatio* est stimulus quidam brevis, & subitus actus irascentis: hæc recte definitur, accensio quædam cordis inordinata propter ea, quæ contra voluntatem nostram eveniunt. *Ira* est vehementior motus, ac veluti

libido quædam se vindicandi. *Iracundia* est habitus, & consuetudo irascendi. Ex ira tria peccatorum genera oriuntur, 1. *cogitationis*, v. g. odium proximi, vindictæ propositum, desiderium, ut malum illi eveniat, gaudium, quando is malum jam sentit, tristitia de ejus bono, voluptas in vindicta sumenda &c. 2. *Linguæ*, scil. verba vindictæ, contumeliæ, injuriæ coram proximo, vel in absentem murmurationes, imprecationes, rixæ, verba clamosa, injuriosa, imo & blasphema &c. 3. *operis*, de quibus in 5. præcepto Decal. nimirum vulnerare, mutilare, occidere proximum, gravia damna inferre, vel eum quovis modo inique persequi ex vindicta. De his *S. Greg.* L. 31. Moral. c. 17. *S. Thom.* 2. 2. q. 158. a. 7.

Casus de *ira*.

Apulæus se accusat, quod sæpe iratus fuerit; & quoniam advertit, quod hanc passionem remanens in seculo non possit domare, ingreditur ordinem religiosum; videns autem, quod a fratribus frequens iræ occasio ministretur, fugit in solitudinem; sed cum ibi a dæmone ter ipsi vas aquæ eversum esset, valde iratus illud in terram allisit: tandem advertens, non posse domari hanc passionem, nisi vim sibi inferret, redit ad monasterium. Ita Spec. Exempl.

338. *Q. I.* Quid agendum Confessario, si pœnitens in genere dicat: iratus fui. ℞. Inquirendum an vehementius tantum exarserit, an vindicare se intenderit. *Si primum*: leviter tantum peccasse plerumque censetur, nisi forte scandalum grave, aut alia circumstantia aggravasset; imo si moderamen non excessit indignatio, vel si fuerit motus primo-primus, plane a peccato excusatur. *Si secundum:* porro inquirendum, an vindicta intenta gravis fuerit, vel levis; item an hæc intentio fuerit ex plena deliberatione, aut tantum semiplena; dein an subsecutæ sint deliberatæ, vel indeliberatæ blasphemiæ, maledictiones, imprecationes &c. Sic gravitas, vel levitas iræ facile dignoscetur. Porro injusta vindicta censetur 1. si appetatur alicui pœna, qui malum non egit. 2. Si major pœna delicto. 3. Si sine debito ordine juris. 4. Si absque debito fine, qui est ad bonum tuendum, & malum puniendum. 5. Si absque debito modo v. g. maledicendo &c.

339. *Q. II.* Quænam sint remedia contra iram. ℞. 1. Perpendat iracundus, si Deus ex justissimis causis de nostris peccatis justam vindictam vellet sumere, quot pœnas gravissimas quotidie deberemus sustinere. 2. Perpendat mala corporis ex ira provenientia; sanitati enim nihil æque nocet, ac ira. Hinc *Jobi* 5. *Virum stultum interficit iracundia.* Item *Eccl.* 30. *Zelus & iracundia minuent dies.* 3. Mala animæ propter plurima peccata ex ira provenientia: *qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior.* *Eccl.* 30. 4. Pœnas: *Qui irascitur fratri suo, reus erit Judicio, ait Christus Matth.* 5. Denique quotidie efficaciter proponat imitari Christum, qui Matth. 11. ait: *Discite a me; quia mitis sum & humilis corde.* Mature hanc passionem suam compescere studeat; recte ait S. Basil. *Quando semel iræ perturbatio mentem præcipitans imperium animæ sumserit, hominem penitus in feram convertit, nec hominem, qui rationis sit compos, esse sinit.* Dum motum iræ sentit, ad aliud objectum se convertat, nec unquam in iræ æstu puniat: præstat etiam sibi ipsi pœnam injungere, quoties delinquitur ex ira; hoc medio Ausonius Poeta iram suam suppressit, ut ipse fatetur:

Irasci promtus properavi condere motum,
Atque mihi pœnas pro levitate dedi.

De Accedia.

340. *Resol. VI.* Acedia generice est *tædium animi.* Juxta *S. Th.* 2. 2, *q.* 35. *a.* 2. dupliciter potest spectari. 1. Pro tædio, & tristitia de bonis spiritualibus, ac divinis v. g. amicitia Dei, vita æterna, & mediis ad eam consequendam necessariis, propter difficultatem in iis acquirendis, vel conservandis: hoc modo, si acedia deliberata sit, est peccatum mortale; quia sic directe homo se avertit a Deo, tanquam ab ultimo fine. 2. Acedia sumitur pro fastidio, & tepore animi in exercitio virtutum, quibus labor & arduitas sunt conjuncta; sic intellecta est peccatum veniale, nisi omittantur actus virtutum graviter præcepti v. g. auditio missæ die festo, recitatio breviarii &c. Acediæ mali partus sunt, amaritudo, nausea, odium rerum spiritualium, torpor in servitio divino, negligens præparatio ad suscipienda, & administranda Sacramenta, otium, pusillanimitas, evagatio mentis sub oratione ad illicita, aversio a Verbo Dei, & eorum, qui

ſalutaria monent, odium Dei, tædium vitæ, deſperatio &c.

Casus de *Acedia.*

Automarus ſe accuſat 1. *quod, cum nuper ægrotus eſſet, grave tædium habuerit ad recitandam etiam unicam orationem dominicam.* 2. *Quod ſanus ſæpe diſtractus fuerit in precibus.* 3. *Quod aliquoties grave tædium habuerit circa æternam beatitudinem conſequendam.* 4. *Quod ſæpe triſtetur, ſe baptizatum eſſe, & Chriſtum agnoviſſe.*

341. *Q. I.* An, & quomodo in ſingulis peccaverit Automarus. ℞. *Ad* 1. Res nimis nota eſt, quod præſente morbo homo ſit naturaliter indiſpoſitus ad orationem cum guſtu, & ſolatio perſolvendam; adeoque tædium hoc non eſt peccaminoſum; ſi tamen conetur ægrotus vincere tædium, quantum poteſt, & non negligat abſolute neceſſaria. *Ad* 2. Diſtractiones in precibus involuntariæ culpa carent: voluntariæ per ſe ſunt veniale peccatum, niſi ita immodicæ ſint, ut propter eas non ſatisfiat præcepto graviter obliganti, v. g. audiendi miſſam &c. *Ad* 3. Si tædium ad finem ultimum ſit inefficax cum voluntate adimplendi omnia præcepta, eſt tantum veniale; imo ſi ſtante etiam tædio homo præſtet id, quod cum gratia divina præſtare poteſt, occaſio majoris meriti eſt. *Ad* 4. Si deliberate illi triſtitiæ inhæſerit, peccavit graviter; quia fuiſſet gravis contemtus Chriſti Salvatoris, & medii neceſſarii ad ſalutem. Vide *Sporer l. c. n.* 71. Ubi addit, quod Acedia cauſans omiſſionem operis graviter præcepti, vel negligentem executionem, conſtituat unum peccatum cum ipſa omiſſione, vel negligenti executione, quam ſufficit in Confeſſione exprimere; tunc autem ſpeciale peccatum foret, ſi actus omitteretur, qui ad Dei cultum ſpectat, & quidem ex diſplicentia voluntaria gratiæ & gloriæ.

342. *Q. II.* Quæ ſint remedia contra Acediam. ℞. Sciat tepidus & Acediæ deditus, quod tam ingratus Deo ſit, quam homini cibus brevi evomendus. Juxta illud *Apoc.* 3. *Utinam frigidus eſſes, aut calidus; ſed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.* 2. Recogitet, quantum laborem impendat pro bono corporis: eccur non majorem fervorem pro bono animæ? 3. Perpendat innumera beneficia a Deo

præſtita,

præstita, quæ exigunt gratitudinem non tepidam, sed condignam. 4. Homo servum torpentem, otiosum, negligentem indignum reputat pane, & aqua: nonne & tu torpens ac tepidus servus Dei es? 5. Consideret Acediæ deditus fervorem plurimorum Christianorum, & imitetur eorum exemplum.

TRACTATUS III.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI.

CAPUT I.

De Primo Præcepto.

Pleraque præcepta Decalogi quoad sonum literalem videntur quidem esse negativa tantum, sive prohibitiva; reipsa tamen singula sunt etiam affirmativa, sive aliquid præcipientia. Præcepta primæ tabulæ h. e. tria prima continent ea, quæ ad Charitatem Dei, secundæ autem h. e. reliqua septem continent illa, quæ ad Charitatem proximi pertinent. In primo hoc capite agemus de primo præcepto: *Ego sum Dominus Deus tuus: Non habebis Deos alienos coram me: Non facies tibi sculptile, ut adores illud. Exodi* 20. Hoc præceptum, ut affirmativum est, præcipit actus Religionis, quæ est virtus moralis, qua in- & exterior cultus Deo exhibetur propter infinitam ejus excellentiam: directe Deus colitur per fidem, spem & Charitatem; prout vero est negativum, prohibet actus religioni oppositos, de quibus nunc agendum.

ARTICULUS I.

De Fide, Spe, & Charitate.

§. I.

Principia generalia de Obligatione credendi.

343. *Nota I.* Fides in genere est assensus præstitus propter auctoritatem loquentis; si sit propter

pter auctoritatem dicentis Dei, dicitur *fides divina*, si ob auctoritatem loquentis hominis, est *humana*. Porro fides divina alia est *naturalis*, in quam non influit habitus, vel aliud principium supernaturale: alia *supernaturalis*, in quam influit aliquod principium supernaturale. Fides divina supernaturalis, de qua hic solum agimus, iterum dividitur in habitualem, & actualem. *Habitualis* communiter definitur donum Dei (*Juxta Apost. ad Ephes.* 2. *v.* 8.) ac lumen, quo illustratus homo firmiter assentitur omnibus, quæ Deus revelavit, sive scripta illa sint, sive non sint; ex quo eruitur, quod *objectum materiale* fidei sint omnia & sola a Deo revelata sive per Scripturam, sive per traditionem; duplex enim est Verbum Dei, *scriptum* & traditum; nam veritates a Deo revelatæ partim continentur in libris scriptis tum veteris tum novi Testamenti, partim *sine scripto in Traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis, Spiritu S. dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt*; ut ait *Trid.* sess. 4. in Decret. de Can. Script. *Objectum formale fidei* est auctoritas Dei in cognoscendo, & loquendo; Deus enim per infinitam sapientiam suam omnia cognoscit, ut sunt in se, ideoque falli nequit; per veracitatem autem suam necessario loquitur & manifestat, sicut cognoscit: ideoque nec fallere potest: ergo propter utramque perfectionem dignus est Deus firmissimo assensu. Alias a Theologis fides *habitualis* definitur: *Habitualis* est habitus infusus, sive virtus supernaturalis habilitans, & adjuvans intellectum ad firmiter credendum omnia a Deo revelata propter infallibilem Dei revelantis auctoritatem. *Actualis* est assensus firmus & certus, quo intellectus lumine supernaturali illustratus actualiter assentitur uni, aut omnibus mysteriis a Deo revelatis propter infallibilem Dei revelantis auctoritatem.

344. III. Fides actualis alia est *Explicita*, quando aliquod mysterium in particulari in se ipso, & propriis terminis significatum creditur, v. g. quod Deus sit trinus in Personis. Alia *Implicita*, quando aliquod objectum revelatum creditur non in se ipso, & propriis terminis cognitum, sed in alio, in quo implicite continetur: v. g. qui credit, quidquid Deus revelavit, vel quidquid credit Ecclesia Catholica, is credit implicite mysterium Trinitatis; quia inter veritates a Deo revelatas, quas credit Ecclesia, continetur. Porro duobus modis dicitur aliquid esse necessarium ad salutem. 1. *Necessitate medii*, sine

quo

quo homo nullo modo salvari potest, etiamsi sine ulla propria culpa tali medio careat. Taliter necessaria alia sunt ad credendum, alia ad agendum, de quibus infra. 2. *Necessarium necessitate præcepti*, quod quidem homo ex præcepto tenetur scire, aut exequi, si tamen ex ignorantia inculpabili, vel impossibilitate nesciat, aut omittat, adhuc salvari potest. Sic necessaria est restitutio rei alienæ, quam si culpabiliter negligas, salvus non eris; si vero ex impotentia non restituas, volens, si posses, adhuc potes salvari. *Babenst.* t. 5. d. 1. n. 2. *cum Comm.*

345. *Principium I.* 1. *Fides habitualis omnibus tam infantibus, quam adultis necessaria est ad salutem necessitate medii.* 2. *Fides actualis supernaturalis adultis pariter necessaria est absolute, sive necessitate medii ad Justificationem, & salutem.* *Prob. prima pars.* *Hebr.* 11. absolute ait S. Paulus: *Sine fide impossibile est placere Deo*: infantes autem habere nequeunt fidem actualem: ergo, ut placeant Deo, debent necessario habere fidem habitualem. *Confirm.* ex *Trid.* Sess. 6. c. 7. *de Justif.* ubi Baptismus dicitur *Sacramentum fidei, sine quo nulli unquam contingit justificatio.* *Prob.* 2. *pars* ex illo *Marci ult.*: *qui non crediderit, condemnabitur.* *Confirm.* Ex *Trid.* Sess. 6 c. 8. *Fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis* &c. Opposita sententia damnata est ab *Innoc. XI.* per *propos.* 16. item ab *Alex. VII.* per *propos.* 1. *Ratio insuper est*; quia Deus juxta modernum ordinem adultos non justificat, nisi per proprios actus tendant in ipsum tanquam finem ultimum: atqui tendere non possunt sine actu interno fidei, & quidem supernaturalis; naturalis enim non sufficit, ut patet ex *propos.* 23. *ab Innoc. XI*, damnata. Ratio damn. est; quia actus naturalis non est proportionatus justificationi: atqui fides ex testimonio creaturarum est actus naturalis: ergo.

Porro ad actum fidei supernaturalem & meritorium requiritur 1. *ex parte intellectus* notitia mysteriorum, & Spiritus S. illustratio (juxta illud Joan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum*) qua incipiat requirere, vel cognoscere motiva credibilitatis, quibus moraliter certo, & evidenter persuadeatur, quod hoc, vel illud objectum revera sit revelatum, ideoque possit, ac debeat credi assensu firmissimo; & hoc vocatur *judicium credenditatis* propter revel. divinam. Quod autem non sufficiat cognitio probabilis revelationis, sed requiratur

certa,

certa, patet ex *propos.* 21. *ab Innoc. XI.* damn. Requiritur etiam cognitio auctoritatis sive infallibilitatis Dei in loquendo. 2. *Ex parte voluntatis* requiritur pia affectio sive voluntas submittendi intellectum suum in re quantumcunque obscura Auctoritati Dei dicentis juxta illud 2. Cor. 10. v. 5. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Ab hac voluntate fides divina dicitur libera, & meritoria hæc voluntas efficere potest, ut assensus intellectus sit firmior, quam mereantur motiva credibilitatis; ut constat ex *propos.* 19. *ab Innoc. XI.* damn. Ratio est; quia fides habet omnimodam certitudinem, adeoque majorem, quam ullus assensus naturalis: atqui non haberet, si eam tantum haberet a pondere rationum; objecta enim fidei non sunt evidentia: ergo eam a pondere rationum non accipit: ergo voluntas potest efficere, ut assensus sit magis firmus. Hinc etiam non potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem, ut iterum patet ex *propos.* 20. *ab Innoc. XI.* damn, tum quia actui fidei non potest subesse falsitas; tum quia nequit repudiari Dei testimonium; denique quia ut actus fidei sit supernaturalis, debet mysterium fidei esse evidenter credibile: nec sufficit sola probabilitas, quod Deus sit locutus: atqui posita evidentia, quod Deus sit locutus, non potest esse probabile, quod Deus non sit locutus: ergo actus fidei prudenter non potest repudiari. Denique sequitur ipse actus fidei. Ad judicium autem credibilitatis maxime movet Auctoritas Ecclesiæ Catholicæ, quatenus ei conveniunt, & quidem soli, notæ veræ Ecclesiæ, scil. quod sit *Una, Sancta, Catholica, & Apostolica.*

„ *Quær.* 1. Quid sit actum aliquem fidei supernaturalis elicere.

„ ℟. Nihil esse aliud, quam libere intellectum applicare ad firmiter assentiendum alicui Veritati a Deo „ revelatæ, & per Ecclesiam nobis propositæ; quia veritas illa est a Deo revelata, & ut talis ab Ecclesia proposita.

„ Unde patet, ad actum fidei supernaturalis quinque „ requiri conditiones, quarum si vel una deficiat, deficit „ etiam fides. 1. est, ut actus sit deliberatus, & a libera „ voluntatis electione procedat, quod illi cum aliarum „ virtutum actibus commune est. 2. Ut habeat pro objecto veritatem aliquam a Deo revelatam sive per Scripturam S. sive per traditionem divinam. 3. Ut intellectus assentiatur veritati a Deo revelatæ, propter infalli-

„ bilem

„bilem Dei revelantis auctoritatem; si enim id faciat ob „aliquam rationem credibilitatis, non amplius actum fi„dei elicit; cum fides sola Dei revelantis auctoritate, non „vero ulla ratione innitatur. 4. Ut firmiter & seclusa „omni dubitatione assentiatur; alias assensus ille non „amplius innititur revelatione divina; vel si innitatur, „gravissimam injuriam Deo infert, cujus veracitatem, & „infallibilitatem hoc pacto in dubium revocat. 5. denique „conditio est, ut veritas a Deo revelata, per Ecclesiam „credenda proponatur; cujus conditionis defectu fides „Hæreticorum non est vera fides supernaturalis; quia ve„ritates, quas credunt, non ab Ecclesia, sed a sensu „proprio & particulari judicio credendas accipiunt: & „non tantum ex hoc capite deficit illorum fides, sed „etiam ex eo, quod (ut docet S. Thomas) qui vel in „uno articulo a fide deficit, totam fidem amittit; unde „etiamsi Hæretici plurima Religionis Christianæ mysteria „credere videantur, illi tamen non fide supernaturali & „divina, sed fide tantum & opinione humana credunt.

„Addunt aliqui & sextam conditionem, scilicet ut „assensus fidei referatur in Deum, tanquam finem ulti„mum; & hoc quidem verum est, si de fide viva & per „charitatem formata sermo sit, cujus omnes actus saltem „virtualiter ab ipsa Charitate informante in Deum refe„runtur: verum proprie loquendo tales actus potius actus „Charitatis, quam fidei vocari debent; unde S. Augusti„nus *Serm.* 181. *de verbis Domini*, loquens de fide illa „per charitatem formata, dicit, quod *credere in Deum* est „Deum diligere; & Serm. 6. hanc inter peccatorem & ju„stum ponit differentiam: *quod Peccator quidem credat* „*Christo, & credat Christum*, sed non credat *in Christum*; „hoc enim sine charitate, qua privatus est, facere non po„test; ac proinde credere in Christum solius justi pro„prium est.

„Q. 2. Quæ sint motiva credibiliiatis pro fide Ca„tholico-Romana; quæ fidei regula & resolutio.

„*Nota* 1. Per Ecclesiam hic intelligitur cœtus fide„lium in una vera religione Deum colentium, ex quibus „fit corpus mysticum constans capite suo & membris. Au„ctoritas hujus est duplex: una *humana*, quæ fundatur „in pietate, sapientia, prudentia eorum, qui jam a tot „seculis corpus Ecclesiæ constituerunt, item in sanctita„te, doctrina, constantia Martyrum & Confessorum, „aliisque id generis argumentis: alia est *quasi divina* fun-

„data

„data in speciali Spiritus Sancti assistentia, qua Ecclesia „regitur circa res fidei juxta illud *Matth.* 15. *v.* 15. *Portæ* „*inferi non prævalebunt adversus eam.* Prior auctoritas „est quidem maxima in genere suo, attamen absolute fal- „libilis; non enim repugnat ex natura rei in rebus adeo „obscuris, ut sunt aliqua fidei mysteria, etiam virorum „illorum cœtum in errorem labi; altera est plane infal- „libilis ob specialem assistentiam Spiritus Sancti.

„*Nota* 2. Ecclesia vera debet esse visibilis & infal- „libilis in rebus fidei & morum, & habere caput visibi- „le; nam jubemur eam ingredi & illi obedire *Marci ult.* „*Matth.* 15. sed hæc quomodo fient, si non habeat notas, „quibus cognoscatur? *Deinde* dicitur 1. Tim. 3. v. 16. „*columna & firmamentum veritatis;* & Matth. 16. *portæ* „*inferi non prævalebunt adversus eam;* quæ vera non „essent, si posset errare in rebus fidei & morum.

„*Nota* 3. Ecclesia quoad hæc est infallibilis non „tantum in Concilio generali legitime congregato & au- „ctoritate Pontificis confirmato; quia hoc repræsentat to- „tam Ecclesiam, nec possibile est omnes fideles conveni- „re; sed etiam in suo capite: hoc est, Papa loquente „ex cathedra; quia ortis controversiis non possunt sem- „per Concilia convocari. Loquitur autem Papa ex ca- „thedra, quando ut Caput & Doctor universalis Ecclesiæ „aliquid tanquam fide divina credendum, aut velut ho- „nestum vel inhonestum definit toti Ecclesiæ; sic enim „loquenti promissa est assistentia Spiritus Sancti, ut oves „sibi commissas salutari doctrina pascat & ducat ad salutem.

„℟. 1. Motiva credibilitatis pro fide & Ecclesia Catholica „sunt: 1. Religionis nostræ antiquitas ejusque stabilitas, „quam nec Barbarorum rabies nec tota Dæmonum machina „potuit evertere: 2. multitudo miraculorum directe in con- „firmationem fidei patratorum: 3. modus mirabilis, quo „propagata est, licet contraria inclinationi naturali doceret: „denique 4. vaticinia, non solum Prophetarum, sed & „Sybillarum impleta. Huc faciunt quatuor supra memo- „ratæ notæ veræ Ecclesiæ, nimirum quod sit *Una San-* „*cta, Catholica & Apostolica*; 1. consistit in unitate „sive consensu fidelium in credendis mysteriis, cui non „obstant controversiæ Theologicæ in materiis fidem non „concernentibus, aut circa propositiones ab Ecclesia non- „dum definitas, aut circa Ceremonias tantum aut ritus „accidentales: 2. in sanctitate vitæ hominum secundum „instituta Ecclesiæ viventium, ac puritate doctrinæ, quæ

„nil

„nil iniquum in materia fidei aut morum continet: 3. „in extensione ad omnes fere mundi regiones & gentes: „4. in conformitate doctrinæ cum doctrina Apostolorum „& continua successione Episcoporum. Has quatuor Notas „convenire Ecclesiæ Romano-Catholicæ & quidem soli patet „evidentia facti, & evidenter demonstrant Controversistæ.

„*Coroll.* Cum Catholico satis instructo non possit „esse ratio prudens dubitandi, non licet ipsi dubitare de „veritate suæ Religionis, aut ullo fidei articulo; contra„rium per se est de Hæretico.

„℞. 2. Regula fidei infallibilis & in multis suffi„ciens est sacra Scriptura, sive Verbum Dei scriptum; „quia multa fidei mysteria satis clare exprimit; sed neces„saria quoque est traditio divina; quia multa credimus „& nobiscum credunt Hæretici, quæ in Scriptura non „continentur, v. g. Symbolum fidei esse Apostolicum, li„bros aliquos esse canonicos sive dictatos a Spiritu sancto, „alios non; de his ait Apostolus 2. Thess. 2. v. 14. *Sta„te & tenete traditiones, quas didicistis sive per sermo„nem, sive per Epistolam nostram.* Insuper necessarius „est controversiarum fidei Judex animatus, qui est Ec„clesia; ut enim fidelis infallibiliter credat, quæ conti„nentur in vera Scriptura & traditione, debet cognosce„re, quæ sit vera Scriptura, quæ vera traditio & quis „legitimus utriusque sensus; illa enim duo sunt obscura & „controversa, nunquam ex Scriptura poterit hæreticus „probare se habere veram Scripturam, nihil esse creden„dum, nisi quod in Scriptura continetur &c. Spiritus „autem privatus, quem fingunt sibi Hæretici, est incertus „sibi ipsi contrarius, ut constat in ipsis Hæreticis sibi in„vicem contrariis. Interim Ecclesia non habet novas re„velationes, sed tantum proponit & exponit verum Scri„pturæ sensum.

„℞. 3. Resolutio fidei sine circulo vitioso fit hoc vel „simili modo: credo v. g. incarnationem; quia Deus, qui „nec falli potest, nec fallere, dixit; interrogatus, un„de habeam Deum id revelasse; respondeo: ex Scriptura, „quam mihi demonstrat Ecclesiæ auctoritas, quæ ob as„sistentiam Spiritus Sancti errare non potest. Ubi vides „Scripturam & applicationem Ecclesiæ se habere per mo„dum conditionis sine qua non; si denique interroger, „cur credam Ecclesiam Romanam esse veram Ecclesiam & „non potius Synagogam Satanæ, respondeo id evidenter „colligi ex notis veræ Ecclesiæ; aliisque signis credibili-

„tatis, quæ evidenter ei soli conveniunt; hinc dum S. Augustinus ait: *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ moveret auctoritas*, vult auctoritatem Ecclesiæ esse conditionem, sine qua non cognosceret certo Evangelium sibi propositum esse revera Evangelium Christi. Unde licet quoad propositionem credendorum fides resolvatur in auctoritatem Ecclesiæ ut regulam fidei & conditionem applicativam, quoad assensum tamen fit in solam auctoritatem Dei ut motivum formale assentiendi.

„*Coroll.* Non possum credere fide divina Christum esse præsentem sub hac numero hostia a me consecrata; quia non possum esse certus de valore ordinationis: ergo nec de valida consecratione: ergo nec elicere actum fidei de Christi præsentia super omnia certissimum; quia tamen de hoc prudenter dubitare non possum, teneor absolute eam adorare; sicut teneor absolute venerari eum, de quo prudenter dubitare non possum, quin sit meus parens. Igitur absolute credo Christum esse sub omni hostia consecrata, & conditionate sub hac, si sit rite consecrata.

346. *Princ. II. Fides explicita Dei ut existentis & ut Remuneratoris omnibus ratione utentibus necessaria est necessitate medii.* *Prob.* ex Hebr. c. 11. v. 6. *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* *Confir.* ex *propos.* 22. *ab Innoc. XI.* damnata. *Ratio* ulterior est; quia sine tali fide homo adultus non potest se congrue disponere per spem, & charitatem ad justificationem, ad quam tamen necessario se debet disponere juxta *Trid.* Sess. c. 7. & 8. Juxta probabilem quidem, ut ait *Laym.* l. c. cum *Soto*, *Vega*, *Sa* & aliis, explicita fides de Ss. Trinitate, & Incarnatione Christi neque post promulgationem Evangelii necessaria est absolute, sive necessitate medii; eo quod tanta necessitas nec ex natura rei, nec ex Scriptura, aut PP. traditione ostendi possit. Nihilominus contraria Sententia *Gabrielis*, *Ludov. Molina*, *Becani*, *Pontas V. Fides*, *Sanch. in Decal.* L. 2. c. 2. n. 8. & 10. in praxi tenenda est, hoc ipso quod quæstio sit de necessariis ad salutem necessitate medii. Ideoque in Catechesi præstat docere, absolute necessariam esse cognitionem mysterii Trinitatis, & Incarnationis Christi, item eorum, quæ latent in his mysteriis, a Deo omnia fuisse ex nihilo producta, omnia ab eo regi, Deum esse remuneratorem bonorum

non

non tantum in hac vita, sed potissimum in altera, eum esse judicem justissimum, & vindicem malorum, animam hominis esse immortalem, & gratiam Dei esse necessariam ad salutem consequendam: quæ 7. puncta sequenti versu comprehenduntur: *Facta*, *Regit*, *Judex*, *Mens immortalis*, *Opemque*, *Tres*, *Caro*. Hanc fidem explicitam circa necessaria necessitate medii & præcepti præprimis in catechismis & concionibus exponendam monet Ss. D. N. *Bened. XIV.* Tom. I. Bull. in Constit. quæ incipit: *Etsi minime*. Frequenter etiam inculcanda sunt mysteria vitæ, Passionis, ac mortis Christi; item effectus Passionis ac mortis, scil. quod Chr[illegible]us *dederit redemtionem semetipsum pro omnibus* 1. Tim. 2. item 1. Joan. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Ideoque falsum est, quod Christus semetipsum dederit oblationem Deo pro omnibus & solis fidelibus; ut patet ex propos. 4. ab *Alex. VIII.* damnata. Falsum quoque est, quod Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis nullum omnino accipiant a Jesu Christo influxum; ita ut in illis sit voluntas nuda, & inermis, sine omni gratia sufficienti; ut patet ex propos. 5. ab eod. damn. Salvator enim noster *omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* 1. Tim. 2. Ipse est *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Illi autem soli non juvantur propria culpa Christi gratia, qui in se ipsis gratiæ impedimentum præstant, ut ait *S. Th.* c. 159. contra gentes.

347. *Princip. III. Necessitate Præcepti tenentur adulti saltem quoad substantiam scire, & credere 1. Articulos fidei, qui continentur Symbolo Apostolorum: 2. Orationem Dominicam. 3. Decalogum, & Præcepta Ecclesiæ: 4. Septem esse Sacramenta, Baptismum quidem, Eucharistiam, & Pænitentam primario, reliqua vero tunc saltem, quando suscipienda sunt.* His addunt alii signum S. Crucis, ejusque formulam. Breviter hæc comprehenduntur reliquo versu: *Credo*, *Pater*, *Mandans*, *Ecclesia*, *Septem*. *Ratio* est; quia Symbolum Apost. requiritur ad recte credendum, Oratio Dominica ad recte sperandum, reliqua ad bonum faciendum, & malum fugiendum. *Confir.* Quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad statum, & officium suum: atqui prædicta pertinent ad officium hominis Christiani: ergo. *Dixi*, *saltem quoad substantiam*; tripliciter enim quis po-

test scire Articulos fidei. 1. *Secundum substantiam* h. e. secundum id, quod simpliciter significatur vocibus; v. g. si parvulus præcise sciat, quod sit unus Deus, & tres personæ. 2. *Secundum modum*, h. e. secundum explicationem mysterii, quæ communiter habetur adjecta in Catechismis, vel traditur in instructione: v. g. si Catechumenus interrogetur, quare tres Personæ non sint tres Dii, & respondeat: quia habent unam, eandemque naturam divinam. Item, si sciat probare mysterium ex Scriptura, vel aliunde. 3. Secundum difficultates vel controversias, quæ circa Articulos fidei solent occurrere, scil. si non tantum reddi possit sufficiens ratio credendorum præsertim contra HH. sed etiam eorum objectiones apte possint solvi. Primo igitur modo adulti, præsertim rudiores, satisfaciunt præcepto; erroneam autem sententiam dicit *Laym.* l. c. c. 9., quæ affirmat, hominibus rudibus satis esse, si præcipua ista fidei nostræ capita tantum implicite credant, credendo nimirum, quidquid credit S. Mater Ecclesia. Parochi tamen, Curati, Confessarii, Concionatores secundo modo, imo Episcopi, Prælati, & Doctores etiam tertio modo illa scire tenentur; hi enim debent esse parati ad reddendam rationem fidei, quæ est in subditis, eamque defendere contra HH. ut habetur 1. Petri 3. v. 15. Illi enim tenentur rudes docere, eisque explicare Articulos fidei, quod præstare non possunt, ut oportet, sine maturiore, & clariore cognitione. Vide *Trid.* Sess. 5. C. 2. & Sess. 22. C. 2. Denique connitendum quidem omni modo, ut prædicti Articuli memoriæ mandentur secundum ordinem Verborum; gravis tamen obligatio probari non potest, ista sciendi & discendi eo ordine & verbis, quibus proponuntur, sed satis est, si quispiam interrogatus quoad substantiam recte respondeat. *Sanch.* l. c. c. 3. n. 16. *Babenst.* t. 5. d. 1. a. 1. n. 26.

348. *Princ. IV. Præceptum fidei secundum actum internum, prout est negativum, pro omni tempore obligat, ne unquam dissentiamus interne, aut voluntarie dubitemus de ullo Articulo fidei sufficienter proposito tanquam a Deo revelato.* Quia id directe cederet in contemtum divinæ Auctoritatis, aut in dubium traheretur summa veracitas Dei in loquendo. Dixi, *de Articulo sufficienter proposito;* assensus enim fidei supernaturalis non stat cum notitia solum probabili revelationis; ut patet ex *propos. *. ab Innoc. XI.* damnata. Hinc Infidelis vel Hæreticus

cus non potest quidem credere, ut oportet, quamdiu sua secta ipsi videtur probabilis vel probabilior; tenetur tamen in veram fidem inquirere, & a Deo lumen petere; alioquin non excusabitur ab infidelitate, ut iterum patet ex propos. ab *Innoc. XI.* damnata. Vide n. 106.

349. *Prout hoc præceptum est affirmativum, non quidem obligat pro omni tempore; sed ad hoc, ut sæpe eliciamus actum fidei circa præcipua mysteria,* Dixi, *sæpe;* ut patet ex damnata ab *Innoc. XI.* 65. item ex 17. *ab eodem* damnata. *Ratio est;* quia Christianus non potest Christiane vivere, & tendere ad Deum, nisi frequenter per actus fidei animum erigat ad Deum. Porro etsi certo statui non possit, quoties obligemur ad actus fidei, sed in genere sufficiat sæpius, ac toties elicere illos, quoties opus est ad hoc, ut quis dicatur continuo Christiane vivere, & habitualiter scire mysteria credenda, ut ait *Lugo.* Communiter tamen tempus, quo per se, ac directe obligat præceptum fidei, assignatur 1. quamprimum alicui, qui vel nunquam habuit fidem, vel eam iterum amisit, fidei mysteria ad credendum sufficienter proposita sunt, talis non debet longiorem moram habere, quin iis assentiatur. *Laym.* L. 2. t. 1. c. 10. n. 2. cum *Valentia, Azor, Sanch. Ratio est;* tum quia hoc exigit reverentia divinæ auctoritati debita; tum quia homo viator naturali ac divino jure tenetur, tendere ad propositum sibi finem ultimum, quod fieri nequit sine actu fidei; tum quia ad Justificationem ejusmodi hominis requiritur fides actualis. Pueri tenentur elicere fidem, quando usum rationis adepti sunt, & sufficienter apprehendunt, quod credere mysteria fidei sit res necessaria ad salutem. *Herzig* p. 1. n. 39. Hinc parentibus gravis incumbit obligatio, per se vel per alios mature illos instruendi in rebus fidei. *Laym. cum Sanch. ait*, excusari plerumque pueros a præcepti hujus transgressione; quia sæpe contingit, ut ii vel non satis penetrent credendi obligationem, vel ipsis non proponantur fidei mysteria tanquam divinitus revelata. Dixi supra, *quamprimum;* quod moraliter sumendum est; mora enim culpabilis æstimanda est judicio prudentum ex circumstantiis. 2. Quando urget vehemens tentatio contra fidem, si aliter vinci non posse videatur; & hoc maxime tenet in articulo mortis, dum molestiores dæmonis tentationes ingruunt. Addit *Sanch.* quod scrupulosi tentati satisfaciant mentem avertendo ad alia objecta, vel ad quoslibet pios affectus. 3. Quando facienda est

Digitized by Google

professio fidei externa ex præcepto; alias enim mentiretur, si quis diceret, se aliquid credere, quod interius non crederet. 4. Denique indirecte hoc præceptum obligat, quando aliud præceptum urget ad eliciendos actus Spei, & Charitatis, Religionis, Pœnitentiæ, quando gratia amissa recuperanda est &c. monet tamen *Sanch*. L. 2. mor. c. 1. n. 3. quod tunc sufficiat actus implicitus vel virtualis fidei, quæ sit verus actus aliquis fidei, sed omnino tenuis, & velut imperceptibilis, quales actus tenues facile habere solent ii, qui antehac sæpe elicuerunt actus fidei formales, magisque expressos; sicut qui ex usu facillime cithara aut cheli ludunt, imperceptibiliter in mente habent regulas, & actus tenues, quibus lusus ille dirigitur. Quod autem requiratur ad justificationem fides, probatur tum ex *Trid*. l. c. tum *ex ratione*; quia ad justificationem peccatoris *in Sacramento* necessario requiritur dolor supernaturalis de peccatis, *extra Sacramentum* contritio perfecta, qui actus haberi nequeunt sine fide, cum debeant procedere ex motivo per fidem proposito. Igitur in praxi consultissimum est, ut se disponens ad justificationem eliciat *primo* actum formalem fidei, & spei, *deinde* dolorem supernaturalem de peccatis, aliosque actus ad justitiam recuperandam requisitos.

350. *Princ. V. Præceptum externæ fidei confessionis, prout est negativum*, prohibet, ne quis verbo, facto, aliove signo in ullo casu aut periculo, etiam ad evitandam mortem, veram fidem neget, aut falsam profiteatur. Est comm. Cath. *Prob*. ex verbis Christi Matth. 10. v. 37. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est*. Teste *Baronio* ad ann. 254. in Conc. Rom. damnata est sequens propositio: *Licitum est, exterius negare fidem instante persecutione, & sufficit in animo suo interius retinere*. Porro is *directe* vel *expresse* negat fidem, qui negat claris verbis vel signis fidei articulum, vel approbat errorem contrarium; *indirecte* autem & *interpretative*, qui de fide sua quæsitus ab auctoritate publica tacet, vel verbo, signo aut facto aliam religionem profitetur. Si quis tamen interrogatus etiam a publica auctoritate, sed loco responsi extraheret Rosarium, aut Crucifixum oscularetur, hæc taciturnitas non esset signum erubescentiæ aut negationis fidei, sed virtualis confessio, ut ait *Carden*.

351.

351. *Licitum tamen est hic & nunc justa de causa dissimulare vel tacere fidem & religionem veram; nunquam autem licitum est simulare falsam.* Hinc præceptum fidei, ut est affirmativum, obligat profiteri fidem *externe* etiam cum periculo vitæ, quando id exigit honor Dei, propria vel proximi salus. *S. Th.* 2. 2. *q.* 3. *a.* 2. *Prob.* 1. ex verbis Christi Matth. 10. *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* Item Luc. 9. v. 26. *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in Majestate sua.* Dixi, *quando id exigit honor* Dei &c. Quod tunc contingit, quando ex taciturnitate censeretur quis veram fidem negare, aut eam falsam reputare; item si Deus inde blasphemaretur, aut vera fides ignominia afficeretur. Proximi salus exigit professionem fidei, si ex taciturnitate alii averterentur a vera fide, aut versarentur propter scandalum in periculo deficiendi ab ea. Vide *propos.* 18. *ab Innoc. XI. damn.*, in qua recte additur λὺ *per se*; si enim tale silentium propter aliquas circumstantias non esset signum negationis fidei, neque erubescentiæ illam profitendi, neque esset aliis scandalo, quo averterentur alii a fide, tunc non esset graviter peccaminosum. Dixi 2. *licitum esse hic & nunc dissimulare fidem*, scil. talibus signis, quæ ex se sunt indifferentia, non vero illis, quæ ad profitendam falsam religionem instituta sunt. *Reiffenst. in Theol. Mor. t.* 4. *dist.* 2. *n.* 47. *Ratio* est; quia honor Dei, & salus propria ac proximi non semper exigit confessionem fidei, sed econtra quandoque exigit prudentem & de se honestam dissimulationem, occultationem aut etiam fugam; ut nos docent exempla *S. Pauli*, *S. Athanasii* & aliorum; quando autem censeatur aliquis tantum occultare sive dissimulare veram fidem, aut econtra simulare ac profiteri falsam, non tantum ex re ipsa, sed frequenter ex circumstantiis decidendum est.

Casus I.

Antoninus amans librorum, incidit in quæstionem, quando urgeat præceptum fidei. Advertit AA. valde variare in determinando tempore hujus obligationis, ab aliis assignari cum Sanch. tempus unius anni; ab aliis statui festa solemniora, quibus eliciendus sit actus fidei circa mysteria tunc celebrari solita; ab aliis defendi singulis

gulis diebus dominicis urgere obligationem fidei. Unde anxius se accusat, quod non satisfecerit præcepto fidei, rogatque modum eliciendi actum fidei.

352. *Q. I.* An vere non satisfecerit Antoninus præcepto fidei, quod prædictis temporibus non elicuerit actum fidei. Respondet *Reiffenst. l. c. n.* 35. certum quidem esse, quod fideles teneantur sæpius elicere in vita actus fidei, nihilominus ipsos ob hoc non debere reddi anxios, quasi non semper satisfecissent; quia practice censetur satisfieri huic obligationi per actus fidei, qui concurrunt in exercitio aliorum bonorum operum; frequentissimi enim sunt inter fideles actus spei per recitationem orationis Dominicæ, fidei per recitationem symboli Apostolici, charitatis Dei per usum Sacramentorum præsertim Pœnitentiæ & Eucharistiæ, auditionem Missæ; hæc enim sine formali vel virtuali fide fieri non possunt. Porro etsi mens Ecclesiæ sit, ut fideles mysteria fidei in festis per annum celebrari solitis pie recolant per fidem, nullibi tamen definit illum peccare mortaliter, qui forte aliquo festo negligit elicere actum fidei; ac proinde si Antoninus saltem sæpius elicuerit fidem, & continuo Christiane vivere contenderit, præcepto fidei satisfecisse censendus est.

353. *Q. II.* Quomodo actus fidei formalis eliciendus sit? R. 1. In genere hoc vel simili modo: *Credo, quidquid Deus revelavit; quia ipse est æterna Veritas, quæ nec falli, nec fallere potest.* Vel: *Credo, quidquid credit* Ecclesia *Catholica; quia Deus infallibilis Veritas illud revelavit.* Eodem modo de singulis Articulis: v. g. Credo Unum esse Deum, & Trinum in Personis: Credo, Filium Dei propter nostram salutem esse incarnatum, crucifixum &c.; quia Deus æterna Veritas, quæ nec falli, nec fallere potest, ita revelavit. Rudioribus suadendum, ut recitantes Symbolum Apostolorum in mente saltem addant motivum formale fidei, & sic frequentissimos actus fidei elicient.

Casus II.

Adalberto Parocho adducitur Judæus morti proximus, simulque tam rudis, ut nec Deum Remuneratorem scire, nec de eo quicquam capere posset, nihilominus illum jamjam moriturum baptizat, ac paulo post mortuum sepelit ritu Ecclesiæ. Idem excipiens confessiones, adver-

advertit in pœnitentibus summam ignorantiam Articulorum fidei, ideoque eos dimittit sine absolutione.

354. *Q. I.* An Adalbertus peccaverit, baptizando adultum Judæum sine prævia instructione? ℞. Non peccavit; quia ejusmodi rudis habendus est instar parvuli aut amentis. Sic S. Xaverius baptizavit Japonem præ senio jamjam moriturum, quamvis tam stupidus esset, ut nec ulterioris instructionis capax esset. Præstat tamen (si mora permittat) in ejusmodi casibus actum fidei cum tali homine rudi elicere, cum spe & dolore de peccatis.

355. *Q. II.* Quid agendum, si Confessarius advertat pœnitentem ignorare scitu necessaria? ℞. 1. Qui ignorat necessaria necessitate medii, v. g. Deum Unum esse, & Remuneratorem, incapax est absolutionis; quia talis ex defectu medii necessarii simpliciter est incapax justificationis: ergo etiam absolutionis. *Conf.* Qui non credit Deum Remuneratorem, nec potest habere spem salutis, quæ pariter est necessaria absolute ad justificationem. Adeoque Confessarius tenetur vel ante absolutionem instruere pœnitentem, vel sine absolutione dimittere cum seria admonitione, quod prius absolvi non possit, quam explicitam fidem illorum Articulorum sciat elicere.

356. ℞. 2. Qui ignorat mysterium Trinitatis & Incarnationis, extra casum necessitatis nunquam potest absolvi. *Vide propos.* 64. *ab Innoc. XI. damnatam. Ratio* est; quia Confessarius talem absolvendo Sacramentum manifesto periculo nullitatis exponeret; nam si re ipsa vera sit (ut esse potest) sententia asserens, fidem explicitam SS. Trinitatis & Incarnationis esse necessariam necessitate medii, tunc hæc fides explicita requiritur ad valorem Sacramenti: ergo in eo casu Confessarius invalide absolveret talem ignorantem. Itaque Confessarius iterum vel debet prius instruere pœnitentem, vel sine absolutione dimittere, donec sufficienter sit instructus. *Viva in propos.* 64. *&* 65. *ab Innoc. XI. damn.*, *Sanch.*, *Ills.*, *Bonac.* Dixi: *extra casum necessitatis*; nam in casu, quo aliquis ob imminentem mortem non amplius posset instrui de mysteriis SS. Trinitatis, absolvendus esset sub conditione, modo infirmus explicite credat, Deum esse, & Remuneratorem esse, reliqua implicite credendo, scilicet quidquid credit Ecclesia Catholica; quia in tali casu etiam dubia salutis media adhibenda sunt. *Babenst.* l. c. n. 29. sub fin., *Viva* l. c., ubi ita *Confirm.* Probabile est fidem explicitam horum mysteriorum non esse necessita-

te medii : ergo etiam probabile est, sine hac fide moribundum capacem esse absolutionis, adeoque valide absolvi. Vide *dicta n.* 87.

357. R. 3. Si Confessarius advertat, pœnitentem quoad substantiam ignorare *inculpabiliter* ea, quæ sunt necessaria necessitate præcepti, v. g. Symbolum Apostolorum, Orationem Dominicam &c., absolute quidem potest illum absolvere, modo pœnitens admonitus obligationis, verum propositum habeat ea discendi; secus, si non habeat; quia hoc ipso ignorantia fieret culpabilis. Si pœnitens versetur in *culpabili* ignorantia, doleat autem de hac ipsa culpa, seque propterea accuset, firmumque habeat propositum ea quamprimum discendi, potest absolvi; deficiente autem hoc proposito, absolvi nequit; quia voluntarie perseveraret in ignorantia culpabili, ideoque non esset dispositus ad absolutionem. Porro si Confessarius advertat, quod diu a multis confessionibus occasionem dicendi necessaria necessitate præcepti pœnitens neglexerit, potius sine absolutione dimittat, donec serium propositum ostendat. *Azor* t. 1. L. 8. c. 8. Porro cum juxta *Nav.*, *Lopez* & alios obligatio discendi memoriter necessaria necessitate præcepti non sit ultra veniale, durior videtur esse sententia *Barbosæ*, quod non sint absolvendi, qui ea discere memoriter negligunt.

Confirmantur dicta ex Constit. 42. Ss. D. N. Benedicti XIV., quæ incipit: *Etsi minime*, habeturque in Tom. I. ejusdem Bullarii §. 12. *Curabit itaque Episcopus, ut Sacerdos excipiens confessiones, fixum illud immotumque animo semper habeat, invalidam esse absolutionem sacramentalem, quam quis ignoranti res necessarias necessitate* Medii *impertitur, nec posse homines Deo per hujusmodi Sacramentum reconciliari, nisi prius excussa hujus ignorantiæ caligine, ad agnitionem fidei educantur. Sedulo etiam animadvertat Confessarius, in aliud tempus rejiciendam esse absolutionem illius, qui necessaria necessitate* Præcepti *suo vitio nescit; & eo quandoque casu pœnitentem absolvi posse, quo se vincibilis hujus ignorantiæ reum agnoscat & accuset, ac intime dolens, tum a Deo veniam precetur, tum Confessario serio promittat, operam se impense daturum, qua, divinæ gratiæ præsidio, discat etiam necessaria necessitate* Præcepti. Vide in Bullarii Benedicti XIV. Tom. I. pag. 112., ubi in Constit. 42. n. 6. maxime commendatur opera instruendi fideles in doctrina Christiana, ibid. pag. 114.

358. Demum monet *Babenst.* l. c. cum *Sanch.*, *Filliuc.*, *Reding.* Confessarios, ut ignaros mysteriorum fidei in articulo mortis, vel gravi infirmitate constitutos solicite doceant fidem explicitam necessariorum necessitate medii; reliqua vero necessaria necessitate præcepti, quantum commode potest fieri; quia homo in eo statu vix capax est prolixioris doctrinæ, ideoque frustra defatigaretur, si plura proponerentur; curandum tamen, ut doleat de negligentia præterita, & habeat voluntatem adhuc discendi, si copia esset, & frequentes eliciat actus fidei credendo, quidquid Deus revelavit, & sancta Ecclesia credendum proponit.

359. Ad resolvendos alios casus huc pertinentes *observa* I. Quando Confessarius probabiliter deprehendit, pœnitentem ignorare, quæ sub peccato mortali scire tenetur, debet interrogando explorare, an revera ita sit; quia Confessarii est, cavere, ne Sacramentum administret incapaci aut indigno. Non tamen tenetur interrogare literatos, alias bene educatos, vel frequenter confitentes; quia de his talis ignorantia præsumenda non est. *Azor* l. c. sub fin., *Sanchez*, *Babenst.*

360. II. Sicut ad evitanda gravia mala propter fidem imminentia licet Christiano fugere (juxta illud Matth. 10.: *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam*) aut se abscondere, nisi quis ex officio honorem Dei, vel salutem animarum specialiter curare debeat; ita ex eadem causa licet se pecunia redimere; quia per hæc non negatur, sed potius manifestatur fides. Neque talis redemtio per pecuniam sapit errorem Libellariorum; hi enim publice quidem erubescebant negare, Christum, negabant autem privatim, & per alios; a Magistratibus data pecunia impetrabant libellos securitatis, ne ipsi ad publicam fidei negationem ulterius adigerentur; in nostro autem casu pecuniam supponimus offerri præcise ad redimendam vexam absque ulla privata fidei negatione, quod esset tantum uti jure suo in retinenda vera Religione. Dixi, *nisi quis ex officio* &c. boni enim Pastoris est, animam suam ponere pro ovibus suis, *easque non tantum in pace, sed etiam in acie tueri*, ut ait *S. Cypr.* Regulam generalem tradit *Tambur.* & *Sporer* hic n. 27. Si sis ejus conditionis, ut, te fugiente, periclitaretur honor Dei, vel salus animarum, vel tui officii observatio, fugere non licet: si solum esses utilis manendo, non tamen ne-

necessarius, poteris manere, non tamen teneris cum gravi incommodo tuo aut periculo: denique si remanendo potius obesses, quam prodesses, peccares non fugiendo ob malum, quod tua præsentia causares Religioni vel alteri, nisi te bona fides excusaret.

361. III. *Verbis simulat* fidem, eamque interpretative negat, adeoque mortaliter peccat, qui a Magistratu vel publica auctoritate interrogatus de fide cum intentione Religionis explorandæ, respondet verbis ambiguis & æquivocis, ut juxta mentem & sensum interrogantis præsumatur fidem suam negare, vel falsam profiteri: v. g. qui interrogatus a Magistratu Acatholico, an sit Evangelicus, responderet: Sum etenim, subintelligendo Religionem Catholicam secundum verum sensum Evangelicum, talis peccaret graviter; quia spectata mente interrogantium, secundum quam ille respondere debet τὸ *Evangelicus* non est terminus indifferens ad significandum Catholicum vel Lutheranum, sed determinate Lutheranum significat. *La Croix* de fide n. 61. contra *Gobat*. Qui autem publice interrogatus, tacet, aut absolute ait, se non teneri respondere, aut dicit, se esse ejus fidei, in qua se salvum fore speret, aut alio modo tergiversatur, non quidem negat fidem, peccat tamen graviter contra præceptum fidei affirmativum de fide Christi exterius profitenda. *Sporer* l. c. n. 31. Si vero quis interrogetur a persona privata, non licet quidem tacere, si silentium illud foret signum negationis, aut erubescentiæ fidei, multo minus licet negare, se esse Catholicum, eludere tamen interrogantem, ridendo, vel contemtim dicendo: *Quid ad te?* non esset peccaminosum; quia sic non patitur honor Christi, & nihil aliud esset, quam ex justa causa dissimulare vel celare fidem. *Jansen.* hic n. 6. Fidem non negat Sacerdos, qui negat, se esse Sacerdotem aut Religiosum; quia hoc tantum est non profiteri certum vitæ statum aut officium. Denique si Magistratus hæreticus generali edicto jubeat, ut Catholici se prodant, aut aliquo signo distinctivo utantur, per se ad id non tenentur; quia, qui tunc non obedit, non censetur negare fidem, sed pure occultare. *Palao*, *Suarez*. Idem dicendum de eo, qui nominatim citatus a Judice, comparere recusat, nisi statueretur, hoc esse signum negationis fidei.

362. IV. Signo censetur interpretative negare fidem, qui utitur aliquo vestitu vel ornatu directe manifestativo hæresis vel infidelitatis. Ejusmodi autem signa aut vesti-

menta triplicis sunt generis: 1. Alia sunt distinctiva gentis a gente; non vero sectæ a secta. Sic licet Christiano eunti per Turciam uti veste Turcica; cum enim talis vestitus primario non sit institutus ad profitendam sectam falsam: illo uti, non esset profiteri sectam falsam, sed ad summum simulare, se esse talis nationis; hæc autem deceptio juste permitti potest ex rationabili causa, v. g. ad securitatem itineris, ad evadendum periculum mortis, vel bonorum temporalium. Ita *Comm.* cum *Sanch. Diana*, *Lugo* &c. 2. Alia sunt quidem signa distinctiva sectæ a secta, sed non protestativa talis sectæ; quia non tantum sunt instituta ad eam profitendam, sed simul ad alium finem politicum, v.g. ad ornandum vel vestiendum corpus. Hujusmodi signo ex gravi causa uti, v.g. gestare vestes Prædicantium ad evadendum grave periculum, non est mortale, juxta *Laym. Sporer*, & veriorem contra *Becan.*, *Cajet.* & alios, secluso tamen scandalo, & quando non obligat præceptum confessionis fidei; quia nec intenditur professio sectæ, nec est unicum & directum signum protestationis talis sectæ. P. Edmundus Campianus inter mille pericula pro salute animarum, ne deprehenderetur Londini, fere quotidie habitum mutavit, ipsorum etiam Prædicantium vestes gestando. 3. Alia sunt signa non tantum distinctiva sectæ a secta, sed vel ex consuetudine manifestativa alicujus sectæ, & his non licet uti ad cavendum periculum; hinc peccaret, qui pendulam e collo gestaret imaginem Mahometis; quia ordinarie hoc signum alium usum non habet, quam ad profitendam sectam Mahometis. Dixi, *ordinarie*; quia subinde ipsæ circumstantiæ indicant alium usum, uti contingit in comœdiis &c. Excusat etiam *Laym.* cum *Sanch.* Christianos, qui in mari navigantes, signis Turcarum utuntur; item milites, qui in clypeis aut vexillis ejusmodi signa adhibent; quia ipsimet hostes sciunt in his circumstantiis id fieri non ad profitendam suam fidem, sed ad decipiendum.

363. V. *Facto* simulare fidem, ac propterea interpretative eam negare censetur, qui voluntarie exercet opus vel actionem, quæ vel sit ipse cultus falsus, ut thus adolere, genuflectere idolo &c., vel saltem ex circumstantiis significet professionem falsæ religionis v. g. si quis ad putatitiam Eucharistiam Acatholicorum cum iis accederet ea solemnitate & ceremoniis, quibus ipsi utuntur; excusat *Laym.* illum, qui cessante scandalo, vel vinum epotaret modo profano.

364.

364. VI. Ad fidem dissimulandam ex gravissima causa, non peccat, qui comedit carnes diebus prohibitis in iis circumstantiis, ubi hæc comestio non acciperetur ut signum falsæ fidei, nec sine gravi periculo omitti posset; quia tunc non obligat Ecclesia; nec peccaret contra præceptum fidei; quia esus carnium die prohibito secundum se non est professio hæresis, neque abstinentia a carne ab Ecclesia instituta est, ut per eam dignoscatur Catholicus ab Acatholico, aut fiat professio fidei. Nec refert, quod Acatholici ex hoc signo colligere soleant, aliquem a Romana Ecclesia alienum esset; quia hanc eorum deceptionem ob gravem causam interdum permittere fas est, modo absit scandalum & contemtus veræ Religionis; quid? quod ipsi Acatholici sciant, Catholicos ob gravem causam excusari a præceptis Ecclesiasticis, *Sanch.*, *Azor*, *Becan.*, *Laym.* l. c. t. 1. e. 11. n. 5. Peccaret autem comedens, si carnes apponerentur ad explorandam fidem cum dicto: Qui Evangelicus est, vel Reformatus, aut Papæ inimicus, comedat carnes; quia sic esus carnis fieret in finem sectæ. *Valentia* t. 2. disp. 7. q. 5. p. 6. cas. 4. Si quis tamen protestaretur, hoc non esse signum, eoquod Catholicis in multis occasionibus liceat vesci carnibus, comedendo ex gravi causa, non peccaret. *Laym.* l. c. Si autem non urgeret periculum aut causa gravis, sed tantum timeretur irrisio, tali casu abstinendum esset ab esu carnium. *Becanus*, *Laym.* l. c. plura in §. seq. Confirmantur hucusque dicta ex Decreto Sanctissimi D. N. Benedicti XIV. pro incolis Serviæ, quod habetur in Tom. I. Ejusd. Bullarii, & incipit: *Inter omnigenas*, ubi §. 3. ita præcipit: *Caveant, ne ad occultandam, quum licitum & necesse est aliquando, Christianæ Religionis professionem, aliqua faciant aut admittant contra Evangelica præcepta aut instituta; præsertim vero, quæ protestationem includunt Mahumeticæ sectæ;* qualia sunt: circumcisionem suscipere, nomina Turcica assumere. Mochæas frequentare, Ecclesiasticorum jejuniorum dies carnium esu profanare, *& hæc eo fine, ut Mahumetani credantur.... Hæc enim omnia, etsi fides Christi in corde teneatur, fieri nequeunt sine Mahumetis errorum simulatione, sinceritati Christianæ contraria, quæ mendacium in re gravissima continet, & virtualem fidei negationem, maxima cum Dei injuria, proximique scandalo, includit.* Ibid. pag. 4.: *Multo vero magis,*

quum

quum a publica potestate interrogantur, illicitum sibi esse sciant, Mahumeticæ sectæ se addictos profiteri.

365. VII. Si Acatholicus coram Catholico injuriis afficiat veram fidem, conculcet imagines &c. tenetur eam tueri saltem sua confessione Catholicus; si tamen inde prudenter speret profectum vel fructum; secus si prævideat majorem contemtum Religionis &c. *Busemb.* de fide c. 2.

366. VIII. Denique ad externam fidei professionem jure Ecclesiastico tenentur sub mortali (ut docet *Filliuc.* T. 2. t. 22. c. 2.) cum juramento obediendi Ecclesiæ Romanæ sequentes: 1. Provisi de beneficio curato, idque intra duos menses a die possessionis coram Episcopo, aut ejus Vicario Generali, vel Officiali. *Trid.* de Reform. Sess. 24. c. 12.... 2. Provisi de Canonicatu & dignitate in Ecclesia Cathedrali, non tantum coram Episcopo, vel ejus Vicario, sed etiam in Capitulo. *Trid.* ibid. Addita pœna, ut alioqui fructus non faciant suos, ita ut nec illis possessio suffragetur. Hoc Decretum *Pius IV.* in Const. *Injunctum* extendit ad Prælatos Religionum, etiam Militarium. *Sanchez* tamen L. 2. Decal. c. 5. n. 4. monet, hanc extensionem non in omnibus Religionibus esse receptam. *NB.* In hoc Decreto habetur formula Professionis fidei. *Pius V.* in Motu proprio, qui incipit: *In Sacrosancta*, extendit ad Doctores, Magistros, Regentes, & Professores quarumcunque artium, tum Clericos, tum Laicos, adjecta excommunicatione latæ sententiæ, & privatione omnium beneficiorum in eos, qui aliquem ad ejusmodi gradum vel cathedram sine prævia professione fidei promovere ausi fuerint. Vide *Sanch.* l. c., ubi n. 7. tanquam probabile defendit, posse hanc professionem fieri per Procuratorem. Contrarium probabilius esse affirmat *Filliuc.* Vide etiam *Trid.* Sess. 25. de Reform. c. 2.

„ *Quær.* 1. Quid de prædicatione Evangelii.

„ ℞. 1. Circa Infideles non subjectos Principibus „ Christianis, *habet Ecclesia jus prædicandi Evangelium* „ *infidelibus, etiam invitis eorum Magistratibus*, adeo ut „ saltem petente Christi Vicario, Principes Christiani pos- „ sint Infideles, prædicationi Evangelicæ injuste resisten- „ tes, cogere ad non resistendum, ac eos, si necesse fue- „ rit, eo fine subjugare. Ita erudite *Palao*, *post Suarez*, „ *Bellarminum*, *Victoriam*, *Lopez.*, *Barbosam* &c. ex „ illo Matth. 28. *Data est mihi omnis potestas in cælo, &* „ *in terra: euntes ergo docete omnes gentes* &c. Deinde: „ qui habet jus prædicandi veram viam ad finem omnibus

com-

„ communem, & ultimum, poteſt hoc jus ſuum tueri, „ & quæ ſibi contraria ſunt, propulſare: accedit praxis „ Eccleſiæ, dum Alex. VI. terras infidelium diviſit inter „ Portugalliam, & Caſtellam. Probabilius tamen non „ poſſunt cogi ad audiendam prædicationem Evangelii; ita „ *Palao*, *Valentia*, *Bonacina & communis.* Jurisdi- „ ctionis actus, qualis hic foret, non poteſt exerceri in „ non ſubditos: ergo cum infideles non baptizati non „ ſint ſubditi Eccleſiæ &c. 2. Non poteſt oſtendi data „ hæc poteſtas a Chriſto &c.

„ ℞. Infideles ſubjecti Principibus Chriſtianis poſſunt „ compelli ad audiendam prædicationem Evangelii; non „ non tamen ad amplectendam fidem. Ita *Bannez*, *Sua-* „ *rez*, *Lugo & alii*; quia hic actus auditionis ſubeſt „ jurisdictioni externæ; libertas fidei internæ manet ad- „ huc ſalva; nec datur ulla inconvenientia; cum etiam „ Romæ Judæi ſub mulcta compellantur ad concionem „ Catholicam.

„ *Dices* 1. Ergo etiam Princeps Ethnicus poterit „ ſuos cogere ad prædicationem gentilismi audiendam. 2. „ Vel præciperetur auditio mere *materialis*? & hæc non „ aſſequitur veritates fidei, quæ indigent lumine ſuperna- „ turali: vel *formalis*? ſeu ordinata ad aſſenſum inter- „ num? & hæc eſt res gratiæ & arbitrii.

„ ℞. *Ad* 1. N. non quidem ob defectum poteſtatis, „ ſed materiæ. *Ad* 2. præcipitur a Principe Catholico *au-* „ *ditio ut ſic*, & quæ ſit diſpoſitio ad aſſenſum obtinen- „ dum libere cooperante gratia. Idem ſolvendum de præ- „ dicatione pœnitentiæ ad fideles.

„ Q. 2. Quæ obligatio circa libros prohibitos.

„ *Nota.* Tres dari prohibitiones in hac re; 1. *Juris* „ *Naturæ, & divini*, 2. *humani* contenti in Bulla Cœnæ, „ 3. *humani* concernentis Indicem librorum prohibitorum, „ quæ duæ ultimæ inſuper annexam habent excommuni- „ cationem, ſed diverſam; prior reſervatam Pontifici, „ poſterior nulli reſervatam. Quare poteſt Titius legendo „ librum incidere in Excommunicationem Indicis, quin „ incidat in illam Cœnæ.

„ ℞. *Jure naturæ illa ſola lectio eſt illicita, quæ* „ *habet annexum periculum perverſionis*; & in eo gradu „ eſt illicita, in quo datur periculum perverſionis: quo- „ circa ſi unica pagella ſit periculum grave ruinæ ſpiritua- „ lis reſpectu tui, erit tibi hæc lectio mortalis; ſi in in- „ tegro tomo hoc periculum ſit leve, vel nullum, leve

„ pariter

„pariter erit tibi, vel nullum peccatum ex lege naturæ; „quia natura attendit actum vel in se, vel in suo effectu „a parte rei in hominem particularem redundante. Ne- „que enim Jus naturæ fundatur in *præsumtione periculi* „*generalis*; neque concernit *bonum communitatis secun-* „*dum se*, sed solum ut redundans in singulos qua tales

„℞. 2. *Jure Ecclesiastico Bullæ Cœnæ peccat, & „incurrit excommunicationem Papæ reservatam*, qui le- „git, retinet, imprimit, aut quomodolibet defendit li- „brum Auctoris hæretici continentem errorem, & ex „professo de Religione tractantem: *& ille peccat* „*mortaliter*, qui illum legit scienter, & in notabili „quantitate; quæ quantitas probabilius non est desumen- „da ex multitudine linearum, foliorum &c. sed ex ma- „gnitudine ac integritate doctrinæ erroneæ. Ita Layman, „Becanus, Pyrrhing, Reiffenstuel l. 5. tit. 7. n. 51. *Ra-* „*tio*: Bulla Cœnæ, licet universim loquendo debeat *re-* „*cipi simpliciter;* in Germania tamen non est quoad „omnem suum *rigorem acceptata;* cum versantibus inter „hæreticos, & tot scriptos ab Hæreticis libros foret mo- „raliter inobservabilis, cessetque quoad magnam partem pe- „riculum perversionis in natione talibus assueta, ac in- „dolis moderatæ. Porro rigoris hujus mitigatio in eo „consistit, ut liber non quomodocunque, sed ex pro- „fesso de Religione tractet, & ita hæresin contineat.

„*Dices*: 1. Non potest dici, quid sit ex *professo* „tractare de Religione. 2. Sic licebit docto, non percu- „pido novitatis & ab assuetis nullam passionem sentienti „&c. in Germania *legere passim* ejusmodi libros; cum „cesset finis, qui est periculum perversionis. 3. *In præ-* „*scriptione* contra Bullam Cœnæ non datur consensus Le- „gislatoris; eo quod singulis annis Papa protestetur, & „excommunicet contravenientes Bullæ. ℞. *Ad* 1. N. ex „professo tractare dicit vel *in frontispicio tituli* præferre „materiam dogmaticam, vel eam *fuse, multumque ratio-* „*nibus* stabilire, ut scriptor videatur eam velle lectori „notanter persuadere. *Ad* 2. N. lex enim hæc positiva „fundatur in *præsumtione Juris*, seu periculi generalis, „quæ obligat, licet in casu particulari non subsit pericu- „lum. *Ad* 3. Non probamus opinionem ex præscriptio- „ne; cum præscriptio non supponat scientiam Superioris.

„℞. *Jure Indicis librorum prohibitorum* non „est tanta obligatio in Germania circa libros *secundæ Clas-* „*sis*, quam circa libros prohibitos *primæ Classis*, aut il-

„los, quibus simul inusta est damnatio, & prohibitio.
„Ita *Engel*, *Pyrrhing*, *alii passim l. 5. de hæret.* Ratio
„fere eadem; lex degentibus inter Hæreticos nimis diffi-
„cilis, periculum perversionis non tantum, receptio
„Indicis non in eo rigore &c. Ceterum duplex est In-
„dex librorum prohibitorum, seu *Catalogus librorum,
„quos Ecclesia velut noxios fidelibus interdicit.* 1. Di-
„citur *Index Tridentinus*, quem petente Concilio sub
„annum 1565. per deputatos Pius IV. confici jussit, Six-
„tus V. & Clemens VIII. restauravit & auxit, qui tres
„classes continet, quarum prima potissimum damnat Au-
„ctores, altera libros Auctorum certorum, tertia vero li-
„bros Anonymos, aut ignoti ac incerti Auctoris. Ve-
„rum cum hic turbaret ordinem accrescentium in dies li-
„brorum, jussu Alex. VII. circa annum 1664. confectus
„est alter dictus: *Index Congregationis*, in quo duæ so-
„lum classes ordine Alphabeti ponuntur, ita, ut quibus-
„cunque libris non apprimitur nota: *primæ classis*, illi
„ad secundam classem pertinere intelligantur. De hoc
„ergo Indice tria observari velim. *Prima observatio*:
„prohibitio absoluta in illo extendit se ad 6. pun-
„cta, videlicet ad impressionem, lectionem, re-
„tentionem, defensionem, expurgationem & com-
„bustionem a semet privata auctoritate faciendam;
„cum illico debeant libri ad Inquisitores vel locorum Or-
„dinarios deferri; ut videre est in 10. prohibitionibus,
„& 18. instructionibus Indici adjunctis. *Secunda obser-
„vatio*: prohibitio conditionata, *si corrigantur: donec
„expurgentur* &c. non concedit facultatem cuivis priva-
„to hujusmodi libros expurgandi, sed solum constitutis
„ad hoc peculiariter; unde nata est prop. 45. Alex. VII. *Li-
„bri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, us-
„que dum adhibita diligentia expurgentur. Tertia ob-
„servatio*: præter constitutionem Gregorii XV. anno
„1623. attendenda pariter est constitutio Benedicti XIV.
„quæ plura ordinavit deinceps in prohibendis libris ser-
„vanda: e. g. ut Auctor libri prius moneatur, maxime
„si sit alicujus nominis, nisi errores sint perniciosi &c.

„*Ex his Coll.* 1. quid sentiendum de illis, qui le-
„gunt Auctores heterodoxos in jus nostrum Canonicum scri-
„bentes, & glossantes in Titulos: *de fide Catholica, de
„Veneratione Reliquiarum* &c. 2. Aut libros, in quibus
„pars duntaxat est infecta hæresi, unum totum cum aliis
„partibus conficiens, vel sejuncta &c. 3. Vel libros Hæ-

reti-

„reticorum, in quibus hæresis prius contenta jam est abrasa; aut solum incidenter hinc inde inspersa: obiter „propugnata &c. 4. Vel libros Hæreticorum manuscriptos, „sive compactos, sive non compactos. 5. Vel concio„nes impressas illorum, aut folia non conficientia justum „librum. 6. Vel in specie Aventinum, Sleidanum, Mun„sterum, aut Car. Molinæum Jur.

§. II.

De infidelitate, & Vitiis Fidei oppositis.

267. *Nota I. Infidelitas* est carentia veræ fidei. Alia est *negativa* sive *materialis*, quæ est invincibilis carentia fidei in eo, qui nihil unquam de fide audivit, vel destituitur sufficienti cognitione mysteriorum fidei inculpabiliter. Alia *formalis*, eaque vel *privativa*, quæ est culpabilis carentia fidei in eo, qui vel non vult audire fidem, vel ei sufficienter propositæ non assentiri, vel non inquirere, quando tenetur. Vel *positiva* aut *contraria*, quæ est carentia fidei in eo, qui sufficienter propositæ dissentit, negando veritatem fidei vel contrarium errorem asserendo. Hæc iterum triplex est: *Paganismus* est infidelitas, qua doctrina fidei totaliter tam secundum Vetus quam Novum Testamentum rejicitur. Huc reducitur Atheismus & Mahometismus; quamvis enim Mahometani admittant aliqua tum ex Veteri, tum ex Novo Testamento, non tamen ita admittunt, ut a Deo, sed ut a Mahomete proposita. *Judaismus* est infidelitas, qua post Christum Novi Testamenti doctrina rejicitur: Veteri autem Testamento in Talmud multæ fabulæ admiscentur; itaque figura, non veritas admittitur. *Hæresis* est carentia fidei in eo, qui fidem quidem suscepit, sed libere & pertinaciter errorem contra fidem tuetur. *Pertinacia* definitur a *Taberna* deliberata voluntas dissentiendi alicui veritati revelatæ, ut tali sufficienter propositæ per Ecclesiam, vel Scripturam, vel aliam fidei regulam. Sensu communi per Infideles intelliguntur illi, qui non sunt baptizati; per Hæreticos autem formales ii, qui baptizati quidem sunt, & Christum cum utroque Testamento profitentur, in uno tamen vel pluribus articulis fidei sufficienter propositis ut revelatis contra fidem veram pertinaciter errant. Hæreticus materialis dicitur, qui adhæret quidem errori contra fidem, sed ex ignorantia, vel sim-

simplicitate, vel sinistra informatione, non cum pertinacia, sed promto animo ad deponendum errorem, cognita veritate.

368. *Nota II.* Huc etiam reducitur *Apostasia*, quæ est discessio a suscepta fide Catholica ad Infidelitatem. Alias enim latius sumitur tripliciter: 1. Pro *defectione a sacro Ordine*, dum quis a statu Clericali, ac continentiæ voto in susceptioue Ordinis sacri edito ad statum matrimonii, & laicæ conversationis propria auctoritate se transfert. 2. *A Religione*, dum quis post emissam Professionem vel vota religiosa a religioso Ordinis instituto discedit sine animo revertendi. 3. *Ab obedientia*, dum quis ab obedientia summiPontificis se pertinaciter subtrahit, & vocatur *Schisma*. *Sporer* t. 2. in Decal. c. 3. n. 11. Juxta *Taberna* t. 5. c. 4. differt ab Hæresi, quod Apostasia ex se tota, Hæresis tantum ex parte sit contraria fidei; communiter tamen quilibet a fide Catholica ad quamcunque hæresin discedens, Apostata solet appellari; stricte autem Apostata dicitur, qui fidem Christianam, quam susceperat, penitus abnegat.

369. Princip. I. *Quævis Infidelitas formalis ex genere suo est grave peccatum, imo superat omnia peccata, quæ contingunt in perversitate morum. S. Thom.* 2. 2. q. 10. a. 3. *Ratio* est; quia peccatum eo gravius est, quo magis mens hominis per illud avertitur a Deo: atqui per Infidelitatem formalem maxime mens hominis avertitur a Deo; cum nequidem veram ejus cognitionem admittat: ergo. *Confirm.* Peccatum infidelitatis directe impedit remissionem aliorum peccatorum; quia fides est fundamentum, & vera radix justificationis, sine qua nemo Deo placere, & ad filiorum ejus consortium pervenire potest, ut ait *Trid.* Sess. 6. cap. 8. Hinc Christus Joan. 8. v. 24. dicit: *Si non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro.* Porro inter species Infidelitatis Hæresis *intensive* est peccatum gravissimum, Paganismus autem *extensive*. *Ratio primi* est; quia Hæresis est magis voluntaria, quam aliæ Infidelitates; pugnat enim contra fidem perfectius cognitam. *Ratio secundi* est; quia Paganismus negat plures veritates fidei, quam Hæresis & Judaismus: ergo quoad extensionem materialem dicenda est Infidelitas maxima. *S. Thom.* l. c. a. 6.

370. *Princip. II.* Pœnæ ab Ecclesia in HH. latæ aliæ sunt spirituales, aliæ temporales: Ex spiritualibus prima est *Excommunicatio lata sententiæ, summoque Pontifici reservata.* Constat ex Cas. 1. Bullæ Cœnæ Domini, quem

quem bene explicat *Sanchez* L. 2. in Decal. c. 9. *Suarez* de Cens. disp. 21. S. 2. & alii. Extenditur hæc pœna in *c. Excommunicamus* 13. §. *Credentes*, ad fautores, defensores, receptatores, & adjutores Hæreticorum *in ipsa causa hæreseos.* Vide *Canonistas in L.* 5. *Decret. tit.* 7. *de Hæretici*. Extenditur etiam in *Bulla Cœnæ* ad illos, qui libros Hæreticorum, vel de Religione tractantes, vel Hæresin continentes sine speciali Sedis Apostolicæ licentia legunt, retinent, imprimunt, vel quomodolibet defendunt. Vide *in P. II. n.* 1427. Secunda pœna est Irregularitas. *De hac agemus in P. II. ubi de Cens.* Tertia pœna est privatio beneficiorum & dignitatum Ecclesiasticarum obtentarum, & inhabilitas obtinendarum, quamdiu quis in Hæresi persistit. Hæc pœna actualibus HH. ipso jure, liberis autem eorum, defensoribus & receptatoribus per sententiam infligitur cit. *c. Excommunicamus.* 13. §. *Credentes.* *Fr. Schmier* L. 5. t. 2. c. 3. n. 36. Quarta pœna est *privatio sepulturæ Ecclesiasticæ.* A pœnis temporalibus (quæ sunt infamia juris, intestabilitas tam activa, quam passiva, amissio potestatis tum patriæ, tum dominicæ, confiscatio honorum, & pœna capitalis, de quibus in jure Canon.) Heterodoxi catenus per conventionem & pacificationem religiosam de anno 1555., & Westphalicam seu Monasteriensem de anno 1648. immunes esse videntur, quatenus tranquillitas Germaniæ non aliter, quam hac impunitate concessa sperari poterat; at quoad pœnas Ecclesiasticas dicta pacificatio nihil roboris habet, ut ait *Franc. Schmier* l. c. n. 44., eo quod summus Pontifex, cujus est, pœnas spirituales relaxare, nunquam in id consenserit, sed potius contradixerit, ut constat ex Bulla *Innoc. X.*, quæ incipit: *Zelo domus Dei*, anno 1648 die 20. Novembr. edita. Vide *P. Zonig* ad tit. de HH. n. 28. Huc etiam pertinet obligatio gravis sub pœna excommunicationis, Hæreticos denuntiandi apud Inquisitores fidei, ut constat ex variis Bullis Pontificum, quas citat *Palao* T. 4. D. 3. p. 4. n. 21. Et *Alex. VII.* per Bullam: *Licet alias*, præcipit, ut omnes Religiosi, etiam leviter tantum suspecti de Hæresi, statim nulla facta correptione fraterna, deferantur ad Inquisitores a Papa constitutos: Idem *Alex. VII.* damnavit propositionem in ordine quintam: *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse Hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.* Cum enim juxta Apost. 2. Tim. 2. Hæresis sit malum contagiosum, serpens ut cancer,

cer, & sua contage facillime alios inficiat; hæc specialissima denunciationis medela necessario videtur adhibenda. *Viva* in cit. propos. Censent tamen plures Viri prudentes & docti, teste *La Croix* L. 2. n. 215. in pluribus Germaniæ partibus prædictas Bullas non esse usu receptas quoad punctum denunciationis; tum quia nimis multi hic sunt manifesti Hæretici; tum quia vix ex denunciatione potest sperari fructus; propterea quod in plerisque Germaniæ locis ex necessitate sit permittenda libertas Religionis. Inter Religiosos tamen in vigore absque dubio retinenda est citata Bulla *Alex. VII.*

371. *Princip. III.* Ad incurrendas HH. pœnas, præsertim excommunicationem summo Pontifici reservatam requiruntur quatuor conditiones: 1. Ut quis sit Hæreticus formalis, h. e. ut interne ex parte intellectus habeat judicium erroneum, directe repugnans alicui veritati revelatæ, & ut tali sufficienter propositæ. Hinc si quis externe tantum negaret fidem, interne autem recte crederet, peccaret quidem graviter, sed proprie non esset Hæreticus, nec incurreret excommunicationem; si tamen talis pro Hæretico & excommunicato declararetur, deberet vitari, nec posset absolvi, nisi Ecclesiæ reconciliatus. 2. Ex parte voluntatis, ut cum pertinacia tueatur errorem. Hinc errans contra fidem ex ignorantia etiam culpabili, crassa vel supina propter discendi tædium peccat quidem, sed proprie non est pertinax, nec pœnas incurrit; modo infallibilem Ecclesiæ auctoritatem in proponendis rebus fidei cognoscat, credat, & paratus sit ad credendum, quamprimum agnoverit, hoc vel illud ab Ecclesia proponi ut credendum. 3. Requiritur, *ut quis Hæresin internam signis externis manifestet*, scil. verbo, signo, vel facto; quia Ecclesia non punit actum mere internum. Vide *de LL. n.* 146. Hæc sententia cum sit vere probabilis tum apud TT. tum apud Canonistas, tanquam favorabilior odiosæ contrariæ in praxi potest præferri. Dixi, *signis externis*, scil. talibus, quæ vel ex natura sua aut institutione, vel ex circumstantiis personarum, loci, temporis &c. sufficienter manifestativa sint Hæresis internæ. 4. Debet *actio externe manifestativa Hæresis internæ esse mortaliter mala*, satis deliberata, ita ut fiat ex animo asserendi & profitendi Hæresin internam graviter malam; quia pœna gravis non incurritur, nisi ob delictum grave. Unde excommunicatus non est, qui Hæresin internam alteri manifestat consilii petendi causa, vel ut ab illo melius instruatur; hæc enim mani-

festa-

festatio bona est, nec ab Ecclesia puniri potest: item qui in Hæresin occulte lapsus, carnem edit die prohibito ex gula tantum, non ex animo per hoc profitendi suum errorem occultum, non incurreret excommunicationem; quia hæc comestio ex se non est signum protestativum falsæ sectæ. Si tamen intenderet manifestare hæresin suam, & aliunde determinaretur ad professionem Hæreseos, puta a circumstantiis loci, temporis, aut conditionis a convivis factæ: v. g. qui bonus Lutheranus est, nobiscum comedat carnes, tunc incurreret excommunicationem. *Sanch.* L. 2. in Decal. c. 8. *Laym.* L. 2. tit. 1. c. 14. *Reiffenst.* in Theol. Mor. tom. 4. dist. 3. a n. 25. Denique omnes pœnæ, quæ in jure Hæreticis decretæ sunt, etiam ab Apostatis contrahuntur, at non vice versa. Vide *cit. AA.*

372. Princip. IV. *Non licet cum Infidelibus communicare in Sacris*, h. e. in iis, quæ ad Religionem præcise pertinent, puta in eorum dogmatibus, cultu, & ritibus superstitiosis; quia hoc esset profiteri Infidelitatem. In profanis autem & politicis simpliciter quidem licet cum iis communicare; præsertim si id exigat necessitas aut utilitas corporis vel animæ; nunquam vero licita est talis communicatio, ex qua fideli imminet periculum perversionis. Hinc in jure Canon. toto tit. *de Judæis* prohibetur familiaritas cum Judæis; tum quia, hac admissa, non abest perversionis periculum; tum quia maxime contra dignitatem Christianæ legis est; tum denique quia indignissimum est, cum iis nimis familiariter agere, qui blasphemant, & summo odio persequuntur Christianum nomen. Ita *Comm.*

373. Eodem modo communicatio cum HH. *in crimine, in sacris*, & in iis politicis actionibus, ubi adest periculum subversionis in fide vel moribus, mortaliter illicita est Catholico. *Sporer* T. 2. in 1. Præcept. c. 3. sect. 4. *In crimine* communicare dicuntur 1. credentes, qui eorum doctrinam libenter audiunt, approbant, apud alios dilaudant &c.; item qui in genere tantum dicunt: Vera sunt, quæ Lutherus, Calvinus contra Ecclesiam docuerunt; etsi in particulari illorum errores ignorent. Vide *Nav. Toletum, Sanch.* l. c. c. 10. 2. Fautores, receptores, defensores HH. in causa Hæresis, & contra fidem Catholicam; nam extra causam Hæresis quoad alia politica ac civilia credere, favere, recipere vel defendere HH. culpa non est, ut ait *Sporer* l. c. n. 30. Denique,

ut Hæreticus excommunicatus vitandus ſit, requiritur, ut ſit nominatim denunciatus; hinc cum Heterodoxi in Germania nominatim excommunicati non ſint, vitandi, per ſe loquendo, etiam non ſunt in rebus politicis, & converſatione civili.

Casus

Amuſus nullius rei magis ignarus, quam myſteriorum fidei; nihilominus inter pocula de rebus fidei non parum inepte diſputat: textus biblicos ὕςερον πρότερον allegat: dum ſermo ſit de SS. Pontificibus, non niſi contemtim de iis loquitur: ſæpius dubitat de reali præſentia Chriſti in Euchariſtia: de pœnis æternis inferni aſſenſum tantum opinativum elicit: carnis reſurrectionem in animo plane negat, idque ſæpius, nemine præſente, verbis exprimit, dicens: rideo hanc vanam perſuaſionem de reſurrectione carnis.

374. *Q. I.* An Amuſus ſit infidelis, ita ut amiſerit habitum fidei propter ignorantiam culpabilem myſteriorum fidei. ℞. Peccat quidem graviter ob ignorantiam craſſam ac ſupinam; infidelis tamen non eſt, quamdiu paratus eſt errorem ſuum relinquere, ſi ab Eccleſia contrarium teneri reſciverit; quia hoc modo non repugnat agnitæ veritati. Si vero ignorantia affectata conjuncta eſſet cum contemtu virtuali fidei vel Eccleſiæ: v. g. ſi nollet addiſcere myſteria fidei, quia hæc parvi æſtimat, vel ut liberius in ſuis erroribus perſeveret, vel ne teneatur in obſequium fidei captivare intellectum, tunc videtur poſitivum peccatum infidelitatis committere; quia ſaltem virtualiter judicaret, fidem ad ſalutem ſibi non eſſe neceſſariam, quod eſt hæreticum. *Babenſt.* t. 5. d. 1. a. 2. n. 3. Eodem modo, qui tantum externe negat fidem, peccat quidem graviter, non tamen ceſſat eſſe fidelis; multo minus amittitur habitus fidei per alia peccata fidei non oppoſita, ut conſtat ex *Trid.* Seſſ. 6. can. 28. *Si quis dixerit, amiſſa per peccatum gratia, ſimul & fidem ſemper amitti; aut fidem, quæ remanet, non eſſe veram fidem, licet non ſit viva; aut eum, qui fidem ſine charitate habet, non eſſe Chriſtianum, anathema ſit.* Vide etiam propoſ. 12. ab *Alex. VIII.* damnatam. *Ratio* eſt; quia Scriptura docet, fidem conſiſtere cum pravis operationibus: ſic 1. Cor. 13. dicitur: *Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil ſum.* Quod autem ſermo hic ſit de fide divina, conſtat ex ſeq. *Nunc*

autem manent fides &c. Hinc etiam S. Aug. L. 1. de Trinit. C. 18. ait, *fidem sine charitate esse posse, non autem prodesse.* *Confirm.* 1. Peccatores tenentur se convertere ad Deum, ut recuperent gratiam: atqui ad hanc se disponere nequeunt sine actu fidei & spei; quia *sine fide impossibile est placere Deo*: ergo si verus actus fidei infusæ potest consistere antecedenter ad gratiam sanctificantem, etiam habitus fidei poterit consistere in magnis peccatoribus.

Adde hic, quod ab eodem *Alex. VIII.* recte damnata sit propositio octava, necesse esse, infidelem in omni opere peccare; quia ex Scriptura & PP. constat, infideles operationes morales, laudabiles & honestas posse exercere: sic Exod. 1. laudantur Ægyptiæ obstetrices, eo quod timuerint Deum, & non fecerint juxta impium Regis mandatum. 3. Reg. 21. laudatur Achab humiliatus. *S. Aug.* L. 5. de civit. Dei c. 15. ait, Deum amplitudinem Imperii Romanis contulisse, eo quod pluribus virtutibus naturalibus pollerent. Hinc etiam *Trid.* Seff. 6. can. 7. anathema dicit, *si quis dixerit, opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, vere esse peccata.* Vide etiam n. 406.

375. *Q. II.* Quid dicendum de disputatione inter pocula ℞. Qui scit ignorantiam suam, & tamen libere se committit disputationi de rebus fidei cum Acatholicis, manifesto periculo perversionis se ipsum, Religionem vero Catholicam ludibrio, & gravi contemtui exponit: ergo a gravi peccato vix excusandus censetur. Secus, si Catholici tantum inter se sine tali periculo disceptent. Excusantur etiam rustici, qui ex pia simplicitate suam peritiam volunt ostendere. Periculosius est, textus biblicos tantum ad libitum suum, & ad defendendos errores perperam allegare; major enim reverentia debetur Verbo divino, quam ut poculis superfluis misceatur, nec Biblia a bibendo derivantur. Vide *Reiffenst.* t. 4. d. 4. a n. 43.

376. *Q. III.* Quid de contemtu SS. Pontificum. ℞. Si is oriatur ex interno contemtu supremæ Potestatis, vel ad illum tendat ex intentione, culpa gravi non caret. Vide n. 183.

377. *Quær. IV.* An dubitando peccaverit graviter peccato infidelitatis. ℞. *Affirmative*, si deliberate fiat, & cum pertinacia, sive dubitaverit *positive* judicando, illum Articulum fidei non esse dignum, cui certus assensus, sed incertus tantum præbeatur; sive *nega-*

tive, cohibendo assensum ex imperio voluntatis, quamvis positive non dissentiat. Si vero dubium tantum oriatur ex scrupulo conscientiæ, vel alio motu, cui dubitans non consentit, sed resistit aversando, quidquid fidei contrarium est, non est peccatum, sed materia meriti: signum autem resistentiæ & peccati non commissi esse poterit, si quis in ipsa tentatione magna molestia afficiatur, tanquam odio habens errorem, & diligens veritatem. Dubitans autem vere & interne tantum non incurrit excommunicationem, & consequenter absolvi potest a quolibet Confessario. Neque necessarium est explicare, qualis fuerit Articulus, de quo dubium fuit; cum enim omnes nitantur eodem motivo infallibili, etiam censentur ejusdem speciei. *Stotz* L. 1. p. 3. cum *Suar.*, *Palao*, *Laym.* Eodem modo peccat graviter, qui tantum elicit assensum opinativum de fide, h. e. qui simul cum plena advertentia judicat, motiva non esse tanti momenti, ut non possit subesse periculum deceptionis; quod contingit, quando quis dicit: forte res ita se non habet: forte pœnæ inferni non sunt æternæ; si hoc judicium in fide erroneum jungatur cum pertinacia, est Hæresis, sicut dubium. Ita *Stotz* ibid. n. 117. cum *Palao*, *Azor*, *Coninck* &c. *Confirm.* ex c. 1. de HH. ubi expresse ita habetur: *Dubius in fide, infidelis est.* *Ratio* autem est; quicumque scit, aliquem articulum ab Ecclesia ad credendum esse propositum, & tamen judicat eum esse incertum, is formaliter Hæreticus est: atqui dubitans de ejusmodi articulo deliberate, saltem implicite, & forte explicite judicat, eum esse incertum: ergo. Ita *Laym.* l. c. 3. 13. n. 5. contra *Canum*, *Sanchez* & alios. Quoad ultimum Amusus incurrit excommunicationem. Vide *Stoz* l. c. n. 118.

378. Pro reliquis huc pertinentibus *Observa* I. Hæresin formalem cognosce ex gradibus pertinaciæ: 1. Quando inter HH. nati & educati incipiant dubitare de suæ sectæ veritate, nec tamen ulterius volunt inquirere ex odio aut contemtu Ecclesiæ. 2. Quando contra definitionem, auctoritatemque Ecclesiæ sufficienter propositam, sed non satis agnitam sentiunt ex eo; quia intellectum malitiose avertunt a perceptis motivis, & tantum convertunt ad motiva suæ sectæ non studio veritatis, sed quia non volunt subjici Ecclesiæ ex quacunque demum causa politica, & respectu humano; ut plerique doctiores Acatholici faciunt: vel 3. quando agnita veritate, adhuc contradicunt Ecclesiæ ex odio Papæ vel Ecclesiæ, ut faciunt Hæresiar-

resiarchæ & indurati Heterodoxi; sic *Grajus*, Præfectus carceris Londinensis, dicere non est veritus: *Etsi scirem, quod ad cælum nonnisi in Ecclesia Catholica pervenire possem, mallem carere cælo, quam profiteri fidem illam*; & hi sunt tres præcipui pertinaciæ Hæresis formalis gradus, quorum primus fundatur in veritate studio neglecta, secundus in veritate sufficienter proposita, sed contemta, tertius in veritate agnita malitiose oppugnata. Ita *Sporer* n. 1. Præcept. c. 3. n. 17. &c.

379. II. Signa, ex quibus colligi potest, aliquem esse tantum Hæreticum materialem, sunt 1. Si quis erraverit quidem contra fidem, at semper paratus fuerit judicio Ecclesiæ se submittere, quamprimum errorem cognoverit. 2. Si quis de Catholica fide nihil sciverit, & de sua nunquam dubitaverit. 3. Si quis dubitans studuerit agnoscere veritatem, &, quantum potuit, inquisiverit. 4. Qui conversionem propositam ex respectu humano vel incuria distulit, ab eo tempore Hæreticus non est, peccat tamen contra præceptum affirmativum fidei, si diu differat.

380. III. Hæreticis famulari, dum adest manifestum periculum perversionis, prohibitum est jure naturali & divino; quia non licet persistere in periculo proximo peccandi. Si absit hoc periculum, famulus vero impediatur plerumque v. g. singulis mensibus bis terve sine necessitate ab observatione præceptorum Ecclesiæ, v. g. si diebus prohibitis deberet comedere carnes, negligere Missam, laborare serviliter diebus festis &c., adhuc illicitum est servitium: excusat tamen ad aliquod saltem tempus (non tamen ultra ordinarium, quo singulis annis famuli solent conduci) notabile damnum: v. g. si famulus deberet amittere suum salarium, vel non posset habere Dominum Catholicum, a quo sufficiens salarium acciperet, nec aliunde haberet, quo sibi sufficienter prospiceret. *Ratio* est; quia præcepta Ecclesiæ ad sui observationem obligant, nisi grave damnum intercedat. Ita *La Croix* L. 2. an. 102. cum *Nav. Bonac. Sanch.* & aliis. Si vero famulus raro impediretur ab obligatione Catholici, nec adesset periculum perversionis, liceret servire Acatholico tolerato, uti passim sunt in Germania; quia hoc nullibi prohibitum est; nec apud Catholicos facile reperitur Dominus, qui quandoque non ita impedit famulum. *Suar. Laym. La Croix* l. c. n. 104. Denique quæ excusant apud Dominos Catholicos ab observatione præceptorum

Ec-

Ecclesiæ, v. g. custodire pecora, vigilare in excubiis militaribus, navigare in mari per plures menses, etiam hosce famulos Hæreticorum excusant.

381. IV. Licitum est in Germania Acatholicorum funera comitari humanitatis causa, assistere Baptismo aut nuptiis, una alterave vice curiositatis gratia eorum conciones & cantus audire, spectare eorum cœnam, sine positiva tamen simulatione, quod unus illorum sis, fungi apud eos officio mere politico, suscipere gradum ex Jure aut Medicina in eorum Academiis, dummodo nihil agendum aut permittendum sit, quod veræ Religioni præjudicet. *Ratio* est; quia hæc in Germania non habentur pro signis approbativis Acatholicæ Religionis. *Laym. Spor.* & alii. Porro in Universitate Acatholica non licet audire Lectiones Theologicas, nec Juris Canonici (nisi forte Librum 2. de judiciis) quia hæ tractant de rebus fidei, aguntque contra Ecclesiam Catholicam. Licet audire Lectiones juris Civilis, & Medicas; quia hæ plerumque se non extendunt ad res fidei; magis periculosum est, audire Lectiones Juris Publici ob connexionem, quam habent cum Pontificibus & Ecclesia. Denique sicut raro sine magno fidei, virtutis ac salutis periculo Catholici solent adire Universitates Acatholicas, ita nonnisi ii excusari a peccato videntur, qui fideli custodia muniti, & in fide constantes eo se conferunt discendi causa. Vide *P. Ignat. Schwarz* in Colleg. Hist. P. 3. Q. 6.

382. V. Media conservandi fidem *positiva* sunt: 1. Maximi semper æstimare donum fidei cum S. Paulo ad Philipp. 3. v. 7.: *Existimo omnia detrimentum propter eminentem scientiam JESU Christi Domini mei.* 2. Sæpius gratias agere pro dono fidei: *Gratias agimus Deo sine intermissione; quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei* &c. 1. Thess. 3. ... 3. Frequenter cum Apostolis dicere Luc. 17.: *Domine adauge nobis fidem.* Item frequentes actus fidei elicere tam in- quam externos; actus autem omnibus Christianis communes sunt: corde credere, ore confiteri, opere confirmare; *vera* enim *fides est*, juxta S. Greg., *quæ huic, quod dicit, moribus non contradicit.* Actus fidei perfectissimi sunt: pro viribus eam dilatare, contra HH. aliosque hostes fortiter eam propugnare, denique sanguinem proprium fundere pro fide. 4. Omni studio & avide discere mysteria fidei. Adde media *negativa*: 1. Fugam superbiæ & libidinis, ob quæ duo vitia plurimi a fide defecerunt. Vide *n.* 321.... 2.

Fu-

Fugam curiositatis & præsumtionis in rebus fidei perscrutandis; nam *scrutator Majestatis opprimetur a gloria.* Prov. 25. .:. 3. Fugam nimiæ familiaritatis cum Acatholicis, & lectionis librorum Acatholicorum.

383. VI. Modus recipiendi eos, qui ad veram fidem se volunt convertere, est sequens: 1. Bene instruendi sunt; præsertim explicentur notæ veræ Ecclesiæ, media necessaria ad salutem tum necessitate medii, tum præcepti; ostendatur modus eliciendi actus Fdei, Spei, Charitatis, doloris de peccatis &c. modus colendi Sanctos, ut plane deponant falsam persuasionem, qua Acatholici a juventute laborant ex mendaci suorum Prædicantium doctrina, quod Catholici cultu divino colant Sanctos; item modus se præparandi ad confessionem sacramentalem. 2. Post sufficientem instructionem erigantur ad emittendam professionem fidei. *NB.* Hic monendi sunt, ut deponant vanum timorem incussum a suis Verbi Ministris, quod debeant detestari parentes: Hæresin & falsam tantum doctrinam detestantur Catholici, id quod ipsi Acatholici sana ratione utentes faciunt. 3. Denique si nihil obstet, coram duobus saltem testibus Sacerdos superpelliceo & stola indutus a bene instructo excipiat professionem fidei juxta formulam Trid. quæ in lingua vernacula passim habetur, vel in Agendis Diœces., in Catechismo P. Kleppe, & in libellis catecheticis hic Wirceburgi impressis. 5. Professione facta Neo-conversus, si fuerit Hæreticus tantum materialis, potest absolvi a quolibet Sacerdote approbato; secus, si fuerit Hæreticus formalis. Plura in P. 2. *de Casib. reserv.* Postea admittitur ad Confessionem sacramentalem & Eucharistiam. Prudentia Instructori suggeret, ut non facile omnibus credat, qui petunt admitti ad professionem fidei.

„Modus excipiendi Professionem fidei a Neo-Con-„verso ad Ecclesiam Romano-Catholicam.

„*Sacerdos Superpelliceo, & Stola violacei coloris „indutus, necnon Professurus fidem cum cereo accenso „genuflectunt coram Altari majori, vel imagine Crucifi-„xi, adhibitis ad minimum duobus testibus, & cantatur, „vel recitatur Hymnus* Veni Creator Spiritus; *vel lingua „vernacula. Quo finito sequitur.*

„℣. Emitte Spiritum tuum & creabuntur.

„℟. Et renovabis faciem terræ.

„℣. Domine exaudi orationem meam &c.

„℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Or-

Oremus.

„Deus, qui corda fidelium S. Spiritus illustratione „docuisti; da nobis in eodem Spiritu recta sapere, & de „ejus semper consolatione gaudere. Per Christum Domi„num nostrum.

„*Postea Sacerdos sedet in cornu Epistolæ (si San„ctissimum Sacramentum asservetur in Tabernaculo) sin „minus, in medio Altaris, & coram illo genuflectit „Professurus, & emittit professionem fidei. Vel si ne„sciat legere, Sacerdos prælegit eidem tarde professionem, „in formula breviori, si ita videbitur, ut conversus „eandem intelligere, & cum Sacerdote distinctis verbis „pronuntiare possit.*

„*Quando perventum fuerit ad illa verba:* Ego „idem NN. spondeo, voveo, & juro: *imponit tres „priores digitos super codicem Evangelii, & in fine il„lud osculatur. Quo facto dicitur a Sacerdote Psal„mus:* Miserere.

„℣. Salvum fac servum tuum. ℟. Deus meus spe„rantem in te.

„℣. Esto ei Domine turris fortitudinis. ℟. A fa„cie inimici.

„℣. Mitte ei Domine auxilium de Sancto. ℟. Et „de Sion tuere eum.

„℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et cla„mor &c.

„Dominus vobiscum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

„Deus, cui proprium est misereri semper, & par„cere: suscipe deprecationem nostram, & hunc famu„lum tuum, quem excommunicationis catena constringit, „miseratio tuæ pietatis clementer absolvat. Per Chri„stum Dominum nostrum. ℟. Amen.

„*Deinde absolvit eum ab Hæresi hac forma.*

„Misereatur tui &c. Indulgentiam &c. Ego Au„ctoritate Omnipotentis Dei, & Beatorum Apostolorum „ejus Petri & Pauli, & Sanctissimi Domini nostri Papæ „N., absolvo te a vinculo excommunicationis, quam „incurristi per Hæresim professam: admitto te in „gremium S. Matris Ecclesiæ, & in Sacramentorum ejus „Participationem: Communioni, & Unitati fidelium te „restituo. In nomine Patris & Filii &c.

§. III.

§. III.

Principia generalia de Spe.

384. *Princip. I.* Spes, prout hic ſumitur, alia eſt *habitualis*, quæ eſt habitus ſupernaturalis (communiter Virtus Theologica a Deo infuſa) habilitans & adjuvans hominem ad deſiderandam beatitudinem æternam mediis neceſſariis ex promiſſione divina obtinendam. Alia *actualis*, quæ eſt actus, quo vitam æternam, mediaque ad eam conſequendam neceſſaria ac conducentia firma cum fiducia exſpectamus; quia Deus infinite bonus, potens ac fidelis illa promiſit. Hæc includit tres actus: 1. Deſiderium bonorum ſupernaturalium a Deo promiſſorum; quod deſiderium non conſiſtit in ſimplici complacentia beatitudinis, ſed in voluntate ſeria adhibendi ordinata media ad conſequendam beatitudinem. 2. Firmam fiduciam, qua nos bona a Deo promiſſa obtenturos confidimus. 3. Erectionem animi contra difficultates occurrentes in conſecutione beatitudinis. *Objectum materiale Spei primarium* eſt ipſe Deus beate a nobis poſſidendus, juxta illud Geneſ. 15. *Ego ..... merces tua magna nimis.* Poſſeſſio enim Dei eſt ſumma beatitudo, quæ præferenda eſt omnibus bonis & gaudiis creatis. *Secundarium* ſunt omnia media tum ſupernaturalia ad conſequendam beatitudinem neceſſaria (inter quæ præcipua ſunt remiſſio peccatorum, & gratia Dei per merita Chriſti &c.; huc etiam pertinent donum perſeverantiæ, & propria merita, quatenus fundantur in gratia Dei & meritis Chriſti) tum naturalia, ſive bona temporalia, quatenus conducunt ad animæ noſtræ ſalutem. *Objectum formale Spei*, prout hæc eſt deſiderium, eſt bonitas Dei reſpectiva, ſive ut nobis bona, & a nobis poſſidenda; hæc enim nos immediate movet ad actum deſiderii; ſumme etiam movet; quia ejus poſſeſſio ſumme nobis bona eſt ſuper omnia alia bona creata. Motivum ſpei, ut eſt erectio animi, eſt Omnipotentia Dei, ſive virtus auxiliatrix; hæc enim movet ad proſequendum bonum arduum, erigitque animum adverſus omne id, quod impedire poteſt conſecutionem boni ſperati. Hinc Iſai. 6. *Speraſtis in Domino Deo forti.* Et Pſal. 17. *Deus meus adjutor meus, & ego ſperabo in Eum.* Denique motivum ſpei, prout certa fiducia, eſt infinita Dei fidelitas, ejusque promiſſio; hac enim innixi, certo exſpectamus beatitudinem, & media ad eam con-

consequendam necessaria. Hinc spes Hebr. 6. dicitur *anchora tuta*. Et *Trid*. Sess. 6. c. 16. ait: *Bene operantibus usque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis reddenda*. Porro etsi speculative triplex hoc motivum non necessario requiratur ad spem supernaturalem; in praxi tamen rudes sic perfectius possunt addiscere, & elicere spem plenam ac perfectam. Si quæras ex aliquo, cur amet & desideret beatitudiuem, facile respondebit: quia bona mihi est super omnia alia bona. Quærenti ulterius, cur tanta cum fiducia eam tam arduam, & naturæ vires excedentem exspectet, respondebit: quia Deus omnipotens me potest juvare, idemque vult juvare, & quia in promissis fidelissimus, beatitudinem una cum mediis promisit.

385. *Princip. II.* Spes habitualis omnibus hominibus tam parvulis, quam adultis necessaria est necessitate medii ad justificationem & salutem. Ita *Comm*. Spes actualis, sive aliquis actus spei omnibus adultis rationis usu pollentibus etiam necessarius est ad justificationem & salutem. *Ratio* est; quia *Deus* neminem ex adultis justificat aut salvat, nisi propriis actibus tendat in ipsum tanquam Finem ultimum: atqui hoc fieri nequit sine actu spei: ergo. Hinc Apostolus ad Rom. 8. ait: *Fides, nisi ad eam spes accedat & charitas, neque unit perfecte cum Christo, neque corporis ejus vivum membrum efficit*. Præceptum autem spei, prout est affirmativum, obligat hominem ad eliciendum saltem aliquando in vita actum spei? ut patet ex propos. 1. ab *Alex. VII.* damn. Imo sæpius per vitæ decursum; tum quia juxta lumen rationis absonum est, hominem nunquam, aut raro admodum ad Finem ultimum per spem se convertere; tum quia ad pie vivendum, & ad salutis media adhibenda necessarius est actu spei. Vide *dicta de præcepto fidei*, *Viva* in cit. prop. damn. *Cardenas*, *Reiffenst*. & alios. Cæteroquin quo tempore determinato obliget hoc præceptum per se, certo quidem definiri non potest, communiter tamen dicitur obligare 1. sub initium usus rationis, postquam homini sufficienter per fidem æterna beatitudo proposita est. 2. Quando quis tam vehementes contra spem tentationes patitur, ut iis aliter resistere nequeat, nisi eliciendo actum spei, id quod maxime tenet in articulo mortis. 3.

Per

Per accidens obligat, quoties urget præceptum alterius virtutis, v. g. orationis, pœnitentiæ &c., quod fine actu spei saltem virtuali impleri non potest. Nec tamen est, cur Fideles de hac obligatione angantur; cum passim in exercitio bonorum operum, oratione &c. frequentes actus spei eliciantur. *Reiffenst.* t. 4. Theol. Moral. dist. 5. n. 11.

386. *Princip. III.* Spei opponuntur Desperatio & Præsumtio, illa per defectum, hæc per excessum. Hæc duo vitia præceptum spei prohibet, prout est negativum, obligatque semper pro semper. *Desperatio* est actus voluntatis, quo quis abjicit omnem spem consequendæ beatitudinis, vel mediorum ad illius consecutionem necessariorum, & quidem ex odio saltem virtuali, vel aversione beatitudinis aut mediorum, eo quod appareant obtentu impossibilia, vel nimis ardua, vel nunquam futura. Est ex genere suo peccatum mortale; quia immediate opponitur divinæ bonitati ac misericordiæ, & hominem directe avertit a suo Fine ultimo, estque causa gravissimorum scelerum; facit enim, ut homo, abjecta salutis cura, absque timore se præcipitet in quævis crimina (juxta illud ad Ephes. 4. *Desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ*) tandem vitam pertæsus, & conscientiæ remorsum non ferens, sibi ipsi mortem inferat. Desperationi sæpe conjunctum est crimen Hæresis, specialiter in confessione explicandum, quando procedit ex judicio erroneo contra fidem: v. g. si quis ideo desperet, quia actualiter deliberate judicat, Deum non posse, nec velle remittere peccata, adeoque illum nec esse misericordem, nec omnipotentem, nec fidelem in promissis, vel peccata sua tanta esse, ut vincant misericordiam & potentiam Dei, aut se positive a Deo reprobatum esse ante prævisionem peccatorum. A peccato gravi hic non excusat parvitas materiæ, nisi adsit simul defectus sufficientis advertentiæ & deliberationis, aut nimis turbatæ rationis ex melancholia, aut vehementi animi perturbatione. Dixi supra, *ex odio vel aversione;* nam si cui revelaretur sua damnatio, talis quidem, si abjiceret spem, non peccaret, nec proprie desperaret; quia non ex odio aversaretur beatitudinem, sed præcise, quia crederet, eam non esse a se obtinendam. Ita *Comm.* cum *Laym.* L. 2. t. 2. c. 2. *Babenst.* t. 5. D. 1. a. 3. *Rhodes,*

387. *Præsumtio* est inordinata & temeraria fiducia obtinendi a Deo beatitudinem aliter, quam ipse statuit obtinendam. Hoc duplici modo contingit: 1. dum quis beatitudinem propriis viribus & mediis pure naturalibus; 2. dum quis sola fide sine operibus, vel remissionem peccatorum per solam fiduciam in meritis Christi sine propriis actibus pœnitentiæ obtinere confidit. Huc reducitur *Dei tentatio*, quando quis temere vult experiri Dei misericordiam, exspectando miraculosum Dei auxilium, nisi id fieret ex speciali Dei instinctu. Blasphema præsumtio & Dei tentatio est, si quis per bona opera, sacrificia Missæ, preces &c. petat, aut speret a Deo consequi, quæ per se mala sunt, v. g. turpem puellæ amorem, victoriam injustæ litis &c. *Jansen.* cas. 15. n. 10., *Reiffenst.* Est peccatum ex genere suo mortale; etsi non habeat annexam Hæresin, nisi defectus plenæ deliberationis excuset; quia per præsumtionem summa irrogatur injuria divinæ providentiæ & misericordiæ, estque in materia gravissima. Hinc Eccl. 5. *Ne adjicias peccatum, & ne dicas: miseratio Dei magna est;* & Deut. 16.: *Non tentabis Dominum Deum tuum.*

„Spei Theologicæ actus principalis est sperare „& confidere firmiter in Deo contra desperationem; se„cundarius & concomitans actus est humiliter timere & „diffidere de se contra præsumtionem.

Casus I.

Argyrophilus divitiis tam perdite addictus est, ut sæpius dicat, se statim renunciaturum omni juri ad cælum, modo per octoginta annos liceat frui quiete bonis temporalibus: irruentibus vero variis morbis, tandem saniora consilia capiens, a Confessario rogat modum recte sperandi in solo Deo; illum edoctus, diu a Deo petit sanitatem, tandem de illa recuperanda desperat, & non amplius orat; denique sub finem vitæ memor peccatorum, vix satis erigi potest ad spem firmam.

588. *Q. I.* An renunciatio Argyrophili fuerit graviter peccaminosa. ℞. *Affirm.* quia res temporales constituit pro fine ultimo, veramque beatitudinem, ipsumque Deum hoc modo sprevit, volens ex nimis inordinato creaturarum amore Deo carere. Simili impio affectu immortuus esse dicitur Nicolaus Machiavellus, dicens, malle se cum illustribus viris ac fœminis habitare in inferno;

ferno, quam cum plebejis in cœlo. *Burgh.* cent. I. caſ. 13.

389. *Q. II.* Quis ſit modus recte ſperandi, & eliciendi actum ſpei. ℞. I. Speranda ſunt primario bona ſupernaturalia & ſpiritualia; temporalia vero non aliter, niſi ut conducentia ad ſalutem; ſic Chriſtus ipſe modum recte ſperandi & ordinem præſcripſit in Oratione Dominica Matth. 6. ubi expreſſe addit v. 33.: *Quærite ergo primum regnum Dei.* 2. Ut ſpes ſit utilis ad juſtificationem & ſalutem, ac ſupernaturalis; beatitudo promiſſa, Dei promiſſio, & motiva ſpei proponantur per fidem ſupernaturalem, quæ dirigat actum ſpei, ſicut innuit Apoſtolus ad Coloſſ. I.: *Si tamen manetis in fide fundati, & ſtabiles, & immobiles in ſpe.* Hinc multum prodeſt. in Catechiſmis bene explicare motiva ſpei. ℞. 2. Breviter actus ſpei hoc vel ſimili modo poteſt elici: Spero, o mi Deus, per merita JESU Chriſti remiſſionem peccatorum, gratiam vitandi peccata, & bene agendi, præſertim gratiam finalem, & vitam æternam; quia Tu infinite bonus ac miſericors, potens ac fidelis promiſiſti. *Item:* Peto a te humillime, & ſpero hoc vel illud bonum temporale, v. g. ſanitatem, ſuſtentationem &c. ſicut tu vis, & promiſiſti, ſi conducat mihi ad ſalutem animæ meæ. Temporalia enim non abſolute promiſit, ſed ſub conditione: ſi recte petantur, ſi petens aliunde ſe non reddat iis indignum, ſi conducant ad ſalutem &c.

390. *Q. III.* An peccaverit Argyrophilus de petita ſanitate, & intermittendo orationem. ℞. Si ſe conformando divinæ voluntati intermiſerit hanc petitionem, non peccavit: ſic etiam David oravit pro vita filii, hac autem non obtenta, ceſſavit orare. 2. Reg. 12. Si vero ideo ceſſaverit orare, quia Deum immiſericordem erga ſe judicat, aut non potentem juvare, utique graviter peccavit. Sic etiam graviter peccat is, qui deliberate blaſpheme judicat, Deum ceteroquin potentem & bonum ſibi uni eſſe nimis rigidum & auſterum, ut neque parcat, neque auxilia præſtare velit. *Babenſt.* l. c. n. 16.

391. *Q. IV.* An peccaverit, conſtanter & multum timendo de ſalute. ℞. Si ideo, quia dubitat, an non Deus facienti, quod eſt in ſe, ſit defuturus, peccavit contra fidem & ſpem: ſecus, ſi ideo, quia neſcit, an ſua peccata ſint remiſſa, aut quia agnoſcit relabendi periculum, & fragilitatem ſuam, aut quando timet abyſſum divinorum judiciorum, modo timor non ſit immoderatus.

tus. Eodem modo non peccat contra ſpem, qui cuidam vitio deditus, viribus ſuis diffidens exiſtimat, ſe non poſſe abſtinere, niſi ſimul abjiciat ſpem divinæ miſericordiæ, ſed conetur adhibere media ordinata. *Sporer* hic n. 16.

392. *Porro obſerva*: Spes eſt certa, ſed ſimul cum timore conjuncta; *certa* ex parte Dei, quatenus in bonitate, potentia, & infallibili promiſſione Dei, & meritis Chriſti fundatur. *Laym.* l. c. n. 6. *Incerta* autem, & cum timore conjuncta ex parte noſtra, quia ſpes conſequendi ſalutem ſupponit etiam noſtram cooperationem & merita, de quibus non habemus certitudinem, ideoque ex omni parte certam ſalutis ſpem habere non poſſumus citra ſpecialem revelationem. Ex quibusdam tamen indiciis poſſumus eſſe moraliter certi, qualia ſunt 1. conſtans ſtudium puritatis conſcientiæ, & horror peccati. *Si enim cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* 1. Joan. 3. ... 2. Affectus ad orationem, & frequens refugium ad Deum. Hinc S. Auguſtinus monet: *Si vis ſalvari, aſſidue in corde habeto illum verſiculum: Deus in adjutorium meum intende.* 3. Conformitas cum divina voluntate, præſertim in rebus adverſis; recte enim monet S. Nilus: *Non ora, ut fiant, quæ fieri velis; ſed potius ora, ſicut orare didiciſti, ut fiat voluntas Dei in te.* 4. Patientiæ exercitium; hæc enim operatur *probationem, probatio vero ſpem, ſpes autem non confundit.* Rom. 5. ... 5. Frequens grata memoria Paſſionis Dominicæ, & magna fiducia in meritis Chriſti: hoc medio erexit moribundam *S. Philippus Nerius*, quam cum nimis anxiam adverteret de ſalute, quæſivit, pro quibus mortuus ſit Chriſtus; illa, pro peccatoribus, inquit; pergebat ille: Et qualis es tu? Miſera, ait, peccatrix ego ſum. Reponebat Sanctus: Igitur pro te Chriſtus mortuus eſt, quid igitur times? qua argumentatione convicta, actus Spei eliciens, magno cum ſolatio mortua eſt. 6. Frequens invocatio B. Virginis; hæc enim eſt Mater ſanctæ ſpei. Alia ſigna paſſim in Aſcetis reperiuntur.

Casus II.

Anchiſes, dum ad grave peccatum allicitur, tandem conſentit, cogitans: Volo proxime confiteri: Deus facile remittit: Confeſſarius meus P. Angelus eſt bonus vir: peccato ſemel commiſſo, poſtea ſæpius illud repetit, dicens:

dicens : Idem peccatum sive semel, sive decies factum una eadem confessione deletur ; tandem factus consuetudinarius, liberrime peccat , cogitans : Ego tamen non sum prædestinatus , non spero salutem , sic liberius peccabo.

393. *Quæres I.* An quoad primum & secundum Anchises commiserit peccatum præsumtionis. ℞. ad 1. Si illud propositum confessionis , & fiducia obtinendæ per eam remissionis habuerit se tantum concomitanter vel consequenter ad peccatum , non fuit peccatum præsumtionis, adeoque sufficit ipsum tantum peccatum exprimere in confessione , non facta mentione præsumtionis: secus, si fuerit causa vel ratio motiva peccandi. *Ratio utriusque* est ; quia primum potius est propositum non recedendi a spe, quo significat animum suum non esse ita affixum peccato , ut eidem adhærere, sed ut ab eo recedere , & se ad Deum convertere velit. Econtra si istud propositum esset causa , & motivum principale peccandi , implicite censeretur dicere: quia scio, Deum facile placari per confessionem , ideo peccabo. Sic esset præsumtio ; quia detorqueretur misericordia Dei in occasionem & causam peccandi. Vide *La Croix* L. 2. n. 126. , *Stoz* L. 1. p. 3. q. 3. n. 121.

364. *Quæres II.* An desperationi fuerit conjuncta hæresis. ℞. Si intellexerit prædestinationem in sensu Calvini, fuit conjuncta : ex eo autem, quod liberius possit peccare , non amplius sperando, non habuit judicium erroneum contra fidem. *Babenst.* l. c. n. 19. cum *Sanch.* & *Laym.* Semper proinde advertat Confessarius, an cum peccato contra spem sit conjuncta hæresis , ne forte non habens potestatem absolvat.

395. *Quæres III.* Quænam remedia Confessarius debeat adhibere desperabundis. ℞. 1. Proponat infinitam Dei bonitatem, promissiones infallibiles Dei : *Qui non vult mortem peccatoris*, Ezech. 33. Item Isaiæ 1.: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum , quasi nix dealbabuntur.* 2. Efficacia sunt exempla peccatorum , qui gravissimorum delictorum veniam consecuti sunt, v. g. de Magdalena Luc. 7. de Zachæo Luc. 19. de Latrone in Cruce Luc. 23. ... 3. Movent parabolæ de ovicula perdita Luc. 15. ibid. de filio prodigo. 4. Suadeat Confessarius specialem devotionem erga B. Virginem , quæ est refugium peccatorum. Denique dispiciat Confessarius, ex qua potissimum radice desperatio pœnitentis oriatur : proxime solet plerumque nasci ex apprehensione , qua quis sibi

 ima-

Google

imaginatur, se certo damnandum; remote vero vel ex acedia, qua quis media salutis graviora judicat, quam ut iis uti velit, vel sæpissime ex luxuria, aliisque inveteratis peccatis, quæ mentem solent avertere a cælestibus, & tandem ob difficultatem emendationis ad desperationem adducunt. Non raro melancholia solet esse illius origo; hinc congrua media pro diversa origine prudentia Confessarii applicabit.

396. Præsumtionis peccato obnoxiis juvat ponere ante oculos 1. rigorem divinæ justitiæ in iis, qui abutuntur Dei misericordia. 2. Longioris vitæ incertitudinem. *Qui enim pœnitenti veniam promisit, diem crastinum non spopondit*, ait S. Aug. *Qua nescitis hora, Filius hominis venturus est*, Matth. 24. ... 3. Exempla frequentia in S. Script. v. g. de Balthasare post convivium interemto, Daniel. 5. de Absalone in quercu suspenso & transfosso, 2. Reg. c. 18. &c.

§. IV.

Principia generalia de Charitate Dei.

397. Principium I. *Charitas est Virtus Theologica* (vulgo divinitus infusa) *qua Deus diligitur tanquam summum bonum propter se, proximus autem propter Deum.* Objectum *materiale* primarium charitatis est ipse Deus, secundarium nos ipsi, & proximus. *Formale* vero est bonitas Dei absoluta, sive ipsæ perfectiones divinæ sive collective, sive distributive sumtæ; quia propter singulas Deus est infinite amabilis. Differt Charitas a Spe, quæ includit amorem concupiscentiæ; per hanc diligimus Deum, quia nobis bonus est; per amorem autem benevolentiæ, quia in se bonus, & infinite perfectus est. Porro duobus modis Deus potest diligi super omnia, intensive, & appretiative. *Intensive*, si Deus diligatur cum conatu vehementiore, & intensiore ac teneriore affectu, quam omnes creaturæ. *Appretiative*, quando præfertur Deus ob suas infinitas perfectiones omnibus rebus creatis; qui sic amat Deum, ejus amicitiam pluris æstimat, quam omnia reliqua bona, ita ut, si vel Deus offendendus esset, vel alia cuncta, quæ non sunt Deus, amittenda, illa potius desereret, quam Deum offenderet.

398. *Princip. II.* Præceptum Charitatis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima*

ma tua, *& in tota mente tua*, *hoc est maximum mandatum*, Matth. 22. prout est affirmativum, nos obligat, ut Deum *appretiative* super omnia propter se ipsum diligamus, non autem necessario *intensive*. *Ratio primi* est; quia lumen naturale dictat, summum Bonum, propter quod reliqua omnia sunt diligenda, non posse, nisi inordinate & præpostere postponi alicui minori bono, sed omnibus esse præferendum: atqui Deus est summum Bonum: ergo omnibus reliquis bonis præferendus. *Confirm.* Ille amor præcipitur, qui ex se movet efficaciter ad observantiam omnium præceptorum (nam finis istorum est charitas) atqui hoc præstat amor appretiativus; qui enim Deum sic amat, paratus est ad omnia præstanda, quæ cognoverit a Deo esse præcepta, & ad illius amicitiam conservandam necessaria. Hinc 1. Joan. 2 v. 5. *Qui servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est.* Ibid. c. 3. v. 5. *Hæc est charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus, & mandata ejus gravia non sunt.* *Ratio secundi* est; quia non videtur conforme divinæ bonitati, cujus *jugum suave est*, *& onus leve* Matth. 11. illud præcipere, quod hominem plurimis ac perpetuis scrupulis exponeret: atqui hoc fieret per præceptum, Deum intensive super omnia amandi; cum nemini satis constare posset, an Deum aliquando cum sufficienti intensione amaverit. Ita Comm. cum *Sanch* L. 2. Decal. c. 35. n. 2. *Suar. Filliuc. Bonac. Babenst.* l. c. a. 4. n. 4. Itaque dum jubemur Deum diligere ex toto corde, anima, & mente, item plus, quam patrem & matrem, Matth. 10. id non de amore secundum intensionem, sed appretiationem est accipiendum. Quid sit diligere ex toto corde &c. bene explicat *S. Thom.* 2. 2. q. 44. a. 5. in ☉: *Præcipitur ergo nobis, ut tota nostra intentio feratur in Deum, quod est ex toto corde; & quod intellectus noster subdatur Deo, quod est ex tota mente: & quod appetitus noster reguletur secundum Deum: quod est ex tota anima: & quod exterior actus noster obediat Deo, quod est ex tota fortitudine, vel virtute, vel viribus Deum diligere.*

399. Prout hoc præceptum est negativum, prohibet, ne Deum unquam odio habeamus, aut ulli creaturæ postponamus, aliquid agendo, quod dissolvit amicitiam cum Deo, quia est summum Bonum, & infinities præstat omnibus creaturis. Odium formale Dei, quo quis directe, & ex intentione Deo vult malum, est peccatum omnium maximum; quia est directa aversio a Deo. *S. Th.* 2. 2.

q. 34. a. 2. Quicunque vero peccat mortaliter, interpretative & virtualiter odio habet Deum; quia ponit id, per quod scit dissolvi amicitiam cum Deo. Porro odium Dei aliud est *odium abominationis*, quo quis Deum ob immissam adversitatem odit. Ex hoc nascitur *odium inimicitiæ*, quo quis Deum secundum se odit; licet enim in Deo non sit ulla ratio mali odibilis, impii tamen, dum aversantur Deum ob immissa mala, falsissime apprehendunt in Deo rationem mali. In odio formali Dei non datur parvitas materiæ, ideoque semper est mortale, si sufficienter deliberatum sit.

400. *Principium III.* Præceptum Charitatis obligat ad actum charitatis non tantum semel, sed sæpius in vita eliciendum. Vide propos. 1. ab *Alex. VII.* damnatam; item propos. 5. 6. & 7. ab *Innoc. XI.* damnatam. Quo vero determinato tempore obliget, difficile est definire; cum nec lex, nec Ecclesia diem aut tempus determinet. *Layman* quatuor assignat tempora L. 2. t. 3. c. 2. n. 6. *Primo.* Quamprimum homo sufficientem usum rationis habet, ac sufficienter cognoscit Deum tanquam summum Bonum, Finemque ultimum. *Quamprimum* non sumitur pro primo instanti usus rationis, sed moraliter, scilicet ut longa mora non trahatur morali rerum æstimatione, posteaquam hoc præceptum diligendi tanquam ad salutem necessarium homini propositum fuerit. *Prob.* Ad statum & officium viatoris pertinet, ut ad Finem suum, qui est Deus, se convertat, illum rebus omnibus creatis præferendo; alioquin neque justitiam consequi, nec in Baptismo acceptam diu retinere, nec per bona opera gloriam æternam promereri posset. *Secundo.* Ut dictum est, *sæpius in vita.* Huic tamen obligationi plerumque satisfit per charitatem *effectivam* (ut eam vocat *La Croix* n. 143.) hoc ipso, quod quis mandata Dei observet, studio evitet gravia peccata, hoc vel illud bonum opus faciat ideo, quia hoc vult Deus, vel qui cum attentione, & ex animo devote orat: *Sanctificetur Nomen tuum: fiat voluntas tua*; talis enim concomitanter simul elicit actum amoris *affectivi*, quo favet Deo suas perfectiones, gaudet, & gratulatur de iis, quia ipsæ bonæ sunt. Vide *Carden.* Dissert. 6. c. 2. a. 3. ideoque non est, cur anxii sint ii de hac obligatione, qui student vitæ Christianæ, & constanter promtam voluntatem retinent, evitandi gravia peccata. *Tertio.* Quando ingruente gravi tentatione periculum consensus in odium

Dei

Dei formale imminet, quod videtur superari non posse, nisi per actum charitatis Dei formalem, id quod maxime fieret in articulo mortis; imo juxta *Jansen.* cas. 16. num. 5. obligat per se in eo articulo, etiam non occurrente graviori tentatione. Juxta alios suppleri potest actus formalis amoris per attritionem, & Sacramentum Pœnitentiæ; in praxi tamen moribundus semper disponendus est ad frequentes actus amoris, ideoque præstat eos sæpius elicere in vita, ut accelerante morte animus paratus sit ad similes eliciendos. *Quarto.* Quando quis non habens copiam Confessarii, actum contritionis elicere tenetur, v. g. moriturus, sacrificaturus, aut Sacramenta administraturus; actus enim contritionis necessario includit actum charitatis. *Laym.* l. c.

Casus *De Charitate DEI.*

Azarias, quanquam vehementer abhorreat a peccato letali, sæpe tamen leviter offendit Deum; monitus a Confessario, ut sæpius eliciat actus amoris Dei, mane quotidie facit intentionem, omnia totius diei opera ad Dei gloriam, & beneplacitum peragendi; per diem autem aliis negotiis intentus vix unquam de Deo cogitat.

401. *Quæres I.* An Azarias sæpius peccando venialiter adhuc censendus sit satisfecisse præcepto Charitatis. ℞. *Affirm.* Si suo tempore etiam formalem actum amoris elicuerit, ut patet ex n. præced. Peccaret tamen graviter, qui actum dilectionis Dei tantum semel eliceret in vita, ut patet ex propos. 5. ab *Innoc. XI.* damnata. Peccaret etiam graviter, qui nequidem singulis quinquenniis actum charitatis eliceret, ut constat ex propos. 6. ab *Innoc. XI.* damnata. Non satisfacit obligationi diligendi Deum, qui tunc solum elicit actum charitatis, quando tenetur justificari, & non habet aliam viam, qua possit justificari, ut patet ex propos. 7. ab *Eodem* damnata. *Ratio* est; quia ex dictamine rationis absonum est, hominem nunquam, vel raro admodum se convertere ad summum Bonum, tanquam Finem ultimum; præterea quidam contemtus est, & enormis ingratitudo, habitibus virtutum theologicarum fere nunquam uti. Denique actus Charitatis, sicut & Fidei ac Spei necessarius est ad pie vivendum. *Viva* in propos. 1. ab *Alex. VII.* damnata. *Confirm.* ex propos. 1. ab *Alex. VIII.* damnata, quam Pontifex ut hæreticam declaravit, utpote aperte opposi-

tam veritati relatæ: *Diliges Dominum Deum tuum*. Matth. 22. & Marci 12. Et: *Qui non diligit, manet in morte*. 1. Joan. 3.

402. *Quæres II.* Quomodo eliciendus sit actus amoris Dei. ℞. Hoc vel simili modo: Amo te, o Deus, ex toto corde, quia tu es summum & infinitum Bonum. *Vel*: Amo te super omnia ex toto corde, quia propter infinitas perfectiones tuas summo amore dignissimus es. Porro ille perfecte Deum amat, qui ex animo vult Deo omnia bona tum in- tum extrinseca (amare enim aliquem, est ipsi velle bonum.) *Intrinseca* sunt ipsæ divinæ perfectiones, scilicet Sapientia, Sanctitas, Omnipotentia, Justitia &c. *Extrinseca* dicuntur, quæ ipsi a creaturis proveniunt, v. g. quod a creaturis tanquam summum Bonum cognoscatur, ametur, glorificetur &c. Varios affectus amoris vide apud *La Croix* l. c. n. 157. Amor dolorosus, sive Contritio sic potest elici: Doleo, o mi Deus, de omnibus peccatis meis, non tantum propter pœnas, quas a tua Justitia promeritus sum, sed maxime ideo, quia te Deum summum Bonum omni amore dignissimum, quod etiam nunc amo super omnia, offendi; ex hoc amore detestor peccatum tanquam summum malum, & propono posthac, adjuvante gratia tua, te nunquam offendere.

403. *Quæres III.* An intentio mane facta faciat, ut opera diurna sint opera charitatis, & meritoria. ℞. Si intentio illa per contrariam intentionem, v. g. per vanam gloriam, vel per peccatum grave non corrumpatur, tum censetur adhuc influere in opera totius diei, etiamsi quis reflexe non cogitet in singulis actionibus de motivo charitatis. Signum autem, quod intentio duret, saltem aliquod est, si operans interrogatus, cur hoc vel illud agat, cum veritate respondere possit, se ad Dei beneplacitum, gloriam & honorem operari.

404. *Quæres IV.* Quæ sint media proficiendi in charitate Dei. ℞. 1. Incipiat homo sæpius meditari innumera beneficia ex puro amore a Deo exhibita, præsertim beneficium Creationis, Redemtionis, quod Christus ex ineffabili erga nos charitate mortem acerbissimam sustinuerit, item beneficium vocationis ad veram fidem: in hac meditatione exardescet ignis charitatis Dei. *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.* 1. Joan. 4. 2. Amoris ignem augebit consideratio præmiorum, quæ Deus promisit diligentibus se: *Nec enim oculus*

lus vidit , nec auris audivit , nec in cor hominis ascendit , quæ Deus præparavit diligentibus se. 1. Cor. 2. 2. Peccator efficacius remedium non habet satisfaciendi pro peccatis , quam freqnens exercitium amoris. *Remittuntur ei peccata multa , quoniam dilexit multum.* Luc. 7. 3. Ex cognitione divinarum perfectionum , bonitatis , pulchritudinis , omnipotentiæ , sapientiæ , justitiæ, misericordiæ &c. quotidie innovetur odium , detestatio peccati. 4. Frequenter per diem repetatur intentio, omnia cogitandi, loquendi , agendi , & patiendi ad Dei gloriam, gustum ac beneplacitum, juxta illud 1. Cor. c. 10. *Sive ergo manducatis , sive bibitis , sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.*

405. Porro I. advertat Confessarius ad errores anxie pœnitentium, dum se accusant, dicendo : Non amavi Deum ex toto corde. *Ratio* hujus judicii plerumque est ; quod tenerius ament amicum, filios &c. quam Deum ; vel quod non servierint Deo debito cum fervore : quærat igitur Confessarius , an ita fuerint animo comparati , ut potius omnia pati , quam Deum offendere voluerint, & ex eo doceat pœnitentem , quod non graviter deliquerit contra præceptum Charitatis ; quia amoris teneritudo non præcipitur , sed major appretiatio Dei. *Herzig* p. 2. n. 164.

II. Alii se accusant : Amavi Deum propter mercedem , vel ex metu inferni ; hi plerumque timorem peccati ex eo concipiunt, quod hic & nunc ita fuerint dispositi , ut actum amoris non elicuissent, nisi spes præmii, vel metus inferni movisset. Hos proinde instruat Confessarius , quod non deliquerint ; quia merces vel pœna fuerunt tantum causa movens , ut Deus expeditius diligatur , tanquam Finis principalis. Quid ? quod rudioribus suadendum sit, ut actui amoris perfecti præmittant actum amoris imperfecti ex consideratione beneficiorum, uti & actui contritionis actus attritionis. Is tamen mortaliter peccaret , qui actualiter ita esset constitutus, ut nollet amare Deum , ejusque præcepta servare , nisi urgeret spes præmii , vel metus inferni ; quia sic non diligeret Deum appretiative super omnia , sed se ipsum , ac proprium bonum plus, quam Deum. *Babenst.* t. 1. d. 1. a. 4. n. 6. cum *Sanch. Laym.*

406. III. Nota hic propositionem 10. ab *Alexandro VIII.* damnatam , in qua innuitur a Bajanis, quod *intentio , qua quis detestatur malum , & prosequitur bonum, mere*

mere ut cœlestem gloriam obtineat, *non sit recta*, *nec Deo placens.* Falsitas hujus propositionis patet 1. ex *Trid.* Sess. 6. Can. 31. *Si quis dixerit*, *justificatum peccare*, *dum intuitu æternæ mercedis operatur*, *anathema sit.* 2. quia Scriptura & Patres passim nos excitant ad bene operandum intuitu mercedis, uti Psal. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum propter retributionem.* Item Apocal. 2. 1. Cor. 9. ad Coloss. 3. & alibi sæpius. *S. Aug.* in Ps. 120. *Noli facere bonum opus*, *nisi propter vitam æternam ; ideo fac*, *& securus eris.* 3. quia agere intuitu mercedis, honestum est, & secundum rectam rationem : ergo talis intentio non est displicens Deo. Vide etiam propos. 13. ab eodem *Alexandro VIII.* damnatam. Recte etiam damnata est ab *Eodem* propositio 11. *Omne*, *quod non est ex fide Christiana supernaturali*, *quæ dilectionem operatur*, *peccatum est.* Ex hac sequeretur 1. quod omnia opera, quæ ante justificationem fiunt, vere essent peccata, quod damnatur a *Trid.* Sess. 6. can. 7. 2. Si carens fide, quæ per dilectionem operatur, in quocumque suo morali opere peccaret, sequeretur, quod talis peccaret etiam observando legem divinam, v. g. honorando parentes, restituendo furto ablata, jejunando &c. : ergo potius deberet ab his abstinere : quo quid absurdius? Nec obstat textus S. Pauli 1. Cor. 13. *Si linguis &c. charitatem autem non habuero*, *nihil &c.* Nam *Apostolus* (ut explicat *S. Prosper* L. 1. de vita contemplat. C. 4.) *non ad hoc ista dicit*, *quasi aliqua bona sine charitate habere aliqui non possint*, *sed quia nihil prosint habentibus ea*, *si a charitate defecerint.* Hinc si dicantur opera in statu peccati mortalis facta nihil prodesse, non recte fieri &c. intellige, ea non esse meritoria vitæ æternæ. *Viva* in cit. propos.

407. IV. Amor Dei super omnia, juxta Theol. & Ascetas habet tres gradus perfectionis : *primus* est, Deum propter summam ejus bonitatem appretiare super omne bonum creatum, cujus possessio Deum graviter offenderet ; vi hujus amoris homo paratus est, potius omni bono creato privari, & perpeti omne malum, quam peccare mortaliter. *Secundus* est, amando ita appretiare divinam bonitatem propter se, ut vi amoris illius homo paratus sit, omni bono creato potius carere, quam deliberate leviter offendere Deum. *Tertius* est, vi cujus Deum amans ita se conformat, & subjicit divinæ volun-

tati

tati in prosperis & adversis, ut nihil omnino velit nisi Deum, & propter Deum; ideoque semper eligat propter amatum, quod est perfectius. Hic gradus excludit non tantum peccata, sed etiam voluntarias imperfectiones.

„ *Q.* 1. An detur amor desinteressatus.

„ *Nota.* Semper adhuc amor triplex agnitus fuit: „ videlicet 1. *Concupiscentiæ*, qui intendit bonum pro„ prium amantis. 2. *Benevolentiæ*, qui bonum proprium „ amati solius, & 3. *Amicitiæ*, qui est amor benevolen„ tiæ mutuus, & post se trahit, aut conjunctam habet „ ipsam amicitiam, seu mutuam bonorum communicatio„ nem, ut ex S. Th. 1. 2. q. 65. a. 5. habetur. Cum nuper „ Recentior ex Bossueto *purum* amorem benevolentiæ ne„ gat, dicens, ne quidem, saltem ordinarie, dari posse „ amorem *desinteressatum explicite*, & *præcisive*, „ qui per accidens abstrahat ab intentione boni proprii, ne„ que *implicite & realiter*, *seu effective*, qui etiam posi„ tive excludat proprium bonum; & sic *amorem amicitiæ* „ esse mixtum ex benevolentia & concupiscentia, velle„ que bonum & amico & sibi.

„ ℞. 1. *Actus charitatis non quidem necessario ex„ cludit amorem concupiscentiæ ab eadem potentia vel „ etiam actu;* adeoque potest amor esse justificativus, „ licet adjunctam secum habeat etiam intentionem propria „ beatitudinis; tum quia motiva horum amorum sunt „ quidem diversa, sed non sunt opposita vel incompossibi„ lia; tum quia potest amor concupiscentiæ imperare „ amorem benevolentiæ, & amor benevolentiæ concupi„ scentiam ordinare ad bonum Dei, ut ostendunt exempla „ Sanctorum, qui desiderabant videre Deum in cælo, quia „ eum amabant, aut ut eundem amarent perfecte.

„ ℞. 2. *Nec tamen actus charitatis necessario inclu„ dit amorem concupiscentiæ*, sed potest vel præscindere „ ab illo, vel positive excludere, ut in affectu S. Xaverii: „ O Deus, ego amo te, nec amo te, ut salves me &c. quia „ 1. non apparet implicantia; cum amor possit conformari „ cognitioni; cognitio autem possit Deum hic & nunc re„ præsentare præcise ut omni amore propter se dignissi„ mum; qui amor, si post se trahat amorem mutuum ex „ ex parte Dei, erit amor amicitiæ, seu justificativus. 2. „ Sæpe amamus hominem, qui non potest nobis prodesse: „ ergo & Deum possumus amare gratis, amore magnani„ mo, quin per hunc actum quæramus mercedem æter„ nam, quæ tamen sequetur, licet non intenta. S. Chry-

„ sost.

Digitized by Google

„ sost. *hom.* 5. *in c.* 2. *Ep. ad Rom. Omnia propter* „ *Christum agenda : non propter mercedem.* S. Bernard. „ *de dilig. Deo : Non sine præmio diligitur Deus, etsi* „ *absque præmii intuitu diligendus sit.* Bened. XIV. *in* „ *Beat. Serv. Dei* laudat Sanctum, qui semel voluit servi- „ re Deo sine præmio vitæ æternæ ; sic enim diligimus „ Deum supra nosipsos.

„ *Dices* 1. Natura amoris est, velle *videre ama-* „ *tum*, & illi conjungi intime. 2. est *innatum* homini, „ ut appetat propriam Beatitudinem. 3. qui nihil aliud „ quærit, quam Deum possidendum, jam amat *gratis.* 4. Amor excludens desiderium cæli & spem, damnatus est „ ab Innoc. XII. in prop. *Franc. Fenelonii* Ep. Ca- „ merac.

„ ℞. *Ad* 1. Amor vult unionem cum amato talem, „ quæ in ipso actu amoris consistat, vel saltem intendatur „ ut bona amato, & ad eum referatur. *Ad* 2. est inna- „ tum appetitu necessario, sicut est innatus appetitus con- „ servandi vitam, & tamen potest appetitus elicitus libere „ contravenire, & pro patria vitam immolare ; imo „ quandoque homo illius non recordari. *Ad* 3. amat gra- „ tis sine alia mercede temporali, non tamen sine æterna, „ & supernaturali. *Ad* 4. N. propositiones solum loquun- „ tur de statu habituali, excludente omnem spem, & de- „ siderium beatitudinis, non de actuali. 1. enim est : *da-* „ *tur habitualis status amoris Dei, qui est charitas pura,* „ *& sine ulla admixtione motivi proprii interesse.* Maxi- „ me cum spes & timor tempore tentationis sæpe videan- „ tur necessario requiri contra lapsum. Actum amoris, „ quem S. Xaverius rhythmo Lusitanico composuit, & „ Pet. Possinus fidelissime in latinum vertit, habet R. D. „ Amort : *si cesset inferni metus, tollatur & spes gloriæ,* „ *ego &c. gratis merentem diligam.*

„ Q. 2. An detur actus bonus distinctus a Charitate.

„ *Nota.* Quesnellus cum nonnullis vult, nullum „ dari actum positive, aut negative bonum, nisi solum „ amorem Dei perfectum, reliquos omnes esse peccata, ut „ in *Trutina sua* Viva docte declarat ex prop. 47. 48. 49. „ &c. Pasch. Quesnelli.

„ ℞. *Datur actus intermedius inter peccatum,* „ *& amorem Dei.* Nam 1. datur supernaturalis „ actus spei, Religionis &c. 2. naturalis actus mi- „ sericordiæ erga indigentem, pietatis erga pa- „ rentes, obedientiæ erga præpositum militiæ,

„ justi-

„justitiæ erga creditorem solvendo debita, actus Romanorum & Gentilium fortitudinis &c. 3. Determinate quoad amorem, datur amor concupiscentiæ erga Deum, utique non inhonestus etiam se solo, amor moderatus sui, amor proximi propter se, quin referatur ad bonitatem Dei absolutam actu, aut virtualiter: ideo 4. damn. est prop. 7: ab Alex. VIII. *omnis actio humana deliberata est Dei dilectio vel mundi; si Dei, charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est*, & 13. *Si quis etiam intuitu æternæ mercedis Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet Beatitudinis operatur:* idem habet 10. denique hæc sententia proscripta est a famosa Bulla: *Unigenitus* Clementis XI.

„*Dices* 1. Bulla: *Unigenitus* est solum Constitutio regni, vel Ecclesiæ simplex, non *dogmatica*, quæ sit regula fidei. 2. Ideo jure *appellarunt* aliqui ad Concilium futurum generale; maxime cum aliud sit Pontificem esse infallibilem, aliud sedem Apostolicam esse infallibilem.

„℟. *Ad* 1. N. habet enim omnia requisita ad Constitutionem dogmaticam: materiam videlicet pertinentem ad fidem, auctoritatem Pontificis ex Cathedra, & consensum Ecclesiæ quoad majorem partem, cum eandem receperint per Europam Episcopi 800. Universitates 90. Generales Ordinum 60. Curati ultra 200000. ceteris per orbem tacite consentientibus: specialiter autem in Gallia ultra 100. Episcopi & Archiepiscopi, 19. Academiæ, 300. Capitula 43000. Parochi, millia complura domorum Religiosarum non computatis 1356. Abbatiis, ut collegere Danes, & Collet *Inst. Theol.* sicut de Jansenio Platellius *p.* 2. *Theol.* P. Petitdidier Ord. S. Bened. 1727. P. Spreng. S. J. *Bulla Unigenitus vindicata &c.* contra Dupin & Launoium. *Ad* 1. N. appellantibus istiusmodi jamdudum intentatum est Anathema a Concilio Ephesino &c. quatuor autem appellantium classes numerat Ecclesia: *Pelagianorum* sæculo 4. *Michaelis Cæsenatis* Monachi Sæculo 14. *Lutheri* Sæculo 16. quatuor Episcoporum *Jansenistarum*: denique inter Papam ex Cathedra docentem, & Sedem Apostolicam non datur distinctio.

„**Q. 3. An detur actus vitæ æternæ meritorius sine charitate.**

„℟.

„℞. Inter 4. sententias, quas refert Layman L. 2. „tr. 3. c. 1. & Sporer, valde probabilis videtur illa, „quod actus salutaris debeat esse vel *actus amoris perfecti*, „*vel ab hoc formaliter aut virtualiter influente imperatus*, *e.g.* intentio gloriæ Dei propter se dilecti debet in „actum obedientiæ per se, aut per virtutem a se relictam „influere, ut per hunc homo justus mereatur gloriam. „Ita *Bellarminus*, *Layman cum* 7. *aliis*, qui dicunt es- „se communiorem. 1. Quia opus debet esse proportio- „natum præmio, quod consistit in amore Dei fruitivo. „2. Homo iis actibus meretur gloriam, quibus meretur au- „gmentum gratiæ sanctificantis: sed iis actibus hoc mere- „tur, quibus producendis concurrit habitus Charitatis. „3. Gal. 5. *In Christo valet fides, quæ per Charitatem* „*operatur: coronam promisit diligentibus se: omnia* „*in gloriam Dei facite &c.*

ARTICULUS II.

De Vitiis Religioni oppositis.

408. Ex dictis ante n. 343. primum præceptum, prout est affirmativum, pro materia propria habet actus Religionis, qua cultus Deo debitus exhibetur. Objectum materiale Religionis sunt actus in- & externi, quibus creatura rationalis testatur Dei excellentiam; formale est specialis honestas in eo, quod Deus tanquam supremus Dominus propter infinitam excellentiam suam colatur a creatura rationali. Actus immediatus ac primarius Religionis est *Devotio*, quæ est promta voluntas, qua nos paratos Deo offerimus, ad ei serviendum, & ea omnia præstanda, quæ ad illius honorem & cultum pertinent; hac enim animi submissione infinitam Dei excellentiam profitemur & veneramur. Inde alii actus Religionis oriuntur, quibus Deus secundum se, ac directe colitur, v.g. *Oratio*, *Adoratio*, *Sacrificium*, *Observatio voti aut juramenti*, *Usus Sacramentorum* &c.

„ *Quæritur* 1. Quid & quotuplex Adoratio.

„℞. 1. Sicut *gloria* laudi verbali addit notitiam, „diciturque *vera cum laude notitia*; ita *Adora-* „*tio*, honori, facto externo constanti, superaddit sub- „missionem internam tanquam formam, erga alienam ex- „cellentiam tanquam conditionem essentialem, definitur- „que: *actio externa protestativa submissionis internæ er-*

ga

„*ga alterius excellentiam*, cujus potissimum tum reci-
„piendæ, tum exhibendæ capaces sunt substantiæ intel-
„lectuales, ut sunt Deus, Angeli, Sancti, & homo
„viator.

„℞. 2. *Divisio* fit in 4. membra. 1. adoratio seu „*cultus latriæ*, qui in objectum fertur ratione excellentiæ „cujusdam increatæ; hic soli Deo convenit. 2. *Hyperduliæ*, qui in excellentiam quandam creatam, sed eminentem „fertur: hic debetur Matri Dei. 3. *Duliæ*, qui attingit prærogativam sanctitatis supernaturalis: hoc Sancti „coluntur. *Politiæ*, qui debetur ob naturales dotes e. g. „Principibus, Majoribus &c, 4. *Subdivisio* fit in cul- „tum *absolutum*, qui objecto ob propriam suam excellen- „tiam exhibetur, & *respectivum*, qui objecto tribuitur „ob respectum, quem habet ad alterum, e. g. exhibetur „quidem famulo, imagini &c. in hac tamen non sistit, „sed ad personam relativam refertur, e. g. herum, Pro- „totypum &c.

„*Coroll.* 1. Adorationem in communi neutiquam „soli Deo tribui. 2. Dæmonibus tamen, damnatis &c. „non posse licite exhiberi; cum sint inimici Dei, & re- „probi. 3. Laudem & honorem posse alicui exhiberi ob „prærogativas quascunque, etiam secundarias, adoratio- „nem vero solum ad supremam in objecto prærogativam „dirigi. 4. Imaginem alicujus eadem specie cultus respe- „ctivi coli, qua persona colitur cultu absoluto, e. g. ima- „gines Christi cultu respectivo latriæ, imagines B. V. hy- „perduliæ, imagines Sanctorum duliæ &c.

„Q. Quæ adoratio in specie tribuenda.

„℞. 1. *Humanitas Christi Domini*, considerata ut „conjuncta Verbo, colitur adoratione latreutica, absolu- „ta quidem, sed simultanea cum Verbo, seu *coadoratio- „ne*: idem est de speciebus Panis & Vini in Eucharistia, „ut sensus sit: Humanitas *ut terminata a Verbo*; species „*ut unitæ* Christo coadorantur: ita Vasquez *opusc. spec.* „*de cultu adorationis.* *Ratio* 1. illud coadoratur, quod „colitur ut aliquid alterius instar partis: 2. Epiphanius „ait: *Humanitas non tam adoratur, quam coadoratur.* „Quare considerata separata a Verbo nec colitur latria; „quia non continet excellentiam increatam per se; nec „Hyperdulia; quia cum ut juncta Verbo adoretur cultu „superiore, non decet, ut sit objectum cultus inferio-

„ris ; sacrificium tamen Humanitati nunquam offertur; „quia hoc considerat solam rationem supremi dominii, & „soli personæ, supposito &c. non composito tribuitur. „Ita Vasquez & Palao.

„℞. 2. *Sanguis Christi* in terris relictus probabi- „lius adoratur solum latria respectiva, quamvis in supe- „riore ordine, quam *Crux Christi*, *Corona spinea* &c. „ob unionem hypostaticam olim habitam cum Verbo; cum „Crux sit tantum sanctificata a Christo per contactum. „Ita Suarez, Lugo cum communiore. *Ratio:* illud „adoratur latria solum respectiva, quod non est pars, aut „quasi pars suppositi Theandrici, sed habet solum pecu- „liarem respectum ad illud: sed talis est Sanguis relictus „& Crux Christi &c. neque enim retinet de facto unionem „hypostaticam, neque videtur reassumendus denuo ab Hu- „manitate; sed postquam satis ad solatium nostrum in „terra conversatus fuerit, vel igne consumetur, vel in „alia corpora convertetur. Certe illud: *quod Verbum „semel assumsit, nunquam dimisit*, solum concernit par- „tes primarias, & notabiles. *Porro* hic cultus respecti- „vus debetur Cruci Christi tam originariæ, quam ecty- „pæ, modo hæc ultima assumatur *immediate ad Chri- „stum* ipsum exhibendum & non tantum ad repræsentan- „dam crucem originariam, utpote quæ non habet in se ex- „cellentiam increatam.

„℞. 3. Reliquiæ Sanctorum & imagines *eorum* co- „luntur dulia respectiva; quamquam in genere suo majo- „rem gradum mereantur Reliquiæ Corporis Sancti; cum „olim fuerit pars illius. Ita Lugo, Palao &c. quia hæ „coluntur propter personam, quæ in his ultimato, & „magis honoratur: *nam propter quod unumquodque ta- „le, illud magis tale*, ut adeo cultus *intrinsece* termine- „tur tam ad imaginem &c. quam ad Sanctum, sed modo di- „verso: quæ explicatio videtur præferenda explicationi „*Suarezii*, qui putat, Sanctum esse solum terminatum „extrinsecum: & Vasquezii, qui defendit, cultum ex- „ternum duntaxat ad imaginem dirigi, & internum ad „Sanctum. Ceterum ad licitum alicujus personæ vel re- „liquiarum cultum requiritur *certitudo saltem late talis* „de sanctitate personæ, & veritate reliquiarum, eaque „*proportionata cultui*, ut sit certitudo publica per ca- „nonizationem Ecclesiæ, aut generalem approbationem „Sanctitatis, aut authentizationem Episcopi *ad cultum*

„*publi-*

„*publicum*, ut e. g. possit nomen Sancti Litaniis inseri, „ejus imago imponi Aræ, in quo fit Sacrificium, Missæ „celebrari in honorem illius &c. Et certitudo privata „*ad cultum privatum*, ut e. g. possint ad eum privatim „preces dirigi, ejus imago (sed sine radiis vel aureolis) „in cubiculo coli, dies obitus jejunio honorari, gestari „ejus Reliquiæ &c.

409. *Oratio* est mentis in Deum elevatio, per quam vel mala deprecamur, vel bona nobis, aliisque petimus, vel Deo benedicimus. Ita Ven. *P. Canisius ex S. Joanne Damasc.* Hæc ut fructuose fiat, requirit saltem aliquam intentionem laudandi Deum; alias esset pure materialis, qualis solet esse in dormiente aut ebrio. Vide *La Croix* p. 4. n. 1341. Porro aliqua oratio homini viatori absolute necessaria est. Hinc Lucæ II. *Petite, & dabitur vobis.* Quo autem determinato tempore teneamur orare ex præcepto Religionis, certo statui non potest; necesse tamen est, ut non nimis diu ab oratione desistamus. *Laym.* L. 4. t. 1. c. 1. n. 3. cum *S. Thom. Suar.* & aliis. Hoc sensu explicatur illud Luc. 18. *Oportet semper orare, & non deficere.* Per accidens obligamur orare, quando gravis tentatio non aliter superanda est in qualibet gravi necessitate publica aut privata, præsertim in periculo mortis &c. Denique iis, qui multis distractionibus in oratione obrui solent, suadendum, ut præmittant bonam intentionem laudandi Deum, una cum humili protestatione contra distractiones; rogent Deum, ut mundet cor ab omnibus vanis & alienis cogitationibus; hoc modo oratio non fiet in peccatum. Hæc regula desumitur ex illo Eccl. 18. *Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum.* Sub oratione meminerit orans, cum, & coram quo loquatur, & facile resistere poterit distractionibus. Prout hoc præceptum est negativum, præter vitia Fidei, Spei, & Charitati opposita, prohibet adhuc vitia Religioni opposita; alia quidem opponuntur per *excessum*, ut superstitio, quæ est falsa religio, vel vitiosus cultus veri aut falsi Numinis. *Taberna* t. 3. c. 12. Hic tamen excessus non est secundum quantitatem cultus absolute; quantumcunque enim homo colat Deum, minus est, quam ei debeatur, sed excessus est vel secundum objectum, si alius ut Deus colatur, qui Deus non est: vel secundum modum & circumstantias, si verus Deus colatur modo indebito. *S. Th.* 2. 2. q. 92. Ideoque superstitio est vel

Digitized by Google

cultus falsus, aut superfluus Deo, vel cultus indebitus creaturæ exhibitus. Alia opponuntur per *defectum*; hæc ad irreligiositatem pertinent. *Omnes superstitiones* (ait S. Th.) *intelliguntur prohiberi in hoc, quod dicitur: non habebis Deos alienos coram me.*

§. I.

Principia de Superstitione.

410. *Princip. I.* Superstitio (prout est falsa religio ob excessum ex parte modi colendi verumDeum) vel est *falsus* cultus Deo exhibitus, quem *S. Thom.* etiam vocat *perniciosum*; hic committitur 1. Si quis hodie Deum coleret per circumcisionem, immolationem Agni Paschalis, sacrificia, aut ceremonias Judaicas; hæc enim significant, Filium Dei necdum esse incarnatum, & gratiam futuram per Christum, quæ tamen jam exhibita est. *Laym.* L. 4. t. 10. c. 1. n. 2. Hoc est peccatum ex se grave; quia omnis falsitas, & omne mendacium in materia Religionis Deo injuriosa, & maxime perniciosa est. *S. Aug.* L. de mend. c. 10. 2. Si Laicus tanquam publicus Minister Ecclesiæ, v. g. tanquam Sacerdos sacrificet, absolvat &c. 3. Si quis falsas Reliquias publico cultui exponat: item si quis fingat, miraculum factum esse per aliquam imaginem, aut se habuisse has vel illas revelationes, sive ad lucrum faciendum, sive ad devotionem augendam: item si Sacerdos per excommunicationem ab Ecclesia præcisus Sacramenta administret. *Laym.* l. c. n. 4. Hæc sunt peccata ex genere suo mortalia. 4. Si quis ad movendum populum fingat, aliquam historiam vel miraculum reperiri in sacra Scriptura. Et hæc superstitio ex genere suo est mortalis; primæ enim Veritati irrogat injuriam, & Religionem fundat in mendaciis, enervat, vel certe in periculum adducit auctoritatem Ecclesiæ: aperit viam etiam vera miracula negandi &c. Juxta *Less.* L. 2. c. 43. dub. 1. *Busemb.* L. 3. t. 1. c. 1. dub. 1. & alios sæpe excusat a mortali ignorantia & simplicitas in ultimo casu.

411. Superstitionem, prout est cultus superfluus, committit, qui Deum colit modo ab Ecclesia non approbato, atque ab ejus praxi plane alieno, v. g. qui nollet orare, nisi ante Solis ortum, aut nonnisi candelis accensis tali ordine, colore & numero positis: vel qui tantum vellet audire Missam Sacerdotis, qui vocatur Joannes, qui habet staturam Christi &c.: item quæ non vult nere die Sabbati in honorem Beatæ Virginis, cum tamen alia

opera

opera servilia eo die peragat: item qui adderet in Missa novas, & ab Ecclesia non approbatas Collectas, plures genuflexiones, cruces &c. quam ordinatæ sunt ab Ecclesia. Hæc tamen, si absit grave scandalum aut contemtus, & fiant ex simplicitate, sunt venialia; tum quia materia est levis, & actio ex se non mala; tum quia sæpe ipsa simplicitas & ignorantia excusat. Ita *Laym.* l. c. n. 5. cum *Lessio.* Quod si vero cultus vel actio non tantum vana sit, sed ex se mala, v. g. si quis intenderet Deum colere immolatione hominis, oblatione rei furtivæ, cantu turpium verborum in templo, & ad lasciviam provocante &c. sic non est excusandus a mortali. *Laym.* l. c. n. 5. cum *Suarez*, *Sanch.* L. 2. c. 37. n. 7. Regula generalis est: Toties superstitio committitur cum pacto saltem implicito, quoties adhibentur ad quemcumque effectum media impertinentia, vana, & manifeste falsa ac improportionata. 2. Quoties ex se quidem bona ac sancta, si tamen habeant circumstantias, vel ceremonias vanas, & inutiles ad effectum exspectatum admixtas. 3. Si totum bonum sit ac sanctum, si tamen effectus certa cum fiducia ab ipsa rei virtute extrinseca infallibiliter, & non principaliter a Deo exspectetur. *Ratio* est; quia certa vis hujus vel illius effectus producendi neque ex natura rei, neque ex institutione Dei, neque Ecclesiæ inest: ergo aliunde peti censenda est; atqui nec a Deo, nec ab Angelo bono: ergo ab illo, qui se transfigurat in angelum lucis, ut sub pietatis specie decipiat. *Sporer* t. 2. in prim. præcept. c. 9. n. 27. cum *Suar. Less. Delrio* L. 3. disq. mag.

412. *Princip. II.* Superstitio (prout est vitiosus cultus ex errore circa objectum, quatenus non verus, sed falsus Deus colitur) tres continet species: Idololatriam, divinationem, & vanam observantiam. *S. Thom.* 2. 2. q. 92. a. 2. I. *Idololatria* est cultus, sive servitus, quæ soli Deo debetur, alicui creaturæ exhibita. *Laym.* c. l. c. 2. n. 2. Alia est *materialis*, vel *simulata*, dum quis sine affectu interno colendi ex solo metu mortis creaturæ cultum latreuticum exhibet. Est mortale peccatum; quia est mendacium graviter perniciosum contra religionem, sæpe etiam contra obligationem gravem profitendi fidem externe. *Azor.* p. 1. L. 9. c. 11. Hæc in foro interno ab excommunicatione immunis est; quia fides in corde retinetur. Vide n. 350. Alia *formalis*, quæ subdividitur in perfectam, & imperfectam. *Formalis perfecta* est, quando quis cultum divinum exhibet creaturæ, v. g. idolo, cui

Digitized by Google

falso credit inesse divinitatem: hæc est conjuncta cum infidelitate. *Imperfecta* dicitur, dum quis sciens creaturæ nullam inesse divinitatem, ei tamen divinum honorem exhibet vel ex odio in Deum, vel ex desiderio aliquid ab idolo, dæmone, vel alia creatura obtinendi. Hæc est peccatum gravissimum; includit enim insignem Dei contemtum, & majorem malitiam voluntatis, quam idololatria perfecta, quæ secum trahit aliquam licet culpabilem ignorantiam. *Laym.* l. c. n. 5.

Hic quoque notandum est, nullo modo idololatricum esse apud Catholicos cultum sacrarum imaginum, ut olim contendebant Iconomachi damnati in VII. Synodo Gener. sive Nicæna secunda anno 787. Constantinopoli incoata, & deinde Nicæam Bythiniæ translata sub *Hadriano I.* & in *Conc. Trid.* Sess. 25. in Decreto de Invoc. & Vener. & Reliquiis Sanctorum, & sacris Imag. in quo statuit, *imagines Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas & retinendas, eisque debitum honorem & venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus, propter quam sint colendæ; vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda; veluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant: ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur.* Hinc etiam merito damnata est ab *Alexandro VIII.* propositio 25. *Dei Patris simulacrum nefas est Christiano in templo collocare.* Cum enim Scriptura testetur, Deum frequenter sub figura corporea apparuisse, uti Genes. 3. Exodi 33. & Daniel. 7. Pater æternus in figura Senis sedentis, Matth. 3. Spiritus sanctus sub specie columbæ apparuit; hinc non est indignum Deo, hanc Dei apparitionem in imaginibus exprimere. Alias imagines Dei sub figura nullibi in Scriptura expressa improbat Ss. D. N. BENEDICTUS XIV. Tom. I. Bullarii ad Episcopum Augustanum pag. 560. Neque superstitiosus est in Ecclesia Dei cultus Sanctorum; siquidem iis non impendatur cultus latriæ, neque eos invocemus, aut colamus tanquam supremos Dominos, sed amicos supremi Domini Dei; sic Josue adoravit Angelum, Josue 5. idem fecere Abraham & Lot. Genes. 18. & 19. Idem decernit *Synodus* V. Act. 1. Sess.

25.

25. Hinc recte damnata est ab *Alex. VIII.* propos. 26. *Laus, quæ defertur Mariæ, ut Mariæ, vana est.* Merito enim ex perpetuo usu & traditione colimus B. Virginem cultu hyperduliæ non tantum propter dignitatem ineffabilem Deiparæ, sed etiam propter abundantiam gratiarum, quæ Sanctos omnes antecellit; sic Archangelus Gabriel B. Virginem, antequam superveniente Spiritu sancto conceperit Filium Altissimi, salutavit *gratia plenam, benedictam in mulieribus*; quæ insignis laus manifeste Mariæ ut Mariæ attributa est: vana proinde sine gravi injuria & temeritate dici nequit.

413. *Adverte* I. Signa cultus exterioris alia sunt propria latriæ soli Deo tanquam supremo Domino debitæ, v. g. offerre sacrificium, erigere templa & altaria: ita *S. Aug.* L. 20. contra Faustum cap. 21. ait: *Nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum, quamvis in memoriam MM., constituimus altaria. Ratio est*; quia talia signa ex communi hominum usurpatione tantum instituta sunt ad protestandam supremam Dei excellentiam. Alia sunt indifferentia, ut capitis inclinatio, genuflexio, incensum, quæ determinantur ad certum cultum ex intentione agentis; hæc enim si fiant Deo, pertinent ad cultum latriæ; si B. Virgini, ad hyperduliam; si Sanctis, ad duliam: si Regi, vel alteri homini, ad cultum mere politicum. Ad quem autem cultum hujusmodi signa hic & nunc referenda sint, plerumque ex circumstantiis determinatur.

414. *Adverte* II. Idololatriam non committit, qui in theatro ritus Gentilium repræsentat, thus offert ficto idolo &c.; ex circumstantiis enim constat, hæc non fieri ex animo colendi, sed potius illudendi, aut pure repræsentandi.

415. *Adverte* III. Qui proprio sanguine, aut aliter se dæmoni subscribit, speciem idololatriæ committit: item qui ejus dictis fidem adhibet firmam; excipe tamen ea, quæ per exorcismos coactus edicit; quanquam ne tum quidem facile credendum sit, si dicat, hanc vel illam esse sagam, Titium hæc vel illa peccata commisisse &c. *La Croix* L. 3. p. 1. n. 24. ibidem cum *Gobat* ait, quod, si desint indicia alia, non liceat incarcerare aliquem a dæmone accusatum. Porro quæ liceat ex dæmone quærere, vide apud *Sanch.* L. 2. c. 42. *Delrium* &c.

416. II. *Divinatio* (prout hic sumitur) est significatio occultorum ex pacto cum dæmone. *Delrius* L. 4.

disq. mag. c. 2. q. 1., *Laym.* l. c. c. 3. n. 1. Dicitur 1. *Significatio*; quia non consistit in sola notitia interna, sed verbis, vel aliis signis exterioribus perficitur. Unde ex diversitate signorum variæ oriuntur species divinationis. 2. *Occultorum*, hoc est, procul remotorum ab humana cognitione, sive ea sint præsentia, sive præterita, sive futura. 3. *Ex pacto cum dæmone*: sic differt tum a prophetia, quæ dependet a revelatione Dei, tum a naturali conjectura, quæ a scientia physica, & humana observatione gignitur. *Pactum expressum* fit vel verbis, & expressa dæmonis invocatione, vel saltem explicito proposito ac voluntate aliquid a dæmone discendi, ut ait *Laym.* L. 4. t. 19. c. 3. n. 2. vel factis, aliquid usurpando, aut agendo, in quo scis, vel existimas, dæmonem respondere, & cooperari. Hæc divinatio semper est peccatum mortale ex genere suo; cujus malitia in eo consistit, quod homo ad assequendam occultorum notitiam non ad Deum, sed ad ejus infensissimum hostem diabolum se conferat, quod in diaboli honorem, summam vero Dei contumeliam & contemtum cedit; unde homo quodammodo apostasiæ, & læsæ Majestatis divinæ reus efficitur. *Laym.* l. c. n. 1. *Pactum implicitum* vel *tacitum* est, quando quis intendit aliquid scire per signa aut facta, ex quibus tamen exspectata notitia occultorum nec naturaliter haberi, nec etiam a Deo vel bono Angelo sperari potest. Etiam hæc divinatio per tacitum pactum ex genere suo est peccatum mortale; fit vero veniale 1. propter ignorantiam saltem non crassam & affectatam; licet enim hujus quoque divinationis malitia secundum se gravis sit, non tamen ut talis omnibus apparet, ut in pacto expresso. 2. Propter imperfectionem actus, quando certa fides non adhibetur, sed tantum timor aut suspicio concipitur eventus secuturi. 3. Si quis levitatis aut joci causa per vanum signum inquirat rem occultam. Ita *Babenst.* t. 5. d. 2. a. 4. n. 23. cum *Sanch. Laym.* l. c. ibid. additur: propter parvitatem materiæ superstitio, si serio fiat, non potest excusari a mortali; quia includit formalem Dei contemtum; idem maxime tenet in pacto expresso.

417. III. *Vana observantia* est applicatio medii improportionati, sive naturaliter non connexi, nec a Deo aut Ecclesia instituti ad consequendum aliquem effectum, v.g. sanitatem, pecuniam &c. Convenit cum divinatione per hoc, quod pariter nitatur pacto vel expresso, vel tacito cum dæmone: differt ab illa, quod ordi-

netur

netur ad habendum effectum externum, divinatio vero ad cognoscenda occulta. Huc pertinet *magia superstitiosa*, quæ est ratio efficiendi mira opera ministerio dæmonis per signa ab eo instituta, ut ait *Laym.* l. c. c. 4. n. 1. differt a magia naturali, quæ est ratio patrandi mira per applicationem naturaliter agentium sine ministerio dæmonum. Si effectus magiæ cedat in damnum proximi, vocatur *maleficium*: si ad excitandum carnalem amorem, vel ad odium, vocatur *philtrum* seu *veneficium*. Vanæ observantiæ, si vel invocationem diaboli, vel pactum implicitum cum eo contineant, vel si proximo graviter noceant, aut ad alium finem graviter malum ordinentur, sunt peccata mortalia, imo, per se loquendo, etsi pactum tantum implicitum intercedat; sæpe tamen tunc excusat ignorantia saltem non crassa & affectata, actus imperfectio, & bona fides, ut n. præced. dictum. *Babenst.* l. c. n. 64. cum *Filliuc.*

Casus I.

De Superstitione, prout Deum respicit.

Arbogastus inopia pressus, orationem (ut vocant) S. Christophori ad accipiendam pecuniam persolvit, hac non impetrata, adhibet orationem S. Coronæ. Idem ad accelerandam amico suo mortem, per plures dies orat Psalmum 108. *cum vero is sanus persisteret, clam eum occidere, & omnia bona surripere parat; hoc facinus ut feliciter succedat, vovet dare templo* 20. *imperiales; commisso homicidio & furto, cum inquireretur in auctorem, iterum vovet dare* 10. *imperiales, ne deprehendatur; non deprehensus, adhuc offert* 15. *florenos.*

418. *Q. I.* An oratio Christophoriana, & sanctæ (ut vocant) Coronæ sit superstitiosa. ℞. *Affirm.* Ideoque harum orationum usus nullo modo est licitus; præterquam enim, quod falsissima sit persuasio, S. Christophorum, & S. Coronam (cujus nomen etiam inter Catholicos minus notum hucusque fuit) esse custodes occultorum thesaurorum; ipsæ orationes nihil aliud sunt, quam invocationes dæmonis, ut patet ex ignotis ac barbaris Angelorum nominibus, variis circulis. aliisque superstitiosis circumstantiis ibi præscriptis: accedit, quod ejusmodi modus, petendi pecuniam a Deo, sit contra omnem praxin Ecclesiæ; item maxime inconveniens est, exspectare

a diabolo beneficium, orare, ut Deus per diabolum largiatur pecuniam, ſicut expreſſe in oratione S. Coronæ petitur a ſpiritu theſaurorum, qui per Deum & Coronam adjuratur. Denique Deus manifeſtis pœnis noſtro adhuc tempore ejusmodi ſuperſtitioſos homines ſolet punire.

419. *Q. II.* An Arbogaſtus peccaverit recitando Pſalmum 108. ex fine, ut amicus moreretur citius. ℞. *Affirm.* Tum quia nullibi legitur, a Deo huic Pſalmo inditam eſſe vim, alteri accelerandi mortem; tum quia ipſe finis ex ſe graviter malus eſt. Eodem modo ſuperſtitioſum eſt, legere Miſſam Defunctorum, ſive Requiem pro vivo ad ipſius interitum. Vide c. *Quicumque* 13. cauſa 26. q. 5.

420. *Q. III.* An peccaverit vovendo. ℞. Primo voto peccavit graviter; quia per hoc imploravit opem divinam ad committenda gravia peccata, quod non eſt colere, ſed blasphemare Deum. Secundo voto non peccavit; quia ſicut licet implorare Deum ad avertendum quodcunque malum imminens, ita etiam ad hoc, quamvis ex peccato proveniens. Quoad tertium pariter non peccavit, ſi præciſe obtulerit ex ſuo 15. flor.; quia ſuppoſita cæde evaſit periculum imminens; ſecus, ſi ex ea intentione, quod Deo ſpecialiter adjuvante commiſerit peccatum, ideoque ſe gratum illi velit exhibere; quia hoc idem eſſet ac Deum profiteri tanquam primarium auctorem, & adjutorem feliciter commiſſi peccati, quod itidem non caret blasphemia.

421. *Ad ſimiles caſus reſolvendos obſerva* I. Non eſt ſuperſtitioſum, Sacra aut orationes certo numero offerre, ſi id fiat in honorem myſterii, quod pie in Eccleſia colitur, v. g. quinque Sacra legi curare in honorem 5. ſacrorum Vulnerum, hæc non eſt ſuperſtitio, ſed laudabilis devotio; ſuperſtitioſum tamen eſt, præciſe certo ac determinato numero orationum aut Sacrorum effectum adſcribere.

422. II. Bibere benedictionem S. Joannis, non eſt ſuperſtitioſum; quia per hunc potum ſignificatur deſiderium mutuæ charitatis chriſtianæ, quam tantopere commendavit S. Joannes; vel ſignificat votum, ut hauſtus ſit innoxius, ſicut S. Joannes venenum innoxie bibit: ſecus ſi quis per potum intenderet colere S. Joan.

423. III. Jejunare die Paſchæ, non comedere de de capite animalis feſto Decollationis S. Joannis, aut non comedere aſſaturam feſto S. Laurentii, per ſe loquendo ſuper-

superstitiosæ devotiones sunt. *Ratio* 1. est; quia Ecclesia etiam ipso tempore Quadragesimæ dies dominicos a jejunio excipit, & per annum Vigilias in Dominicam incidentes solet anticipare: ergo etiam non videtur approbare jejunium die sancto Paschæ. *Ratio* 2. ; quia ejusmodi heteroclitæ devotiones sunt contra omnem praxin Ecclesiæ, & prorsus nihil conferunt ad honorem Dei, ac Sanctorum. *Babenst. L. c. n.* 5. Plerumque tamen peccaminosæ non sunt ; quia potius ex errore judicii, quam malitia voluntatis proveniunt, aut ex speciali mortificatione licet indiscreta suscipiuntur. *Sanch. L.* 2. *moral. c.* 37. *n.* 10.

424. IV. Orationes S. Birgittæ (ut vocant) vi quarum promittitur, ut, qui per annum eas recitaverit, non sit moriturus subitanea morte, aut ante mortem visurus sibi apparentem B. Virginem, aut non sit æternum damnandus, quamvis videantur sanctæ, superstitione non carent, si cum certa credulitate & firma ac infallibili spe recitentur; tum quia falso adscribitur talis vis ejusmodi precibus ex putatitia revelatione S. Birgittæ facta; tum quia per hanc inanem fiduciam tollitur timor Dei, homines retrahuntur ab usu Sacramentorum, audacius peccant, orationi vim tribuentes infallibilem a Deo non promissam. Idem sentiendum de illis precibus, crucibus &c. vi quarum aliqui certo sperant, se fore invulnerabiles, invisibiles &c.; quia isti effectus per tales preces & sine temeritate petuntur & exspectantur a Deo, nec etiam aliunde naturaliter sequuntur: ergo procul dubio oriuntur a diabolo, qui hac ratione homines in ausus temerarios inducit, & petita facit non sine ingenti suo lucro. Pariter superstitiosum est uti textibus S. Scripturæ, eosque recitare pollice inserto manui dexteræ ad reddendos canes mutos.

425. V. Bene instruendi sunt rudes, quomodo adhibendæ sint res alioquin sacræ : 1. Ne mediis de se bonis, sacris ac licitis in Ecclesia admisceant ceremonias ac circumstantias vanas, ac inutiles ad effectum exspectatum. 2. Ut applicent res in Ecclesia usitatas, v. g. ceram, aquam vel salem benedictum, imagines contactu Ss. Reliquiarum sacratas una cum humili deprecatione & fiducia in Dei bonitate, non vero certa cum fiducia exspectent ex ipsis rebus, nec adscribant infallibilem effectum soli virtuti ejusmodi rerum, tanquam ex opere operato. Vide *Jansen. P.* 1. *casu* 65. *n.* 11.

Casus *de Divinatione.*

Asterius nuper somniavit, se in templo a cane vulneratum iri, ac propterea sequenti die dominica non audivit Sacrum: Idem anxie semper timens, ex Astrologis & cingaris fata sibi impendentia quærit; sæpe etiam sortibus divinatoriis uti consuevit, simul tamen protestatur, se nullam cum dæmone societatem intendere.

426. *Q. I.* Quænam sint præcipuæ divinationis species. ℞. 1. Divinationis per invocationem sive pactum expressum cum dæmone novem præcipue numerantur species, imo tot, quot sunt modi, quibus dæmon solet revelare occulta. 1. Vocatur *Præstigium*, quando dæmon respondens apparet sub forma hominis, aut capri, aut felis &c. corpore vel aliunde asportato, vel ex aere compacto, vel tantum ficte illudendo sensui. De quibus vide *Delrium*. 2. *Divinatio per somnia*, dum in somnio exspectatur revelatio occultorum a dæmone. 3. *Necromantia*, dum adhibito sanguine certisque carnibus & aliis signis evocati mortui videntur resurgere, loqui, ac docere ignota. 4. *Pythonismus*, quando diabolus per homines arreptitios occulta manifestat. 5. *Geomantia*, dum dæmon docet per signa apparentia in corporibus terrestribus, v. g. in ligno, metallo &c. 6. *Hydromantia*, dum per signa apparentia in aqua. 7 *Aeromantia*, dum per signa apparentia in aere. 8. *Pyromantia*, quando per signa apparentia in igne. 9. *Aruspicium*, dum per signa apparentia in intestinis animalium immolatorum dæmon docet occulta. Hæ species materialiter tantum differunt, & quælibet est graviter peccaminosa juxta n. 416.

427. ℞. 2. Species divinationis per pactum implicitum juxta *Layman* l. c. c. 3. n. 5. &c. præcipuæ sunt. 1. *Astrologia judiciaria*. 2. *Physiognomia*. 3. *Divinatio per somnia*. 4. *per sortes*.

428. *Q. II.* An Asterius graviter peccaverit omittendo sacrum die festo propter somnium. ℞. Per se loquendo peccavit graviter; ut patebit ex seqq. Somniorum quatuor sunt genera: 1. alia sunt *naturalia*, quæ oriuntur ex causis naturalibus, v. g. ex occupationibus ante somnum habitis, vel ex temperamento, commotione humorum, constitutione corporis &c. Ex his conjectare complexionem corporis, præsentem valetudinem aut morbum futurum, item bonam vel pravam animi affectionem, non est superstitiosum; inter hæc enim vere inter-

tercedit connexio naturalis. Sic phlegmatici somniant aquas, submersiones, natationes &c. Cholerici ignem, lites, bella, &c. Sanguinei volant, saltant &c. Melancholici somniant spectra, mortes &c. Poetæ in somno carmina pangunt.

2. Alia *casualia*, quæ ex diversa specierum phantasticarum combinatione oriuntur; his firmam fidem dare vanissima superstitio est, hoc ipso, quod sint casualia. Præsertim superstitiosa divinatio foret, siquis ex somniis naturalibus aut casualibus prædiceret futura contingentia libera, aut ea prædicentibus crederet; talia enim somnia nec connexionem naturalem, nec vim a Deo inditam habent, futura contingentia præsertim libera significandi. Non tamen videtur peccare mortaliter, qui propter somnium præcedens ponit vel omittit aliquam actionem *indifferentem* præcise ex timore mali in somnio ostensi, v.g. si quis omittat navigationem, eo quod somniaverit, se altero die submergendum; quia talis potius ex simplicitate aut levitate animi, sive nimia timiditate omittit, ad quod aliunde non obligatur, aut aliquid de se indifferens operatur, ut evitet malum, quod somnium minatur, non tamen omnino credit, rem in somno ostensam esse infallibiliter futuram, quia in somnio ostensa fuit, sed quia aliunde evenire potest. *La Croix L.* 3. *p.* 1. *n.* 10. *cum Suarez.* Unde nec peccavit graviter is, qui in somno sæpius admonitus, ut certo in loco terram effoderet, sicque reperiret ollam auro plenam, quamvis fodiendo deceptus inveniret ollam carbonibus refertam. *Tambur. Sporer. t.* 2. *c.* 9. *n.* 19. Is tamen graviter peccaret, qui ita dependeret a somniis, ut plerasque actiones suas secundum illa dirigeret; hoc enim indicaret nimiam ac superstitiosam credulitatem.

3. Alia somnia immittuntur a Deo, ut habetur *Num.* 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum;* &c. 1. & 2. S. Matth. de S. Josepho & Magis ab Oriente. Hisce somniis, si adsint sufficientia signa, ea esse a Deo, adhibenda est fides eo ipso, quod sint a Deo nonnisi vera significante. *Laym. l.* 5. *t.* 10. *c.* 3. *n.* 6.

4. Alia a diabolo hominis phantasiam commovente excitantur. Juxta *Laym. l. c.* his somniis credere est peccatum mortale ex genere suo, quod duplici modo potest committi. 1. Si quis expresse desideret per somnium doceri a dæmone, vel ideo certo corporis situ somnum capiat,

piat, ut aliquid occultum sibi reveletur. 2. Quando ex somnio temere conjectatio fit de effectu libere eventuro aut mere casuali ac fortuito; cum enim somnia non habeant vim naturalem significandi hujusmodi occulta aut futura contingentia; sequitur, ea postulari & acceptari tanquam signa instituta & immissa aliunde: atqui prudenter censeri non possunt fuisse immissa a Deo vel Angelo bono (supponimus enim, non adesse indicia somnii divini) ergo nonnisi a diabolo profecta acceptantur.

429. *Q. III.* Unde possit cognosci, an somnium sit a Deo vel a dæmone. ℞. Certa regula vix potest dari: duo tamen sequentia juvat observare. Juxta *Valentia t.* 3. *d.* 6. *q.* 3. *Primo*, an somnium impellat ad bonum v.g. ad fugam alicujus peccati, ad opus charitatis &c. vel ad malum, vel ad aliquid indiscretum; si ad malum aut aliquid indiscretum, a diabolo est; Deus enim ad malum impellere nequit, cum sit *intentator malorum Jac.* 1. *c.* 13. Si ad bonum, poteris tenere, illud esse a Deo, at cum humilitate & timore; sæpe etiam dæmon *se transfigurat in Angelum lucis.* 2. *Cor.* 11. 14. *Secundo* si quis post somnium se alacriorem & promtiorem sentiat ad bonum, licet prudenter æstimare, somnium esse a Deo: secus si quis se perturbatum & minus promtum ad bonum advertat. In dubio, an somnium sit a Deo vel diabolo, præstat illud tanquam a diabolo immissum vel tanquam omnino casuale contemnere. Vide *Delrium L.* 4. *c.* 1. & 3. *Multos errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis. Eccl.* 5. 6. Hinc *Jerem.* 29. v. 8. *Ne attendatis ad somnia vestra.*

430. *Q. IV.* An sit superstitio ex astris futura prædicere. ℞. Non est superstitiosum ex motu, situ, cursu, conjunctione vel oppositione astrorum, *primo* certo prædicere effectus naturales necessario eventuros, v.g. eclipses. *Secundo* probabiliter prædicere contingenter futuros effectus, v. g. ventos, pluvias, siccitatem, serenitatem, sterilitatem, tempestates. *Tertio* conjectare generatim temperamentum & propensionem naturalem prolis ex aspectu astrorum in puncto nativitatis, quæ tamen conjectura se non extendat ad effectus particulares; propensio enim naturalis cum gratia divina & ope virtutum vinci potest, quæ victoria ex aspectu astrorum prædici nequit. Vid. *Pet. Nav. de restit. C* 2. *n.* 28. & 80. Juxta *Sanch. L.* 2. *Moral. c.* 38. *n.* 29. & *Laym. l. c. n.* 5. qui effectus ejusmodi contingentes, præsertim propensio-

nem

nem hominis majori cum certitudine assevераret, quam ex astris & puncto nativitatis haberi potest, potius committeret peccatum temeritatis ac mendacii, quam divinationis; inclinatio enim & temperamentum hominis non pendet ex solo influxu astrorum, sed multo magis ex materia conceptionis & nutritionis: quid? quod punctum sive momentum illud nativitatis exactissime (ut exigunt ejusmodi Astrologi) & certo deprehendi nequeat ob rapidissimum cæli motum, ut observat *S. Aug. L.* 2. *de doctr. Christ. C.* 22. Alii autem effectus v. g. variæ mutationes aeris licet connexionem cum astris vere habeant, facile tamen per concursum aliarum causarum possunt impediri: ergo. *Quarto. Astrologia judiciaria* prædicens ea, quæ ex sola libertate hominis, vel ex solius Dei arbitrio dependent, superstitiosa & graviter prohibita est. *Prob.* 1. ex *Jerem. c.* 10. *v.* 2. *Juxta vias gentium nolite discere, & a signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes.* Vide C. 4. *Deut.* & C. 47. *Isaiæ.* Item C. 1. *causa* 26. *q.* 3. Item Bullam Sixti V. anno 1586. contra Astrologiam judiciariam editam, quæ incipit: *Cæli & terræ.* Hæc ars prohibetur in *Conc. Tolet.* 1. *Can.* 16., *in Conc. Mediol.* 1. *P.* 1. *tit. de mag. artibus.* Vide *Pontas V. Astrologia.* Hinc graviter peccant 1. qui ex *astrologia revolutionum* certo conantur prædicere totius anni belli pacisque vicissitudines, mortes Principum &c. 2. Qui ex *astrologia Genethliaca* sigillatim prædicunt homini in vita eventura, v. g. matrimonium cum hac persona, hoc numero infortunium &c. 3. Ex *astrologia electionum,* quid in singulis actionibus agendum vel omittendum, v. g. hac hora manendum domi, illa egrediendum, ut res feliciter succedat. Vide *Delrio L.* 4. *disquis. mag. c.* 3. q. 1. *Ratio horum* est; quia prædicti effectus nullam habent connexionem cum influxu astrorum. Hinc recte cum *S. Th.* 2. 2. *q.* 95. *a.* 1. *in* ⊙. concludimus: *Si quis ergo consideratione astrorum utatur ad præcognoscendos futuros casuales vel fortuitos eventus, aut etiam ad cognoscendum per certitudinem futura opera hominum: procedit hoc falsa & vana opinione, & sic operatio dæmonis se immiscet: unde erit divinatio superstitiosa & illicita.* Excusat *Sporer t.* 2. *in primo præcept c.* 9. *n.* 16. a gravi peccato illum, qui non ex solis astris, sed simul ex aliis circumstantiis & qualitatibus personæ aliquid contingenter futurum probabiliter assereret. Nec videtur graviter peccare, qui potius ex timore, quam certa creduli-

tate

tate ex prædictione Astrologi unam alteramque actionem de se indifferentem ponit vel omittit. *La Croix l. c. n.* 10. *cum Gobat.*

431. *Q. V.* An Asterius peccaverit, quando futura a Cingaris sibi fecit prædici. ℞. Si futura libera, vel alia, v. g. de fortuna aut rebus plane occultis & quidem cum firma fide id fecerit, quorum notitia potest haberi ex physiognomia vel si inquisiverit tantum curiositatis aut risus gratia, peccavit venialiter tantum; nihilominus raro abest peccatum scandali; quia alius inducitur ad divinationem; tum quia alii astantes sæpe graviter scandalizantur. *Sanch. L.* 2. *Mor. C.* 38. *n.* 48.

432. *Q. VI.* Quænam physiognomia licita sit. ℞. Hæc scientia (cujus duæ sunt partes, scil. *metoposcopia*, quæ ex vultu & corporis constitutione, & *Chiromantia*, quæ ex manuum lineamentis varia prædicit) quatenus probabiliter tantum conjectat de corporis valetudine & temperamento, & consequenter de ingenio animique propensione, naturalis & licita est; quia hæc ex vultus manuumque lineamentis conjecturaliter possunt cognosci. Illicita vero & superstitiosa, quatenus prædicit ex his eventus libere contingentes, prosperam vel adversam fortunam &c.; nihil enim horum ex dictis lineamentis & habitu corporis pendet. *Sanch. l. c. a n.* 44. *& seqq. cum Delrio, Azor &c.*

433. *Q. VII.* An licitus sit usus sortium. ℞. *Sortes divisoriæ*, (quæ adhibentur, ut cognoscatur, quid cuique tribuendum sit in electionibus, hæreditatibus & litibus &c.) licitæ sunt, *præterquam in electionibus Ecclesiasticis. Ratio primi* est; quia tale sortilegium nihil aliud est, quam contractus, per quem partes ad rem aliquam jus habentes ex mutuo consensu subeunt æqualem conditionem acquirendi vel perdendi, in quo nulla malitia per se loquendo apparet. *Ratio secundi* est: quia illud expresse prohibitum est in c. *Ecclesia* de sortil. quamvis autem hoc capitulum generaliter loquatur de electionibus, intelligi tamen debet juxta subjectam materiam nempe electiones Ecclesiasticas, de quibus ibi sermo est: non vero de secularibus. *Babenst. t.* 5. *d.* 2. *n.* 28. cum *Suarez de Relig. t.* 1. *L.* 2. *c.* 12. Hic usus sortium etiam licitus est, quando tempore pestis lis aliter dirimi non potest, quis e Sacerdotibus aut Medicis infirmorum curam debeat suscipere.

R. 2. *Sortes Consultoriæ* (per quas indagatur divina voluntas, ut sciatur, quid agendum, vel omittendum sit) licitæ sunt, sed raro, scil. 1. si fiant Dei jussu aut speciali instinctu, ut *Josue* 7. & 1. *Reg.* 10. sic etiam Apostoli sortes miserunt super Mathiam, & Joseph. *Act.* 1. 26. vel 2. si nullum aliud consilium suppetat, necessitas ac negotii gravitas exigat, ut consilium a Deo cum reverentia petatur *Laym.* L. 4. t. 10. c. 3. n. 9. Recte 3. monet *Babenst.* l. c. n. 39. ne consilia a Deo petita convertantur ad res vanas, & sæcularia lucra, nec circa electiones Ecclesiasticas, ut dictum est. Deficientibus his conditionibus istæ sortes sunt illicitæ; quia Deus non vult suam voluntatem indagari sortibus, sed doctrina Ecclesiæ, & petito a viris prudentibus consilio. Vide c. *sortes* 26. qu. 5. *Sanch.* l. c. n. 85.

434. R. 3. *Sortes divinatoriæ* (quibus rei occultæ manifestatio, vel consilii directio non a Deo, sed vel expresse, vel tacite a dæmone imploratur, ut ait *Suar.* T. 3. *de Rel.* L 2. c. 12. n. 27. *Laym.* l. c. n. 9,) illicitæ sunt: aperte quidem superstitiosæ sunt, si mittantur petendo a dæmone, ut eas dirigat, & fidem illi adhibendo, vel signum sortium ab ipso accipiendo, & illo tanquam regula actionum utendo. Sortes pacto tacito tunc inniti censentur, quando manifestatio rei occultæ ab ipsa sortium varia dispositione exspectatur, quam vim cum non habeant ex natura sua, nec a Deo, nec ab institutione Ecclesiæ, ideo necessario a dæmone tacite ea vis exspectatur. *Suar.* l. c. ubi n. 29. addit, si sistatur in sola notitia rei occultæ per sortes manifestandæ, v. g. quis obtenturus sit hanc vel illam dignitatem, esse peccatum simplicis superstitionis: si vero illa cognitio referatur ad aliquid agendum, v. g. ad puniendum malefactorem occultum, simul committitur peccatum injustitiæ, sæpe enim sors iniqua cadit super innocentem, & tunc aperta committitur injustitia, quia innocenter infamatur, sæpe super nocentem, qui si puniatur, antequam aliunde probetur nocens, injuste punitur: per sortes enim juste non probatur nocens, quia per eas ipse dæmon tanquam testis solus adhibetur, cui tamen tanquam patri mendaciorum fides neutiquam adhibenda est. Præterea notandum hic est Decretum S. Universalis Inquisitionis editum 5. Aug. 1745. habeturque in Tom. II. Bullarii Ss. D. N. *Bened.* *XIV.* in Appendice pag. 46. vi cujus Sacerdotes tam sæculares, quam Regulares, Sacrificio Missæ abutentes ad sortilegia, præter pœ-

nas a jure, & Apostolicis constitutionibus, ac signanter S. mem. *Sixti V.* & *Gregorii XV.* contra eosdem inflictas, perpetuam etiam inhabilitatem incurrunt ad præfati sacrificii celebrationem.

435. *Q. VIII.* An Asterius excusandus sit a superstitione ex eo, quod utendo vel credendo signis vanis, & ex natura sua inutilibus protestetur, se nullum cum dæmone pactum intendere. ℞. Non est excusandus propterea: quia protestatio contraria facto non excusat. Vid. *Laym.* l. c. n. 3.

Casus III.

Ampelius scrupulose superstitiosus quoties ad mensam ab amicis invitatur, attendit ad numerum invitatorum; quando advertit, 13. esse convivas, ipse abit, certo credens, hunc numerum esse fatalem, unumque ex iis brevi moriturum, uti e convivis tredecim in ultima cœna Judas interiit. 2. Tenaciter adhæret arti punctatoriæ, dicens celeberrimam hodie inter doctos esse hanc artem.

436. *Q.* I. An quoad primum superstitionis reus sit Ampelius. ℞. *Affirm.* quia certo credidit, hunc numerum esse fatalem; cum tamen nulla sit connexio inter causam, & effectum, qui timetur superstitiose; cur Divinatores non præsagiunt, unum e. 13. convivis se brevi suspensurum, sicut Judas se suspendit? vide *Sporer* l. c. n. 25. *Tambur.* tamen excusat illum a peccato gravi, qui non credens numero, sed ex vano timore aliunde incusso, quem non vult superare, discedit a convivio.

437. *Q. II.* Quid sentiendum de arte punctatoria. ℞. A superstitione excusari non potest; quia ipsæ quæstiones, quas punctatores infallibiliter resolvere conantur, artem superant humanam. Sic libellus, qui de hac arte impressus spargitur, ex domo Arietis resolvendum proponit? An quis diu sit victurus, an ætatem felicem consecuturus? ex domo Capricorni: An Rex vel Princeps felix ac diuturnum regimen sit habiturus? ex domo Cancri: An quis mortem felicem vel infelicem sit obiturus? quid? quod punctatores determinatos vitæ annos Magnatibus prædicere ausi sint: atqui hi eventus maxime dependent a divina dispositione, a libera voluntate hominis: ergo. *Confirm.* Regulæ & modus resolvendi prædictas quæstiones ex punctis, numeris, & figuris tanquam mediis omnino improportionatis ad ejusmodi eventus non minus su-

per-

perstitiosus est, quam modus resolvendi, & prædicendi futura ex astrologia judiciaria; ergo pari jure ad idem musæum diabolicum ars punctatoria amandanda est, ad quod jam pridem tum a jure Civili, tum Canonico astrologia judiciaria proscripta fuit. Vide cit. c. *non observetis caus.* 26. q. 7. ubi punctatores tanguntur illis verbis: *sive qui per quosdam numeros literarum ... futura inquirunt.*

438. Porro *Adverte I.* a gravi peccato superstitionis excusandus non est, qui jubet prædici, vel ea credit, quæ ex speculis magicis prædicuntur. Usus enim hujusmodi speculi ex omnibus circumstantiis non nisi meras fraudes diabolicas sapit; nec ulla ratione probari potest, eam vim inesse naturaliter speculo, ut ope illius ea possint cognosci, quæ ex se vel sunt occulta, vel absentia, vel futura, quis bene vel male sentiat de te &c. nec a Deo tale speculum eam virtutem habet, ergo a diabolo. Item quare puerulus præmissa confessione & communione adhibetur ad consulendum speculum? scil. ut sub pietatis specie opera diaboli eo audacius ac tutius admittantur.

439. II. Vanæ observantiæ tres præcipue sunt species, sc. 1. *Ars notoria*, per quam adhibitis certis verbis, aliisve signis variæ scientiæ, & doctrinæ absque labore comparantur. Hanc artem, ajunt Anabaptistis esse familiarem. Est ex genere suo peccatum mortale, & per usum mediorum improportionatorum continet tacitam invocationem dæmonis. Licitum tamen est, uti scientia, quam quis ope dæmonis acquisivit de virtute naturali alicujus rei v.g. herbæ, dummodo conservatio, aut usus talis scientiæ non requirat actualem adhuc concursum dæmonis; quia talis cognitio ex se bona est, & peccatum, quo male acquisita est, per accidens se habet respectu actualis usus. *Suar. t.* 1. *de Relig. L.* 2. *c.* 15. *n.* 24. *Bonac*, & alii.

2. *Observantia sanitatum*, quando per benedictiones in Ecclesia inusitatas, incantationes, insufflationes, scripturas, ligaturas, & similia, quæ vim naturalem medendi non habent, sanitas, vel immunitas a vulneribus hominum, vel animalium procuratur. Hæc superstitio ex sequentibus dignosci potest. 1. Si verba inepta, aut ignota, aut characteres ignoti adhibeantur. 2. Si interserantur falsa, apocrypha, & incerta v. g. de febri, de spasmo Christi. 3. Si circumstantiæ adhibeantur tanquam per se efficaces ad impetrandam sanitatem, quibus tamen nulla inest efficacia. Hanc superstitionem

vetulæ illæ committunt, quæ adhibitis ineptis ceremoniis, & oratiunculis febrem curant &c. Huc pertinent plurimi abusus rerum sacrarum, & cultus sanctorum. V. g. gestare secum talerum imagine S. Georgii insignitum contra periculosum lapsum ex equo: ad sistendum sanguinem e naribus stillantem ponere stramen in formam crucis; ne caro læsa intumescat, apprimere ei cultrum cruce insignitum &c. Si quis tamen hæc peragat ex mera devotione, ac more orantis, vel cum fiducia ad intercessionem Sancti Georgii, vel ad S. Crucem, nec infallibiliter ex sola applicatione exspectet effectum, aut aliam circumstantiam superstitiosam addat; non peccat.

3. Est *Observantia eventuum*, qua quis ex observatione rerum impertinentium mala vel bona sibi vel aliis eventura conjicit, ideoque aliquid facit, vel omittit. Vide *S. Th.* 2. 2. *q.* 96. *a.* 3. v. g. si quis inter calceandum sternutaverit, redeat ad lectum, quia credit sternutationem esse omen infaustum: item si quis recedat ab incepto itinere, eoquod occurrat anus, vel transiliat lepus per viam: item si quis die lunæ nolit quidquam dare mutuum ex firma credulitate, mutuum hoc præcise die datum nunquam restitutum iri &c. Hæc quidem firmiter credere, grave foret peccatum, eoquod talia signa nullam habeant vim naturalem vel supernaturalem ad nuntianda prospera vel adversa. Sæpe tamen a simplicibus peccatur in iis venialiter 1. propter ignorantiam saltem non crassam; 2. propter imperfectionem superstitionis, dum quis certam fidem non adhibet; 3. propter defectum seriæ intentionis, ut si quis levitatis aut joci gratia ex vana observantia aliquid agat, vel omittat. *Babenst.* l. c. n. 61. De variis hucusque relatis speciebus superstitionis, aliisque, de quibus eodem modo sentimus v. g. de auguriis, energice tractat c. 16. *Non observetis* caus. 26. q. 7.

Casus IV.

Albanus contra morbum remedium quærit apud Carnificem, a quo accipit pulverem sympathicum; ab alio accipit schedulam variis crucibus insignitam, ut eam deglutiat; antequam adhibeat utrumque remedium, dubitat, an non lateat superstitio.

440. *Q. I.* An liceat consulere Medicum, vel Chirurgum, vel alium v. g. carnificem suspectum de mediis superstitiosis. ℞. cum *Sanch.* & *Laym.* Si prudenter ad-

adhuc credantur scire media licita, licet eos consulere, cum animo tamen non admittendi alia media, nisi licita; sic enim petitur, quod alter licite dare potest. Secus est, si quis sciret, alterum non alia nisi media illicita præscribere. Vide n. 445.

441. *Q. II.* Quid agendum, si dubitetur, an res ad effectum causandum applicanda habeat vim naturalem, nec ne? ℞. Si prudenter dubitetur ob rationes aliunde satis graves, ante applicationem deponendum est dubium, & judicandum, inesse huic rei virtutem naturalem; cum enim plurimæ in rebus naturalibus lateant virtutes viris etiam doctis incognitæ, non est sufficiens ratio, cur ex eo præcise, quod virtus illa alicui particulari personæ sit incognita vel dubia, eam mox diabolicam dicamus. *Laym.* l. c. c. 4. n. 6. ubi monet, suadendum esse illi, qui ejusmodi re dubia uti vult, ut protestetur, nolle se effectum, si subsit ulla vis diabolica. Idem suadendum est Albano circa usum pulveris sympathici, cujus vis naturalis saltem ad aliquam distantiam defenditur a quibusdam Philosophis Catholicis. Vide *La Croix* L. 3. p. 1. n. 32. & 35. ubi de virga divinatoria. Præterea notandum: in rebus mere naturalibus v. g. herbis, radicibus, salibus &c. plerumque minor est suspicio fraudis; plus doli subest in artefactis v. g. in schedulis variis crucibus insignitis. Hinc *Delrius* absolute monet, si media dubia sint, non facile ea esse suadenda.

442. *Q. III.* Quid si satis constet, virtutem, vel effectum non esse naturalem, dubitetur autem, an sit a Deo, an a diabolo. Respondet *Babenst.* l. c. n. 55. *cum Comm.* Præsumendum esse, tunc esse a diabolo. Rationem dat ex *S. Th.* quia, cum res illa, vel medium, quod adhibetur, non sit causa naturalis effectus, qui speratur, erit tantum signum, quo posito vel Deus, vel dæmon effectum producit: constat autem, Deum non operari ejusmodi effectum nisi in sacramentis & sacramentalibus, simulque temerarium est, exspectare miraculum: ergo tantum præsumendum est, ejusmodi effectum nonnisi a medio in Apotheca diaboli elaborato produci.

Casus V.

Æmiliana confitetur. 1. quod sæpe usa sit superstitionibus. 2. Quod, cum nuper filius suus pediculis scateret, ad hoc malum avertendum tria ejusmodi animalcu-

la calamo inclusa in camino suspenderit. 3. *Quod adierit sagam pro maleficio tollendo, & alii inferendo.* 4. *Quod ab eadem ad artes diabolicas seducta a duobus annis saga fuerit.*

443. *Q. I.* Quid confessarius judicare debeat quoad primum. ℞. Quærat, an sciverit, vel dubitaverit de superstitione; & tum peccavit mortaliter. Si præterea damnum illatum proximo; peccavit simul contra justitiam, & obligatur damno secuto ad restitutionem; si quoque abusa sit rebus sacris, etiam commisit sacrilegium. *Ita Comm.*

444. *Q. II.* An quoad secundum superstitiose egerit. ℞. *Affirm.* Tum quia illa suspensio dictorum animalculorum neque ex natura rei, neque ex institutione Christi, aut praxi Ecclesiæ habet ullam virtutem tollendi a filio malum: ergo effectus exspectatus non potuit aliunde, quam a diabolo profluere. Tum quia ipse numerus trium præcise animalculorum, & locus in camino sapit apertam superstitionem; quare enim non potius in libero aere, quare non plura vel pauciora animalcula suspenduntur?

445. *Q. III.* An liceat petere a saga vel malefico, ut dissolvat maleficium, & consequenter an Æmiliana peccaverit quoad secundum. *Ante Resp. observa:* Maleficium duobus modis potest solvi: 1. Destruendo simpliciter signa, ex quibus maleficium per dæmonis pactum dependet. Hic modus est licitus: sic licet comburere pollicem furis suspensi sub limine domus opera dæmonis defossum &c. &c. 2. Per novum maleficium, adhibendo nova signa, quibus ex pacto dæmonis maleficium destruatur: hic modus nunquam est licitus. Jam ℞. 1. Nunquam licet petere a malefico, ut maleficium alio maleficio dissolvat, etiamsi ille ad hoc paratus sit. *Ita Comm. Ratio est:* Tum quia maleficium est actio intrinsece mala, quæ ex nullo fine cohonestari potest, ad quam alter per petitionem induceretur. Tum quia petens hoc modo reipsa communicaret cum dæmone, sine quo ipse maleficus non posset operari. ℞. 2. Si saga possit sine novo maleficio dissolvere maleficium, licet petere, ut dissolvat illud; quia sic nihil aliud petitur, quam id, quod saga potest facere licito modo, removendo illud, vel ponendo sine nova arte diabolica, quo posito, vel remoto dæmon nocere cesset. Sic etiam licet abradere sagis capillos, si iis relictis non sentiant torturam: licet repercutere sagam, a

qua

qua quis percussus est, ne illa noceat. ℞. 3. Si dubitetur, an maleficium novo maleficio, an vero simplici pacti destructione a mago tolli possit, non licet eo uti; quia in dubio facti, quando agitur de periculo peccandi formaliter, & Deum inhonorandi, pars tutior eligenda est. Ita *Cajet. Delr. Laym.* Q. quid, si adsit suspicio, quod magus non sit adhibiturus modum, quem scit, licitum, sed illicitum? Respondet *Babenst. l. c. n.* 77. *cum Suar. Sanch. Tamb. Laym.* L. 4. *t.* 10. *c.* 4. *n.* 10. Licite adhuc posse peti dissolutionem maleficii, quamvis suspicio sit, maleficum id facturum modo illicito, *dummodo certo vel probabiliter sciatur, quod possit modo licito pactum dissolvere. Ratio* horum est, quia petens utitur jure suo nec inducit alium ad malum, sed tantum petit id, quod alter licite præstare potest, estque per accidens, quod ille usurus sit sua malitia. *Confirmant* ex eo, quod quis licite mutuum petat ab usurario, & juramentum ab infideli, quamvis prævideatur uterque usurus sua malitia, quæ ipsis imputanda est, non petenti rem ex se bonam, vel indifferentem; imo petentem excusat præsens necessitas, ut non censeatur moraliter cooperari peccato. Sic illi: at *Cajetanus*, *Delrius* & alii contrariam sententiam tenent, recte adhuc negantes, id licere, non quidem ex eo, quasi petitio esset formalis cooperatio ad peccatum magi, excusat enim justa causa petendi v. g. necessitas; sed ex eo, quia petens vel admittens se exponeret periculo habendi commercium cum dæmone, & ab illo admittendi beneficium, quid? quod Adversarii fateantur, in tali casu esse obligationem monendi magum, ut medio licito utatur: hæc posterior sententia videtur in praxi suadenda; siquidem in tali casu potius confugiendum sit ad media spiritualia. *Bosco de Sacram.* D. 1. 3. 8. *n.* 70.

446. *Q. IV.* Quid sit agendum, si quis se offerat ad pactum dissolvendum. ℞. Prius examinandus est de modo dissolvendi, qui si videatur superstitiosus, admittendus non est; si nolit manifestare, repellendus est; quia hinc satis colligitur, ipsum ignorare media licita. *Delrius* disq. mag. L. 6. C. 2. Sect. 1. q. 2. *Notat Laym. l. c. cum Suar. Sanch. & Lessio* quod de eo, qui maleficii auctor fuit, facilius præsumi possit, eum signa, quæ ipsemet posuit, sine novo maleficio destructurum esse, ad quod præstandum ex justitia tenetur, ideoque minis ac verberibus ad id adigi potest.

Digitized by Google

447. *Sed quid*, si suspicio sit, quod alius modum licitum dissolvendi maleficia didicerit a dæmone? Respondet *Laym.* l. c. adhuc ab eo peti posse, ut dissolvat: nam arte bona, quam male didicit, bene uti potest.

448. *Q. V.* Quænam sint media contra maleficia. ℞. Alia sunt *naturalia;* quæ vel desumuntur a pharmacis; hæc tamen dæmon facile eludit, si Deus permittat; partim a destructione pacti remotis signis, a quibus duratio pacti pendet, ut supra dictum est; de hac destructione *Delrius* l. c. q. 3. Alia *supernaturalia* ac 1. sincera & fiducialis commendatio sui in divinam providentiam, & custodiam S. Angeli custodis. 2. Exorcismi Ecclesiæ. 3. Devotus usus aquæ benedictæ. 4. Devotus usus aquæ in honorem S. Ignatii benedictæ, olei S. Walburgis, ceræ Innocentianæ, item ceræ benedictæ in honorem S. Francisci de Paula. 5. Devotus usus Imaginum B. V. immaculate conceptæ, S. Ignatii, & alia multa in Ecclesia usitata. *De his P. Stoiber in P. 2. Armamentarii Ecclesiastici.*

449. *Q. VI.* Quomodo peccaverit Æmiliana adeundo sagam pro maleficio inferendo. ℞. Peccavit graviter tum peccato superstitionis, tum injustitiæ, si maleficium sit illatum; ac proinde tenetur curare, ut tollatur, sed sine novo maleficio, damnumque reparetur. *Ita Comm.*

450. *Q. VII.* Quid agendum sit Confessario, dum pœnitens se accusat, quod saga, vel magus fuerit. ℞. Interroget *primo* an pactum inierit cum dæmone? Hoc enim pœnitens debet dissolvere, & ejurare, antequam absolvatur; dissolvitur autem sufficienter agendo seriam pœnitentiam (quæ cum rara sit, non est facile credendum ejusmodi hominibus, sed prudenter tentanda est eorum fides & constantia) neque necessarium est, ut pœnitens petat sibi reddi chirographum a dæmone, in quo forte se illi subscripsit. Si tamen saga vel magus apud se habeat chirographum, vel aliud signum initi pacti v. g. Schedam, nodum ligularum, glomum capillorum, ollam &c., debet illa comburere, vel alio modo destruere. 2. Quærat, an Deum, & fidem abnegarit, vel blasphemaverit, dæmonem adoraverit, hostiis consecratis abusa fuerit? an maleficium confecerit ex rebus sacris? talia enim sacrilegia & Apostasiæ plerumque a sagis committuntur: si consecratas hostias adhuc retineat, tenetur eas tradere sacerdoti. 3. An si fidem nec-

dum

dum abjuraverit, saltem crediderit, dæmonem non esse damnatum, sacramenta suscipientibus nihil prodesse &c. ex quibus colligitur, pacto cum dæmone etiam hæresin fuisse conjunctam. 4. An commiserit cum dæmone peccata luxuriæ. 5 An damna intulerit per maleficia, hæc enim tenetur resarcire. 6. An maleficia illata adhuc durent, quæ tenetur tollere, si possit sine novo maleficio. Neque facile prius absolvendi sunt malefici, quam huic obligationi satisfaciant. Vide *Suar. Sanch. Filliuc. Bonac. Lessium de* I. & J. L. 2. c. 44. dub. 4. n. 27. *Babenst.* l. c. n. 83.

451. Porro adverte I. Sæpe simpliciores accusant se esse sagas, eo quod exercitia quædam magica didicerint, vel exercuerint, absque commercio explicito cum dæmone: hisce ostendat confessarius gravitatem criminis, & si advertat pœnitentem ab eo abhorrere, illudque serio detestari, facilius illum potest absolvere; suadeat autem frequentem confessionem, & communionem, actus fidei, spei, & charitatis &c. alias facile redibit ad damnatas artes.

452. II. Si quis pecuniam a dæmone acceperit, nec constet, quod alicui eam surripuerit, licet eam retinere, quia dæmon illam potuit extrahere e fundo maris, vel ex occulto thesauro ad neminem pertinente. Secus, si constet, cui fuerit ablata. *Suar. Sanch.* L. 2. *mor.* c. 41. n. 2. nec licet tali pecunia uti, si sit adulterina. *Ibid.*

III. Si maleficus aut divinator alicui operam suam præstitit accepta mercede, ad hujus restitutionem in conscientia non tenetur. Quia talis opera impensa diligentia est pretio æstimabilis. *Laym.* l. c. c. 8. contra alios.

§. II.

De Tentatione Dei.

453. *Nota.* *Irreligiositas* est defectus cultus Deo debiti: alia directe tendit ad irreverentiam Dei, ut tentatio Dei, blasphemia, & perjurium. Alia ad irreverentiam rerum sacrarum, ut sacrilegium, & simonia. De blasphemia, & perjurio agemus in præcepto secundo. Hic primo de Tentatione Dei agemus, non prout sonat seductionem vel inductionem ad peccatum: sic nec active, nec passive cadit in Deum: *Ipse enim neminem tentat* h. e. neminem inducit ad peccatum. *Jac.* 1. Neque ipse po-

test induci ad peccatum: sed prout sonat probationem: sic Deus Job tentasse legitur, item Israelitas *Deut.* 13. *v.* 3. hic dicemus, quale peccatum sit, hoc sensu Deum a nobis tentari.

454. *Principium I. Tentatio Dei est dictum, vel factum, quo quis absque justa causa explorat, an Deus habeat hanc, vel illam perfectionem*, petendo scil. vel exspectando extraordinarium effectum, signum, vel auxilium, quo divina potentia, sapientia, misericordia, vel alia perfectio manifeste cognoscatur, & quasi experimentum de ea capiatur. *S. Th.* 2. 2. *q.* 97. Juxta *Suar.* T. 1. *de Relig.* t. 3. L. 1. c. 2. Tentatio Dei propriissime talis oritur ex infidelitate, vel dubitatione de aliqua Dei perfectione v. g. Præsentia Dei. Sic de Israelitis Exod. 17. v. 7. legitur: *Tentaverunt Dominum dicentes: estne Dominus in nobis, an non?* Tentatio Dei minus proprie talis oritur potius ex præsumtione, aut nimia confidentia; quando quis sine utilitatis aut necessitatis causa a Deo petit miraculosam declarationem alicujus perfectionis divinæ, ut ait *S. Th.* cum *S. Aug.* L. 16. *de civ.* c. 19. hoc dupliciter potest contingere, scil. *expresse*, & *interpretative. Tentatio Dei expressa & formalis*, est, quando quis expresse dubitans de aliqua perfectione Dei aliquid dicit, vel facit animo eandem explorandi. V. g. Si quis dubitans de aliquo articulo fidei petat a Deo miraculum, ut pateat veracitas Dei loquentis. Vel si quis ex alta turri se præcipitet experturus, an Deus sit potens servare ab interitu. *Tentatio Implicita, vel Interpretativa est*, quando quis expresse quidem non dubitat de aliqua Dei perfectione, nec directe intendit de illa capere experimentum, petit tamen, vel agit aliquid, quod ad nullum alium finem, quam ad explorandam aliquam Dei perfectionem ex sua natura referri posse videtur, vel quod ex se requirit extraordinarium Dei auxilium. Unde hoc dupliciter contingit. 1. Quando quis media ordinaria absque justa causa negligit, & extraordinarium auxilium ac effectum a solo Deo exspectat v. g. si periculose decumbens respuat omnem medicinam, & a solo Deo temere exspectet sanitatem. 2. Quando quis sponte & citra utilitatem ac necessitatem in grave periculum se conjicit, ex quo nullatenus aut vix eripi potest, nisi per miraculum. V. g. Si quis per totam quadragesimam vellet omni cibo & potu abstinere ad exemplum Christi (nisi id fieret ex speciali, & manifesto Dei instinctu) certo exspectans extraordinariam a Deo vitæ conservationem.

455.

455. *Princip. II. Tentatio Dei ex genere suo est peccatum mortale. Laym.* l. c. c. 5. *Reiffenst. cum Comm. Ratio est.* Quia tum formalis, tum Interpretativa tentatio est gravis irreverentia erga Deum. 1. *De formali* constat: quia ex dubitatione velle explorare divinam perfectionem est despectus divinæ excellentiæ. Neque hic locum habet parvitas materiæ, ut docet *Babenst.* t. 5. d. 2. a. 5. n. 8. *cum Valent. & Sanch.* hinc Deut. 6. & Matth. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* 2. Interpretativa tentatio saltem est implicita petitio, ut Deus contra ordinem suæ providentiæ absque necessitate operetur: ergo pariter cedit in irreverentiam erga Deum. *Illsung.* t. 5. d. 3. a. 2. n. 287. Tentatio tamen Interpretativa frequentius est peccatum veniale tum ob imperfectionem actus, ignorantiam, simplicitatem, tum ob levitatem periculi, cui tentans se exponit. Tum vero nullum est peccatum, si fiat ex gravi causa, & humili confidentia in divina bonitate. Hinc *Laym.* l. c. n. 6. recte cum *Suar.* ait: ut ejusmodi temeritates sint peccata tentationis Dei, necesse est intentionem operantis aliquo modo ad Deum dirigi, tacite ab ipso implorando extraordinarium auxilium sine causa utilitatis ac necessitatis.

Casus De Tentatione Dei.

Ægidius disputans cum Acatholicis de reali præsentia Christi in Eucharistia, cum illi nollent acquiescere, & credere, in hæc verba erumpit: si sis Deus catholicorum, confirma hanc veritatem miraculo. Alias innocenter accusatus de gravi furto, probaturus suam innocentiam petit afferri carbones ignitos, quos dum nudis manibus apprehendere, & sinui immittere attentat, mox vim ignis sentiens manus retrahit, & graviter irascitur Deo, quod innocentiam non confirmet miraculo. Judex hoc præcise eventu commotus procedit ad torturam.

456. *Q. I.* An Ægidius Deum tentasse, & graviter peccasse censendus sit, dum petit miraculum ad confirmandum articulum fidei, & convertendos Acatholicos. ℞. *Affirm.* Nulla enim urgebat necessitas, cum non desint alia signa, motiva, & notæ sufficientes veræ fidei in Ecclesia Dei. Imo nec coram gentilibus licet petere miracula, quando inde non est spes conversionis. Si vero Viri sancti aliquando similia petiisse legantur, credendum est, ex speciali Spiritus S. impulsu petiisse. *Suar.* l. c. n.

n. 13. sic etiam petierunt Apostoli *Act.* 4. Gedeon. *Jud.* 6. *v.* 7. Achaz 7. *v.* 11.

457. *Q. II.* An Ægidius quoad secundum tentaverit Deum. ℞. *Affirm.* Pertinet hic modus ad purgationes vulgares (sic dictas, quod nullo jure, sed populari inventione, & fabricante sunt omnino fictæ invidia c. *Mennam* 7. q. 5.) quæ olim fiebant per ferrum candens, aquam ferventem, vel frigidam, item per monomachiam, quæ omnes graviter prohibitæ sunt in Jure Can. *Causa* 2. q. 5. & L. 5. *Decret.* t. 35. Legitur quidem nonnunquam Deus miraculo ejusmodi purgationes confirmasse; sed tum, quando ex speciali instinctu ad eas impulit, ut refertur de *S. Cunegunde.* Juxta *Lessium* L. 2. c. 15. n. 4. id factum vel ob simplicitatem illius sæculi, & antequam ab Ecclesia fuerunt prohibitæ; vel quia innocentes suspecti ad eas cogebantur; quid? quod effectus etiam sæpe non responderit. Ut refertur c. 2. *de purg. vulg.*

458. *Q. III.* An judex peccet graviter judicando ex tali purgatione vulgari. ℞. *Affirm.* Quia judex in processu contra accusatos debet niti probationibus, ac indiciis, quæ humano modo deprehendi possunt. *Ita Laym.* l. c. n. 5.

459. *Porro Adverte* I. Tentat Deum, qui temere, & sine justa causa se offert ad Martyrium; talis enim interpretative vult capere experimentum vel de Dei providentia hoc ipso, quod se absque necessitate, aut speciali utilitate exponat periculo, a quo nonnisi a Deo eripi potest, vel de Dei potentia, eo quod exspectet sine justa causa constantiam, & victoriam supernaturalem. Tunc autem censeretur esse justa causa, quando adest vel præceptum, vel consilium martyrii. Præceptum adest, quando subeundum esset martyrium ad servandam multorum fidem, vel salutem, aut vitandas blasphemias; consilium, quando nihil ex eo aliud sequitur, & exspectatur quam gloria Dei, simulque sentitur peculiaris Dei instinctus. *Sanch.* L. 2. *mor.* c. 34. n. 15.

460. II. Non tentat Deum, qui in gravi necessitate devote orando humiliter a Deo petit, ut manifestet suam divinam voluntatem vel per confessarium, aut per internam illustrationem; quia talis nec dubitat de aliqua Dei perfectione; nec per media improportionata voluntatem Dei explorat. Non tamen licet petere, ut Deus per aliquod signum externum determinatum manifestet suam volun-

luntatem; quia regulariter non solet ita manifestare, sed vel per internam inspirationem, vel per alios pios ac doctos Viros, quos vult consuli.

461. III. Nostra fiducia in Deo tum ordinata est, quando in gravi necessitate constituti primario quidem Dei opem exspectamus, ita tamen, ut media ordinaria non negligamus, & simus parati ad omnem eventum etiam exspectationi nostræ contrarium, dicentes cum Isaia c. 50. v. 5. *Dominus Deus aperuit mihi aurem: ego autem non contradico, retrorsum non abii.* Juxta *Laym.* l. c. n. 6. velle a Deo aliquid impetrare sine animi humilitate & reliqua dispositione, videtur esse quædam tentatio Dei, non tamen semper graviter peccaminosa; hinc orans sequatur monitum Eccles. c. 18. *Ante orationem præpara animam tuam.* Ut dictum est n. 409. Ita S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 2. 1. in ☉. docet: *Quando ergo propter aliquam necessitatem, seu utilitatem committit se aliquis divino auxilio in suis petitionibus, vel factis, hoc non est Deum tentare.... quando vero hoc agitur absque utilitate, & necessitate, hoc est interpretative Deum tentare.*

462. IV. Juxta *Suar* T. 1. *de Relig.* t. 3. L. 1. c. 2. n. 2. graviter peccat is, qui postulat a Deo auxilium ad grave peccatum perpetrandum. Vide n. 420.

§. III.

De Sacrilegio.

463. *Nota.* Tò *Sacrilegium* primitus derivatum censetur juxta *Suar.* T. 1. *de Relig.* t. 3. L. 3. c. 1. a *sacro* & *lego*, quod hic idem est, ac furari. Hinc illud *Isidori*: *Sacrilegus dicitur ab eo, quod sacra legit, id est, furatur.* Hodie a TT. passim definitur: *Violatio* h. e. irreverens, & indigna *rei sacræ* tractatio. *Res sacra* dicitur illa, quæ publica institutione, auctoritate, & ritu ad Dei cultum deputata est. *Suar.* l. c. n. 1. Porro sicut universim tria sunt genera rerum sacrarum, scil. Persona, locus, & res aliæ ad divinum cultum specialiter ordinatæ, ita Sacrilegium est triplex. 1. *Personale.* 2. *Locale* 3. *Reale.*

464. *Principium* I. *Sacrilegium Personale est* Personæ sacræ violatio sive indigna tractatio. Potest autem homo duobus modis specialiter & publica auctoritate Deo dicari, & inde sacrari, scil. vel per sacram ordinationem,

vel

vel per statum Religionis, vel quandam ejus participationem, qualis est per votum simplex castitatis, aut alium modum dedicationis ad cultum Dei perpetuum ab Ecclesia approbatum, ut ait *Suar. L. c. 2. n.* Hæc violatio sacrilega personalis committitur quatuor modis: 1. Inferendo manus violentas in Clericum, vel Religiosum, injuriose illum percutiendo, mutilando, occidendo &c. contra privilegium Canonis, *si quis suadente* 17. *q.* 4. ex motivo Religionis concessum, addita excommunicatione latæ sententiæ. 2. Subjiciendo Personas Ecclesiasticas judicio sæculari contra privilegium Exemtionis, & immunitatis Ecclesiasticæ. 3. Ab iisdem extra casum publicæ necessitatis tributum exigendo contra eandem immunitatem a tributis, & servilibus oneribus. 4. Luxuriose violando personam Deo per votum castitatis perpetuæ sacratam; peccat autem sacrilege tam persona, quæ contra proprium votum peccat, quam quæ turpitudinis complex est. *Laym. L.* 4. *t.* 10. *c.* 7. *n.* 5. ubi *n.* 4. contra *Suar.* & *Sanch.* ait, si Clericus in sacris ordinibus constitutus vel Religiosus utriusque sexus fornicetur, duplicem malitiam contrahit, unam violationis voti, alteram sacrilegii proprie dicti, ita ut non sufficiat in confessione dicere: peccavi carnaliter contra votum castitatis, sed necesse sit circumstantiam Ordinis sacri, vel religiosi voti exprimere. Secus, si quis peccet contra votum continentiæ privatum, nec in approbata religione emissum; quia sacrilegium proprie tale est rei sacræ violatio; persona autem sacra non efficitur, nisi ex publico jure cultui divino dicata sit, scil. vel per sacrum ordinem, vel per statum religionis. Certum tamen est, quod peccans contra votum castitatis duplex peccatum committat, primo contra præceptum sextum, & simul contra votum.

465. *Princ.* II. *Sacrilegium locale est* violatio loci sacri, qui ab Episcopo consecratus, aut publica auctoritate Episcopi deputatus est ad publica officia divina, missas celebrandas, & sacramentorum usum. *Laym. l. c. n.* 6. ubi ex c. ult. de consec. Eccl. probat, sacrilegii crimen committi etiam ab eo, qui locum nondum consecratum, publica tamen Episcopi auctoritate ad sacra mysteria deputatum (quod fit per quamvis benedictionem, aut crucis erectionem &c.) violat, quia per ejusmodi deputationem locus sacer, & a profanis usibus secretus efficitur; cujusmodi sunt Ecclesiæ, Cœmeteria, oratoria & sacella privata, si ab Episcopo benedicta sint, & ad

divi-

divinum cultum perpetuo deputata. Dixi supra, *publica auctoritate* : quia oratoria, vel facella privata non consecrata, nec benedicta inter loca sacra hic non numerantur, etsi Episcopus licentiam dederit ibi missas celebrandi; hæc enim ad nutum fundatoris in profanos usus converti possunt. Aliis in ordine ad immunitatem Ecclesiasticam nomine loci sacri non tantum Ecclesia, & Cœmeterium, sed etiam monasterium, & Xenodochium auctoritate Episcopi erectum intelligitur. Si vero Xenodochia sine Episcopi auctoritate erecta sint, non censentur religiosa, & solus fundator seu patronus de eorum redditibus disponere potest. *Laym. l. c.*

466. Porro Sacrilegium, violando locum sacrum, tripliciter potest accidere : I. Violando Ecclesiæ, aut loci sacri immunitatem, scil. fores effringendo, malitiose destruendo, evertendo altaria, despoliando Ecclesiam, eo confugientes, & *legitimo* asylo gaudentes violenter extrahendo ad judicium.

467. De hoc Adverte sequentia : Asylia, seu asylum *est jus, sive privilegium, quo malefactoribus ad Ecclesias, loca sacra, & religiosa confugientibus securitas præstatur, ne inde vi extrahi possint, præsertim ad pœnam in vita aut membris irrogandam.* Finis hujus immunitatis est favor Religionis, & honoris locis sacris habendus. Subjectum, sive locus hac immunitate gaudens sunt : 1. Ecclesiæ auctoritate Episcopi destinatæ ad divina officia in iis celebranda. c. 9. de immun. Eccl. Nec opus est, ut sint consecratæ, aut benedictæ; nec, ut in illis officia divina celebrata jam sint, nec ut servetur ibi Eucharistia : nec refert, quod sint pollutæ, aut interdictæ, aut dirutæ, modo sine auctoritate Episcopi, & cum spe reædificationis imo & modo cœptæ ædificari, quamprimum jactus est lapis primus approbante Episcopo, in quo casu area designata erit loco Asyli. *Laym.* L. 4. t. 9. c. 3. n. 2. Imo non tantum pars interior Ecclesiæ, sed etiam exteriores gaudent jure asyli, quales sunt, Porticus, Capellæ, Parietes, Sacristia, Turris, Tectum, Cryptæ subterraneæ, Campanile, scalæ ad templum, porta manu apprehensa &c. 2. Oratoria & Sacella publica, quæ auctoritate Episcopi ad divina officia deputata sunt perpetuo, talia censentur, quando indifferenter omnibus ad illa aditus patet pro audiendis sacris, præsertim si campanam habeant, quæ publice pulsetur. 3. Cœmeteria etiam ab Ecclesiis separata, modo sint Fidelium sepulturæ deputa-

ta c. 5. de Imm. Eccl. 4. Palatium Episcopi in reverentiam & decorem dignitatis Episcopalis. c. 36. caus. 17. q. 4. Testatur *Mathæuccius* offic. Eccles. c. 24. n. 25. Decretum S. Congr. emanasse, quod etiam Domus Parochi gaudeat immunitate; maxime hoc verum est, si sit conjuncta Ecclesiæ. 5. Domus vel Conventus Religiosorum, & quidem quoad omnia ædificia, hortos, stabula, horrea &c. intra eundem ambitum, & murum conclusa. 6. Juxta *Diana*, & *Delh.* Domus Clericorum in communi viventium auctoritate Episcopi erecta. 7. Hospitalia auctoritate Episcopi erecta, & sacellum ad celebrandum habentia; quia quoad privilegia æquiparantur Ecclesiis. l. *omnia*. 35. Cod. de Episc. & Cler. 8. Tabernaculum S. Eucharistiæ; hinc qui confugit ad Sacerdotem illam ferentem in platea, capi non potest; excipe, si in carcere confugeret ad sacerdotem illuc deportantem, tunc enim non gauderet. *La Croix* l. 4. n. 1392. *Pichler* in tit. 49. l. 3. Decret. n. 9. Hoc tamen in jure non exprimitur, sed habetur ex consuetudine, & communi sensu in æquitate fundato comprobatur.

Beneficio Asyli gaudent 1. omnes baptizati cujuscunque conditionis & status sint in criminibus non exceptis. 2. Etiam non baptizati Judæi, & Pagani, si serio converti velint; Nam l. 1. Cod. *de his, qui ad Eccles.* excipiuntur tantum illi judæi, *qui reatu aliquo, vel debitis fatigati simulant se Christianæ legi velle conjungi, ut ad Ecclesias confugientes evitare possint crimina, vel pondera debitorum.* Juxta probabilem plurium apud *La Croix* l. c. 1393. quicumque non baptizati gaudent hoc privilegio, quia non est privilegium personæ, sed loci. 3. Gaudent illo suspensi, & interdicti ab ingressu Ecclesiæ, item excommunicati. 4. Exules, banniti, & condemnati ob crimen non exceptum, fugientes e carcere, aut e manibus satellitum, dum educuntur ad supplicium.

Octo autem crimina excepta recenset *Greg. XIV.* in Const. *cum aliis*, sequentibus verbis: *Laicis ad Ecclesias confugientibus, si fuerint* 1. *publici latrones*, 2. *viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, & viatores aggrediuntur ex insidiis.* 3. *Vel depopulatores agrorum.* 4. *Quive homicidia, vel mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumque cœmeteriis committere non verentur*, 5. *Qui proditione proximum suum occiderunt*, h. e. qui per insidias,

fidias, & fub fpecie amicitiæ occidit incautum, & impotentem fibi cavere; huc pertinet juxta *Delben.* contra *Bonac.* Mater, quæ occidit infantem, aut fœtum animatum. 6. *Aut Affaffinii*, qui interveniente pacto vel pretio aliquem conducunt ad occidendum, vel qui pretio conductus occidit proximum incautum, quamvis fit infidelis. 7. *Aut hærefis*, 8. *vel læfæ Majeftatis reis in perfona ipfius Principis, immunitas Ecclef. non fuffragatur.*

Præter hos cafus *Bened. XIII.* per Conftit. in Conc. Romano editam Anno 1715. fequentes adhuc Afylo excludit: 1. Qui confugientibus ad locum immunem vim inferunt, aut ipfos violenter extrahunt, & abducunt. 2. Mandantes Affaffinium & mercedem aliquam five in pecunia, five rebus aliis tradentes, aut promittentes nondum etiam fecuta traditione; modo Affaffinium re ipfa patratum fuerit. 3. Qui proximum animo præmeditato, & deliberato interficiunt. 4. Qui falfificant literas Apoftolicas. 5. Qui tanquam Miniftri Montis Pietatis, aut alterius publici telonii, aut Banci pro depofitis Principum, privatarumque perfonarum deftinati furtum, aut falfitatem in prædictis committunt, cujus ratione arca pecuniaria ita minuatur, ut pœnæ ordinariæ locus fit. 6. Qui tondent, conflant, adulterant quafcunque monetas aureas, vel argenteas etiam Principum exterorum, quoriescunque in loco criminis liberum habent ufum & commercium. 7. Qui tales pecunias fcienter ita expendere præfumunt, ut participes fraudis cenferi poffint. 8. Qui fub nomine curiæ fe fe introducunt in alienas domos, rapinas reipfa committunt cum homicidio, vel mutilatione five domeftici, five alterius ibi commorantis. Huc pertinet etiam recens Conftitutio *Bened. XIV.* de Duellantibus, quam vide in P. 2. n. 1429.

De Pænis injufte extrahentium confugam e loco immuni obferva 1. Jure civili l. 1. & 6. Cod. *de his qui ad Ecclef.* in tales ftatuta eft pœna mortis: hæc tamen ufu non eft recepta: ubi adhuc vigeret, haberetur inter crimina excepta a *Bened. XIII.* 2. De Jure Can. præter pœnam pecuniariam, & pœnitentiam injungendam juxta can. 20. & 21. cauf. 27. q. 4. peccant graviter & incurrunt tam phyfice, quam moraliter per mandatum extrahentes, excommunicationem majorem ipfo facto. An talis excommunicatio fit refervata S. Pontifici, vel abfolutio competat Epifcopo, controvertitur inter DD. Qui affirmant refervationem, nituntur tum conftitutione Gre-

goriana, quæ statuit easdem pœnas & censuras, quas Bulla Cœnæ, tum praxi Curiæ Romanæ; qui vero negant, dicunt, easdem quidem pœnas & censuras statutas esse in Gregoriana, qualitatem autem censurarum, nempe reservationem, non esse expressam, in odiosis autem non debere fieri extensionem supra id, quod expressum est.

De modo extrahendi, & extradendi reum ex asylo nota sequentia: præmissa cognitione judiciali, an reus gaudeat asylo, & obtenta licentia ab Episcopo, vel ejus officiali, ad quos, etsi locus exemtus sit, pertinet privative cognitio talis causæ, reus extradatur etiam renitens. Prædicta licentia juxta communem contra *Covar.* & *Pirrhing.* per se necessaria est judici seculari, ob clara verba constit. Gregor. non item Rectori Ecclesiæ juxta probabilem *P. Pichler* & aliorum contra *Palao*, & *Haunold*. Præterea extraditio fieri debet in præsentia Personæ Ecclesiasticæ ad id per Episcopum vel ejus Vicarium deputatæ. Ipse Rector loci immunis per se non extradat reum, sed extractionem tantum non impediat, modumque investigandi & educendi reum libere relinquat judici seculari habenti ab Episcopo facultatem, de qua certum se faciat, ne sine licentia eum extradat. In casu injustæ extractionis factæ ante omnia injuste extractus restituendus est Ecclesiæ, & quidem juxta *Pignatelli* & *Reiffenst.* eidem utpote læsæ, contra *Bonac.* & *Palao*; quia Ecclesia læsa jam acquisivit jus, ut sibi satisfiat. Insuper omnes actus judiciales in taliter extractum ante restitutionem suscepti ipso jure sunt nulli, & judex injuste extrahens tenetur ad omnia damna resarcienda.

Denique adverte cum *La Croix* l. c. n. 1396. 1. peccat graviter, qui impedit reum, ne confugiat ad immunitatem, aut ex hac expellit; quia, qui immunitatem dedit loco, dedit reo jus ad illam confugiendi. Si tamen se indecenter gerat in loco sacro, aut culpa sua turbet disciplinam regularem, & monitus non emendetur, expelli poterit; *quod enim ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum* reg. 61. J. in 6. 2. confugæ alendi sunt ex bonis loci immunis; poterunt tamen ab iis repeti factæ expensæ. Rectoribus loci immunis licet suadere, ut discedat confuga, maxime si fugam securam præstet. Judici autem seculari licet custodiam militarem constituere extra locum asyli ad capiendos reos, si forte egressi velint fugere.

Digitized by Google

468. II. Sacrilegium locale committitur polluendo Ecclesiam aut Cœmeterium, quod quinque modis fieri potest. 1. Per injuriosam sanguinis effusionem *c. ult. de consec. Eccl. & c. eod. in 6.* necesse autem est, ut vulnus infligatur homini existenti in Ecclesia, non in turri, aut subtus speluncam Ecclesiæ, etsi vulnerans extra Ecclesiam existat. Item requiritur, ut factum notorium sit juris aut facti notitia. Denique ut non tantum aliquæ guttulæ v. g. ex naribus percussis eliciantur; quia *effusio* plus significat. *Laym. l. c. n.* 8. 2. Per homicidium injuriosum & notorium. 3. Per illicitam & notoriam humani seminis intra Ecclesiam effusionem, *c. ult. cit. de consec. Eccles.* sive ea fiat per voluntariam pollutionem, sive per carnalem copulam, etiam conjugalem; excipe, si hæc ob urgentem necessitatem a culpa mortali excusetur, v. g. si conjuges longo tempore in Ecclesia cohabitare cogantur. *Sanch. l.* 9. *de Matr. d.* 15. *n.* 9. 2. 4. Per sepulturam hominis excommunicati non tolerati. 5. Per sepulturam non baptizati, tametsi is infans sit. Si tamen in utero matris fidelis mortuus est, una cum matre in loco sacro sepeliri potest. *Laym. l. c.* NB. Ad tres primas violationes non requiritur culpa, sed sufficit factum, scil. quod corpus excommunicati non tolerati, vel non baptizati sepultum sit in loco sacro. 6. Sacrilegium locale committitur exercendo in templo actionem profanam, quæ vel ex natura sua, vel prohibitione juris repugnat sanctitati loci, *licet per eam Ecclesia non polluatur.* Talis actio est 1. cognitio sive sententia judicii secularis, maxime actio criminalis, *c. decet.* 2. *de immunit. Eccles. in* 6. Causas autem Ecclesiasticas in Ecclesia agere decens est. *c. qua fronte* 25. *de appellat.* Altera actio sacrilega est negotiatio & mercatura solemnis in templo, *cit. c. decet.* Christus ipse vendentes & ementes e templo ejecit *Matth.* 21. Tertio, actio sacrilega in Ecclesia sunt tripudia, clamores, & ludi profani, ut colligitur ex *c. cum decorem, de vita & honest. Cleric.* Comœdiæ tamen honestæ, quæ ad pietatem movent, a loco sacro alienæ non sunt; ut habet glossa in c. cit. & *Suarez l. c. c.* 6. *n.* 4. Denique contra Ecclesiæ reverentiam sunt publicæ commessationes *c. non oportet.* 2. *dist.* 42. vide *Laym. l. c. n.* 11.

469. *Princip. III. Sacrilegium reale* est violatio rerum publica auctoritate ad cultum divinum sacratarum, & ordinatarum; sunt autem earum quatuor potissimum

genera juxta *S. Th.* 2. 2. *q.* 99. *a.* 3. ubi ait : *primum & summum locum inter res facras obtinent facramenta.* Circa hæc facrilegium committitur 1. ea *invalide miniſtrando*, fcil. defectu debitæ materiæ, formæ, intentionis &c. 2. ea *indigne miniſtrando* : fcil. in cognito ſtatu peccati mortalis, vel in eodem ſtatu Sacramenta vivorum fufcipiendo. 3. Tangendo illicite & irreverenter Ss. Euchariſtiæ Sacramentum, quod juxta *Sporer. l. c. n.* 30. utique eſt peccatum grave, feclufa neceſſitate ; veniale vero, fi feclufo contemtu, vel præcepto Eccleſiæ tangatur a laico calix, patena, ciborium, corporale, purificatorium &c. imo a veniali excufat laicos quævis neceſſitas ea tangendi.

Secundum locum inter res facras tenent vafa confecrata ad facramentorum ufum & fufceptionem : item altaria, ædes facræ, Crux, imagines Chriſti, ac Sanctorum, eorumque Reliquiæ ; quia etiam iſta fecundum ufum Eccleſiæ æſtimantur eſſe inſtrumenta cultus divini, & ideo funt facra non tantum in ordine ad Sanctos, fed etiam ad Deum, ut ait *Laym. cum Suar.* Huc etiam pertinet facrum Chriſma, oleum, aqua, & alia benedicta. Item Nomina Dei, Chriſti, ac Sanctorum, Ss. Evangelia, & omnis Scriptura Canonica.

Tertio ad res facras ea numerantur, quæ pertinent ad ornatum altarium, & miniſtrorum, quæ indigne violata ad facrilegium ſpectant. *S. Th. l. c.*

Quarto *a S. Th.* inter res facras recenfentur bona omnia tam mobilia, quam immobilia, quæ deputata funt ad ſuſtentationem Miniſtrorum Eccleſiæ, templorum fabricam, ac pauperum ſuſtentationem. Huc pertinent pia legata, depoſita in Eccleſiis, jura Eccleſiaſtica &c. Hæc qui inique fupprimit, detinet, occupat, defraudat, qualificatam injuſtitiam committit, quæ qualitas neceſſario in confeſſione explicanda eſt. *Laym.* l. *c. n.* 15. vide *c.* 4. *cauſ.* 17. q. 4.

470. Dictarum rerum facrarum facrilegium committitur 3. modis : *Primo eas indigne tractando*, fcil. vafis facris, & paramentis abutendo ad profanos ufus, v. g. calice facro ad profanas compotationes, facræ Scripturæ textibus ad jocos infulfos & illiberales, mendacia, aliave peccata, præfertim lafciviam. A mortali excuſat *Sporer l. c. n.* 30. abuſum S. Scripturæ ad jocum honeſtum inter viros prudentes v. g. fi amicus amico dicat : *ſede a dextris meis.* Sacrilegium grave eſt abuti rebus facris ad

fuper-

superstitiones. *Secundo eas injuste usurpando*, quod dicitur furtum sacrilegum: hoc juxta *c. quisquis* 17. *q.* 4. *committitur auferendo sacrum de loco sacro* (v. g. calicem e templo, ciborium e tabernaculo, quod juxta *Sporer l. c. n.* 31. contra alios continet duplicem malitiam tum propter violationem rei, tum loci sacri) *Vel non sacrum de sacro*, scil. auferendo res in templo depositas, & in ejus fidem, atque immunitatem susceptas sub speciali custodia, imo etiam per accidens ibi existentes juxta probabiliorem sententiam, ut ait *Laym. l. c. n.* 18. *Sporer l. c.* contra *Victoriam*, Sotum, Lessium & alios, juxta quos crumenam alicui abscindere in templo est tantum furtum simplex; eo quod non violetur per hoc specialiter locus sacer, sed tantum generaliter, sicut per quodvis aliud peccatum. *Vel sacrum de non sacro* (auferendo v. g. calicem ex privato oratorio, cista domestica &c,) Juxta *Laym.* tales quidem fures mitius puniuntur in foro externo, in foro tamen interno verum committunt sacrilegium.

471. *Principium IV.* Sacrilegium ex genere suo est peccatum mortale. Ita *Reiffenst. t.* 5. *de Relig. dist.* 3. *q.* 2. *n.* 14. *cum Communi.* Neque (ut ait *Laym. l. c. n.* 14.) necesse est ad sacrilegii crimen, ut quis directe intendat, res sacras inhonorare, quod proprium est Hæreticorum, sed sufficit quævis indigna earum usurpatio & tractatio, si advertenter & satis deliberate ob quemvis alium finem sive utilitatem fiat: directa quidem inhonoratio semper est peccatum grave; virtualis autem tum ob imperfectionem actus, tum ob materiæ levitatem potest esse veniale peccatum. *Laym. l. c. cum Valent. Suarez & Comm.*

Casus I.

Abdias Subdiaconus sæpe delectatur turpibus cogitationibus, motibus obscænis &c. non reputans hæc peccata continere duplicem malitiam, ideoque nunquam in confessione addit, quod sit in majore ordine constitutus. Idem tum se, tum Sacerdotes, aliosque sæpius plene inebriat.

472. *Q. I.* An prædictæ delectationes venereæ sint sacrilegia. R. *Affirm.* quia quidquid in secularibus extra conjugium est peccatum contra castitatem, id in Religiosis, & iis, qui uno vel pluribus majoribus ordinibus initiati

tiati sunt, est duplex peccatum, ita ut malitia sacrilegii sit mortalis in iis actibus, in quibus malitia libidinis est mortalis; directe enim quodlibet horum peccatorum repugnat dignitati talis personæ in ea ratione, sub qua Deo specialiter dedicatur, & sacratur: hinc ordines majores ob votum castitatis annexum dicuntur ordines sacri *Reiffenst. l. t. n.* 15. *cum Syl. Less. & Laym.*

473. *Q. II.* An omne peccatum a Persona sacra, vel in Personam sacram commissum sit proprie ac formaliter sacrilegium. ℞. *Negative*; quia non omnia directe repugnant speciali ejus sanctitati, sicut peccata contra castitatem, & percussio gravis ac injuriosa, juxta constitutionem Ecclesiæ. *Herinex Disp.* 8. *de Relig. q.* 2. *n.* 12. ideoque Abdias, se, aliosque plene inebriando non commisit sacrilegium, quamvis juxta *n.* 328. *& seq.* graviter peccaverit contra temperantiam, & simul peccato scandali.

474. *Q. III.* An sit sacrilegium percutere illum, qui prima Tonsura tantum initiatus. ℞. *Affirm.* quia per primam Tonsuram quis consecratur publica auctoritate Deo, & eximitur a statu seculari, ac proinde gaudet privilegio Canonis, si tamen gerat habitum & tonsuram Clericalem. Non peccant parentes, & præceptores, qui justa de causa castigant juvenes prima tonsura initiatos; quia id non contingit suadente diabolo. Pariter pueri prima tonsura initiati dum se invicem pugnis cædunt, plerumque non committunt sacrilegium grave; quia illa percussio non est gravis in se, nec respectu personæ, quæ inde non censetur graviter inhonorata. *Vide dicta n.* 312.

Casus II.

Abdon dum in Cœmeterio prope templum venales habet varias merces, furem argenteorum numismatum, & rosariorum deprehendit, fugientem extra cœmeterium lethaliter vulnerat; fur undique sanguine madens fugit ad templum, ibique moritur.

475. *Q. I.* An sit gravis irreverentia loci sacri res venales exponere in Cœmeterio. ℞. 1. Si res vendendæ ad populi devotionem serviant v. g. rosaria, cerei &c. non committitur irreverentia; hinc ejusmodi venditio tanquam honesta consuetudo quibusdam in locis toleratur; quamvis præstaret, omnem mercaturam extra locum sacrum fieri; imo nunquam permittenda est; si non sine magno strepitu, tumultu, atque turbatione divini servitii

vitii prope Ecclesiam exerceri soleat. *Laym. l. n. n.* 9. Maxime cavendum, ne vendantur superstitiosæ oratiunculæ, libelli suspecti; arcendi etiam sunt non tantum a locis sacris, sed ab ipso foro clamosi cantores, qui miracula vel ficta, vel non satis approbata carminibus ineptis descripta decantant, & in vulgus spargunt, quia hæc maxime cedunt in contemtum Religionis Catholicæ.

℞. 2. Cum *Laym.* in Cœmeterio officinam aliarum rerum de se honestarum constituere, saltem est peccatum veniale; quia non videtur esse gravis irreverentia.

476. *Q. II.* An per hoc templum fuerit pollutum, quod fur ex vulnere inflicto in templo mortuus sit. Respondet *Laym. l.* 5. *t.* 5. *c.* 5. *n.* 8. *Negative*; quia ad hoc, ut polluatur templum, necesse est, ut percussio fiat in templo. Ubi addit, quod tum quoque polluatur templum, quando homicidium etiam sine sanguinis effusione committitur intra Ecclesiam v.g. per strangulationem; quia *c. proposuisti L.* 3. *tit.* 40. item *c. si motum dist.* 1. *de Consecr.* generaliter de homicidio fit sermo.

Casus III.

Alanus Parochus fontem baptismalem ex supina negligentia ab immunditiis longo tempore non custodit, laceras Albas, Casulas, & sacra Vasa fracta refici non curat, purificatoria & corporalia sordibus obducta ad sacrificium Missæ adhibet. De gravi & sacrilega irreverentia admonitus, respondet, hæc tantum esse levia peccata omissionis, non vero commissionis, ideoque nec inter sacrilegia numeranda.

477. Q. An recte senserit Alanus. ℞. pessime sensit; quamvis enim plerumque sacrilegium sit peccatum commissionis, in dictis tamen casibus vere est peccatum omissionis, quia omissio debitæ curæ non minus cedit in irreverentiam gravem rerum sacrarum, quam quævis alia indigna tractatio earundem. Ita *Laym.* L. 4. *t.* 10. *c.* 7. *n.* 14. *cum Suarez.* Vide *c. relinqui noluimus.* L. 3. *Decret. tit.* 44. *de custod. Euchar.* ubi energice ita habetur: *Sunt & alii, qui non solum Ecclesias dimittunt incultas, verum etiam vasa Ministerii, & vestimenta Ministerii & vestimenta Ministrorum, ac pallas altaris, nec non ipsa corporalia tam immunda reliquunt, quod interdum aliquibus sunt horrori* ... sub finem additur: *Præcipimus, ut oratoria, vasa, corporalia, & vestimenta*

Digitized by Google

menta prædicta munda, & nitida conserventur; nimis enim videtur absurdum in sacris sordes negligere, quæ dedecerent etiam in profanis.

ARTICULUS III.

De Simonia.

Ad sacrilegium reale pertinet Simonia, ut probat *Suarez T.* 3. *de Relig.* L. 3. c. 1. Fuse hæc materia agitur in Jure Can. Nos hic breviter de ea agemus.

§. I.

Quid & quotuplex sit Simonia.

478. Prænotandum I. *Simonia* (quod nomen trahitur a Simone Mago, de quo Act. 8. legitur: *Pecuniam Apostolis obtulit dicens: date & mihi hanc potestatem, ut, cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum S.*) definitur *studiosa voluntas emendi aut vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.* Suar. l. c. n. 9. cum S. Th. 2. 2. q. 100. a. 1. quam definitionem *S. Antonin.* 2. p. tit. 1. c. 5. §. 1. sic explicat: studiosa dicitur, id est, deliberata; nam sola deliberatione rationis potest committi istud peccatum; sed non punitur judicio Ecclesiæ, nisi procedat ad extra.... Nomine emtionis, & venditionis intelligitur omnis contractus non gratuitus.

479. II. Simonia 1. alia est *juris divini*, vel *naturalis*, quæ prohibetur jure divino propter intrinsecam suam malitiam, quando scilicet pro temporali datur res proprie, & in se spiritualis, ut gratia sanctificans, Sacramenta, consecrata Hostia, sacri Ordines, Ss. Reliquiæ &c. Alia est *juris Ecclesiastici*, quæ non intrinsece, sed tantum ideo mala est, quia ab Ecclesia prohibita.

480. 2. Simonia utraque iterum triplex est, *Mentalis*, *Conventionalis*, & *Realis*: *Mentalis* non est propositum tantum internum, sed actio externa facta ex intentione Simoniaca, exterius tamen non manifestata, v. g. si quis alteri exhibeat temporale, ut eum ad spirituale reddendum tacite obliget, vel si spirituale conferat, ut alium obliget ad temporale, vel qui temporale dat, quasi id debeat ex justitia pro spirituali, vel vice versa, ita tamen

men, ut pactum expressum nec intercedat, nec antea intercesserit. *Laym.* L. 4. T. 10. C. *ult.* §. *VI. n.* 67. *Conventionalis* est pactio Simoniaca expressa, sed necdum executioni data; quando ex neutra parte traditio facta est, dicitur *pure conventionalis;* si tantum ex parte unius, dicitur *mixta*, v. g. si beneficium collatum sit, non tamen traditum pretium. *Realis* est pactio Simoniaca ex utraque parte completa tum per traditionem rei spiritualis, tum pretii temporalis.

481. 3. Ex Jure Ecclesiastico alia est Simonia *Confidentialis*, que committitur, si quis propria auctoritate, & absque expresso Pontificis consensu beneficium sive simplex, sive curatum alteri quocunque modo procuret eligendo, præsentando, confirmando, instituendo, resignando cum certa confidentia, h. e. expresso vel tacito pacto, ut is, cui procuratur, idem beneficium ipsi procuranti, vel alteri resignet, aut pensionem vel fructus ex eo præstet. Vide *Laym.* l. c. §. 8. Hæc specialis simonia a Pio IV. in Bulla *Romanum Pontificem*, & a Pio V. in Bulla, quæ incipit: *Intolerabilis*, ut perniciosissima damnata est.

§. II.

Principia generalia de Simonia.

482. *Principium I.* Ad peccatum simoniæ requiritur 1., ut materia sit spiritualis, vel spirituali annexa. 2. Ut pretium, vel quasi pretium sit temporale, excepta simonia confidentiali.) 3. Emtio vel venditio, quibus verbis intelligitur quodlibet pactum, vel contractus non mere gratuitus.

483. *Q. I.* Quid intelligatur nomine materiæ spiritualis, quæ est objectum, circa quod simonia versatur. ℞. Intelligitur id omne, quod vel ex se, aut ex institutione Dei vel Ecclesiæ ad animæ salutem, & ordinem bonorum supernaturalium spectat. Alia quidem sunt *spiritualia in se, & formaliter*, ut gratia sanctificans, dona Spiritus S. character sacramentalis &c. Alia *causaliter*, quæ sunt causæ donorum supernaturalium, ut Sacramenta, & Sacramentalia, v. g. Benedictiones nuptiarum, aquæ, olei &c. Consecratio Ecclesiæ, Altaris, Calicis &c. Item Officia ecclesiastica, & divina, & functiones sacræ, orationes tum publicæ, tum privatæ &c. Alia *effe-*

ftive, quæ tanquam effectus procedunt a causa, vel potestate spirituali, ut patratio miraculi, collatio Baptismi, Confirmationis, Ordinum &c. Vide *Laym.* l. c. §. 4.

484. *Q. II.* Quid intelligatur per annexum rei spirituali, quod pariter est objectum sive materia simoniæ. ℞. Tripliciter potest aliquid esse annexum: 1. *antecedenter*, ut jus patronatus, electio, præsentatio, collatio, quæ præsupponuntur, & ordinantur ad beneficia, & officia Ecclesiastica. 2. Annexum *concomitanter*, quod scil. intrinsece conjunctum est cum re spirituali, ut est labor corporalis in administratione Sacramentorum, in sacrificando &c. 3. Annexum *consequenter*, quod tanquam causam aliquid spirituale præsupponit; sic jus percipiendi reditus ecclesiasticos, decimas, jura stolæ &c. præsupponit officium ecclesiasticum tanquam radicem. Vide *P. Engel de simon. P. Laym. l. c.*

485. *Q. III.* Quid intelligatur per pretium in ordine ad committendam simoniam. ℞. communiter vocatur munus, quod juxta *S. Th.* 2. 2. *q.* 100. *a.* 5. &. c. *sunt nonnulli* 1. *q.* 1. dividitur in munus ab obsequio: per munus autem hic non intelligitur donum liberale, ac mere gratuitum, sed debitum justitiæ commutativæ, inducens gravamen aliquod ac onus. *Laym. l. cit.* §. 3. *n.* 25. Per *munus a manu* intelligitur non tantum pecunia, aurum, argentum, vestes & similia, quæ emi, aut vendi solent, sive sint mobilia, sive immobilia, sed etiam quælibet res temporalis pretio æstimabilis, item remissio debiti, promissio remittendi, solutionis dilatio, mutui datio, *Laym.* l. c. imo & anticipata solutio juxta *Sporer* hic *n.* 43. ut si quis alteri conferat beneficium cum pacto vel conditione, ut remittat debitum, c. *veniens* 10. *de testib. Munus a lingua* dicitur lau, commendatio, patrocinium pro aliquo interponendum vi pacti expressi vel taciti, ut res spiritualis conferatur, vel vicissim; v. g. si quis paciscatur ita: commendabo te apud Principem, si ecclesiasticum beneficium mihi conferas. *Laym. l. c. n.* 26. Per *munus ab obsequio* intelliguntur quæcunque obsequia alicui præstita vel præstanda sub obligatione conferendi beneficium ecclesiasticum, vel aliam rem spiritualem *S. Th. l. c. Laym.* hic addit, simoniam non esse, gratis alicui servire cum spe, ut in obsequiorum remunerationem ad ecclesiasticum beneficium quis præsentetur, aut instituatur: Neque ab Episcopo, aut patrono simoniam committi, si ob talium remunerationem, vel ob

per

Digitized by Google

perſpectam hominis induſtriam jus aliquod ſpiritualis beneficii conferat.

486. *Q. IV.* Quale pactum requiratur ad hoc, ut committatur ſimonia. ℞. Requiritur expreſſum vel ſaltem tacitum, h. eſt. deliberata voluntas obligandi alterum ad ſpirituale dandum pro temporali; aut viciſſim. Id quod Leſſius de ſimon. dub. 6. bene explicat his verbis: *Non tantum ſit verbis expreſſis, & directis, ſed etiam obſcuris & obliquis, interdum nutibus, vel ſola pretii oblatione in ſpeciem donationis, tamen ex circumſtantiis adverti poteſt.* Quod ſi vero ex alio titulo vel motivo v. g. ex gratitudine pure naturali aliquid promittatur, aut pro accepto beneficio detur aliquid temporale, non eſt ſimonia. Frequentiſſime tamen titulo gratitudinis palliatur tantum, & committitur vera ſimonia; quia intercedit pactum ſaltem implicitum, dum partes expreſſe quidem non contrahunt; ex circumſtantiis tamen ſatis colligitur, quod dans ſpirituale velit obligare ad retribuendum temporale; uti contingit per ſequentes formulas: ero tibi gratus, gratias reales referam, ero tibi obſtrictus, ſi conferas hoc vel illud Beneficium. Sub his vel ſimilibus terminis latet ſimonia 1.: ſi per eos exprimatur intentio ſe aut alterum obligandi ad dandum ſpirituale pro temporali, & viciſſim. 2. Si promittatur, detur, vel accipiatur temporale tanquam proportionata compenſatio rei ſpiritualis, & non in ſignum puræ gratitudinis antidoralis. 3. Si promittatur, vel detur temporale pro ſpirituali, aut viciſſim, non quidem ut pretium, ſed ut motivum dandi ſpirituale. Vide *Prop.* 45. *ab Innoc. XI.* damn. item c. 18. & 39. *de ſimon.* Vide etiam *Prop.* 22. *ab Alex. VII.* damn.

487. *Princ. II.* Simonia ex genere ſuo eſt peccatum mortale. *Reiffenſt.* hic. n. 21. vocat certam omnium. Patet 1. ex illis verbis Act. 8. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri.* 2. Ex SS. Canonibus, ubi appellatur ſimonia execrabile vitium, turpiſſimum lucrum, ſimoniaca peſtis, hæreſis &c. Vide c. *reperiuntur* & c. *quicunque*, C. 1. q. 1. Malitia hujus vitii conſiſtit in eo juxta *Herzig* P. 2. n. 183. quod res ſacra & ſpiritualis ita vilipendatur, ut cenſeatur hominum arbitrio ſubjecta, nec pluris æſtimanda, quam temporale. Addit *Babenſt. de ſimon. n.* 39. graviſſime injurioſum Deo eſſe hoc vitium, ut ſpeciali auctori rerum ſacrarum & ſpiritualium. Neque in iſto vitio excuſat

cuſat

cusat parvitas materiæ; quia rem quamcunque spiritualem æquiparare temporali, est eam ordinare ad rem longo ordine inferiorem. Hinc tantum ob inconsiderationem, vel ignorantiam facti vel juris leviter culpabilem simonia veniale peccatum est. *Filliuc. tr.* 45. *c.* 13. *n.* 13.

488. *Princ. III.* Pœnæ ab Ecclesia in simoniam *realem* statutæ sunt sequentes. 1. Ob simoniacam collationem, & susceptionem Ordinum ipso facto incurritur excommunicatio Papæ reservata (*juxta extravag. cum detestabile* 2. *de Simonia inter commun.*) Præterea ordinans per triennium suspenditur a collatione quorumcumque ordinum, & ab exercitio munerum Pontificalium juxta *c. si quis ordinaverit* 45. *de Simonia.* Ordinatus autem tam ab ordinibus receptis, quam recipiendis suspenditur *c. si quis* 8. *l. q.* 1. item *c. per tuas.* 37. *de simon.* Ex his *Fr. Schmier L.* 5. *t.* 2. *C.* 1. *n.* 235. advertit, hac ipsa suspensione denotari, ordines simoniace susceptos esse validos; item si non ipsemet ordinatus, sed ipso ignorante alius pretium ordinanti dederit, nullam ab ordinato censuram incurri tum quoad ordines receptos juxta *c. de simoniace.* 22. tum quoad recipiendos ex paritate rationis. Ita sentiunt *Less. Suar. Henriq.* contra *Sylvest.* Confirmat *P. Laym.* hic n. 71. quotiescunque suspensio in jure fertur, censenda est propter culpam imposita, nisi contrarium expresse significetur: atqui in ejusmodi ignorante nulla supponitur culpa: ergo. Aliud est circa beneficia, ut infra dicetur. Denique nomine Ordinum *Laym.* etiam hic intelligit primam Tonsuram.

489. 2. Quando simonia realis committitur circa ingressum in Religionem, dantes, & recipientes, si personæ sint singulares, excommunicationem S. Pontifici reservatam ipso facto incurrunt (juxta *Extravag.* 1. *de simon.*) hæc tamen excommunicatio raro incurritur; tum quia *Lessius* affirmat, istam extravag. Urbani IV. non esse receptam; tum quia varii tituli sunt, qui in tali casu excusant a simonia, ut in resol. cas. videbimus. Conventus autem vel Capitulum qua tale, si temporale pro ingressu recipiat, incurrit ipso jure loco excommunicationis suspensionem ab officio, & illius executione quoad actus capitulares, & jurisdictionales; ut probat *Fr. Schmier l. c. n.* 219. ex c. *veniens* 19. *de simon.* cum *Suar. Pirrhing, König.* Denique simoniace professus redditur inhabilis ad manendum in illo monasterio, quamvis ipsa professio ex se valida sit; ut probat *Suar. de simon.* c. 57.

Digitized by Google

c. 57. *n.* 7. hinc obligatur, ut vadat ad aliud sui ordinis monasterium c. *veniens* 19. c. *de regularibus* 25. c. *quoniam* 40. *de simon.* juxta *Suar. l. c. n.* 8. nihilominus potest tam diu in suo monasterio persistere, donec per sententiam expellatur.

490. 3. Quando committitur simonia realis in collatione, præsentatione, institutione, electione, postulatione, vel alia quacumque provisione in dignitatibus, officiis, & beneficiis Ecclesiasticis 1. tam conferens, quam obtinens, & quomodocunque concurrens ad simoniam (ut ait *Fr. Schmier l. c. n.* 228.) incurrit excommunicationem S. Pontifici reservatam juxta *Extravag. cum detestabile* 2. .... 2. collatio, & provisio ipso jure est nulla, ideoque provisus sibi nullum jus acquirit, nec fructus lucratur, nec facit suos, & tenetur restituere jam perceptos, ipsumque beneficium dimittere, etiamsi crimen sit occultum, ut ait *Jansen.* hic n. 25. vide *cit. Extravag.* Pauli II. addit *Schmier l. c. n.* 231. cum *P. Friderich*; quod in hoc casu nequidem suffragetur triennalis possessio ex regula Cancellariæ de triennali possessore. Si vero talis adhuc alia beneficia habeat; quæ legitima via absque simonia obtinuit, tunc iis non privatur ipso jure, sed per sententiam judicis, nec ante hanc fit inhabilis ad alia. Vide *Suar. de simon. c.* 58. *n.* 6. Porro communior & probabilior est sententia contra *Fagnanum*, quod provisio tunc etiam fit invalida, quando non ipse beneficiatus, sed ipso nesciente alius quidam coëmit suffragia pro beneficio electivo, aut collatorem pecunia corrupit (nisi ab alio ex odio, vel inique id contigisset) uti probat *Laym.* ex c. *ex insinuatione* 26. c. *sicut tuis* 33. §. *quamvis.* Item ex c. *si alicujus* 59. *de elect.* ubi excipitur: si beneficium simplex sit, & proviso ignorante, ac ratum non habente, simonia ab aliis commissa sit; post liberam resignationem Episcopum dispensare posse, quæ exceptio firmat regulam.

491. *Dixi* hucusque *simonia realis*; nulla enim pœna juris incurritur 1. propter simoniam mentalem, quamvis per hanc graviter peccetur, si sufficienter deliberata sit, ut constat ex c. *sicut tuis.* 33. sub finem, c. *tua nos.* 34. c. ult. *de simon.* *Fr. Schmier n.* 246. *de simon.* vocat hanc receptissimam sententiam. 2. Neque propter alias simonias reales, quam propter tres dictas, quæ scil. committuntur *circa collationem & susceptionem Ordinum, circa provisionem beneficiorum & circa ingressum in religionem*; quamvis etiam per alias reales simonias deliberate

com-

commissas graviter peccetur, & quidem peccato sacrilegii. 3. Nec propter simoniam fictam, quando quis ficte absque animo se obligandi vel implendi promittit temporale pro spirituali, vel contra; sicut enim hæc non est vera simonia, ita nec inducit pœnas. Ita *Jansen. cas.* 66. *q.* 12. *n.* 6. Nihilominus ficte promittens peccat graviter, & committit mendacium sacrilegum, habeturque in foro externo pro vero Simone, donec fictionem probet. 4. Neque ob Simoniam pure conventionalem (nisi conjuncta sit confidentialis) incurritur pœna, & censura juris, ut communis tenet cum *Suar. de Sim. c.* 55. *num.* 12. 5. Neque propter mixtam, quæ completa tantum est traditione rei temporalis, ut ait *Laym.* hic n. 68. cum consensu DD. Ratio *Suaresii de Simon. c.* 55. *n.* 16. est; tum quia Canones semper requirunt traditionem rei spiritualis; tum quia non est satis completa irreverentia, donec res spiritualis tradita sit. Econtra sententia valde probabilis est, quæ affirmat, quod illa conventionalis subjaceat pœnis juris, quæ completa est traditione rei spiritualis, quamvis nondum soluto pretio temporali. Ita sentiunt *Cajet. Sotus, Tolet. Nicol. Garzias.* Contrariam tamen sententiam *Laym.* vocat in praxi tutam ex eo, quod pœnæ præsertim tam graves debeant esse strictæ interpretationis. Vide utrumque *Nav. Binsfeld, Covarr.* & *alios.*

492. 4. Pœnæ Simoniæ confidentialis sunt 1. Episcopi & alii Prælati superiores incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ, inferiores autem pœnam Excommunicationis S. Pontifici reservatæ. 2. Resignatio vel collatio beneficii per Simoniam confidentialem irrita est, & provisus evadit inhabilis ad idem beneficium postea possidendum. 3. Inducitur privatio omnium beneficiorum, ac pensionum prius obtentarum, non tamen exequenda a reo, nisi post Judicis sententiam. 4. Beneficia in confidentiam collata & acceptata Sedi Apostolicæ reservantur, ita ut ab inferioribus conferri non possint; fructus etiam male interim percepti Cameræ Apostolicæ applicari debent. Vide *Laym.* l. c. a n. 76. ex *mot. prop. Pii IV. & Pii V. n.* 481. citatis.

Adverte cum *Laym. n.* 78. ad pœnas istas incurrendas necessarium esse, ut Simonia confidentialis opere impleta sit de dato, & accepto beneficio, licet accipiens vicissim suam permissionem non impleverit. Denique Excommunicatio etiam incurritur a Mediatoribus Simoniæ con-

confidentialis, quando ab utraque parte tam accipientis, quam dantis completa eſt. *Suarez* hic C. 43. *n.* 15.

493. *Principium IV.* A Simonia reali, & confidentiali, & excommunicatione per eam incurſa *per ſe* loquendo, abſolvere poteſt ſolus S. Pontifex juxta *extravag.* 1. *&* 2. *de Simon.* Si tamen delictum non ſit publicum, nec ad forum contentioſum deductum, poteſt etiam abſolvere Epiſcopus. *Trid. Seſſ.* 24. *C.* 6. *de reform.* Poſſunt etiam Religioſi Mendicantes, ac cum iis participantes, ſed non niſi pro foro conſcientiæ, ſi Simonia non ſit publica. *Palao de Simon. punct. fin. n.* 2. Juxta *Reiffenſt. in* L. 5. *Decret. n.* 334. Nullus præter Papam poteſt abſolvere ab excommunicatione, ſuſpenſione, interdicto, vel aliis pœnis, quæ ob Simoniam in ſuſceptione, & collatione Ordinum incurruntur, etiamſi Simonia ſit occulta, ut probatur ex Bulla Sixti V. *Sanctum ſalutare.* A Simoniis aliis v. g. mentali, conventionali, & reali (exceptis ſupra dictis *n.* 488. 489. 490. *&* 492.) abſolvere poteſt quivis Confeſſarius approbatus. *Herzig p.* 2. *n.* 201.

2. Si beneficiatus invincibiliter ignoraverit, beneficium ſimplex Simoniace a ſe fuiſſe obtentum, diſpenſare poteſt Epiſcopus, ut illud, poſtquam libere reſignavit, retineat, vel potius de novo acquirat, ut colligitur ex *c. penult. de Elect.* Si vero ſit curatum, dignitas, vel Prælatura, non poteſt diſpenſante Epiſcopo illud retinere, niſi poſtquam collatum alteri, denuo vacaverit, ex ſuppoſito tamen, quod electio, vel collatio per ſententiam fuerit reprobata: vide *Reiffenſt. l. c. n.* 337. ſecus, ſi necdum ſit publice reprobata.

3. Si quis ſciens vel conſentiens beneficium Simoniace obtinuerit, Epiſcopus nec pro foro in- nec externo diſpenſare poteſt, ut illud retineat, etiamſi Simonia ſit occulta. *Janſen. n.* 37. *de Sim.*

4. Si Simonia ſit publica, ideoque neceſſaria diſpenſatio, pro foro externo recurendum eſt ad Datariam Apoſtolicam, & ſupplicatio conſignari ſupremo Datario; præter cauſas impetrandi diſpenſationem (inter quas præcipuæ ſunt ſcandalum in dimiſſione beneficii, & Paupertas Supplicantis) exprimendi ſunt fructus ex beneficio percepti. *Reiffenſt. l. c. n.* 343. Si vero Simonia ſit occulta, & conſequenter diſpenſatio petenda ſit pro foro interno, ſupplicare debet S. Pœnitentiariæ, inſcribendo ſupplicam Cardinali ſummo Pœnitentiario. Vide *Reiffenſt. ibid. num.* 344.

494. *Princip. V.* Circa restitutionem rei Simoniace acceptæ observandum est. 1. Excepto beneficio *Nihil Spirituale Simoniace* acceptum est restituendum; quia cetera vel non possunt restitui, vel non debent ante sententiam Judicis; eoquod Canones tantum mandent restitutionem beneficii. Ita *Reiffenst. de Simon. n.* 286. *cum Suar. de Simon. C.* 59. *a n.* 28. *contra alios.*

2. Pretium temporale pro re mere spirituali, quæ non habet annexum commodum temporale, ex jure naturali debet restitui ante sententiam Judicis, nisi alter sponte remittat; quia res mere spirituales v. g. Sacramenta, Consecratio, Benedictio non sunt pretio æstimabiles, nec vendibiles; & Ministri Ecclesiæ non sunt Domini, sed Ministri ejusmodi rerum: ergo pro his rebus non suis non possunt juste accipere, & retinere pretium temporale. *Laym. de Simon. n.* 79.

3. Si vendatur Simoniace res non mere spiritualis, sed quæ habet conjunctum jus, aut commodum temporale, v. g. calix consecratus, castrum, cui annexum est jus patronatus, h. e. jus nominandi, seu præsentandi aliquem instituendum ad beneficium Ecclesiasticum vacans; tunc pretium, quod accipitur pro auro vel argento vel alia materia calicis, aut pro fundo, retineri potest. Vide *Suar. de Simon. C.* 59. *n.* 42. *Laym. l. c. n.* 82. & 83. *Ratio est*; quia licet talis venditio Simoniaca sit, injusta tamen non est, si temporale commodum, quod in alterius gratiam dimittitur, justo pretio compensetur.

4. Licet Beneficium Ecclesiasticum non sit mere spirituale, sed conjunctum habeat commodum temporale, pretium tamen pro eo acceptum ex jure positivo debet restitui, juxta c. *de hoc* 11. *de Simon.* At cui restituendum? ℞. Juxta communiorem restituendum est non danti, sed Ecclesiæ illi, in cujus injuriam Simonia commissa, sive in qua est beneficium Simoniace collatum. Ita *S. Th.* 2. 2. *q.* 62. *a.* 5. *ad* 2. & *q.* 100. *a.* 6. *ad* 4. *Suar. de Simon.* C. *n.* 8. probat ex cit. c. *de hoc.* Juxta alios licet dare pauperibus, ubi consuetudo viget, ut ait *Laym. l. c. n.* 82. Denique quidam probabiliter defendunt cum Sà. v. *Simonia*, ante Judicis sententiam restituendum esse ei, qui dedit; eo quod nulla lex Ecclesiastica diserte præcipiat, Ecclesiæ restituendum esse ante sententiam. Vide *Laym. l. c.* Si vero pactum rescissum sit ante collationem beneficii, debet pretium restitui illi, qui dedit; quia ob Simoniam non completam pœnas non incurrit: ergo nec privan-

vandus est suo pretio. Quod autem contra justitiam agat, qui non gratis confert beneficium Ecclesiasticum, etsi conferens illud pecunia interveniente non exigat illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod alteri conferre non tenebatur, patet ex propos. 22. damnata ab *Alex. VII.* Unde recte infert *Suar.* l. 4. de Simon. c. 59. quod beneficia sic conferens Simoniace agat; quia beneficium revera vendit, etsi id se vendere non dicat. Vide *Viva* hic n. 5.

§. III.

Resolvuntur Casus.

Bartholomæus Curatus ad urgendam admissionem Barbaræ Neptis suæ ad Parthenonem offert Priorissæ pinguem summam pecuniæ, insuper Monialibus Senioribus præbet varia munuscula, ut Barbaræ faveant, quæ vicissim eam adhuc magis alliciunt ad suum monasterium variis munusculis. Bartholomæus interim ut paratam habeat promissam pecuniam, jura stolæ accuratissime, imo a ditioribus pro sepultura, pro Missis legendis & ceteris sacris functionibus plus solito exigit.

495. *Q. I.* An *Bartholomæus* Simoniam commiserit offerendo pecuniam pro admissione ad ordinem Religiosum. ℞. *Affirm.* Per se loquendo, si se obligaverit ad dandam pecuniam pro ipsa admissione vel ingressu religionis; quia hæc esset commutatio Religionis, quæ est res sacra, cum re temporali. Patet ex c. *non satis.* 8. h. t. Si vero sine obligatione, ac sponte pecuniam obtulerit, non peccavit *Laym. n.* 70. *de Sim.* Nec est Simonia, dum Superiores vel Priorissæ aliquid exigunt titulo dotis vel sustentationis, aut pro oneribus temporalibus sustinendis a domo Religiosa in gratiam supplicantis; uti concessitClemens VII. & Innocentius VIII. declaravit teste *Tambur. de jur. Abbatiss. d.* 5. *q.* 2. & 3. quod Moniales in receptione ingredientium non committant Simoniam, nisi paciscendo, vel exigendo temporale pro ipso ingressu, vel recipiendo inhabilem, spe habendi temporalia. Addit *Pellizarius t.* 10. *c.* 3. *n.* 401. In religione considerandum esse Statum Religionis, & onus alendi susceptum; sicut igitur de dote pro sponsa terreni sponsi quamvis divitis ob onera matrimonii pacisci licet, sic etiam de dote pro sponsa Christi. *Reiffenst. l. c. n.* 163. idem sentit de monasteriis non sufficienter fundatis: at

n. 172. id absolute negat de monasteriis sive Virorum sive Mulierum opulentis vel habentibus sufficientes redditus pro honesta sustentatione, cui sententiæ favent canones, & graves rationes: sola vero repugnat consuetudo, & benigna (sæpius laxa) canonum interpretatio; addunt & alii prudentem excusationem, quod iniquis hisce temporibus valde minuantur primæ fundationes; unde, ne penitus corruant, aliunde succurrendum est. Attendant autem Superiores, & Superiorissæ, an & quando divitiæ sint causa tantum impulsiva, an vero motiva, & principalis admittendi Baudelium potius, quam Bassianum, Bibianam præ Barbara.

496. *Q. II.* An Bartholomæus Simoniace egerit dando munuscula Monialibus. ℞. *Neg.* quia videtur tantum eas voluisse reddere benevolas nepti suæ, non vero obligare Simoniace. Multo minus peccarunt Moniales munusculis magis alliciendo Barbaram; quia hoc non est velle obligare ad rem spiritualem pro temporali.

497. *Q. III.* An Bartholomæus peccaverit quoad secundum. ℞. exigendo jura stolæ, quæ vel jure Ecclesiastico, vel consuetudine Diœcesana, aut legitime præscripta parochiani dare debent, non peccavit; nisi forte cum scandalo exegerit violente a pauperibus, vel si absolute prius noluerit baptizare, sepelire &c. quam solvantur jura. Vide *c. in tantum* 36 *c. audivimus* 41. *h. t.* Quando plus pro sacris functionibus exegit, quam consuetudine, aut Episcopi approbatione taxatum fuit, Simoniam commisit: item si exegisset pro iis functionibus sacris, pro quibus juxta consuetudinem & Ordinarii voluntatem nihil solet dari; quia in his casibus defuit omnis justus titulus exigendi temporale. Vide *Reiffenst. l. c. n.* 194. & 196. & *seq.*

498. *Q. IV.* Quibus titulis licitum sit dare, aut accipere aliquid pro functionibus sacris v. g. pro sacrificio Missæ, precibus, concione, administratione Sacramentorum, & aliis. ℞. 1. Pro *labore* functioni sacræ *intrinseco*, & sine quo ministerium sacrum absolute fieri non potest v. g. pro verborum pronuntiatione, oblatione Panis & Vini &c. in sacrificio missæ, Simoniacum est, aliquid dare, vel exigere; quia hic labor intrinsecus ab ipsa actione sacra non distinguitur, sed cum ipsa unum opus efficit, ac totus sacer est. De hoc vide *Can. si quis objecerit* 7. *Caus.* 1. *q.* 3. Licitum vero est acceptare & exigere temporale pro *labore functioni sacræ extrinseco*, &

per

per accidens tantum conjuncto, scil. sine quo ministerium sive functio spiritualis in se adhuc fieri potest; sic absque Simonia, & licite exigitur aliquid pro itinere, quod sacerdos deberet conficere ad legendum in loco distante sacrum, item pro extraordinaria incommoditate, damno emergente, aut alio licito lucro cessante, dummodo plus non exigatur, quam juxta prudentum æstimationem talis labor extrinsecus NB. *aliunde non debitus* valet. *Ratio est*; quia hoc ipso, quod hic labor per accidens tantum conjunctus sit cum re spirituali v. g. cantus cum Missa, non perdit per hanc conjunctionem valorem suum, quem ex se habet tanquam quid temporale: ergo etiam pro eo potest exigi aliquid temporale. Vide *Reiffenst. l. c. n.* 305. ℟. 2. Licet aliquid dare vel acceptare gratis sine ullo pacto ex- vel implicito. ℟. 3. Licet pro functionibus sacris dare vel recipere aliquid temporale titulo stipendii h. est, justæ & congruæ sustentationis; quia hoc sensu pretium temporale non datur, ut commensuratum functioni sacræ, sed tantum ut quid jure divino, & naturali debitum Personæ ministranti spiritualia, ad necessariam & honestam illius sustentationem; *dignus est enim operarius mercede sua* Luc. 10. Item: *qui altari deserviunt, cum altari participant* 1. Cor. 9. 19. vide *Can. ex his* 22. *Caus.* 12. *q.* 1.

CASUS II.

Bacchides se accusat in genere, quod commiserit Simoniam: quærit Confessarius: In quo genere? respondet confitens, quod non sit necesse, ulterius quærere; eo quod habeat causam excusantem a Simonia, seque accusarit tantum ex scrupulo, quem extra confessionem promittit se explicaturum: ac proinde pergit alia peccata exponere.

499. *Q. I.* Quid agendum Confessario, si pœnitens in genere se accuset de Simonia: Item an Confessarius debuerit acquiescere excusationi Bacchidis. ℟. *ad* 1. inquirendum, qualis fuerit Simonia; ut agnoscatur, an vere, & qua specie Simoniæ deliquerit, item an incurrerit pœnas Simoniæ, a quibus forte absolvere nequit, potissimum an Simoniacus ad restitutionem urgendus sit. Ita *Herzig p.* 2. *n.* 194. ℟. *ad* 2. Confessarius in hoc casu prudenter potuit præsumere, quod pœnitens rerum intelligens sit, præsertim cum ultro se obtulerit ad rem melius explicandam alio tempore.

500. *Q. II.* Quænam sint causæ vel tituli excusantes a Simonia. ℞. cum *Reiffenst. primus* titulus excusans est, si temporale pro spirituali, aut econtra, omnino gratis sine ullo ex- vel implicito pacto, imo nequidem motivo detur. Sufficit autem ad Simoniam contractus saltem ex una parte intentus: ut patet in Simone Mago, qui obtulit quidem pecuniam pro dono Spiritus S., S. Petrus vero non acceptavit. Vide dicta *n.* 486. *Secundus.* Si post acceptum spirituale detur temporale ex sola gratitudine, tanquam merum donum antidorale. Vide *Can. quidquid* C. 1. *q.* 1. & *c. Dilectus* 30. *de Sim.* Exceptis tamen iis, ob quæ jam accepta etiam gratis aliquid acceptare jura specialiter prohibent; sic *Trid. Sess.* 24. *de Reform. c.* 18. prohibet, ne examinatores venientium ad concursum pro parochia ante vel post etiam gratis oblata recipiant. Item *Sess.* 21. *de Reform.* prohibet, ne gratis oblata recipiantur pro collatione Ordinum.

3. Si Ministris Ecclesiæ per modum stipendii ad honestam sustentationem pro sacris functionibus, Missis, sepulturis &c., temporale detur, ubi bene notandæ sunt propositiones ab Alex. VII. damnatæ scil. 8. 9. & 10. de quibus plura in P. II.

4. *Tit.* est ignorantia invincibilis, non vero crassa, supina vel affectata. Recte hic notat *Reiffenst. n.* 304. Num autem quis revera habeat ignorantiam invincibilem, cujusvis conscientiæ relinquitur. Illi, quod sibi timeant, certo habent, qui de Simonia nec legere aliquid volunt, nolentes intelligere, ut bene agant, vel qui legunt quidem, aut ab intelligentibus rem audiunt, tamen statim excutiunt, aut parum curando rident, & contemnunt.

5. Est labor extrinsecus, ut dictum *n.* 498. 6. Est redemtio vexæ injustæ.

501. *Q. III.* Quando a Simonia excuset redemtio vexationis. ℞. 1. *Non est Simonia, pretio temporali redimere injustam vexam circa jus jam acquisitum*, sive quod quis jam habet in re. *S. Th.* 2. 2. *q.* 100. *a.* 2. *ad* 5. *Palao de Sim. p.* 20. *n.* 1. *Pyrrhing. h. t. n.* 105. Sic potes dare pecuniam Principi Acatholico, ne te impediat ab usu Parochiæ, vel alterius beneficii a te jam plene obtenti: Item alteri, ne injuste te diffamet, accuset, vel talia proponat, ob quæ Beneficio, quod actu licite & valide possides, privari possis: *Ratio est;* quia hoc modo non datur temporale pro jure spirituali, utpote quod jam

juste

juste acquisitum supponitur, sed pro tollenda, vel impedienda injuria, quæ censetur esse quid temporale. Secus *si justa sit vexa*: v. g. Si quis te accuset ob delictum, propter quod beneficium est auferibile, Simonia est pretio hanc vexam redimere; quia jus tuum tunc non est firmum: ergo redimendo vexam pretio emis jus firmum, quod est quid spirituale. *Jansen. de Simon. n.* 32.

502. R. 2. *Si in jure acquirendo injuste vexeris ab iis, qui prodesse, sive jus illud concedere possunt, Simoniam committis, iis dando aliquid temporale eo fine, ut a vexa desistant. Suar. de Sim. c.* 50. *n.* 18. *&* 27. ex *c. Matthæus* 23. *h. t.* & *Ratio est*; quia dum quis alteri dat temporale, ne votum, confirmationem, collationem, institutionem injuste deneget, hoc ipso dat temporale, ut spirituale sibi conferat; injusta enim negatio voti, confirmationis &c. non tollitur, nisi concessione voti, confirmationis &c. ergo hoc ipso, quod intendas, dato pretio alios obligare, ut desistant negare votum &c. simul intendis eos obligare, ut illud tibi concedant: ergo vere emis spirituale. Econtra si jam institutus aut confirmatus es, & sola possessio tibi injuste negetur, vel impediatur, hanc vexam pecunia redimere licebit; possessio enim non est spiritualis, nisi ratione tituli vel juris, cui annexa est: ergo cum jus vel titulus juste jam acquisitus sit, temporale non datur pro spirituali, sed tantum pro impedimento injusto possessionis. Eodem modo loquere de aliis materiis distinctis a beneficiis; sic excusatur a Simonia, qui Curato nolenti baptizare, sepelire &c. priusquam hoc vel illud pretium solvatur, aliquid dat in casu necessitatis; quia hoc non expendit tanquam pretium actionis sacræ, sed tanquam medium ad satiandam Curati avaritiam, & redimendam injustam vexam. *Suar. loc. cit.*

503. R. 3. *Non est Simonia etiam circa jus beneficii acquirendum, injustam vexam pretio redimere, ab iis, qui obesse possunt, non autem prodesse, sive conferre ad obtinendum beneficium.* V. g. Si quis per diffamationem Electores, vel Collatorem impediat, quo minus te eligant, potes dare pretium, ut cesset a diffamatione, vi vel fraude &c. quia hoc tantum est redimere famam, & tollere vim aut fraudem, qua sublata Electoribus, & Collatoribus adhuc liberum est eligere, quem volunt. *Suarez de Sim. c.* 50. *n.* 23.

Compendium Resolutionum.

504. I. Non committit Simoniam 1. qui S. Reliquias cum S. Reliquiis permutat; quia sic non datur temporale pro spirituali. Idem est de aliis rebus sacris, exceptis beneficiis Ecclesiasticis, quorum permutatio propria auctoritate facienda, prohibita est ab Ecclesia, ut supra dictum. 2. Qui vendit ceram benedictam, S. Reliquias pretiosis capsulis inclusas, rosaria indulgentias habentia; quia hæc non venduntur secundum rationem rei sacræ, sed secundum materiam & pretium. Secus si propterea majori pretio venderentur ista, quia annexam habent rationem rei sacræ. Si calices, sacræ vestes &c. laicis vendantur, qui ea ad nullos sacros usus adhibere possunt, prius dissolvenda sunt, ut sic amittant consecrationem, vel benedictionem. 3. Sacram sepulturam emere aut vendere, Simoniacum est. *c. audivimus* 41. *de Sim.* Secus, si quid detur præcise pro honoratiore loco sepulturæ, item pro scamno commodiore in templo. Vide *Burgh. Cent.* 3. *Cas.* 12. Præsertim hoc excusatur a Simonia, si ex diuturna consuetudine id, quod datur, impendatur ad conservandam Ecclesiæ fabricam.

505. II. Per se loquendo Simoniacum est, exigere aliquid temporale pro dispensationibus in impedimentis matrimonii, votorum &c.; quia dispensatio est actus spiritualis tum ratione principii sive potestatis spiritualis, tum ratione finis, scil. salutis animarum; idem est de absolutione a peccatis, vel censuris, de concessione Indulgentiarum, aliisque actibus jurisdictionis spiritualis. Hinc tantum per accidens in sustentationem Officialium, & pro aliis piis usibus ac necessitatibus Ecclesiæ sublevandis subinde exigitur aliquid pro ejusmodi actibus, frequenter etiam in pœnam delicti præcedentis, v. g. irregularitatis ex voluntario homicidio, in dispensatione circa impedimentum ex copula fornicaria ortum &c. 2. Remanente penes Ecclesiam jure decimandi directo, vendi potest jus utile, sive ipsa perceptio fructuum, si hoc vel auctoritate Papæ, vel consuetudine diuturna a jure directo separatum sit, qua ratione etiam laicis id non raro competit. *Laym.* l. 4. *t.* 6. *c.* 6.

506. III. *La Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1096. cum *Rodriq. Bonæ spei*, *Diana* excusat a Simonia, & peccato lusores, quorum unus in ludo exponit pretium temporale, v. g. capitellum; alter vero missam; eo quod hac

ratione

ratione res ſpiritualis non æquiparentur temporali, ſicut non æquiparatur, quando miſſa legitur pro ſtipendio; ſed tantum offertur executio rei ſpiritualis loco temporalis alioquin tradendæ. Item ſicut licitum eſt alicui offerre 100. miſſas pro eo legendas, ut remittat debitum 100. florenorum. Contrarium tenet *Lugo*. Raro etiam talis luſus caret gravi ſcandalo, ac proinde ſemper diſſuadendus.

507. IV. Committit Simoniam, qui emit titulum ordinationis jam conſtitutum, v. g. onus aliquot miſſarum, cui annexum eſt ſtipendium honeſtæ ſuſtentationis; quia hic titulus jam conſtitutus eſt quid ſpirituale; jus enim ad illos fructus, quod hic emitur, eſt annexum antecedenter ſpirituali: ergo vendi non poteſt. Econtra Simonia non eſt, emere ex alterius prædio cenſum annuum v. g. 100. Imperialium, aut emere menſam apud Prælatum, vel Nobilem, propter quem cenſum, vel menſam poſtea quis petit ordinari; quia ejusmodi cenſus vel jus menſæ ſunt quid mere temporale nulli ſpirituali annexum, antequam ab Epiſcopo in titulum ordinationis aſſumantur. *La Croix de Sim. n.* 151. *Janſen. de Sim. n.* 30. Ceterum conſtat ex conſuetudine, quod liceat ſolvere victum, & veſtitum in ſeminariis, ſufficienti fundatione deſtitutis, in ordine ad ſuſcipiendum Clericatum; ſecus ſi pretium pro victu certo ſciatur non impendi in bonum ſeminarii, ſed in uſum privatorum.

508. V. Simonia Confidentialis potiſſimum 4. hiſce pactis innititur. 1. *Cum reſervatione acceſſus*, h. e. ſi quis reſignet alteri beneficium ſub conditione, ut vel procuranti, vel alteri determinato liber acceſſus ſuo tempore ad iſtud beneficium pateat, intellige, ſi hoc fiat propria auctoritate, & absque conſenſu Pontificis. 2. *Cum reſervatione ingreſſus*, ita ut officium, quod quis obtinuit, at necdum ejus poſſeſſionem adiit, cedat alteri cum pacto, ut vel poſt mortem ceſſionarii, vel poſt ejus reſignationem, beneficii illius poſſeſſionem capiat. 3. *Cum reſervatione regreſſus*, dum quis beneficium, cujus poſſeſſionem jam adiit, cum pacto cedit alteri, ut poſt mortem ceſſionarii, vel reſignationem liceat ad illud regredi. 4 Si certæ beneficii penſiones aut procuranti, aut alteri dandæ reſerventur. *La Croix de Sim. n.* 64.

CAPUT II.

De secundo præcepto Decalogi.

Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum. Exodi 20. v. 7.

Prohibetur hoc præcepto omnis irreverentia in Sanctissimum Dei Nomen, quæ potissimum committitur per blasphemiam, per illicitum Juramentum, & per violationem votorum. Præcipitur autem laus & honor Dei absolute; conditionate, si jurandum per Nomen Dei, ut id fiat rationabiliter, & reverenter, item si quid juratum, Deoque promissum sit, id religiose præstetur. Quatuor modis potissimum honorari potest S. Nomen, 1. illud cum reverentia pronuntiando: 2. Invocando & laudando. 3. Vovendo & promittendo. 4. Per illud justis de causis jurando. De vitiis oppositis mox agemus.

ARTICULUS I.

De Blasphemia.

§. I.

Principia Generalia de Blasphemia.

509. *Princ. I. Blasphemia* (directe opposita laudi Dei) communiter dicitur *Verbum contumeliæ adversus Deum*; sive contumelia in Deum vel mente, vel verbo, vel opere facta. Hæc quidem præcipue consistit in verbis irreverentibus, injuriosis, & divinum honorem lædentibus; committi tamen etiam potest facto, v.g. si Deus opere vel signo contumelioso vilipendatur, exspuendo in cælum, calcando Crucifixum &c. Porro sicut Deus sola mente laudari potest, ita & blasphemari solum interne; hinc juxta *S. Th.* 2. 2. *q.* 13. a. 1. Blasphemia 1. alia est cordis, alia oris, utraque tamen essentialiter non distincta juxta *Laym. L.* 4. *t.* 10. *c.* 6. *n.* 2. 2. Blasphemia alia est directa, quæ Deum in se ipso inhonorat, ideoque Deum ipsum directe aggreditur, ex intentione Deum inhonorandi, hæc vocatur etiam *diabolica.* Alia *indirecta*, quando quis advertenter loquitur verba, quæ ex propria significatione, modo proferendi, & aliis circumstantiis con-

continent imminutionem divini honoris; quamvis homo eam non intendat; ut si quis contemtim, irrisorie, aut modo detestativo loquatur contra Sanctos, Sacramenta, cultum Dei &c. Item si quis contumelias fundat in sacramenta, sanguinem, vulnera, & mortem Christi, res sacras, &c. si proferantur cum advertentia ad contemtum, quem verba continent, etiamsi expressa, & directa maledicendi intentio absit. 3. Blasphemia alia est *hæreticalis*, quæ continet hæresin, eo quod per eam de Deo aliquid negetur, quod illi proprium est, vel aliquid tribuatur, quod ei non convenit, v. g. si deliberate diceres, Deum esse injustum, Tyrannum, auctorem peccati &c. Talis blasphemia esset reservata in Bulla Cœnæ. Alia *imprecatoria*, qua quis Deo malum imprecatur, v. g. si quis dicat: pereat Deus, peccata hominis nesciat, approbet &c. Alia *simpliciter dehonestativa*: quando quis de Deo quidem vera, sed irreverenter, per contemtum, ex ira vel odio Dei dicit; talem blasphemiam cum vita evomuisse legitur *Julianus* Apostata dicendo: *vicisti Galilæe! vicisti!* huc denique reducitur illa blasphemia, qua aliquid tribuitur creaturis, quod Deo convenit v. g. si quis diceret: Dæmon est Deo fidelior &c. hoc modo etiam juxta *Babenst. t.* 5. *d.* 3. *a.* 1. *n.* 3. peccant lascivi, qui suas meretrices vocant Deas, omne bonum suum &c. Vide *P. Stoz L.* 1. *p.* 3. *a n.* 170.

510. *Princ. II. Blasphemia ex genere suo est peccatum mortale.* Ita *S. Th. l. c. a.* 2. *in* ☉. Colligitur etiam ex gravitate pœnæ juxta illud *Lev.* 24. 16. *Qui blasphemaverit Nomen Domini, morte moriatur: lapidibus eum obruet omnis multitudo populi. Ratio est*; quia omnis blasphemia directa infinitam Dei Majestatem positive dehonorat: ergo ex se est gravis injuria & contemtus Dei, ita ut nec excusetur a gravi peccato ob levitatem materiæ.

Indirecta autem, cum redundet in Deum, ex genere suo æque est peccatum grave: ideo *S. Th. l. c. a.* 1. *ad* 2. ait: *sicut Deus in Sanctis suis laudatur, in quantum laudantur opera, quæ Deus in Sanctis efficit: ita & blasphemia, quæ fit in Sanctos, ex consequenti in Deum redundat.* Itaque blasphemia veniale peccatum fieri nequit, nisi ex defectu requisitæ advertentiæ & deliberationis. *Th. Sanchez L.* 2. *Mor. c.* 32. *n.* 40. *Burg. Cent.* 3. *cas.* 49. Porro juxta communem blasphemia hæreticalis specie distinguitur a simplici; quia illa simul opponitur

fidei, hæc autem tantum Religioni. Juxta *Sanch. l. c. n.* 38. blasphemia simplex in Deum, & Sanctos non differunt specie; quia utraque contraria est eidem virtuti Religionis. Contrarium tenet *Azor* ex eo, quod, sicut cultus latriæ, & duliæ differunt, ita etiam blasphemia in Sanctos: Probabilitas utriusque sententiæ subinde deservire poterit Confessario quoad pœnitentes hanc diversitatem ultro non exprimentes. *Reiffenst. in Theol. moral. t.* 5. *dist.* 3. *n.* 64.

§. II.

Resolvuntur Casus.

Burgundofora se accusat, quod Deum & B. Virginem sæpe blasphemaverit: quærit Confessarius: quo modo? reponit illa, quod ad obvia quæque Ss. Jesu & Mariæ nomina pronuntiarit. Item quod alias ex consuetudine nomen dæmonis dixerit.

511. *Q. I.* An sit peccatum blasphemiæ, ad res obvias identidem proferre Ss. Jesu & Mariæ Nomina. ℞. *Negat.* Quia non est dictum contumeliosum in Deum, sed vana usurpatio Divini Nominis, adeoque, si absit formalis contemtus, tantum peccavit Burgundofora venialiter peccato irreverentiæ; quia sanctum & terribile Dei Nomen velut quid profanum usurpavit, non tamen cum gravi irreverentia.

512. *Q. II.* Quænam assumtio divini Nominis censeatur licita, quænam illicita. ℞. 1. Assumtio licita est, si fiat cum *reverentia & veritate: Cum reverentia* assumitur in contestationem affectus nostri 1. quando pronuntiando S. Dei Nomen coram hominibus confitemur, ipsum esse Dominum supremum. 2. In contestationem fiduciæ nostræ erga Deum, invocando Deum in necessitatibus nostris, id quod subinde contingit ex affectu sincero in subito terrore etiam non deliberate. 3. In contestationem amoris nostri erga Deum, uti sæpius subito pii erumpunt cum S. Francisco in illa verba: *Deus meus & omnia.* 4. In contestationem nostræ devotionis erga Deum. *Cum veritate* assumitur, quando invocato divino nomine aliquid juramus vel promittimus, de quo in Artic. seq.

513. ℞. 2. *Assumtio illicita est,* 1. quando quis Sanctissimum Dei, & Sanctorum Nomina profert ex *nullo fine,*

ne, absque omni affectu reverentiæ, ex mera loquacitate, & prava consuetudine. 2. *Ex fine prorsus inutili*, dum nulla est ratio necessitatis, utilitatis, aut congruitatis; sic errant illi, qui ad singulos fere sensus dicunt: *Bey Gott, weiss Gott, straff mich Gott.* Plerumque hæc fiunt indeliberate, ideoque etiam raro sunt peccata mortalia. 3. Graviter vero peccatur, si perverso fine proferatur S. Dei Nomen in contestationem pravi affectus vel ex desperatione, vel ex odio Dei, vel ad confirmationem falsitatis in juramentis. Vide *Sporer* in expl. 2. præcepti.

514. *Q. III.* An Burgundofora graviter peccaverit, pronuntiando ex consuetudine nomen dæmonis. ℞. Si id factum sine imprecatione, & gravi scandalo, peccavit venialiter; quia saltem est contra decentiam, Christiani nominis hostem tam frequenter nominare: non vero graviter; quia talis pronuntiatio ordinarie non fit ex aliquo affectu erga dæmonem, sed potius ad horrorem animi manifestandum. Personas tamen sacras magis dedecet frequens pronuntiatio dæmonis; quia raro abest scandalum.

Casus II.

Blasius Auriga in genere se accusat, quod blasphemaverit: quæsitus: quomodo? Respondet: cum equi lentius procederent, mox erupi in sequentes blasphemias: Vah mille Sacramenta! Ihr Sacraments-Bestien, Mord-Hœll Jesuiter-Capuciner-Sacrament &c. *At volui tantum hisce verbis excitare equos.*

515. *Q. I.* Quid agendum Confessario, si pœnitens in genere se accuset: ego blasphemavi ℞. Attendat 1. an verba prolata vere sint in se blasphema; frequenter enim inter se confunduntur imprecationes, maledicta, juramenta, & blasphemiæ. Sic rudis aliquando de verbis blasphemis quæsitus respondit: blasphemavi; quia vocavi sororem meam *Eine filzlaus*; præsertim quærat Confessarius, an Sacramenta tantum simpliciter, vel cum addita majori expressione irreverenti fuerint pronuntiata. 2. An, si vere sint blasphema, prolata sint ex intentione Deum inhonorandi, vel ex alio maligno in Deum affectu, aut saltem cum advertentia blasphemiæ; sic enim graviter peccasset. 3. An prolata quidem fuerint sine advertentia, at ex consuetudine. Ad hunc casum respondet *Pontas V. blasphemia cas. 2. sub fin.* si quis blasphemias proferre

ferre assuetus, horrendum hunc habitum eradicare non serio contendat, tot admittit mortalia, quot profert blasphema verba: at si pravam consuetudinem in melius emendare laboret, ex indeliberatis blasphemiis non fit reus peccati saltem mortalis. *Ratio est*; quia nisi serio velit deponere consuetudinem, hæc erit causa voluntaria blasphemiarum etiam indeliberatarum: ergo & hæ censentur esse effectus in causa voluntarii. Vide *S. Th.* 1. 2. q. 77. a. 7. in ☉.

516. *Q. II.* An valeat excusatio Blasii, ita ut non censendus sit peccasse mortaliter. ℞. *Negative.* Juxta regulam *Laymanni* l. c. n. 12. & *Sporer* t. 2. *in prim. præcept.* c. 10. n. 24. si pœnitens dicat, quod affectum indignationis nullo modo extendere voluerit adversus Deum, sed adversus hominem vel jumentum, nihilominus attendendum est ad verba, quibus homo usus est; si enim talia vel tali modo prolata sint, ut enormem contumeliam Dei aut Sacramentorum ex se significent v. g. *ganz Tonnen galeen Sacrament*, & similia, excusandus non est a gravi peccato, nisi ex defectu omnis advertentiæ, & voluntarii, nec talis debet absolvi (ut ait *Sporer* l. c.) nisi concepto firmo proposito. Si vero verba non contineant adeo enormem contumeliam Dei vel sacramentorum, v. g. simpliciter nominando Sacramenta, Crucem &c. a peccato mortali, non tamen veniali excusari poterit: monendus insuper est, ut serio studeat sub gravi obligatione deponere consuetudinem ob periculum blasphemiæ formalis. Ex his eruitur, Blasium per ultima verba peccasse mortaliter, venialiter vero simpliciter pronuntiando Sacramenta.

517. Pro aliis casibus resolvendis *Observa I.* Non peccat graviter per se loquendo, qui dimidiat, vel immutat verba sacra v. g. dicendo loco *Sacrament*, *Saperment*, *Salament* &c. quia sic evitatur pronuntiatio rei sacræ irreverens, & ad significandam iram, vel admirationem adhibetur vox non significativa. *Dixi*, *per se*; si enim audientes non intelligerent illam mutationem, adhuc posset subesse scandalum. *Tambur. Gobat. La Croix* hic n. 252.

518. II. Si Pœnitens dicat: indignatus sum propter tempestatem: sæpe sensus est, quod indignatio fuerit in Deum, ut illius causam; sic graviter peccasset: si vero in solam tempestatem, nonnisi veniale peccatum foret.

519. III. Qui ex impatientia dicit: videtur Deus mei plane oblitus esse: immerito tam multa patior a Deo: maledicta sit dies, in qua natus sum &c. Si per primum deliberate significare vellet, Deo inscio hæc sibi mala obvenire, esset blasphemia hæreticalis. Plerumque autem hic sensus non intenditur, sed ex inconsiderantia talis querela modo loquendi humano ex gravitate doloris vel pusillanimitate profertur. Quoad secundum blasphemiæ peccatum committeretur, si deliberate ista dicerentur; sensus enim est: Deus injuste me punit, immittendo hoc malum. Quoad tertium. Si indignatio vel maledictio diei non tendat in Deum, sed præcise in diem, non est blasphemia; sic *Job* maledixit diei nativitatis suæ propter culpam originalem, quam nascendo contraxit, & propter sequentes pœnalitates. Ita *S. Th.* 2. 2. q. 76. a. 2. ubi addit hanc regulam generalem: *maledicere rebus irrationalibus, in quantum sunt creaturæ Dei, est peccatum blasphemiæ: maledicere autem eis secundum se consideratis, est otiosum, & vanum, & per consequens illicitum.*

520. IV. Varias blasphemandi formulas Germanis usitatas *Sporer* hic n. 18 cum *Gobat* ita explicat: 1. *Poz Herr Gott, Poz Hundert Herr Gott.* Primum non sonat blasphemiam; quia illud *Poz* est tantum signum admirationis; est tamen talis loquela irreligiositas venialis: alterum, si proferatur eo sensu, quem verba præ se ferunt; esset blasphemum; quia serio affirmaretur, centum esse Deos; plerumque autem non attenditur ad istam significationem, sed verba mere materialiter tanquam signum admirationis pronuntiantur; hoc modo tantum peccatur venialiter. Desistendum tamen est ab hisce formulis loquendi.

2. *Gotts Sacrament, gotts Creuz, gotts Wunden, gotts Leiden, gotts Blut*, & similia proprie quidem non sunt blasphemiæ, sed irreligiositates contra reverentiam divini nominis, ex se quidem venialiter peccaminosæ. Juxta *Sporer* l. c. cum *Cajet. Sanch. Laym.* sæpe tamen gravia peccata ob periculum blasphemandi formaliter, & ob scandalum. Juxta *Suar.* & alios ex se sunt peccata mortalia; cujus sententia respectu eorum vera est, qui ista tanquam levia contemnunt, cum ordinarie gravissimum scandalum conjunctum sit.

3. *Das dich Gott schænd, das dich gotts Sacrament-Blut-Chrysam schænde.* Hæ formulæ per se sunt formales blasphemiæ, & gravia peccata ex genere suo; quia graviter

viter lædunt honorem divinum in se, & in Sacramentis; passio, sanguis Christi non sunt ordinata ad perdendum, sed ad salvandum.

4. *Blut-Donner-Strahl-Stern-Sacrament*, & ejusmodi impiæ loquelæ facile non possunt excusari a gravi peccato; præterquam enim, quod cedant in gravem contemtum sacramentorum; gravissime simul omnium piorum aures offendunt. Multo minus a gravi blasphemia excusandæ sunt sequentes absurdissimæ formulæ ob nimis contemtibilem combinationem v. g. *Du Sacraments Hur, du Sacraments Schelm. &c.* de his specialiter consule *P. Gobat* in Alphabet. quadruplici de blasph.

521. V. Remedia adversus blasphemias sunt duplicis generis: alia pro castigandis præteritis noxis: inter hæc præter consueta scil. orationem, jejunium, eleemosynas &c. utiliter injungetur, ut toties, quoties pœnitens blasphemavit, ad pedes Crucifixi precetur veniam, eliciendo affectum v. g. Laudetur sanctissimum Sacramentum, Laudetur Deus, Gloria Patri .... vel ex his affectibus rosarium sibi concinnet per aliquod tempus quotidie recitandum. Ita *P. Herzig* p. 2. n. 213.

Alia media sunt ad impediendas futuras blasphemias. 1. Ponatur ante oculos malitia blasphemiæ; hoc enim vitium diabolo & damnatis proprium est juxta illud *Apoc.* 13. 6. *Et aperuit os suum* (draco infernalis) *in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus.* Hinc linguæ blasphemorum a *S. Chrysost.* recte vocantur vehicula diaboli, blasphemiæ autem canini & Stygii latratus. Vide *P. Drexelii Phaet.* c. 6. §. 5. *S. Hier.* ait, *nihil horribilius esse blasphemia, quæ ponit in excelsum os suum.* 2. Proponat confessarius pœnas gravissimas blasphemis statutas tum a Deo, tum a Magistratu civili. *Maledicti erunt, qui contemserint Te, & condemnati erunt omnes, qui blasphemaverint Te.* *Tob.* 13. 16. Argentoratensis Magistratus Anno 1569. uni e præsidiariis militibus suis, eo quod blasphemasset, linguam per cervicem extrahi jussit. Vide *Pædagog. Christ.* p. 1. c. 5. §. 2. Si ullum vitium, certe blasphemiam ferro & igne Magistratus civilis persequi tenetur; *quia per hanc non creata res, ut fit in furto, homicidio &c. sed ipsa Dei Majestas in se ipsa læditur*, ait *S. Ephrem.* 3. Ostendat, quod per blasphemias non minor irreverentia irrogetur Ss. Sacramentis, & Sanguini Christi, quam si pedibus conculcarentur, quæ tamen sola sunt media solvendi debita nostra, & miseriam

seriam æternam avertendi. 4. Denique credant blasphemi, certius reprobationis & infelicitatis futuræ signum non esse, quam consuetudinem blasphemandi; quemadmodum enim filii Dei divinis laudibus assueti eos Psalmos addiscunt in terris, quos cantabunt in cælis; ita filii diaboli ea cantica (blasphemias) discunt in mundo, quæ cantabant in inferno, ait *Peraldus*.

ARTICULUS II.

De Juramento.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Juramentum.

322. Quær. I. Quid sit Juramentum. R. Juramentum est *invocatio divini Nominis in testimonium alicujus rei. S. Th.* 2. 2. *q.* 89. *a.* 1. cum *S. Aug.* Alias etiam appellatur *Sacramentum*; quia est sacra quædam, & religiosa invocatio divini testimonii ad fidem dictis, vel promissis faciendam. Unde ad juramentum essentialiter I. requiritur, ut fiat per Deum vel *directe & expresse*, quando ad ipsum Deum testem immediate recurritur, quod præcipue ab intentione jurantis pendet, & ex forma jurandi, v. g. Juro per Deum, Deus sit Testis, veritatem dico in Christo Jesu *Rom.* 9. Item quoties veritas fidei adducitur ad confirmandum dictum. V. g. Quam vere Deus vivit, & illud olim usitatum: Vivit Dominus, *So wahr Gott im Himmel ist: So wahr Gott Mensch worden ist &c.* Per quas formulas non intenditur omnimoda comparatio inter nostram & divinam veritatem) hoc enim esset blasphemum) sed tantum aliqualis secundum modum confirmandi firmissimum. *Vel tacite & indirecte*, quando juratur per creaturas, non absolute sed relative ad Deum spectatas, quatenus in iis specialiter elucet Dei bonitas, Majestas, Sapientia. Ita Moyses juravit *Deut.* 4. *Testes invoco cælum & terram.* h. e. Testem invoco Deum, qui sua potentia creavit cælum & terram. Simili modo jurari solet per crucem cum ordine ad Christum, qui pro nostra salute in Cruce mortuus est. Item per S. Evangelia juxta *Laym.* L. 4. t. 3. c. 1. n. 6. Juramentum tamen decentius est per creaturam, quo hæc nobilior est, *in*

qua divina vis clarius resplendeat, adeo ut si quis creaturam ignobilem in testimonium dicti sui adfert v. g. juro per has paleas, censeri debeat jocosum seu illusorium.

523. *Q. II.* Quotuplex sit Juramentum. R. 1. Aliud est *solemne*, quod fit cum aliqua solemnitate v. g. coram testibus & Notario, contactu Evangelii. Aliud *simplex*, quod fit sine solemnitate. 2. Aliud est *Contestatorium*, quo Deus simpliciter vocatur in testem v. g. *Testor Deum.* Aliud *Execratorium* vel Imprecatorium, quo Deus simul in Testem, & Vindicem vocatur. V. g. *Puniat me Deus, nisi ita sit.* Aliud *assertorium*, quo juratur aliquid ita esse aut non esse, vel fuisse. Aliud *promissorium*, quo aliquid futurum promittimus. Hoc juramentum semper firmat duo, unum de præsenti, quod jurans defacto habeat seriam voluntatem id faciendi, quod jurat; alterum de futuro, quod suo tempore sit impleturus, quod promittit. Denique juramentum *Comminatorium* est, quo quis cum juramento minatur, se aliquid facturum. Aliæ species juramenti pertinent ad judicium forense.

§. II.

Principia generalia de Juramento.

524. *Principium I. Juramentum cum debitis requisitis de se est licitum, & honestum.* Dixi *licitum*; patet ex S. Scriptura *Deut.* 6. *Illi soli servies, ac per Nomen illius jurabis:* & Psal. 62. *Laudabuntur omnes, qui jurant in eo.* Sic juravit Apost. ad Rom. 1. *Testis enim mihi est Deus*: ad Gal. 1. *Ecce coram Deo, quia non mentior.* Dixi etiam *honestum*; tum quia est actus Religionis, quo Deum tanquam summe sapientem, & omniscium profitemur; tum quia finis est honestissimus, qui est ad confirmandam rem dubiam seu controversam juxta illud ad *Hebr.* 6. 16. *Omnis controversiæ finis ad confirmationem est juramentum.* Nec ad plenam confirmationem sufficit testimonium humanum, utpote quod est mendacio obnoxium. Nec obstat illud *Matth.* 5. *Ego autem dico vobis, non jurare omnino*, scil. si desint necessariæ conditiones. Requisita ad licite jurandum sunt *Veritas, Judicium, & Justitia*, juxta illud *Jerem* 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, judicio, & justitia. Veritas* exigit, ut res, de qua juratur, sit vera, ne veracissimi Numi-

Numinis testimonium adducatur in confirmationem mendacii; unde materia sive objectum *juramenti assertorii* est omne tactum, quod ex certa vel rationabili causa absque prudenti formidine coram Deo judicatur esse verum; de incognitis enim vel dubiis jurare impium est. In juramento promissorio veritas intentionis exigit, ut jurans habeat animum implendi rem promissam. *Judicium*, ut non temere, & non leviter, sed cum reverentia, discretione & seria intellectus consideratione, ex rationabili causa necessitatis, vel utilitatis juretur. *Justitia* exigit, ut testimonium Dei non adducatur in confirmationem rei inhonestæ, sive dicti iniqui atque peccato obnoxii, ex animo majorem illi fidem faciendi. *Laym.* l. c. C. 3. n. 3. *Stoz* L. 1. p. 3. q. 3. n. 187. Denique forma jurandi consistit *in expressa vel tacita invocatione Divini Nominis ex intentione Deum vocandi in testem*: per hoc differt ab oratione, per quam Deus vocatur in auxilium.

525. *Principium II.* Materia juramenti promissorii, sive id quod jurato promittitur 1. debet esse *honestum* & licitum; quia juxta c. 18. de jurejur. *Juramentum non est vinculum iniquitatis*, & juxta *reg.* 58. *in 6. non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum*; Hinc juramentum de re etiam tantum venialiter mala factum in se est peccatum, nec obligat ad præstandum promissum. 2. Debet esse de re *possibili*; quia Deum vocare in testem rei, quæ nunquam futura creditur, est nugatorium, & gravis irreverentia. 3. Non debet esse in præjudicium tertii; alias esset invalidum; si vero simul in damnum proximi, esset peccaminosum, c. *quamvis* 2. de pactis in 6... 4. Si Juramentum soli Deo fiat, non tantum debet esse de re licita, sed etiam de meliore bono, quam sit oppositum, ut dicetur de Voto. Effectus juramenti promissorii libere facti est obligatio *Religionis* erga Deum, & justitiæ erga illum, cui aliquid jurato promittitur, si hic acceptaverit promissionem: obligatio religionis est personalis, ideoque non transit in hæredes vel successores jurantis; obligatio autem justitiæ in tali juramento est realis, ideoque transit ad hæredes; quia est pactum vel contractus inhærens rei; hinc tenetur hæres Titio præstare id, quod Cajus Pater in vivis licite Titio promiserat. Utraque obligatio gravis vel levis est pro gravitate vel levitate materiæ; quamvis enim jurans circa rem levem intendat se intuitu divini testimonii firmare ad non mutandam voluntatem, id tamen probabilius non nisi

proportionate ad exigentiam materiæ intendit. Juxta probabiliorem ex juramento de facienda vel omittenda re indifferenti, quatenus est indifferens, nulla oritur obligatio: quia talis actio manet otiosa, adeoque moraliter mala; ergo non potest esse materia juramenti obligatorii; Ita *Suar. T.* 2. *de Relig.* L. 2. c. 16. *n.* 1. *Laym. l. c. c.* 6. *n.* 3. unde si jurasti v. g. te festucam levaturum, ad ædes alicujus non accessurum &c. non teneris servare juramentum; quia id, quod jurasti, sic manet indifferens. Quod si vero actio vel omissio actionis ex se indifferens ad finem honestum, vel alterius utilitatem referatur, oritur obligatio; quia induit honestatem alicujus virtutis. Hinc si jurasti, te alicujus ædes non ingressurum, non lusurum ibi, ut evites peccatum, teneberis juramento. *Laym. l. c. Bonac. Babenst. hic n.* 50.

526. *Princ. III.* Qui jurat deficientibus conditionibus *n.* 523. allegatis, peccat, 1. quidem deficiente veritate semper graviter, etiamsi in re levi id fiat. Vide *prop.* 24. *ab Innoc. XI.* damnatam. *Ratio.* Quia semper gravissima irreverentia est, adducere Deum in testem falsi; adeoque hic non excusat levitas mendacii, vel parvitas materiæ; sed solus defectus advertentiæ; sicut enim generaliter ad peccatum mortale requiritur voluntarium, & sufficiens deliberatio, ita etiam hic. Ejusmodi Juramentum vocatur *perjurium*, quod juxta *Mastrium* & *Reiffenst. Theol. mor. T.* 6. *dist.* 2. *n.* 28. est juramentum de falso in opinione jurantis. Peccaret etiam graviter, qui dubitaret de rei veritate, & tamen juramento eam confirmaret; quia se exponeret manifesto periculo adducendi Deum in testem falsi. *Reiffenst.* l. c. 2. Qui jurat ex defectu judicii, venialiter peccat per se loquendo (& vocatur *juramentum incautum*) quia tunc non latet gravis irreverentia; cum Deus adducatur in testimonium rei veræ, quamvis imprudenter ex defectu justæ causæ juretur v. g. in re levi, modo absit scandalum, & fiat sine præjudicio tertii. *Reiffenst.* l. c. n. 13. Monet hic *Stoz* n. 190. cum *Sanch.* quod iis, qui inveteratam habent consuetudinem jurandi indiscriminatim sive verum sive falsum, peccent graviter, si ex magna negligentia omittant investigare veritatem, propter periculum falso aut injuste jurandi, cui se advertenter exponunt; secus si negligentia levis tantum sit, & imperfecta. 3. Si ex defectu justitiæ res mortaliter mala confirmetur, juramentum est mortaliter malum; veniale vero peccatum est, si

res

res leviter mala confirmetur. (Hoc vocatur *juramentum temerarium*) Ideo si gravem famæ detractionem juramento confirmes, peccas mortaliter. Eodem modo juramentum promissorium vel execratorium graviter vel leviter malum erit, prout malum volitum grave, vel leve fuerit, idque debet explicari in confessione; quia tale peccatum habebit duplicem malitiam, ratione mali desiderati, & perjurii, vel juramenti temerarii. Ita *Herzig* l. c. n. 216. cum *Suar. Laym.* & aliis. 4. Si juramento promissorio desit animus exequendi id, quod promissum est, peccatur graviter peccato perjurii ex defectu veritatis primario requisitæ, quantumvis res jurata levis sit, juxta dicta hoc n. *Stoz* l. c. n. 187. cum *Lessio ubi n.* 388. addit: sit promissio jurata de re mala, v. g. de homicidio patrando, seu de re vana, aut minus honesta, quam melius est non præstare, quam præstare (ideoque non est implenda) impleatur tamen ex intentione, quasi Deo placeret opus peccaminosum, blasphemia committeretur; si vero impleatur quasi ex obligatione juramenti, pertineret ad superstitionem, & zelum non secundum scientiam; & hæc circumstantia in confessione explicanda est. Denique qui jurat, se non facturum ea, quæ sunt consilii, v. g. religionem se non ingressurum, peccat venialiter; quia est aliqua, licet levis irreverentia, adducere Deum in testem contra ipsius consilia. *Th. Sanch. de jurament. c.* 4. *n.* 30. De ficto juramento *in resol. cas.*

527. *Princip. IV.* Obligatio juramenti cessat 1. Si res promissa mutetur, h. e. si ab initio licita fuerit. & possibilis, postea fiat illicita, impossibilis, vel inutilis. 2. Si adjecta conditio non impleatur. 3. Per remissionem promissarii. 4. Si juramentum factum sit soli Deo, cessat per relaxationem, commutationem aut dispensationem. Vide dicenda de cessatione voti.

§. III.

Resolvuntur Casus.

Barbatianus se accusat, quod sæpe juraverit: instat Confessarius: quomodo? Respondet pænitens: 1. *fidem dictis facturus sæpe dixi: revera, profecto, quam vere vivo, res ita est: in rei veritate: sim fur, magus &c., si res ita non sit.* 2. *Alias rem confirmavi per animam meam, per conscientiam, per fidem meam: Deus*

 scit,

ſcit, hoc ita eſſe: coram Deo *loquor.* 3. *Aliquoties dixi: bey meinem Eyd: ſic me Deus adjuvet: juro per Deum, per Sanctos, Evangelium, crucem & vulnera Chriſti: nolo venire ad Deum: Deus in me non habeat partem: dæmon me & te auferat: moriar ſubito, niſi hoc ita ſit.*

528. *Q. I.* Quid agendum Confeſſario, ſi pœnitens abſolute dicat, ſe juraſſe. ℞. 1. inquirat in verba. 2. An habuerit intentionem jurandi, h. e. Deum vocandi in teſtem; ſæpius enim veræ jurandi formulæ adhibentur, quin tamen adſit intentio jurandi, ac inde colliget, nequaquam fuiſſe juramentum. Econtra ſæpe ex erronea conſcientia exiſtimatur, verum ſub certis verbis contineri juramentum, quibus tamen ſecundum ſignificationem ſuam nullatenus exprimitur invocatio teſtimonii divini; hinc pœnitens inſtruendus eſt, ut deponat conſcientiam erroneam. 3. Cognita intentione, & verborum ſenſu inquirat, an verum vel falſum juraverit, & ſi quidem in re gravi, an cum judicio, & juſtitia. 4. Si ſit juramentum promiſſorium, an implenda promiſſio, nec ne. Neceſſe tamen non eſt quærere, an juramentum factum per Deum, an vero per creaturas; hæc enim ſpecie non diſtinguuntur; cum utrobique Deus vocetur in teſtem. Ita *Herzig hic* n. 22. cum *Suar. Bonac.* & aliis.

529. *Q. II.* Quid? ſi dubium ſit, an verba ſint juratoria. ℞. cum *Stoz* l. c. n. 191. & *Tambor.* attendendum eſt ad intentionem verba proferentis; ab ea enim tota res pendet quoad forum conſcientiæ; ſi ergo quis per prolata verba poſitive intendat invocare teſtimonium Dei, certo jurat; ſi poſitive non invocet Deum teſtem, ſed tantum aſſertive, vel narrative proferat verba juratoria, non jurat. Si vero nec cogitet invocare, nec poſitive intendat, idque ſive advertenter, vel ignoranter, ſed plane præſcindat ab ejusmodi invocatione, iterum non jurat hoc ipſo; quia ab ea abſtrahendo id non adhibet, quod eſſentialiter requiritur ad juramentum. Dixi *pro foro conſcientiæ*; in foro enim externo judex te reum condemnabit, ſi verba prolata juramentum vere contineant, vel econtra. Ita *Sporer de Jur.* n. 9.

530. *Q. III.* An verba *Barbatiani*, quæ continentur numero 1. ſint vera Juramenta. ℞. *Negative*; quia iſtæ formulæ nec ſunt tacita, nec expreſſa invocatio Dei in teſtem rei alicujus. Peccant tamen ſæpe rudiores ejusmodi verbis rem falſam confirmando, dum ex conſcientia erronea putant eſſe juramenta. Idem dicendum

de

de similibus dictis, v. g. tam verum est, quam sol lucet; quam vere hic sto, sedeo &c.; quia hæ non sunt invocationes, sed tantum comparationes; unde si comparatio falsa sit, committitur mendacium, non perjurium; quia nullus vocatur in testem. Idem affirmat *Busemb.* L. 3. t. 2. n. 9. de his dictis: quod dico, est Evangelium: est instar fidei &c. item: tam verum est, quam Deus est, quam Christus est in Venerabili; tam innocens sum, quam B. Virgo; quia communiter animus proferentis est significare aliquam similitudinem, scil. hoc suo modo verum esse, sicut alterum suo licet longe perfectiore modo. Vide dicta de *blasph.* Monendus est pœnitens, ut abstineat ab his expressionibus.

531. *Q. IV.* An formulæ in secundo numero contentæ sint juramenta vera. R. Juxta *P. Stoz* l. c. n. 191. communiter, qui ejusmodi verbis utuntur, non intendunt invocare divinum testimonium, sed tantum hisce phrasibus volunt confirmare, tam vera esse dicta, quam verum est, esse animam in corpore &c. Quia igitur variantibus AA. dubia sunt juramenta, res pendet ex intentione loquentis. Sic etiam explicatur a *Layman* formula illa: per conscientiam meam; vi enim verborum censetur aliud non exprimi, quam testem esse conscientiam. Qui jurat per animam suam, interponendo eam tanquam clarissimam Dei imaginem, utique vere juraret; item qui aliquid affirmat per fidem suam, sive in fide Christiani, Religiosi, Sacerdotis, *auf Cavaliers-Barol*, fide Principis, Regis, per se loquendo vi verborum non jurat; quia non intelligitur fides Catholica, sed fidelitas humana asserentis, ita ut sensus sit: res tam vere ita se habet, quam vere ego sum Nobilis, Rex, Sacerdos &c. NB. Si tamen Sacerdos in fide sacerdotali, Princeps in fide Principis in iis circumstantiis, in quibus solet exigi juramentum, aliquid affirmet, vera juramenta censerentur facere. *Laym.* *Sporer* l. c. n. 8. ubi addit: talia dicta, licet non obligent ex virtute Religionis tanquam juramenta, obligant tamen ex virtute fidelitatis vel justitiæ, & eo gravius, quo major excellentiæ fides interponitur. Denique dicere: Deus scit, coram Deo loquor, Deus mihi est testis &c. per se loquendo non est jurare; cum hæc tantum assertive vel narrative, non vero per invocationem testimonii divini proferantur. Secus, si quis per hanc intenderet jurare vel putaret se jurare. *Busemb.* l. c. n. 5. In sensu

Sacræ Scripturæ juramentum eſt dicere: coram Deo, Deus eſt teſtis, non in ſenſu vulgi.

532. *Q. V.* An tertio loco poſita ſint juramenta. ℞. Communius hæc ex ſe cenſentur eſſe veræ formulæ jurandi, nihilominus debet attendi ad intentionem jurantis. Specialiter de primo modo ait *Laym.* l. c. C. 2. verba illa, *auf mein Eyd*, in vulgari etiam ſermone plerumque juramentum continere; eo quod videtur eſſe conſuetudo apud Germanos, ut formula illa verborum pro juramento accipiatur: ergo qui iis verbis utitur, præſumendus eſt velle jurare, niſi de alia intentione conſtet; quia juxta regulam *Sanch.* L. 3. C. 2. n. 1. ad juramentum ſatis eſt, velle uſurpare verba in eo ſenſu, in quo pro aliorum jurantium conſuetudine uſurpari ſolent; ideo inſuper circa has jurandi formulas habenda eſt ratio conſuetudinis patriæ.

Casus II.

Barlaam mercator licitantibus frequenter cum variis juramentis affirmat: non poſſum (per Deum juro) merces minoris vendere, tanti conſtant &c. 2. Invitatus ad convivium oblato loco primario frequenter jurat: teſtor Deum, quod non ſim occupaturus primum locum. 3. Quoties ſamuli vel proles delinquunt, in juramenta comminatoria erumpit: diabolus me auferat, niſi ſtatim collum tibi obtorqueam, hanc vel illam pœnam infligam, quam poſtea non infligit.

533. *Q. I.* An Barlaam peccet graviter quoad primum. ℞. A gravi peccato excuſari poteſt, modo abſit mendacium & reſtrictio pure mentalis, nec intendat graviter decipere emtores, aut extorquere per juramenta velit, ſupra juſtum, pretium ſummum. *Ratio* eſt; quia ſic non jurat abſque veritate & æquitate. Plerumque tamen ejusmodi mercatores venialiter peccant; quia ſæpe jurant abſque judicio ſeu citra neceſſitatem. A reſtrictione pure mentali excuſantur per hoc, quod ſciantur ſignificare velle, ſe non poſſe cum honeſto lucro merces aliter vendere; item quod non intelligant nude pretium pro re emta, ſed computent etiam expenſas vecturæ & proportionalem partem ſumtuum, quos toto anno faciunt in ſuam communem negotiationem. Ita *Herzig* p. 2. n. 225. cum *Gobat.*

534.

534. *Q. II.* Quomodo peccaverit quoad secundum. ℞. A mortali excusari potest; tum quia communiter subintelligitur in iis circumstantiis conditio: quantum in me est, non sedebo primus, non ibo ad dextram, non intrabo prius &c. nisi vincar comitate aut voluntate alterius; tum quia plerumque non intenditur in tali occasione juramentum. Ita *Marchant* C. 2. n. 5. Nihilominus venialiter sæpe peccatur ita jurando; quia formulæ jurandi vane usurpantur, & citra necessitatem Deus in testem vocacur. *Herzig* l. c. n. 223. Idem dicendum de iis, qui ex consuetudine advertenter res quascunque, veras tamen, formulis juratoriis confirmant: v. g. per Deum res ita est.

535. *Q. III.* An Barlaam juramentis comminatoriis erga filios & servos peccet, quando non infligit pœnam intentatam. ℞. Communiter tantum peccatur propter scandalum: per se autem loquendo Barlaam non peccavit graviter; quia ex communi interpretatione & recepta consuetudine tacita conditio subintelligitur: v. g. nisi nascatur inde gravius incommodum: vel nisi delinquens deprecatus fuerit culpam, & emendationem promiserit, vel nisi aliud expediens visum fuerit. Præsertim autem tum non obligatur parens, si ex zelo quodam inordinato, & ex passione, aut pœna inordinata filios a se castigandos juraverit. *Marchant*. l. c. n. 5. Secus, si ex zelo ordinato juraverit, & non subsit aliqua ex prædictis conditionibus.

Casus III.

Babylas confitetur 1. *jurans sæpe usus sum restrictione mentali.* 2. *Juramentum promissorium non implevi.* 3. *Juravi hostem Barnabæ occidere accepto pretio.* 4. *Meretrici pro facto turpi jurato promisi ducatum, sed nondum dedi.*

536. *Q. I.* An B bylas peccaverit mortaliter jurando cum restrictione mentali. ℞. 1. Si usus fuerit restrictione pure mentali, sive amphibologia pura, ita ut nec ex circumstantiis, nec ex ipsa locutione, neque ex alio signo exteriore animus jurantis, sive id, quod retinetur in mente, colligi potuerit, peccavit mortaliter; quia cum tali restrictione in nullo casu licet jurare. Vide *propos.* 26. 27. 28. ab *Innoc. XI. damn.* Ex his propositionibus talis restrictio manet pro-

prie dictum mendacium: ergo etiam ipsa manet intrinsece mala. *Viva in prop. 26. & 27. cit. Duarte V. juramentum n. 375.*

537. Rx. 2. Si juraverit cum restrictione non pure mentali (quæ tunc habetur, quando occultatur sensus, ita tamen, ut ex signo aliquo, vel ex circumstantiis deprehendi possit) ex gravissima causa, non peccavit; v. g si ante semiplenam probationem de homicidio a se commisso fuerit interrogatus, an occiderit Petrum, Babylas respondisset: non occidi; non peccasset; quamvis enim hæc verba in aliis circumstantiis prolata essent falsa, in his tamen ad mentem interrogantis vera sunt; nam in circumstantiis, in quibus crimen est adhuc occultum, nec sine periculo vitæ manifestandum, potuit prudenter præsumere, quod alius interroget, an ita occiderit, ut constet, ut probari possit, ut fateri debeat &c. (interrogatio enim de crimine simpliciter commisso esset illegitima; velle autem obligare, urgente gravissimo periculo & cum certa jactura vitæ, ad apertam confessionem, nimis durum videtur, & superans humanam imbecillitatem) unde ad mentem interrogantis respondisset: non occidi, scilicet ita, ut jam fateri debeam; ad hoc autem significandum determinatur responsio partim per verba, partim per illas circumstantias, in quibus fit interrogatio, & quas alter scire potest ac debet. Porro causæ gravissimæ censentur si aliter quam per restrictionem realem & externam, h. e. non pure mentalem non possit evitari mors, aut aliud malum morti æquivalens, mutilatio, perpetuus carcer: item ad salvandum secretum Principis, sigillum confessionis &c. *Ratio* est; quia licet talis restrictio per accidens & sine causa usurpata mala sit, & serviat infinitis fraudibus, & obsit humano commercio, ubi tamen gravissimæ causæ eam cohonestant, irreprehensibilis merito censetur; præsertim quia per se non est mendacium, nec directe intenditur deceptio alterius, sed tantum occultatio veritatis. Si tamen Judex vel alius suam interrogationem manifeste ulterius extenderet, & omnem restrictionem excluderet, non liceret mentiri, sed deberet aliis effugiis potius eludi. *La Croix* L. 3. p. 1. n. 288. cum *Cardenas*, *Suar.*, *Lugo* & aliis.

538. Rx. 3. Si Babylas sine causa gravi usus fuerit restrictione non pure mentali, adhuc peccavit graviter. *Ratio* est; quia deficiente causa gravi non intenditur directe occultatio veritatis, nec deceptio pure permittitur

(quod

(quod licitum est) sed directe per verba intenditur deceptio, adeoque non evitatur mendacium consistens in falsa vocis significatione cum intentione fallendi; consequenter, si juramento confirmetur, nec effugitur perjurium. *Confirm.* Si usus ejusmodi amphibologiæ passim & absque justa causa esset licitus, nemo vellet aut posset alteri credere, quod cederet in eversionem humani convictus atque commercii. *Viva* l. c. n. 10.

539. *Adverte:* Eodem modo resolvendum est de æquivocatione, quæ a restrictione non pure mentali differt per hoc, quod in æquivocatione verba ipsa habeant duplicem sensum, v. g. si de Andrea domi existente interrogatus, an domi sit, respondeas: non est domi, sumendo λὐ *est* pro *edit*; in restrictione autem verba ratione sui tantum unam habent significationem, sed ratione circumstantiarum adhuc aliam. *Duarte* l. c. n. 377.

„Regulæ in praxi observandæ a Confessario.

„I. Cum, justa interveniente causa, licitum sit ju„rare verbis æquivocis, sequitur, Confessarium hujus„modi juramenta bene posse permittere, & quandoque „etiam suadere suis pœnitentibus, quando necessarium „esset, vel utile ad conservandam salutem, & corporis „indemnitatem, vel honorem &c. Neque obstat ex jura„mento facto cum æquivocatione induci posse alterius de„ceptionem; nam eam impedire non tenemur cum gravi „nostro incommodo. Secundo potest permittere pœni„tenti verba æquivoca, quando conferant ad actum virtu„tis, sive expediens sit occultare veritatem ad aliquem fi„nem honestum. Exemplum sit in eo, qui vult abstine„re ab aliquo cibo sibi nimis grato, & nollet adstantes „cognoscere suam abstinentiam. Hic potest dicere: mi„hi sunt damno, quæ verba habent duplicem sensum, „quatenus scilicet significare possunt damnum corporis & „animæ; & in hoc secundo sensu possunt intelligi ad ab„stinentiam occultandam.

„II. Cum multoties simus in gravi necessitate celan„di veritatem, vel ad avertendum malum nostrum, vel „proximi, & simul sæpe non suppetant verba æquivoca „ad eam sufficienter occultandam; cumque alias licitus „non sit usus restrictionis pure mentalis, ideo Confessa„rius ad manus habere debet plures modos, quibus in„struat pœnitentes de ratione celandi veritatem, quoties „id fuerit necessarium. Quomodo e. g. gerere se debeat „uxor adultera, si adigatur a Marito ad jurandum se fi-

„fidem thori non violasse? Quomodo respondere debet. „Confessarius, si cogatur jurare Filium non confessum „fuisse peccatum, quod revera confessus est? Quomodo „respondere debet, qui aliquid scit sub secreti sigillo, si „cogatur jurare se illud nescire?

„Primus igitur modus celandi (urgenti tamen gravi „& justa causa) licite veritatem, est respondere (ut su„pradictum est) ad mentem interrogantis, quo casu non „verificantur verba per restrictionem pure mentalem, sed „veritas verborum innotescere potest ex circumstantia „personæ interrogantis seu respondentis. Hujusmodi mo„do occultandi veritatem usus fuit Christus Dominus *Jo.* „7. ubi discipulis interrogantibus, an ascenderet ad diem „festum, respondit: non ascendam; & postea ascendit „occulte; cum etenim Discipuli voluissent scire, an esset „manifeste ascensurus, jam dicendo ad mentem interro„gantium, non ascendam, idem erat ac dicere, non „ascendam manifeste. Eadem ratione dixit *Mar.* 13. se ne„scire diem judicii; interrogantes enim Discipuli de no„titia talis diei, non poterant habere aliam intentionem, „nisi quod ipsis manifestaretur, si erat ipsis manifestanda; „ac proinde dum dixit se nescire, voluit significare se non „habere notitiam talis diei ipsis communicabilem.

„Hac regula stabilita: Si Confessarius interrogare„tur, an audierit aliquod peccatum; Si Judex interro„get aliquem, qui non teneatur fateri veritatem; si mari„tus interroget Uxorem, ad finem violaverit; si sciens „aliquid sub naturali secreto, de illa re interrogaretur; „Isti omnes possunt absolute dicere se nescire; ita respon„dendo ad mentem interrogantis. Qui enim de aliqua re „interrogat, præsumitur interrogare de illa, in casu, „quo quis posset eam revelare vel sine peccato, vel sine „suo gravi incommodo.

„Sed quid dicendum, si aliquis urgeret Confessa„rium ad dicendum, si sciat peccatum Petri, ut Minister „Christi: si maritus instaret apud uxorem adulteram, ut „dicat, an fidem violaverit etiam ea notitia, quam non „teneatur communicare; & sic de cæteris.

„In his circumstantiis adhuc respondent Theologi „posse personam interrogatam absolute respondere se ne„scire, seu se non fecisse id, de quo interrogatur; cum „non teneatur respondere ad mentem formalem interro„gantis, sed ad debitam, hoc est, ad eam, quam debet „habere, si non vult inique interrogare. Sed meo videri,

cla

„clarius explicari potest hæc doctrina, & excludi pura
„mentalis restrictio, damnata a Ss. Pontificibus. Jam igi-
„tur diximus, non intervenire præfatam restrictionem
„mentalem, quoties ex circumstantiis vel personæ, vel
„loci, vel temporis, satis dignosci possit, quem sensum
„habeant verba, quamvis non percipiantur ab interrogan-
„te. Dum proinde unusquisque jus habeat occultandæ
„veritatis, quoties non manifestatur sine peccato, sive
„(ordinarie loquendo) cum gravissimo incommodo; hinc
„est, quod Confessarius interrogatus, an sciat peccatum
„Petri etiam ut Minister Christi, si respondeat, nescio,
„satis patet externe, ex circumstantia personæ se nescire
„ad dicendum; & idem dicas de uxore modo præfato a
„Marito interrogata, & respondente se non fregisse fi-
„dem. Stante ergo, quod circumstantia personæ satis ex-
„plicet sensum responsionis, tollitur pura restrictio men-
„talis, adeoque tali responsioni potest sine perjurio addi
„juramentum. Ex regula respondendi ad mentem inter-
„rogantis plura alia salvant Theologi a mendacio & per-
„jurio. Qui e. g. habet justam causam occultandi Fisco
„aliqua bona, interrogatus potest cum juramento dicere,
„se nihil occultasse; quia præsumitur Judex interrogare
„de bonis, quæ non potuerit licite occultare. Qui ali-
„quid clam surripuit in justam compensationem, a Judi-
„ce interrogatus potest respondere, se nihil rapuisse; quia
„intelligitur interrogare de re furto ablata. Si aliquis
„non possit mutuo dare nummos sine gravi incommodo,
„potest cum juramento dicere petenti, se non habere
„nummos; nam intelligitur petere mutuo nummos, si
„sine gravi incommodo mutuare possit. Quod si posset
„dare sine gravi incommodo, non deberet respondere, se
„non habere nummos, intra se intelligendo ad mutuan-
„dum; quia hæc esset pura restrictio mentalis.

„Alius modus celandi veritatem sine mendacio,
„(urgente semper gravi causa) est aliquid externe facere,
„per quod verba generalia determinentur ad aliquem sen-
„sum particularem verum. Afferri solet exemplum S.
„Francisci, qui interrogatus a Latronibus, num quidam
„per viam, in qua erat, transisset, positis manibus intra
„manicas vestis, respondit: Nullus huc transivit, & ean-
„dem responsionem dare potuisset, si pedem posuisset su-
„per lapidem.

„Tri-

„Tribus igitur modis vitari potest restrictio pure „mentalis. 1. Verbis æquivocis. 2. Respondendo ad „mentem interrogantis. 3. Faciendo aliquid externe, „per quod verificentur verba prolata, si non satis verifi„cari possint ex circumstantia personæ interrogantis, sive „respondentis, seu ex circumstantiis temporis & loci.

540. *Q. II.* An & quomodo Babylas peccaverit non implendo juramentum promissorium. ℞. Si juramentum fuerit de re illicita, non peccavit, imo peccasset, si illud implesset, hoc ipso quod aliquid prohibitum elegisset: si vero juramentum fuerit de re levi, probabilius peccavit venialiter: si de gravi, graviter. *La Croix* l. c. n. 405. Item si partem modicam non impleverit, etiam tantum peccasset venialiter. Sic qui juravit non bibere vinum, parum bibendo non peccat mortaliter; quia tunc excusat parvitas materiæ. Item qui juravit se daturum alicui 20. flor., si det tantum 19., non peccat graviter. *Busemb.* hic dub. 5. n. 3. cum *Sanch. Laym. Bonac.* & aliis.

541. *Q. III.* Ad quid obligetur Babylas ex juramento de inimico occidendo accepto peculio. ℞. Hoc juramento peccavit graviter: absit, ut de flagitio perpetrando cogitet: pecuniam autem opere non completo restituat. Vide *Præcept.* 7.

542. *Q. IV.* An teneatur tradere ducatum jurato promissum pro turpi facto. ℞. Ante patratum crimen debuisset rescindere juramentum; eo patrato tenetur solvere pretium; quia hæc solutio in se non est de solutione pretii Simoniaci; hæc enim manet in se mala & prohibita. *La Croix* l. c. n. 317. *Jansen.* hic. n. 18.

543. Pro aliis casibus resolvendis observa I. Jurare per Deos falsos, vel per religionem falsam non est verum juramentum; quia non est invocatio testimonii Dei veri: hinc si fiat tale juramentum serio, est grave peccatum; tribuitur enim honor, proprius vero Deo, dæmonibus, vel religioni falsæ; secus, si id fiat ex joco & irrisorie, & circumstantes id intelligant. *Jansen.* l. c. n. 10. cum *Bonac. & Palao.*

544. II. Juramentum gravi metu injuste incusso extortum v. g. a latrone ad dandam pecuniam, vel ad dandam usuram, est validum & obligat; quia adhuc est sufficienter voluntarium. Potest tamen facile rescindi in judicio pro foro externo, & dispensari facile pro foro interno, tum ab Episcopo, tum ab aliis, qui habent privile-

vilegium dispensandi in votis, ita quidem, ut hic non requiratur consensus illius, cui præstitum est juramentum, idque partim in pœnam criminis ab eo commissi, cui juratum est, partim ratione gravis injuriæ, quam jurans passus est. Vide *Laym.* L. 4. t. 3. c. 11. n. 5. Excipe ab hac resolutione contractum matrimonii metu injusto extortum, de quo in P. II.

545. III. Juramentum de non petenda relaxatione juramenti per se loquendo invalidum est; quia dum justa petendi causa est (absque ea enim peti non potest) melius est illam petere, quam non petere.

546. IV. Nunquam licet jurare ficte, vel sine animo jurandi, ut patet ex *propos.* 25. *ab Innoc. XI. damn.* Et *Ratio* est; quia sic jurans nunquam potest excusari a mendacio. Hinc qui jurat falsum sine animo jurandi in materia gravi, peccat graviter. Communis cum *Suar.* T. 2. de Relig. l. 3. c. 17. n. 3. Imo etiam juxta *Babenst.* t. 5. d. 3. a. 2. n. 25. *Duarte* l. c. n. 368. in materia levi. Et *Ratio est*; quia invocatione externa adducitur Deus ad confirmandum falsum, quod sine gravi irreverentia fieri nequit etiam in re levi. Patet ex propos. 24. damnata ab *Innoc. XI. Confirm.* In idololatria, blasphemia & infidelitate non datur parvitas materiæ, quæ a mortali excuset, licet desit animus litandi idolo, blasphemandi &c. ergo nec in perjurio. Jurare autem verum sine animo jurandi non est peccatum mortale, sed veniale (excipit *Duarte* l. c. n. 469. dummodo juramentum fictum non fiat in contractu aut in judicio legitimo.) *Ratio* est; quia illud juramentum fictum, quod profert ficte jurans, neque Deo est graviter injuriosum, neque homini; *Non Deo*: cum invocetur non ad confirmandum falsum, sed verum; Juramentum enim non cadit super fictionem; quia non jurat se serio jurare, sed semper rem veram affirmatam vel negatam; quamvis aliquo modo abutatur divino testimonio. *Non homini*; quia supponimus id fieri extra casum, in quo ex ficto juramento alius aliquod damnum patiatur. In iis tamen casibus, ubi judex vel superior juste præcipit jurare, aut ubi gravis justusque contractus vel promissio firmanda, tenetur quis sub mortali vere & ex animo jurare. *Babenst.* l. c. n. 27. cum *Suar.* & *Viva.*

547. V. Juramentum fictum quodcunque, si dolosum sit, licet non obliget ex virtute religionis, quod non sit juramentum, obligat tamen ex justitia ad id, quod alteri per dolum ficte juratum fuit. *Ratio* est; quia sic

jurans

jurans alteri proprie dictam injuriam intulit; quam non potest compensare, nisi præstando id, quod præstare debuisset, si vere jurasset. Juxta alios apud *Sanch.* L. 3. Mor. c. 10. n. 14. obligat ratione scandali exterioris vitandi, quod ex talis juramenti transgressione oriretur. *Babenst.* l. c. n. 32. & 33. cum *Filliuc. Sanch.* & *Tamb.* Dixi, *si dolosum sit;* absente enim dolo, & secluso alio damno & scandalo, nec oritur obligatio religionis nec justitiæ.

548. VI. Ex justa & gravi tantum causa v. g. ad avertendum grave damnum vel injuriam, & non alias, licet exigere juramentum ab illo, quem timeo pejeraturum, aut juraturum per falsos Deos; quia utor meo jure, & alter a perjurio vel invocatione Dei falsi potest abstinere, & adest gravis causa exigendi juramentum: ergo si ipse hoc male præstet, quod recte petitur, ejus malitiæ imputandum est. *Sporer* de Juram. n. 158. Non autem licet inducere alium, ut juramento confirmet hoc tanquam verum, quod inducens scit esse falsum; quia licet respectu hujus jurantis propter ignorantiam tantum esset perjurium materiale, esset tamen perjurium formale respectu inducentis; sicut respectu illius esset peccatum formale, qui ebrium induceret ad homicidium vel blasphemiam, licet respectu ebrii sit tantum materiale peccatum. *Jansen.* hic n. 14. cum *Suar.* & *Bonac.*

549. VII. In quolibet juramento promissorio quamvis absoluto tacitæ quædam conditiones subintelliguntur. I. *Si potero.* Ad impossibile enim nemo tenetur. II. *Salvo jure & auctoritate Superioris*, juxta c. *ad nostram* 21. *de jurejur.* III. *Nisi is, in cujus gratiam & utilitatem juratum est, obligationem remittat*; quia hoc ipso alter cederet juri suo. IV. *Dummodo res in eodem statu permanserit*; quia notabilis mutatio rei quasi aliud objectum facit, ad quod ex prudenti præsumtione jurantis intentio se non extendit. *Reiffenst.* in Theol. mor. l. c. n. 23. cum *Pirrhing.* tit. de jurejur.

550. VIII. Juramentum, ex dictis, variis quidem, potissimum tamen 4. modis fieri potest. 1. *Mente*, si sola mente aliquid spondeas, Deumque tanquam testem in confirmationem invoces. 2, *Nutu*, v. g. si tibi dicatur: jures per Deum. & tu oculis vel capite annuas. 3. *Facto*, v.g. si oblatum tibi Evangelium tangas ad jurandum. 4. *Verbo* etiam unico, dicendo vel scribendo, *Juro*, præsertim in iis circumstantiis, quando

do sic intelligitur, quod Deus vocetur in testem. *La Croix* l. c. n. 275. cum *Tamb.* & *Dicast.*

551. IX. De dubiis circa juramenta vel obligationem eorum vide dicta n. 55. de Consc. dub. De interpretatione Juramentorum vide dicenda in seq. Art. de interpretatione Votorum. Hic tamen observandum I. quod promissio jurata, quam observari vel non observari non multum interest ejus, cui facta est, nunquam tam dure sit interpretanda, ut etiam cum gravissimis incommodis obliget; quia præsumendum non est, quod mens jurantis vel accipientis fuerit, ut in omni eventu subsistat obligatio. *Lessius* in Auct. V. Juram. cas. 4....2. Juramentum interpretandum est secundum consuetudinem & communem sensum Doctorum, præsertim ita, ut non sit cum detrimento & gravi incommodo. Unde qui juravit, se servaturum secretum, non tenetur servare, si id sibi vel aliis graviter noxium esset. *Sanch.* L. 3. Mor. c. 17. n. 25.

„*Appendix de Adjuratione.*

„I. Adjuratio est invocatio Dei, vel rerum sacrarum, aut Sanctorum, ad inducendum aliquem ad quod„dam agendum, vel omittendum. Ita S. Thom. 2. 2. q. „90. a. 1. Alia est *deprecativa*, prout fuit illa Principis „Sacerdotum erga Christum Matth. 26. alia *imperativa*, „quæ competit tantum Superioribus erga Subditos, & „Exorcistis erga Dæmones.

„II. Ut adjuratio sit licita, tria requiruntur, sicut „in Juramento, scilicet 1. *Veritas*, id est, ut adjurans „vere intendat assequi, quod petit, & vera sit causa, ob „quam petit; carentia autem hujus veritatis raro erit „plusquam venialis, nempe si fictus pauper per Deum pe„tat Eleemosynam, ut dicunt *Sanchez Dec. l. 2. cap.* 42. „*n.* 5. *Sporer de 2. Præc. cap.* 1. *n.* 163...2. *Justitia*: „ex ejus carentia certe graviter peccaret rem petens gra„viter malam, ex communi DD. Quid si rem petat levi„ter malam? Tenent esse veniale *Salmant. de 2. Præc.* „*cap. unic. n.* 4. *Sporer cum Suarez &c.* Sed melius *Elbel Conf.* 6. *n.* 97. dicit esse mortale; quia satis gravis „videtur irreverentia inducere alterum ad rem malam ope „divinæ auctoritatis. 3. *Judicium*, id est, debita discre„tio, cujus carentia certe non est nisi venialis.

„III.

„III. Tantum creaturæ intellectuales possunt dire-„cte adjurari, ut Homines, & Dæmones. Indirecte au-„tem etiam irrationales, ut sal, nubes, locustæ &c. ad-„jurando vel Deum, ut earum usu nos adjuvet; vel Dæ-„mones, ut per eas desistant nocere, prout docet S. Th. „2. 2. q. 90. a. 3. cum communi.

„IV. Privatim omnibus quidem licitum est adjura-„re; solemniter autem tantum Ecclesiæ Ministris ad id „constitutis, & cum Episcopi expressa licentia. Ita com-„muniter *Salm.* cum aliis, *ex Lucæ* 10. 19. *Ecce dedi vo-„bis potestatem calcandi serpentes & scorpiones. & super „omnem virtutem inimici.* Et ex Marc. 16. *In nomine „meo Dæmonia ejicient.*

„V. Præsertim autem circa *Adjurationem Dæmo-„num* duo præcipue hic sunt notanda. 1. Ut cum eis „adjuratio sit imperativa, non vero deprecativa. 2. Ut „fiat tantum ad amovenda damna, & vexationem obsessi, „non autem ad vanitatem vel curiositatem; hinc dicunt „DD. communiter cum *Salm.* non posse excusari a pecca-„to gravi, qui multos sermones inutiles haberet cum Dæ-„mone obsidente. Sed

„*Quær.* 1. An sit mortale quærere a Dæmone unam „vel alteram rem curiosam. Affirmat *Palaus*; quia tunc „Exorcista potius videtur deprecative quærere, quam im-„perative. Sed probabilius est tantum veniale, si revera „adjuratio fiat imperativo modo. Ita *Sanchez*, *Cajet.* „*Suarez*, *Nav. Sot. communiter cum Salm. n.* 55. „*&* 56.

„*Q.* 2. Quæ liceant Exorcistis a Dæmone interro-„gare.

„R. Licet quidem interrogare omnia, quæ ad ejus „expulsionem conducant. *Salm.* cum *S. Thom. & „communi.* Hinc possunt quærere numerum, & nomi-„na eorum, qui in obsesso habitant, & a quanto tempore, „ut habetur in Rituali Rom. Item causam sui ingressus. „Item signum sui egressus, ut communissime contra *So-„tum* permittunt *Sanch. Salm. cum Palao*, *Del Rio*, „&c. An autem liceat quærere imperative a Dæmone ma-„nifestationem alicujus veritatis; negat *Elbel Conf.* 6. *n.* „156. quia (ut ait) non videntur Ministri aliam habere „potestatem, nisi interrogandi tantum ea, quæ ad eum ex-„pellendum conferunt. Sed probabilius & communissi-„me affirmatur licere, si id conducat ad divinam gloriam. „Ita *Sanch. Cajet. Sot. &c. cum S. Thoma.*

„Quid

„Quid si Dæmon assignaret pro causa sui ingressus, „obsessum invalide fuisse baptizatum, an hic rebaptizan„dus esset saltem sub conditione? Ex una parte videtur „esse negandum; quia nulla Dæmoni præstanda est fides. „Ex alia videtur affirmandum; quia Dæmon ex vi Exor„cismi tenetur patefacere veritatem. In hac difficultate „rationabiliter opinantur *Salm. n.* 69. hunc non esse re„baptizandum, nisi aliunde adsint validæ conjecturæ non „accepti baptismi, nempe si Baptizans fuerit Maleficus, „vel hæreticus, vel muliercula parum instructa, vel „acer inimicus Parentum Baptizandi, qui dixerit, velle „ulcisci, & similia.

„Exorcista autem, ut obsessus vere liberetur, sedu„lo curet sequentia observare. 1. Prius bene exploret, „an ille revera obsideatur a Dæmone. 2. Muniat se fide, „fiducia, & charitate; insuper & jejunio, & maxime „humilitate; alias parum proficit. 3. Inducat Obsessum „ad Confessionem, confidentiam & orationem. 4. Uta„tur Exorcismis in Ecclesia Romana, vel saltem in sua „Diœcesi approbatis. Utatur etiam invocatione nomi„num Jesu, Mariæ, item signo S. Crucis, ac Reliquiis „Sanctorum, aut Aqua benedicta, Agnus Dei &c. 5. Ca„veat, ne cum Dæmone jocetur, sed potius pauca profe„rat, & non permittat ei plura loqui, sed imperet tacere. „6. Caveat etiam, ut advertit *Rituale*, ne ob dictum Dæ„monis confugiat ad Magos, ut Maleficium dissolvant. „Jubeat tamen Dæmonem dicere, an ibi sit ob malefi„cium, & ut signa malefica reddat, vel revelet. 7. Re„gulariter Exorcismum faciat in Ecclesia, januis apertis, „nisi honesta adsit causa (ut dicitur in Rit.,) ut fiat do„mi. 8. Excludat mulieres, pueros, & viros otiosos, „quorum modica fides expulsioni obstare potest. 9. Re„petat pluries comminationem, & verba, quibus obser„vat Dæmonem magis angi, semper augendo pœnam. „Demum advertat, nulla adesse signa infallibilia egressus; „probabilia tamen signa sunt, si per longum tempus ob„sessus sit a molestiis immunis; item Dæmonum confes„sio, ingens vomitus rerum putridarum, vel halitus val„de fœtidus: item magni clamores, qui ibi audiantur; „item si obsessus remaneat in terram dejectus & quasi mor„tuus, ac similia. Probabilius non licet concedere Dæ„moni, quod invadat aliud corpus hominis, vel bestiæ, „ut exeat ab energumeno, sicut ille promittit, ut censet „Elbel &c.

„Communiter autem dicunt DD. Exorcismos habere vim infallibilem expellendi Dæmones tanquam ex „opere operato. Nec obstat, quod plures exorcismi effe„ctum non habeant; ut dicunt *Salmanticenses*, semper „illi aliquem effectum sortiuntur, si non complete, sal„tem imperfecte, vires Dæmonum attenuando. Vide alia „apud *Del-Rio Stoiber &c.* fuse de hac materia tra„ctantes.

ARTICULUS III.

De Voto.

§. I.

Quid & quotuplex sit Votum.

552. QUær. I. *Quid sit votum.* ℞. *Est promissio deliberate Deo facta de bono meliore*: ita S. Th. 2. 2. q. 88. a. 1. & 2. *S. Antonin.* & communis. Explicationem vide n. 554. & seq.

553. *Q. II.* Quotuplex sit votum. ℞. 1. Aliud est *Absolutum*, aliud *Conditionatum*. *Illud* est, quod fit sine adjecta conditione: v. g. Voveo eleemosynam. *Hoc* autem, quod fit cum conditione apposita: v. g. Voveo eleemosynam, si restituar sanitati. Huc reducitur *votum pœnale*, quando conditio additur in pœnam: v g. voveo eleemosynam, si posthac aleis lusero. 2. Aliud est *solemne*, quod fit cum solemnitate scil. vel per susceptionem sacri Ordinis, vel per professionem Religiosam. Juxta *Busemb.* solemnitas in eo consistit, quod ut tale admittatur ab Ecclesia; hinc ejusmodi votum non tantum ex intentione voventis, sed etiam ex speciali acceptatione Ecclesiæ perpetuitatem, & maximam firmitatem habet. *Palao* t. 15. d. 1. p. 10. Aliud *simplex*, quod talem solemnitatem non habet. Votum solemne reddit personam jure inhabilem ad contractus vel actus contra votum, v. g. ad matrimonium, vel dominium bonorum temporalium habendum. De votis simplicibus Soc. Jesu vide Bullam *Greg. XIII. Ascendente.* 3. Dividitur votum in Reale, Personale & Mixtum: *Reale* est, quando pecunia vel res alia externa pretio æstimabilis v. g. calix promittitur. *Personale* est, quando aliqua actio humana, vel omissio actionis in propria persona promittitur, v. g. jejunium, pore-

peregrinatio, abstinentia a lusu. *Mixtum* est, quando res & actio promittitur, v.g. si quis voveat peregrinari Lauretum, ibique offerre calicem argenteum.

§. II.

Principia generalia de Votis.

554. *Principium I.* Juxta *S. Th.* l. c. a. 1. in ⊙, *ad votum tria ex necessitate*, h. e. essentialiter, *requiruntur: Deliberatio, Propositum voluntatis, & Promissio, in qua perficitur ratio voti.* Hinc primo loco in definitione ponitur promissio, h. e. firma & constans voluntas se obligandi ad aliquid agendum vel omittendum, ita ut a promissario videl. Deo jus acquiratur; sic votum differt a nudo proposito, quod est simplex voluntas aliquid faciendi vel omittendi sine animo se obligandi. Ita *Comm.* Vide c. *literaturam.* 3. de voto & voti redemt. *Ratio* est; quia votum est quædam lex privata, quam vovens sua sponte sibimet imponit, eaque se obligat Deo. Ideo ex defectu voluntatis sive intentionis se obligandi 1. nullum esset votum, dum quis exterius tantum profert verba votum significantia absque animo promittendi, v. g. si positive excludat obligationem, quia absolute non vult obligari, vel si se habeat negative hoc sensu, quod nec expresse, nec implicite velit obligari, quia ob invincibilem ignorantiam nescit voto essentialiter annexam esse obligationem; incogniti enim nulla voluntas, & error circa substantiam rei vitiat actum: atqui voluntas se obligandi est de substantia voti validi: ergo eam obligationem ignorans, adeoque eam nullo modo, nec directe, nec indirecte volens, vel positive excludens destruit essentiam voti: ergo nec emittit validum votum. *Laym.* L. 4. t. 4. c. 1. n. 1. cum *Sanch. Suar.* & *Valent.* 2. Si quis conscius obligationis ex promissione exurgentis, verba votum significantia proferendo, tantum negative se haberet non eliciens actum volendi se obligare, valide voveret; quia hoc ipso, quod voluntarie emittat votum conscius annexæ obligationis, censetur virtualiter, & implicite velle ipsam obligationem. Ita *Sporer* t. 3. in 2. præcept. Decal. c. 2. n. 7. ubi addit, quod, si quis conscius obligationis promittendo ex malitia positive nollet obligari, juxta probabiliorem valide non voveret; quia contraria voluntas positiva destrueret essentiale voti, scil. intentionem se obli-

Digitized by Google

obligandi. 3. Qui vovet cum intentione se obligandi, at non implendi votum, vovet quidem valide, sed illicite, ideoque talis vere obligatur. Hinc is, qui sacris ordinibus initiatur, animo tamen non servandi castitatem; voto sacris ordinibus annexo vere obligatur. *Laym.* l. c. n. 2. cum *Soto*, *Suarez* & aliis.

555. In definitione 2. loco ponitur *deliberate;* quæ particula indicat, ad votum requiri deliberatum & liberum voluntatis consensum, & talem quidem, qualis sufficit ad peccatum mortale. Ita *Laym.* l. c. n. 3. cum gravissimis AA. *Sporer*, *Babenst.* contra *Valent. Sayr.* qui requirunt diuturnam, & plenam & maturam deliberationem intellectus expendentis omnes circumstantias. Pariter ea ætas & usus rationis ad vovendum sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale; juxta *Gloss.* enim in *c. mulier* C. 23. q. 2. qui se potest obligare diabolo, potest etiam se obligare Deo: excipe possessionem religiosam, quæ ante decimum sextum ætatis annum emissa invalida est, juxta *Trid. Sess.* 25. *c.* 15. *de Regul.* Itaque 1. requiritur deliberatio; tum quia votum est actus humanus; tum quia obligationem gravem nemo censetur sibi velle imponere, nisi eam cognoverit & elegerit. 2. Non requiritur major deliberatio, quam quæ sufficit ad peccatum mortale: tum quia ad essentiam voti eadem deliberatio sufficit, quæ sufficit, ut sit actus perfecte humanus: atqui ad hoc sufficit talis deliberatio, quæ satis est ad peccatum mortale: ergo. Nimirum satis est, ut quis sciat obligationem voti, & advertenter judicet, hanc materiam esse voto competentem, & velit Deo facta hac promissione placere. *Sporer l. c. n.* 21. *Confirm. ex c. dudum, de convers. conjug.* ubi innuitur, votum ex calore iracundiæ conceptum esse validum, modo talis passio rationis usum non auferat, licet facultatem plenius ac perfectius deliberandi impediat. Vide etiam c. 2. *de voto*, ubi *Alexander III.* votum peregrinationis Hierosolymitanæ in puerili ætate, facilitate potius, quam discretionis arbitrio factum commutat: ergo hoc ipso fuit validum: ergo ad votum non requiritur tam exacta deliberatio, ut perpendat vovens omnes circumstantias; sicut non requiritur, ut peccans prius exacte turpitudinem offensæ, pœnarum æternitatem &c. examinet, sed satis est, si sciat, hoc esse graviter prohibitum, quod libere eligit. Vide dicta *n.* 283. Ex his patet, quod vota ebrii, dormientis, amentis nulla sint. An facta timore & ignorantia valeant, dicemus in resol. cas.

556.

556. Tertia conditio requisita est, ut *promissio fiat Deo*: hoc etiam actu mere interno fieri potest, dummodo deliberate fiat. *Ratio* hujus conditionis est; quia votum proprie dictum est actus religionis, & quidem latriæ, quo homo speciali cultu se principaliter Deo obligat ad aliquid agendum, vel omittendum. Hinc qui vovet B. Virgini vel Sanctis, censetur implicite vovere Deo hoc sensu: promitto vel voveo Deo omnipotenti coram B. Virgine, Sancto Patrono meo, aliisve Sanctis tanquam Testibus, Advocatis, & Intercessoribus apud Deum. Ita *Suarez*, vel hoc sensu *S. Th. l. c. n.* 5. *ad* 3. *ut promissio facta Sanctis vel Prælatis cadat sub voto materialiter, in quantum scil. homo vovet Deo se impleturum, quod Sanctis vel Prælatis promittit.* Vel clarius juxta alios: Vota fiunt Sanctis non absolute, & in se, sed ut relatis ad Deum, & quatenus in eis specialiter Deus relucet; sic revera primario Votum fit soli Deo, secundario autem tantum in honorem alicujus Sancti. Vide dicta *n.* 413. *de templ. & altarib.*

557. *Princip. II.* Ad materiam voti tria necessario requiruntur: 1. ut illud, quod promittitur, sit voventi *possibile*; quia ad impossibile non datur obligatio. Ita *Laym. l. c. c.* 2. *n.* 1. *& Comm.* Hinc invalidum est votum directe emissum de facto alieno: v. g. voveo Petri nomine, ut is ingrediatur religionem: *Ratio* est; quia factum liberum alterius non est in potestate voventis. Valet tamen votum indirecte de facto alterius emissum, v. g. si parentes sub voto offerant filios suos huic vel illi religioso ordini, sensus est, quod velint curare, quantum in ipsis est, disponere, ac persuadere filiis, ut ingrediantur religionem; sic non alienum, sed proprium factum promittitur: filii tamen non obligantur tali voto a parentibus emisso, nisi vel intelligentes consentiant, vel postea ratificent. *Laym. l. c. c.* 3. *n.* 7. Invalidum quoque est votum de facto moraliter vel physice impossibili, v. g. nunquam toto vitæ tempore peccandi, ne venialiter quidem; quia spectata fragilitate humana post lapsum hoc videtur moraliter impossibile, & ad hoc exigitur extraordinarium Dei auxilium, ut quis evitet omnia peccata, quæ fiunt ex subreptione, vel cum deliberatione imperfecta. *Laym. c. c.* 2. *n.* 1. cum *Suar. Sanch. Azor* & aliis contra *Angles.* Valet autem votum vitandi omnia mortalia, item non consentiendi plena animi deliberatione in veniale, vel vitandi certa peccata venialia in specie determina-

Digitized by Google

ta v. g. nunquam mentiendi, nunquam sine gravi necessitate jurandi, & similia NB. quorum evitatio non est nimis ardua (secus, si ea esset valde ardua v. g. nunquam habendi distractionem in oratione, cogitationem otiosam &c.) *Ratio est*; quia illa possibilia sunt homini cum ordinaria Dei gratia; quamvis iis non expediat, talia vota edere, quibus nimis difficilia sunt.

558. 2. Ex parte materiæ requiritur, ut res promissa sit *moraliter bona*, & honesta vel absolute, & in se, vel ex fine voventis, vel ex circumstantiis. Comprehenduntur hic actus positive boni v. g. actus variarum virtutum, omissiones actuum malorum, item actus circa consilia evangelica, imo etiam actiones vel omissiones, quæ sunt de præcepto. *Ratio est*; quia necessitas præcepti observandi non est, nisi sub conditione finis, si homo peccatum evitare, & salutem consequi velit: ergo voluntas manet simpliciter libera ad opus præceptum faciendum vel omittendum: ergo homo prudenter potest se magis determinare per votum ad observationem præcepti, ut duplici obligationis vinculo adstrictus non nisi bene agat, & intra terminos honestatis contineatur. Nec implicat, debitorem ex diversis titulis ad idem obligari. Porro qui vovet Deo rem indifferentem, ita ut maneat indifferens, nec ex motivo alicujus virtutis fiat honesta, & bona, venialiter peccat (ipsum autem votum nullum est) quia res indifferens non est Deo positive ingrata, sed tantum non grata. Qui vovet rem mortaliter malam, vel propter finem mortaliter malum, peccat graviter (& ipsum votum pariter irritum est) quia est gravis irreverentia, offerre Deo id, quod ipsi summe displicet. Ex eadem ratione non pauci affirmant, illum peccare graviter, qui Deo vovet rem venialiter malam; quia vovens ipso facto videtur dicere, ideo se hanc rem promittere, quia Deus eam approbat tanquam sibi gratam: si quis vere ita cogitaret promittendo, non videtur excusandus a gravi peccato; plerumque tamen Tò *voveo* in re vel fine turpi non significat votum, sed juramentum: hac ratione si materia sit levis, peccatum erit leve. *La Croix hic n.* 424.

559. 3. Id, quod promittitur, debet esset *de meliore bono*, h. e. actio, quæ promittitur, debet esse melior per se loquendo, Deoque gratior, quam ejus omissio, item id, quod vovetur, debet esse melius per se loquendo, quam ejus oppositum. *Ratio est*; quia cum Deo magis placeat majus bonum, quam oppositum minus bonum

illi

illi acceptum non erit, si homo se obliget ad minus bonum; hoc ipso enim se obligaret ad omittendum majus bonum, quod Deo acceptum non est: ergo nec censeri potest, ejusmodi promissionem tanquam validam & prudentem acceptare. Intelligitur autem melius bonum non absolute, & simpliciter; alias votum semper deberet esse de re perfectissima, sed de meliore comparative ad oppositum. Ideo, quia per se melius est servare consilia Evangelica quàm non servare, non valent vota his opposita v. g. de non danda eleemosyna, de non ingrediendo religionem, de ineundo matrimonio etiam cum paupere sub titulo pietatis; quia per se melior, Deoque gratior ést cœlibatus cum castitate. Validum tamen esset hoc votum conditionatum; si matrimonium inire voluero, contraham cum hac paupere; quia supposita voluntate nubendi, Deo gratius est nubere pauperi, quam alteri. Ita *Schmaltzgr. l. 3. t. 34. n. 30.* *Dixi, per se loquendo;* quia per accidens res de se melior, quam ejus omissio, aut oppositum, potest ex circumstantiis esse minus bona: sic vovere eleemosynam, vel ingressum religionis minus bonum est, si tenearis prius solvere debita, aut alere parentes pauperes. Ita *Jansen. de voto n. 5.* cum *Sanch.* & communiori.

560. *Principium III.* Omne votum validum obligat ex virtute Religionis ad præstandum id, quod Deo promissum est, ideoque transgressio voti est peccatum ex genere suo mortale. *Primum est de fide*, juxta illud *Psal. 75. v. 12. Vovete, & reddite Domino Deo vestro.* Et Deut. 23. 22. *Si nolueris polliceri, absque peccato eris; quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis.* Sic definitur ab *Innoc. III. c. licet 6. de voto.* *Ratio secundi est*; quia obligatio voti oritur ex virtute Religionis, & fidelitatis Deo præstandæ: ergo ex se gravis est, ejusque transgressio ex genere suo potest esse mortalis.

561. *Principium IV.* Pro Interpretatione voti, an graviter vel leviter obliget, observa sequentes regulas: *Prima*: *Votum obligat secundum intentionem voventis.* *Ratio est*; quia votum est lex privata a vovente sibi voluntarie imposita: ergo sicut lex non obligat ultra intentionem legislatoris, ita nec votum ultra intentionem voventis. *Excipe vota solemnia, & simplicia Societatis Jesu*, quæ cum non a solo vovente, sed simul a constitutione Ecclesiæ dependeant, non est in potestate voventis, illorum obligationem mutare, ideoque hæc in

materia gravi obligant graviter, in levi leviter. Ubi excipe iterum votum castitatis, in quo non datur parvitas materiæ. In reliquis vero votis simplicibus vovens se potest obligare tantum sub veniali, vel etiam sub sola pœna ad materiam gravem: ad materiam autem *simpliciter* levem non potest se obligare graviter; disp. est; tum quia Deus non acceptat materiam levem ad obligationem gravem; non enim conduceret ad salutem, sed ad periculum animæ, adeoque Deo gratum esse nequit; tum quia materia levis non est capax obligationis gravis: materia autem gravis gravem obligationem sustinet: ergo etiam levem. *La Croix hic n.* 429.

562. *Secunda. Si de intentione voventis non constet, attendendum est ad materiam: si illa gravis sit, votum obligat sub mortali; si levis, sub veniali: ea autem materia censetur gravis, quæ sub peccato gravi a lege divina, vel Ecclesiastica præcipi solet*, v. g. jejunium unius diei, confessio, communio, auditio missæ &c. *Laym. l. c. c.* 3. Materia autem levis respectu legis, etiam est levis respectu voti v. g. 3. Pater, & Ave, Litaniæ B. V. &c. Quia quilibet promittens censetur eo modo se voluisse obligare, sicut rei promissæ natura postulat. *Laym. l. c. n.* 3. cum *Soto*, *Navarr.* & Comm. contra Card. *Cajetanum* & *Toletum*, qui defendunt, quod votum etiam de re levi obliget graviter, ex ea ratione, quod infidelem esse Deo semper sit grave.

563. *Tertia.* Si nec ex intentione, nec ex materia dubium resolvi queat, obligatio secundum verborum, quibus vovens usus est, proprietatem, & usitatam acceptionem, interpretanda est. *Laym. l. c. n.* 3. *Vide dicta Tr.* 1. *n.* 62. *&* 63.

564. *Quarta.* Si nec ex intentione, nec ex materia, nec ex verbis dubium resolvi queat, votum & juramentum benigne h. e. in favorem voventis est interpretandum; ita ut possit eligere, quod minus est; quia libertas est in possessione. *Confirm. ex L. quidquid adstringendæ* 99. *ff. de verb. oblig.*

565. *Quinta.* Si vovens certum tempus non designaverit, debet implere votum, quamprimum (moraliter loquendo) congrue & commode, h. e. sine notabili incommodo, obligationi satisfacere potest, juxta illud *Deuter.* 23. 21. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

Quam-

Quamdiu autem ſine peccato differri poſſit executio voti, ex circumſtantiis, & prudenti judicio determinandum eſt. Sufficiens cauſa differendi tale votum eſt, ſi ſpes ſit, fore, ut votum poſtea commodius, utilius, & devotius impleatur; id enim cedit ad majorem Dei honorem, & beneplacitum, quo tendit votum. *Sporer l. c. n.* 112. Quando autem vovens certum tempus determinavit præciſe ob peculiarem connexionem cum tali die, vel tempore, obligatio eſt pro determinato tempore, ita ut peccet tunc non implendo promiſſum; obligatio tamen extinguitur cum die, ut poſtea non teneatur implere. *Sanch. c.* 4. *mor. C.* 14. *n.* 25. *Ratio eſt*; quia hoc votum per modum unius copulatim comprehendit rem promiſſam æque principaliter ac circumſtantiam temporis tanquam voto intrinſecam: ergo cum illo tempore transacto impoſſibile ſit votum obſervare cum hac intrinſeca circumſtantia, tota obligatio ceſſat. V. g. Voviſti ſacram communionem feſto S. Apolloniæ ob devotionem contra dolores dentium, vel voviſti anno ſancto peregrinationem ad limina Apoſtolorum, transacto illo die, vel anno ceſſat obligatio voti: ſi voto culpabiliter non ſatisfeciſti, peccaſti mortaliter. *Spor. l. c. n.* 102. *&* 103. Si vero obligatio non fuerit affixa diei ob ſpecialem aliquam rationem, & connexionem cum determinato tempore, tunc obligatio cum die non extinguitur; quia determinatio temporis non fuit finis æque principalis Voti, ſed ſecundarius tantum, ne nimis diu differatur executio; ideo juxta *Laym.* & *Sanch.* ejusmodi votum non comprehendit circumſtantiam temporis, & rem promiſſam per modum unius, ſed virtualiter ſunt duo vota, ſcil. de hac re facienda, & non differenda: ergo quando non impletur hoc tempore, peccatur, ita tamen ut res debeat adhuc præſtari. Juxta *Janſen. de Voto n.* 15. dilatio executionis voti probabiliter non excedit veniale, niſi ea, quæ fit usque ad periculum oblivionis vel impotentiæ implendi.

566. *Sexta.* Si voto nullus finis, vel nullum certum tempus præfixum ſit, v.g. voveo deinceps caſtitatem, abſtinere a vino &c. cenſetur votum perpetuum. *Palao hic p.* 12. *n.* 22.

§. III.

Reſolvuntur Caſus.

Beatrix ſe accuſat, quod votum violaverit: quærit

confessiarius; quodnam illud? respondet Beatrix: nuper ægrota dixi: O Domine! redde sanitatem, & vivam caste. Item coram imagine B. V. dixi: O purissima Virgo, promitto tibi meam virginitatem in perpetuum. Hucusque autem seducta fui ab Adolescente valde divite, cui etiam libenter nuberem.

567. *Q. I.* Quid agendum Confessario, si pœnitens absolute dicat, quod votum violaverit. ℞. Cum simplices, & juniores frequenter erronee existiment, serium propositum esse votum; ad cognoscendum, an pœnitens vere votum emiserit, necesse est, ut inquirat. 1. quibus verbis usa fuerit Beatrix: 2. Qua intentione verba protulerit, an videlicet vere se obligare voluerit. 3. Spectatis verbis, & intentione, an votum ex alio capite invalidum sit. Pro memoria sequens compendium observet, scil. *Nullum esse votum* 1. *sine voluntate aut potestate se obligandi.* 2. *Si involuntarium*, vel alio ex errore circa substantiam, ut probabitur infra. 3. *Si indeliberatum* v. g. ex motibus primoprimis. 4. *Ex ignorantia*, quid sit votum, & quod obliget. 5. Si *promissio nec expresse, nec implicite facta sit* Deo. 6. Si *de re mala*, vel *indifferente* ut tali, vel *bona quatenus impeditiva melioris.* His adde sequentes regulas: Votum *dubium* non obligat. *Certum* obligat secundum proportionem materiæ convenienter dictis n. 561.

568. *Q. II.* An Beatrix vere voverit dicendo: O Domine! redde sanitatem, & vivam caste. ℞. Resolutio pendet ex intentione Beatricis. Juxta *Sanch. L. 4. mor. c. 1. n.* 35. quantum verba sonant, videtur esse votum; quia pactum continent non secus, ac si dicerem: faciam hoc, si feceris illud, vel promitto me facturum, si feceris; adeoque si sit dubium, an utens hisce verbis habuerit intentionem se obligandi, præsumendum est habuisse; quia dixit verba, quæ de se pactum significant. *Confirm.* Ex communi sensu fidelium, qui si quid in gravi necessitate constituti facere decreverunt, postea e periculo erepti conscientiæ sibi ducunt, non solvere promissum, etsi expresse non dixerint, promitto, voveo, me obligo &c. Negari tamen non potest, quod plurimi nesciant, hæc, aliave similia verba continere pactum: hi si dubitent, an intentionem se obligandi habuerint, censeri possunt, non vovisse. Sic facile conciliantur diversi AA.

569. *Q. III.* An secunda promissio Beatricis sit verum votum. ℞. cum *Gobat Alph. quadrupl. p.* 1. *de voto,*

voto, *casu* 10. *n.* 237. & *Sanch.* in hoc frequenti casu pœnitens debet reflexe interrogari, an ejusmodi verba proferendo tantum cogitaverit de B. V. vel alio Sancto, & non de Deo: si ita affirmet, non fuit votum proprie dictum: ergo nec reservatum summo Pontifici, sed dispensabile ab Episcopo, vel Privilegiato; quia saltem est promissio sacra, & actus Hyperduliæ vel duliæ; si enim B. Virginem, & Sanctos licite possum colere cultu sacro in contestationem eorum excellentiæ supernaturalis, & gloriæ, cur non liceat eis aliquid promittere ad honorandam eorum excellentiam supernaturalem? ergo tale promissum sacrum etiam cadit in debitum sacrum. *Sporer hic n.* 32. Si vero pœnitens dicat, se quidem cogitasse de Deo, sed solum intendisse promittere B. Virgini, iterum non est votum proprie dictum juxta dicta; in dubio præsumendum est verum votum; quia secundum communem usum talia verba diriguntur ad Deum in honore Sancti.

570. Pro resolutione dubiorum circa intentionem promittendi adverte I. Quando quis statim post prolata verba quæcunque dubitat, an voluerit vere promittere aliquid, an vero tantum proponere, potest probabilius judicare, se non vovisse; voluntatis enim deliberatæ se obligandi ad aliquid nemo tam facile, & cito obliviscitur; hanc regulam tradit *Sporer hic n.* 19. *ex Valentia in* 2. 2. *d.* 6. *q.* 6. *p.* 1.

571. II. Non requiritur ad votum validum semper actualis intentio, sed sufficit virtualis. Sic Novitius post Novitiatum illa die, qua ad emittenda vota religiosa admittitur, mane faciens intentionem actualem vovendi, valide vovet, etsi post actualem intentionem distrahatur, angatur, & coram Superiore suo tam distracte verba votorum ex tabella legat, ut nullam amplius habeat actualem intentionem vovendi; quia actualis intentio, quam prius habuit, & non revocavit, virtute adhuc perseverat in effectu, scil. in accessu ad altare, & votorum lectione. Non autem valet votum indirecte tantum volitum in causa v. g. si quis sciat, quod soleat in ebrietate multa hominibus, vel Deo promittere, & nihilominus se inebriet; si ante ebrietatem non consentiat in obligationem; posito, quod in ebrietate voveret, non tenetur voto; quia tum nequidem adest virtualis intentio vovendi. Ita *Laym. de Vot. c.* 1. *n.* 4. addit. *La Croix de Vot. n.* 368. cum *Gobat.* & *Illsung*: Si vero ante ebrietatem jam consentiat in

in obligationem, tenetur voto; quia tum adest directa, licet virtualis tantum voluntas se obligandi.

Si dicas: Qui prævidet, se occisurum esse hominem in ebrietate, vere committit homicidium, si in ebrietate occidat hominem: ergo a pari. ℞. *N. Conf.* Quia ad peccatum sufficit, ut sit indirecte, & in causa voluntarium; malum enim oritur ex quolibet defectu: bonum autem, quale est votum, debet esse tale ex integra causa. Hinc qui vult actum malum, cui prævidet annexum esse aliud malum, prudenter censetur velle utrumque; qui autem vult tantum promissionem verbalem, non propterea coram Deo censetur velle obligationem, neque per hoc habet intentionem vovendi; ita *Suarez*.

Casus II.

Benedictus religionem vovet ex metu mortis, quam intentavit ejus frater, nisi repudiata hæreditate religionem voveret: postea consulit Confessarium, an hoc voto teneatur; paulo post Benedictus in morbum letalem incidit, iterumque ex metu mortis vovet ingredi ordinem Carthusianorum: morbo liberatus dum audit, in hoc ordine perpetuo abstinendum esse ab esu carnis, horret, inquiens: si hoc scivissem, nunquam vovissem.

572. *Q. I.* An Benedictus teneatur voto ingrediendi religionem, quod ex gravi metu emisit. ℞. Jure positivo Ecclesiastico est invalidum. Patet ex *c. perlatum* 1. *de his, quæ vi, metusve causa fiunt*: *Ratio est*; quia si hoc votum esset validum, obligaret ad Professionem invalidam, esset enim coacta, sicut votum: atqui ad invalidum actum non datur obligatio: ergo. Vid *Trid. Sess.* 25. *C.* 18. *de Regul.* ubi anathemati subjiciuntur illi, qui quomodocunque virginem, vel aliam mulierem injuste coegerint ad ingrediendum monasterium, vel ad emittendam Professionem. *Ibid.* C. 19. statuitur, ut is, qui ex metu gravi injuste incusso, emisit professionem, & religionem iterum vult deserere, intra quinquennium a die professionis Superiori suo & Ordinario rite probet metum juste incussum, nec habitum sponte, ac inscio Superiore deponat.

573. *Q. II.* An votum ex metu mortis ab ægroto Benedicto factum sit validum. ℞. *affirmative*; quia nec injuste, neque directe ad extorquendum votum est incussus ille metus; sed ipse ægrotus illud voluntarie elegit: ergo.

ergo. *Vide dicta n.* 227. Universim de metu observa 1. si quis metu adimente usum rationis, & necessariam discretionem ad vovendum coactus fuerit, jure etiam naturali irritum est votum, quod tamen facile præsumendum non est; quia raro tollitur sufficiens usus rationis. *Laym. l. c. n.* 3... 2. Si votum fiat ex metu ab intrinseco vel a causa naturali v. g. morbo, naufragio, valet; hinc si voveas religionem, vel castitatem extra religionem, ut evadas mortem, infernum, vel infamiam &c. teneris voto, utpote quod tibi est simpliciter voluntarium. Metus enim iste a propria apprehensione excitatus nec aufert libertatem, nec injuste, nec directe est incussus ad extorquendum votum. 3. Si votum fiat ex metu *ab extrinseco* incusso, ita tamen ut *directe* non extorqueatur votum, adhuc valet, v. g. si ad evadendum manus latronis, vel inimici mortem intentantis, Deo voveas perpetuam castitatem, validum erit votum; quia hic metus non fuit incussus eo fine, ut voveas, sed occasione metus injuste incussi tu sponte elegisti votum, ut medium evadendi 4. Nullus metus injuste & directe incussus ad extorquendum votum, illud reddit invalidum, spectato jure naturali, vel divino (ut docet probabilior sententia apud *Sanch. L.* 4. *in Decal. c.* 3. *n.* 9. contra probabilem *Soti ibi cit.*) quia metus quicunque actum voventis simpliciter relinquit voluntarium: vide *Pichler L.* 3. *Decret. t.* 3. 4. *n.* 4. Jure tamen positivo Ecclesiastico vota Religiosæ professionis ex metu injuste incusso irrita sunt juxta *dicta n.* 572. Probabiliter id non videtur extendendum ad alia vota, quia de iis ibi nulla fit mentio. Ita S. Antonin. Sotus, Palao, & alii. Nihilominus in praxi tuta videtur esse sententia, quod etiam reliqua vota ex metu injuste incusso facta sint irrita. Ita *Sanchez l. c. n.* 11. cum plurimis gravissimis AA. Non enim præsumendum videtur, quod Deus ejusmodi vota acceptet; alias vim daret injustæ coactioni.

574. *Q. III.* An Benedictus obligetur ingredi ordinem Carthusianorum. ℟. Non obligatur. Quia ignorantia & error versatur circa circumstantiam magni momenti, qua cognita (ut supponitur) ille non emisisset votum. *La Croix hic n.* 378. In similibus casibus attendendum est ad sequentes regulas: Invalidum est votum 1. si quis ignoret, aut erret etiam culpabiliter circa substantiam voti, 2. vel circa circumstantias magni momenti, quas si nosset, non voveret (excipe votum professionis

solem-

ſolemnis, quod inſtar matrimonii ob nullum errorem niſi ad ſubſtantiam rei promiſſæ pertinentem infirmatur: idem affirmat *Laym. l. c. n.* 8. cum *Sanch.* de votis ſimplicibus Societatis Jeſu) 3. vel circa cauſam finalem, ſive motivum vovendi, v. g. ſi voveas Paulo dare eleemoſynam, quem erronee putas eſſe pauperem, cum tamen dives ſit, irritum eſt votum; quia finis intrinſecus eleemoſynæ eſt ſublevatio miſeriæ proximi: ergo cum in dato caſu ceſſet finis eleemoſynæ, etiam nullum eſt votum de danda eleemoſyna. *Ratio* horum eſt; quia valor voti dependet a voluntate voventis, & quidem directa: atqui hunc tollit ignorantia vel error in dictis caſibus; cum non relinquat niſi voluntarium indirectum, & in cauſa: ergo, *Filliuc. t.* 26. *c.* 1. *n.* 21. contra *Sanch.* Econtra valet votum ex errore vel ignorantia emiſſum, ſi error tantum verſetur circa accidentalia rei promiſſæ, vel circumſtantias exigui momenti (ex ſuppoſito, quod vovens ſuam intentionem iis non alliget expreſſe) vel circa cauſam mere impulſivam. V. g. Voves eleemoſynam dare Petro, quem putas eſſe pium, ſed poſtea experiris illum eſſe improbum, teneris voto; quia circumſtantia improbitatis non afficit ſubſtantiam eleemoſynæ, quæ dari poteſt probo æque ac improbo: aliud foret, ſi dixiſſes: Voveo Petro eleemoſynam, ſi ſit probus, quod votum conditionatum non ſubſtitiſſet non ſubſiſtente conditione. *La Croix l. c. n.* 378. Porro illa circumſtantia eſt tanti momenti, ut votum infirmet, juxta *La Croix hic n.* 377. *cum Gobat*, quæ homines paris conditionis ſolet retrahere a vovendo; vel ſi vovens ex fine voti, aut aliunde veroſimiliter poſſit conjicere, ſe ita conſtitutum fuiſſe, quando promiſit, ut promiſſurus non fuiſſet, ſi hæc vel illa circumſtantia cognita fuiſſet. Recte tamen *Babenſt. t.* 5. *d.* 3. *a.* 3. *n.* 24. ait cum *Suarez*, certam ac generalem regulam dari non poſſe, ſed opus eſſe pro variis hominum conditionibus prudentis arbitrio.

Casus III.

Beda vovit jejunium integræ hebdomadis; at die Martis propter duros labores jejunare non poteſt: alias vovet jejunium in pane & aqua, quod tamen inadvertenter, bibendo vinum apud amicum, violat. Idem ante ſemeſtre vovit peregrinationem Walthuram, quam propter negotia hucusque diſtulit, cui voto nunc per alium ſatisfacere cogitat. 575.

575. *Q. I.* An Beda contra votum peccaverit non jejunando propter graves labores. ℞. Si vere fuerint tales labores, qui per se a jejunio excusant, non peccavit; quia prudenter præsumitur votum jejunii non aliter fecisse, nisi ad modum, quo obligat jejunium Ecclesiasticum: atqui hoc non obligat eos, qui gravibus laboribus defatigantur: ergo. Ex eadem ratione, qui vovet singulis anni diebus jejunare, non obligatur ad jejunandum diebus Dominicis, nec die Nativitatis Christi, aut dum attigit annum sexagesimum; nisi expresse aliter se obligare intenderit. Ordinarie autem non censetur se voluisse obligare contra receptam Ecclesiæ consuetudinem. *La Croix hic n.* 438. cum multis.

576. *Q. II.* An Beda hoc ipso, quod die Martis non potuerit voto satisfacere, reliquis diebus liberetur ab obligatione. ℞. Beda tenetur diebus reliquis jejunare, quibus potest. Pro ratione tradit *Laym. l. c. c.* 2. *n.* 3. sequentem regulam ex *Suar.* & *Sanch.* si votum sit partim de possibili, partim de impossibili, attendendum est, an partes voti sint divisim promissæ, & sine dependentia inter se, ita ut partes singulæ v. g. singuli dies hebdomadæ in nostro casu, fuerint per se materia voti virtualiter multiplicis, tunc facta una parte impossibili, vel inepta v. g. jejunio pro die Martis, votum adhuc obligat secundum partem aptam & possibilem v. g. jejunium possibile pro reliquis diebus; quia juxta *reg. jur.* 37. *in* 6. *utile per inutile non debet vitiari.* Sic qui vovit recitare decem rosaria, si nequeat orare omnia, tenetur ad ea, quæ potest, nisi constet, aliam fuisse mentem voventis, quæ primario semper respici debet. Econtra si partes totius collective, & per modum unius fuerint promissæ (quod tunc censetur contingere, quando partes inter se vel ex natura rei, vel ex usu hominum ordinarie copulari solent) tunc facta una parte inepta, illicita, vel impossibili, cessat tota obligatio etiam quoad reliquas partes; quia non fuit intentio voventis observare unam partem absque altera. Sic, qui vovit ædificare Ecclesiam, postea superveniente paupertate non tenetur ad partem possibilem v. g ad ædificandam capellam; qui vero vovit mille aureos dare ad pias causas, si postea non possit largiri totum, debet dare, quantum potest. *Laym. l. c.*

577. *Q. III.* An Beda peccaverit inadvertenter bibendo vinum contra votum: item an nihilominus teneatur adhuc jejunare. ℞. ad primum: non peccavit; quia

ad

ad quodlibet peccatum requiritur advertentia ad obligationem. ℞. *ad* 2. tenetur adhuc jejunare, quia abſtinentia a vino eſt tantum acceſſorium ad jejunium, quod cenſetur eſſe principale reſpectu talis voti. Hinc in ejusmodi caſibus obſervanda eſt ſequens regula: ſi ceſſet principale, ceſſat & acceſſorium, niſi expreſſe alia fuerit mens voventis; econtra ceſſante acceſſorio non ceſſat principale, quia principale directe & primario præſumitur intendi a vovente, Ita *Janſen. de voto n.* 13. cum *Suarez, Sanch. Palao, & Laym.*

578. *Q. IV.* An Beda peccaverit mortaliter tam diu differendo peregrinationem: item an poſſit per alium obligationi ſatisfacere. ℞. *ad* 1. Non peccavit graviter, ex dictis *n.* 565. nam quilibet vovens talia vota cenſetur ſub conditione tacita emittere: hoc proxima occaſione faciam; niſi aliunde rationabiliter ero impeditus. Aliud tamen eſt de votis perpetuis, quia hæc per dilationem minuuntur; tantum enim de opere promiſſo detrahitur, quantum differtur votum; hinc obſtrictus voto religionis ſine mortali non poteſt ad 7. vel 8. annos differre propria culpa, quia notabile tempus ſubtrahitur divino ſervitio. Qui autem jam eſt annorum 60. ſine juſta cauſa non poteſt ultra annum differre executionem voti; imo brevius tempus ſufficiet ad peccatum mortale, ſi adſit periculum omittendi votum. Vide *La Croix n.* 446. ℞. *ad* 2. Non ſatisfacit voto per alium: quia votum peregrinandi ſupponitur fuiſſe perſonale; adeoque, ſi non poſſit in perſona propria peregrinari, non tenetur conſtituere alium: ſecus, ſi intentio expreſſa fuiſſet, quod in ſuo defectu vellet alium mittere peregrinaturum.

579. Porro obſerva I. Si quis gratis in ſe ſuſcipiat votum reale alterius v.g. de alendo paupere, probabilius peccat graviter, non exequendo votum: Eruitur ex c. *licet* 6. *de voto*, & *Ratio eſt*: Quia ſuſcipiens in ſe votum grave alterius, cenſetur hoc ipſo totam obligationem ſuſcipere, adeoque ſe velle obligare graviter, ſicut alter graviter obligabatur. Ita *Janſen.* contra *Cajet.* & *Henriq.*

580, II. Votum reale tranſit quidem ad hæredes, ut patet ex c. *Si hæredes* 6. *de teſtam.* Hæres enim eo ipſo, quod acceptet hæreditatem, etiam cum commodis acceptat onera defuncti; ergo tacito ex pacto, & titulo juſtitiæ obligatur ad ea; non tamen tenetur hæres ſolvere vota defuncti, niſi ex eo, quod deductis aliis debitis, expenſis funebribus ſupereſt de hæreditate, quia de

hoc

hoc solo potest defunctus disponere, vovendo vel distribuendo ad pias causas. Hæc rite exponit *S. Antonin.* P. 2. Summ. Theol. tit. 11. C. 2. §. 5. *Si est votum tantum reale, ut fundandi monasterium, vel dandi tantum pro Deo. . . . tunc hæres tenetur, sicut in aliis debitis. Si autem est tantum personale ut jejunare. . . . . hæres non tenetur, nisi sponte obligaverit se . . . . Si autem est simul reale & personale, & expressum utrumque, tunc tenetur ad reale; ut si vovit ire ad S. Jacobum & ibi offerre unum equum, hæres non tenetur ire, sed offerre unum equum . . .. Si autem est personale & reale; sed personale est principaliter expressum, reale tantum accessorium; ut ire ad S. Jacobum; non tenetur hæres expensas, quas fecisset ille eundo, offerendo & redeundo, dare, sicut nec tenetur ire.*

581. III. Qui vovit peregrinari, potest id præstare eques vel pedes; quia utroque modo vere peregrinamur; imo satisfacit obligationi, quamvis simul peregrinetur ex curiositate aut ratione invisendi amicum, vel negotiorum causa, modo simul adsit voluntas invisendi locum sacrum, & revera devote visitet. *Palao* hic p. 12. n. 9.

CASUS IV.

Bonosus vovet castitatem, quamvis ob consuetudinem luxuriæ judicet tutius sibi fore matrimonium; hinc postea dubitat de valore voti. Idem plura vota circa materiam exiguam emisit, scil. quotidie orare De profundis, *visitare Venerabile Sacramentum, dare exiguam eleemosynam &c. quæ tamen aliquoties omnia neglexit. Denique ad evitandam ebrietatem & lusum, vovet: toties dabo pauperi ducatum, quoties me inebriavero; item voveo non amplius ludere, & si posthac lusero pictis foliis, altera die jejunabo.*

582. *Q. I.* An primum votum Bonosi consuetudinarii in luxuria sit validum. ℞. *Affirmative*; quia castitas est absolute majus bonum etiam consuetudinario; potestque talis adhibere media, quæ abunde suppetunt ad refrænandam libidinem, & vovendo castitatem ad ista media adhibenda implicite se obligavit: ergo. Porro verba Apostoli 1. Cor. 7. *Melius est nubere, quam uri*, intelligenda sunt conditionate: si quis non velit adhibere media, sicut potest ac debet. Ita *La Croix* hic n. 481 cum *Sanch. Palao, Moya* & aliis. Contrarium quidem resol-

vit *Burghaber* Cent. 1. Caſ. 66. cum *Trullenchio*, *Ledeſma*, *Bonac.* & aliis: noſtram tamen reſolutionem dicit eſſe communiorem & probabiliorem, additque, cautiſſime Confeſſarium procedere debere in declaranda nullitate talis voti, ne, dum unum vult juvare, plures in perniciem trahat; itaque tali ſuadendum eſt, ut petat diſpenſationem, quæ pro voto non ſolemni facile conceditur. *Confirm.* Si Adverſariorum ſententia in praxi teneret, ergo is, qui per culpam contraheret proclivitatem ad luxuriam, & quo magis fornicaretur, eo facilius deobligaretur a voto; quia ob conſuetudinem relabendi votum deſineret eſſe de meliori bono: atqui hoc videtur abſurdum; daretur enim multis occaſio & illicium luxuriandi, ut tandem excuterent votum.

583. *Q. II.* Quomodo peccaverit Bonoſus negligendo vota plura circa materiam exiguam. ℞. Examinanda *primo* eſt intentio voventis, an compenſare voluerit altero die, quod præcedente omiſerat: ſic non peccavit, ſed tenetur adhuc ſatisfacere obligationi. 2. An vota parva uniantur in eodem voto per modum unius materiæ, v. g. ſi unico voto pro eodem die voviſſet 200. Pater & Ave, vel viginti pauperibus dare duos Imperiales, ſic totum negligendo videtur peccaſſe mortaliter, niſi expreſſe aliam habuerit intentionem. 3. Si vero res parvæ promiſſæ ſint diſparatæ (uti in noſtro caſu ſunt) aut diverſis diebus annexæ, adeoque nec unibiles, non peccavit mortaliter, ſed venialiter. In dubio præſumitur, quod tantum ſub veniali ſe voluerit obligare, etiamſi levia diſparata longo tempore omitteret. Ita *Janſen.* de voto n. 11.

584. *Q. III.* Quid obſervandum ſit de voto pœnali. ℞. Votum pœnale poteſt 1. obligare vel *ad pœnam tantum*, v. g. voveo dare florenum, quoties me inebriavero; ex his præciſe verbis Bonoſus cenſetur ſimplici voto ſe obligare voluiſſe ad pœnam; adeoque ſe inebriando non peccavit contra votum; peccat autem non dando pauperi florenum, 2. Vel *ſimul ad rem & pœnam.* Tale fuit votum Bonoſi de non ludendo; ideoque peccat ludendo, & non jejunando poſt luſum; quia eſt duplex votum. *Quæres.* Quid? ſi Bonoſus immemor voti, & præter intentionem ſe inebriaſſet, an obligaretur ad pœnam? ℞. *Negative*; quia non peccaſſet formaliter contra votum; ita *Sanchez* L. 4. Decal. c. 22. n. 20. juxta *Tamb.* univerſaliter, quando quis excuſatur a voto, etiam excuſatur a pœna.

na. Si memor fuisset voti, at immemor pœnæ? Respondet *Laym.* de voto c. 5. n. 3. talem ad pœnam obligari; sicut qui novit legem latam, licet ignoret vel obliviscatur pœnam, eam tamen incurrit. Deinde quomodo quis potest esse memor voti pœnalis, & non cognoscere pœnam? Contrarium resolvunt *Diana*, *Illsung* & alii. Quid, si se inebriasset non plene, sed tantum sub levi culpa? ℞. Non teneretur ad pœnam, quia gravis pœna non censetur volita pro levi culpa. *La Croix* hic n. 472.

585. *Q. IV.* An Bonosus teneatur tantum jejunare prima vice, quando pictis foliis lusit, an vero toties, quoties. ℞. Quod toties, quoties luserit, obligetur ad jejunium; quia sicut votum principale Bonosi de non ludendo ad omne tempus refertur; ita & votum accessorium de solvenda pœna videtur intelligendum. Sic *Laym.* l. c. n. 4. de duplicibus ejusmodi votis universaliter respondet. De simplicibus vero, & mere pœnalibus, si dubia sit intentio voventis, an se obligaverit toties, quoties, vel tantum pro prima vice, *Sanchez* l. c. n. 21. contra *Emman. Sà* tradit hanc regulam: Si pœna statuta a vovente sit gravissima, quæ iterari non solet, v. g. peregrinatio transmarina, censetur tantum pro prima vice ad eam se obligasse. Si vero pœna sit moderata, quæ iterari consuevit, v. g. jejunium, eleemosyna ordinaria, tenetur toties, quoties; sic enim communiter vovent homines, ut se efficacius a delicto præservent, id quod præcipue intendunt; ex communiter autem contingentibus est prudens præsumtio. Ita etiam *Palao* & *Illsung*.

586. Ad plurimos alios casus resolvendos *observa* I. Qui vovit absolute non ludere, non cogitando, an lusu tantum immoderato, an vero etiam moderato velit abstinere, non tenetur abstinere a moderato; quia votum in dubio in favorem voventis explicari potest, ut docet communis cum *Bonac. Tamb. Diana*, *Layman*; secus, si expresse intellexerit lusum etiam moderatum; quia etiam ab hoc abstinere perfectius est propter mortificationem, aliosque fines honestos. *La Croix* loc. cit. n. 453.

587. II. Circa dubia varia de obligatione voti observa, quæ dicta sunt de Consc. dubia, præsertim Principia *n.* 36. & *n.* 40. quando sit melior conditio possidentis, ex quibus 1. resolves, quod is, qui scit, se vovisse, dubitat autem, an voto satisfecerit, teneatur adhuc satisfacere: qui dubitat, an possit satisfacere, debet tentare, aut relaxationem petere; quia votum est in possessione.

Digitized by Google

2. Ut sæpe dictum, & in confessionibus rudiorum semper observandum: qui dubitat, an voverit, vel tantum proposuerit, non obligatur; quia libertas est in possessione. Plura vide num. 55. & seq.

588. III. Circa dubium commune, si quis voverit abstinere a vino, quænam portio vel quantitas vini censenda sit gravis, ut constituat peccatum mortale; respondet *Stoz* L. 1. p. 3. q. 3. n. 349. cum *Palao* & *Sanch.* & assignat eam quantitatem, quæ moderate bibentibus vinum sufficit pro prandio, determinate assignat mediam mensuram (si intellexerit Franconicam, consentio) ita ut, quidquid notabiliter infra hanc quantitatem est, non excedat peccatum veniale.

589. IV. Votum conditionale non obligat prius, quam conditio posita impleatur: si conditio unice pendeat a voventis arbitrio, potest ea non poni absque peccato, nisi aliunde præcepta sit, v. g. qui vovet religionem, si per totum annum se inebriaverit; peccat tamen se inebriando, quia hoc aliunde prohibitum est. Si vero positio conditionis alterius arbitrio commissa sit, adhuc impediri potest, modo vis, fraus, dolus aut metus non interveniat, v. g. qui vovit Religionem, si Pater non contradixerit, poterit bonis artibus, v. g. precibus non importunis impedire consensum. Ita *Stoz* l. c. n. 352. Aliqui cum *Suarez* L. 4. de vot. c. 17. a. n. 20. affirmant, votum non valere, etiamsi consensus, vel alia conditio posita a vovente per fraudem impediatur, tum quia conditio non est impleta, ergo non exsurgit obligatio voti: tum quia ipse non vovit, quod non velit ejusmodi fraude impedire consensum. Sed præferenda prima responsio: quia prudentius præsumitur, quod quilibet sub conditione voveat: si penes ipsum fuerit, nec justa causa adfuerit impediendi, ne penes ipsum sit. Vide *Laym.* circa finem c. 6. de vot. Si Pater moriatur, mors habetur pro consensu *La Croix* hic n. 469. Denique si conditio non pendeat a voluntate, vovens debet exspectare, quamdiu conditio est probabiliter futura. *Jansen.* l. c. n. 18.

590. V. Anxiis junioribus, & rudioribus suadendum est, ne unquam votum emittant, nisi prius consulerint Confessarium, vel alium Virum prudentem: sic omittentur multæ infideles & stultæ promissiones, quæ displicent Deo, uti innuitur Psal. 49.

§. IV.

§. IV.

Quibus modis tollatur obligatio voti.

Nota. Obligatio voti dupliciter tolli potest: 1. nulla authoritate humana interveniente, 2. interveniente tali authoritate, per irritationem, commutationem, vel dispensationem.

591. *Principium I.* Obligatio voti extinguitur *ob notabilem mutationem materiæ*, v. g. si ex possibili fiat impossibilis, ex licita illicita, ex bona indifferens, aut majoris boni impeditiva: *nam obligatio extinguitur, si in eum casum incidat, a quo incipere non potest. L. pluribus. §. Etsi placeat, ff. de verb. oblig.* v. g. vovisti peregrinari pedes; non amplius obligaris, si factus sis claudus, vel ob ætatem decrepitam iter conficere nequeas. *NB.* Si major difficultas vel periculum non oriatur ex ipsa re, sed ex malitiosa voluntate voventis, non cessat obligatio voti. Sic nova & major difficultas post emissum votum castitatis ex frequentibus lasciviæ actibus orta non excusat a voto, quia hæc se non tenet ex parte materiæ promissæ, scil. castitatis, sed ex parte habitus vitiosi, & voluntatis perversæ, quam quilibet debet corrigere. *Jansen.* cas. 70. n. 1. Vide dicta n. 582. . . Aliud est, si tua culpa materia sive res promissa facta sit impossibilis, vel plane inutilis, tunc adhuc cessat obligatio, & sufficit dolere de culpa. *Busemb* de vot. dub. 5. . . . 2. extinguitur obligatio voti per cessationem finis sive motivi principalis: sic mater, quæ vovit peregrinationem pro impetranda sanitate filii, si is ante peregrinationem moriatur, voto non amplius obligatur. *Laym.* l. c. c. 8. n. 2. . , . . 3. Quotiescunque tanta intercedit mutatio, novum impedimentum; aut inopinatus casus, qui si ab initio occurrisset, voti valorem impedivisset: vel si rationabiliter præsumi possit, voventis intentionem ad hunc specialem eventum se non extendisse, tunc cessat obligatio voti. Ita *Suarez* L. 4. de vot. c. 19. n. 4. ; *Laym.* l. c. Sic is, qui vovit peregrinari ad locum aliquem votivum: si postea experiatur, viam esse infestam latronibus, durante hoc periculo, excusatur a voto, quia id non fuit prævisum: secus, si incommodum vel periculum rationabiliter potuit prævideri, v. g. si quis voverit in nosocomio servire infirmis, tenetur exequi votum, licet sit periculum infectionis; hoc enim ejusmodi obsequia ordinarie comitari solet.

592. Principium II. *Irritatio est annullatio voti facta proprio nomine ab eo, a cujus potestate dominativa dependet vel voluntas voventis, vel res, de qua fit votum.* Eruitur ex *S. Thom.* 2. 2. q. 88. a. 8. & 9., ubi agit de iis, qui impediuntur a vovendo. Dicitur 1. *annullatio voti*, hoc est, ablatio obligationis alias ex voto implendæ. 2. *Proprio nomine*, sic differt irritatio a dispensatione, quæ fit nomine Dei, qui dedit potestatem jurisdictionis Ecclesiæ ad remittenda vota sibi facta, si causa subsit; irritatio autem fundatur in potestate dominativa, sive illius, cui vovens persona, vel res, quam promisit, ita subjecta est, ut sine consensu Domini firmiter obligari nequeat: ideoque omnia vota alicujus ab alterius potestate ita pendentis includunt hanc conditionem: *Si ille, cui subjectus sum, consentiat.* Ergo hoc ipso, quod ille non consentiat, tollitur voti vel juramenti obligatio, etsi votum factum esset in favorem tertii. *Laym.* l. c. c. 8. n. 21. secus est in dispensatione, ut dicemus. 3. Ex postremis verbis irritatio alia est *directa*, alia *indirecta*. *Directe* vota potest irritare is, cujus potestati voventis voluntas subjecta est; sic filii impuberes pendent a potestate Patris. *Indirecte* autem is, cujus potestati non quidem alterius voluntas, sed materia voti subjecta est, in quantum hæc ipsius juri præjudicat, contra quod nemo potest aliquid promittere. Sic servi pendent a potestate Dominorum. Vide Cas. 1. infra.

593. *Principium III.* Dispensatio est totalis relaxatio obligationis ex voto contractæ, facta ex justa causa nomine Dei ab eo, qui in voventem habet jurisdictionem spiritualem. Dicitur 1. *relaxatio totalis*: sic differt a commutatione, per quam non tollitur tota obligatio, sed transfertur in aliam materiam. 2. Additur *ob justam causam*; unde iterum differt ab irritatione: dispensatio enim in votis sine causa, illicita & invalida est; quia potestas dispensandi in jure Superioris (scilicet Dei) Prælatis Ecclesiasticis, qui non sunt Domini, sed dispensatores, collata est in ædificationem, non vero in destructionem, ut ait *S. Th.* 2. 2. q. 88. a. 12. ad 2. *Suarez* L. 6. de vot. c. 17. num. 2. Rescissio autem vel irritatio voti facta sine justa causa, illicita quidem est, sed valida; quia, qui irritat votum, proprium jus exercet; jure autem suo vel dominio valide quis uti potest etiam sine causa: ergo. Ut valida sit dispensatio, requiritur 1. justa causa, ut modo dictum est. 2. potestas vel ordinaria, vel delegata: *Ordinariam*, sive annexam officio aut dignitati habet *Papa*,

&

& quidem universalem tum respectu omnium Fidelium, item *Episcopus* quoad vota suorum Diœcesanorum (præter ea, quæ summo Pontifici sunt reservata, de quibus num. seq.) item *Sede vacante Capitulum* (ut ait *Laym.* l. c. num. 61.) *Legatus Pontificius* in Provincia, ad quam missus est; Prælati Ordinum Exemtorum cum suis Regularibus etiam Novitiis, idque circa vota cum in seculo, tum Novitiatu facta. Denique Superiores locales respectu suorum Religiosorum. *Ratio* est; quia hi omnes jure ordinario habent jurisdictionem spiritualem externam; econtra defectu hujus jurisdictionis in foro externo 1. Parochi non habent potestatem dispensandi aut commutandi vota, nec consuetudo eam illis concessit, uti circa festa & jejunia, ut ait *Stoz* l. c. n. 357. 2. Multo minus eam habet simplex Sacerdos. 3. Nec Abbatissæ respectu suarum Monialium. Superiores, qui habent potestatem ordinariam, probabilius mediate secum dispensare possunt, dando jurisdictionem Confessario suo. *Jansen.* de vot. disp. n. 4. cum *Sanch.* contra *Suar.*

594. *Delegatam* dispensandi potestatem habent Confessarii Ordinum Mendicantium in votis Secularium, in quibus dispensare possunt Episcopi, secundum concessionem & moderationem suorum Superiorum, ut ait *Busemb.* cum *Lessio*; quod privilegium Ordinibus Mendicantibus concessit *Innoc. VIII.* specialiter RR. PP. Benedictinis *Martinus V.* quo gaudet Societas Jesu, ut habetur in ejusdem Compendio Privil. V. *Dispensatio* §. 9. „: *Per facultatem Benedictionis concessam a Martino V. possunt nostri Confessores deputati dispensare in votis, etiam Episcopo reservatis.* Ibidem subjungitur: *Hæc facultas communicatur omnibus Superioribus, & aliis Confessariis, quibus ipsi eam commiserint.*

Concessum etiam est Provincialibus nostris, & iis Confessariis juxta normam Trid. approbatis, quibus ipsi vel per se, vel per alium concesserint privilegium dispensandi in petendo debito, a quo conjux ob votum castitatis non-solemne impeditur; admonito pœnitente, ut, si conjugi supervivat, votum servet. Ibid. §. 8.

595. *Quæres*: Quænam vota summo Pontifici sint reservata. ℞. Hæc quinque: 1. Votum castitatis perpetuæ & integræ. 2. Votum ingrediendi Ordinem Religiosum ab Ecclesia approbatum. 3. Peregrinandi Hierosolymam ad S. Sepulchrum. 4. Peregrinandi Romam ad limina sanctorum Apostolorum Petri & Pauli. 5. Peregri-

grinandi Compostellam ad S. Jacobum. Vide *Laym.* l. c. n. 7.

596. *Principium IV.* Commutatio voti est substitutio alterius operis honesti in locum illius, quod promissum est, sub eadem obligatione. Hæc triplex est : *prima* est commutatio operis voto promissi in melius ; hæc potest fieri propria auctoritate voventis, nec præterea alia causa requiritur ; v. g. Petrus cereum vovit offerre in Ecclesia ; idem poterit hoc votum, nemine requisito, mutare in oblationem calicis ; quia hoc opus, manifeste melius, est Deo gratius : ergo prudenter præsumitur a Deo id acceptari loco alterius minus boni. *Confirm.* ex c. *Pervenit.* 3. de Jurejur : *Non enim propositum aut promissum infringit, qui in melius id commutat. Sanch.* L. 4. Decal. c. 49. n. 4. Excipe tamen vota summo Pontifici reservata, quorum objecta non licet mutare in meliora, præterquam in ingressum Religionis. *Babenst.* t. 5. d. 3. a. 4. n. 87. Item quando opus minus bonum cedit in utilitatem tertii, *isque per acceptationem jus acquisivit in promissum*, non licet illud mutare in melius propria auctoritate : homines enim sæpe rem minus præstantem malunt ; Deo vero semper gratius est id, quod est præstantius. *Sanch.* l. c. In dubio, an hoc vel illud sit melius, possessio est pro voto prius emisso. *Sporer* hic c. 3. num. 81.

Titius vovet, se daturum pauperi 20. *Ducatos, postea petit a Confessario commutationem hujus voti.* Quæritur, an possit hoc votum commutari? ℞. ut supra, si pauper acceptaverit promissionem, non potest fieri commutatio, quia pauper per acceptationem acquisivit jus, ergo commutatio non potest fieri salvo jure tertii. Si autem pauper nondum acceptaverit potest commutari votum, quia pauper nondum habet jus, ergo commutatio fit nullius læsione juris.

Si dicas : Deus acceptat hoc votum. ℞. Acceptat pro se, & tanquam actum religionis, C. pro paupere, conferendo illi jus in promissum, N.; ideoque talis tantum obligatur ex titulo religionis, non autem ex titulo justitiæ, deficiente acceptatione.

597. *Secunda* commutatio fit in opus æquale. Probabilius hæc non potest fieri propria voventis authoritate; quia non potest aliud pro alio solvi, nisi constet de promissarii consensu; atqui non satis constat, Deum consentire

tire in talem mutationem: ergo. Accedit, quod commutatio sit actus jurisdictionis Ecclesiasticæ: ergo cum vovens nec ordinariam, nec delegatam habeat jurisdictionem in se ipsum, etiam non potest commutare hoc in aliud æquale. Adeoque requiritur ad hoc auctoritas legitimi Superioris, ut n. seq. dicetur. *Laym.* l. c. n. 19. concl. 3. cum *Suar.*, *Sanch.* & aliis. Contrariam sententiam *Sporer* l. c. n. 83. adhuc judicat certe probabilem. Placet prior sententia pro praxi: quia plerumque vovens nescit, an aliud opus sit vere æquale.

598. *Tertia* commutatio fit in opus minus bonum. Ut licite & valide fiat in æquale, vel minus bonum, requiritur 1. causa rationabilis; ad commutationem in opus æquale sufficit, si vovens existimet, quod opus substituendum majori cum fructu & alacritate Deo sit peracturus. *Babenst.* cum *Illsung.* l. c. n. 89. 2. Requiritur legitima potestas vel ordinaria, vel delegata in commutante. Porro observa 1. si opus substitutum sit notabiliter minus, quam antea promissum, tunc intervenit in commutatione dispensatio. *Filliuc.* 2. Qui possunt dispensare, etiam possunt commutare vota: non tamen econtra; in novissimis enim Jubilæis datur Confessariis approbatis potestas commutandi vota & juramenta, præter vota castitatis & religionis, non vero dispensandi. *Laymann* l. c. n. 20. confirmat ex reg. 53. in 6.: *Cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus;* atqui plus est dispensare, commutare minus: ergo. 3. Qui habet potestatem commutandi, & non dispensandi, debet commutare in æquale; quia si in minus mutetur, hoc ipso quoad partem dispensatur. *Layman* l. c. n. 24. ubi monet, quod æqualitas non scrupulose & mathematice, sed moraliter accipi debeat, secundum prudens judicium Confessarii; nec parvus defectus pro culpa reputari poterit. 4. *Paulus III.* anno 1545. Confessariis Societatis Jesu concessit facultatem commutandi vota, exceptis quinque summo Pontifici reservatis. Vide Bullam: *Cum inter.* Eandem facultatem extendit *Gregorius XIII.* anno 1575. in Bulla: *Decet Romanum*, ad vota jurata, dummodo commutatio hujusmodi in alterins præjudicium non fiat. Vide *Compend. Privileg. S, J.* V. *Commutatio.* 5. Probabiliter dispensatio & commutatio fieri potest etiam extra confessionem; quia nullibi præscribitur, ut tantum fiat in confessione. *Nec obstat*, quod in quibusdam Bullis Jubilæi soleat addi; *Confessionibus auditis valeat absolvere*

a peccatis, & *commutare vota*; nam τὸ *confessionibus auditis* pertinet ad *absolvere*, quod immediate sequitur, non vero ad τὸ *commutare vota.* Vide *La Croix* de voto n. 507. cum *Suarez*, *Sanch. Vasq. Palao. Laym.* &c.

Casus I.

De Irritatione Voti.

Bonaventura Paterfamilias advertit, quod filiæ quotidie toto tempore matutino hæreant in templo, filii vero frequentes peregrinationes instituant: item quod famuli & ancillæ, neglecto servitio domestico, varia pia opera exerceant. Denique sciscitatur originem insolitarum devotionum; respondet Basilissa uxor: Ego ex voto omnes induxi, ut & ipsi sub voto se obligaverint ad hæc pietatis exercitia; placide subridens Bonaventura reponit: Amodo scitote, quod nulla sint vota vestra.

599. *Quæres.* An Bonaventura potuerit irritare vota uxoris, prolium & famulorum, famularumque. ℟. *Affirmative.* *Ratio* patebit ex seqq.

600. I. Maritus potest irritare ea vota uxoris, quæ juri conjugali, educationi prolium, vel gubernationi domus præjudicant. Ita *Communis*; juxta alios quidem directe, juxta *Suarez* cum multis L. 6. de voto c. 4. n. 3. indirecte tantum fit talis irritatio, ita ut alia vota, quæ dicto modo non præjudicant, probabilius non possint irritari a marito. *Suarez* l. c. n. 4., *Sylv.*, *Nav.*, *Laym.* cum *S. Antonino.* *Ratio* est; quia tota subjectio uxoris fundatur in contractu matrimonii: atqui hic contractus tantum obligat, ut alter alteri conjugii jura tribuat, & mulier viro tanquam capiti subdita sit in vitæ societate, liberorum educatione, ac familiæ administratione, non vero, ut uxor subjecta sit simpliciter in omnibus actionibus alioquin liberis: ergo. Hinc uxor potest vovere eleemosynam de bonis paraphernis, moderatam orationem, S. Communionem, unius diei jejunium &c. quia hæc non afferunt præjudicium juri maritali. Si tamen maritus etiam hæc ferat iniquo animo, desinunt obligare; quia tunc majus bonum pacis impediunt. *Laym.* l. c. num. 12. ubi etiam solvit argumenta Adversariorum *Soti*, *Rosellæ*, *Sanchezii* L. 4. Mor. c. 34. num. 2. qui docent, uxorem subditam esse non tantum quoad materiam voti,

sed

sed etiam quoad voluntatem gubernandam, adeoque a marito irritari posse omnia vota uxoris.

601. II. Observa sequentia : 1. Pariter uxor vota mariti irritare potest, quæ matrimonio præjudicant, *personalia* quidem, quæ juri suo derogant, quod habet in corpus mariti, v. g. ne abstinentia immoderata affligatur, aut ne longa peregrinatione abstrahatur : excipe *peregrinationem Hierosolymitanam in subsidium Terræ sanctæ*, ut patet ex c. ex multa 9. de voto S. in tanta. *Realia* vero, si cedant in detrimentum dotis, vel aliorum bonorum suorum, quæ administrat maritus. *Laym.* ibid. 2. Vota indirecte irrita vel potius suspensa, iterum reviviscunt, quando desinunt alteri præjudicare. 3. Votum uxoris non petendi debitum a marito irritari non potest; quia conjux non tenetur petere, sed reddere debitum; quamvis ejusmodi votum hic & nunc actu non obliget, quando discordiæ causam præbet; sic enim esset impeditivum majoris boni. *Laym.* l. c. num. 16. Merito ejusmodi vota tanquam indiscreta conjugibus, nisi senes sint, sunt dissuadenda. 4. Si conjuges mutuo consensu voveant castitatem, ipsi postea propria auctoritate hoc votum irritare non possunt; quia ambo renuntiarunt juri suo. *S. Anton.* p. 3. tit. 1. c. 22. §. 3. *Sylv. Nav.* & alii. Denique si conjux conjugi absolute dederit licentiam vovendi castitatem, postea consensum revocare non licet, nec petere debitum; quia cessit juri suo. Vide c. *Manifestum.* C. 33. q. 5. *cum glossa Gratiani.* Secus, si pure permiserit, reservando sibi jus suum. *Laym.* l. c. n. 15. Irritationis leges in V. T. latas vide *Numerorum* 30.

602. III. Omnia vota tam realia quam personalia etiam alias reservata quoad dispensationem Summo Pontifici, & facta in favorem tertii a prolibus emissa ante pubertatem (h. e. a masculis ante decimumquartum, a fœminis vero ante decimumsecundum ætatis annum completum) potest directe irritare Pater, Tutor, Curator, deficiente vel longe absente Patre avus ex parte Patris, non matris, denique Mater. *S. Th.* 2. 2. q. 88. a. 9. in ☉. *S. Anton.* & *Comm.* *Ratio* S. Th. est; *tum quia patiuntur rationis defectum, ut in pluribus, & sunt naturaliter sub cura parentum*, scil. non tantum secundum materiam promissam, sed etiam secundum personam. In defectum horum probabiliter quidem eandem potestatem iritandi *Lessius*, *Laym.* l. c. num. 10. concedunt Magistris, aliisque, sub quorum gubernatione impubes existit,

con-

contrarium tamen videtur probabilius, quia hæc potestas ex nullo jure ostendi potest, 2. Vota ab impubere facta non tantum durante impubertate, sed etiam postea irritari possunt *nisi pubes factus vel ipse pater ea confirmarit*; quia votum impuberis non tantum ob dominium paternum, sed etiam ob immaturitatem judicii & imperfectionem ætatis dependebat ab initio a consensu patris: ergo nisi accedat nova confirmatio habita pubertate, conditio consensus paterni tractu temporis non aufertur. *Suar.* Tr. 6. de virt. & statu Relig. L. 6. C. 6. n. 8. hanc sententiam vocat probabiliorem.

Quid? si constet, impuberem jam doli capacem cum perfecta deliberatione emisisse votum perpetuæ castitatis: an nihilominus pater tale votum poterit irritare? Respondet *Hugo*, tunc votum non esse irritabile: *Vivalda* in Candelab. 3. p. c. 4. n. 99. ait, patrem posse quidem irritare omnia vota realia filii impuberis, non tamen omnia personalia, sed illa tantum, quæ patri vel matri præjudicant. Contra hos *Suar.* l. c. n. 5. resolvit, quod hæc sententia ab omnibus reprobetur, & statim num. 6. diserte asserit, quod Pater possit irritare omnia vota filii impuberis sine ulla exceptione; & quod hæc irritatio non fundetur in conditione materiæ, sed in dependentia voluntatis voventis a patris potestate; infert: ergo cum hæc dependentia reperiatur in omni materia, etiam in omni voto impuberis includitur illa conditio, nisi pater repugnaverit: ergo ex ea parte irritabile est votum. *Confirmat* suam assertionem 1. ex eo, tum quia jura juxta c. *Ad nostram.* de Regular., & juxta c. *Postulasti*, eod. tit. simpliciter subdunt voluntatem filii impuberis voluntati Patris in negotio se obligandi: Addit ibid. licet dicta jura loquantur de voto solemni, inde tamen sumi optimum argumentum, ad simplicia vota. 2. Ex eo probat, quia deficiente ratione legis in particulari non cessat concessio legis, quæ absolute disponit. Idem satis clare docet *S. Th.* 2. 2. q. 88. a. 9. in ☉.: *Est ergo dicendum, quod, si puer vel puella ante annos pubertatis nondum habeat usum rationis, nullo modo potest ad aliquid se voto obligare. Si vero ante annos pubertatis attingit usum rationis, potest quidem, quantum in ipso est, se obligare, sed votum ejus potest irritari per parentes, quorum curæ remanet adhuc subjectus... post annos autem pubertatis possunt se voto Religionis obligare, vel simplici vel solemni absque voluntate parentum.* Idem sentit *Laym. l. c.* de Tu-

tore.

tert. 3. Vota a pubere emissa, si sint realia, possunt irritari a patre, secus, si sint personalia, v. g. Petrus quindecim annorum vovit eleemosynam ex bonis patri subjectis, & ingressum Religionis; Pater poterit votum primum de eleemosyna irritare, non secundum: *Ratio* est: quia filius post pubertatem quoad suam personam est sui juris, reliqua vero bona, exceptis castrensibus vel quasi castrensibus, subjacent potestati patris usque ad emancipationem, vel curatoris usque ad annum vigesimum quintum completum.

603. *IV.* Dominus indirecte tantum potest irritare vota servi vel ancillæ, quatenus sunt impeditiva debiti servitii; hinc etiam finita servitute denuo obligant. Ita *Comm.* ideo dominus etiam non potest irritare votum castitatis, quod emisit famulus.

604. *V.* Superiores regulares possunt directe irritare vota suorum Religiosorum (exceptis votis essentialibus Paupertatis, Castitatis & Obedientiæ, & voto transeundi ad Religionem strictiorem, in quo tamen Prælatus vel Superior potest dispensare, quia non est reservatum Papæ. *Laym.* l. c. n. 6.) *Ratio* est: quia quilibet Religiosus ita dependet a voluntate Superioris, ut reliqua vota omnia tacitam hanc conditionem contineant, *nisi Superior re cognita contradixerit.* Vide *S. Th.* l. c. a. 8, ad 3.

Casus II.

De Dispensatione.

Birgitta vovit virginitatem, postea graviter ægrota ex metu mortis ita vovet: si restituatur integra valetudo, promitto, me ingressuram ordinem Monialium ad S. Claram: admissa ad parthenonem, e Novitiatu egreditur, & paulo post sponsalia contrahit, petita prius a Confessario dispensatione.

605. *Q. I.* An primum votum de virginitate servanda sit reservatum Summo Pontifici. ℞. Examinanda est intentio voventis: si intenderit abstinere perpetuo ab omni delectatione venerea tam in-quam externa, tam inquam extra matrimonium, tunc esset reservatum; quia sic foret perfectum & absolutum votum omnimodæ castitatis. Si vero tantum intendisset ab actu externo venereo, quo perditur virginitas, non esset reservatum: quia sic non voveretur castitas perfecta & integra; hinc *Moya*

t. 2.

t. 2. D. 1. q. 2. n. 7. recte addit, si vovens cognovit differentiam inter virginitatem & castitatem, ac dixerit: voveo virginitatem: non erit reservatum; si vero non cognoverit, uti communiter non cognoscunt illiterati, plerumque est reservatum; quia sub nomine virginitatis castitatem intelligunt. Qui vero dubitat, an emiserit votum partiale castitatis, sive solam virginitatem, an totale, potest resolvere in favorem suæ libertatis, quod voverit id, quod minus est, adeoque non habet votum reservatum; quia certitudo tantum est pro hoc vel illo voto: atqui votum ita disjunctivum relinquit possessionem pro libertate eligendi, quod vovens voluerit: ergo. *La Croix* hic n. 548. & n. 561. Addit *Burgh.* Cent. 1. cas. 59. verba legum proprie sunt accipienda: ergo cum votum sit lex particularis, & virgo proprie tantum illam significet, quæ carnis integritatem non amisit, vovens virginitatem ad hanc solum carnis integritatem se obligasse censenda est. Contrarium vide apud *Palao.*

606. *R. II.* An votum secundum ex metu & sub conditione emissum sit reservatum. ℞. probabiliter non est reservatum. *Ratio* est; quia reservatio est odiosa: ergo non est intelligenda, nisi de iis votis, quæ sunt omnino libera, perfecta, plene obligantia, & certo valida. Atqui votum in nostro casu fuit ex metu factum: ergo non est perfecte liberum. Item est conditionatum ita quidem, ut vovens non intenderit directe ingressum religionis, sed liberationem a morbo, qui si abfuisset, votum non fuisset factum: ergo res promissa non fuit directe volita: accedit, quod tale votum non contineat consensum absolutum, nec pariat obligationem absolutam, sed suspensam ex impletione conditionis adhuc futura: ergo ex triplici capite est imperfectum. Ex iisdem rationibus *Laym.* L. 4. t. 4. c. 8. n. 10. idem sentit, quod hujusmodi votum ante impletam conditionem non sit reservatum, affirmat tamen, esse reservatum post impletam conditionem; quia tunc fit absolutum: ergo etiam tunc parit omnes obligationes non secus, ac omnes promissiones, & contractus conditionati impleta conditione. At ℞. Fit absolutum, & parit omnes obligationes, quæ per se conjunctæ sunt cum voto C. quæ tantum per accidens essent conjunctæ etiam tunc, quando ab initio fuisset absolutum N. Reservatio non oritur ex ipsa natura voti, sicut obligatio ad id, quod promittitur; ergo paritur quidem post impletam conditionem obli-

obligatio ingrediendi religionem, reservatio autem prudenter non censetur esse conjuncta cum tali voto, quod nunc quidem absolutum est, sed antecedenter fuit conditionatum. Sicut votum conditionatum pœnale impleta conditione fit absolutum, nec tamen est reservatum; ut *Suarez* & *Laym.* l. c. n. 9. fatentur. Vide *Sanch.* L. 4. Mor. c. 40. n. 99. ubi ait, quod ad cognoscendam reservationem votum debeat spectari, quale sit in radice, & ab initio: atqui votum conditionatum sub initio scil. ex imperfecto consensu est imperfectum: ergo. Aliud foret, si post impletam conditionem nova voluntas absoluta se de novo obligandi accederet. *Gomez* in Bullam Cruciatæ clausula 10. vocat nostram sententiam frequentissima praxi receptam Vide *Reiffenst.* L. 3. tit. 34. n. 33. & P. II. n. 1361.

607. *Q. III.* Quænam vota reservatis similia, communiter tamen non sint reservata summo Pontifici: ita ut ab Episcopo, vel ab alio habente privilegium, dispensari possint. ℞. cum *Laym.* l. c. n. 8. & seq. I. Non est reservatum votum castitatis tantum ad certum tempus v. g. ad biennium emissum: votum non nubendi: non petendi debitum conjugale: non fornicandi &c. II. Nec votum suscipiendi sacros ordines, aut vovendi aliquando castitatem. III. Votum ingrediendi Religionem strictiorem potest relaxari per dispensationem ab Episcopo, vel alio habente privilegium, ut vovens possit ingredi minus strictam; quia sic non dispensatur in voto Religionis secundum se, sed tantum secundum circumstantiam; universaliter enim reservatæ non sunt qualitates & circumstantiæ votorum alias reservatorum. IV. Nec reservatum est votum pœnale, v. g. si inebriatus fuero, voveo ingredi Religionem. V. Nec votum alternativum, aut disjunctivum, v. g. voveo castitatem, vel pro quolibet peccato contra castitatem pauperi dabo tres ducatos, quia tale votum non est determinate factum de re reservata, neque ad illam simpliciter obligat. VI. Nec votum metu injusto etiam levi extortum. Item quotiescunque est prudens dubium de valore voti. VII. Non est reservatum votum castitatis a conjugibus emissum *revocabiliter*, si alteruter sibi jus suum reservet. Secus, si *irrevocabiliter*: item esset reservatum Summo Pontifici, si uxor ex consensu conjugis juri suo perpetuo renuntiantis, continentiam simpliciter & in perpetuum voveret; quia est perfectum votum castitatis integræ & perpetuæ. *Laym.* Tom. 2. L. 4. tr. 4. c.

18.

Digitized by Google

18. n. 15. contra *Rodriq.* & *Vera Crux.* VIII. An votum v. g. perpetuæ castitatis ab impubere doli capace, & cum sufficienti deliberatione & notitia obligationis emissum, sit reservatum Summo Pontifici, non conveniunt AA. *Guttierez* L. 2. quæst. canon. c. 22. n. 49. asserit, tale votum non esse reservatum, eo quod non sit votum perfectum, & firmum; cum possit irritari a parente. *Suarez* vero L. 6. de voto c. 26. n. 3. dicit; si pater nolit irritare ejusmodi votum castitatis vel religionis: non propterea Episcopus poterit dispensare, quia tunc est votum validum & simpliciter perfectum, ideoque reservatum. Ibidem contra regulam *Guttier.* ait, ex eo, quod pater possit irritare tale votum, non sequi, quod dispensare possit, vel commutare alius, præter Pontificem; quia reservatio non opponitur irritationi, cum illa non tollat potestatem dominativam sed opponitur jurisdictioni, quam tollit vel limitat. Ideoque vel talis impubes debet remitti a Confessario ad patrem, ut ipse irritet votum: vel si nolit irritare, examinet Confessarius, an non in parvulo deprehendat defectum rationis, an adfuerit sufficiens deliberatio & cognitio obligationis ex voto: si enim dubium prudens subsit, non est reservatum; secus, si constet de voti perfectione. Vide etiam c. *Venientis* 2. de voto & voti redemt. L. 1. tit. 33: ubi *Alex. III.* commutat votum a parvulo emissum. Vota trium peregrinationum non sunt reservata, nisi sint emissa devotionis causa. *La Croix* l. c. n. 570. cum *Tamb.* & *Illsung.* Plurimos casus circa hanc Q. vide apud *Th. Sanch.* in Opere Mor. de Præc. L. 4. c. 40.

608. *Q. IV.* An Episcopus possit dispensare in votis vere reservatis, si sit urgens necessitas, & difficilis accessus ad Summ. Pontificem? ℞. *Affirm.* Quia tunc rationabiliter præsumitur, quod in ejusmodi circumstantiis S. Pontifex velit, ut ad proprium Episcopum devolvatur potestas dispensandi. *Laym.* l. c. n. 10. ibidem negat, id posse fieri ab aliis privilegiatis, quia hi non sunt ordinarii Pastores post Papam, sicut Episcopi. Contrarium vide apud *Reiffenst.* L. 3. tit. 34. n. 40.

Casus III.

De Modo & Causis dispensandi.

Benignus Neo-Sacerdos rogatur a pœnitente, ut

vel

vel ipse, si habeat facultatem, dispenset in voto ingrediendi certum Religiosum ordinem, vel Romæ procuret dispensationem, eo quod parentibus in gravi necessitate constitutis debeat succurrere. Benignus anxius hæret, cum ipse nesciret modum petendi dispensationem Romæ; denique jubet redire pœnitentem post 8. *vel* 14. *dies.*

609. *Q. I.* An Benignus, habens privilegium dispensandi, potuerit dispensare circa hoc votum. ℞. Huic pœnitenti non opus erat dispensatione ad remanendum in seculo, si fuerit probabilis spes, fore, ut in seculo manens parentibus subvenire valeat, nec eis aliter subveniri possit. Ita *S. Th.* 2. 2. q. ult. a. 6. *Dicendum est, quod parentibus in necessitate constitutis, ita quod eis commode aliter, quam per obsequium filiorum subveniri non possit, non licet filiis, prætermisso parentum obsequio, religionem intrare. Si vero non sint in tali necessitate, ut filiorum obsequio multum indigeant, possunt, prætermisso parentum obsequio, filii religionem intrare, etiam contra præceptum parentum; quia post annos pubertatis quilibet ingenuus habet, quantum ad ea, quæ pertinent ad dispositionem sui status, præsertim in his, quæ sunt divini obsequii.*

Confirm. 2. Ex *Conc. Gangrensi* a *Leone IV.* approbato, quod anathematizat filios, qui deserunt suos parentes necessitate pressos occasione divini cultus. 2. Quia nefas est negligere præcepta propter consilia.

610. *Porro adverte* I. Si sit dubium, an adsit gravis necessitas parentum, licet filio ingredi religionem; quia tunc ejus libertas manet in possessione. *II.* Si filius extra religionem vivere nequeat absque certo peccandi periculo, liceret prætermisso parentum in necessitate constitutorum obsequio ingredi religionem; quia tunc ordo charitatis exigit propriam salutem animæ præferre necessitati temporali parentum. Tanta non est obligatio succurrendi fratribus aut sororibus, quanta est erga parentes. *III.* Qui vovit *primario* ingredi Religionem *determinatam*, si ad hanc post diligentem supplicationem non admittatur, non obligatur ad aliam. Si quis se obligasset principaliter ad ingressum religionis, postea autem elegisset hanc religionem vel locum, si non recipiatur ibi, tenetur aliam religionem intrare. *S. Th.* 2. 2. q. 88. a. 3. ad 2. Qui vero indeterminate vovit religionem, satisfecit voto, si in eodem regno quinque vel sex monasteria adierit, nec fuerit admissus; quia sic moraliter summam

diligentiam adhibuit, & rationabiliter conjicere potest, se etiam ab aliis non admissum iri; ad exteras autem omnino nationes juxta voventium consuetudinem pro admissione confugere probabilius non tenetur. Vide *Sanch.* l. c. c. 16. n. 44. *IV.* Non satisfacit voto, qui ingreditur religionem promissam, animo iterum statim egrediendi; quia hoc vovendo non præsumitur intendisse, ideoque tenetur saltem experiri, an sibi expediat remanere, & dare operam, ut Deus immutet cor. *S. Th.* 2. 2. q. ult. a. 4. ad 3. Si vero adhibita morali diligentia egreditur cum justa causa, satisfacit voto; secus si absque justa causa, h. e. tali, quæ non excusat a levitate, v. g. si ex sola displicentia egrediatur. Nec justa causa est culpa, ob quam dimittitur, nisi saltem mediocrem diligentiam adhibuisset ad eam evitandam.

611. *Q. II.* Quænam sint legitimæ causæ dispensandi in voto. ℞. 1. est imperfecta deliberatio voventis, aut dubium de illa, quod solet oriri ex defectu ætatis, turbatione mentis, ob metum, dolum vel errorem accidentalem. 2. Damnum spirituale vel corporale, v. g. si voto castitatis obstrictus ob nimiam proclivitatem in venerem sit in continuo periculo peccatorum &c. 3. Notabilis difficultas exequendi id, quod promissum est. 4. Majus bonum ex dispensatione oriturum. In dubio, an adsit sufficiens causa, conjungenda est commutatio in aliud opus pium. Si quis dispensando bona fide judicasset, hanc vel illam causam esse legitimam, postea autem resciat, non fuisse sufficientem, tunc præsumere licet de bonitate Dei, quod dispensationem suo nomine bona fide factam acceptet. Ita *Sporer* cum *Sanchez* & *Lessio*.

612. *Q. III.* Quid a Confessario sit observandum circa executionem literarum ad dispensationem a S. Pœnitentiaria obtinendam.

℞. I. Diligenter debet inquirere in qualitatem casus, vel voti circumstantias, item in causas commutationis, vel dispensationis, ut vel pœnitens, vel Confessarius pro pœnitente casum cum his adjunctis & causis bene exponat: caveat autem, ne, quod occultum est, publicum faciat, præsertim impedimenta occulta matrimoniorum, publica autem vel ad publicum redacta non pertinent ad S. Pœnitentiariam. Modus scribendi literas talis servetur secundum Instructionem 1707. Moguntiæ impressum

ſam juxta exemplar Romanum. Intus incoatur ſupplicatio ſic:

Eminentiſſime & Reverendiſſime

D O M I N E.

B*arbara* (vel Cajus) *e Diœceſi Herbipolenſi, emiſit votum ſimplex caſtitatis: manet in periculo incontinentiæ, niſi nubat* (ſi alia foret cauſa petendi diſpenſationem, illa fideliter hic debet exprimi) *ſupplicat ſibi votum commutari ad effectum contrahendi matrimonium, ut debitum conjugale ſibi & exigere, & reddere liceat. Quam gratiam ſtudebit ſuis ad Deum precibus pro poſſibili demereri. Dignetur Eminentia veſtra reſcribere ad N.*, v. g. *Petrum Muller, ad oppidum N., per civitatem N.* (juxta ſtylum Curiæ Romanæ civitas tantum vocatur ille locus, ubi reſidet Epiſcopus) *& dirigere Breve Confeſſario Doctori Theologiæ, vel Ss. Canonum*, NB. Si in loco non ſit Doctor Theologiæ, vel Ss. Canonum, nec alius privilegiatus, ſic ſcribendum: *Et quia in Oratricis* (vel Oratoris) *loco nullus reperitur Confeſſarius in Theologia Magiſter, vel Ss. Canonum Doctor, vel alius ad exequendum privilegiatus, dignetur Eminentia Veſtra providere, & diſponere, ut etiam Parochus, cui pœnitens ſuam conſcientiam aperuit*, vel alius approbatus Sacerdos *exequi valeat.* Si ipſe ſcribens ſit Confeſſarius Oratoris, ſic deberet ſcribere: *Et quia Oratrix* (vel Orator) *ad me tanquam Confeſſarium, cui conſcientiam ſuam aperuit, ſpecialem habet confidentiam, dignetur Eminentia Veſtra diſponere, ut conceſſam gratiam liceat mihi infra ſcripto exequi.* Poſtea ſubſcribitur modo epiſtolari: *Eminentiæ Veſtræ ſervorum infimus Petrus Muller in dicto oppido Sacerdos curatus*, vel Soc. Jeſu approbatus Sacerdos, vel Magiſter in Theologia. *Herbipoli* 3. *Julii* 1764. Extra inſcribitur Epiſtola: *Eminentiſſimo & Reverendiſſimo Domino D. Cardinali Majori Pœnitentiario.* Infra. *Romæ.*

613. ℞. Impetrata diſpenſatione hæc obſervanda ſunt 1. Literæ S. Pœnitentiariæ mittuntur ad petentem (qui ſolet dici Orator) quæ ab eo non debent aperiri, ſed extradi Confeſſori, cui inſcribuntur, qui illis reſignatis, & lectis ſecundum commiſſionem diſpenſet: ſi tamen for-

te ab alio referentur, literæ suo effectu non carent, ut ait *Herzig* p. 2. n. 265. cum *Sanch.* & aliis. 2. Confessor vel executor, cui dispensandi potestas committitur, debet esse approbatus ab Ordinario territorii, ubi dispensaturus est: idem debet esse Magister vel Doctor Theologiæ, aut juris Canonici promotus in Academia, & non tantum Magister Ordinis, vel Doctor Juris Cæsarei, vel Professor, aut Licentiatus. *Excipe* Religiosos habentes speciale privilegium, quale concessit *Greg. XIII.* anno 1582. 3. Aprilis in Bulla: *Exponi nobis*, Confessariis Soc. Jesu, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id designarit. Dictæ conditiones necessario requiruntur ad hoc, ut valida sit dispensatio. *Sanch.* L. 8. de matrim. D. 34. a n. 10. Denique ad exercitium dispensandi debet esse ab Oratore electus. 3. Confessor ad dispensandum electus debet inquirere, an causa, quæ in Brevi exigitur, subsistat, nec tamen opus est testibus, aut juramento, sed credendum est pœnitenti eam allegañti. *Sanch.* l. c. n. 19...... 4. Causa diligenter cognita, manifestanda sunt opera in Brevi præscripta; quæ non condonare, sed temperare potest, si id exigat major pœnitentis fructus, ut ait *Herzig* l. c. n. 246..... 5. Licet specialis verborum forma non sit de essentia dispensationis, conveniens tamen est, ut servetur sequens præscripta in Rituali Rom. post injuncta opera pia loco voti, & post injunctam sacramentalem pœnitentiam. Dicit: *Dominus noster Jesus Christus....* Deinde: *Ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patris.... Item Auctoritate Apostolica mihi specialiter delegata tibi votum* v. g. Religionis vel Castitatis, *quod emisisti, ad effectum, ut matrimonium legitime contrahere, & in eo debitum conjugale reddere, & exigere licite valeas, in opera pietatis, quæ tibi præscripsi, dispensando commuto. In nomine Patris....*

614. ℟. III. Post dispensationem instruendus est pœnitens, literas dispensatorias omnino gratis esse concessas; nec licet dispensanti aliquid admittere. 2. Ut constat ex clausula literarum, eæ debent lacerari, præsertim sigillum; præstat eas comburere integras, ne serviant pro foro externo; ideoque non præstat eas tradere pœnitenti; imo nec de facta dispensatione testimonium dandum est, ne gratia pro foro tantum conscientiæ concessa suffragetur in foro externo. *Trid.* Seff. 22. c. 5. de reform. intelligendum tantum est de dispensationibus pro foro externo concessis, quod præsentandæ sint Ordinario,

non

non vero de iis, quæ a Curia Romana pro foro tantum interno committuntur.

„Quod spectat ad votum defendendi *Immaculatam* „*Conceptionem B. V.* quod Ludov. Muratorius sub no„mine *Lamindi Pritanii*, *Lampridii*, *aut Valdesii* „votum sanguinarium vocitat; est illud validum, & pi„um, licet materia illius non sit articulus fidei; neque „intelligi potest aut *conceptio causalis*, in quantum B. V. „generando Christum fuit initium nostræ sanctitatis; aut „*materialis*, quæ est commixtio seminum in Anna Ma„tre; aut *spiritalis*, quæ foret sanctificatio animæ Ma„rianæ, sed die nobis incerto facta, atque ideo ad diem „conceptionis celebrata; aut *formalis* quidem, seu ipsa „infusio animæ in materiam, non tamen pro tunc sancta, „sed relate ad futuram sanctitatem honorata; Sed *conce*„*ptio formalis tunc*, & *pro tunc sancta*, ut Theologi „probant multis, & Alex. VII. in Bulla *Solicitudo o*„*mnium* 1661. satis declaravit, ubi ait; veterem esse fide„lium opinionem, animam B. V. *in primo instanti crea*„*tionis*, & *infusionis in corpus fuisse peccato Originali* „*immunem &c.* prohibetque libros hunc cultum in dubi„um revocantes: Sixtus autem IV. Constit. *Cum præcel*„*sa* 1467. & *Grave nimis* 1481. festum, officium, & Mis„sam instituit sub nomine *Conceptionis*, abolita voce *San*„*ctificationis*, qua nonnulli utebantur: quod ipsum po„stea Gregorius XV. renovavit, prohibens non tantum „libros, conciones, disputationes publicas &c. sed etiam „*privatos sermones* contra Immaculatam Deiparæ conce„ptionem. Vid. lib. cujusdam e Soc. J. sub nomine *Can*„*didi Parthenotimi*, anno 1741. de duplici voto hujus„modi editum; item P. Bened. Plazza: *Causa Im*„*mac. &c.*

„*Dices:* Votum hoc non est *pium*; sicut enim SS. „Innocentibus parum nocet eorum conceptio, pœnitentibus „eorum lapsus &c. ita Deiparæ alias Sanctissimæ parum „obest, quod ex 38. millionibus minutorum, quibus jux„ta Vericelli ejus vita concluditur, unum habuerit macu„latum. 2. *Non rationabile*; quia est opinio dumtaxat „illius originalis innocentiæ, orta denique ex chronico „Flavii Dextri, Laminis Granatensibus, apparitione a S. „Thoma facta Dominico a Jesu Maria &c. 3. *Non licitum*, „cum illicitum sit prodigere vitam, cujus jus certum ha„bemus, pro re incerta, non definita per Ecclesiam,

 quæ

„quæ tantum silentium indixit uni parti ob pacem pu-
„blicam.

„℞. *Ad* 1. N. A. Sicut magnum mali genus est „esse filiam iræ, servam peccati &c. ita magna præro-„gativa immunitas &c. quæ in negativis potest esse sum-„ma sine processu in infinitum. *Ad* 2. N. A. Non est „*opinio* tantum, sed *sententia*, eaque Ecclesiæ, ac defi-„nibilis; certe eam Alex. VII. octies vocat sententiam, „bis piam. Rationes sententiæ hujus ducuntur ex tradi-„tione, quam per cuncta secula deduxit Salazar; ex con-„sensu Academiarum & Regnorum, quem Raynaudus „in *pietate Lugd.* collegit ex argumentis, quæ post Sco-„tum Thyrs. Gonzalez & alii coacervarunt. *Ad* 3. N. „A. Cum hic actus Religionis voluntatis potissimum sit „negotium, ejus naturam declaro his propositionibus. I. „Vovens non moritur pro *testimonio veritatis* hujus sen-„tentiæ, sed pro exercendo actu virtutis moralis. 2. „hic actus fundatur immediate in *pia affectione*, cujus ob-„jectum est *honor*, qui redundat in Deiparam ex hac pia „*sententia*, modo hæc sit prudenter credibilis, sicut in „adoratione determinatæ hostiæ, morte militis pro Rege „in bello probabilius justo &c. 3. Judicium formatur „sic: juxta D. Thom. Cajetanum & DD. passim licet mo-„ri pro actu virtutis: votum defendendi Immaculatam „Conceptionem usque ad sanguinem est actus virtutis, ut-„pote pertinens ad speciem Religionis, honorificus Dei-„paræ, & supponens eam certitudinem sententiæ, ut „prudenter hodie de ea dubitari nequeat: ergo &c.

CAPUT III.

De Tertio Præcepto Decalogi.

§. I.

Prænotanda.

Præceptum tertium: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices* Exod. 20. 8. prout præcipit tempus aliquod impendi cultui divino, est naturale, quatenus vero determinate designat diem septimum, est ceremoniale, & in Novo Testamento abrogatum; pro die Sabbati designatus est dies Dominicus, & festivus. Nos hic agimus de hoc præcepto, quatenus est negativum, sive prout prohi-

prohibet opera servilia; de auditione Missæ agemus in P. II. Tract. II. C. 3. A. 3.

§. II.

Principia practica de Sanctificatione Diei Dominicæ.

615. *Principium I.* Tertium præceptum, ut modo determinatum est ab Ecclesia, obligat omnes fideles vacare integro die Dominico & Festo ab omnibus operibus servilibus. 1. dixi: *obligat omnes fideles*, scilicet septennio majores, & rationis capaces, & quidem sub mortali. Vide propos. 52. ab *Innoc. XI.* damn. Et *Ratio* est; quia hæc obligatio ex virtute Religionis ad debitum Dei, Sanctorumque cultum est imposita: ergo gravis est ex genere suo. Juxta *Trid.* Sess. 25. C. 12. de Regul. Regulares conformare se tenentur secularibus in observatione Festorum dierum, qui servantur per diœcesin: *Dies etiam Festi, quos in diœcesi sua servandos.... Episcopus præceperit, ab exemtis omnibus etiam Regularibus, serventur.* 2. dixi: *vacare integro die Festo vel Dominico*, hoc est, toto die naturali viginti quatuor horarum ab hora duodecima nocturna Dominici vel Festi usque ad duodecimam noctis sequentis. Ita consuetudo & praxis Fidelium docet observari festa quoad vacationem a laboribus servilibus, Vide *Laym.* L. 4. t. 7. c. 2. n. 1.... Hic admittitur parvitas materiæ & temporis; unde juxta *Suar.* T. 2. de Relig. l. 2. de festis c. 31. venialiter tantum peccat, qui unica hora serviliter laborat die Dominica, si absit scandalum, quod adesset, si foret labor tumultuosus. Imo qui per duas horas juxta *Tambur.* L. 4. in Decal. c. 3. §. 2. quia spatium duarum horarum comparatione 24. horarum non censetur esse pars notabilis. Ultra duas horas laborans serviliter absque justa causa non videtur excusandus a gravi peccato. Vide *Sporer* t. 3. in 3. præcept. c. 4. n. 38. *Stoz*, & alios. 3. Dixi: *ab omnibus operibus servilibus*, hoc est, iis, quæ & versantur circa materiam externam, & vel mechanica & illiberalia sunt, ut suere, fabricare &c. vel requirunt tantum laborem corporis, atque a mercenariis, & servis fieri solent, ut fodere, arare, vineta colere, metere &c. de quibus expresse agit *Concil. Suessionense.* Opera vero liberalia, quæ ad animum excolendum primario pertinent, non sunt prohibita, qualia sunt legere, scribere, docere &c. ne-

 que

que prohibita ſunt opera media inter ſervilia, & non ſervilia, v. g. iter facere pedibus, equo, curru, vel navi; quia hæc non tantum ad ſervos pertinent, ſed omnibus ſunt communia, ut ait *Laym.* loc. cit. n. 1. Nec ſervile cenſetur, ducere jumenta ſine onere; cum id ſit iter facere; ſervile autem eſt, ducere jumentis currus, vel navigium mercibus onuſtum; ſi tamen ante Feſtum iter ſit inceptum, continuatio illius permittitur, maxime ſi id exigat publica utilitas, damnum, quod alias oriretur. *Suarez* de feſt. C. 27.

616. *Princip. II.* Licita ſunt ipſo jure ac conſuetudine opera, quæ videntur ſervilia, ſed requiruntur ad quotidianum uſum, victum, neceſſitatem, & diſpoſitionem corporis, veſtium, & domus, v. g. coquere cibos, ſternere lectos, verrere conclave &c. Hæc enim tanquam illicita reputare die feſto, *ad Judaicam magis, quam ad Chriſtianam obſervantiam pertinere probatur*, ut habetur in *Concilio Aurelianenſi* III. Ceterum illa opera ſervilia diebus Dominicis manent prohibita, quæ commode poſſunt, ac ſolent differri, quamvis ad quotidianam neceſſitatem pertineant, v. g. veſtes, vel calceos conſuere, & ſarcire &c. quia horum confectio non eſt neceſſario quotidiana, ſed confectorum uſus. Ita *Marchant.*

617. *Principium III.* Præter opera ſervilia etiam diebus Dominicis & feſtis prohibentur 1. actiones judiciales, quæ ſpectant ad deciſiones cauſarum tam civilium, quam criminalium, tam ſecularium, quam Eccleſiaſticarum, & fiunt cum ſtrepitu judiciali. Sicut autem judicium conſtat tribus potiſſimum partibus, ſcilicet *Incoatione cauſæ* per citationem Rei, *Proceſſu* per cognitionem cauſæ examinatis & juratis teſtibus, ac *Termino* per ſententiæ prolationem; ita non licet die feſto citare reum, examinare teſtes, exigere juramentum judiciale, proferre, aut exequi ſententiam, quæ ſi feratur, eſt irrita. *Laym.* l. c. n. 7. -... 2. prohibetur mercatus, & negotiatio, quæ fit cum ſtrepitu, vide c. 1. & ult. de feriis. Et *ratio* eſt; quia iſta valde diſtrahunt animum, & avocant hominem a cultu divino, & ſanctificatione diei. Permittitur tamen diſtractio quarundam rerum neceſſariarum ad victum quotidianum. Conſuetudo etiam licitas facit quibusdam in locis ſolemnes nundinas feſtis & Dominicis diebus; eas tamen moderari convenit, quantum fieri poteſt, ne ſaltem fiant ante rem divinam peractam. *Suarez* de feſt. c. 19. Denique die feſto licet excommunicare, diſpenſare,

ſpenſare, abſolvere a cenſuris, exercere alios actus voluntariæ jurisdictionis, item Judicem privatim informare, Advocatum conſulere &c.

618. *Principium IV.* Cauſæ excuſantes, per quas ſunt licita opera alias diebus Dominicis prohibita, ſunt ſequentes ſeptem: I. *Diſpenſatio* legitima Epiſcopi, Superioris pro ſubditis Religioſis, non pro famulis ſecularibus, ut ait *La Croix* L. 3. p. 1. num. 584. Parochi, præſertim quando non datur facilis acceſſus ad Epiſcopum, vel conſuetudo hanc facultatem iis tribuit. II. *Conſuetudo a Prælatis cognita & tolerata*, ut dictum eſt de ſolemnibus nundinis, emtionibus rerum parvi momenti &c. ſic per conſuetudinem quibusdam in locis licitum eſt molere, non tamen advehere frumenta, vel avehere farinam, tempore meſſis ſub veſperum Dominicæ parare neceſſaria pro labore ſequentis diei, acuere falces &c. *Stoz* Lt 1. p. 3. num. 272. III. *Pietas in Deum*: per quam licita ſunt opera, quæ proxime (non quæ remote tantum) pertinent ad Dei cultum, v. g. pulſare campanas, circumferre imagines vel cruces, vexilla in ſupplicatione: ornare autem altaria, verrere templum &c. debent anticipari, ſi tamen differantur in feſtum, ſunt tantum venialia peccata. *Filliuc. Bonac.* IV. *Charitas erga proximum*, per quam licet expedire cauſas pauperum, orphanorum, & miſerabilium perſonarum; ſimiliter licet feſto die ſuccurrere pauperibus & infirmis, fodere ſepulchrum die feſto pro mortuo eodem adhuc die ſepeliendo. V. *Neceſſitas* publica vel privata, propria vel aliena; hac ratione ſæpe excuſantur, qui debent reficere fontes, pontes, vias publicas; item qui parant illa, quæ pertinent ad communem populi feſtivitatem, v. g. in adventu vel electione Principis: monet hic *Suarez & Bonac.*, præſtare in his caſibus petere veniam a Parochis. *Laym. l. c. c.* 4. *n.* 2. Huc pertinet regula *S. Th.* 2. 2. q. 122. a. 4. ad 3. *Opus corporale, quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum, non violat ſabbatum.* Sic excuſantur ruſtici, qui die feſto, tempore meſſis fœnum aut fruges jam meſſas domum vehunt, quando alias ob tempeſtatem, & pluviam probabile damnum paterentur. VI. Item Chirurgi, & Pharmocopolæ laborantes pro ægrotis; pariter canflatores vitri, coctores calcis, laterum &c., quorum opus ſemel ceptum ſine damno interrumpi nequit. VII. Denique excuſat ſaltem a gravi peccato parvitas operis, ſeu temporis, ut dictum eſt n. 615.

§. III.

Resolvuntur Casus.

Casus I.

Baldomerus Sartor se accusat, quod diem festum non sanctificaverit: urget Confessarius, ut rem clarius explicet, reponit pœnitens, quod sæpe post medium noctis usque ad horam sextam vel septimam festi laboraverit, sed absque scandalo, ut promissas vestes perficeret.

619. *Quæres I.* Quid agendum, si pœnitens in genere se accuset: non sanctificavi diem festum. ℞. Quærendum est, an omiserit Sacrum, an laboraverit serviliter, & absque causa excusante; sæpius enim rudiores non audiendo concionem, sæpe laborando ex necessitate erronee putant, se peccasse.

620. *Quæres II.* An Baldomerus graviter peccaverit, laborando per mediam noctem diei festi. ℞. Si culpa sua per incuriam, vel desidiam, vel alios labores non necessarios se in eam necessitatem conjecerit, peccavit graviter. Ita *Herzig* l. c. n. 279.; si vero bona fide putaverit, vestem ante diem festum adhuc posse perfici, nec se commode excusare potuerit, non peccavit graviter. *Ratio* est; quia non perficiendo vestes excitant ejusmodi opifices magnam offensam, & inde notabile damnum incurrunt, eo quod ii, quibus laborant, vel subtrahant notabilem partem mercedis, vel postea ad alios res suas conficiendas deportent. *Laym.* l. c. n. 2. *La Croix* hic n. 592. Hæc incommoda si absint, non facile excusandi sunt tales opifices. Certo excusantur, si vestes sint necessariæ pro funere, pro instantibus nuptiis &c. In his enim circumstantiis ob urgentem necessitatem non obligat lex.

621. *Quæres III.* An labor alias prohibitus die festo præcise excusetur per hoc, quod fiat sine scandalo. ℞. *Negative.* Vide prop. 52. ab *Innoc. XI.* damnatam. *Ratio* est; quia lex Ecclesiastica, quæ ordinatur ad animarum salutem, per se obligat sub mortali, si contineat materiam gravem ad bonum animarum conducentem; sed lex Ecclesiastica præcipiens observantiam Festorum continet talem materiam: ergo. *Duarte* V. *Jejunium* n. 314.

Ca-

Casus II.

Berda ancilla sæpe diebus Dominicis vestes sibi solet reficere, alias etiam cum domicella sua laborante ob vitandum otium solet acu pingere discendi, & se exercendi gratia, non raro etiam per plures horas in vicino hospitio saltare.

622. *Quæres I.* An Berda reficiendo vestes diebus Dominicis graviter peccet. ℞. Si aliis diebus id ei per negotia, & voluntatem Domini sui non liceat, non peccat; quia sic excusat necessitas privata. *Laym. Stoz. l. c.* Idem est de aliis mulieribus, quæ alieno labore pro necessaria sustentatione sua per hebdomadam occupantur. *Herzig* l. c. n. 378.

623. *Quæres II.* An Berda peccaverit acu pingendo. ℞. Juxta *Tannerum* & *Dianam* excusatur quidem ancilla a gravi peccato, dum exercitii tantum causa acu pingit die festo; quia, cum id alio tempore non liceat, grave pateretur damnum ob neglectum exercitium, unde plane oblivisceretur, quod antea didicerat; nihilominus prædicti Auctores videntur supponere, quod talis labor non duret notabili tempore.

624. *Quæres III.* An liceat domicellis die festo acu pingere, nere &c. otii vitandi causa. ℞. *Probabilius* non licet, nisi vinci, & vitari aliter non posset gravis tentatio; alias etiam liceret laborare quibusvis opificibus, ne otiosi essent, aut ne ad popinas, aut alias pravas occasiones irent. *La Croix* l. c. n. 587. cum *Suar. Steph.*, & aliis. Quid? quod otium aliis honestis occupationibus, v. g. adeundo templum, ubi occasio est, legendo librum spiritualem &c. satis vitari possit. Contrarium resolvit *Burg.* Cent. 1. Casu 77.

625. *Quæres IV.* An specialiter in confessione debeat exprimere Berda, quod die festo saltaverit. ℞. per se loquendo, non est speciale peccatum, cum saltus non recenseatur inter opera servilia. Dixi: *per se*; quia si fieret expresse cum contemtu Festi vel Dominicæ, utique deberet id exprimere in confessione. Raro tamen sine peccato talis saltus succedit, ideoque monendæ sunt, & objurgandæ istæ saltatrices. Aliud est de honesta recreatione inter bonos amicos. *Herzig* l. c. n. 281.

626. Porro ex his resolves I. Famuli & ancillæ non peccant, si jubeantur ab Hero diebus festis laborare, dum absque gravi incommodo imperium detrectare nequeunt;

si

ſi tamen id ſæpius fiat, debent Dominum deſerere potius, ſi alium habere poſſint. *Laym.* l. c.

627. II. Dominus, qui famulis die feſto laborem injungit, peccat graviter vel leviter pro ratione notabilis vel exigui temporis, quo durat labor; quia, quod quis facit per alium, per ſe cenſetur feciſſe. Nec refert, quod famulus ſit hæreticus; hic enim cum ſit ſubditus Eccleſiæ, etiam tenetur ejusdem legibus, imo reſpectu famulorum hæreticorum ſæpe majus eſt peccatum propter ſcandalum, dum Herus Catholicus nulla habita ratione feſti de laboribus ſervilibus magis ſolicitus eſt, quam de cultu divino. Famulis quidem infidelibus juxta probabilem ſententiam *Dianæ* injungere licet die feſto labores; quia Eccleſiæ non ſunt ſubditi; in praxi tamen ſuadenda eſt contraria *Tamburini*, quod id non liceat; quia Domino jubenti moraliter imputatur labor, & inhonoratio diei. Vide dicta n. 209. & *La Croix* hic n. 579. Ibidem n. 581. contra *Sanch. Bonac. Palao* cum *Arsdekin* ait, a mortali non eſſe excuſandum Dominum, qui die Dominica ſex famulis mandat, ut ſinguli una hora laborent. Si ſex horis ſucceſſivis perficeretur labor, utique non videtur excuſandus Dominus a gravi peccato; quia mandando faceret, ut dies Dominica notabiliter inhonoretur: ſi vero una, eademque hora a ſex famulis perficeretur, probabiliter nonniſi venialiter peccaret.

628. III. Præter ea, quæ ex dictis requiruntur ad hoc, ut labor alias ſervilis ſit licitus die feſto, tria adhuc ſunt obſervanda: 1. Ut peragatur ſine ſcandalo. 2. Ut, ſi fieri poſſit, peragatur pridie, aut differatur. 3. Si cauſa excuſationis manifeſta ſit, non opus eſt diſpenſatione: ſecus ſi dubia ſit excuſatio. Denique opus, quod die feſto licitum eſt, v. g. ſcribere, ſtudere, muſico inſtrumento ludere, juxta *Sylv. Cajet.* &c, per hoc non fit illicitum, quod fiat lucri, aut recreationis cauſa; quia lucrum non facit opus eſſe ſervile, ſicut e contrario opera ſervilia propterea non ceſſant eſſe talia, ſi fiant ſine lucro, aut mercede.

629. IV. Pingere probabilius non eſt ſervile, adeoque nec prohibitum die feſto, ut ait *Laym.* l. c. cum *Medina*, *Lopez* & aliis; quia pingere perinde ac ſcribere tantum conſiſtit in ducendis lineis, ac figuris. Etſi vellemus probabilem contrariam *Suareſii*, *Bonac. Palao* ſuadere, conſuetudine obfirmata praxis reſiſteret: colores vero ad pingendum neceſſarios terere ſervile eſt, adeoque

die festo illicitum. Idem judicat *Layman* de Typographis, quod licitum sit characteres ordinare, illicitum vero imprimere chartæ, quod mere servile censetur.

630. V. Saltem per consuetudinem licitum est, die festo venari, aucupari, piscari, si fiat sine magno strepitu, & apparatu, quo retia, aliaque necessaria aptantur, & ad sylvas, vel piscinas deportantur. *Laym.* l. c. n. 6. Pariter consuetudine passim tolerata, Barbitonsores excusantur a peccato, barbam radendo, & venam secando diebus festis. Nihilominus pessima consuetudine introducitur, ut toto tempore matutino die Dominicæ laborent Barbitonsores, Laniones, Pistores, & præcipue capillamentorum fictorum concinnatores, quibus vel unicum sacrum nimis longum videtur, quin per totum annum vel unicæ intersint concioni.

CAPUT IV.

De Quarto Præcepto Decalogi.

§. I.

Prænotanda.

Hactenus egimus de iis, quæ pertinent ad dilectionem Dei; nunc agemus de præceptis secundæ Tabulæ continentibus, quæ spectant dilectionem proximi, inter quæ primum locum tenet secundum ordinatam charitatem illud Exodi 20. v. 12. *Honora Patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* Parentum nomine primario hic intelliguntur ii, ex quibus aliquis secundum carnem est genitus, secundario Ecclesiæ Præsides & Pastores. 3. Magistratus secularis. 4. Omnes illi, qui aliorum curam gerunt, quales sunt Tutores, Curatores, Heri, Magistri, & Instructores.

§. II.

Principia generalia de Quarto Præcepto.

631. Principium I. *Vi præcepti quarti Liberi tenentur exhibere Parentibus amorem, obedientiam, & reverentiam*, ita ut, si notabilis horum sit defectus in re gravi, mortaliter peccetur. 1. Tenentur *amare* Parentes amore

amore tum interno, hoc eſt, iis bene velle, eos non odiſſe: tum externo, omne malum, & injuriam notabilem a Parentibus propulſando, etiam externa benevolentiæ ſigna eis exhibendo, in neceſſitate conſtitutis ſubveniendo &c. idque non tantum ex charitate omnibus debita, ſed ex juſtitia ſpeciali, quæ vocatur pietas. Hæc obligatio lumine naturæ nota eſt; ideoque graviter peccant liberi, qui *deliberate & ſerio*, atque in *materia notabili* quovis affectu pravo, v. g. odio, malevolentia, gravi indignatione feruntur in Parentes. Hinc Exodi 21. v. 16. *Qui maledixerit Patri ſuo, vel Matri, morte moriatur.* Peccant quoque graviter, ſi Parentibus in gravi neceſſitate ſive corporali, ſive ſpirituali exiſtentibus non ſubveniant: ſi non impleant eorum teſtamenta, & legata, ex ſuppoſito, quod hæredes ſint: ſi grave malum, v. g. mortem optent. Vide propoſ. 14. & 15. ab *Innoc. XI. damnatas. Navar. Regin. Babenſt.* T. 5. d. 5. a. 1.

632. 2. Tenentur filii obedire Parentibus in omnibus licitis, & honeſtis ad eorum curam pertinentibus, adeo ut omnis inobedientia, & contumacia contra *expreſſa*, *ſeria* ac juſta mandata Parentum ſit peccatum grave ex genere ſuo, v. g. ſi filius non obediat Parentibus præcipientibus, ut vitet hanc vel illam pravam converſationem, ludum prohibitum &c. *Sporer* t. 3. in 4. præcept. c. 5. n. 12. cum *Toleto, Marchant. & Commun.* Hanc obedientiam inculcat Apoſtolus ad Epheſ. 6.: *Filii obedite Parentibus veſtris in Domino; hoc enim juſtum eſt.* Obligationem gravem indicat Eccleſiaſticus c. 3. v. 2. *Judicium Patris audite filii, & ſic facite, ut ſalvi ſitis.* Gravitas inobedientiæ exprimitur ad Rom. c. 1. v. 30. item 2. ad Timoth. 3. v. 2. Vide Deut. 21. a. v. 20. Excuſat a gravi peccato *levitas materiæ*; nam præceptum in re levi, vel indifferenti communiter non obligat graviter: idem dicendum de conſilio tantum, ſecluſo contemtu formali Parentis; ſæpe etiam excuſat inadvertentia, & juvenilis quædam incuria, quæ caret malitia formali, & contemtu; ſi tamen ordinarie, & ſæpiſſime filius agat contra præceptum Patris, tunc accederet virtualis contemtus, & pertinacia, quam ſub gravi obligatione tenetur corrigere. *Marchant.* Dixi: *in omnibus licitis, & honeſtis*; ſicut enim Pater inhoneſta, & a Deo prohibita non poteſt præcipere; ita nec filius talia præcipienti poteſt obedire: *Obedire enim oportet Deo magis, quam hominibus.* Act. 5. v. 29. Sic debent filii

odiſſe

odisse Parentes juxta præceptum Christi Matth. 10. v. 37. *Lucæ* 14. *v.* 26. Hinc Patri præcipienti, ut filius furetur, obediendum non est.

633. *Tertio.* Tenentur liberi parentibus exhibere reverentiam tum in-tum externam. *Reverentia interna* in eo consistit, ut filius cognoscat parentes tanquam superiores, & inde timorem reverentialem erga eos habeat. *Externa* sita est in verbis, signis & factis. Hinc *Eccli.* 7. *v.* 9. *In opere & sermone & omni patientia honora patrem tuum.* Contra hanc obligationem graviter, vel leviter pro ratione materiæ quatuor modis peccant filii 1. *Verbo*: qui duris, asperis, inurbanis verbis, contumeliis, maledictionibus parentes præsentes vel absentes afficiunt: 2. *Signo*, qui iis illudunt risu, subsannatione: Juxta illud *Prov.* 30. *v.* 17. *Oculum, qui subsannat patrem... effodiant eum corvi de torrentibus & comedant eum filii aquilæ.* Juxta *Nav. Tol. Filliuc.* graviter peccant ii, qui evecti ad dignitates, vel divites facti, parentes *ex superbia* despiciunt, abnegant, nosse recusant, vel erubescunt &c. Secus, si id fiat non ex contemtu, ac superbia, sed ob justam causam, v. g. ad vitandum grave incommodum, quod filius incurreret ex eo, si parentes noscerentur; nihilominus deberet in corde retineri debitus reverentiæ & amoris affectus. 3. *Facto* peccant graviter filii, qui parentes deliberate, & cum sufficienti advertentia etiam leviter verberant, *Exodi* 21. *Qui percusserit patrem suum, aut matrem, morte moriatur.* Imo qui levant brachium, vel instrumentum ad percutiendum, percussione etiam non secuta, nisi forte brachium suum filius attollat ictus declinandi causa, ut ait *Gobat vide p.* 2. *de cas. reservatis.* Item peccat graviter, qui patrem accusat in judicio sive criminaliter, sive civiliter; hoc enim omni lege prohibetur, sicut & testem agere contra eos: Excipe casum læsæ Majestatis divinæ per Hæresin, vel humanæ per conjurationem in Principem, vel per proditionem: licet tamen filio simpliciter implorare officium Judicis, si a Patre injuste sit læsus v. g. alimentis privatus *Babenst. l. c. n.* 14. cum *Sayr. Filliuc.* & *Comm.* 4. *Defectu* peccatur, quando filius consueta juxta morem patriæ reverentiæ signa *studio* non exhibet, v. g. non assurgit, non salutat, caput non detegit. In his sæpe inadvertentia secluso pravo affectu excusat a peccato gravi: ideoque Confessarius pœnitentem examinare debet, utrum ejusmodi defectus processerit ex maligno affectu, odio,

vel

vel contemtu; ſic enim foret grave peccatum. Verbo: *Maledictus, qui non honorat patrem ſuum, & matrem, & dicet omnis populus: Amen. Eccli.* 3. *v.* 16. Huc pertinent illi filii vel filiæ, quæ invitis parentibus, absque juſta cauſa, ex malitia parentes deſerunt, & malunt ſervire alienis, quam ſubditi eſſe parentibus. *Quam malæ famæ eſt, qui derelinquit patrem, & eſt maledictus a Deo, qui exaſperat matrem.* Eccli. 3. v. 18. Denique huc pertinent filii fures; nam *qui ſubtrahit aliquid a patre ſuo, & a matre, & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt.* Prov. 28. v. 24.

634. *Principium II.* Jure divino & naturali tenentur parentes filios amare & educare. Utrumqae natura docet bruta ipſa, quæ fœtus ſuos diligunt, eisque neceſſaria conquirunt ad vitam conſervandam. *Amor* debitus obligat parentes, ut filiis bene velint; Idem excludit omne odium, averſionem, rancorem &c. Hinc parentes peccant graviter, qui Liberos gravi & injuſto odio proſequuntur, iis *ſerio* (ut eveniant) gravia mala imprecantur, in gravi neceſſitate non ſuccurrunt. *Educatio* duplex eſt, corporalis & ſpiritualis. *Educatio corporalis* exigit triplicem providentiam a parentibus, ſcil. providentiam *vitæ, victus, & ſtatus*: h. e. *primo.* Tenentur parentes ab ipſo conceptu ſedulam prolium curam gerere & avertere id, quod prolis vitæ obeſſe poſſit; 2. procurare ea, etiam ſpuriis, quæ neceſſaria ſunt ad victum, & veſtitum ſtatui & conditioni ſuæ congruum. 3. Ita educare eos, ut honeſte ſecundum ſtatum ſuum aliquando vivere poſſint. *Ad educationem ſpiritualem* requiritur *primo. Doctrina*, ut parentes vel per ſe, vel per inſtructores erudiant filios in bonis moribus, obſervatione mandatorum Dei, in fide & omnibus ad ſalutem neceſſariis. *Filii tibi ſunt? erudi illos, & curva illos a pueritia illorum. Eccli.* 7. *v.* 25. *Secundo.* Requiritur *Exemplum*, ſcil. ut parentes filiis bono exemplo præeant, & caveant pravo exemplo eis occaſionem præbere ruinæ. Recte *S. Hier.* in Epiſt. ad Lætam ait: *Mementote vos parentes magis exemplo docere filios, quam voce.* 3. *Requiritur Correptio*, ut Parentes *ſerio* ſed *diſcrete & prudenter* ſive fortiter & ſuaviter emendent peccata liberorum. Unde monet Apoſtolus *ad Epheſ.* 6. *Et vos Patres, nolite ad iracundiam provocare filios veſtros, ſed educate eos in diſciplina & correptione Domini. Noli ſubtrahere a puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur*

Tu

Tu virga percuties eum, & animam ejus de inferno liberabis. Prov. 23. *v.* 14. NB. virga corrigendi sunt filii, non blasphemiis, & imprecationibus. Præsertim autem *super filiam luxuriosam confirma custodiam: ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis. Eccli.* 42. *v.* 11. Unde ratione sui officii illi parentes peccant graviter, qui filios in necessariis ad salutem nec ipsi per se instruunt, nec ab aliis instrui curant: item qui ex indulgentia nimia vitia prolium corrigere notabiliter negligunt, aut permittunt, filios vel filias frequentare suspecta consortia. Pariter peccant graviter parentes, qui nimia severitate utuntur, minimos errores gravissimis verberibus, & imprecationibus frequenter puniunt; unde filios stupidos reddunt, variis morbis per totam vitam subjectos. Addit *Sporer* l. c. n. 46. omnium consensu illos peccare graviter, qui filios vel filias contra voluntatem cogunt vel ad ingrediendam religionem, cum vellent nubere, vel ad matrimonium ineundum, cum vellent religionem ingredi, &c. vide *Trid. Sess.* 25. *c.* 18. de Regular.

Casus I.

De obligatione Liberorum erga Parentes.

Benno filius discolus se accusat 1. *odio habui parentes, irreverens erga illos fui quotidie.* 2. *Aliquoties eos ad gravem iram commovi.* 3. *Rixas seminavi inter eos, revelando ea, quæ Mater de Patre absente ignominiose dixerat.* 4. *Denique matrimonium contraxi invitis Parentibus.*

635. *Q. I.* Quid judicandum Confessario, si pœnitens in genere se accusat odii, irreverentiæ vel inobedientiæ erga Parentes. ℞. Observanda est ætas, & indoles pœnitentis; de parvulis plerumque supponi potest, eos non graviter deliquisse ex defectu advertentiæ: plerumque tamen peccant venialiter; si vero notabilem ætatem attigerint, & audacioris sint indolis, interrogandi sunt de modo irreverentiæ, & de materia, quæ a parentibus imperata fuit, an fuerit leve tantum opus præceptum: tunc leviter deliquerunt; an vero materia gravis, vel actio gubernationi domesticæ valde utilis aut necessaria: & tunc graviter deliquissent. De odio inquirendum, an fuerit levis tantum, & brevis aversio animi, quod esset peccatum veniale: an vero deliberate vel animo, vel ver-

bis gravia mala imprecati sint; sic foret grave peccatum. *Herzig* c. 4. a. 10. n. 295. *vide dicta* n. 633. sub finem.

636. *Q. II.* Quid judicandum de eo, quod Benno ad iram commoverit parentes. ℞. Si id factum sit præter voluntatem Bennonis, ob errorem vel delictum ex levitate tantum commissum; leviter tantum peccavit: si vero studiose ad iram provocarit, pertinaciter, & deliberate resistendo, verbis asperis, & contumeliosis parentes afficiendo, peccavit graviter; quia hoc directe est contra debitam reverentiam, & juste parentes inde se graviter offensos fuisse conqueruntur, ac valde contristantur.

637. *Q. III.* Quomodo Benno peccaverit rixas seminando inter parentes. ℞. Si factum fuerit ex levitate puerili, nec intenderit secuturas rixas, a gravi peccato excusari potest. Secus, si vel positive rixas intenderit, vel eas facile præviderit; hoc enim officium diaboli, non Christiani, multo minus probi filii est erga parentes.

638. *Q. IV.* An Benno graviter peccaverit contrahens matrimonium invitis parentibus. ℞. Si contraxerit cum indigna, item si præviderit præter dissensionem parentum alia gravia mala sequi v. g. publica scandala, grave dedecus familiæ; item quod connubium sibi damnosum sit corporaliter vel spiritualiter &c. peccavit mortaliter. Ita *Sporer* l. c. n. 26. cum *Nav. Soto*, *Corduba*, *Sanch. Bellarm.* tum quia in re gravi & justa non obedivit parentibus, & eos offendit absque justa causa; tum quia saltem ex Charitate tenebatur avertere ista mala. Sic graviter censetur peccasse Esau, dum quadragenarius cum gravi offensione Isaac & Rebeccæ accepit uxores de filiabus Chanaan. *Genes.* 26. Si vero nullum sequatur grave incommodum, præter indignationem parentum, & ipse contraxerit cum persona digna, & quidem petita prius facultate a parentibus, etiamsi eam non impetraverit, non peccavit. Ita *Kugler P.* 1. *de Matrim.* c. 2. *n.* 133. ubi affirmat cum *Sanch. Coninck. Filliuc.* & aliis, filium teneri sub gravi culpa in hoc negotio a parentibus petere consilium; eo quod amor, pietas, reverentia, & subjectio parentibus jure naturæ debita, apud omnes gentes recepta, & ipsa rei gravitas pro totius vitæ statu id exigat, quamvis non teneatur (secluso scandalo, vel nisi parentum multum interesset) consilium illud sequi: *Ratio est*; quia in electione status filii non subjiciuntur parentibus, sed jure naturæ liberi sunt: ergo parentes immerito se reputant offensos, si filii hac in re non obediant. Ex eadem

ratione

ratione *Sporer* l. c. n. 27. idem respondet de eo, qui ducit indignam: supponit autem: si absint incommoda prædicta, quæ in tali casu rarissime absunt. Addit *Burgh.* Cent. 3. cas. 55. filium teneri consulere patrem, saltem si commode fieri possit & non longe absit; aut si non timeat impedimentum malitiose a parentibus ponendum.

639. Eodem modo si filius animadvertat, se vocari a Deo ad Clericatum, vel statum Religiosum, & prudenter timeat, ne directe vel indirecte a parentibus sit impediendus, potest etiam invitis & inconsultis parentibus Deum vocantem sequi; secus, si non sit, cur id timeat; tunc reverentia exigit, ut consulantur parentes. De primo casu intelligendus *S. Hier. ad Heliod. Per calcatum perge Patrem, per calcatam perge matrem, ad vexillum crucis evola.* Vide tamen dicta *n.* 609.

Casus II.

De obligatione Parentum erga liberos.

Barbara nimis benigna Mater, quoties Pater filias liberiori conversationi deditas reprehendit, rixas movet, inclamans, eum esse Tyrannum, nescire modum educandi filias, eas nolle fieri moniales, unde plus libertatis iis concedendum esse: quid juvat, ait, eas esse pulchras, & eloquentes, nisi videantur & audiantur a procis?

640. *Q.* An Barbara graviter peccet, perorando rixose pro libertate periculosa filiarum. ℞. *affirm.* Et quidem ex duplici capite; tum quia defendendo filias, eas reddit audaciores, ut sine rubore quibusvis periculis liberrime se exponant, cum ingenti scandalo plurimorum, id quod quotidiana experientia testatur; tum quia pertinaciter resistendo justissimis monitis, & correctionibus paternis, filiabus animum addit, ut etiam ipsæ non sine gravi irreverentia Patris monita spernant &c. &c. Unde tanquam certum judico, ejusmodi matrem, si aliquoties a Confessario monita errorem non corrigat, sine absolutione dimittendam esse.

641. Porro *Adverte I.* Matres, quæ infantes in lecto proxime lateri suo admovent, si præviderint periculum oppressionis, peccati gravis reæ sunt, etsi in somno infantem opprimant. *Sporer* l. c. n. 40. Imo probabiliter peccant graviter, quæ scientes hoc periculum, quod fre-

quentissimum est, nihilominus infantes secum in eodem lecto retinent. II. Patres peccant graviter, qui uxores prægnantes dure tractant, percutiunt &c. quia hoc cedit in manifestum damnum fœtus in utero existentis. *Idem* l. c. ubi addit, quod parentes graviter peccent, quando tempore menstrui exercent impuras commixtiones cum evidenti periculo abortus, aut prolis monstrosæ, infirmæ, fatuæ &c. concipiendæ. III. A peccato gravi excusari nequeunt negligentes parentes, qui dissipant bona temporalia, qui causa sunt paupertatis, qua filii post mortem parentum prementur, & multorum inde consequentium malorum. Unde ait Apostolus 2. *Cor.* 12. *v.* 14. *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis*, scil. quantum potest fieri salva justitia. IV. Graviter peccat mater, quæ prolem infantem ante templum, hospitale, vel in platea exponit, excipe gravissimam causam, v. g. si absolute non posset eam alere, vel si eam non posset retinere sine gravissimo damno famæ; tum quia pietati naturali repugnat deserere propriam sobolem; tum quia hoc proli probrosum & graviter ignominiosum reputatur. In gravi necessitate adhuc tenetur mater in expositione infantis curare, ne frigore pereat, aliove modo damnum salutis sive corporalis, sive spiritualis patiatur. V. Mater per se loquendo tenetur infantem alere per triennium; si absque justa causa tradat eum nutrici bonæ, non nisi venialiter peccat; secus si tali, unde probabile damnum grave imminet proli. *Sayr.* L. 7. C. 7. n. 5.

Casus III.

De obligatione Tutorum erga pupillos, & vicissim.

Barnabas Tutor pupilli sui bona valde negligenter curat; non modicam partem eorum sua culpa sinit perire. Quoties acerbius exposcit pecuniam, eam liberrime concedit ad usus minime necessarios, nec utiles, dicens: quid ad me? prodigat pecuniam suam: sic liber ero a cura.

642. *Q. I.* An Barnabas peccet graviter negligendo bona pupilli, & concedendo pecuniam ad usus non necessarios, nec utiles. ℞. Si ea negligentia tanta sit, ut damnum grave inde patiatur pupillus, peccat graviter, & tenetur ad restitutionem; quia Tutor ex officio, & omni jure tenetur administrare bona pupilli tali diligentia, qualem

lem gnavus Pater solet adhibere in propriis bonis. *Confirm.* ex L. *Tutori* 20. Cod. *de negotiis gestis.* Ubi statuitur, quod Tutor & Curator etiam culpam sive negligentiam levem præstare teneantur. *Laym.* T. I. L. 3. t. 4. C. 7. n. 5. Ex eadem ratione graviter peccat quoad secundum.

643. *Q. II.* Ad quid in genere obligentur Tutores respectu pupillorum, & vicissim. ℞. Tutores tenentur amare pupillos, & curam illorum gerere tum in corporalibus, tum in spiritualibus, ut bona eorum juste, & fideliter administrent, & ipsi in fide, & bonis moribus rite instruantur. Pupilli vero tenentur tutoribus exhibere amorem, reverentiam, & obedientiam in iis, quæ pertinent ad tutelam, adeo, ut peccent graviter, si in re notabili deliberate non obediant jussis tutorum. *Ratio est*; quia Tutores ex officio suo succedunt parentibus; adeoque ex omni jure eandem, quam parentes, obligationem contrahunt. *Sporer* l. c. n. 63.

Casus IV.

De obligatione famulorum erga Heros, & vicissim.

Bajulus servus se accusat, quod herum suum gravissimis sæpe calumniis offenderit, & præcipienti justa obsequia tergum obverterit: Item quod per integros sæpe dies absente Domino nihil laboraverit in vindictam, eo quod Dominus partem mercedis subtraxerit, cum nuper per anni quadrantem ægrotaverit. Denique addit: nunc ad lucrandam Domini benevolentiam obedio in omnibus, heri modo adjuvi, ut potuerit grave flagitium patrare.

644. *Q. I.* Quid famuli vel ancillæ teneantur præstare Dominis suis. ℞. 1. *Reverentiam* juxta illud 1. *Timoth.* 6. *v.* 1. *Quicumque sunt sub jugo servi, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur.* 2. *Obedientiam;* hinc monet Apost. *ad Ephes.* 6. *v.* 5. *Servi obedite dominis carnalibus cum timore & simplicitate cordis vestri, sicut Christo.* 3. *Fidele obsequium*, juxta illud *ad Titum* 2. *v.* 9. & 10. *Hortare Servos Dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem* (fidelitatem) *bonam ostendentes.* Ideoque peccant servi *pro ratione materiæ* graviter vel leviter, quando irreverentes sunt erga Dominos, illos contemnunt, ad iracundiam

provocant, vel ad blasphemias; quando eis non obediunt in rebus licitis & pertinentibus ad debitum servitium: quando otiantur, non laborant fideliter, defraudant, damnum inferunt, vel inferri patiuntur, cum possint impedire: si absque gravissima causa famulatum deserant ante terminum elapsum. *Filliuc.* t. 28. C. 3. q. 10. *Sayr.* L. 7. c. 8. n. 12.

645. *Q. II.* Quomodo Bajulus in singulis punctis peccaverit. ℞. *Quoad* 1. Si deliberate gravibus calumniis offenderit dominam, mortaliter peccavit contra debitam reverentiam. *Quoad* 2. Si jussa cum levi aliqua aversione, & tergiversatione exceperit, leviter deliquit: si vero in rebus magni momenti non obediverit, graviter peccavit. *Quoad* 3. Mensura gravitatis peccati propter otium, & neglectum laborem desumi debet a damno inde exorto: vindicta illa probabilius est injusta; quia herus non tenetur ex justitia dare famulo mercedem, qui sive ex culpa, sive citra culpam per notabile tempus debitum non præstat obsequium. *Babenst.* l. c. n. 17. cum *Filliuc.* l. c. n. 84. De reparatione damni a servis illati vide in præcepto 7. *Quoad* 4. Positive concurrendo ad perpetrandum grave peccatum peccavit graviter. Vide *proposit.* 51. *ab Innocent. XI. damnat.*

646 Porro circa propositionem hanc damnatam *Cardenas* notandum recte asserit 1. λύ *scienter*; famulus enim, qui fœminæ ingredienti aperit, & tantum dubitat de flagitio perpetrando cum Domino, non debet præsumere illius ingressum tendere in malum finem. 2. Licet actiones ibi expressæ de se sint indifferentes, proxime tamen in iis circumstantiis adjuvant herum ad turpitudinem exercendam. 3. In verbis illis in propositione damnata expressis: *aut quid simile cooperando*, intelliguntur actiones, quæ defacto adjuvant herum ad exercendam luxuriam, quamvis in aliis circumstantiis de se sint indifferentes, cujusmodi sunt: ferre, vel scribere literas ad concubinam, eamque invitare &c. eam ducere ad locum constitutum &c. Denique in propos. damn. triplex metus non excusans a peccato exprimitur, an vero talis cooperatio famuli ad flagitium Domini licita sit, si ab eo iracundo timeret famulus gravissimum malum, v. g. letale vulnus, mutilationem, mortem, &c. *Cardenas* non audet ibid. decidere; probabilius tamen illicita videtur, ut ait *La Croix* L. 2. n. 254. quæ resolutio con-

for-

formior est propositioni damnatæ. Contrarium tenet *Illsung.* t. 3. n. 114.

647. *Q. III.* Quænam sit obligatio Dominorum erga famulos. ℞. 1. Domini tenentur justam mercedem, & sustentationem congruam præbere servis: *Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet: fidem negavit, & est infideli deterior.* 1. *Timoth.* 5. *v.* 8. *Domini, quod justum est, & æquum, servis præstate, scientes, quod & vos Dominum habetis in cælo, ad Coloss.* 4. *v.* 1. 2. Debent iis amorem, & convenientem benevolentiam. Hinc peccata Dominorum, pro ratione materiæ gravia vel levia sunt: iracundia, nimia austeritas, percussio gravis, & injuriosa, subtractio injusta mercedis, omissio correctionis &c. &c. audiant Domini verba *Eccli.* c. 4. *v.* 35. *Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos, & opprimens subjectos tibi.*

Casus V.

De obligatione Præpositorum spiritualium.

Ludolphus de Saxonia refert, fuisse Religiosum, qui postridie ad Prælatos Ecclesiæ, & Parochos verba facturus præcedente nocte ad dicendum sollicite se præparabat; pia meditanti apparuit dæmon jussu Dei dicens: hæc solum dices, & præterea nihil: Princeps inferni Ecclesiæ Principes salvere jubet: gratias illis agimus, quod propter eorum incuriam fere totus orbis ad nos confluat; dixit, & disparuit.

648. *Q. I.* Quæ sit obligatio Superiorum Spiritualium erga subditos. ℞. Episcopi, Prælati, & Sacerdotes animarum curam gerentes tanquam Patres Spirituales tenentur subditis tanquam Filiis Spiritualibus exhibere 1. *paternum amorem*: Juxta illud *Joann.* 10. *v.* 11. *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.* 2. *Curam*, ne animæ ex pastoris negligentia pereant: Juxta illud *Act.* 20. *v.* 28. *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Item 1. *Petri* 5. *v.* 2. 3. *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie.* 3. *Doctrinam*, juxta Apost. 2. *Timoth.* 4. *v.* 2. *Prædica verbum, insta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia,*

& doctrina. 4 *Bonum exemplum*, ut monet idem 1. *Tim.* 4. *v.* 12. *Exemplum esto fidelium in conversatione, in Charitate, in fide, in castitate.* Et 2. *Cor.* 6. 3. *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum.* Ideoque Pastores peccant mortaliter negligendo animas in cura, & administratione sacramentorum, præsertim in necessitate eis non succurrendo, Conciones & Catecheses diu omittendo, scandala non tollendo, nimium connivendo, maxime vero scandala præbendo. *Sporer* t. 3. C. 5. n. 73.

649. *Q. II.* Quænam sit obligatio subditorum respectu superiorum spiritualium. ℞. Tenentur iis exhibere 1. *reverentiam: In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica.* *Eccl.* 7. *v* 21.... 2. *amorem: Rogamus autem vos fratres, ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos, ut habeatis illos abundantius in Charitate propter opus illorum.* 1. *Thessal.* 5. *v.* 12.... 3. *obedientiam: Obedite Præpositis vestris, & subjacete illis; ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* *Hebr.* 13. *v.* 17... 4. *subsidium necessarium: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina... dignus est operarius mercede sua.* 1. *Tim.* 5. *v.* 17. Ideoque peccant graviter vel leviter secundum rationem materiæ subditi, qui Præpositos Spirituales odio habent, contemnunt, injuria afficiunt, aut illis non obediunt in iis, quæ pertinent ad animarum curam, subsidium de jure vel consuetudine debitum subtrahunt &c.

650. Ex his porro inferes sequentia I. Superior regularis tenetur 1. tanquam Pater subditis suis regularibus cum amore providere de spiritualibus, & corporalibus: Religiosi enim propter Deum actu heroico patrem & matrem, & omnia bona temporalia reliquerunt; justum proinde est, ut Superiorem, quem Dei loco habent subditi, experiantur esse solicitum Patrem. 2. tenetur Religiosam disciplinam cum *forditudine* ac *suavitate* urgere, delinquentes paterne monere, ac corrigere; ideoque Superior posset peccare graviter, si non ex amore, sed inordinata passione minimos defectus eorum, quos aversatur, gravissime semper, & acerbe puniret; gravissimos vero defectus eorum, quos benevole amat, & cœco amore prosequitur, vel impunitos non corrigeret, vel per conniventiam foveret. Præterquam enim quod hic modus

dus sit contra finem omnium Ordinum Religiosorum; maximorum etiam malorum causa & origo esse solet. II. Pariter subditi Regulares tenentur suos superiores amare, revereri, iisque in honestis, & licitis obedire secundum regularum, & instituti rationem. Ideoque subditus juxta pleraque statuta Ordinum Religiosorum peccaret graviter, qui Superiori justa præcipienti sub obedientia resisteret, nolletque obedire: qui diuturno odio Superiorem haberet: item qui data opera negligendo regularem disciplinam causa esset, ut sensim in aliis amor disciplinæ regularis extinguatur. III. Præceptores sive Instructores 1. tenentur sollicite promovere profectum discipulorum in literis. Hinc absolute necessarium est, ut & ipsi bene periti sint eorum, quæ alios volunt docere. 2. Tenentur *prudenter* corrigere peccata discipulorum. 3. Iis prælucere bono exemplo. Hinc pejores diabolo sunt illi, qui animas sibi commissas verbis, opere, vel exemplo corrumpunt. IV. Discipuli debent Instructoribus amorem, reverentiam, & obedientiam. Quamvis in his discipuli non tam facile peccent graviter, sicut filii, ut supra dictum: nihilominus discipuli jam adultiores a peccato gravi non excusantur, si crassis dicteriis, & contumeliis reverentiam violant.

„ *Appendix de Beneficiis Ecclesiasticis, & Beneficiatorum,*
„ *necnon Religiosorum obligationibus.*

„*Quæritur I.* Quid sit Beneficium.

„R. Proprie tale est *Jus perpetuum percipiendi fru-* „*ctus Ecclesiasticos propter ministerium spirituale, aucto-* „*ritate Ecclesiæ constitutum*, ut adeo hoc jus spiritualizetur per bona Ecclesiæ, personas Ecclesiasticas, & maxime per ministerium ad cultum Dei immediate deputatum, sicque a Laico acquiri, & præscribi nequeat. „Quare 1. *beneficium manuale* ad nutum dantis revocabile non est proprie Beneficium, eo quod careat perpetuitate tituli, qui solum ab Episcopo tolli posset, & Beneficiati, qui solum amoveri ob causas in jure expressas „debet. 2. *Sub distinctione tantum* Beneficia sunt *Vica-* „*ria*, si sit perpetua, stabiliter curam animarum exercens, „*Capellania*, si sit collativa, auctoritate Episcopi erecta, & ab hoc conferenda; *Commenda*, si sit præceptoria Equitum Teutonicorum aut Melitensium, qui licet „stricte Clerici non sint, eo quod Tonsura & Ordinibus

„careant, ſunt tamen Religioſi; *Hoſpitalia*, ſi ab Epi-„ſcopo ſolis Clericis, & ob ſpirituale officium concedi ſo-„leant, aut alteri Beneficio acceſſorie unita ſint: & *Præ-„ſtimonia*, ſi ſint proventus annui de bonis Eccleſiaſti-„cis detracti cum obligatione ad horas Canonicas. 3. *Ab-„ſolute* vero Beneficia ſunt *Dignitates Eccleſiaſticæ*, quæ „Juriſdictionem habent in foro externo, qualem habet „Epiſcopus, Archidiaconus, qui hodie paſſim Vicarius „generalis eſt, Archipresbyter, qualis hodie cenſetur „Decanus urbicus, & ruralis &c. *Perſonatus*, qui ſo-„lam habet præeminentiam in Choro, ſeſſione, ſuffragiis „&c. *Officium*, qui ſolam adminiſtrationem, ut Primice-„rius ſeu primus in tabula cerata olim ſcriptus, hodie „Scholaſticus, Cantor, Theſaurarius. *Curatia*, quæ Ju-„risdictionem in foro interno exercet, & *Beneficium ſim-„plex*, quod præter privatam, aut publicam recitatio-„nem Horarum, vel Sacri celebrationem nihil requirit, „ſive dein hoc ſit *Seculare*, quod ſolis Clericis Secula-„ribus, ſive *Regulare*, quod Regularibus, ſive *Patri-„moniale*, quod ſolum alicui ex certa familia, parochia, „aut patria conferri debet. Ita *Palao*, *Biner* &c.

„Q. 2. Quæ via acquirendi Beneficium.

„R. Triplex, vel *Electionis*, qua Clericus a toto „Capitulo, vel uno ex Capitularibus per turnum ſeu or-„dinem eligitur, ab Epiſcopo confirmatur, & ab hoc, aut „deputato corporaliter inveſtitur; vel *Præſentationis*, „qua a Patrono laico aut Eccleſiaſtico nominatur aut præ-„ſentatur, ab Ordinario inſtituitur, ab aliquo corporali-„ter inveſtitur; vel *Collationis*, qua libere ab Ordinario „alicui confertur beneficium, & ab aliquo corporaliter „inveſtitur e. g. introducendo Beneficiatum in templum, „aut ſtallum Chori, porrigendo illi claves Eccleſiæ, an-„nulum, librum &c. ut adeo triplex diſtingui Beneficii „ſpecies poſſit, *Electivum*, ubi electio dat Beneficiato „jus ad rem, confirmatio jus in re, inveſtitura corpora-„lis actualem poſſeſſionem; *Patronatum*, ubi rurſus præ-„ſentatio tribuit jus ad rem, inſtitutio jus in re, inve-„ſtitura actualem poſſeſſionem; & *Collativum*, ubi libe-„ra Epiſcopi collatio immediate transfert jus in re, in-„ſtallatio poſſeſſionem. In his tamen promotioni-„bus *debet Beneficium vacare*, & quidem ita, ut „promiſſio Beneficii nondum vacantis, aut proxime va-„caturi ſive certi, ſive incerti ipſo jure ſit nulla cum du-„plici pœna annexa, ut Trid. S. 24. c. 19. titul. *de con-„ceſſ. præbendæ non vac.* Regulæ Cancel. 21. & 31. atque

„ipsa rario docet, ne detur ansa captandæ mortis, & non
„foveantur importunæ extorsiones Beneficiorum.

„*Dices* 1. Praxis habet, *Episcopos* promittere passim
„beneficium proxime vacaturum. 2. Gratiæ *exspectativæ*
„sunt passim in usu. ℞. *Ad* 1. Non esse proprie promis-
„sionem, sed tantum expressionem factæ spei ad benefi-
„cium aliquod indeterminatum quoad tempus & locum.
„*Ad* 2. Has gratias a solo Papa concedi hodie posse; quia
„*Trid. S.* 25. *c. de ref.* dicit, decreta ita sumi, *ut salva*
„*semper auctoritas Sedis Apostolicæ sit.* Papa enim po-
„test 4. modis conferre Beneficia: *Jure concursus* cum E-
„piscopis, quod raro facit, ne inferiores collatores præ-
„cipitent suas collationes, provisi litigent: *Jure præven-*
„*tionis*, dando exspectativam, aut mandatum de provi-
„dendo: *Jure devolutionis*, quando ordinarii proviso-
„res indignum postulant, aut elabi sinunt tempus provi-
„dendi, 6. menses pro Beneficio simplici aut Præpositu-
„ra Collegiatæ, 3. menses pro electione Abbatis aut Epi-
„scopi: Et *Jure reservationis*, quod triplici loco contine-
„tur; in Corpore juris ob Simoniam confidentialem, in
„regulis Cancellariæ ob promotionem Papalem alicujus,
„prius habentis Beneficium, ad Episcopatum vel Abba-
„tiam, & in Concordatis Germaniæ inter Nicolaum V.
„& Fridericum III. Imp. ubi reservantur Papæ prima di-
„gnitas post Episcopum, Canonicatus alternative mensi-
„bus Jan. Martio, Majo &c.

„*Q.* 3. Quæ requisita in in Beneficiando.

„℞. Ex *Trid. S.* 24. *c.* 12. & *Lessio* octo colligo.
„1. *Torus legitimus*: pro ordinibus minoribus, & bene-
„ficio simplici, cui nullus ordo facer annexus, dispensat
„Episcopus. 2. *Cœlibatus* adeo, ut per matrimonium
„ipso facto vacet beneficium. *Amort* vult, illum pecca-
„re graviter, qui acceptat beneficium, minores solum
„ordines exigens sine animo manendi perpetuo in Cleri-
„catu; *Laymann* cum multis negat. 3. *Ætas*, ad Bene-
„ficium simplex annus saltem 14. ad dignitatem vel perso-
„natum annus 22. completus, ad curatum 24. completus,
„ad Episcopatum 30. completus; Papatus tempus certum
„non habet. 4. *Clericatus*, ut pro præsenti omnis Be-
„neficiatus habeat tonsuram, & animum intra annum su-
„scipiendi ordinem requisitum, Episcopus autem pro
„præsenti habeat Subdiaconatum, & animum intra 6.
„menses recipiendi consecrationem: datur nempe Epi-
„scopo electo mensis ad deliberandum, an acceptare ele-
„ctio-

„ctionem velit; ab acceptatione 3. menses ad petendam „confirmationem, ab hac rursus 3. ad consecrationem. „5. *Scientia debita* adeo, ut tunc invalida censeatur pro-„motio, quando præter defectum scientiæ adest etiam de-„fectus capacitatis ad scientiam. 6. 7. 8. *Absentia Irre-„gularitatis*, *Censuræ*, *& Beneficii alterius incompati-„tibilis*; quando enim Beneficiatus tantum habet corpo-„ris, aut probitatis defectum, ut propterea contrahat ir-„regularitatem ex defectu, vel delicto, vel infamia; quan-„do irretitus est Censura majore, aut habeat Beneficium „ex natura sua incompatibile, promotio ipso facto est „*irrita*; cum jura passim his conditionibus destitutos di-„cant *Inhabiles*, sicut Sponsos impedimentis dirimenti-„bus ligatos in ordine ad matrimonium; nisi statuant il-„lico petere dispensationem, aut sub titulo cessionis re-„cedere a Beneficio &c. hæc tamen promotio est solum „*irritanda*, si Beneficiandus habeat duntaxat Excommu-„nicationem minorem, aut Beneficium incompatibile tan-„tum ex dispositione Juris, seu secundi generis.

„*Dices:* Non est *discrimen* inter incompatibilita-„tem ex natura, & dispositione juris. 2. Si aliqua Be-„neficia sunt incompatibilia ex natura, sunt hoc ipso *in-„dispensabilia*. 3. Si in Beneficiando deficeret una ex his „conditionibus, juxta nos deberet *restituere fructus*, quos „interea reciperet, cum promotio esset nulla. ℞. *Ad* 1. „N. incompatibilia primi generis, seu ex natura diffe-„runt *in causa*; quia sunt talia propter ministerium, aut „residentiam incompossibilem e. g. duo uniformia Benefi-„cia sub eodem tecto, duæ Vicariæ perpetuæ, duæ Abba-„tiæ &c., & *in effectu*; quia dispensatio requirit majorem „causam, est rarior, & per assecutionem secundi ipso ju-„re vacat primum. At incompatibilia ex dispositione ju-„ris sunt talia ob sufficientiam utrisque seorsim ad susten-„tationem, sunt facilius dispensabilia, & accedente secun-„do cessare incipit alterutrum, vel per sententiam judi-„cis, vel per arbitrium Beneficiati, cui liberum est, qua-„le velit admittere. *Ad* 2. N. quia sunt tantum incom-„patibilia naturaliter ex hypothesi, quod non sint affecta „dispensatione illius, qui habet potestatem disponendi de „Beneficiis pro bono Ecclesiæ; neque enim hic attenditur so-„la natura secundum se. *Ad* 3. debet restituere fructus, nisi con-„ditio talis *ab Ecclesia* acceptetur ut sufficiens; acceptatur au-„tem e. g. intentio ordinem requisitum acceptandi conditio-„nata, nisi nova circumstantia, vel causa notabilis accesserit

mu-

„mutandi intentionem; *item* si quis initio non haberet hanc „intentionem, superadderet eam tamen intra annum & „acceptaret ordinem, retro traheretur hæc suppletio ad „primam collationem &c.

„*Coroll.* 1. Si alterutrum, vel utrumque est *seorsim* „*insufficiens* ad congruam sustentationem, non opus est „dispensatione. 2. Invalide provisus habet remedium „*triennalis possessionis* ex Reg. 36. Cancell. quæ tribuit „Beneficiando Jus Beneficii retinendi, si accedat hæc qua„druplex *conditio*: bona fides, titulus coloratus sine Si„monia, aut violenta intrusione acquisitus, possessio pa„cifica per triennium, & beneficium non sit reservatum „Papæ reservatione generali in corpore juris, ut docet „Sanchez *in Consil. Moral.* quid autem sit intrusio, de„ducit Haunoldus *P.* 1. *tr.* 5. *c.* 7 *de jure.*

„*Q.* 4. Quomodo cessent Beneficia.

„℞. Quoad Beneficiatum cessant 3. modis. 1. *Per* „*sententiam judicis*, quam fert ob crimina quædam, non „tamen summe enormia e. g. Sacrilegium, perjurium, „adulterium, homicidium simplex &c. 2. *Per dispositio*„*nem Juris* ipso facto ob crimina quædam magis enor„mia, quæ sunt Hæresis, Simonia, assassinium, & fal„sificatio litterarum Apostolicarum; ob initum matrimo„nium, Professionem in Religione emissam, assumtam „militiam secularem, & acquisitum Beneficium ex natu„ra sua incompatibile; ob possessionem Beneficii vi adi„tam, administrationem ceptam ante confirmationem, „dilationem petendæ confirmationis, aut consecrationis „ultra tempus, & alienationem bonorum Ecclesiæ sine „solemnitatibus. 3. *Per dimissionem spontaneam Bene*„*ficii*, quæ 5. viis peragitur, vel *commutatione* cum alio „Beneficio, ubi sufficit & requiritur consensus Ordinarii „utriusque Beneficii; vel *resignatione pura* in manus E„piscopi, monito tamen prius Electore, aut Præsentato„re, quamvis supplicari possit pro pensione Successori im„ponenda ad tempus; vel resignatione *cum reservatione* „*pensionis* tanquam conditione sine qua non, ad quam „requiritur consensus Papæ, cujus solius est conferre Be„neficia cum diminutione sic petita, vel resignatione *in* „*favorem tertii*, seu cum clausula, *non aliter*, quam ut „e. g. Nepoti conferatur; ubi motus proprius Pii V. „*Quanta Ecclesiæ*, necessario exigit consensum Papæ, cum „subesse sæpe soleat affectus Simoniacus, species successio„nis hæreditariæ, restrictio libertatis in conferendis Be-

nefi-

„neficiis, exclusio personarum utiliorum &c. vel denique „resignatione *cum reservatione accessus*, *ingressus*, *aut* „*regressus*; Accessus quidem fit, quando *destinatur* Be„neficium resignatum alicui *nondum habenti jus* ullum ad „Beneficium e. g. Petrus resignat beneficium suum Paulo, „ut hic suo tempore resignet Joanni consanguineo Petri, „nondum habenti debitam ætatem: ingressus vero fit, „quando *repetitur* beneficium, *collatum* quidem, sed non„dum possessum suo tempore rursus resignandum e. g. Pe„trus Beneficium sibi nunc collatum resignat Paulo, ut „hic id denuo suo tempore resignet Petro: & Regressus „contingit, quando *repetitur* rursus Beneficium *jam pos*„*sessum* suo tempore resignandum e. g. Petrus resignat Pau„lo suum Beneficium per plures jam annos habitum cum „omnibus fructibus, ut hic id rursus Petro priori posses„sori resignet: ad quam resignationem duplicatam vel ma„xime requiritur consensus Pontificis, isque difficulter „obtinendus.

„NB. Incapaces Beneficiorum his versibus continen„tur:

„Debilis, ignarus, male conscius, irregularis.
„Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere „possit.

„*Q.* 5. Quæ obligatio Curatorum.

„℟. Cum inter Personas sacras recenseantur Curati, „Beneficiati simplices, & Religiosi, tenetur Parochus 1. „vi Bullæ Benedicti XIV. *Cum semper*. 1744. & Trid. S. „23. c. 1. de ref. singulis diebus Dominicis, & festis *pro* „*Parochianis suis applicare Sacrum*, cum gemina tamen „limitatione, scil. ut prospiciatur Vicario Ecc[illegible] de „congrua sustentatione, & si illi die festo offeratur stipen„dium pro Sacro faciendo, poterit intra hebdomadam sup„plere Missam pro parochianis. 2. Tenetur *verbum Dei* „*prædicare* sub gravi, adeo, ut si per mensem integrum, „aut per decursum anni duobus tribusve mensibus discon„tinuatim omittat, juxta Bonacinam vi Tridentini pec„cet mortaliter; sub quo tamen maxime continetur obli„gatio catechizandi. 3. Tenetur *administrare Sacra*„*menta* suis in quatuor Casibus; nempe quoties in com„muni urget præceptum recipiendi Sacramentum, aut ne„cessitas alicujus privata, aut utilitas, aut subditus id po„stulet jure suo. 4. Si simul habeat *administrationem* „*bonorum temporalium Ecclesiæ*, nec valide, nec licite „alienare potest bona Ecclesiæ immobilia, aut mobilia

„pre-

„pretiosa sine justa causa, & solemnitatibus debitis, quæ „sunt, ut fiat tractatus prævius Prælati cum Capitulo col„legialiter congregato, consensus partis majoris & sanio„ris capituli, hujus subscriptio, & auctoritas Superioris „immediati. Ita Gregorius X. in *c. has consultissimo.* 2. „*de Reb. Eccl. non alien. in* 6. & Paulus II. *in Extrav.* „*ambitiosæ*, & Bulla Urbani VIII. 1624. 7. Sept. *Exci-* „*pitur* tamen elocatio ad triennium, concessio in Hypo„thecam generalem, & res ab annis 40. alienari solita, „modo adsit necessitas e. g. ad solvenda debita, vel utili„tas e. g. lucrum, vel pietas e. g. redemtio captivorum. „Sic *Biner cum aliis* etiam defendit, repudiationem hære„ditatis, Ecclesiæ dilatæ, sine solemnitatibus esse penitus „nullam. Officium Parochi his versibus continetur:

„*Assideat, doceatque, roget, Sacramenta ministret,*
„*Succurrat, servet tradita quæque sibi.*

„*Q.* 6. Quæ obligatio Beneficiati simplicis.

„R. 1. Si Beneficiatus vi fundationis teneatur quo„tidie *pro fundatore beneficii* celebrare, aut tempore, ac „loco certo, potest sine mortali aliquoties per annum pro „se, aut amico valde conjuncto gratis applicare Sacrum; „neque enim fundator præsumitur esse graviter invitus, „nec quantitas materiæ est gravis respectu totius anni. „*La Croix cum aliis.* 2. Si Litteræ fundationis nil ex„primant de applicatione Sacri, tenetur illud pro fundato„re, & ejus familia applicare Beneficiatus, quando in „perpetuo beneficio similia præscribuntur: *Beneficiatus* „*ter celebret in Septimana: fundo Missam pro omni die* „*Veneris.* Nisi contraria mens fundatoris colligi queat „vel ex eo, quod Missas solum petat pro commodo au„dientium, vel quod certum Missarum numerum pro se „petat, de reliquo numero taceat, ut declaravit S. Con„gregatio. 3. Si beneficio tenui *per Benefactores facta* „*est accessio redditum*, si de mente Benefactorum non „constet, nulla datur specialis obligatio applicandi pro „Benefactoribus, sed sufficit eorum frequentius meminis„se; cum jura non eodem modo de Benefactoribus, quo „de fundatoribus loquantur. *Gobat & La Croix n.* „834... 4. Si fundatio exigat sacrum *in festis celebrioribus*, „intelliguntur festa ex præcepto etiam in foro. *Ita pra-* „*xis.* 5. Si Beneficiatus deprehendat, hactenus contra „fundationem lecta esse *pauciora Sacra*, si per tempus „immemoriale hoc factum sit, pergit licite in incepto; „si vero deprehendat justo *plura* esse lecta, fundator au-

„tem

„tem ſtatim initio ſit mortuus, non tenetur pergere; cum
„fundator non vivens non habeat poſſeſſionem requiſitam
„ad præſcribendum. *Ita Notæ in Reiffenſtuel.*

„*Q.* 7. Quæ obligatio reſidendi.

„℞. 1. *In genere:* aliqua præſentia in loco benefi-
„cii vel perſonalis per ſe, vel Vicaria per alium idone-
„um eſt in omnibus beneficiis curatis Jure naturali & di-
„vino neceſſaria. Ita Palao in hac re inſignis cum 9. aliis
„ex Trident. S. 6. *c.* 1. & S. 23. *c.* 1. *ref.* Curatus enim,
„niſi reſideat, paſcere oves nequit nec exequi fideliter ſuum
„officium: unde reſidentia determinata perſonalis proba-
„bilius eſt jure duntaxat Eccleſiaſtico præcepta, ut *Biner*
„*cum aliis*, cum alias diſpenſari in ea, aut illi præſcribi
„non poſſet. 2. Pro ordinaria abſentia perſonali conce-
„duntur Epiſcopo ad ſummum tres, Parocho autem duo
„menſes ex cauſa rationabili e. g. relaxationis &c. ut adeo
„Parochus *pro extraordinaria abſentia* ultra 2. menſes
„debeat habere cauſam gravem, facultatem Epiſcopi ſcri-
„pto obtentam, & Vicarium idoneum ab eodem appro-
„bandum; pro *ordinaria* cauſam minus gravem, proba-
„tam tamen, ſaltem pro ſecuritate, ab Epiſcopo orete-
„nus, *pro brevi* aliquot dierum, cauſam levem ſine ap-
„probatione Epiſcopi: ita *Schmalzgr.* ubi Vicarius ita
„ſemper neceſſarius eſt, vel adjutor, ut ſi periculum pro-
„babile adſit, operam illius requiri, etiam modica abſen-
„tia poſſit eſſe mortalis, utpote quæ non tam a tempore,
„quam neceſſitate ponderetur. 3. *Canonici* vi Trid. te-
„nentur 9. menſibus reſidere; pro conſuetudine locorum
„quandoque ſufficiunt tres aut duo &c. habentur tamen
„pro præſentibus quoad *fructus groſſos*, ſi abſint ex pri-
„vilegio, vel cauſa juſta; quoad *diſtributiones quotidia-*
„*nas* etiam, ſi abſint ob utilitatem Eccleſiæ ſuæ, gravem
„infirmitatem, aut neceſſitatem, modo abſentiam ſigni-
„ficent Superiori, & alias intereſſe choro conſueverint.

„*Dices:* 1. In Beneficiato cenſetur electa *induſtria*
„*perſonæ*: ergo non ſufficit præſentia per alium 2. Con-
„ſuetudo pro abſentia a Trid. vocatur *corruptela*.

„℞. *ad* 1. C. A. D. C. ſine diſpenſatione, & niſi
„ſubſtitutus ſit æque induſtrius, & ſæpe plus proſit C. C.
„ſecus N. C. tenetur tamen principalis ſemper ſupremam
„curam de ovibus, & ipſo ſubſtituto gerere, ne in me-
„ro otio redditus conſumat. *Ad* 2. eſt corruptela, ſi per
„abſentiam Eccleſia patiatur damnum.

„Q. 8.

„Q. 8. Quæ obligatio Religiosorum.

„R. Cum status Religiosus sit *fidelium per tria vo-*
„*ta paupertatis*, *castitatis & obedientiæ ad perfectionem*
„*tendentium stabilis vivendi modus ab Ecclesia approba-*
„*tus*, quam approbationem Innocentius III. *c. ne nimia.*
„9. *de Relig. dom.* soli deinceps Sedi Apostolicæ propriam
„fecit, sequitur 1. Religiosum *peccare graviter*, si ha-
„beret animum non tendendi ad perfectionem per obser-
„vationem 3. Votorum substantialium. 2. In specie *con-*
„*tra paupertatem* peccare graviter, si independenter a
„voluntate Superioris usurpet, aut alienet &c. eam quan-
„titatem, quæ gravis foret contra justitiam *in materia*
„*furti absolute spectata* *e.* g. ablata familiæ mediocriter
„diviti. Ita *Schmalzgr. in consil.* &c. certe absurdum
„esset, metiri gravitatem in paupertate respective ad di-
„vitias Monasterii; cum idem Religiosus in hoc domici-
„lio plus, in alio minus usurpare sine mortali posset &c.
„3. *Contra Castitatem* Religiosus etiam Votis duntaxat
„simplicibus ordini mancipatus, committit Sacrilegium
„per actum tam internum, quam externum *luxuriæ*;
„estque stante Voto inhabilis ad matrimonium valide con-
„trahendum, ut etiam de Voto Scholasticorum Societatis
„disposuit & declaravit Ecclesia. 4. *Contra Obedientiam*
„tunc peccatur graviter, quando non obtemperatur Su-
„periori legitime, & per vim plenam obedientiæ aliquid
„præcipienti, quod plerumque fit per verba: *præcipio sub*
„*obedientia: in virtute S. Obedientiæ.* Casus autem re-
„servatos suadente Bellarmino Clemens VIII. reduxit ad
„11. ut non possit Superior Religiosus novos inducere si-
„ne consensu Capituli generalis vel provincialis. Vid. P.
„II. n. 785.

„*Coroll.* 1. Posse Religiosum peccare simpliciter,
„aut etiam graviter *contra justitiam*, quin ita peccet con-
„tra paupertatem, & vicissim e. g. si usurpet rem furto
„ablatam alteri cum licentia Superioris id ignorantis, aut
„furetur acum sartori summe indigenti, aut re a seculari
„permissa utatur sine facultate Superioris, aut Regi fu-
„retur duos florenos. Neque etiam est paritas Religiosi
„usurpantis *cum filiosfamilias*, cujus erunt aliquando bo-
„na patris; cum Monasterium potissimum curet damnum
„disciplinæ Religiosæ, habeatque plures Religiosos, quam
„pater filios.

„2. *Novitios* per se non obligari reservatione ca-
„suum Religionis, nec statutis, aut regulis, quamvis

Digitized by Google

„per accidens peccent, si sua non observantia inducant „scandalum, laxitatem, turbationem &c. possunt tamen „semper puniri ob transgressionem, cum hæc pœnæ to- „lerantia sit una ex probationibus.

„*Q.* 9. Quæ facultas Superioris requiratur.

„℞. In materia paupertatis ad vitandam *proprieta- „tatem* non est semper necessaria *licentia expressa*, quam „Superior verbo vel scripto in specie concedit; neque *ta- „cita*, quæ vel ut pars aut connexum continetur in gene- „rali, vel datur tunc, cum Superior videt aliquid fieri, „& nec interius nec exterius dissentit; sed sufficit etiam „*rationabiliter præsumta*, quæ prudenter credit, Su- „periorem, licet ignorantem, non habere actu volunta- „tem contrariam, sed habere propensionem interpretati- „vam, quod daret licentiam, si sciret, & rogaretur; ita „*S. Thom. Palao cum* 6. *aliis*; nam sic usus rei non jam „est independens a voluntate Superioris, sed subordina- „tus; quod sufficit ad evitandam speciem proprietatis. „Quare sufficit a fortiori *Consuetudo* aliquid acceptandi, „quæ ab aliquibus ad tacitam, ab aliis ad præsumtam fa- „cultatem revocatur; imo universim si Superior commo- „de adiri possit, & non accedatur, fere semper interce- „det peccatum veniale propter modum observantiæ Reli- „giosæ contrarium juxta Suarez & Palao *tr.* 16. *dist.* 3. „*p.* 23. Juxta Lugo & Illsung vero Superior erit invi- „tus etiam quoad substantiam rei usurpatæ. *Tr.* 4. *dist.* „2. *n.* 199. *& seqq.* aliter tamen non nihil loquendum de „Societate Jesu.

„*Dices*: 1. Licentia præsumta non est *actualis*; „quia in Superiore non datur. 2. Superior est certe *in- „vitus*, quod non petatur licentia, cum posset. 3. Non „sufficit *ad jurisdictionem* obtinendam pro Confessionali: „ergo neque &c. 4. Est origo *laxitatis*. ℞. *Ad* 1. Non „est actualis expressa, est tamen actualis præsumta, „& datur actu moraliter in judicio subditi. *Ad* 2. Est „invitus quoad modum fortassis, non quoad substantiam. „*Ad* 3. Potestas jus dicendi concernit valorem Sacramen- „ti, & est difficilioris acquisitionis. *Ad* 4. N. si pruden- „ter præsumatur. Regulæ prudenter præsumendi sunt, „1. Ubi Superior passim sine difficultate dat licentiam, in „hac specie rationabiliter præsumitur. 2. Major est præ- „sumtio pro subdito bene merito, Sene, Officiali, quam „pro alio. 3. Facilius præsumitur pro accipienda re sa-

cra,

„cra , quam profana ; facilius pro esculentis, quam pe-„cuniis. 4. Quo strictior est Religio, eo minor est lo-„cus præsumtioni. Vid. Mangionium *de paupertate Rel.*

„*Q.* 10. Quid requiratur ad ingressum Religionis.

„℟. Ut detur *ætas debita*, & non detur *impedimen-„tum* ratione parentum , vel matrimonii , vel servitutis, „vel officii publici ad ratiocinia obligati , vel speciale re-„spectu Religionis e. g. morbi caduci, in aliquibus descen-„dentia a Judæis &c. Itaque 1. *ad incoationem Novitia-„tus per se sufficit tempus pubertatis acquisitæ* ; quamvis „usu hodierno exspectetur annus 15. completus : ita teste „Lessio *opusc. de statu vitæ* : docet praxis Ecclesiæ per „plures quam 1000. annos, quæ a Spiritu S. regitur, nec „legitur a Tridentino quidquam immutatum ; tunc enim „homo fit sui juris in negotio concernente statum vitæ, & „curam propriæ salutis. 2. Filius non potest ingredi Re-„ligionem , aut in Novitiatu permanere, *quando paren-„tes illius sunt in magna, hoc est gravi, aut valde gravi, „aut extrema necessitate* : ita Antoine *c.* 4. *de obligation.* „& Sanchez L. 4. *c.* 20. *op. Mor.* cum 23. aliis ; quia præ-„ceptum charitatis & pietatis prævalet consilio, quale est „ingredi , vel manere in Novitiatu adhuc sine votis ; nec „procedit hic ordo ille charitatis , vi cujus Novitius pos-„sit bonum spirituale proprium præferre alieno corporali : „aliter in gravi necessitate loquendum de professo, in quo „non est res amplius consilii. 3. *Ratione Matrimonii* „res ita se habet : Sponsi de futuro possunt ingredi Reli-„gionem per se , cum sponsalia imbibitam habeant condi-„tionem : *nisi statum Religiosum elegero.* Sponsi de „præsenti in matrimonio rato possunt 2. mensibus deli-„berare de ingressu Religionis, & invita etiam altera par-„te ingredi : Conjuges in consummato possunt ingredi, si „altera pars committat adulterium notorium, aut consen-„tiat, possitque vivere sine periculo incontinentiæ.

„*Q.* 11. Quid ad valorem Professionis.

„℟. 1. Ex parte *admittentis* potestas , consensus „majoris partis capituli, & absentia metus gravis juxta „Lessium. 2. Ex parte *ipsius professionis*, ut fiat in Re-„ligione approbata & ejusdem sexus , ut complectatur „omnia 3. vota , ut præsupponat annum probationis ma-„thematice completum a susceptione habitus. 3. Ex par-„te *profitentis* , ut sit liber a servitute, metu injusto gra-„vi , & errore substantiali , ut annus ætatis 16. „sit completus in utroque sexu , ut apud fœminas

„ſpecialiter præceſſerit geminum examen Epiſcopi *: Trid.* „*S.* 25. *c.* 15. *de Regul.* Quod ſi quid defecerit ex prædictis, tenentur profeſſi *intra quinquennium* reclamare; „quamvis autem interea cenſeantur ratificaſſe profeſſionem ſuam initio nulliter factam, ſi tamen cauſam legitimam allegent dilatæ reclamationis e. g. ignorantiam „nullitatis, durationem metus &c. etiam poſt quinquennium audiendi ſunt. Porro *privilegia Profeſſionis* ſunt „1. remiſſio omnium peccatorum, etiam quoad pœnam. „Paulus V. *Romanus Pontifex.* 2. Extinctio omnium „votorum prius emiſſorum, niſi facta ſint in favorem hominis, *c.* 4. *de voto.* 3. ſublatio irregularitatis ob natales, ſed ſolum ad Ordines, non ad Prælaturam. 4. diſſolutio ſponſalium, & matrimonii non conſummati.

„*Coroll.* 1. Differentia juris *antiqui cum novo* eſt „triplex, quod olim licitum fuerit renuntiare anno probationis: quod profeſſio valuerit anno ætatis 12. & 14. „quod valida fuerit profeſſio tacita, geſtando nimirum „habitum per triduum cum animo ibi vivendi, aut in habitu peragendo opus profeſſis proprium e. g. ſuffragium „dando in capitulo, ut Leſſius *de ſtatu vitæ.*

„2. Qui diſcontinuaſſet Novitiatum per dimiſſionem „a Superiore factam cum depoſitione habitus, aut per „ſpontaneum egreſſum ex monaſterio depoſito habitu & „animo manendi, vel una hora ante annum 16. completum emiſiſſet vota, vel vir inter fœminas etiam occulte profiteretur, aut viciſſim &c. *nulla* eſſet profeſſio.

„3. *Praxis reclamandi* exigit 1. certitudinem de „nullitate profeſſionis; ſecus interpretandum pro valore „actus. 2. Allegationem rationis, cur poſt 5. annos reclametur. 3. Agitationem cauſæ ſimul coram Superiore „Religionis, & Ordinario loci, vel coram Pontifice. 4. „Habitus retentionem interea, niſi cum illo ad legitimum Superiorem perveniri non poſſet. 5. Metus gravis probationem e. g. incluſionem arctam, minas graves, &c. per teſtem ſaltem unum, per juramentum, per „conjecturas, quod parens alias ſeverus &c. *V. Gobati* „*Ebrios.*

„Q. 12. Quis rigor Clauſuræ.

„℞. Tantus, ut violatio excommunicationem „poſt ſe trahat. *Locus* eſt monaſterium, licet nondum „ædificatum integre, modo clauſum ſit, & ibi habitet „Communitas Regularium; item officinæ, horti intra „ſepta Monaſterii; Sacriſtia tunc, quando ſolus in eam

„in-

„ingressus per Monasterium; non tamen domus, ubi „pauci e. g. 4. habitant. Quæ sit *facultas* admittendi Per„sonas Principes cum decenti comitatu, an capiat parvi„tatem materiæ ad 2. passus &c. videri potest Sylvius „Prof. Duaci & Pignatelli apud *La Croix*; item *c. un.* „*de statu Regul. in* 6. Pius V. in Bulla data 1566. & „1570. Gregotius XIII. anno 1575. & 1581. & Benedi„ctus XIV. *Regularis Discip.* ac *Salutare* 1742.

Casus IV.

De obligatione Magistratus secularis erga subditos.

Quidam jam tertii homicidii reus accessisse fertur ad Ludovicum XII. Regem Galliæ, veniam delicti rogans: Cui Rex: Tune, inquit, adhuc veniam sperare audes, qui tertium jam homicidium commisisti? Mox reposuit Morio aulicus: falleris, o Rex! nonnisi unicum hic commisit homicidium, reliqua duo Tu ipse; primum enim si pro tuo officio punivisses, duo reliqua commissa non fuissent.

651. *Q. I.* Ad quid obligetur Magistratus secularis respectu subditorum. ℞. Debet subditis exhibere benevolentiam & amorem, administrationem justitiæ, impedire communia damna & publica eorum scelera, ac scelerum occasiones, aliaque mala ab iis avertere pro viribus. Ubi non raro peccatur graviter per negligentiam, conniventiam, & maxime per injuriam, oppressionem innocentum, per tolerata publica scandala, *Sporer* l. c. n. 74 Peccat quoque graviter talis Superior, si ipse, dum potest, non gerat subditorum curam, sed eam relinquat solis ministris; præsertim si sciat, quod eorum dexteritati, prudentiæ, fidei, ac conscientiæ tuto, ac satis fidere non possit.

652. *Q. II.* An ejusmodi Superior semper graviter peccet, non puniendo reum gravis delicti, v. g. homicidii, ut in casu ponitur. ℞. Si advertat, ex impunitate delicti augeri audaciam, turbari rempubl. peccat graviter, fitque particeps peccati alieni. Si vero justa subsit causa, non peccat parcendo.

653. *Q. III.* Ad quid teneantur subditi. ℞. Magistratui legitimo debent amorem, reverentiam, & obedientiam in iis, quæ spectant ad eorum officium, & quidem graviter vel leviter pro ratione materiæ præsertim accedente contemtu formali.

Quæ sit obligatio mariti erga uxorem & vicissim, vide de Matrimonio.

APPENDIX

„*De Officiis, Judiciis civilibus & criminalibus, nec-„non de quibusdam aliis obligationibus „Secularium.*

„*Quær.* I. An Officia debeant dari dignioribus.

„*Nota: Acceptio Personarum* est respectus ad cir-„cumstantias personæ impertinentes ab eo, cui imposi-„tum est debitum in distribuendo: ita Lessius & Lugo „quoad substantiam; quare qui solum libere distribuit sua „*e. g.* opes, gratias &c. non potest acceptione persona-„rum delinquere.

„R. Sicut in Beneficiis Ecclesiasticis est mortale „conferre beneficium quodcunque *positive indigno*, aut „conferre dignitates, vel beneficia curata *minus digno*, „præterito digniore; ita peccat graviter administrator Rei-„publicæ, qui officium seculare dat positive indigno, vel „officium majus habens annexam jurisdictionem vel ad-„ministrationem justitiæ, vel functionem majoris mo-„menti dat minus digno, teneturque ad compensatio-„nem damni inde emergentis, non quidem dignioribus „prætermissis, sed Reipublicæ; quia hæc sola habet jus „rigorosum adversus administratorem, non digniores: ita „Lugo cum 13. aliis, & plures apud Dianam *t.* I. *p.* 2. „*tr.* I. *res.* 66. & *t.* 3. *tr.* 4. *res.* 172. Ratio I. Trid. S. „24. c. I. & prop. 47. Innoc. *Cum dixit Concilium, eos „alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui „nisi quos digniores, & Ecclesiæ utiliores ipsi judicave-„rint, ad Ecclesias promovent &c. &c. un. de Eccles. „Benef. sine dimin.* 2. Ab Officialibus & Beneficiatis „hisce dependet status Reipublicæ, salus animarum, glo-„ria Dei &c. 3. Per acceptionem personarum læditur jus „aliquod minus strictum in dignioribus, alienantur animi „subditorum, cessant membra Reipublicæ se apta facere: „cum pro his avertendis jurent Principibus fidelitatem, „dent tributa &c.

„*Dices*: I. Ergo idem dicendum de Beneficiis *sim-„plicibus*, officiis *minoribus* &c. cum non fiat distinctio. „2. Non potest sæpe determinari tam exacte, quis sit al-

„tero

„tero *dignior* abſolute. ℞. *Ad* 1. N. modo, qui aſſumi-
„tur, ſit idoneus, hoc eſt ſimpliciter dignus; idem ſen-
„tiendum de *Reſignatis*, *&* *præſentatis a Laico*, cujus
„non eſt tam exacte diſcernere inter Clericos; & ideo
„Præſentatori laico dantur ſolum 4. menſes a vacatura,
„Eccleſiaſtico 6. certe *Trid.* loquitur de Epiſcopatu, Car-
„dinalatu, & Curatis. *Propoſitio damnata* refert ſe ad
„Trid. & *cap. un.* de Cancellariatu ſeu dignitate. *Ad* 2.
„N. ſi loquamur de notabili differentia, cum parum etiam
„parum reputetur. *Deinde* aptitudo non a ſola ſcientia
„deſumitur, ſed ſæpe a virtute, nobilitate, aliisque præ-
„rogativis, quæ multum prodeſſe ad beneficia, & officia
„poſſunt.

„Q. 2. An liceat Officia ſecularia vendere.

„℞. Quamvis practice loquendo *officia majora*
„plerumque illicite vendantur, *ut Leſſius cum aliis* docet,
„tamen ſpeculative loquendo vendi poſſunt cum 4. condi-
„tionibus. 1. Ut vendens ſit vel Reſpublica, quæ habet
„proprietatem in ſuis officiis, vel Supremus a Republica
„conſtitutus Adminiſtrator. 2. Ut vendantur uni ex di-
„gnioribus aut his deficientibus, abſolute digno. 3. Ut
„pretium ſit moderatum; ne emtor malis artibus ſtudeat
„ſibi compenſare pretium expenſum. 4. Ut adſit neceſ-
„ſitas Reipublicæ *e.* g. ob æraria valde exhauſta &c. vel
„utilitas: ita *S. Thom. Cajetanus cum* 24. *apud Lugo*,
„*& pluribus apud Dianam tom.* 3. *tr.* 5. *reſ.* 108. pra-
„xis, quam ſemper peccati gravis arguere videtur diffi-
„cile. Unde colligitur, faciliorem eſſe licentiam venden-
„di officia minora e. g. Belliducum inferiorum &c. item
„Toparcham poſſe pro ſua Toparchia liberius agere circa
„præfecturas ſuas, quam adminiſtratorem Reipublicæ.

„*Dices* 1. Ergo officia ſunt *in patrimonio Princi-*
„*pis.* 2. Non licet Judici vendere arbitria: ergo neque
„Principi officia. ℞. *Ad* 1. Neque eſſe proprie bona com-
„munia Reipublicæ; alias deberent tantum civibus dari,
„non extraneis: neque proprie in patrimonio Principis,
„immediate ad ejus ſuſtentationem deputato; ſed inter-
„media. *Ad* 2. N C. quia partes in Judicio habent jus
„rigoroſum ad materiam litis, non item cives ad officia;
„& ſpecialis eſt obligatio Judicis vi *quaſi contractus* cum
„communitate.

„Q. 3. An Judex licite accipiat munera.

„℞. 1. Vel Judex debet *ſuſtentari ex ſtipendiis* ſua-
„rum cauſarum? & poterit recipere æquam laboris mer-

 cedem:

„cedem: 2. Vel habet *salarium fixum*? & quamvis res „practice sit periculosa, theorice tamen poterit accipere „sub his conditionibus. 1. Ut *gratis* offerantur e. g. non „cogendo partes sua mora, aut signis intractabilis agen„di modi &c. 2. Ut sint *modica*, quæ non sint apta ad „pervertendum ejus animum. 3. Ut *non ab extrinseco* „*prohibeantur* lege speciali, juramento, scandalo &c. „quare non licet de quota litis cum litigante pacisci; nec „Visitatori Ecclesiastico aliquid muneris accipere ob spe„cialem prohibitionem. Et universim loquendo: *ex pa*„*cto accipere munera propter actum ex justitia aliunde* „*debitum aut ut pretium talis actus, illicitum est*, & re„stitutioni obnoxium: aliter de opere debito ex alia vir„tute; qui enim vendit aliquid sive rei, sive actionis, al„teri ex justitia debitum, vendit rem non suam e. g. Ju„dex accipiens pecuniam, ut ferat sententiam justam; la„tro, ut non occidat; uxor, ut reddat debitum; deposi„tarius, ut depositum &c. *aliter*, si accipias pecuniam, „ut die præcepto jejunes, pauperi exhibeas misericordiam, „te non inebries &c.

„Q. 4. Quomodo procedere possit Judex.

„℞. In causis civilibus potest 1. *motu proprio*, e. „g. dando pupillis, furiosis, prodigis, miserabilibus „personis tutorem, Curatorem, Advocatum; sequestran„do possessionem litigiosam, exequendo sententiam prius „latam &c. 2. *Ad implorationem officii sui nobilis* e. g. „Minorem læsum restituendo in integrum; præcipiendo „patri, ut alimenta det filio; jubendo adversarium desi„stere a gravamine inferendo alteri &c. 3. *Ad petitionem* „*Actoris intentantis actionem stricte talem*, qua ratione „exercet Judex officium mercenarium. In criminalibus „1. *via inquisitionis sive generalis*, ubi nec de crimine „nec de persona certo constat, nec requiritur infamia præ„via; cum sic nemo diffametur, & communitati sit uti„le inquiri, an leges serventur, nec irrepant abusus; si„ve *specialis*, ubi auctor & crimen determinantur, & re„quiritur infamia præcedens; sive *mixtæ*, ubi vel solum „crimen, vel solus auctor determinatur; & requiritur „indicia præcessisse, aut infamiam. 2. *Via denuntia*„*tionis*, ubi illud observandum: si denuntiatur, denun„tiatione etiam solum Evangelica, crimen publicum, & „enorme e. g. læsio Majestatis, cusio monetæ falsæ, tra„ctatio cum hoste, proditio consiliorum Principis &c. „potest Judex qua Judex procedere, ac punire; aliter in

de-

„delictis privatis, qualia statuuntur a jure: furtum, ra-„pina, damnum & injuria. Est autem juxta Manzium „*crimen publicum*, quod olim a populo judicabatur; ho-„die vero, quo directe publica utilitas læditur, & quili-„bet de populo agere potest in judicio, ac plerumque agi-„tur ad vindictam publicam, sicque a lege publicum effe-„ctum est *e. g. plagium*, quo quis hominem liberum, vel „servum alienum dolo malo supprimit, celat, vel abdu-„cit: *peculatus*, quo quis pecuniam sacram, Religio-„sam, publicamve furtive aufert, ac in suam rem vertit: „*crimen repetundarum*, quo quis in officio publico con-„stitutus aliquid accipit, ut officio suo fungatur, plus „vel minus ex officio faciat: *crimen falsi*, quo quis ven-„dit rem adulterinam, vel mutat, fingit, supprimit pu-„blica instrumenta, vel privatas litteras imitatur, aptat „sigilla, vel supponit partum alienum, vel cudit mone-„tam &c. abradit aurum &c. 3. *Via accusationis.* Reme-„dia vero, quæ reus habet, sunt præter alia 1. *Suppli-„catio*, in duobus supremis Imperii Dicasteriis. 2. *Appel-„latio*, quæ est a minori Judice ad majorem provocatio, „estque *illicita*, si fiat præcise ad moram trahendam a sen-„tentia justa, *licita* autem in criminalibus, quando adest „spes clementiæ obtinendæ; in civilibus vero, quando „novæ probationes emergunt, aut opiniones sunt æque „probabiles, adeoque spes alterius opinionis in Superiore „prævalituræ.

„Q. 5. Quomodo delinqui in judicio possit.

„R. *Judex delinquit* 1. acceptando officium sine „debita *scientia*, aut 2. non servando *juris ordinem*; „condemnando non subditum &c. 3. inquirendo in cri-„men *inductive*, seu blanditiis, spe impunitatis, ficto „vestitu e. g. Sacerdotis expiscando. 4. quærendo *sugge-„stive*, seu proponendo quæstiones nimium particulares „quoad locum, tempus &c. ut reo quodammodo sugge-„ratur affirmatio. 5. infligendo *torturam* aut nimis in-„humanam, aut personis exceptis e. g. impuberibus, se-„nibus, Nobilibus, horumque filiis, aut antequam ha-„beatur semiplena probatio per testem idoneum, aut se-„miplenæ æqualis, id est talis, quæ non habeat indicia so-„lum *magna*, quæ factum reddunt dumtaxat probabile, „& sufficiunt tantum ad comprehensionem; neque etiam „*maxima*, quæ factum plene probant, & sufficiunt ad „sententiam; sed *majora*, quæ factum faciunt plus, quam „probabile. *Ceterum* habet Judex jurisdictionem vel or-

„dinariam, vel delegatam, vel ex consensu alterius arbi-
„trium, vel ratione domicilii, delicti aut contractus, rei
„sitæ aut injuriæ, si subditus unius Principis acceperit in-
„juriam a subdito alterius, qui interpellatus nolit puni-
„re suum subditum, vel denique præventione in causis
„mixti fori, quales sunt Sodomia, incestus, adulterium,
„blasphemia, & usuraria pravitas.

„2. *Delinquit Notarius* 1. Si secretum violet e. g.
„ante publicationem testium alteri parti eorum testimo-
„nia aperiendo: si testimonium aliquod unius rogatu, vel
„alterius damno non exhibeat; si acta & protocolla non
„fideliter inscribat, aut inscripta negligenter custodiat,
„aut transcribi ab altero cum periculo erroris permittat;
„si testamentum hominis ratione destituti scribat, aut so-
„lemnitates necessarias omittat, aut vero amisso aliud si-
„mile fingat. 2. *Delinquit Advocatus*, si sciens suam
„insufficientiam tale munus in se suscipiat; si causam im-
„probabilem recipiat, aut non statim admoneat clientem;
„si agat animo vexandi alterum, aut noceat parti dilatio-
„ne causæ, subordinatione iniqua testium, rationibus
„fucatis; si utrique parti serviat, causamque sua incuria
„perdat &c. 3. *Delinquit Referendarius*, si per incuriam,
„aut inscitiam aliquid substantiale omittat in referendo; si
„studio partium actus unius partis fundamenta valde
„exaggeret, alterius deprimat, si ante evulgationem sen-
„tentiam uni parti manifestat cum notabili incommodo al-
„terius. 4. *Delinquit Accusator* triplici modo: calu-
„mnia, imponendo alteri crimen falsum ex malitia; præ-
„varicatione, reticendo fraudulenter post accusationem
„ceptam probationes criminis; & tergiversatione, desi-
„stendo penitus sine causa ab accusatione; addi potest
„quartus modus, omissio scilicet accusationis, ubi crimen
„vergit in grave detrimentum Reipublicæ, nec adest cau-
„sa excusans. 5 *Delinquit testis*, si nolit testari de in-
„nocentia alterius, cum sine notabili incommodo possit;
„sive sua sponte, sive citatus, eludat exceptione aut fuga
„testimonium: quamvis probabilius solum peccet contra
„charitatem, & obedientiam, non autem contra justi-
„tiam, ut docent *Cajetanus*, *Sylvester*, *Molina*, *Lessius*
„*c.* 3. *dub*. 8. Requisita testium:

„*Conditio, Sexus, ætas, discretio, fama:*
„*Et fortuna, fides, in testibus illa requiras.*

„3. *Reus*, si non prius deposuit juramentum de
„permanendo, potest in causa capitali vel quasi capitali

„per-

„perrumpere carcerem, & vincula, ac fugere
„neque enim traditur carceri, ut ſponte ibi ſit
„&c. alii etiam poſſunt ad hoc illi dare inſtrumenta, vel
„conſilium (niſi ſint miniſtri juſtitiæ) non tamen effrin-
„gere carcerem, aut vincula; cum alias nihil foret juſti-
„tiæ ſatis firmum. 2. Poteſt accuſatori criminali, ſaltem
„non pene probanti, dicere, eum calumniari; poteſt, ſi
„ſpes ſit evadendi, ad excipiendum contra illum, mani-
„feſtari crimen illius occultum verum, non tamen affin-
„gere falſum, *ut prop.* 44. *Innoc*... 3. Si metu torturæ
„faſſus eſt crimen falſum, ſi de alio faſſus eſt, tenetur in
„tanco juris revocare; ſi de ſeipſo, probabilius *juxta*
„*Illſung*, non tenetur cum metu novæ torturæ ante mor-
„tem revocare; quia tempus delicti præteriit, & defacto
„nec tenetur ad revocationem ratione juſtitiæ erga Deum;
„cum Deus non exigat conſervationem vitæ cum tanta
„difficultate; nec ratione charitatis ſui ipſius; quia vide-
„tur ipſi infamatio ſui, & mors minus malum; nec ra-
„tione obedientiæ erga Judicem; hic enim non prohibet
„confeſſionem &c. 4. Denique *ſi crimen capitale eſt tan-*
„*tum ſemiplene probatum, & ſpes adeſt evadendi, etiam*
„*ſub juramento juridice interrogatus, non tenetur fateri*
„*crimen.* Ita Haunoldus, Lugo, Cardenas cum 25. Au-
„ctoribus: 1. enim dicens: *non commiſi hoc delictum,*
„intelligendo: *ut publicum juridice, ut ſufficienter pro-*
„*batum in foro externo ad necem inferendam* &c. non
„mentitur, ſed reſtringit ſenſibiliter: 2. præceptum fa-
„tendi in hac ſpe vitæ conſervandæ a Judice impoſitum
„eſſet nimis difficile, univerſim loquendo moraliter in-
„obſervabile; *maxime* cum alias leges humanæ non obli-
„gent cum periculo vitæ, & reus citatus in tali caſu non
„teneretur ſponte comparere, aut incarceratus facta fugæ
„via manere &c.

„*Dices* 1. Obligatio fatendi crimen hic oriretur *a*
„*jure Naturæ*, ne ſcelera maneant impunita, licentia
„peccandi augeatur ſpe ſic evadendi &c. 2. Judex habet
„jus interrogandi, hoc eſt*: exigendi reſponſum:* ergo
„& reus obligationem reſpondendi; *neque enim dari po-*
„*teſt bellum utrinque materialiter juſtum*, ut unus arma-
„ta manu poſſit petere ſatisfactionem, alter tamen non
„teneatur eam reddere. 3. Judex poteſt reum torturæ
„ſubjicere *in pœnam* non factæ confeſſionis*:* ergo jam an-
„te torturam dabatur obligatio, ut Illſung & Antoine &c.

„R.

Digitized by Google

„℟. *Ad* 1. N. quia hæc mala sunt remota, & ra-
„ro timenda; cum sæpe adsit plena probatio, ut saltem
„reus ut convictus, si non confessus condemnari queat;
„& plerumque per torturam eliciatur confessio: deinde
„datur naturalis instinctus conservandi vitam suam. *Ad* 2.
„Judex vel habet jus exigendi aliquod responsum, ne reus
„sit contumax; vel exigendi responsum disjunctive, hoc est:
„vel torturam, vel responsum. *Ad* 3. N. tortura non est
„pœna delicti, sed remedium jure gentium introductum
„ad inquirendam veritatem. Et *hoc probabilius*, salva
„tamen probabilitate contrariæ sententiæ.

„Q. 6. Quid de aliis obligationibus dicendum.

„℟. *De Belliducibus.* 1. Cavere isti debent, ne
„agant contra jus Gentium, inficiendo puteos, farinam,
„arma &c. veneno aut alia re mortifera e. g. calce viva,
„ut olim Græci &c. 2. Sicut bellum solum licitum est
„propter necessitatem, ut Aug. c. Noli. q. 1. *pacem ha-*
„*bere debet voluntas, bellum necessitas;* ita captam civita-
„tem sine gravi necessitate militibus dare in prædam pro-
„pter scelera & mala secutura omnino vetitum. 3. Potest
„miles uti insidiis & stratagematibus; sed quando satis-
„factio offertur ab hostibus, finienda est hostilis molitio.
„4. Bona immobilia bello capta cedenda sunt Principi, mo-
„bilia vero dividenda inter milites (quamvis etiam Prin-
„cipi pars e. g. cassa, annona, tormenta &c. obveniant)
„tunc, cum sunt in quieta possessione rapientis militis, &
„ex insequentium forte hostium manibus elapsi. 5. Pec-
„cant Officiales bellici per se loquendo, si inscio, non
„consentiente Principe pauciores habent milites, quam
„in solutione exhibent. 6. Si non dent stipendium;
„dent militi commeatum corruptum. 7. Si in transitu ac-
„cipiant pecunias a pagis, ne milites rapinas agant, vel
„istic pernoctent aut morentur, ut sic alii graventur. 8.
„Si vi pacti dimittere milites a militia nolint.

„*De Officialibus, & Opificibus universim.* 1. Te-
„nentur officii & artis suæ peritiam habere. 2. Exercere
„functiones sine damno, fraude & negligentia, ne ope-
„ra imperfecta ac vitiosa efficiant.

„*Medici ex Decreto Conc. Lat.* 4. Tenentur infir-
„mos monere de advocando Medico animarum, & ex
„Constit. Pii V. ut tertio die periclitantem de vita non vi-
„sitent, nisi animæ suæ consulat: excipitur tamen, si
„Confessarius longius tempus infirmo concesserit, & si
„morbus gravis sit ita, ut sine Medico mors immineat,

Medici

„Medici autem ope ſpes fit convaleſcentiæ, & reſipiſcen„tiæ in Ægroto. Ita *Suarez*, *Antoine &c.* quorum ali„qua tamen etiam ad Juſtitiam commutativam referri „debent.

CAPUT V.

De Quinto Præcepto Decalogi.

§. I.

Prænotanda.

654. I. *Expreſſe* præceptum quintum, *non occides*, prohibet homicidium, ſive injuſtam hominis occiſionem; *implicite* vero omnem injuſtam læſionem ſui ipſius, vel proximi in bonis corporis per mutilationem, bellum injuſtum, duellum &c. præterea prohibentur omnia illa, quæ proxime diſponunt ad injuſtam hujusmodi læſionem, cujusmodi ſunt odium, vindicta, ira, calumniæ, inimicitiæ, rixæ, diſſenſiones &c. *Reductive* huc pertinet ſcandalum; de quibus nunc agemus.

655. II. Homicidium hic ſumitur pro violenta & injuſta exanimatione hominis ab homine facta; occiſio enim hominis facta a bruto in jure vocatur *pauperies*: ſub termino *hominis* etiam comprehenditur homo nondum natus, ſive fœtus in utero materno animatus. *Primario* dividitur homicidium in voluntarium & caſuale. *Voluntarium* eſt, quod fit cum culpa aut dolo, ſive quod vel directe, vel ſaltem indirecte intenditur; ideoque homicidium voluntarium duplex eſt, 1. *directe tale*, quando ponitur aliqua actio, per quam directe intenditur, ut mors alterius vel ſui ipſius ſequatur, v. g. dum quis pugione transfodit alium ex intentione & animo illum occidendi. 2. *indirecte voluntarium*, quando ponitur actio, vel cauſa adeo propinqua, ut ex ea mors certo ſecutura præviderі potuerit, quamvis illa directe non intendatur: v. g. ſi maritus uxorem prægnantem graviter percutiat, unde mors infantis ſequitur. *Caſuale* homicidium eſt, quod accidit ſine culpa, aut dolo, utpote quod nec in ſe, nec in cauſa fuit intentum, v. g. ſi venator volens occidere feram, occidat hominem, quem inculpabiliter neſcivit ibi eſſe.

656. III. *Homicidium voluntarium iterum* duplex est, simplex, & qualificatum: *simplex* dicitur, quod non habet conjunctam qualitatem vel circumstantiam specialis malitiæ. *Qualificatum* dicitur, quod circumstantiam specialis malitiæ habet conjunctam vel ratione personæ, vel ratione loci, vel modi, quo alter occiditur: cujusmodi sunt 1. *Homicidium proditorium*, quando quis alium nihil tale metuentem sub specie amicitiæ occidit. Sic *Joab* interfecit *Amasam* 2. *Reg.* 20. *v.* 10.... 2. *Insidiosum*, dum quis alium ex improviso venientem, & securum aggreditur, atque occidit. *Assassinium*, quando quis alterum occidit per tertium pretio ad id conductum. Quo casu ipse conducens & conductus pretio committit Assassinium. 4. *Veneficum* committitur clam porrecto veneno. 5. *Maleficum* per artes magicas. 6. *Sacrilegum*, dum quis personam sacram, vel profanam quidem, sed in loco sacro occidit. 7. *Latrocinium*, quando quis alium perimit spolii gratia. 8. *Parricidium*, dum quis Patrem, aut matrem, vel prolem, aliumve ex af vel descendentibus, imo etiam collateralibus usque ad quartum gradum inclusive vita injuste spoliat. 9. *Crimen læsæ Majestatis*, dum quis necat Papam, Imperatorem, Regem, Principem, aut custodem, qui actu latus Principis stipat.

657. IV. Certum, & de fide est contra Waldenses, quod Magistratus juste & licite per Justitiæ Ministros morte afficiat malefactores, de quorum delictis non mere civilibus, sed vere coram Deo gravibus sufficienter constat; hanc enim potestatem legitimo Magistratui supremus vitæ & membrorum Dominus concessit, juxta illud *Exodi* 22. *Maleficos non patieris vivere.* Et *S. Paulus ad Rom.* 13. *v.* 4. de potestate publica loquens ait: *Non enim sine causa gladium portat; Dei enim Minister est.* Idque exigit Reipublicæ salus. *S. Th.* 2, 2. *q.* 64. *a.* 2. & 3. *in* ☉. Ex eadem ratione Magistratus jus habet, subditos exponendi mortis periculo, e. g. in bello justo, si recta ratio ostendat, necessarium esse ad tuendam rempubl. *Laym. L.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *C.* 2. Pariter Magistratus juste malefactores proscribit publico edicto, quod *Bannum* vocant, promisso stipendio illi, qui vel vivum apprehenderit, vel eum occiderit: hinc talis Bannitus, si expresse permittatur a potestate publica, a quolibet potest occidi. Ordinarie tamen observanda sunt 1. ut non occidatur extra territorium proscribentis, neque in loco asyli, nec pendente appellatione, neque a Clerico, qui fieret irre-

irregularis, neque a Patre, Filio, aut alio propinquo. *Dian.* t. 1. de immunit. Ecclef. refol. 92. Secundo, ut ex zelo juſtitiæ, non ex odio privato talis proſcriptus occidatur. Tertio. Juxta legem Charitatis, ſi poſſit fieri, potius capi debet, ut per viam juris puniatur; quia hoc modo ſaltem conſulitur ſaluti animæ. *Pichler* in L. 5. Decret. tit. 12. n. 6.

§. II.

Principia Generalia de Homicidio, & mutilatione.

658. *Princip. I.* Prohibetur hoc præcepto directa ſui ipſius occiſio, uti & mutilatio, utpote quæ primario eſt contra Charitatem ſui ipſius; Ita ut nunquam licitum ſit *directe* h. e. ex propoſito, & intentione occidere ſe ipſum. *Excipe* unicum caſum, quo Deus ipſe hoc juberet. *S. Th. l. c. a.* 5. *Ratio eſt;* quia ſolus Deus ſicut eſt auctor & conſervator vitæ, ac membrorum, ita etiam ipſe ſolus eorum Dominus eſt. *Tu es Domine, qui vitæ, & mortis habes poteſtatem. Sap.* 16. *v.* 13. Ipſe ſolus ſibi reſervat illud *Deut.* 32. *v.* 39. *Ego occidam, & ego vivere faciam.* Hinc ſiqui ex Sanctis legantur directe cooperati fuiſſe ad propriam mortem vel mutilationem, id fecerunt ex ſpeciali Dei inſtinctu, uti legitur de S. Pelagia, S. Apollonia &c. ita etiam *S. Th. l. c. ad* 4. cum *S. Aug. L.* 1. *de Civ. C.* 21. excuſat Samſonem, contra Donatiſtas Circumceſſiones. Hic tamen inſtinctus in aliis propter periculum fraudis diabolicæ non eſt facile præſumendus ſine graviſſimis indiciis. Juxta alios quidam ex invincibili ignorantia, qua pie crediderunt, in gravi neceſſitate, aut ex pio motivo licitum eſſe, occiderunt ſe ipſos. *Dixi*, nunquam licitum eſſe *directe ſe ipſum occidere*, aut proxime active concurrere ad mortem vel mutilationem ſuam; *indirecte* enim juſta & gravi de cauſa in certis caſibus licet, quod nihil aliud eſt, quam facere aliquid, permittere, vel omittere, ex quo mors propria certo ſequatur, quamvis ea non intendatur; quia præceptum conſervandi, vel defendendi vitam eſt affirmativum, ergo non obligat ſemper pro ſemper, ſed deſinit obligare propter neceſſitatem, vel magnam utilitatem. *Exempla vide infra in reſol.* caſ. 1.

659.

659. *Princip. II.* Pariter prohibetur omnis *injusta* proximi occisio, vulneratio, mutilatio, omnisque violentia in corpus proximi. *Innocentem quidem* nulla auctoritate humana *per se* ac *directe* licet occidere. Constat ex præcepto divino *Exodi* 23. *Insontem & justum non occides*. *Confirm.* 1. Potestas gladii tradita est Magistratibus adversus eos, qui male agunt, & non contra innocentes. *Confirm.* 2. Vita hominis est sub dominio solius Dei: ergo cum ex nullo capite probari possit, Deum cuiquam dedisse potestatem tollendi vitam innocentis, nemini licet occidere innocentem. *Dixi prohibetur omnis injusta occisio proximi:* Justa autem censetur, 1. si plectatur impius auctoritate publica servato ordine juris. Vide *n.* 657.... 2. Si in bello justo milites occidant hostes, aliosque nocentes, & in armis stantes; in obsidione per explosionem tormentorum contra urbem, vel navem, per subversionem urbium, conflagrationem domorum nocentes cum innocentibus licite occiduntur; quia justa victoria aliter obtineri nequit. Vide *Less. Laym. Lug.* & *alios*. 3. Licet privata auctoritate occidere *injustum* aggressorem, qui inique tibi conatur eripere vitam, ita tamen, ut talis occisio fiat tantum ex animo se defendendi, & cum moderamine inculpatæ tutelæ, h. e. non inferendo majus damnum, quam necessarium est ad arcendam injuriam, ut ait *Busemb. L.* 3. *p.* 1. *d.* 3. vel juxta *Laym. L.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *C.* 3. *num.* 1. hoc moderamen in eo consistit: si quis consideratis circumstantiis loci, temporis, & personarum &c. contra aggressorem modo faciliore, & benigniore se defendere non posse rationabiliter existimat, quam ita præveniendo, vel ipsi ita resistendo: ideoque, si invasus possit se liberare fugiendo, clamando, percutiendo, vulnerando, licite non potest occidere invadentem. Ita *S. Th.* 2. 2. *q.* 64. *a.* 7. *in* ☉. ubi expresse ait: *Et ideo, si aliquis ad defendendam propriam vitam utatur majori violentia, quam oporteat, erit illicitum: Si vero moderate violentiam repellat, erit licita defensio.* Vide *c. interfecisti* 2. de homicidio vol. vel cas. & *c. si vero* 3. de sentent. excom. ubi expresse innuitur: *vim vi repellere, omnia jura, omnesque leges permittunt.* Itaque in tali casu invasus directe intendit, vim vi repellere, & se defendere, ad quod jus habet a natura, indirecte vero & per accidens tantum aggressoris læsionem, vel occisionem.

660.

660. *Princip. III.* Monomachia sive *duellum* est certamen singulare inter duos, aut subinde plures ex condicto susceptum: aliud est *solemne*, quod fit cum certa solemnitate, & forma scil. adhibitis patrinis vel testibus sive *secundantibus*, & ex condicto ad certum tempus, & locum securitatis privilegio præditum (quem vocant *campum francum*) sæpe provocatio fit per literas, quas vocant *Chartel.* Aliud est *privatum*, quod quidem etiam ex condicto ad certum tempus, & locum, sed absque aliis solemnitatibus circa securitatem loci & sine adhibitis patrinis fit. *Reiffenst. L.* 5. *Decret. tit.* 14. *n.* 2. & 3. Utrumque *regulariter* loquendo Jure divino & humano tam Ecclesiastico, quam Civili sub gravissimis pœnis prohibitum est, imo & Jure naturali, juxta *Pichler in tit.* 14. *L.* 14. *L.* 5. *Decret. n.* 4. *Jure divino* : *Exodi* 20. *v.* 13. *Non occides.* vide dicta n. 659. *Jure Ecclesiastico: can. Monomachiam* 22. C. 2. q. 5. Præcipue ex *Trid. Sess.* 25. *C.* 18. *de reform.* Ex Bullis *Julii II. Leonis X. Clementis VII. Pii IV.* ex Constit. *Greg. XIII.* quæ incipit, *ad tollendum.* Et *Clem. VIII.* in Constit. *Illius vices :* in quibus Tridentinum extenditur etiam ad duella privata. *Jure Civili :* in L. un. t. 43. C. de Gladiat.; Speciali sanctione Monomachiam Anno 1668. severissime prohibuit *Leopoldus* Imper. cum consensu Statuum in Comitiis Ratisb.

661. Pœnæ duellantium sunt: 1. Excommunicatio ipso facto incurrenda. 2. Infamia perpetua. 3. Proscriptio bonorum omnium. 4. Pœnæ contra homicidas latæ. 5. Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ in duello decedentis. Vide *Trid. l. cit.*.... 6. Clerici duellantes sunt privati beneficiis Ecclesiasticis. 7. Et ad illa inhabiles. 8. Duellantes sunt rei criminis læsæ Majestatis. 9. Inhabiles ad condendum testamentum. *Reiffenst.* l. c. n. 5. NB. ad Excommunicationem, interdictum, & privationem sepulturæ sacræ in casu *notorii* duelli non est opus sententia declaratoria criminis; quamvis ea requiratur ad amissionem bonorum, jurisdictionis, dominii, atque ad infamiam juris incurrendam. Si vero duellum non sit notorium, debet Parochus rem prius deferre ad Episcopum, antequam excludat sepultura. *Pichler* l. c. n. 10. Prædictas pœnas incurrunt non tantum solemniter, sed etiam privatim duellantes, tum provocans, tum acceptans, ut constat ex constit. *Pii IV. Ea quæ. Gregor. XIII.* & *Clem. VIII.* supra cit. Præter Duellantes his pœnis sub-

jacent *Secundantes*, five Patrini, ferentes consilium, auxilium, arma, & favorem ad illud; item qui *ex industria* sunt spectatores duelli, non vero illi, qui duellantes comitantur ad condictum locum animo impediendi duellum, vel qui ex improviso ad locum duelli veniunt, vel qui subito a fenestris, aut janua domus congredientes spectant. *Sanch.* L. 2. mor. C. 89. n. 31. Vide P. *II.* n. 1429. Const. Bened. XIV.

APPENDIX

De Bello.

„*Quæritur.* An & qualiter licitum sit Bellum.

„℞. 1. Bellum, quod est pugna externa inter Principes & Respublicas, non solum defensivum (quod fit „solius defensionis causa) sed & offensivum, (quod ad „vindicandam vel compensandam injuriam suscipitur) est „licitum & honestum, si adsint conditiones requisitæ. Patet id ex veteri & novo testamento. *Ratio* 1. *est*; quia „jure Naturæ licitum est vim vi repellere. *Ratio* 2. *est*; „quia quandoque expedit injuriæ vindictam sumere, aut „læsionis compensationem obtinere, quod non potest fieri sine bello, dum damnificantes requisiti nolunt aliter „satisfacere. Quæ in contrarium afferuntur, tantum volunt, non licere privata auctoritate ulcisci injurias.

„2. Omnibus Clericis sacris Ordinibus initiatis, imo „& tantum tonsuratis, si Beneficium habeant, Jure Ecclesiastico prohibitum est propria manu bellare extra casum urgentis necessitatis. Dicitur; *propria manu*; quia „possunt hortari milites ad fortiter pugnandum pro patria, „justititia, Religione, non tamen dicere: occide, macta. Similiter si aliis militibus deficientibus necesse sit „pro defensione patriæ, pro consequenda insigni victoria, „ex qua salus Ecclesiæ vel Reipublicæ multum dependet, „liceret ipsis pugnare; quia adesset necessitas: nec tunc „incurrerent irregularitatem; quia hanc non incurrunt, „si occidant aliquem in defensionem propriæ vitæ, ut concedunt omnes: ergo minus pro necessaria defensione reipublicæ.... *Nec obstat* stylus Romanæ Curiæ; quia sæpe „dispensatio petitur ad majorem securitatem, & propter „opinionem magis tutam.

„3. Ad indicendum bellum offensivum requiritur „1. *legitima auctoritas*, quæ debet esse Suprema nullum

„alium

„alium in civilibus Superiorem agnoscens; quia qui Superiorem habet, debet hunc implorare, ut de re controversa judicet & injuriam vindicet; qui vero non habet, potest ipsemet de ea judicare, & justo modo injuriam vindicare. Dixi: *offensivum*; quia cuilibet a natura licitum est vim sibi injuste illatam vi debito modo repellere. 2. Requiritur *causa præponderans malis ex bello secuturis*, qualis est ad recuperandum regnum, ad propulsandam gravem injuriam Principi vel Reipublicæ factam, nec aliter quam per bellum commode reparabilem, ad reprimendos subditos injuste rebellantes, & similia. Hinc requiritur 3. *moralis certitudo de justitia belli*; cum ex hoc sequantur gravissima incommoda: ideoque debet Princeps cum Consiliariis suis tum suas, tum adversarii rationes mature discutere; ubi autem omnibus consideratis, res manet dubia, & una pars est in certa & legitima possessione, hæc prævalet rationi licet magis probabili. In dubio, an adsit justa bellandi causa, Princeps, Consiliarii, omnesque cooperatores peccant tot peccatis, quot homines cæduntur, aut graviter in bonis suis læduntur, tenenturque ad omnium compensationem. 4. Requiritur *recta intentio*: ut non fiat ex odio, vana gloria, privata vindicta, sed amore boni communis; defectu tamen hujus conditionis, si priores adsint, non erit obligatio restitutionis. Unde gravissime errant, qui putant ampliationem regni, gloriam nominis, imminuendam potentiam Principis vicini vel partis adversæ, ne aucta valeat, & nocere possit, esse justam causam bellandi, quod S. Augustinus recte vocat grande latrocinium; non enim licet occidere homines, ne nocere possint; alias cædibus miscerentur omnia. 5. Requiritur *debitus bellandi modus*, ita ut ante bellum a parte adversa petatur condigna satisfactio, quæ si offeratur, offensus tenetur ex Justitia acceptare (ubi enim bellum desinit esse necessarium, desinit esse justum) ideoque & ab incoato bello desistere, si offeratur condigna simul pro expensis jam factis; si negetur, potest bellum prosequi & inferre hostibus omnia mala, quæ ad debitam satisfactionem & compensationem necessaria juxta rectam conscientiam judicantur.

„*Coroll.* 1. Licite occiduntur etiam post victoriam omnes nocentes, si hoc ad vindicandam injuriam, ad pacem & securitatem stabiliendam necessarium judicetur, nisi sub promissione vitæ se dederint; tunc enim pactum

„est servandum. 2. Innocentes, uti pueri, mulieres, & „alii nihil ad bellum conferentes; specialiter Ecclesiastici „& Religiosi directe occidi non possunt, neque peregrini, „exteri, nisi constet hos esse belli socios, ex generali Dei „mandato *Exod.* 23. *v.* 7. *Insontem non occides:* indire„cte occidi possunt, si ita sint permixti nocentibus, ut „hi sine illis interfici non possint, & hos occidi necesse „sit.

„3. Innocentes, qui sunt pars Reipublicæ hostilis, pos„sunt spoliari bonis, in quantum, ut supra, requiritur; „quia respublica potest puniri in iis omnibus, quæ „subsunt ejus dominio generali, & hæc est consuetudo Ju„re Gentium introducta: non sic extranei, nisi hostibus „faveant, ideoque spoliari possunt annonis, armis & si„milibus, quæ deferunt ad hostes; spoliari non possunt „Ecclesiastici, Ecclesiæ, monasteria; quia non sunt vere „pars populi hostilis.

„4. Privati milites peccant, & ad restitutionem te„nentur, si sine consensu saltem tacito Ducis damna in„ferant; tunc enim bellum gerunt sine legitima aucto„ritate.

„5. Ubi militibus licet spoliare hostes, possunt quo„que Clerici & Religiosi in spiritualibus servientes militi„bus gaudere spoliis hostium; quia tales exercitui sunt „utiles, imo & pars exercitus, ideo gaudere debent com„modis belli, sicut periculis expositi sunt. Cavendum „tamen scandalum.

„6. In bello licet uti insidiis, modo fiat absque „mendacio, & violatione promissi. Patet id ex *Josue* 5. „*v.* 2. ideo licet uti vexillis hostium, simulare fugam &c. „non ex intentione significandi exterius, quod revera „non est (hoc enim foret mendacium, licet officiosum „tantum, ubi bellum est justum) sed ex intentione occul„tandi, quod in mente habetur; quia non tenemur semper „consilia nostra aliis præsertim hostibus aperire.

„7. Pacta publica, licet ex metu injusto, vel quæ „postea apparent Principi perniciosa, cum hostibus etiam „infidelibus inita, servari debent, nisi hostis prior fidem „fregerit, quia alias nunquam esset finis bellorum; cum „enim regulariter bellantes, sicut litigantes putent jus „pro se stare, quilibet diceret sibi vim injustam illatam, „& resumtis viribus bellum instauraret. Neque potest in „his pactis dispensare Papa, nisi cedant in grave præjudi-

„cium

„cium Religionis; quia dispensatio est contra jus Gentium, „& præsertim infidelibus scandalosa, qui si scirent Papam „posse dispensare, nunquam inirent pacta cum Catholicis, „quod cederet in grave præjudicium reipublicæ Christia-„næ; dummodo tamen pacta non sint ex objecto mala, „adeoque nec obligatoria.

„8. Si aliqui ad Ecclesiam confugiant, & inde pu-„gnent, possunt ex adverso invadi, occidi, extrahi, „quin violetur immunitas; quia illi inde pugnantes fece-„runt se immunitatis exsortes.

„9. Potest Princeps Catholicus in auxilium vo-„care infideles & hæreticos, vel eos juvare; sic enim cum „Romanis fecerunt Machabæi: attamen nisi urgens „necessitas sit, est illicitum propter gravissima mala, quæ „inde sequuntur; sacris enim nec locis, nec personis, „nec rebus reverentiam habent, erroribus suis simul co-„habitantes imbuunt, eos verbo & exemplo pervertunt.

„10. Bellum non potest esse *materialiter* justum ab „utraque parte; quia res vel competit uni vel alteri: po-„test tamen esse justum ex parte utriusque *formaliter* ex „invincibili ignorantia vel bona fide.

„11. Repressalia sunt licita, si concurrant condi-„tiones sequentes. 1. Si manifeste constet de injusta damni-„ficatione subditorum unius Principis illata a Principis „alterius subditis. 2. Ut Princeps damnificantium pro „Justitia interpellatus nolit administrare Justitiam, & suos „subditos compellere ad compensationem damni injusti. „3. Ut Princeps damnificatorum suis subditis concedat „Repressalia erga subditos alterius Principis damnifican-„tium. 4. Ut per Repressalia non inferatur plus damni „quam satisfactio pro damno & expensis exigat. 5. Ut „Repressalia, quantum fieri possit, fiant potius erga per-„sonas damnificantes, quam alias personas innocentes. 6. „Ut præda capta applicetur pro indemnizatione damnifi-„catorum, & pro expensis Repressalium.

„12. Princeps supremus tenetur Ducibus serio in-„culcare disciplinam militarem, & ut militibus debita sti-„pendia, victualia & vestimenta debito tempore solvi cu-„rent. Duces aliique subordinati tenentur verbo & exem-„plo urgere hanc disciplinam, ideoque peccant graviter, „si negligant coercere milites a rapinis, furtis, incursio-„nibus; si non curent, ut præcepta Dei & Ecclesiæ ob-„serventur, quantum fieri potest, nisi dissimulatio quan-„doque fiat ex vera necessitate, ne e. g. a militibus dese-

„rantur; si sua negligentia permittant prævalere hostem, „Principem & patriam non strenue defendant, milites te„mere exponant internecioni, si sine necessitate in locis „insalubribus castra figant, infirmos deserant, si non pro„videant militibus de justo stipendio, idem est de victua„libus, aut si dent corrupta, si minorem numerum mili„tum habeant, & pro majori accipiant stipendium, nisi „adsit tacitus consensus Principis, siquid accipiant ad im„pediendas vexationes militum; quia ex officio adeoque „ex justitia ad id tenentur: si munerum oblatorum intui„tu unum locum vel civem præ alio gravent.

„13. Milites peccant graviter, si Duci non obtem„perent, fortiter non pugnent, arcem sibi commissam „deserant, quamdiu spes superest; quia sunt conducti, „ut ista præstent etiam cum vitæ periculo: si transeundo „terras etiam non hostiles, incolas vexent extorquendo pe„cunias vel victualia ultra debitum; nec excusat dissimu„latio Ducis, parvum nimis stipendium, aut hujus inju„sta dilatio; non enim ideo licet spoliare innocentes, ni„si sumerent præcise necessaria urgente necessitate; nec „ordinarie excusat, quod ultronee dentur; quia dantur „ex metu plerumque majoris mali.

Casus I.

Refert Nicephorus S. Euphrasiam Antiochenam, cum a milite ad luxuriam cogeretur, nec aliter posset evadere, dixisse ad lascivum hominem: si peperceris mihi, docebo te artem, vi cujus in bellis lædi non poteris: En hoc unguento ungo collum meum: jam stringe gladium, & certum artis meæ habebis experimentum; miles feriens uno ictu Euphrasiæ caput amputavit.

662. Q. An Euphrasia licite egerit. ℞. per se loquendo, illicite egit; præterquam enim, quod petendo id, unde non tantum prævidebatur, sed intendebatur mors, directe censeatur cooperata fuisse ad sui occisionem, etiam illicite egit positive inducendo alium: per accidens autem non peccavit; quia ad hoc consilium divina inspiratione mota fuisse vel saltem bona fide processisse videtur.

663. Ad resolvendos plures casus de occisione sui, vel mutilatione suorum membrorum observa I. Virgini quidem non licet ad servandam castitatem directe se occidere; *quia*, ut ait *S. Th.* 2. 2. *q.* 64. *a.* 5. *ad* 3. *non debet in se committere crimen maximum, quod est sui ipsius*

occi-

occisio, ut evitet minus crimen alienum. Nec ipsa propterea peccat, si vim invita patiatur. Hinc recte *S. Lucia* Tyranno respondit: *si invitam jusseris violari, mihi castitas duplicabitur ad coronam*: licet tamen ei certo mortis periculo se exponere pro sola integritate corporali, utpote quæ habet rationem eximii boni. Ita *Busem. hic n.* 1. quia sic directe non cooperatur ad sui occisionem, sed eam tantum permittit, aut contra vim injustam se non defendit, quod ex gravi causa licitum est; præsertim pro fidei conservatione aut Reipublicæ salute, quæ præferenda est vitæ privatæ *Laym.* l. c. n. 4. Pariter non licet se vel alium castrare ad servandam castitatem, vel sedandas tentationes; tum quia nemo est dominus membrorum suorum; tum quia alia restant media, per quæ *saluti spirituali semper potest aliter subveniri, quam per membrorum præcisionem; quia peccatum subjacet voluntati*, ut ait *S. Th.* 2. 2. *q.* 65. *a.* 1. *ad* 3. ubi explicat cum *S. Chryst.* illud *Matth.* 19. *sunt Eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum*, scil. *non per membrorum abscissionem, sed malarum cogitationum interemtionem.* Ex eadem ratione non licet sibi amputare nasum, vel eruere oculum ad impediendum stuprum, vel turpem amorem; si quidam id fecisse perhibeantur, egerunt vel ex altiori instinctu, vel bona fide, aut ex simplicitate, ut supra dictum. Peccant quoque parentes, qui filios (etsi hi consentiant) castrari faciunt, ut serviant Regi, vel ut sint aptiores ad cantum. *Laym. l. c. c.* 1. *n.* 2.

664. II. Carnem vigiliis & jejuniis *moderate* affligere, non est illicitum, sed virtutis opus. Exemplo suo id docuit S. Paulus 1. *Cor.* 9. *v.* 27. *castigo corpus meum, & in servitutem redigo.* Addit *Laym.* l. c. cum *Sayro* & *Navar.* Illum peccare mortaliter, qui indiscrete jejunia, vigilias &c. continuando adverteret, iis vitam *notabiliter minui.* Porro juvat attendere ad regulam, quam tradit *P. Gobat in Quint. t.* 5. *c.* 1. *n.* 30. cum *Sanch.* quod omnibus hominibus imposita sit obligatio conservandi vitam, non autem prolongandi; quia *prolongare illam* importat singulare studium, ad quod nemo tenetur, nisi quis bono publico valde utilis, aut necessarius esset: alias multæ curæ, studia, &c. quæ defatigant hominem, & sanitati nocent, deberent omitti. *Conservare* autem vitam importat tantum commune studium, ad quod tenemur. Hinc licite quidem manus, vel pes gangrena, vel

alio malo periculo infectus abscinditur, ut servetur vita, nemo tamen tenetur ad ea media *extraordinaria*, & *nimis dura* adhibenda, etiam in casu, quo superior illa præciperet. Vide *Burgh. Cent.* 2. *cas.* 39. ideo etiam virgo excusatur a peccato, quæ renuit admittere chirurgum ad sanandam partem verecundam, quando id ei gravissimum est, & magis horret, quam mortem ipsam. *Busemb.* cum *Escob.* Pariter excusantur, qui pro vita conservanda ex consilio Medicorum nolunt ducere uxorem, uti legitur de *S Casimiro.*

665. III. Graviter peccant, qui nolunt se a certo mortis periculo liberare, quando possunt *facili* medio, v. g. sumendo in letali morbo medicinas ordinarias; ad media autem nimis sumtuosa, vel difficilia non tenentur, ut dictum est. *Less. L.* 2. *c.* 9. *dub.* 13. *n.* 96 Porro si æger non nisi per summum cruciatum ob vehementem nauseam possit sumere medicinam, non peccat, si renuat sumere; quia adest moralis impossibilitas. Item graviter peccant, qui per gulam, aut magnam frequentemque intemperantiam sibi vitam abbreviant. *Jansen. T.* 1. *Cas.* 33. *n.* 3.

666. IV. Mulier non potens parere licite potest admittere excisionem, ut infans baptizetur, ad hoc tamen non obligatur. Si vero infans in utero mortuus sit, mater non tenetur ejus pati excisionem, ut vitam propriam conservet; quia tale medium & ipsum periculosum & nimis arduum est. *La Croix L.* 3. *p.* 1. *n.* 784. cum *Boudew.*

667. V. Juxta *c.* 12. *causa* 23. *q* 5. Is, qui *voluntarie* se ipsum occidit, Ecclesiastica sepultura, & suffragiis privandus est: non item, qui ex furore, amentia, aut nimia melancholia id fecit, nec ille, qui ante mortem vere de tali facto doluit. Si dubitetur, an ex deliberata voluntate, aut ex amentia, aliave causa excusante factum sit, juxta praxin Ecclesiæ in loco sacro sepeliendus non est; præsumitur enim ex opere externo, occisionem fuisse voluntariam, nisi adsit præsumtio in contrarium: v. g. si viri graves testentur, eum antecedenter jam fuisse obnoxium melancholiæ morbo &c. vel si antea fuerit vir spectatæ virtutis, & famæ, de quo tale factum voluntarium prudenter præsumi non potest. Remanente dubio, præstat rem deferre ad Ordinarium. Denique si dubitetur, an talis fuerit occisus a se vel ab alio, v.g. fuerit inventus in puteo mortuus, in tali dubio non est præsumen-

sumen-

ſumendum delictum tam atrox, & a natura alienum, niſi graves conjecturæ præceſſerint. *Laym. l. c. n.* 9. cum *Covarr.*

Casus II.

Burckarda poſt diuturnam luctam per ſtuprum violentum impraegnatur; poſtea ſuaſu turpiſſimi lenonis ad evitandam infamiam ſumit poculum ad procurandum abortum.

668. *Q. I.* An Burckarda ad evitandam mortem vel infamiam ſaltem ante animationem fœtus potuerit licite procurare abortum. ℞. *Negative.* Vide *propoſ.* 34. ab *Innocent. XI.* damnatam. *Ratio* eſt; quia procuratio abortus gravius eſt peccatum, quam pollutio; proximius enim opponitur generationi a natura intentæ, & non eſt expulſio unius ſeminis, ſed duplicis ad generationem proxime diſpoſiti: ergo cum nunquam licita ſit pollutio, imo nequidem ad mortem vitandam, multo minus unquam licita eſt procuratio abortus. *Card.* in dicta propoſ.

669. *Inferes* 1. Non valet procuratio abortus ad vitandam infamiam communitatis, familiæ nobilis, aut parthenonis, eoquod talis infamia vitari poſſit aliis modis. Nec propterea, quod in propoſitione damnata non fiat mentio Monialis, fieri poteſt benigna interpretatio; nam axioma, quod *odia ſint reſtringenda*, non ſtat contra leges naturæ, nec in doctrinalibus, ubi certa definitur doctrina. *Carden. l. c.* .... 2. Nec abortus licite poteſt procurari ſtatim poſt conceptionem, propterea quod ſemen ipſo inſtanti violentæ infuſionis fuerit *aggreſſor violentus*; ſicut enim non licet occidere fornicatorem violentum poſt opus patratum, quia hæc non eſſet defenſio, ſed ultio, ſic nec expellere ipſum fœtum ſive ſemen. Ita *Viva* hic n. 17. ubi addit ex *Sanch.* probabile eſſe, quod fœmina ad ſummum in ipſa iniqua oppreſſione, violenta quoque reſiſtentia poſſit licite ſemen continuo expellere tanquam injuſtum aggreſſorem caſtitatis ad infamiam vitandam, id quod potius eſt impedire perfectam conceptionem, quam procurare abortum. 3. Non licet impedire hominis conceptionem quacunque ex cauſa; hinc ſi mulier *prudenter* timeat ſibi mortem imminere ex partu, non tenetur quidem reddere debitum; non tamen poteſt reddere illud, ut conceptionem impediat; *Viva hic n.* 16.

16. Denique non solum directe, sed nequidem indirecte, licet procurare abortum per medicamenta, per quæ directe intenditur evitanda infamia ab extrinseco inferenda; quia talis medicina non prodest ad impediendam mortem vel infamiam, nisi quatenus occidit vel expellit fœtum: ergo qui illam sumit, simul directe intendit expulsionem fœtus; qui enim vult finem, vult etiam media. Contraria argumenta bene solvit *Jansen. Casu* 33. *n.* 17.

670. *Q. II.* Quas pœnas incurrat procurans abortum. ℞. I. Juxta Bullam *Sixti V.* excommunicationem incurrit, qui ope, consilio vel alia ratione sive per alios abortum procuraverit: intellige *abortum fœtus animati effectu secuto*, juxta declarationem *Gregor. XIV.* ita tamen, ut a quovis Confessario habente facultatem absolvendi ab omnibus censuris absolvi possit. *Viva* l. c. n. 18. ubi n. 19. addit, quod procurans abortum fœtus animati effectu secuto, etiam in dubio, an fuerit animatus, nec ne, incurrat irregularitatem: item in dubio, an medium certo adhibitum fuerit causa abortus, an vero ille aliunde obvenerit. *Ratio* est; quia etiam in dubio homicidii incurritur irregularitas. Cum autem juxta *Arist.* & *Plinium* masculus die quadragesimo, fœmina vero die octogesimo animetur, non incurrit irregularitatem, qui ante hos dies abortum procurat: quod si dubitetur procurato abortu, an mas sit, præsumitur esse, & incurritur irregularitas, &, secuto effectu, privatio beneficii, dignitatis, & inhabilitas ad ea obtinenda absque dispensatione Papæ, juxta *Dianam*, prout etiam servat S. Pœnitentiaria. Contrarium resolvit *Bardi.* Denique hodie non amplius probabile est, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, ut patet ex propos. 35. ab *Innoc. XI.* damnata.

671. Pro resolvendis aliis casibus observa I. Prægnans, si immodico saltu, labore, intemperantia, deliberata ira fœtui noceat, gravissime peccat, etsi hoc non intendat, sed solum prævideat, vel aliunde certo sciat; ad servandam tamen vitam, vel sanitatem potest licite adhibere medicinam per se non ordinatam ad expulsionem fœtus, v. g. balneum, sectionem venæ; etiamsi per accidens sequatur abortus; quia si ejusmodi medicinæ non sumantur, vita matris, & infantis in periculo manet. Si vero medicina non conduceret ad sanitatem, nisi expellendo fœtum, eam non liceret sumere; quia directe intenderetur expulsio fœtus, quod est intrinsece malum, nisi valde probabile

esset,

eſſet absque tali medicina & vitam matris, & infantis periclitaturam eſſe. II. Medici, Chirurgi, Pharmacopæi peccant graviter contra præceptum: *Non occides*, quoties ex culpabili ignorantia, negligentia, aut avaritia cauſa ſunt, ut ægrotus citius moriatur, aut morbus ex negligentia diu protractus notabiliter ingraveſcat, præſertim ſi *ſtudio* diu morbo non medeantur, ut impleant burſam pecunia; hi plerumque ſimul implent cæmeteria mortuis; juxta *Caram.* & *Henno* iſti tenentur ad reſtitutionem pretii pro opera & medicina accepti.

Casus III.

Beſſarion ſe accuſat: triplex homicidium commiſi: primo quidem domum redux a fideli famulo audivi, ſtatim adulterum adventurum; mox ingreſſum conanti gladium oppoſui, ut emaneat; adulter viam vi facturus, ſtricto gladio me aggreſſus eſt, quem proinde feliciter transfixi. 2. *Furem in actuali furto deprehenſum globo trajeci, ne fuga elaberetur.* 3. *Denique calumniatorem gravia de me crimina ſpargentem occidi.*

672. *Quæres I.* An Beſſarion juſte occiderit adulterum. Reſpondet *Carden.* diſſert. 21. c. 2. a. 4. *affirmative*, ex ſuppoſito, quod factum fuerit cum moderamine inculpatæ tutelæ; primo enim ad tuendum honorem, & jus thalami licite ſtricto gladio conatus eſt ſe opponere adultero; poſtquam autem hic oppoſuit gladium, non ſolum fuit aggreſſor honoris, ſed etiam vitæ: unde Beſſarion, cum aliter non potuerit, defenſione etiam occiſiva ad vim avertendam licite uſus fuit: ſecus, ſi non fuiſſet ſimul aggreſſor vitæ.

673. *Adverte* hic 1. Marito, etſi ſit Judex, non licet uxorem in adulterio deprehenſam propria auctoritate occidere, ut patet ex propoſ. 19. ab *Alex. VII.* damnata. *Confirm.* ex eo, quod nulla lex conferat hanc poteſtatem marito. Vide *c. inter hæc. cauſa* 33. *q.* 2. Leges civiles id permittentes non tollunt rationem culpæ, ſed tantum volunt, quod talis maritus poſtea in foro externo non puniendus ſit, ſicut alii homicidæ ob ingentem & juſtum dolorem acceptum; unde etiam talis non excommunicatur, licet Clericum adulterum occidiſſet, juxta c. *Si vero* 1. de ſent. Excomm. *Viva* hic cum *Sanch.* & *Comm.* 2. Juxta eundem uxor, aut adulter licite ſe defendere poſſunt etiam defenſione occiſiva contra aggreſſorem, cum

agg-

aggressorem, cum aggressio occisiva sit injusta. 3. Si deflorator virgini vim inferre attentet, si aliter nequeat vim arcere, v. g. clamando &c., licite potest occidere invasorem; sic enim non tantum defendit honorem, sed etiam integritatem corporis sui.

674. *Quæres II.* Quid porro observandum circa aggressores vitæ. ℞. Ut vitæ aggressoris occisio licita sit, requiritur 1. Ut vera, & non tantum dubia sit aggressio, & quidem *injusta*, hinc malefactori non licet occidere milites missos ad se capiendum; quia sunt justi aggressores. 2. Ut defensio fiat in ipsa aggressione; unde si aggressor inflicto vulnere fugiat, non licet eum in fuga occidere. *Jansen.* Cas. 34. n. 6. NB. Quando me juste defendo, aggressorem occidendo, etiam alius eodem modo me posset defendere contra injustum invasorem. *Ibid.* 3. Requiritur moderamen inculpatæ tutelæ, ut supra dictum. Porro vir nobilis, vel persona militaris non tenetur fugere invasorem iniquum, quoties per fugam incurreret gravem ignominiam, ut probat *La Croix* L. 3. p. 1. num. 803. ex gravissimis AA. quia in hoc casu respectu talis personæ censetur adesse moralis necessitas se defendendi. Clericis vero, Religiosis, imo Laicis plebejis fugere non est probrosum; imo nemini vel nobili, vel ignobili fuga vitio vertitur, si aggressor sit amens, ebrius, (cui juxta Germanorum axioma plaustrum onustum cedere debet) Pater, vel Superior, ideoque tunc erit fugiendi obligatio. *Jansen.* l. c. n. 8.

675. *Quæres III.* An Bessarion juste occiderit furem. ℞. Si eum fores adhuc effringentem, vel antequam bona surripuerit, occiderit, peccavit (nisi fur simul fuisset actualis aggressor vitæ) quia sic adhibuisset vim plus quam necessariam ad justam defensionem bonorum suorum; sufficeret enim in tali casu clamor vel vulneratio ad fugandum invasorem. Si vero bona magni momenti actu jam surripuisset, & fugisset, ita ut non fuerit spes, & modus ea aliter recuperandi, juxta probabilem non peccasset, illum occidendo, secus, si abstulisset rem parvi momenti, ut patebit ex sequentibus.

676. De aggressore bonorum temporalium tenendum 1. Non licet pro conservatione rei exigui momenti, vel pro jure incoato, aut re nondum possessa occidere invasorem bonorum temporalium: patet ex propos. 31. Item ex 32. & 33. ab *Inn. XI.* damnatis. In 31. propos. juxta *Carden.* dissert. 21. n. 76. virtualiter damnatur, quod

liceat

liceat occidere pro re parvi momenti. *Ratio* est; quia ejusmodi res aliis mediis recuperari possunt, vel saltem ad servandam vitam proximi, plerumque in peccato morituri, contemni debent ex charitate, imo talis occidendi licentia Rempublicam turbaret. Sic intelligendi sunt Ss. PP.

677. Probabilius ibi non damnatur, quod licet rem temporalem magni momenti, si aliter defendi, & recuperari nequeat, contra invasorem defendere defensione occissiva. *Ratio* est; quia temporalia per se sunt necessaria ad vitam conservandam, & charitas non exigit facere magnam jacturam temporalium pro vita proximi, nisi in gravi vel extrema necessitate; invasor autem non est in tali necessitate, sed magna malitia: ergo. *Confirm.* 1. ex eo, quod communis securitas id exigere videatur. *Confirm.* 2. Consuetudo orbis jure gentium introducta concedit, ut bella gerantur solorum temporalium causa cum cæde plurimorum hominum: ergo a pari. Ita docent plures, quam centum AA. a *Taberna* citati. Quæ vero res temporalis tanti momenti censenda sit, ut propter eam recuperandam vel conservandam licita sit occisio furis, facile determinari nequit: certum est, quod ea summa debeat esse multo major, quam quæ est materia gravis furti. *Cardenas* statuit pro divite 40., pro paupere aureos 3. 4. vel 5. *Sporer* t. 3. c. 2. n. 154. ea bona magni momenti esse statuit, sine quibus vita commode secundum vitæ ac status conditionem duci nequit. Denique juxta *Lugo* D. 10. n. 175. talem furem licite etiam Clericus vel Religiosus potest occidere; quia hi æque, ac Laici jus habent ad tuenda sua vel Monasterii bona. Huic resolutioni contrarius est *Pontas*, qui V. *occidere.* Cas. 9. post Decretum *Innoc. XI.* vocat Casuistas cœcos, qui defendunt, quod liceat occidere hominem ad servanda bona temporalia, quantumvis magna, eoquod vita hominis bonis temporalibus longe præstantior sit. Verum ex sententia *Pontasii* sequeretur, omnia bella esse injusta, quæ geruntur pro rebus temporalibus. Item sequeretur, Leges tum Civiles, tum Canonicas esse injustas, quæ permittunt, furem nocturnum impune interfici, ut L. 4. ff. ad L. Aquil., & c. *interfecisti*, 2. de homicid. voluntar. Stante hac controversia inter Auctores supradicta necessario tenenda sunt, quod nunquam liceat occidere furem propter furtum unius aurei, vel aliud gravius, quod tamen non post se trahit ingens detrimentum familiæ.

Item

Item ſi alio modo, v. g. clamore, vel forti perſecutione poſſint bona ſurrepta recuperari.

678. *Quæres IV.* An Beſſarion peccaverit occidendo aggreſſorem famæ. ℞. *Affirmative.* Patet ex propoſ. 17. & 18. ab *Alex. VII.* damn., item ex 30. ab *Innoc. XI.* dam. *Ratio* eſt; quia occiſio infamatoris non eſt aptum medium æque ad propulſandam infamiam, ſicut ad ſervandam vitam, vel bona temporalia furi fugienti eripienda: ergo fit abſque moderamine inculpatæ tutelæ. *Prob. ant.* Vel enim calumniam in judicio idonee potes probare? ſic abſque homicidio auctoritate Judicis honorem tueri debebis: vel non potes probare? ſic occidendo majorem incurris infamiam; quia a Judice tanquam homicida condemnaberis. Accedit, quod occiſio infamatoris dicta non convincat falſitatis: ergo eſt ineptum medium. Denique privatum jus occidendi calumniatorem vergeret in perniciem Reipublicæ; multi enim plus æquo honoris tenaces propugnatores quævis dicta paulo acerbiora pro maximis calumniis haberent, aliis idcirco vitam eriperent.

Casus IV.

Braulius, Decurio generoſus ut ſic, mira de ſe ſpargit facinora: Bonifacius hujus arrogantiæ impatiens utpote Decurio vere generoſus, facete quærit, an ſaltem poſſit numerare hoſtes a ſe occiſos. Mox Braulius ira exardeſcit, eumque ad duellum extra portam Carolinam provocat: *Bonifacius negat, ſe unquam tale ſcelus patraturum*: *conjurant aſtantes Officiales, ſe non amplius converſaturos, multo minus conſuetis officiis bellicis cum ipſo functuros, ut honorem ſuum defendat; imo propter tumultum inter Officiales proximo periculo privationis officii ſui exponitur.*

579. *Quæres I.* An Bonifacius licite potuerit acceptare duellum præciſe ob punctum honoris, ſive ad declinandam ignominiam, aut notam timiditatis. ℞. *Negative.* Vide propoſ. 2. ab *Alex. VII.* damnatam. *Ratio ulterior* eſt; quia acceptatio duelli nec eſt medium neceſſarium, nec idoneum defendendi honoris: 1. *Neceſſarium* non eſt; honor enim aliis modis defendi poteſt, ſcilicet apud competentem Judicem, vel ſi provocatus publice proteſtetur, ſe duellum non recuſare ex timiditate, aut ignavia, ſed ex debita reverentia erga leges, divinam

virum & humanam: paratum se esse cuicunque aggressori obviare, uti decet virum fortem. 2. *idoneum* non est; quia summa dementia est, & summa in Deum, Rempublicam, & seipsum injuria, vitam propriam, & animæ salutem æternam certo periculo exponere. Deinde vel duellans erit *victor*? & sic tanquam infamis transgressor LL. reus homicidii incidet in manus carnificis, aut hujus metu, relictis bonis, & officio aufugere cogetur, alibi misere victurus: vel erit *victus*? sic tanquam infamis præda diaboli sepelietur sepultura rabidi canis. Ergo duellum in tali casu manet intrinsece malum. Pariter illicitum est ad duellum provocare vel acceptare 1. ad ostentationem virium, armorum peritiæ. 2. Ad spectantium oblectationem. 3. Ad vindicandam injuriam, vel ex odio. 4. Ad manifestandam veritatem, vel ad objecti criminis purgationem.

680. *Quæres II.* An Bonifacius potuerit licite acceptare duellum ex eo, quod facta provocatio non tantum sit actualis aggressio honoris, sed officii ac dignitatis, quæ inter temporalia magni momenti reputantur. ℞. *Negative.* Vide in P. II. n. 1429. propositiones damnatas a BENEDICTO XIV.

§. III.

Principia generalia de Scandalo.

681. *Prænotanda*: Scandalum (quod alias vocatur peccatum occasionatum) aliud est activum, aliud passivum. *Activum est dictum vel factum* (subintellige etiam omissionem externam) *minus rectum præbent occasionem ruinæ*, scilicet spiritualis, sive peccati *S. Thom.* 2. 2. q. 43, a. 1. Dixi: *minus rectum*, hoc est, dictum vel factum, quod vel factum, quod vel in se est malum, vel saltem habet speciem mali. Merito scandalum activum vocatur occisio spiritualis; cum quodlibet grave peccatum sit mors animæ. *Passivum* est ipsa ruina, sive peccatum proximi; hoc si oriatur ex occasione ab alio data, vocatur *datum*, sive *pusillorum*, vel infirmorum, v. g. si quis turpem delectationem hauriat ex turpiloquio alterius. Si oriatur ex sola peccantis malitia ob alterius dictum vel factum irreprehensibile, dicitur *acceptum* & *Pharisaicum*, a Pharisæis, qui ex sanctissimis Christi actionibus sumebant occasionem peccati. *Activum* iterum aliud est directum,

aliud indirectum: *Directum* eſt, quando quis juſſu, ſuaſu, ſollicitatione, vel exemplo intendit aliquem inducere in peccatum, idque vel formaliter, dum intenditur ipſa ruina ſpiritualis, vel offenſa Dei, quod proprium eſt dæmonum, & hominum peſſimorum: aut materialiter, quando tantum intenditur ipſa actio peccaminoſa alterius, ut ſibi utilis vel delectabilis, v. g. furtum, fornicatio &c. *Indirectum* eſt, quando interpretative præbetur occaſio peccandi, v. g. dum quis exercet actionem, quam cognoſcit eſſe aptam, ut per eam proximus hic & nunc inducatur in peccatum, eam tamen non omittit, quamvis directe non intendat peccatum alterius, v. g. dum quis coram junioribus cantat impudica. *Babenſt.* t. 5. d. 1. a. 6. §. 1.

682. *Principium I. Scandalum activum* ex genere ſuo eſt peccatum mortale; veniale autem propter parvitatem materiæ, aut ex defectu advertentiæ, ſive deliberationis. Ita *Comm.* primum patet ex Matth. c. 18. *Væ homini illi, per quem ſcandalum venit.* Et *Ratio* eſt; quia inducere alium in peccatum, quod eſt malorum omnium maximum, directe opponitur Charitati. *Ratio ſecundi* eſt; quia peccatum veniale in ordine damnorum ſpiritualium eſt tantum quid leve: ergo etiam inductio in illud eſt tantum leviter peccaminoſa. *Nec refert*, quod peccatum veniale cauſet majus damnum, quam ſit omne damnum temporale; nam damnum, ut cenſeatur leve vel grave, debet conſiderari in proprio ordine ſine comparatione damnorum alterius ordinis. Accedit, quod damnum peccati venialis ſit facilius reparandum, quam damnum grave temporale. *Palao*, *Babenſt.* l. c.

683. Dixi: *directe ſcandalizans.* De ſcandalo enim activo indirecto, an ſit ſpeciale peccatum contra charitatem, non conveniunt AA. *S. Thom.* 2. 2. q. 45. a. 3. in ☉ ait: *Scandalum per accidens tale, quando eſt præter intentionem agentis, ut puta, cum aliquis facto ſuo, vel verbo inordinato non intendit alteri dare occaſionem ruinæ, ſed ſolum ſuæ ſatisfacere voluntati; & ſi ſcandalum etiam activum, non eſt ſpeciale peccatum.* Unde *Paludianus*, *Durandus*, & alii concludunt, ſcandalum activum indirectum non eſſe ſpeciale peccatum in confeſſione exprimendum, hoc ipſo, quod in tali caſu peccatum non intendatur, ſed tantum non impediatur. Contrariam *S. Anton. Navarri*, *Soti*, *Valentiæ*, *Suareſii* de Char. diſp. 10. Sect.

2.,

2., *Laymann*, *Sporer* & *Babenſt.* dicunt eſſe communiorem, & probabiliorem; quia ſicut is vere committit peccatum detractionis, qui temere aliquid dicit, ex quo fama proximi damnum patitur, quamvis hoc damnum non intendat directe, ſed ſufficit, quod non abſtineat a ſermone, ex quo illud ſecuturum prævidet: ita a pari. Ideoque pro praxi *Laym.* L. 2. t. 3. C. 13. n. 6. recte tradit ſequentes regulas: Prima: *In Confeſſione neceſſario exprimenda eſt ſpecies peccati mortalis, ad quod exemplo, ſuaſione, aut juſſu alterum induxeras: inſuper exprimendus eſt numerus perſonarum, quas ad tale peccatum traxiſti, vel probabiliter trahere potuiſti.* Secunda: *Non ſemper peccatum ſcandali committitur, ſi quis coram aliis peccet, ſed tunc ſolum, quando probabile periculum eſt, alterum quoque ad peccandum commovendi:* v. g. ſi videntes vel audientes tam prudentes, & in virtute conſtantes ſint, ut nemo eorum pravo exemplo moveatur: item ſi præſentes ejusdem farinæ ſocii per ſe jam ad peccandum parati & inſtructi ſint, ideoque exemplum unius ad peccatum alterius nihil conferat &c. ad ſcandalum activum non requiritur, ut paſſivum actualiter ſequatur, ſed ſufficit, poſitam eſſe actionem, ex qua paſſivum ſuapte natura poſſit oriri. Tertia: *Si quis exemplo ſuo alterum induxerit ad furandum, aliudve damnum injuſtum inferendum, non obligatur ad ejus compenſationem, ſecus, ſi juſſio aut ſuaſio efficax anteceſſerit:* quia exemplo ſuo movens ad peccatum non cooperatur alterius peccato, ſed tantum peccat contra charitatem: qui vero jubet, ſuadet, vel arma ſubminiſtrat ad damnum inferendum, peccat ſimul contra juſtitiam, & cooperatur alterius peccato. Scandalizans tamen bono exemplo ſaltem debet corrigere errorem. Ita *Sà.*

684. Ex his reſolvuntur ſequentes caſus: I. Operatio ſecundum ſe venialiter mala, ratione ſcandali, quod per illam præbetur, poteſt fieri graviter mala, v. g. ſi quis coram marito valde zelotypo uxori ſæpius in aurem dicat tantum jocoſa, unde gravis diſſenſio poſtmodum oritura prævidetur. *Babenſt.* l. c. n. 15. Sic etiam illicitum eſt Judici munera offerre (quamvis hoc de ſe quid indifferens ſit) eo fine, ut intuitu munerum ſit patronus injuſtæ cauſæ: quia hoc eſt ſollicitare, & per conſequens proxime operari ad peccatum.

685. II. *Brandanus*, qui induxit Berdem ad fornicandum, non tenetur explicare circumſtantiam hujus

scandali: quia Confessarius ex communiter contingentibus præsumit, virum induxisse. Berda vero si induxisset Brandanum, id deberet exponere in confessione, quia hoc non communiter contingit: ergo nequit innotescere Confessario, nisi explicetur. *Laymann*, *Fillius*. 28. c. 10. n. 231.

686. III. A peccato mortali excusari non possunt Histriones, & alii, qui verba turpia in comœdiis proferunt: item spectatores obscœnarum comœdiarum. 2. Qui obscœna carmina, libros, & cantilenas componunt, evulgant &c. 3. Qui faciunt statuas, aut pingunt imagines valde obscœnas, aut eas publice exponunt. Nec exemplum plurimorum fœdas imagines publice exponentium excusat: quia hoc non tollit periculum peccati; ergo nec scandali: imo alias excusaret ab observatione mandatorum quotidiana eorum transgressio. 4. Item qui tales fixe intuentur, scientes periculum consensus. 5. Præsertim vero Hospites, vel Præceptores, qui pravo exemplo parvulos sibi commissos a parentibus seducunt. Quid expedit scandalizanti unum de pusillis istis? Respondet Christus Matth. 18. v. 6. *Ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.*

687. IV. Ad intricatam quæstionem, an sit peccatum scandali, suadere minus peccatum illi, qui alioquin certo facturus est majus, respondent 1. *Valent.* & *Sà*, id non licere: quia minus peccatum nihilominus manet peccatum: ergo illud suadere est intrinsece malum. 2. *Laymann*, *Dicast.* & alii respondent sub distinctione, si minus malum contineatur in majori, nec majus aliter possit impediri, licitum esse suadere minus, eoquod sic non suadeatur peccatum minus, nec intendatur, sed tantum, ut plene determinatus ad majus malum omittat unam ejus partem. Econtra licitum non esse, suadere minus malum, quod in majori nullo modo continetur, v. g. si determinato ad homicidium suadeam ebrietatem; quia hoc esset determinare ad peccatum, ad quod alter non erat nullo modo determinatus. In priori autem casu non suadetur illud malum simpliciter, sed tantum eligitur ut medium ad impediendum majus. 3. *Sanchez* de Matrim. L. 7. d. 11. n. 15. cum gravibus AA. ait, licitum esse, suadere minus, quamvis sit diversum, eoquod etiam hoc modo non suadetur malum ut tale, sed tantum ut impeditivum majoris. In praxi tenemur omni modo impedire malum, ad quod alter determinatus est; vel si suasio juvet, absolute saltem est dissuadendum majus ma-

lum

lum absque suasione minoris mali, ad quod si alter se ipsum determinet, & ab eo pariter averti nequeat, sufficiet, illum fuisse impeditum a majori malo absque ulla suasione minoris mali.

688, *Principium* II. Ad dignoscendum, quænam facere, vel omittere debeamus ad impediendum scandalum passivum, supponitur 1. tanquam certum, quod in nullo unquam casu liceat exercere actionem intrinsece malam ob impediendum peccatum proximi; *nunquam enim facienda sunt mala, ut eveniant bona.* 2. Ex eadem ratione nunquam est licitum, intermittere actionem, ad impediendum peccatum proximi, si intermissio actionis sit intrinsece mala, ideoque nullum opus necessarium ad salutem debet omitti ob scandalum passivum. Manifestum enim est, quod nullus debeat peccare, ut alterius peccatum impediat, quia secundum ordinem charitatis plus debet homo suam salutem spiritualem diligere, quam alterius. Ita diserte *S. Thom.* l. c. a. 7. in C. 3. Opera bona, non præcepta, ob scandalum pharisaicum nunquam omittenda sunt, quia hoc oritur ex mera, & libera malitia; ob scandalum autem pusillorum subinde vel occultanda, vel differenda sunt, ubi periculum non imminet, donec reddita ratione hujusmodi scandalum cesset; quia charitas suadet, ut hoc modo subveniatur infirmitati, vel ignorantiæ proximi; ex quibus ejusmodi scandalum oritur. Hinc inter viros doctos & prudentes minus timendum est, ne ex actionibus bonis tale oriatur scandalum. Si propositis rationibus adhuc duret scandalum, incipit esse pharisaicum, quod est contemnendum. *S. Thom.* ibid. Sic ingressus Religionis ob scandalum Parentis debet differri, si consensus postea speretur. 4. Juxta *Vasq.* de Scand. q. 43. a. 8. dub. 1. *Becanum*, & alios, opus præceptum nec debet, nec potest omitti ob vitandum scandalum passivum pusillorum, ita ut Bernardus debeat audire Sacrum die festo, etsi prævideat, quod Brictius inimicus in templo ad ejus conspectum sit concepturus novum odium. *Palao & Tambur.* dicunt, quod Bernardus possit omittere ex charitate Sacrum, non tamen teneatur. Probabilior *Laymanni* l. c. n. 10. est, quod opus præceptum semel, aut iterum (non tamen sæpius) ob prævisum scandalum passivum debeat omitti: adde, *si circumstantiæ brevi mutandæ credantur*; quia concurrente duplici præcepto, scilicet naturali de impediendo scandalo, & positivo, v. g. de audienda Missa majus,

jus, & fortius est naturale. 5. Opera indifferentia, vel licita de se non tenemur omittere ob vitandum scandalum, *si adsit rationabilis causa*, v. g. necessitas, vel utilitas propriæ, aut alienæ salutis: item si peccatum proximi sine gravi incommodo impediri non possit; suppositis enim his conditionibus opus alias licitum nostro jure ponimus, nec determinamus alios ad peccandum, sed pure permittimus. Secus, si non urgeat rationabilis causa; tunc enim tenemur omittere tale opus, ex se quidem licitum, ex quo tamen scimus alium esse scandalizandum ex ignorantia vel infirmitate (pharisaicum enim contemni debet) nam quilibet ex Charitate tenetur impedire peccatum, si *commode & facile* possit. Ita *Comm.* Ideoque absque justa causa non licet petere mutuum ab usurario, nec ab infideli juramentum per falsos Deos, nec a sacerdote excommunicato, licet tolerato, administrationem sacramentorum, nec a concubinario &c. secus, si adsit justa causa necessitatis, vel utilitatis. *Laym. l. c. n.* 8.

689. *Princip. III. Nunquam licet cooperari alterius peccato formaliter* sive per actionem, quæ *proxime, & directe* influit in alterius peccatum; qui enim sic concurrit, vult ipsum peccatum; ergo fit reus peccati. Licet *tamen cooperari materialiter* per actionem, quæ *remote* tantum concurrit ad alterius peccatum, si nimirum tres sequentes adsint conditiones. 1. Si actio tua sit de se bona, vel saltem indifferens. 2. Si fiat ex rationabili causa, & ex bona intentione. 3. Si alterius peccatum impedire nequeas; vel saltem non tenearis ex justa causa. Ita *Busemb.* gravitas causæ certa regula definiri nequit, sed prudenti judicio determinanda est ex circumstantiis, ex his enim actio de se indifferens, & remote tantum concurrens ad peccatum sæpe fit proxime adjuvans, & illicita; ut patet ex propos. 51. ab *Innoc. XI.* damnata, de qua egimus n. 646.

Resolutio Casuum.

Catharina novit, quod ex sui aspectu Bruno in turpia desideria labatur; hinc timet die festo audire sacrum in proximo templo, in quo scit, Brunonem pariter sacrum audire; aliud vero templum remotius adire non vult; cum sit delicate educata.

690. *Q. I.* An Catharina teneatur intermittere sacrum, an vero remotius adire templum. R. Si aliud templum non notabiliter remotius sit, tenetur alibi audire sacrum,

ſacrum, neque delicata educatio eſt cauſa gravis, excuſans ab auditione ſacri ob vitandum ſcandalum: plerumque enim ejusmodi delicatulas non piget adire comœdias aut conventicula in locis remotioribus: cur pigeat adire templum aliquanto remotius? Si vero unicum tantum ſacrum in eodem loco legeretur, reſolvendum ut ſupra n. 638. ſcil. quando eſt ſpes, fore ut circumſtantiæ brevi mutentur, v. g. ſi Bruno brevi alio ſit diſceſſurus, ex Charitate ſemel aut iterum deberet omittere ſacrum: ſi vero nulla ſit ſpes: juxta probabilem deberet audire ſacrum, habet enim juſtam cauſam exeundi: nec ille egreſſus vel auditio miſſæ ex ſe ad peccatum inducit, ſed ex alterius malitia.

691. *Q. II.* An Catharina teneatur manere domi, ſi timeat plures indeterminate e communitate paſſuros ſcandalum ex ſui aſpectu. ℞. *Negative*; eſſet enim nimis difficile, & ſcrupulorum materiam præberet, ſi fœmina, quæ nullius ruinam intendit, proprio jure ex juſta cauſa egrediendi foras, vel proſpiciendi per feneſtram privari deberet, ne ex ejus aſpectu aliqui e populo ſcandalum patiantur. *Laym. l. c. n.* 10.

692. *Q.* III. An peccaret Catharina, ſi ex mera curioſitate proſpiceret per feneſtram, quando ſcit, quod prætereat Bruno. ℞. *Affirm.* Quia tum non adeſt rationabilis cauſa proſpiciendi, e quo proſpectu tamen ſcit oriturum ſcandalum; pariter juxta *Sporer de Scand. n.* 23. §. 2. deberet abſtinere ab inutili egreſſu aliquamdiu, non tamen longo tempore, quia hoc eſſet grave incommodum; quod ſi enim concupiſcentia alterius diu duret, non eſt amplius infirmitas, ſed obfirmata malitia, & ſcandalum phariſaicum.

Casus II.

Clara virgo valde obſcura frequenter ad alloquium admittit Capraſium, negative dubitans, an ab illo turpiter ametur. Eadem plurimum ſtudii impendit, cum in ornando corpore, tum in ſuaviter alloquendo, ut placeat, & honeſtos habeat procos; denique etiam adhibet ornatum ſatis ſcandaloſum, quo plures allicit, qui certant eam e templo ducere domum a quibus admittit compreſſiones manuum, nutus amatorios, quos & ipſa reddit.

693. *Q.* I. An Clara peccet admittendo Caprasium ad alloquium. ℞. Si alloquium cæteroquin sit honestum, nec aliunde colligatur inhonestus animus Caprasii, per se loquendo, non peccat. Nec obstat dubium illud negativum; quia in dubio quilibet debet præsumi bonus. Secus, si ex moribus adolescentis, vel ex verbis Venerem olentibus prudenter timeat in illo turpes affectus, motus vel actus. Ita *Jansen.* T. 1. Casu 20. n. 4.

694. *Q.* II. An Clara peccet vestitu, & suavi alloquio, quærens aliis placere. ℞. Si vestitus sit statui conveniens, & de se honestus, item si alloquium sit etiam suaviter honestum, non peccat saltem graviter, quia nihil mali intendit, nec medium alliciendi procos de se est malum.

695. *Q.* III. An Clara peccet graviter per ornatum scandalosum &c. ℞. 1. Si sit notabiliter scandalosus, & per se alliciens ad turpes aspectus, v. g. notabilis denudatio pectoris, peccat mortaliter, nec absolvi facile debet, nisi parata sit ad emendationem. Impudicarum ejusmodi fœminarum fronti inscribi deberet illud Prov. 7. v. 10.: *Ecce occurrit mulier ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas.* Regulam generalem tradit *S. Thom.* 2. 2. q. 169. a. 2. *in* ⊙: *Si mulieres hac intentione se ornent, ut alios provocent ad concupiscentiam, mortaliter peccant; si autem; ex quadam levitate vel vanitate propter jactantiam quandam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale.* Idem sentit ibidem de fuco & pigmentis. ℞. 2. Compressiones manuum &c. Clara a Caprasio non potest citra peccatum grave sine resistentia admittere si notus sit turpis affectus Caprasii, quia hæc sunt proxima incentiva luxuriæ. *La Croix* L. 2. n. 249.

696. Pro resolvendis aliis casibus *Observa* I. Juxta *Suarez* & *Sanch.* nemo tenetur in propriis bonis gravem jacturam facere vel pati, ne proximus ob actionem tuam de se bonam scandalizetur; quia tum adest justa causa permittendi scandalum. Secus, si leve damnum quis debeat pati ob impediendum grave peccatum. Vide *Sporer* de Scand. n. 23.

697. II. Non peccat, qui ex justa causa præbet materiam ex se licitam, qua alter ex malitia sua abutetur ad peccandum; id enim contingit præter intentionem offerentis materiam peccandi; causa autem præbendi talem materiam eo major requiritur, quo gravius est peccatum, ad

quod

quod præbetur occasio, item quo probabilius est, peccatum non secuturum, si occasio non daretur. *La Croix* l. c. n. 255.

698. III. Non peccat, qui vendit ornamenta puellæ, per quæ alios est sollicitatura ad peccatum, præsertim si illa venderentur ab alio; quia ista venditio est quid indifferens, & remote se habet ad peccatum, nec ideo, si non venderet, per hoc impediret peccatum, alius enim venderet. *Sanch.*, *Nav.*, *Azor* contra *Palao*.

699. IV. Qui non aufert occasionem peccati eo fine, ut deprehensus corrigatur & resipiscat, non peccat; quia hoc non est inducere ad peccandum, sed permittere unum peccatum tanquam medium ad cavenda plura. Ideoque non peccat pater, qui filio furtis addicto relinquit pecuniam alicubi incustoditam, ut illum ex insidiis deprehensum corrigat. Sic custodes gabellarum, vinearum, hortorum &c. licite se abscondunt, ut viatores defraudantes gabellas, auferentes uvas aut fructus, deprehendantur: alii vero absterreantur, dum timere debent, ne & ipsi a latitantibus deprehendantur. Nec alius restat modus pro bono communi; alias pro singulis vineis & hortis deberent custodes constitui, aut pater deberet continuo adhærere lateri furtivi filii. Non tamen licitum est, ideo se abscondere, ut quis deprehensus puniatur, & mulctetur; quia hoc esset intendere pœnam & damnum proximi, & simul peccatum, ex quo oritur pœna. *Babenst.* l. c. R. 26. cum *Bonac.* & *Tamb.* Non æque conveniunt AA., an liceat ultro offerre occasionem peccati, v. g. in mensa ponere pecuniam, aperire cistam eo fine, ut fure deprehenso, graviora mala impediantur. Negat id licere *Sa* V. *Peccatum*, n. 7. *Sanch.* Affirmat econtra *Laym.* 2. t. 3. c. 13. n. 5., id licitum esse; videtur addendum: si aliud correctionis medium non suppetat.

§. IV.

Principia generalia de odio proximi, imprecationibus &c.

700. *Prænotandum I.* Lubet ad præceptum quintum revocare ea, quæ ab aliis tractantur de charitate proximi in genere, eoquod pleraque, quæ a lege charitatis proximi prohibentur, v. g. odium, imprecationes, vel maledicta recte vocari possint homicidia cordis, vel oris.

In genere hic tanquam certum supponimus, quod præceptum charitatis proximi expressum Matth. c. 22. *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum*, prout est *affirmativum*, nos obliget ad diligendum proximum tum actu interno, ut patet ex propos. 10. & 11. ab *Innoc. XI.* damnatis, tum actu externo bene faciendo, quod fit per opera misericordiæ corporalia & spiritualia. Christus enim ait Joan. 13. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Atqui Christus actibus tum in-tum externis nos dilexit: ergo. Utrumque exprimit S. Joannes in epist. 1. c. 3. *Diligamus opere & veritate.* Debet autem saltem sæpius in vita elici actus dilectionis proximi ex motivo supernaturali, v. g. quia Christus id præcipit, quia Christus pro proximo mortuus est, quia est imago Dei &c. *Viva* in dictam propos. Prout vero est *negativum*, nos obligat ad non odio habendum proximum. Per proximum intelligitur omnis creatura rationalis, quæ capax est beatitudinis; hinc excluduntur soli dæmones & damnati. Modus diligendi proximum continetur in his duobus principiis: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Item: *Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis.*

701. *Prænot. II.* Odium in genere est actus, quo alicui malum volumus. Dividitur in *odium inimicitiæ*, quo aversamur aliquem, ipsique malum volumus præcise, quia ipsi malum est. Et in *odium abominationis*, quo aversamur aliquem non secundum se, sed secundum malum aliquod, quod in ipso est nobis, aliisque contrarium vel nocivum. Illud *Azor* recte vocat *odium personæ*, hoc vero *odium rei.*

702. *Principium. I.* Odium inimicitiæ sive personæ contra proximum est peccatum mortale ex genere suo, sive foveatur in corde, sive prodeat in verba aut opera. *Prob.* 1. ex Script. *Qui odit fratrem suum, homicida est.* 1. Joan. 3. Item 1. Joan. 2. *Qui dicit, se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est. Prob.* 2. *Ratione:* Quod immediate repugnat charitatis præcepto, quod simile est præcepto primo de dilectione Dei, grave peccatum est; atqui odium inimicitiæ immediate repugnat huic præcepto: ergo. Dixi, *est mortale ex genere suo*; quia potest esse veniale ex imperfectione actus, & ex levitate materiæ, v.g. dum quis alteri imprecatur leve tantum malum, vel grave non satis deliberate vel advertenter. *Bonac. Palao* cum comm. Ideoque tanquam

regula

regula generalis statuitur, quod *deliberate velle, gaudere, desiderare, imprecari proximo grave malum, v. g. mortem, pestilentiam, infernum &c., sive ex vindicta, sive ex aversione aut displicentia erga ejus personam*, semper sit mortale.

703. Odium abominationis sive qualitatis potest esse bonum vel malum, prout qualitas, quæ in proximo odio habetur, bona vel mala est: v. g. si odio habeas in proximo vitæ sanctitatem, temperantiam, justitiam &c. odium malum est, & fraternæ charitatis invidentia. Vide dicta n. 326. & 337. Si odisti in proximo superbiam, luxuriam &c. odium bonum est: hoc modo ipse Deus odio habet peccatores, juxta illud Psal. 5. *Odisti omnes, qui operantur iniquitatem.* Item ad Rom. 1. *Detractores Deo odibiles.* Ita David ait Psal. 138. *Nonne, qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos.* Cavendum hic est, ne istud odium rei ad personam paulatim se extendat; facile enim solet degenerare in odium inimicitiæ. *Valent.* t. 3. d. 3. q. 11. p. 1.

704. *Princ. II.* Non licet odisse inimicos odio inimicitiæ, sed hoc solum in eis possumus odio habere, quod sint nobis contrarii, ut ait *S. Th.* 2. 2. q. 25. a. 8. ad 2. Non autem nobis contrarii sunt, quatenus homines, & beatitudinis capaces, sed eatenus sunt proximi nostri; Ergo. *Confirm.* ex verbis Christi Matth. 5. *Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros benefacite his, qui oderunt vos.* Modus, quo tenemur diligere inimicos, est juxta *S. Th.* l. c. a. 9. in ⊙ 1. ut affectum vindictæ deponamus, & ex animo iis ignoscamus, juxta illud Matth. 6. v. 15. *Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* 2. Tenemur inimicis nostris exhibere *communia* dilectionis signa, qualia Christianus Christiano, civis concivi ordinarie exhibere solet, ad *specialia* quidem non tenemur, debemus tamen esse animo parati ad ea exhibenda in casu necessitatis. Hinc *regulariter* loquendo, peccat graviter, qui excludit inimicum ab oratione, e communi eleemosyna, expositarum mercium venditione, resalutatione, responsione &c. *Ratio primæ partis* est; quia illa, quæ communiter omnibus debentur, negare inimico, manifeste indicat vindictam privatis personis illicitam, juxta illud Levit. 19.: *Non quæres ultionem, neque eris memor injuriæ civium tuorum.* *Ratio secundæ partis* est; quia

hoc ipso, quod ejusmodi signa sint specialia, non teneris ea exhibere omnibus; ergo nec inimico, cum is non sit melioris conditionis, quam alii. Est tamen de consilio, specialia inimicis exhibere, nisi aliunde accedat obligatio: v. g. si grave scandalum ex omissione oriretur; item si id requireret spes salutis inimici, aut necessitas temporalis vel spiritualis, aut culpæ deprecatio ab inimico facta, in his enim casibus neglectus specialium signorum esset externa declaratio odii. Dixi *regulariter* &c. quia si levitas materiæ, aut justa causa excuset, e. g. si pater filio, Superior Subdito communia signa dilectionis subtrahat pro correctione, non peccaret graviter. Vide *Laym.* L. 2, t. 3. c. 4.

705. *Princ. III.* Tenemur succurrere proximo in necessitate corporali constituto, ut patet ex Script. *Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare* &c. Matth. 25. Item: *Divitibus hujus sæculi præcipe facile tribuere.* Et Prov. 21. v. 13.: *Qui obdurat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.* Lege etiam Ezech. c. 16. v. 49. Obligatio autem faciendæ eleemosynæ corporalis ex duplici capite oritur: *primo* ex *parte accipientis*, si in necessitate sit constitutus, quæ triplex esse solet: una *extrema*, cui nisi succurratur, homo vita periclitabitur, vel saltem periculo mali morti æqualis exponetur. Altera *gravis*, cui nisi succurratur, proximus vitam ægre ac difficulter sustentabit, vel statu ac dignitate sua privabitur. Tertia *ordinaria* sive *communis*, quam comitatur aliquod incommodum in necessariis ad vitam & statum, ita tamen, ut vita non reddatur nimis misera vel molesta, qualem patiuntur ii, qui ostiatim mendicant. *Secundo* ex *parte dantis*, si habeat bona *superflua* sive *naturæ*, h. e. non necessaria ad vitam suam & suorum sustentandam; sive *personæ superflua*, h. e. non necessaria ad statum ac dignitatem tuendam. Hisce præcognitis de modo succurrendi traduntur sequentes regulæ.

706. *Prima. De necessariis naturæ nemo tenetur largiri eleemosynam. S. Th.* 2. 2. *q.* 32. *a.* 6. in ☉; quia ordinata charitas exigit, ut quis suam, suorumque vitam anteponat vitæ alterius: ibidem excipit *S. Th.*, nisi persona patiens extremam necessitatem sit talis, ut ab ejus vita salus Ecclesiæ vel *Reipublicæ* sustentetur; bonum enim commune præferendum est bono proprio. *Cardenas* in Crisi Theol. Disp. 20. c. 1. n. 12. addit tanquam

certum,

certum, etiam ex necessariis naturæ succurrendum esse extremo indigenti sub gravi peccato, quando id fieri potest cum modico detrimento.

707. *Secunda reg.* De necessariis personæ, sive statui conservando facienda est eleemosyna homini *extremam* naturæ necessitatem patienti. *Azor* t. 2. L. 12. c. 7. q. 5. *Laym.* l. c. *Carden. Bannes* oppositam vocant *inhumanam* opinionem. *Ratio* est; quia ordo charitatis, *per se loquendo*, exigit, ut vitam proximi propriæ dignitati præferamus. Dixi, *per se*: nemo enim tenetur pro servanda pauperis vita statu suo excidere, si id majus damnum videatur, quam mors pauperis. Huc pertinet illud S. Ambrosii: *Pasce fame morientem, si non paveris, occidisti.*

708. *Tertia reg.* Proximo in *gravi* necessitate constituto succurrendum est ex bonis ad statum necessariis, si modicum tantum eorum detrimentum inde sequatur; quia id jubet lex charitatis, ut liberatio proximi ex gravi miseria præferatur levi, ac facile reparabili damno propriorum bonorum. Secus, si quis propterea notabile damnum deberet subire; hoc enim æquiparatur gravi necessitati alienæ. *Babenst.* l. c. n. 12. cum *Laym.* & communi contra *Gabr.* & *Rosel.*

709. 4. Pauperi gravi necessitate laboranti quilibet tenetur sub peccato mortali subvenire ex bonis naturæ & statui superfluis. *Carden.* cum *Suar.* D. 7. de Char. sect. 3. n. 6. *Prob.* 1. Joan. 3. v. 17. *Qui habuerit substantiam mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* qui texus sine fundamento tantum ad extremam nenecessitatem revocatur. Huc revoca textus *n.* 705. cit. *Probat.* 1. ex *S. Amb.* L. 1. de offic. c. 31., ubi ait: *Grandis culpa est, si, sciente te, fidelis egeat: si scias eum fame laborare: ærumnam pati* (NB. non ait, extremam necessitatem pati) *præsertim si mendicare erubescat. Prob.* 1. Qui ita non succurrit proximo, uon diligit opere & veritate, sed lingua tantum contra illud 1. Joan. 3. *Filioli, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Confirm.* Extrema necessitas datur rarissime, ergo præceptum eleemosynæ restringere ad illam, est obligationem ejus efficere rarissimam, contra Scripturam, quæ multos damnat ob ejus transgressionem. Juxta *S. Th.* l. c. a. 5. ad 3. tum actu obligat istud præceptum 1. *quando apparet evidens & urgens necessitas,*

h. e.

h. e. si gravem alicujus pauperis necessitatem perspectam habeas. 2. *Quando non apparet in promtu, qui ei subveniat*, h. e. si nemo alius adsit, qui gravi miseriæ proximi subvenire possit ac velit, ut ait *Laym.* l. c.

710. Quinta denique *reg.* Etiam in communi necessitate constitutis est gravis obligatio dandi eleemosynam ex bonis naturæ, & statui superfluis, non tamen dandi determinate huic vel illi pauperi. Ita *Babenst.* l. c. n. 19. cum comm. *Prima pars* eruitur ex illo Luc. 11. v. 41. *Verumtamen quod superest, date eleemosynam.* *Ratio* autem est; quia gravis deordinatio est, divitiis & bonis temporalibus ita esse addictum, ut quis nolit succurrere indigentiæ proximi, licet facile, & absque ullo damno possit. Huc pertinet propos. 12. ab *Innoc. XI.* damnata. Non tamen est obligatio succurrendi illis pauperibus, qui suo se labore sustentare possunt, sed malunt otiose mendicare, quam laborare; quia tales non sunt in vere necessitate, sed mera pigritia.

Alteram partem tradit S. Th. quodlib. 8. a. 12. *Quamvis* (dives) *teneatur dare superfluum pauperibus, non tamen tenetur omnibus dare, nec huic dare, sed tenetur distribuere, secundum quod sibi visum fuerit opportunum.*

Adverte: nomine eleemosynæ late comprehenduntur alia opera misericordiæ corporalia & spiritualia, quæ Theologi complectuntur sequentibus versibus memoriæ causa:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.
Consule, carpe, doce, solare, remitte, fer, ora.

Inter spiritualia primario refertur, *carpe*, h. e. fraterna correctio, sive *correptio*, estque monitio, qua quis ex charitate & misericordia proximum a peccato, vel ejus periculo avertere conatur. De quo sit.

711. Princip. IV. *Tenemur ex præcepto tum naturali, tum positivo divino & humano corripere proximum.* Est autem *correptio* nihil aliud, quam admonitio, qua quis conatur alium avertore a peccato, vel ejus manifesto periculo. Ita Commun. TT. Dixi 1. *tum naturali*: constat enim ex lumine rationis, ut, quemadmodum quilibet optat averti a se malum, quod facile potest averti, ita & hoc ipsum alteri præstet. Dixi 2. *positivo divino*, ut constat ex Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum.* Dixi 3. *& humano*, ut patet ex Jure Can. c. *Providendum.* c. *Consentire*, dist. 83. c. *Facienti,*

cienti, dist. 86. *Confirm.* Tenemur proximo subvenire per eleemosynam in necessitate corporali; ergo multo magis ad idem tenemur per correptionem in necessitate spirituali, ita quidem, ut hæc obligatio in re gravi etiam sub gravi peccato nobis incumbat. Ad hoc autem, ut actu obliget hoc præceptum affirmativum (ideoque non obligans pro omni tempore) requiruntur sequentes conditiones: 1. Si Peccatum proximi, aut ejus periculum tibi moraliter certum sit; adeoque, stante solo dubio peccati, nondum exurgit obligatio correptionis, nec privata persona tenetur inquirere in certitudinem, sed solus Superior, Pater, Dominus respectu suorum. *Prob.* ex verbis supra cit. Si peccaverit *in te* frater, hoc est, *sciente te*, vel *coram te*. *Confirm.* Stante solo dubio facile posset contingere, ut quis proximo objiceret peccatum ab eo non commissum, ex qua correctione plus mali, quam boni timendum esset. 2. Si probabile sit, eum nondum emendasse illud, aut, nisi moneatur, non emendaturum. 3. Si adsit spes probabilis, correptionem esse profuturam, & proximum per illam emendandum; nam si ex correptione proximum nonnisi irritandum, & tanto audacius peccaturum prævideas, cessat finis correptionis, scilicet emendatio. *Suarez* excipit casum, quo peccator in articulo mortis de salute æterna, omissa correptione, periclitaretur, huic adhibenda est correptio, etiamsi æqualiter dubitetur, sitne pro- vel obfutura, quia instans malum alias esset irreparabile. 4. Si non adsit alius, qui æque, vel magis idoneus sit ad corripiendum, aut qui credatur correpturus. *Bonac.* D. 1. q. 4. p. 7. n. 6. Si sit bona occasio, locus & tempus opportunum, & fieri queat sine gravi suo incommodo. Hinc sæpe laudabiliter correptio differtur in aliud tempus, quo omnibus consideratis proximo utilior futura esse creditur. *Filliuc.* t. 28. c. 6. num. 138. Si qua ex his conditionibus desit, *regulariter* privatus non tenetur monere delinquentem. Hinc frequentius tenentur Superiores, Parochi, Parentes, Heri monere subditos, quam privati homines, quia raro concurrunt dictæ conditiones. Privatus tamen sæpius obligatur, deferre delictum ad Superiorem. Denique correptio non debet necessario verbis, sed & signis, aut quocunque modo fieri potest, quo moneri quis solet Regulariter etiam non debet fieri verbis asperis ac duris; sic enim ordinarie non emendantur, nisi durissimæ cervicis homines. Nec debet fieri publice, & coram aliis, nisi pec-

peccatum sit publicum, modum præscribit Christus Matth. c. 18. scilicet 1. fiat correptio *inter te, & ipsum solum*, qui peccavit, vel in periculo existit. 2. Si hoc non sufficiat, *coram testibus*. 3. Si nec hoc sufficiat, res deferatur ad Superiorem. Licet tamen non raro rem immediate deferre ad Superiorem.

Casus I. *De Odio Proximi.*

Crispinus nec sibi nec aliis bonus se accusat 1. Quotidie mihi & aliis mortem optavi, imo & parentibus. 2. Sæpe imprecatus sum prolibus, & aliis hominibus, ut eos auferat diabolus, fulmen percutiat &c. 3. Sæpe vicini felici sorte, sanitate ac vita tristatus fui; dumque nuper subitanea morte extinctus est, in sinu gaudebam. 4. Jam diu vixi in odio contra novercam pessimam mulierem. 5. Aliquoties fui susurro. 6. Rixas habui.

712. *Q. I.* Quid dicendum ad primum. ℞. Optando sibi mortem ex prava intentione, & deliberate, peccavit graviter. Secus, si ex perturbato animo ob indeliberatos iræ motus, aut si ex bono fine, v. g, ne diutius in præsenti periculo peccati, & salutis amittendæ vivere debeat. *Palao* etiam excusat eos a gravi peccato, qui sibi ipsis ob gravissima mala optant mortem, v. g. ut liberentur a gravissimis doloribus vel adversitatibus; secus, si ob levia tantum mala. Vide *Burg.* cent. 1. cas. 4. Aliis optando mortem deliberate, absolute, & serio, etiam peccavit graviter, quia mors censetur unum ex gravissimis malis; adeoque graviter læditur charitas. Tum vero non peccasset graviter singulis actibus, quando maledixisset ex subito potius impetu, quam serio animo. Idem tenendum est de aliis imprecationibus num. 2. in casu expressis, quæ si fiant deliberate, & serio animo, ut eveniant mala, graviter sunt peccaminosæ; levia vero peccata sunt (ex supposito, quod absit scandalum, quod tamen raro solet abesse) si ex subita ira oriantur solum ad incutiendum terrorem filiis aut domesticis. Dixi, *singulis actibus:* quia sub gravi obligatione tenentur ejusmodi imprecantes & maledicentes consuetudinem deponere tum propter scandalum, tum propter vitium ex genere suo mortale. Ita *Comm.* Ideoque consuetudinarii facile non debent absolvi, si plane nullam se emendandi diligentiam videantur impendere; tenenda hic est regula *S. Thomæ* 2. 2. q. 76. a. 3. *Contingit tamen, verbum maledictionis*

nis prolatum, esse peccatum veniale, vel propter parvitatem mali, quod quis alteri maledicendo imprecatur: vel etiam propter affectum ejus, qui profert maledictionis verba dum ex levi motu, vel ex ludo, aut ex subreptione aliqua talia verba profert: quia peccata verborum maxime ex affectu pensantur.

713. Porro *Adverte* 1. Creaturis irrationalibus, v. g. ligno, lapidi, cani, bovi, pluviæ &c. imprecari, regulariter quidem est tantum veniale, si affectus pravus præcise tendat in tales res secundum se spectatas; quia sic nec sunt objectum charitatis, ergo nec odii. Si vero affectus potius tendat in personam, ad quam illæ res pertinent, peccatum grave vel leve erit pro qualitate mali, quod non tam rei, quam personæ optatur. *Stoz.* L. 1. p. 3. n. 227. cum *Bonac.* Si vero indignatio tendat in ipsum Deum, v. g. dum quis maledicit vento, pluviæ, locustis hoc anno ubique irruentibus &c. tanquam Deus iis ceu injustis mediis ad nos puniendos utatur, tunc ad blasphemiam spectat.

2. *Secluso Scandalo* non peccat graviter, qui in æstu iræ dicit: *Boz Dunner*, *Hagel*, *Teufel*, *schwere Noth &c.*; quia hæc mala tantum pronunciando, ea nemini imprecatur: secus, si illa intenderet imprecari.

714. *Q. II.* Unde possit quis colligere, quod animo non serio fuerit imprecatus. ℞. Si statim imprecans horreat, & pœnitudine tangatur. Juxta alios: si quis interrogatus, an gratum ei fuisset, si malum re ipsa evenisset? respondere cum veritate possit, gratum sibi non fuisse. Raro tamen a peccato excusari potest, qui solet vel se, vel alium dæmoni devovere, quamvis non ex animo, ut eveniat, ob fœditatem & perversitatem hujus imprecationis.

715. *Q. III.* An Crispinus graviter peccaverit, imprecando parentibus mortem, & gaudendo de morte proximi. ℞. *Affirm.* Et quidem *quoad primum* peccato specialiter exprimendo in confessione, quia contra pietatem, ut dictum in præcep. 4. Vide propos. 14. & 15. ab *Innoc. XI.* damn. Pariter *quoad secundum* peccavit graviter. Vid. propos. 13. ab Eod. damn. *Ratio* est; quia ordo charitatis postulat, ut vita proximi præferatur emolumento temporali proprio: ergo ordo charitatis maxime pervertitur, si quis mortem proximi appetat, aut de ea gaudeat propter emolumentum temporale proprium. *Confirm.* Præcepto charitatis tenemur proximum, & vel

maxime parentes, ſicut nos ipſos diligere; atqui nemo absque mortali vellet ſibi eripi vitam ob emolumentum temporale: ergo nec poteſt quis velle proximo mortem, aut de ea gaudere ob bonum temporale. *S. Th.* 2. 2. q. 76. a. 1. dicens: *Si quis optet malum alterius ſub ratione boni, ſic eſt licitum*, tantum videtur concedere, quod licite poſſit deſiderari inefficaciter mors alterius ob magnum bonum ſpirituale illius, vel alterius, vel propter ingens bonum communitatis, aut Eccleſiæ. Vide *P. Card.* in dictas propoſitiones. Itaque gaudium de malo proximi grave vel leve peccatum cenſetur, prout malum, ſive objectum gaudii grave, vel leve eſt.

716. *Q. IV.* Quid judicandum ſit de odio Criſpini erga Novercam. ℞. Si fuerit grave in perſonam, peccavit graviter contra charitatem; ſi cum deſiderio nocendi, ſimul contra juſtitiam: ſecus ſi fuerit tantum levis averſio animi. Odium enim, cum ſit actus voluntatis, quo alteri volumus malum ſub ratione mali, vel triſtamur de bono alterius, quia bonum illius eſt, debemus metiri ex gravitate vel levitate mali, itaque tum pœnitens ſe accuſat de odio proximi; inquirendum, an malum voluerit proximo? .... Si reſpondeat, quod non cogitarit de malo: ſignum eſt, quod fuerit potius averſio animi, unde tamen facile oritur inimicitia, ſcandalum &c.

717. *Q. V.* Quomodo Criſpinus peccaverit ſuſurrando? Ante ℞. notandum, quod *ſuſurratio ſit manifeſtatio defectus alieni nata ad diſſolvendam amicitiam & ſeminandam diſcordiam* h. e. averſionem animorum & diſplicentiam inter amicos: differt a detractione, & contumelia; illa enim lædit famam, hæc honorem; ſuſurratio vero tendit ad diſſolvendam amicitiam; ſæpe concurrunt in eodem actu, ideoque attendendum eſt ad diverſas ſpecies tum concurrentes. *Suſurratio ex genere ſuo eſt peccatum mortale.* Hinc ℞. Criſpinus per ſe loquendo ſuſurrando peccavit graviter; venialiter vero, quando levia tantum protulit, nec de ſe ſufficientia ad amicitiam diſſolvendam; item ſi non ſerio ſed per modum joci, quem alii potuerunt ex circumſtantiis colligere, vel ex defectu advertentiæ. *Reginald.* L. 24. n. 121. Suſurratio tunc vacat omni culpa, ſi quis manifeſtat verum defectum ad diſſolvendam pernicioſam amicitiam, v. g. ſi quis concubinario dicat, concubinam ſuam eſſe publicam meretricem, deformem vetulam &c. modo non intercedat mendacium aut revelatio peccati occulti. *Stoz.* l. c. n. 137.

718. *Q. VI.* Quomodo Crispinus peccaverit rixando cum proximo. *Prænotandum*, quod rixa frequenter in confessione confundi soleat cum contentione; hæc enim in verbis consistit, illa in factis proximum lædentibus, ideoque definitur *altercatio factis exercita, quibus unus alterum lædit* v. g. cædendo pugnis, prosternendo in terram &c. unde etiam dicitur quoddam bellum propria authoritate susceptum. *Ex genere suo est peccatum grave* saltem ex parte invadentis; ex parte vero invasi vel nullum est peccatum, si fit ad justam sui defensionem, nec excedat modum inculpatæ tutelæ, secus, si excedat notabiliter. Ex his patet resolutio ad casum: si Crispinus alterum invaserit, & factis graviter læserit, peccavit graviter, secus si ex motu non satis deliberato unum alterumve colaphum inflixerit, quæ læsio inter plebejos non censetur esse gravis; eo gravior vero reputatur, quo honoratior est persona, quæ læditur. *Filliuc.* t. 28. c. 9. n. 201. *Coninck* & alii. Unde gravius peccatur, si talis percussio fiat inter honoratiores personas.

Casus II.

Cum Burgensis quidam odium in aliquos usque ad mortem vovisset; post obitum ipsius, dum in templo preces pro eo persolvebantur, Christi Crucifixi effigies manus suas retrahens, auribusque inserens diserte dixit: Non pepercit: nec parcam. Ita Spec. Exempl. V. dimittere. Exempl. 4.

719. *Q. I.* Quænam potissimum observanda sint a Confessario circa dilectionem inimicorum. ℞. I. Pœnitens, qui constans & grave odium habet contra inimicum, non potest absolvi, præsertim si illud signis externis sæpe manifestetur; quia constanter manet in statu gravis peccati, quamdiu odium suum non conatur deponere: Ita *Comm.* Quando pœnitens monitus, ut ignoscat inimico, respondet, se quidem velle, at non posse oblivisci injuriæ, plerumque vult significare, illatam sibi injuriam nimis tenaciter inhærere memoriæ, atque ad vindictam vehementer sollicitare, quamvis studeat iram & cupiditatem vindictæ reprimere; talis potest absolvi, quia tum non adest malitia voluntatis, sed vehementia naturæ. Si vero intelligat, uti non raro fit, se nunc quidem ignoscere, sed suo tempore injuriam adhuc vindicaturum, non potest absolvi; quia sic vere non ignoscit. 3. Si demum pœnitens dicat,

quod juridice reparationem injuriæ petere cogitet, id quidem concedi poteſt, at moneri debet, in ejusmodi lite deponendum eſſe odium & vindictæ cupiditatem, & nihil quærendum, niſi quod juſtum eſt.

720. *Q. II.* Quid notandum circa offendentem, & offenſum. ℞. I. Quando duo ſe mutuo offenderunt, & offenſæ ſunt æquales, ille debet prius veniam petere, qui prior offendit: ſi vel offenſæ vel offendentes ſint inæquales, tenetur ille, qui offendit gravius, aut qui inferior eſt altero. 2. Non peccat offenſus per hoc graviter, quod non ſtatim ignoſcat, quia hoc ſubinde nimis violentum, & ſupra humanam fragilitatem eſt; longa tamen mora trahenda non eſt, ut monet Apoſt. *ad Ephes.* 4. *v.* 26. *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.* 3. Qui offendit alium, a quo viciſſim non fuit offenſus, tenetur ab eo veniam petere, ſi offenſa ſit gravis, nec aliud ſuppetat reconciliationis remedium; item ſi Judex id injungat, & præſertim, ſi offenſus reſpectu offendentis ſit ſuperior. 4. Qui veniam petenti non vult ignoſcere, peccat graviter tum contra Præceptum divinum *Matth.* 18. *v.* 35. tum quia alterum graviter ſcandalizat, præbendo ei anſam perſeverandi in odio, & ſimul vehementer eum contriſtat. 5. Signa ſpecialia amicitiæ ſunt, ultro aliquem alloqui, ſalutare, amice converſari, ægrotum inviſere, mœſtum ſolari, hoſpitio excipere &c. Hæc communiter non tenemur omnibus exhibere: ergo nec proximo, a quo ſumus offenſi. Si quis tamen inimicum antea ſemper ſalutare ſolitus ſit, & jam non ſalutet, aliis id advertentibus; ſi ſalutet alios cum ipſo obvios, & ipſum non ſalutet: ſi torvis eum oculis aſpiciat: ſi verbis aſperis alloquatur: ſi in ipſius contemtum, dum forte obviam venit, pileum faſtuoſe capiti imprimit, manifeſta dat ſigna odii, imo ſi inde inimicus graviter exacerbandus prævideatur, peccatur graviter. De reſalutatione ſupra in princip. 2. locuti ſumus. *Stoz* l. c. n. 479. cum *Suar. Laym.* & aliis.

721. *Q. III.* Quæ media quis debeat adhibere ad extinguendum odium proximi. ℞. Efficaciſſimum eſt *Exemplum Chriſti. Pater dimitte illis Luc.* 23. *v.* 24. 2. Conſideret vindictam ſpirans, quod nullum opus, nulla oratio durante odio Deo grata & meritoria ſit: *Si ergo offers munus tuum ad altare .... vade prius reconciliari fratri tuo Matth.* 5. *v.* 24. 3. Sicut tu cum proximo, ita tecum Deus juſtiſſimus judex aget in judicio; nam *in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Matth.* 7. *v.* 2.

Et

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos... Matth. 6. vide remedia contra iram n. 339. & sæpius memento dicti S. Basilii: *Sicut is, qui charitatem habet, Deum habet: sic qui odium habet, diabolum nutrit.*

722. *Q. IV.* Quis ordo sit servandus in charitate proximi. ℞. 1. Secundum ordinatam charitatem quilibet post Deum (qui primo omnium & super omnia debet diligi) tenetur diligere 1. Se ipsum secundum bona spiritualia. 2. Proximum secundum eadem bona spiritualia. 3. Se ipsum quoad bona corporalia. 4. Proximum quoad eadem. 5. Denique se ipsum, & deinde proximum quoad bona externa. Hinc nullius boni consequendi gratia licèt peccare etiam venialiter, quia talis vellet sibi malum animæ. Item tenetur quilibet proximo in *extrema necessitate spirituali* constituto succurrere etiam cum certo periculo propriæ vitæ corporalis, dummodo adsit æque certa spes illum juvandi, neque gravius inde malum immineat. Sic tenetur Sacerdos cum vitæ periculo absolvere moriturum, si alius non adsit, qui id faciat. Dixi in *extrema necessitate*, v. g. qua certo credatur moriturus in peccato mortali. In *gravi necessitate* obligatur ille, qui in officio proximi salutem curat, ut Parochus. *Confirm.* ex S. Th. 2. 2. q. 26. a. 5. ad 3. ubi ita resolvit: *& ideo non est de necessitate charitatis, quod homo proprium corpus exponat pro salute proximi, nisi in casu, quo tenetur ejus saluti providere, sed quod aliquis sponte se ad hoc offerat, pertinet ad perfectionem charitatis.* Vid. *Reginald.* L. 4. c 25. Sect. 7.

De ordine quoad proximos inter se ait S. Th. l. c. a. 6. ad 1. *ex parte ejus boni, quod amico optamus, & quantum ad hoc, omnes homines æque diligimus ex charitate; quia omnibus optamus bonum idem in genere, scilicet beatitudinem æternam.* Ibid. in ☉ ait, quod non tantum secundum effectum exteriorem, sed etiam secundum affectum debeamus magis diligere unum proximorum, quam alium, secundum quod contingit, unum nobis, vel Deo esse propinquiorem. Ideo 1. magis diligendus, qui melior est, scil. ea charitate, quam comitatur gaudium circa bona possessa: sic plus diligendus est vir sanctus, quam parens improbus, quia ille magis conjunctus est cum præcipuo objecto charitatis, quod est Deus: Item illa charitate, quæ conjuncta est cum exhibendo honore, cultu & reverentia magis diligendi sunt parentes, quam filii vel uxor, magis benefactores, quam illi, quibus benefecimus Illa autem charitate, qua alteri optamus bona nondum pos-

ſeſſa cum beneficentia, magis diligendi ſunt, qui nobis ſunt propinquiores.

Hinc in bonis pertinentibus ad vitam corporalem conſervandam ſuccurrendum eſt, *extra neceſſitatem extremam*, 1. uxori, quia eſt una caro cum viro. 2. filiis. 3. parentibus, & quidem patri præ matre. 4. fratribus, ſororibus. 5. propinquis domeſticis, & familiaribus; *in neceſſitate autem extrema* omnibus præferendi ſunt parentes.

In rebus pertinentibus ad civilem communicationem, præferendi ſunt concives, in bellicis commilitones; in ſpiritualibus ſpirituales filii, patres, fratres: *Bannes* etiam in hoc genere parentes omnibus præfert. *Laym.* l. 2. t. 3. c. 3.

CAPUT VI.

De Sexto & Nono Præcepto Decalogi.

§. I.

Prænotanda.

I. SExtum præceptum: *Non mœchaberis Exodi* 20. & *Matth.* 5. & Nonum: *Non concupiſces uxorem proximi tui. Deut.* 5. *v.* 21. Differunt inter ſe, quod ſextum actus externos; nonum vero internos caſtitati repugnantes prohibeat. De internis Chriſtus Matth. 5. v. 29. expreſſe ait: *Quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.*

723. II. Luxuria eſt *inordinatus amor concupiſcentiæ circa voluptates venereas.* Actus ſive ſpecies luxuriæ conſummatæ aliæ ſunt *naturales*, in quibus ſervantur conditiones a natura inſtitutæ, h. e. diverſitas ſexus, vas debitum, & identitas ſpeciei, quales ſunt *fornicatio*, *adulterium*, *inceſtus*, *ſtuprum*, *raptus*, *ſacrilegium.* Aliæ contra *naturam* (quatenus conditiones recenſitæ non ſervantur) ut *pollutio*, *ſodomia*, *beſtialitas.* Actus luxuriæ non conſummatæ, & imperfecti ſunt oſcula, amplexus, aſpectus, turpiloquia, deſideria mala, delectationes moroſæ; dicuntur *actus imperfecti*: non quod in iis voluntarie habitis malitia mortifera eſſe nequeat, ſed quod per ſe tendant, & diſponant ad actus luxuriæ graviores & conſummatos.

724. III. Duplex in actibus imperfectis v. g. oſculo diſtinguenda eſt delectatio, nempe venerea, ſive carnalis, aut ſenſualis, & mere ſenſibilis. *Venerea* eſt, juxta *Galenum*

lenum L. 14. de usu partium c. 9. quæ oritur, & sentitur ex motu substantiæ seminis descendentis ad partes obscœnas ex commotione spirituum vitalium generationi deservientium. *Sensibilis* vero, quam etiam naturalem appellant, est illa, quæ percipitur ex tactu, vel aspectu proprii, vel alieni corporis absque ulla libidine, seu commotione memoratorum humorum, ex sola proportione, seu connaturalitate cum organo tactus, vel visus, v. g. si tangatur res mollis, felis, holosericum &c. Vel quando videtur res pulchra v: g. hortus, imago &c. quæ naturaliter delectant organa illorum sensuum. His prænotatis de singulis breviter agemus. *Castis omnia casta.*

§. II.

Principia generalia de actibus imperfectis luxuriæ.

725. *Principium I. Oscula, tactus, & amplexus exerciti inter solutos propter delectationem carnalem, quæ ex iis oritur, semper sunt peccata mortalia, item si objectum horum actuum sit valde turpe, quale sunt verenda.* Ad rite intelligendum hoc principium notandum, quod ex tactibus, tum proprii, tum alieni corporis, osculis, & amplexibus duplex soleat oriri delectatio venerea, una non sistit in se ipsa, sed tendit ulterius in copulam, aut pollutionem; altera ita surgit ex dictis actibus, ut in se sistat sine tendentia in copulam, vel pollutionem; de prima omnino certum est, etiam juxta adversarios, quod sit peccatum mortale, dum est circa copulam intentam a solutis, imo quod sit peccatum grave tam in solutis, quam conjugatis, quando est de pollutione. Ex altera vero delectatione (quæ sistit in sola commotione humorum generationi servientium, eaque sæpe modica distillatione, absque pollutione) affirmarunt aliqui, oscula, tactus tanquam actus de se indifferentes evadere tantum peccata venialia ob parvitatem materiæ. Contra hos pugnat Principium nostrum tanquam communis, & certa sententia, quam egregie præter innumeros AA. defendit *Sanch.* L. 5. in Decal. c. 6. n. 12. ubi refert, quod jussu *Clementis* VIII. & *Pauli* V. Inquisitoribus fidei denuntiandi sint ii, qui defenderint contrarium. *Ratio est* primo: *Ephes.* 5. *Fornicator, aut immundus; aut avarus non habent hæreditatem in regno Christi & Dei.* Atqui nomine *immunditiæ* juxta *Lyranum* & alios intelliguntur oscula, tactus &c. quæ pertinent ad luxuriam: ergo. *Ratio secunda.* Deliberata

complacentia de objecto moraliter malo est moraliter mala, ut patet in complacentia de homicidio, furto &c. atqui complacentia sive delectatio in osculis, tactibus &c. de quibus loquimur, est de objecto moraliter malo; ergo. *Prob. minor.* Complacentia per oscula, & tactus quæsita consistit in delectatione venerea, sive commotione humorum generationi servientium: atqui hoc est objectum graviter malum; quia talis commotio ex natura sua ordinatur ad pollutionem, vel fornicationem, imo jam est inchoata pollutio: ergo. Ultima prob. *Confirm.* ex eo, quod ejusmodi actus exerceantur a quibusdam brutis, quando ad coitum se præparant; tum quod multo vicinius se habeant ad copulam, quam morosa delectatio de fornicatione cogitata; ergo si hæc referatur ex natura sua ad copulam, multo magis oscula, tactus &c. Ideo recte damnata est ab *Alex.* VII. propositio 40. quod sit probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensualem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis: ubi per τὸ *carnalem & sensualem* intelligitur venerea delectatio & distincta a pure naturaliter sensibili (de qua n. 724. dixi) ergo sola delectatio venerea deliberate per osculum quæsita, vel libere admissa sine ulteriore consensus periculo jam graviter est peccaminosa. *Viva* in cit. propos. n. III. & IV. *Pichler* in L. 5. decret. tit. 16. n. 42. *Duarte* V. osculum n. 489.

726. *Principium II. Turpia loqui, canere, scribere, legere, audire venereæ delectationis causa, vel cum probabili periculo consensus in illam, sunt mortalia peccata*; quia licet prædicti actus ex se sint indifferentes, graviter tamen mali evadunt ex fine luxuriæ graviter malæ, ut diximus de osculis &c. ideoque si absit prava intentio & periculum libidinosi consensus, abest peccatum, ut patet in iis, qui ex bono fine legunt vel audiunt turpissimos casus &c. si vero quis unum alterumve ejusmodi verbum turpe proferret, audiret, vel caneret ex sola levitate, per se loquendo tantum venialiter peccaret. Dixi, *per se*: quia raro abest scandalum grave. *Laym.* L. 3. Sect. 4. n. 13.

727. *Principium* III. Pro regula communi statuimus, quod omne peccatum luxuriæ etiam sola cogitatione, morosa delectatione, desiderio cum plena advertentia & voluntarie admissum sit mortale peccatum, ita, ut hic non admittenda sit parvitas materiæ. Vide dicta de peccatis in genere n. 293. 294. usque ad 310. De parvitate

vide

vide n. 305. Adde, quod omnis etiam minima delectatio circa materiam luxuriæ juncta sit periculo majoris; neque ob vehementem naturæ in hoc vitium inclinationem sine manifeste majori periculo tali delectationi voluntariæ statui potest terminus: sicut injiciens scintillam in acervum pulveris pyrii prudenter non potest dicere: hucusque pulverem solum accendam. Porro admissa hic parvitate materiæ evidenti periculo grandis corruptionis exponeretur genus humanum; cum enim peccata venialia passim exigue curentur; passim quoque huic vitio, & liberius, quam reliquis omnibus indulgeretur sub prætextu, quod veniale non excedat; sic actibus frequentatis ignis luxuriæ semper cresceret, & passim integras communitates consumeret. *Herzig* n. 331.

728. Ex 1. *Principio* resolvuntur sequentes casus: I. Oscula, & amplexus, si non fiant causa delectationis venereæ, sed ut signa amicitiæ, benevolentiæ v. g. secundum patriæ consuetudinem, non sunt peccata; de his loquitur Apost. ad *Thessal.* 5. 26. *Salutate Fratres omnes osculo sancto.*

729. II. Delectatio tantum sensibilis n. 724. ex tactu vel visu naturaliter orta per se loquendo, culpa quidem vacat: raro tamen deest omne peccatum, quia moraliter impossibile est, per actiones memoratas *studio* quæsitas non conjungi delectationem carnalem, aut saltem proximum illius periculum; hinc practice non est probabile, tactus, amplexus &c. inter solutos solius delectationis carnalis, & sensibilis causa *studio* attentatos carere culpa mortali, ut dixi n. 725. secus si proficiscantur tantum ex joco, aut animi levitate, non attendendo ad delectationem nec sensibilem, nec veneream. *Babenst.* T. 5. d. 5. n. 99. cum *Illsung*, *Viva* & aliis. Sic apud *Laym.* L. 3. sect. 4. n. 10. ly *per se* videtur intelligendum. Ib. cum *Sanch.* recte excipit: *nisi tactus vel aspectus valde impudicus sit*, videl. partium verendarum inter personas diversi sexus quamvis ex sola curiositate fiant, hi a peccato gravi excusari non possunt; quia & per se scil. ex objecto magnam deformitatem habent, & gravi hominem periculo exponunt; suapte enim natura delectationem veneream valde excitant: hinc etiam protoparentes nostri post lapsum *cum cognovissent, se esse nudos*, erubuerunt, *& consuerunt folia ficus, & fecerunt perizomata* Gen. 3. 7. Mitius quidem loquitur *Laym.* l. c. de aspectu turpi inter personas ejusdem sexus, & proprii corporis; si tamen fiat sine justa causa,

& advertatur periculum delectationis venereæ, æque parum excusari potest a gravi peccato. Denique aspectus ejusmodi, si fiant a chirurgo vel medico ex causa medendi, dum abest periculum consensus, liciti sunt. Item si ancillæ vestiendo tangunt impudice pusiones, secluso tamen affectu venereo.

III. Qui partes turpes brutorum animantium ex curiositate contrectant, & fricant, etiam usque ad pollutionem ipsorum, probabilius non excusantur a mortali; quia talia non tantum sunt valde obscœna, & rectæ rationi repugnantia, sed etiam valde excitant libidinem. *Babenst.* l. c. n. 108. cum *Bonac.*

730. IV. Oscula, amplexus, & tactus inter sponsos de futuro videntur excusari a culpa mortali, dummodo absit periculum delectationis venereæ, pollutionis, aut consensus in copulam, & non sint impudici ex se, atque turpes ex objecto suo, ut ait *Laym.* l. c. n. 11. cum gravibus AA., ubi tamen addit, quod venialis culpa sit, si fiant ob delectationem, & sæpissime mortalis propter periculum pollutionis prævisum. Hinc clarius asserit *Babenst.* l. c. n. 121. cum *Lessio*, *Bonac.* & *Viva* contra *Sanch.* & *Filliuc.* oscula, tactus, amplexus, aspectus, & verba turpia *ob delectationem veneream ex iis habitam* inter sponsos esse peccata mortalia. Ideo enim omnino solutis sunt ista prohibita graviter, si ad carnalem delectationem captandam ab iisdem ordinentur, quia ipsis prohibita est copula carnalis, ad quam illa delectatio ex natura sua tendit: atqui etiam sponsis de futuro prohibita est copula sub mortali: ergo. Hinc eatenus videtur mens *Laymanni* vera esse, quatenus abest ab ejusmodi actibus animus delectationis venereæ.

731. V. Tactus turpes inter conjuges si fiant ut incitamenta ad copulam conjugalem, vacant culpa, quia, cui concessus est finis, concessa etiam sunt media ad finem ordinata. Si vero fiant solius voluptatis gratia, culpabiles sunt, sed non mortaliter, quia istorum actuum in matrimonio non prohibitorum inordinatus usus ob solam voluptatem non excedit culpam venialem. *Laym.* l. c. n. 12. ubi addit, quod uxor ob solam voluptatem, & non copulæ causa se se ipsam tangens, etiam cessante pollutionis periculo, peccet mortaliter, quia conjux non habet jus in proprium corpus ad usum venereum.

732. VI. Impudici tactus, oscula &c. inter personas ejusdem sexus graviora peccata mortalia sunt, quam inter

inter personas solutas diversi sexus: quia illa ex natura sua tendunt ad peccatum mollitiei, quod gravius est fornicatione simplici: item si tales actus impudici exerceantur a persona conjugata, vel cum conjugata, pertinent ad speciem adulterii; hinc tales circumstantiæ exprimendæ sunt in confessione. *Laym.* l. c. n. 13. Denique pro compendio serviat Confessario sequens casus.

Cyrus se accusat 1. *Impuras habui cogitationes.* 2. *Turpia locutus sum.* 3. *Tactus habui impudicos.* 4. *Motus habui impudicos: & præterea nihil.*

733. *Quæres I.* Quid Confessarius ad primum. ℞. Quærat *primo*: an voluntarie, & quoties inhæserit; si ita: Cyrus peccavit graviter. *Secundo*: an cum desiderio peccandi carnaliter? sic gravius peccavit, & est explicanda circumstantia personæ, ad quam desiderium tendebat. Si sine desiderio: an saltem cum delectatione carnali? & sic peccavit graviter: tutius est exprimere personam, de qua fuit delectatio. Certo explicanda est conditio delectantis, an ligatus voto &c.

734. *Quæres II.* Quid Confessarius ad secundum. ℞. cum sæpius rudiores, & parvuli confundant turpia & inhonesta verba, quærat, an contra castitatem fuerit locutus, an tantum contra bonos mores, verbis germanicis: *ob es grobe, oder ob es unkeusche Reden gewesen?* Si inurbana tantum, & inhonesta, plerumque tantum sunt venialia; si vero turpia, quærat, an fuerit unum alterumve verbum venereum ex mero joco, & absque scandalo prolatum? sic Cyrus peccasset leviter: secus, si totum & longius colloquium miscuisset. Si non ex joco, & animo libidinoso, peccavit graviter. Si in præsentia juniorum, qui prudenter timentur scandalum esse passi, exprimendum, quot personis scandalum fuerit datum. Vide dicta de scandalo.

735. *Quæres III.* Quid de tactibus. ℞. An in partibus verendis? an cum animo venereo? an cum desiderio carnali, & circa quam personam? an in alieno corpore ejusdem vel diversi sexus? sic in singulis graviter peccasset; moneat, fugiendum esse hoc consortium.

736. *Q. IV.* Quid de motibus. ℞. Quærat Confessarius, an fuerint voluntarie procurati: si non: an cum consensu & complacentia; utrumque per se est mortale: sæpe vel ex malitia, vel verecundia, vel ignorantia sub nomine motuum graviora peccata supprimuntur, quem errorem singulari prudentia cognoscere studebit, ne forte

turpioribus quæstionibus utendo, majorem malitiam pœnitentes doceat.

§. III.

Principia generalia de actibus naturalibus luxuriæ consummatæ.

737. Principium I. *Fornicatio* simplex (quæ est concubitus soluti cum soluta, hoc est, quando uterque fornicans nec matrimonio, nec voto est adstrictus) *est intrinsece mala, & peccatum mortale.* Quod sit grave peccatum, docent omnes PP. & TT. catholici cum D. Th. 2. 2. q. 154. a. 2. in ⊙. Patet ex Script. ad Ephes. 5. v. 5. *Omnis fornicator, aut immundus... non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.* Item 1. Cor. 6. v. 9.: *Neque fornicarii... regnum Dei possidebunt.* Item ad Gal. 3. a v. 19. Quod sit *intrinsece mala*, patet ex propos. 48. ab *Innoc. XI.* damn. *Ratio est*: 1. quia juxta S. Paulum 1. Cor. 6. *Qui fornicatur, in corpus suum peccat*: hoc est, mala est, etsi prohibita non esset. Ita *P. Cardenas* differt. in dict. propos. ex PP. & Interpretibus textum paulinum explicat. 2. Fornicatio nocet vitæ nascituræ prolis, quia de tali parentes sunt parum solliciti: nocet ejusdem educationi, cum parentes essent incerti, si vagus concubitus liceret; atqui ista repugnant juri naturæ: ergo. Vide *S. Th.* l. c. *Carden. Viva*, & P. *Kugler* in Compendio P. *Carden.*

Casus de fornicatione.

Calepodius se accusat: ter peccavi contra castitatem cum solutis (peccaverat autem semel cum infideli, semel cum vidua, & semel cum sponsa alterius) præterea solet mihi aliqua constanter servire; aliquoties fornicando impedivi generationem prolis.

738. *Quæres I.* An Calepodius sufficienter se accusaverit, dicendo: peccavi contra castitatem, ex supposito, quod fornicationem commiserit. ℞. Per se loquendo non satisfecit: quia omissa mentione copulæ, non explicatur malitia fornicationis specifice diversa ab aliis peccatis contra castitatem, germanice tamen illa verba plerumque de copula intelliguntur. Hinc ubi talia verba talem sensum non exprimunt, Confessarius tenetur quærendo elicere explicationem malitiæ specificæ. Ita *De Lugo* D. 16. de

Pœnit.

Pœnit. Sect. 5. n. 238. *Tamb.* & alii. Vide propos. 25. ab *Alex. VII.* damn.

739. *Quæres II.* An fornicatio cum infideli, vidua, & sponsa alterius de futuro specie differant. ℞. 1. Probabilius fornicatio cum infideli non includit novam speciem; quia, *secluso scandalo, periculo subversionis, & contemptu Religionis catholicæ* non probatur, unde oriatur nova malitia. *Filliuc.* t. 30. c. 2. n. 52. *Tambur*, *Lugo*, *Babenst.* t. 5. disp. 7. a. 2. n. 7. Dixi: *secluso scandalo* &c.: illa enim si essent conjuncta, specialiter deberent aliunde exprimi. ℞. 2. Nec fornicatio cum vidua specie distinguitur a simplici fornicatione, quia tantum est concubitus soluti cum soluta: *Mulier* enim, *si mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri.* 1. Cor. 7. Ita *Sayr.* in clav. reg. l. 8. c. 2. n. 8. *Tambur* & alii. ℞. 3. Etsi concubitus cum sponsa alterius non sit adulterium, sed simplex fornicatio; quia sponso per sola sponsalia nondum competit jus in corpus sponsæ, sed per matrimonium ratum. Juxta *Sanchez* tamen L. 1. de Matrim. D. 2. n. 7. debet hæc circumstantia explicari in confessione, tanquam mutans speciem, cum præter fornicationem committatur injustitia contra fidem sponsalium, quæ reducitur saltem ad speciem adulterii, ut ait *Ledesma* q. 43. de Matrim. a. 1. dub. ult. cum hoc discrimine, quod in adulterio sit injustitia contra jus perfectum, & in re; in fornicatione autem cum sponsa contra jus imperfectum, & ad rem. *Sanch.* ibid. n. 6. ait, talem injustitiam speciẹ distinctam non committi a sponso fornicante; sed ex paritate rationis cum *Ledesma* videtur de sponso & sponsa; idem dicendum contra *Covar. Babenst.* & alios.

740. *Quæres III.* An satis sit dicere: Ter fornicatus sum, si quis cum distinctis personis solutis peccaverit. Respondet *Tambur.* in Methodo expedita L. 2. c. 2. n. 18. *affirmative*; quia est eadem specie malitia, sive cum tribus, sive ter cum eadem: semper enim manet concubitus soluti cum soluta. Addit ibid. quod tum teneatur explicare pœnitens, si quærat Confessarius, ut occasio proxima tollatur, quæ ex frequenti lapsu cum eadem timeri potest.

741. *Quæres IV.* Quid Confessarius ad illa verba: *solet mihi aliqua constanter servire.* ℞. Si non intelligat, urgeat, ut clarius exponatur peccatum; id quod semper observandum ad detegendas fallacias spurcissimorum istiusmodi hominum. Ordinarie autem hæc verba significant *concubinatum*, qui definitur *fornicatio frequens & continuata*

nuata cum eadem fœmina soluta, sive fornicarius eam ut uxorem domi retineat, sive aliam habeat paratam ad concubitum, quoties ipsi libuerit. Concubinatus, utroque modo est grave & periculosissimum peccatum; quia concubinarius non tantum peccat, sed etiam perseverat in statu peccati mortalis. De hoc plura in P. II. ubi de Pœnitentia agemus.

742. *Quæres V.* Quid ad illud, quod Calepodius impediverit generationem prolis. ℟. Si, cœpta copula, se extraxerit, tripliciter peccavit, scilicet per fornicationem inchoatam, per mollitiem consummatam, & positivam intentionem impediendi prolem, quod est contra naturam.

743 His resolutionibus adde: Eunuchus, vel frigidus habens copulam, tenetur suum statum Confessario aperire; quia inutiliter provocat semen fœminæ, cum ipse verum non habeat semen, adeoque duplex adest malitia, scilicet fornicationis, & contra naturam, hoc ipso, quod adsit frustratio finis naturalis. *Tambur.* l. c. n. 24. juxta eundem n. 26. cum *Sanch.*, quando quis in copula non servat debitum modum, sed vel præpostere, vel sedendo &c. vel viro succumbente, non committit fornicationem specie diversam, modo servetur vas naturale, nec sit periculum effundendi seminis extra illud; quia respectu copulæ id est accidentale: hinc etiam in conjugatis est tantum veniale, si ob solam voluptatem; si vero ob necessitatem, nullum est peccatum. Contrarii sunt non pauci, eo quod sit contra modum a natura præscriptum, & sapiat nimiam propensionem in lasciviam.

744. Principium II. *Stuprum est defloratio virginis, ipsa invita.* Ita *Busemb.* Per hoc peccatum malitiæ fornicationis superadditur gravissima injustitia, & injuria personæ oppressæ illata; hanc etiam committit, qui personam fatuam, ebriam, aut dormientem sine prævio ejus consensu opprimit. Imo adhuc est stuprum in confessione specialiter explicandum, si virgo fraude, v. g. per falsam magnæ dotis aut matrimonii promissionem, gravi metu etiam reverentiali fuit inducta; quia, licet ipsa peccet consentiendo, ille tamen consensus extortus fuit per gravem injuriam, hoc est, per injustum metum vel fraudem. Idem dic de adolescente pari modo injusto ad concubitum inducto. *Jansen.* cas. 11. n. 5.

745. Principium III. *Raptus est peccatum luxuriæ, quo persona cum violentia abducitur ad turpem actum cum ea exercendum.* Differt a stupro, quod semper est cum virgine,

gine, raptus vero de quacunque persona sive nupta, sive innupta, masculo sive fœmina: deinde stuprum dicit solum violentiam; at raptus præter hanc etiam addit abductionem. Est peccatum mortale non tantum luxuriæ ratione libidinosæ intentionis, sed insuper continet malitiam injustitiæ sive contra personam ipsam, quæ violente abducitur, sive contra parentes, aut alios quoscunque, in quorum potestate illa est constituta. *Filliuc.* t. 30. c. 6. n. 108. *Tambur.* & *Comm.* Addit *Busemb.* si quæ tamen sponte discedat cum Amasio, insciis parentibus, proprie non erit raptus, sed fuga. Plura in P. II.

746. Principium IV. *Adulterium* communiter dicitur *violatio alieni tori*: committitur tribus modis: 1. Dum solutus accedit ad conjugatam. 2. Dum conjugatus ad solutam. 3. Dum conjugatus ad conjugatam, quod postremum dicitur duplex adulterium. Quodlibet ex his tribus specialiter debet exprimi in confessione, præsertim adulterium tertio modo, quod duplicem injustitiam includit, estque unum ex peccatis gravissimis, ut patet ex Script. Deuter. 22. & 27. *Maledictus, qui dormierit cum uxore proximi sui.* Item 1. Cor. 6. *Neque adulteri ... regnum Dei possidebunt.* Continet autem adulterium non tantum malitiam fornicationis, sed etiam injustitiæ duplici titulo: quatenus est in re gravi contra jus conjugis, & propter alimentationem prolis alienæ. Quam hæc sit injuria, manifeste docent severa supplicia, quibus omnes gentes, quantumvis barbaræ, puniunt adulteros. Neque cessat ratio adulterii, quamvis maritus, vel uxor consentiat in copulam cum altero, ut patet ex propos. ab *Innoc. XI.* damnata. *Ratio* est, quia conjuges in hoc non possunt valide & efficaciter juri suo renuntiare, sicut non possunt renuntiare statui matrimoniali. Nec obstat illud commune: *Volenti non fit injuria*; quia tum valet tantum, quando consensus non est a lege irritatus; atqui hic est irritatus per legem prohibentem, ne commisceantur conjuges extraneis, Rom. 7. ergo. Plura apud *Viva* in cit. propos. damn. Huc etiam pertinet *adulterium mentale*, quando conjux concupiscit alienum vel alienam; imo si morose delectetur de copula imaginata cum non suo; quia circumstantia personæ refundit malitiam novam in talem delectationem morosam, sicut in Sacerdote ratio sacrilegii in eam refunditur. Ita *Vasq.* contra *Hurtadum.*

747. Principium V. *Incestus* juxta *Tambur.* l. c. n. 48. *est peccatum luxuriæ commissum sive per copulam, si-*

ve per tactus, *aut oscula impudica inter personas cognatione conjunctas.* Est grave peccatum specifice distinctum ab aliis peccatis luxuriæ, quæ committuntur a non conjunctis. *Prima pars* constat ex Scriptura Levit. 18. v. 6. *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet*, *ut revelet turpitudinem ejus.* Ibid. c. 20. v. 12. *Siquis dormierit cum nuru sua*, *uterque moriatur.* 1. Cor. 5. Apostolus execratur turpitudinem incestus etiam cum persona tantum affine. *Ratio* est: quia hoc peccatum graviter & specialiter repugnat reverentiæ, quam debemus cognatione nobis conjunctis. Alias rationes vide apud *S. Thom.* 2. 2. q. 154 a. 9. in ⊙. Est auten hæc conjunctio quadruplex: 1. oritur ex sanguine, & dicitur *consanguinitas*; 2. oritur ex copula carnali, & vocatur *affinitas*; 3. provenit ex adoptione perfecta, & dicitur *cognatio legalis*; 4. oritur ex Sacramento Baptismi & Confirmationis, quæ vocatur *conjunctio spiritualis*; hæ conjunctiones superaddunt peccatis luxuriæ malitiam incestus respectu omnium personarum, inter quas vel jure naturæ, vel lege Ecclesiastica prohibetur matrimonium.

748. Quomodo vero differant incestus secundum diversos gradus conjunctionis, non conveniunt AA. *Babenst.* t. 5. d. 7. a. 2. n. 37. quatuor refert sententias: *Prima* est *Valentiæ*, quod omnes incestus inter se differant specie. 2. est *Lessii*, quod incestus cum consanguineo specie differat ab incestu cum affine, & cognato legali aut spirituali, quamvis gradus consanguinitatis vel affinitatis non ita differant inter se. 3. est *Cajetani & Bonac.* quod omnes gradus & incestus sint ejusdem speciei. 4. est *Tamburini* l. c. n. 51. quæ a tertia in eo tantum differt, quod asserat, incestum cum cognatis conjunctione spirituali differre specie ab incestibus reliquis, eo quod incestum inter spiritualiter conjunctos specialis irreverentia Sacramenti afficiat, ratione cujus reducatur ad genus quoddam sacrilegii. Tertia quidem sententia probabilitate non caret, quam *Babenst.* l. c. n. 38. absolute admittit ideo, quia omnes incestus participant unam specie deformitatem contra pietatem ac reverentiam conjunctis debitam. Nec diversitas graduum & conjunctionum aliud importat, quam magis & minus esse conjunctum, ex quo non oritur diversitas specifica. Nihilominus tenendum in praxi cum *Sporer* in Theol. Sacram. P. 4. c. 2. n. 610. quod incestus in primo consanguinitatis gradu lineæ rectæ debeat explicari in confessione, eo quod incestus v. g. patris cum filia, matris

cum

cum filio ex natura sua horribilem quandam in se habeat deformitatem. Tenendum quoque, quod incestus secundum diversitatem conjunctionis debeat explicari, eo quod juxta principia de diversitate specifica peccatorum hæc diversitas videatur oriri ex diversis formaliter præceptis.

De *Sacrilegio* vide a n. 463. totum paragraphum.

§. IV.

Principia generalia de peccatis luxuriæ contra naturam.

749. Principium I. *Pollutio*, sive *mollities est fluxus sive effusio seminis humani extra concubitum voluntarie procurata.* Est peccatum mortale contra naturam, adeoque nullo casu, nequidem ad servandam vitam, licitum est quærere, intendere, vel procurare pollutionem; quia habet intrinsecam repugnantiam cum natura, quæ emissionem seminis unice ordinat ad generationem prolis. Hinc merito damnata est ab *Innoc. XI.* propositio 49. *Confirm.* ex 1. Cor. 6. *Neque adulteri, neque molles regnum Dei possidebunt.* Et ad Rom. 1. *Hi contumeliis afficiunt corpora sua in semetipsis.* Genes. 38. v. 9. & 10. Onam percussit Dominus, *eo quod rem detestabilem faceret*: semen enim fundebat in terram. Dixi: *voluntarie procurata effusio.*, de involuntaria in somno vide num. 309. Adde: pollutionem extortam in somno, vel aliter contra voluntatem non teneris cohibere, nunquam autem reprimere manibus; quia illud inutile, & sanitati summe nocivum, hoc autem periculosum est, quia facilis accederet consensus; ideoque tunc obligaris elicere internam displicentiam, & phantasiam, quantum potest fieri, avertere a turpi objecto propter periculum consensus; hic enim si, te evigilante, accedat, pollutio erit pro tunc voluntaria.

750. Circa pollutionem vel motus per accidens secutos, prævisos tamen ex aliqua actione, sed non intentos traduntur sequentes regulæ a *Laym. Sanch. Lessio, & Sporer* l. c. a n. 646. Prima: *Si actio, ex qua prævidetur pollutio vel motus, ex natura sua notabiliter influat in in pollutionem vel motus, quales sunt omnes actus venerei mortaliter mali, turpes tactus, aspectus, oscula, delectatio morosa de concubitu, tunc etiam sequens pollutio, etsi non intenta, sed tantum prævisa est peccatum mortale:* quia lex naturalis prohibens pollutionem, etiam obligat ad non ponendas causas notabiliter, & per se influentes

fluentes; & qui vult talem causam, pariter censetur velle effectum connaturaliter conjunctum. Secunda: *Si actio tantum sit venialiter mala*, v. g. *curiosus aspectus fœminæ, verbum turpe ex joco prolatum, secuta pollutio contra voluntatem erit tantum veniale peccatum: mortale, si fuerit prævisum periculum consensus. Ratio primi* est; quia tunc pollutio non est volita in se, nec proprie volita in causa, sed prævisa tantum citra periculum consensus: ergo si actio sit tantum venialiter mala, etiam pollutio in ea prævisa erit venialis. Ita *Sporer* l. c. n. 648. citans *Sanchez*, *Suarez*, *Henriq. Ratio* 2. est: quia, si quis ex jocose tantum prolato verbo turpi prævideat periculum consensus, nec tamen illud omittat, deliberate censetur amare periculum, & consequenter peribit in illo; imo qui ex frequentibus actibus scit, quod ex curioso, deliberato tamen aspectu fœminæ soleat pati pollutionem, & tamen non avertit oculos, sed liberrime circumvagatur, a gravi peccato excusari non potest, quia talis deliberate ponit actionem respectu aliorum quidem, & per se non disponentem, respectu sui tamen proxime influentem in prævisas pollutiones. *Tertiam* regul. tradit *Sporer* l. c. n. 649. ex *Sanch. Vasq. Suarez* & aliis. *Quando actio, ex qua prævidetur pollutio, sed minime intenditur, non est peccatum luxuriæ, etsi sit peccatum in alio genere*, v. g. ebrietas, vel intemperantia in cibis, tunc *pollutio secuta contra voluntatem* (*nisi simul prævisum sit periculum consensus*) *non est peccatum grave, sed veniale. Ratio* est: tum quia per se non est obligatio gravis evitandi causas plane remotas, ex quibus per accidens præter intentionem, & magis ex naturæ infirmitate, quam ex tali actione mali effectus oriuntur. 4. regula ex eodem num. 560. est: *Quando actio de se est honesta & licita, & adest rationabilis causa necessitatis vel utilitatis ponendi vel continuandi actionem illam, etsi timeatur pollutio, dummodo non intendatur, & absit periculum consensus in illam, orta pollutio non erit peccatum*; tum quia supponitur justa causa ponendi talem actionem, tum quia actio ipsa de se est licita, & honesta, v. g. studio casuum vacare, confessiones excipere, equitare negotii vel recreationis causa, sumere temperate cibos, vel potus calidos &c. ex quibus plane per accidens sequitur pollutio, quæ etiam sæpe oritur ex subito timore ac terrore, ut testatur *Laym.* L. 3. Sect. 4. n. 18. addit *Jansen.* P. 2. Casu 11. n. 11. si vero alicui per experientiam notum sit, quod, non obstantibus mediis adhibitis,

bitis,

bitis, adhuc soleat in pollutionem inde ortam consentire, nullo casu licitum erit, præmissas actiones exercere, sed potius officio cedendum. Hoc bene notent ii, qui pluribus annis vacando luxuriæ, naturam ita corrumpunt, ut maxime proclivus ad pollutiones reddantur, & nihilominus se liberrime exponunt conversationibus mulierum, excipiendis confessionibus &c.

751. *Distillatio est fluxus humoris cujusdam medii inter urinam & verum semen, habentis cum illo aliquam similitudinem quoad colorem & viscositatem, quamvis non sit verum semen:* si fiat hic fluxus præter intentionem sine commotione spirituum, & sensu carnis, vel eo tantum levissimo, non est peccatum, nec plus oportet esse anxium de eo, quam de alio sudore, ut ait *Laym.* l. cit., si vero fiat cum voluntario sensu carnali, & commotione spirituum generationi servientium ex turpi colloquio, aspectu &c. tum est peccatum mortale.

Casus de pollutione.

Claudianus confitetur 1. *Procuravi pollutionem.* 2. *Gavisus sum de involuntaria pollutione.* 3. *Fricando eam passus sum.* 4. *Item in ipso usu copulæ maritalis id mihi contigit.*

752. *Quæres I.* Quid Confessarius ad primum. ℞. Quærat 1. quoties procuraverit. 2. an cum imaginatione alterius personæ, & cujus. si solutæ; simul est fornicatio: si conjugatæ; adulterium. 3. an pœnitens ligatus sit voto castitatis; tunc insuper commisit sacrilegium.

753. *Quæres II.* Quid ad secundum. ℞. Si gavisus sit de pollutione secundum se, peccat graviter. Si propterea gavisus sit, quod per pollutionem omnino involuntariam cessent tentationes molestæ: hoc gaudium secundum se peccaminosum non erit; præstat tamen statim plane a turpi objecto avertere animum propter periculum. Ita *Sanch. Jansen.* l. c. n. 13.

754. *Quæres III.* An fricando peccaverit Claudianus. ℞. Si factum fuerit ad procurandam pollutionem, peccavit graviter: si tantum ad depellendum molestum pruritum, quin ullo modo eam intenderit; item si statim cessaverit, quamprimum turpem motum advertit, non peccavit; secus, si advertens motum, perrexerit fricare: quia talis actio in iis circumstantiis directe tenderet ad pollutionem, aut saltem ad vehementiores motus, cum cognito periculo pollutionis: ergo hoc ipso volito in causa. Ita *Henno;*

755. *Quæres IV.* Quid ad quartum casum. ℞. cum *Laym.* l. c. n. 19. Si in copula maritali seminis effusio extra vas fiat ex proposito, ad impediendam legitimam prolem, est peccatum mortale contra naturam: quia hoc adversatur fini generationis: si vero id contigerit præter intentionem ex festinatione, aut metu, ob senium, aut aliam indispositionem alterius conjugis, non peccat. *Sed quid, si sæpius id eveniat præter intentionem ob prædictas causas.* ℞. cum eodem: adhuc licitum est conjugibus conari, & tentare copulam, modo adsit probabilis spes seminandi debito modo intra vas.

756. Principium II. *Sodomia perfecta est congressus duorum ejusdem sexus*, hoc est, *maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina, est peccatum semper mortale.* Gravissime in hoc invehitur Apostolus ad Rom. 1. v. 26. & 27. Levit. 20. v. 13. statuitur: *Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, uterque operatus est nefas: morte moriantur.* Potest etiam habere adjunctas alias malitias v. g. incestus, sacrilegii &c. juxta *Sporer* in Theol. Sacram. P. 4. c. 3. n. 626. non sufficit dicere in confessione: commisi sodomiam, sed explicare debet pœnitens, an fuerit agens vel patiens, quia agens committit pollutionem: contrarium sentit *Diana.*

757. *Sodomia imperfecta est concubitus cum debito quidem sexu, scilicet maris cum fœmina, sed extra vas naturale.* Si fiat cum conjugata, habet conjunctam malitiam adulterii; incestus vero, si cum consanguinea &c. Ita *Comm.* Dum quis ad se polluendum utitur instrumento inanimato, non quidem committit sodomiam; hæc tamen circumstantia ob singularem turpitudinem debet exprimi in confessione præter pollutionem.

758. Principium III. *Bestialitas est coitus hominis cum bestia.* Est nefandum scelus, & gravissimum inter peccata luxuriæ. Hinc Deus Levit. 20. v. 15. statuit: *Qui cum jumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite.* In confessione necessario non debet explicari, qualis fuerit bestia, an capra, an equa &c. quia differentia in genere moris hic non intercedit, sed tantum in genere entis. *Escob. Filliuc. & Comm.* Porro mollities, sodomia, & bestialitas non sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque non sufficit, si dicat sodomita vel bestiarius in confessione, se procurasse pollutionem, ut patet ex propos. 24. damnata ab *Alex. VII.* *Ratio* est: quia delectationes, in quas tendunt hæc tria, plus specie

ex

ex objectis specie diversis, & modo tendendi inter se differunt, quam duæ fornicationes simplices.

§. V.

Remedia contra peccata luxuriæ.

759. Remedia contra turpissimum luxuriæ vitium alia sunt positiva, alia negativa.

Positiva] sunt I. *Frequens oratio* fusa ad Deum pro impetrando dono continentiæ. *Hoc enim genus dæmoniorum non ejicitur, nisi per orationem & jejunium.* Matth 17. v. 21. *Scivi, quia aliter nonc possum esse continens, nisi Deus det.* Sap. 8. v. 21. Sic *S. Thomas Aquin.* cum procaxi fœmina cubiculum ejus fuisset ingressa, mox ad orationem confugit dicens: *Ne sinas, quæso, Domine JEsu, & tu sancta Virgo & Mater, ut tam immani me scelere obstringam.* Mox robur cœleste obtinuit; accepto enim titione scortum fugavit, & victor cingulo circa lumbos ab Angelo constringi meruit. *Surius* in vita S. Thom. II. Ex hoc eruitur alterum præstantissimum medium una cum primo, scilicet constans cultus & invocatio B. Virginis immaculate conceptæ. hæc enim Mater pulchræ dilectionis. III. *Frequens confessio* apud eundem Confessarium, & *frequens devota Communio.* Hic enim Panis Angelicus hominem indissolubili vinculo Deo conjungit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Joan. 6. Lascivi vero ardore libidinis percutiuntur ut fœnum, & cor eorum arescit, quia obliti sunt comedere hunc panem vivum. Casti accedunt lætabundi dicentes: *quid enim bonum ejus est, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum Electorum, & vinum germinans Virgines?* Zach. 9. 17. Incasti abhorrent ab hoc cibo cœlesti, quia continuo audiunt vocem Apostoli: *Non potestis Mensæ Domini participes esse & mensæ dæmoniorum.* IV. *Mortificatio*: teste enim *S. Ambr.* Lib. 1. de Pœn. c. 14. libido gravis ignis est, & ideo non demus illi alimenta luxuriæ; pascitur conviviis, nutritur deliciis, vino accenditur, ebrietate inflammatur. *Castigo corpus meum*, ait Apost. 1. Cor. 9. V. *Memoria novissimorum.* Hoc suadet *S. Isidorus* L. 2. de Sum. Bon. C. 39. *Sicut clavus clavum repellit, ita recordatio ardoris gehennalis ardorem excludit luxuriæ.* Huc pertinet accurata custodia sensuum præsertim hoc sæculo, quo viri

plane effœminati, comptuli, nitiduli incedunt, fœminæ vero &c. &c.

760. II. Media negativa sunt I. *Fuga occasionum.* Imitare Josephum Ægypti Proregem, ita suadet S. Aug. *Contra libidinis impetum apprehende fugam: si vis obtinere victoriam.* II. *Fuga otii.* Hoc suadet Gregor. L. 6. c. 1. in L. 1. Reg. *Cum duas res simul cogitare non possumus, fit, ut aliquid aliud cogitando, non cogitemus immunda..* III. *Nunquam oblivisci Dei omnia videntis, & audientis.* Hoc suadet S. Basil. discurrens de pugnis contra luxuriam, *hæc omnia ei facilia sunt, qui Deum semper præsentem aspicit.* IV. Nemo in periculis quotidianis confidat suis viribus, vel virtuti; quis fortior Samsone? quis cum Deo conjunctior Davide? quis sapientior Salomone? Hos vicit libido: quidni & tu trepides inter tot pericula? V. Noli esse familiarior ulli fœminæ, etsi videatur devotissima: ita monet Ecclesiasticus c. 9. v. 2. *Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua, & confundaris.* VI. Fuga ebrietatis: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*: ita monet Apostolus ad Ephes. 5. 18. Fuga denique illorum peccatorum, quæ dicuntur causæ impellentes ad luxuriam, Sic apud Ezechielem c. 16. legimus: *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum ejus: & manum egeno & pauperi non porrigebant.*

CAPUT VII.

De septimo & decimo Præcepto Decalogi.

PRæceptum Septimum (*Non furtum facies, Exod.* 29. & *Matth.* 19. 18.) ut est negativum, prohibet omnem injustam damnificationem proximi in bonis fortunæ, quæ fit per furtum, aut rapinam, per injustos contractus, & per omnem injustam acceptionem, vel detentionem bonorum alienorum. Hæc plerumque dicuntur peccata caudata, quia trahunt post se obligationem restitutionis, quam præcipit septimum præceptum, prout est affirmativum.

Huc etiam pertinet decimum præceptum (*Non concupisces domum proximi tui --- non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt.* Exodi 20. 17.) Directe hoc præceptum prohibet actus inter-

internos, ne bona proximi injuste appetamus; vide etiam, quæ de invidia dicta sunt n. 326.

ARTICULUS I.

Principia generalia de furto secundum se.

§. I.

Prænotanda de furto.

761. PRænot. I. Furtum est *injusta & occulta rei alienæ ablatio Domino rationabiliter invito.* Dicitur 1. *ablatio*, per quod differt a sola damnificatione, quæ potest fieri sine ablatione rei, ut patet in eo, qui alterius domum accendit. Dicitur 2. *occulta*: per quod differt a rapina, quæ includit violentiam alteri scienti ac invito illatam. 3. *Rei alienæ*, sive sit aliena stabiliter, sive ad tempus, aut quasi aliena: ideo furtum committit, qui creditori clam aufert mutuum datum, aut pignus apud alium depositum. 4. Dicitur, *Domino rationabiliter invito*: Hinc fur non est, qui aufert gladium, quo alter se vel alium esset occisurus; aut librum hæreticum, quem sine peccato non potest legere; quia in his casibus Dominus *rationabiliter* non potest esse invitus.

762. *Prænot.* II. Furtum *Primo* aliud est simplex, aliud qualificatum. *Simplex* dicitur, quod non habet aliam specie distinctam malitiam adjunctam: *qualificatum*, quod specialem malitiam sibi conjunctam habet, ut *sacrilegium*, v. g. si auferatur res sacra, ut dictum est n. 470. Specie etiam differt rapina a furto simplici ratione specialis injuriæ, & contumeliæ, qua afficitur is, cui scienti, & repugnanti res sua violente abripitur; de hac S. Th. 2. 2. q. 66. a. 4. Huc etiam revocatur *Peculatus*, quando pecunia, vel res ad fiscum Principis, aut Reipub. pertinens aufertur; item delictum cudendi monetam ex adulterato metallo, vel ex proprio sine licentia Principis. Item usus bonorum communium in propriam utilitatem. *Abiegatus* vocatur, quando aliquot animalia simul, vel successive ex grege alieno, imo si vel unicum ex majoribus, v. g. equus, bos, aut mulus abducitur e stabulo, ut ait *Babenst.* *Plagium* est injusta abductio hominis

minis liberi, vel alieni ad vendendum, vel retinendum in mancipium. De his fuse *Juriscons.*

§. II.

Principia generalia de furto secundum se.

763. *Principium I. Furtum ex genere suo est peccatum mortale*: quia manendo in specie furti potest graviter peccari, quin alia peccati species accedat. Patet ex 1. Cor. 6. *Neque fures . . , neque rapaces regnum Dei possidebunt.* Accedit, quod furto non tantum violetur charitas, sed etiam justitia, utpote quæ est constans voluntas suum cuique tribuendi, ergo & relinquendi. Præterea hoc vitio maxime turbatur pax, & tranquillitas Reipublicæ; cum nemo quiete sua posset possidere, si licitum foret rapere aliena. Excusat tamen a peccato gravi parvitas materiæ. Porro plures sunt gravium AA. sententiæ, quænam censeri debeat notabilis, seu gravis materia *theologice*, h. e. sufficiens ad peccatum mortale; de gravitate enim furti *juridice* spectata, sive in ordine ad gravem pœnam a foro externo infligendam hic non quærimus. Ante Resolutionem

764. *Adverte*: Materia furti *absolute gravis* vel *levis* dicitur, quæ respectu omnium, a quocunque sive ditissimo, sive divite, sive paupere auferatur, censetur sufficiens quantitas ad constituendum peccatum grave. *Respective gravis* vel *levis* est, quæ respectu aliquorum, quibus aufertur, gravis, respectu aliorum vero, v. g. ditiorum, censetur levis. Ita *Salmant.* Ex his statuitur

765. *Princip. II. Probabilius materia furti absolute gravis, & respectu omnium, etiam Regis, & hominis prædivitis, sufficiens ad peccatum mortale est unus aureus, sive ducatus, sive res, aut pretium æquivalens aureo.* Ita *Less.* de Just. L. 2. C. 12. Dub. 6. n. 29. *Bonac. Lugo*, *Reding. Babenst.* t. 7. d. 5. a. 5. n. 11. *Reiffenst.* in Theol. mor. t. 11. dist. 5. q. 1. n. 8. *Stoz* L. 1. p. 3. q. 3. n. 448. *Di Castillo* Disp. 9. de restit. dub. 2. n. 36. *Paulus Zetl.* p. 1. Cler. cur. instruct. 1. in IX. Contra *Laym.* qui L. 3. de Justit. t. 3. p. 1. C. 1. in dico III. pro materia absolute gravi statuit duos vel tres aureos etiam respectu Regis potentissimi. Alij cum *Nav.* statuunt minorem quantitatem uno aureo. *Prob.* nostra resolutio: 1. cum *Babenst.* l. c. Communis hominum persuasio est,

valo-

valorem unius aurei non esse modicum: ergo unus aureus merito statuitur esse materia furti absolute gravis; communis enim persuasio plurimum valet in moralibus: præterea constat, Principes graviter ferre, quando in Gabellis unico aureo defraudantur; iidem plerumque ducatum tanti æstimant, quanti mediocriter dives florenum. Nec refert, quod Princeps non admodum indigeat uno aureo; sufficit enim, quod aureus sit materia valde notabilis, qua per mensem ali potest miles gregarius. Hinc *Prob.* 3. Nisi unus aureus etiam respectu ditissimorum esset materia graviter prohibita, nimis fortiter allicerentur innumeri fures cum magno Principum damno ad furta infra aureum committenda; eo quod non curentur admodum peccata venialia. *Confirm.* Ideo voluntaria pollutio in omni casu est graviter prohibita, quia, licet semel facta non inferret grave damnum speciei humanæ, ex eo tamen illicita manet, quod, si vel semel in aliquo casu non esset illicita, homines ad ejusmodi delectationem proclives facile allicerentur ad fingendas frequentes causas illam procurandi. Ergo a pari, licet furtum unius aurei semel factum opulentissimo non inferret grave damnum: quia tamen, si semel non esset graviter illicitum, facile allicerentur homines ad illud frequentandum, ideoque semper erit illicitum. Denique hæc sententia ex eo videtur præferenda, quod sit media inter laxiorem, & nimis rigidam, utpote quæ nec nimium onerat conscientias delinquentium, nec præjudicat nimium juribus innocentum.

766. *Princip. III. Materia furti respective gravis, attendendo ad diversas hominum conditiones, illa est, quæ in unum diem sufficit ad victum ejus personæ, cui aufertur.* Hinc peccatum grave est, si a Principe ducatum fureris, a Comite vel alio divite 3. flor. si a mercatore opulento duos florenos, a cive mediocriter divite florenum, ab opifice 6. vel 7. baceos, vel ut ait *Haun.* t. 2. n. 329. quantum solet hujusmodi plebejus opifex intra diem circa æquinoctium lucrari, scil. medium circiter florenum: ab operario autem ex diurno tanto labore victitante 18. vel 20. crucigeros, a mendico paucos crucigeros, quibus uno die utcunque victum sibi comparasset. Ita *Laym.* l. c. in dico II. *Bonac. Lugo*, *Sporer*, *Babenst.* *Stoz.* *Zetl.* l. c n. X. *Ratio est*, quia illa quantitas pecuniæ merito judicanda est notabilis, ob cujus injustam ablationem Dominus merito censetur graviter invitus: atqui ob injustam ablationem quantitatis, quæ alicui secundum conditionem

& communem vivendi consuetudinem ad victum unius diei suffecisset, quilibet merito censetur esse graviter invitus: ergo.

767. *Princ. IV. Furtum in materia levi tribus modis solet fieri grave peccatum.* 1. *per intentionem auferendi successive materiam gravem:* sic qui repetitis vicibus modicum furatur eidem personæ animo furandi successive magnam quantitatem per singula furta peccat graviter: quia actus externus desumit malitiam suam ab actu interno; ergo cum actus internus ita furantis sit graviter peccaminosus, & singula furta levia fiant ex intentione auferendi materiam gravem, & inferendi damnum notabile, etiam singuli actus externi, scil. furta levia, erunt graviter peccaminosi. *Sanch.* L. 7. in Decal. c. 21., *Less. Bonac. Lugo.* Addit *Babenst.* l. c. n. 19. cum *Comm.* quod talis fur non obligetur *sub mortali* ad restitutionem pro singulis furtis levibus, priusquam ad notabilem quantitatem pervenerit; quia obligatio restituendi non mensuratur a voluntate damnificandi, sed a damnificatione externa, vel damno reipsa illato: ergo cum damnum levi furto illatum non sit grave, etiam obligatio restituendi præcise respectu furti levis non erit gravis. Dixi supra: *qui sæpius modicum furatur eidem personæ:* Idem dicendum, quod ille peccet mortaliter per singula furta minuta, qui intendit ditescere, & paulatim auferendo a pluribus modicum, sibi acquirere notabilem quantitatem; quæ intentio accipiendi injuste notabilem quantitatem est graviter peccaminosa; ergo & ipsa furta minuta tanquam continuæ executiones pravæ intentionis eandem malitiam participant. Ita *Sanchez* l. c. n. 13. *Less. Lugo, Babenst.* l. c. n. 24. Ideoque graviter peccant in singulis defraudationibus etiam levibus, qui injusto pondere, mensura, vel ulna intendunt se locupletare, quia singulæ fiunt ex animo acquirendi injuste materiam notabilem. *Confirm.* Ex hac ratione furandi, remque suam augendi gravissima incommoda humanæ societati orirentur; quia, si liceret injustissima ejusmodi solertia fraudandi mensuras, falsificandi merces &c. omnis fides, & securitas, in pactis, contractibus, & commerciis tolleretur; ex quo plurimum pateretur bonum publicum: 2. *per multiplicationem.* Juxta dicta n. 284... non quidem eo sensu, quod plura peccata levia simul sumta faciant unum mortale, sed quod illud furtum, quo ultimo completur materia gravis, sit peccatum mortale, quia cum præcedentibus complet grave damnum.

3.

3. Si plures communi consensu, & consilio se determinent, ut quivis modicum auferat, ita tamen, ut furta levia simul sumta constituant materiam gravem, peccant singuli graviter, quia singuli suo consilio, & consensu cooperantur moraliter ad totum damnum, ideoque etiam singuli tenentur ad restitutionem in solidum, scil. in defectu aliorum, ut dicemus *de restit.* Dixi, *si plures communi consensu* &c. quodsi enim plures modica auferendo grave damnum eidem Domino inferant, ita tamen, ut nullus de alterius subtractione habeat notitiam, nullus eorum peccat mortaliter, nec ullus contrahit gravem restituendi obligationem, quia nullus fuit causa formaliter injusta gravis damni.

768. *Princ. V.* a furto excusat: 1. *Necessitas extrema*, quando scil. est certum periculum amittendæ vitæ, morbi incurabilis, vel quando timetur malum morti æquivalens. Non autem excusat *gravis* tantum necessitas,, quod non extremum, sed grave tantum malum in corpore, fama, vel fortuna timetur: vide *Propos.* 36. ab Innoc. XI. damnatam. *Ratio* damnationis est; quia facile adducerentur plurimi ad furta committenda, qui quamlibet necessitatem gravem sibi fingerent: In extrema autem necessitate subtrahere alienum quid, quantum sufficit ad tollendam extremam necessitatem, non est furari; quia tunc Dominus non potest esse rationabiliter invitus; res enim temporales datæ sunt a Deo tanquam media conservandi vitam; ergo hac periclitans proximus potest licite hoc vel illo bono temporali sibi summe necessario uti. Hoc sensu in extrema necessitate fiunt omnia communia: præterea divisio bonorum introducta est jure gentium, obligatio autem conservandi vitam est juris naturæ. *S. Th.* 2. 2. q. 66. a. 7. in ☉.

769. 2. Excusat a furto *Compensatio occulta*, qua creditor ex bonis debitoris clam tollit, quantum sibi debetur. Quia per hanc non peccatur *in re*, res enim debetur ex justitia: Neque in *modo*, si serventur sequentes conditiones: 1. ut licita sit compensatio occulta, requiritur, ut id, quod accipitur, sit *debitum ex justitia*, & non tantum ex charitate, vel gratitudine. 2. ut *debitum sit liquidum* sive certum, non autem dubium, vel probabile tantum; tunc enim melior est conditio possidentis. 3. ut debitum recuperari non possit via juris, vel alio modo sine notabili damno, molestia, aut sine gravi offensione, & inimicitia. Plura in resolutione casuum.

ARTICULUS II.

De *Restitutione.*

§. I.

Prænotanda.

770. P*Rænot. I. Restitutio est redintegratio juris alieni læsi, qua vel res accepta redditur, vel damnum illatum compensatur.* 1. Dicitur *Redintegratio*, per quam intelligitur actus justitiæ commutativæ, quo constituitur æqualitas, eaque arithmetica inter datum & acceptum, sive inter damnum, ejusque reparationem; ideo S. Th. 2. 2. q. 62. a. 1. in ⊙ ait: *Restituere nihil aliud esse videtur, quam iterato aliquem statuere in possessionem, vel dominium rei suæ.* 2. Dicitur, *juris alieni*, scil. quod quis habet vel in re, vel ad rem. Res aliena possideri potest vel bona vel mala, vel dubia fide: *Bona fide* dicitur quis possidere rem alienam, quando invincibiliter existimat esse suam; *mala fide*, quando quis vel scit rem esse alienam, vel ex ignorantia vincibili & culpabili credit esse suam, & non alienam; *dubia fide*, qui vel positive, vel negative, & practice dubitat, an res sit sua.

771. II. Injuria minus stricta opponitur justitiæ Distributivæ, Vindicativæ, & Legali: stricte autem dicta opponitur justitiæ Commutativæ; hinc recte definitur *læsio voluntaria juris alieni.* Alia injuria fit *commissione*, agendo aliquid contra jus proprietatis alterius, & dicitur *positiva injuria*, estque contra præceptum justitiæ negativum, quod ita solet exponi: *Nulli alteri, quod suum est, auferto, lædito, retineto.* Huc pertinent fraus, dolus, vis, metus &c. Alia fit *omissione*, si omittas facere alteri, quod ei debes ex justitia stricta, hæc dicitur injuria *negativa*, estque contra præceptum affirmativum; quod ita exponitur: *Unicuique alteri suum sinito, tribuito, reddito.* Injuria Theologis alia est *mentalis*, quæ sola mente committitur, scil. vel *dubitatione temeraria*, contraria juri alterius, vel *suspicione*, vel temerario judicio, de quibus infra; quilibet enim habet jus, ut non revocetur in dubium, multo minus condemnetur sua innocentia, nisi sufficientibus indiciis delictum, vel ejus suspicio aut dubitatio firmetur. Alia *verbalis*, quæ verbo irrogatur, cujus

jus species sunt contumelia, convitium, detractio, maledictio &c. Denique alia est *realis*, quæ fit facto, vel quasi facto, scil. vel commissione, vel omissione, fraude vel violentia, circa bona corporis vel animi &c. Injuria ex genere suo est peccatum grave: Ratio est, quia illud n. 278. diximus esse peccatum grave ex genere suo, quod intra lineam suam potest esse mortale, licet non accedat diversa malitia: leve vero ex genere suo, quod, licet crescat intra lineam suam, non tamen fit mortale, nisi contrahat diversam malitiæ speciem; atqui licet injuria secundum culpam possit esse gravis, vel levis, solum tamen incrementum quantitativum damni vel materiæ, circa quam illa versatur, fit peccatum grave intra suam lineam, seu speciem injustitiæ, si voluntarie, & deliberate lædis alterius jus: ergo. Causæ gravitatis continentur sequenti versu: *His tribus ex causis injuria redditur atrox, facti, personæ, vel ratione loci.* Huc pertinet regula juris 27. in 6. *scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus*: intellige circa jus mobile, cui efficaciter quis cedere potest. Item regula 145. ff. de R. J. *Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt, & consentiunt;* scienti autem tantum, sed non consentienti, fieri potest injuria, ut patet in injustitiis violentis. Item fit injuria consentienti in actionem, sed non scienti, eam esse contra jus suum, quia tunc non habetur consensus plane perfectus, admixtum enim est involuntarium. Dixi, *circa jus mobile*: secus est circa jus immobile, quo quis se pro arbitrio abdicare nequit: oritur autem hæc immobilitas: 1. vel *ex lege Superioris*, ut patet in pupillo, qui valide nequit cedere juri suo. 2. vel *ex ipsa natura juris ipsi personæ immobiliter inhærentis*, ut fit in conjugibus, qui nequeunt transferre jus, quod habent in corpus alterius. 3. vel *ex defectu tituli necessarii ad validam translationem dominii*, uti probabilius contingit in casu solventis usuras per modum pretii pro mutuo; item in pretio simoniaco.

§. II.

Principia generalia de Restitutione.

772. *Principium I. Restitutio est necessaria ad salutem necessitate præcepti.* *Prob.* 1. ex Apost. ad Rom. 13. 7. *Reddite ergo omnibus debita,* *Prob.* 2. ex c. 1. Caus. 14. q. 6. desumto ex *S. Aug.* Epist. 45. ad Macedonium:

nium: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; sed ut dixi, cum restitui potest.* *Prob.* 3. Observatio justitiæ necessaria est ad salutem; neglecta autem restitutione observari justitia non potest: ergo observatio restitutionis pariter necessaria est ad salutem. *Dixi*, quod sit necessaria *necessitate præcepti*; quia necessaria non potest dici *necessitate medii* hoc modo, quasi is non possit consequi salutem, qui inculpabiliter non restituit, vel qui absolute non potest restituere: talis enim, si de peccato vere doleat, & voluntatem habeat restituendi, si posset, adhuc potest salvari, ut patet ex cit. Can. Est autem obligatio restituendi gravis, si sit circa materiam gravem, levis, si circa levem.

773. *Princip. II. Obligatio restituendi ex duplici radice naturali oritur*, juxta *Laym.* l. 3. de *Just.* t. 2. n. 2. cum *S. Thom.* 2. 2. q. 62. a. 6. in ☉. 1. *ex re accepta, sive aliena.* 2. *ex injusta acceptione.* *Ex re accepta*, ad restitutionem teneris, quando res aliena ad te sine culpa aliqua Theologica pervenit, quam tamen cognoscis vel postea comperis esse alienam. *Ratio est*, quia res aliena non potest sine injuria retineri invito rationabiliter Domino: ideoque res aliena, ubicunque fuerit, clamat ad suum Dominum, qui retinet jus sibi eam vindicandi, vel exigendi pretium æquivalens, quamdiu res sua existit apud alium formaliter, vel æquivalenter in suo pretio; nemo enim jus suum amittit, nisi vel ob consensum voluntarium, vel ob propriam culpam injustitiæ, vel ob dispositionem juris, vel ob casum fortuitum.

Altera radix proxima restitutionis est *injusta acceptio*, qua vel scienter & injuste occupasti rem alienam, v. g. furto, fraude, usura &c. vel quando damnificando proximum re sua privasti, quamvis res aliena ad te non pervenerit, v. g. si domum proximi incendio destruxisti: talis enim injusta damnificatio vere est injusta rei alienæ subtractio, quamvis sit subtrahenti inutilis, cum nihil ex re aliena detineat damnificator. Ratio est, quia utroque modo læditur jus alterius, non autem extinguitur; ergo, cum maneat jus alterius læsum, reparari debet per restitutionem. *Probatur* hoc principium: tot sunt radices proximæ restitutionis, quot sunt primariæ species læsionis: atqui tantum sunt duæ primariæ species læsionis juris alterius, scil. *læsio materialis*, cui respondet obliga-

tio

Digitized by Google

tio ex re accepta: & *formalis*, cui respondet obligatio ex injusta acceptione: ergo.

Porro hic non inhæremus speculationibus, vi quarum *tituli & modi*, quibus jus proprietatis est comparatum, dicuntur quidem radix restitutionis, sed remotissima; sic etiam ipsum jus residens in altero dicitur radix restitutionis, quatenus vi hujus juris exigitur reparatio juris læsi; hæc tamen radix non est proxima, sed remota, quia hoc jus secundum se & absolute potius exigit conservationem æqualitatis, reparationem vero actu exigit mediante injusta acceptione, vel re accepta, quas proinde dicimus radices proximas. Pariter alios titulos restituendi huc reducimus, quos assignant Jurisconsulti, quales sunt, *delictum & quasi delictum, contractus & quasi contractus, ac legis dispositio*: Alii claritatis gratia plures assignant radices restitutionis. 1. *rem acceptam*. 2. *injustam acceptionem*. 3. *injustam damnificationem*. 4. *injustam retentionem*. 5. *injustam cooperationem*. 6. *ex contractu*, 7. *ex quasi contractu*, scil. ex officio assumto; cum tamen hi tituli reducantur ad duos primos, hinc brevius in iis constituitur solius tota ratio restitutionis. Delictum enim seu injusta damnificatio reducitur ex dictis ad injustam acceptionem; quia est injusta quædam rei alienæ subtractio, quamvis subtrahenti sit inutilis. Præstatio debiti ex contractu, vel quasi contractu reducitur ad injustam acceptionem, quatenus non facta solutio est retentio illius, quod debetur alteri; talis autem retentio vere dici potest injusta acceptio. Restitutio autem ex dispositione legis eatenus reducitur ad injustam acceptionem, quatenus restituendi obligatio imponitur vel ad præveniendam læsionem, vel quia præsumitur præcessisse. Juxta alios solutio debiti ex contractu proprie non est restitutio.

Si quæras, an res accepta, & injusta acceptio eodem modo obligent ad restitutionem. Rx. Obligatio ex re accepta non durat, nisi quamdiu res ipsa durat, & extat vel formaliter in se, vel virtualiter in æquivalenti, seu fructu, & effectu relicto; ex injusta autem acceptione durat obligatio restituendi, licet res interierit, vel virtualiter amplius extet; quia iniquitas debet nocere soli inique agenti, non autem patienti innocenter.

774. *Princ. III. Ut ex injusta acceptione oriatur obligatio restitutionis in foro conscientiæ ante sententiam judicis, requiritur culpa theologica, ita ut non sufficiat mere juridica.*

Digitized by Google

Ante prob. Adv. Nomine culpæ theologicæ intelligitur a TT. quævis offenſa Dei ſive peccatum mortale, aut veniale. Nomine culpæ juridicæ intelligitur omiſſio diligentiæ, qua proximi damnum impediri potuiſſet, ſive coram Deo, & in foro conſcientiæ ſit peccatum, nec ne. Culpa juridica alia dicitur *lata*, quæ eſt omiſſio diligentiæ, quam homines ejusdem conditionis in talibus circumſtantiis communiter ſolent adhibere. *Latior* dicitur *dolus præſumtus*, ſive omiſſio debitæ diligentiæ, ex qua etſi non omnino manifeſte colligatur malus nocendi animus, prudenter tamen poteſt præſumi; talis eſt in eo, qui damnum proximi non intendit quidem, illud tamen prævidet futurum ex actione ſua, vel ejus omiſſione. *Latiſſima* vocatur *dolus apertus*, ſive omiſſio diligentiæ debitæ ad damnum alterius præcavendum, ex qua manifeſte colligitur malus nocendi animus; hæc culpa eſt in eo, qui aliquid agit vel omittit damni inferendi cauſa, quod prævidet inde ſecuturum. Culpa juridica *levis* dicitur omiſſio diligentiæ, quam homines diligentiores, & accuratiores ſimilis conditionis ſolent adhibere. *Leviſſima* culpa eſt omiſſio diligentiæ exactiſſimæ, quam non niſi accuratiſſimi, & diligentiſſimi ſolent impendere ... His præcognitis,

Prob. Principium tertium. Damnum ſine culpa theologica datum, non voluntarie, nec cum ulla injuria formali, ſed quaſi caſu pure fortuito eſt illatum: ſicut inferri ſolet a fulmine, vel furioſo: ergo æque parum poteſt obligationem reſtitutionis inducere, acſi ab infante, vel amente eſſet illatum. *Confirm.* 1. æquitas naturalis, & jus non magis gravat, ut reparetur jus læſum alterius, quam ne lædatur; ergo ſicut non gravat, ne lædatur inculpabiliter, & per injuſtitiam tantum materialem, ita neque gravat, ut reparetur læſum læſione, & injuſtitia tantum materiali, & theologice inculpabili. *Confirm.* 2. ex contractu vel voto non oritur gravis obligatio, niſi ſint perfecte voluntaria; ergo nec ex damnificatione involuntaria. *Confirm.* 3. ex c. fin. l. 5. Decret. tit. 37. de injuriis, & damno dato, ubi expreſſe innuit *Greg IX. Si culpa tua datum eſt damnum, vel injuria irrogata, ſeu aliis irrogantibus opem forte tuliſti, aut hæc imperitia tua, ſive negligentia evenerunt; jure ſuper his ſatisfacere te oportet, nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti, ex facto tuo injuriam veriſimiliter poſſe contingere, vel jacturam.* in fine ſubditur: *Secus eſt tamen in illo dicendum, qui, ut non accideret, de contingentibus*

nil

nil omisit. Ubi Pontifex per verba: *Si scire debuisti*, loquitur de culpa per ignorantiam vincibilem commissa: atqui hæc non est culpa mere juridica, sed theologica; ergo. *Confirmatur* id maxime ex postremis verbis cit.... *Babenst.* t. 7. d. 4. a. 3. n. 2. hanc vocat communem, vide etiam *Sotum*, *Less.* *Rheding* & alios. *Confirm.* 4. In casu, quo damnum illatum est ex culpa mere juridica, non tenemur illud reparare *ex re accepta*; quia supponimus, rem apud nos nullo modo extare: deinde nec *ex injusta acceptione*, cum nulla intercedat injuria formalis; ergo *ex jure naturæ* non tenemur reparare damnum ex culpa mere juridica illatum: Tenemur tamen in conscientia ad reparandum tale damnum ex legibus positivis humanis, & civilibus, quæ tamen probabilius non ante, sed post sententiam judicis obligant: ut mox dicemus.

Ex eadem ratione nec oritur obligatio gravis restituendi ex culpa theologica, quæ ob indeliberationem tantum est levis; quia etiam hoc casu damnum grave non satis est voluntarium; ergo nec inductivum tam gravis obligationis. Adde, quod culpa venialis ex indeliberatione actus non sit simpliciter delictum, & injuria; ergo nec potest esse radix gravis obligationis; nec læsus videtur tunc juste & rationabiliter invitus, cum actus ejusmodi indeliberati moraliter sint inevitabiles, ideoque nec potest exigere restitutionem sub gravi culpa in conscientia. *Lessius* l. 2. c. 7. Dubit. 6. n. 27. *Lugo*, *Tambur.* *Illsung.* t. 4. d. 3. q. 1. a. 3. n. 10. contra Vasq. & Molinam. *Confirm.* 1. Ex eo, quod obligatio restituendi ex delicto imitetur naturam pœnæ: ergo sicut defectus culpæ gravis excludit pœnam gravem, ita defectus culpæ gravis ob indeliberationem excludit gravem obligationem compensationis damni non satis deliberate illati. *Confirm.* 2. ex paritate de voto indeliberate edito, ut supra. *Confirm.* 3. tales actus facile cuilibet subrepunt. Ergo. accenseri debent casui fortuito.

Denique juxta communiorem, & probabiliorem tunc ad incurrendam obligationem restitutionis sufficit culpa juridica, 1. quando ex contractu oritur obligatio restitutionis, v. g. quando aliquis se obligavit ad rem alterius custodiendam, servandam, integre reddendam. 2. Ex legibus positivis humanis, & civilibus, quales sunt *Lex Aquilia* L. 4. Instit. tit. 3. & L. 9. ff. t. 2. & c. 3. t. 35. aliæque de quasi delictis & damnis vel nostra vel nostrorum culpa per animalia nostra illatis; quarum legum finis

finis est, tum consulere indemnitati proximi, tum curam, & cautelam aliorum acuere, ne damnum proximo inferatur. Ergo cum hæ leges justæ sint, & tendant ad bonum communitatis, nos obligant in conscientia ad reparandum damnum saltem *post sententiam Judicis*. Actio autem, quæ in jure datur damnificatis ex culpa juridica, est triplex: *Prima* est *actio ex delicto*, seu *lege Aquilia*; & hæc est actio pœnalis, qua vindicatur damnum per rei corruptionem illatum: Hæc a JCtis subdividitur in directam, & utilem. *Secunda* est *actio ex quasi delicto*, qua vindicatur damnum ex dejectis vel effusis ab inhabitantibus ædes, ex imperitia judicis judicantis, vel Notarii imperite conficientis instrumentum &c. *Tertia* est *actio noxalis*, quæ datur adversus Dominum *servorum*, qui damnum, & *animalium*, quæ pauperiem fecerunt. Dixi supra: *post sententiam Judicis*: quia juxta dicta ex jure naturæ non tenemur reparare damnum ex culpa *mere juridica* illatum; sed ex legibus positivis: quod autem hæ non ante, sed post sententiam judicis obligent in conscientia, inde eruitur, quia cives sufficienter stimulantur ad cautelam damni fortuiti (qui est finis harum legum) si post sententiam judicis restituere teneantur: Item quia major obligatio nec ex verbis, nec ex fine legis, nec ex interpretatione DD. aut praxi subditorum deducitur; ergo. Ita *Molina*, *Lessius*, *Laymann*, & alii tum contra *Vasq.* & *Turrian.* qui defendunt, quod hæc lex ex actione noxali obliget in conscientia ante sententiam judicis: tum contra *Haunold.* & *Rebell.* qui negant obligationem etiam post sententiam judicis ob damnum culpa mere juridica datum.

775. *Princ. IV. Ad restitutionem obligantur, quicunque positive efficaciter cooperantur ad damnum proximi; ex negative autem concurrentibus illi tenentur ad restitutionem, qui ex contractu, vel quasi contractu sunt obligati ad avertendum damnum.* Ante probationem

Adverte: *S. Th.* 2. 2. q. 62. a. 7. novem causas cooperantes ad damnum proximi duplici versu comprehendit:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus;
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Positive & directe concurrunt sex priores in cit. versu, scil. *mandans*, *consulens*, *consentiens*, ante factum *palpans*, sive *laudans*, *dans recursum*, & *participans*, quatenus mandato, consilio, suffragio &c. moraliter movent, & positive inducunt ad damnum injuste inferendum proximo,

ximo, vel physice participant cum eodem. Tres posteriores (scil. *mutus*, h. e. qui ante damnum illatum non monet, non clamat, non impedit: *non obstans*, qui, dum fit damnum, non defendit, non prohibet, non custodit rem; *non manifestans*, qui post damnum non admonet, non revelat, ut ait *La Croix* l. 3. p. 2. n. 41.) dicuntur concurrere negative, & indirecte, quatenus præcise non impediunt damnum injustum. His præmissis,

Prob. prima pars ex propos. 39. ab *Innoc. XI.* damnata. *Ratio est*: quia omnes positive & efficaciter concurrentes juxta sex primos modos sunt causa moralis damni; ergo idem est, ac si ipsi damnum intulissent. *Prob. etiam secunda pars.* Quia extra contractum, vel quasi contractum nemo tenetur ex *justitia* ad impediendum alterius damnum, sed tantum ex charitate, si possit impediri absque notabili incommodo: ergo qui juxta tres postremos modos negative tantum concurrunt, non impediendo damnum, ex supposito, si non teneantur ex officio, contractu, vel stipendio; peccant quidem contra charitatem, non tamen contra justitiam: ergo nec tenentur ad compensationem damni, utpote quæ est actus justitiæ commutativæ. Ita *Comm.* Exempla occurrent in resol. cas.

776. Dixi *de quasi contractu*: omnes enim, qui ex officio aliis obligati sunt, dicuntur teneri ex quasi contractu: communiter autem quinque species ex quasi contractu numerantur ex L. 3. Institutionum tit. 28. *de obligationibus, quæ quasi ex contractu nascuntur*, scil. 1. *Negotia gesta*: sic qui negotia absentis gerit, dicitur quasi contractum habere cum absente, cujus negotium gerit. 2. *Tutela & cura*: tutor cum pupillo, & curator cum furioso, aut minorenni. 3. *Communio rerum*: sic habentes rem aliter, quam ex contractu societatis communem, ultro citroque ex quasi contractu tenentur. 4. *Aditio hæreditatis*: sic tenetur hæres adiens hæreditatem erga legatarios, & creditores defuncti. 5. *Solutio debiti*: sic tenetur, qui recipit indebitum solutum per errorem. Denique juxta communem ex quasi contractu tenentur Gubernator, Judex, Advocatus, Medicus, Parochus, Artifex &c. hi enim, dum ejusmodi officia in se suscipiunt, tacite saltem, & virtualiter se obligant ad debitam diligentiam; alias a Republ. nunquam ad hæc munia admitterentur.

777. *Principium V.* De circumstantiis restitutionis, quæ his versibus complectuntur,

Quis, cui restituet, quid, quantum, quomodo, quando,
Ordine, quove loco, quæ causa excuset iniquum.

tene sequentia:

1. Recte ait *Pontas V. Restitutio.* Inter eos omnes, quos urgere potest restitutionis obligatio, coriphæus omnium habetur, qui iniquus rei possessor est, sive qui detinet rem alienam: cui deinde succedunt quasi secundarii, qui fuerunt injustitiæ perpetratæ, aut detrimenti illati socii, atque participes.

2. Quando res injuste ablata in integra sua natura non amplius extat, altera res ejusdem valoris restituenda est. Neque vero res sola, quæ possidetur inique, reddenda est, sed insuper, quæcunque damna rei proprietario ex ejusdem privatione emerserunt, ei sunt in integrum rependenda.

3. Debita vel bona certa, quorum Dominus scitur, regulariter debent restitui ipsi Domino; quia ipsi competit jus primarium ad rem. *Excipe:* Si Dominus sit defunctus, omnia debita realia sive ex contractu, sive ex delicto, reddi debent hæredi; hic enim succedit in omnia jura defuncti: si vero defunctus de rebus suis non disposuerit, nec hæredem ab intestato reliquerit, ejus bona, & jura dicuntur vacantia & derelicta juxta l. 1. 4. & 5. *Cod. de bon. vacant.* ergo debitor ea potest retinere. Jure civili autem cedunt fisco saltem post sententiam Judicis. 2. Si vero alteri debeatur rei a te acceptæ possessio, huic immediate restituenda est, v. g. accepisti rem apud Titium depositam ab eo conductam, illi commodatam, aut emphyteuticam, eam teneris restituere Titio depositario, commodatario &c. non vero Domino; quia Titius sine injuria privari non potest jure custodiæ, usus, vel possessionis, nisi vel consentiat, vel certo sciatur re inique abusurus; ex hac ratione bona Ecclesiæ non sunt restituenda Prælato dissipatori, sed Capitulo. 3. Si acceperis rem a possessore malæ fidei v. g. horologium emisti a fure, *per se* non furi, sed Domino reddi debet, quia hic solus in illud habet jus, non vero fur tanquam iniquus possessor. Dixi, *per se*, quia si fur tibi vendiderit horologium, vel aliam rem furto ablatam, nec possis aliter recuperare tuum pretium, poteris tuum pretium repetere, permittendo, ut fur horologium recipiat; tum quia habes jus ad tuum pretium, pro quo nihil accepisti; tum quia te non obligasti ad conservandam rem Domini cum tanto damno. *La Croix* l. 3. p. 2. n. 99. hanc sententiam vocat communem,

n. ta-

n. tamen seq. limitat hanc sententiam; quod tunc res ablata possit furi reddi, quando prudenter fur judicatur velle restituere rem, non autem eo casu, quo creditur non redditutus, aut Dominus aliter, aut cum minore periculo non recepturus rem suam.

778. II. *Bona incerta comparata ex delicto* v. g. *furto, usura, iniqua mensura, pondere &c. si facta diligenti inquisitione Dominus sciri, vel conveniri nequeat, restitui debent pauperibus. Ratio est*: quia res, quæ Dominum habet, non potest retineri, illo non consentiente, aut si Dominus reperiri nequeat, expendi debet secundum voluntatem Domini prudenter præsumtam; atqui talia bona incerta ex delicto Dominum habent, nec præsumi potest prudenter, quod Dominus velit ea retineri ab injusto possessore, ne lucrum ex delicto reportet, sed prudentius præsumitur, quod, si sibi, vel hæredibus suis restitui non possint, velit ea impendi ad pias causas, v. g. dando eleemosynas, ut saltem in bonum animæ suæ cedant; ergo sic restitui debent. Ita *S. Th.* 2. 2. q. 62. a. c. ad 3. ubi addit: *Si vero Dominus sit multum distans, debet transmitti, quod ei debetur, & præcipue, si sit res magni valoris, & possit commode transmitti; alioquin debet in loco tuto deponi, ut pro eo conservetur, & Domino significari.* Vide *Illsung* t. 4. d. 3. n. 250. *Scotum, Vasquez, Sanch. Confirm.* ex c. *Cum tu.* de Usur. Si Dominus in particulari quidem ignoretur, sciatur autem in communi, uti sciunt Mercatores, Caupones, Pistores, Laniones &c., qui mensura, vel pondere iniquo defraudarunt concives, etsi nesciant, quibus in particulari damnum sit illatum, restitutio potius facienda est communitati læsæ minuendo pretium, vel augendo pondus, & mensuram. *Bona incerta ex contractu. vel inventione* (v. g. si Mercator loco cupri tibi tradidit aurum, vel si invenisti annulum pretiosum) juxta tutiorem, ut ait *Laym.* l. 3. de Just. t. 1. c. 5. n. 27., si eorum Dominus post diligentem inquisitionem non compareat, pauperibus eroganda, vel ad aliam piam causam applicanda sunt, ex rationibus modo allatis. Contrariam, quod inventor rem inventam possit retinere, si post moralem diligentiam adhibitam non possit rescire Dominum, ibidem vocat valde probabilem: ad praxim idem monet observandum: *Primo.* Si Dominus compareat, antequam res consumta est ab inventore, absque dubio illi restituenda est: huc tendit dictum *S. Aug. Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti*, hom. 9.

ex 50... *Secundo*. Prudentis arbitrio ex circumstantiis, & præsertim ex valore rei inventæ æstimandum esse, quamdiu exspectare debeat inventor, donec rem inventam alienare, vel absumere possit: si vero post alienationem vel absumtionem bona fide factam, Dominus compareat, nihil ipsi restituendum est, *nisi quatenus* inventor locupletior inde factus est. *Tertio*. Similiter nec pauperes, si in eos rei inventæ distributio facta sit, aliquid restituere debent, nisi res in specie extet, Dominusque repetat.

779. III. *Si obligatio restituendi proveniat ratione rei juste vel injuste acceptæ, possessæ, aut destructæ, restitutio fieri debet, quamprimum moraliter fieri potest post delictum, vel notitiam rei alienæ;* quia præceptum negativum non detinendi rem alienam, item non differendi solutionem debitam omni tempore obligat. Ita *Laym.* l. 3. de Just. t. 2. c. 10. n. 2. ibid. monet cum *Molina;* si quis certum habeat restituendi propositum, sed restitutionem ex gravissima & justa causa aliquo tempore (non admodum longo) differat, non esse facile peccati mortalis damnandum, nec sacramentali absolutione privandum. NB. Si ex tali mora nullum omnino damnum læso inferatur; licet enim ista dilatio injusta sit, non tamen censetur esse gravis injuria, si nullum inde damnum oriatur; id quod magis verum videtur, si obligatio ex contractu descendat. Causæ autem restitutionem juste differendi sunt 1. Si creditor non sit præsens, nec aliquem constituerit, qui acceptet solutionem. 2. Si creditor etiam tibi debeat & non solvat. 3. Si solutio fieri non possit sine scandalo, vel notabili damno in bonis animæ, famæ, vel fortunæ, ut infra docetur.

780. IV. *Qui tenetur restituere ex delicto, debet rem injuste ablatam, vel detentam propriis sumtibus in eo loco restituere, ubi læsus, vel creditor eam habiturus fuisset:* nisi ei ablata, destructa, vel inique detenta fuisset, deductis tamen expensis, quas ipse læsus rem servando, vel alio deferendo facere debuisset, v. g. si Titio equum abstulisses, quem ille Moguntiam debuisset ducere, teneris ei mittere equum Moguntiam, deductis expensis, quas Titius in equum fecisset. *Ratio est*, quia restitutio orta ex injusta damnificatione in integrum debet fieri, adeo ut læsus, vel creditor omnino indemnis debeat servari: ergo. Ita *Laym.* l. c. n. 3. *Less. Vasq.* & *Comm.* *Excipe:* nisi transferendo in locum Domini multo majores expensas ex proprio facturus sis, quam res restituenda valeat;

tunc

tunc ad deferendum non obligeris; interim si spes sit restitutionis faciendæ ipsi Domino, vel hæredibus, res interim in loco tuto debet servari; si spes non sit, potes dare pauperibus, *Laym.* ibid.

2. *Debitor ex sola re accepta tenetur restituere in loco, ubi res de facto existit*, v. g. Viator in domo tua reliquit suam sarcinam, teneris eum per litteras monere; si petat sibi transmitti, transmittenda est, sed expensis Domini: quia æquum non est, ut debitor citra culpam suam ex re aliena damnum patiatur.; Si rem bajulus sibi retineat, vel apud illum citra tuam culpam pereat, ad nihil ultra teneris, quia res regulariter perit suo domino. Vide *La Croix* l. c. n. 363. *Jansen.* Cas. 45. n. 17. & L. *argentum* 20. ff. *Commodati.* 3. *Restitutio*, vel potius solutio ex contractu debet fieri in loco, de quo expresse vel tacite inter partes conventum est: in dubio, ubi solutio fieri debeat, spectanda est consuetudo, ubi contractus est initus, item natura contractus, & variæ circumstantiæ, ut ex iis mens contrahentium colligi possit. *Laymann* l. c. n. 5.

781. *Princip. IV.* De ordine restitutionis observandum est generaliter: *Si debitor habeat bona sufficientia ad solvenda omnia debita, omnibus creditoribus satisfacere tenetur*; ut patet. Si vero non sit solvendo, 1. restitui debet res aliena adhuc extans apud debitorem; v. g. Titius debitor habet pecuniam tuam apud se depositam, vel sibi commodatam, vel a se inventam, furto sublatam, vel aliam rem sibi locatam, hanc tibi, & non aliis creditoribus quomodocunque privilegiatis tradere debet; res enim mansit tua, neque aliis restitutio debet fieri ex bonis alienis.

2. Si debitor pro re emta ab Ecclesia, fisco, vel minorenni, & sibi tradita pretium non solverit, tunc ex constitutione legum Ecclesia, fiscus, & minores retinent dominium rei venditæ, donec solvatur pretium. L. Si *Procurator* 5. de jure fisci. Item si res emta apud debitorem in specie extet nondum soluto pretio, illa certo Domino integre debet restitui, quia reliqui creditores nullum in ea jus habent. *Laym.* l. c. c. 11. n. 12...

3. Ex bonis debitoris ante omnia debita etiam hypothecam solvi debent funeralia, medicamenta, & alimenta sibi, uxori, & liberis impensa: Item quod pro inventario, pro custodia supellectilis, & confectione testamenti expensum fuit. l. pen. ff. *de relig. & sumt. fun.* Item mer-

merces operariorum, & famulorum *ad necessarios usus* conductorum; hæc enim debita contrahuntur ex necessitate, & potius in utilitatem, quam fraudem creditorum, si enim nemo debitori serviret, is fieret magis impotens. Debita certa prius solvenda sunt, quam incerta, scil. quorum creditor sciri, aut conveniri non potest; quia dominis certis proprium jus competit ad debita sua exigenda, non item pauperibus ad postulanda debita incerta, ut ait *Laym.* l. c. n. 1. Juxta alios *Ratio est*, quia creditor absens vel ignotus prudenter præsumitur velle, ut, cum restitutio sibi fieri nequeat, fiat creditoribus certis.

5. Creditores hypothecarii (h. e. qui non solum personam debitoris, sed etiam rem ejus vel immobilem, quæ vocatur hypotheca, vel mobilem, quæ vocatur pignus, obligatam habent in securitatem debiti) præferendi sunt aliis creditoribus, qui vel chirographo, vel instrumento publico, vel testibus, vel debitoris confessione tales esse probantur; ut habetur l. *eos.* Cod. *qui potiores in pignore.* Item quia juxta reg. 25. ff. *plus cautionis in re est, quam in persona.* Inter ipsos autem creditores hypothecarios præferendi sunt, qui priores sunt tempore, juxta reg. jur. 54 in 6. *Qui prior est tempore, prior est jure.* An hæc regula habeat locum inter creditores mere personales, non conveniunt AA. Affirmant *Gabr. Valent.* Negant vero *Bannes*, *Lessius*, c. 15. dub. 16. *Illsung*, & alii. Eo quod tales creditores habeant æquale jus, ideoque in plerisque locis cuilibet ex hisce creditoribus plus vel minus solvitur juxta majus vel minus debitum. *Plura apud Juristas.*

782. *Princip. VII.* A restitutione excusat 1. *impotentia tum physica*, quando quis nec in re, nec in spe habet, unde possit restituere, tum *moralis*, (scil. quam diu durat) quando quis absolute quidem habet, unde solvat, sed restitutio valde difficilis redditur propter jacturam animæ, vitæ, famæ, libertatis, justi status, aut bonorum temporalium juxta limitationes sequentes. *Ratio primi est:* quia juxta reg. 6. juris in 6. *Nemo potest ad impossibile obligari. Ratio secundi est*, quia durante morali impotentia debitoris, creditor non censetur rationabiliter invitus. Sic 1. probabile *periculum animæ* est justa caussa restitutionem differendi, & omittendi, quam diu hoc periculum durat, si debitor ob restitutionem esset lapsurus in desperationem, filii ob inopiam in furta vel latrocinia, uxor vel filiæ vitæ luxuriosæ exponendæ &c. quia creditor

hic

hic præcipue non potest esse rationabiliter invitus, si differatur restitutio ob bonum animarum longe excellentius.

2. Ad impotentiam moralem pertinet *periculum vitæ*, sive extrema necessitas, v. g. si debitor per restitutionem fame esset periturus. *Ratio est*, quia in extrema necessitate licet aliena auferre, ergo etiam retinere; excipe nisi creditor *ante debitorem* in similem necessitatem jam inciderit, vel lapsurus sit, nisi fiat restitutio, tunc enim creditor titulo justitiæ & charitatis præferendus est. Si vero sint in æquali necessitate *actu*, debitor adhuc potest omittere restitutionem, quia tunc melioris est conditionis.

3. Excusat *jactura libertatis*, *vel famæ*, v. g. si restituere nequeas, nisi te ipsum vendendo, vel dando suspicionem gravis & occulti criminis. NB. Si restitutio sine infamia saltem fieri possit per tertium v. g. Confessarium, adhuc esset obligatio restituendi. Infamia autem debet esse gravis, & valde notabilis; ideo fur jam infamatus debet restituere, etsi infamia augeatur inde.

4. Excusat *jactura status justi*, *& honesti*, quæ est necessitas gravis, v. g. si homo nobilis deberet omnia bona sua vendere, famulos *necessarios* dimittere; aut si civis primarius exercere deberet artem mechanicam, artifex vendere artis suæ instrumenta, & mendicare pro facienda restitutione, hi possunt solutionem differre, vel per partes solvere, etiamsi debitum sit ex delicto. Ita *Azor.* p. 3. l. 4. c. 39. *Laym.* l. c. c. 12. n. 1. *Ratio est*, quia creditor debitori in gravi necessitate constituto ex lege charitatis tenetur subvenire: ergo rationabiliter non potest esse invitus, si debitor ad gravem suam necessitatem sublevandam differat restitutionem; nisi ipse creditor in simili necessitate gravi esset constitutus. Dixi *jactura status*, certum enim videtur, quod aliqua ejus diminutio non excuset a restitutione, unde graviter peccant continuo, ideoque absolvi non debent, qui debitis non gravati solum, sed nova addentes, nihil de luxu, splendore apparatus, conviviorum, equorum, canum, famulorum superfluorum, ludorum &c. &c. subtrahunt, quia hæc non sunt ad statum simpliciter necessaria, sed solum ad vanum splendorem, imo hæc minuere potius est modestiæ. Nec excusatio coram Deo valet, quod jam sit sæculum superbum, siquidem superbia, luxus, & injustitia contra leges naturales, divinas, & humanas nunquam possunt præscribere. Dixi etiam *status justi*: si enim status sit injustus consistens

in sola opulentia per furta, fraudes, rapinas, usuras acquisita, v. g. si mercator ex solis injustis lucris laute vivendo statum honoratiorem sibi comparaverit, manet absque dubio obligatio restitutionis cum jactura status, utpote ad quem nullum jus habet, sed ad mendacitatem, vel ad eum vilem statum, in quo antea fuerat. *S. Anton. Scotus Henriq. Bonac. Laym.* l. c. n. 7.

783. II. *Licite etiam differtur restitutio ob damnum, quod verosimiliter creditori, vel Reipublicæ vel tertio est eventurum. Ratio primi est*: quia restitutio ordinatur ad utilitatem creditoris: ergo hic non potest esse jure invitus, quando eam differt debitor, prævidenti ipsi tunc fore noxiam. *Ratio secundi*: quia malum proximi impediri debet, si commode possit: ergo etiam tunc creditor ex charitate consentire in dilationem prudenter credi potest. Idem judicium est de bono publico.

784. III. *Denique cessio boni vel fori* (quando scil. debitor debitis solvendis impar, creditoribus sua bona relinquit inter se dividenda) non plene liberat ab onere restitutionis; sed debitor manet obligatus ad procurandam, & præstandam integram solutionem, cum ad pinguiorem fortunam pervenerit: *Ratio est*: quia leges concedentes cessionem bonorum non intendunt privare creditores jure suo; ideo enim flebile hoc beneficium debitori concedunt, ne incarcerari possit ob debita, quæ solvere nequit; ergo cessante impotentia debitoris cessat excusatio a restitutione.

Nec ignominia, quam affert talis cessio bonorum, potest dici substituta in locum restitutionis, ita, ut ad nihil amplius teneatur in conscientia talis debitor; quia tantum est in pœnam contrahentis debita supra vires suas, & ad deterrendos alios, ne nimis faciles sint in contrahendis debitis. *Laym.* l. c. n. 5.

785. IV. Restitutionis obligatio omnino tollitur 1. per *perpetuam impotentiam*, ut patet ex dictis. 2. per *interitum rei juste acceptæ, & in individuo debitæ*, ex supposito, quod eodem modo peritura fuisset apud Dominum: secus si per injuriam eripuisses rem alienam; non enim periisset, nisi abstulisses, ergo censetur culpa tua periisse. 3. obligationem restitutionis penitus tollit *remissio creditoris libera, & non extorta vi, aut metu, vel fraude*: Creditor enim (ubi non obstat specialis exceptio juris) est Dominus rei; ergo illam potest donare debitori; ergo hoc ipso cessat obligatio restituendi; secus si vi, vel metu, vel fraude, tunc enim non est donatio libera, & creditor manet

manet

net rationabiliter invitus. 4. Tollitur obligatio *per compensationem factam vel ipsi creditori*, si is æquali debito tibi aliunde fuerit obstrictus, *vel creditoris creditori*, quo modo saltem in conscientia solvitur debitum, licet ea non semper valeat in foro externo. 5. Tollit obligationem *authoritas juris*, ut patet in legitima præscriptione. Quomodo excuset ingressus religionis, supra dictum in præcepto 4. Decalogi.

ARTICULUS III. & longissimus.

Resolvuntur Casus de peccatis caudatis.

§. I.

De variis furtis.

Casus I.

CÆsarius confitetur 1. *Furatus sum.* 2. *Nuper aliquid surripui Cajo ex joco, non autem animo retinendi.* 3. *Plene inebriatus alterius pixidem tabacariam auream abstuli, quam ebrius contra voluntatem amisi.* 4. *Alias sæpe modicum abstuli.*

786. *Quæst. I.* Quid Confessarius ad primum. ℞. Quærat, an quantitatem notabilem surripuerit, ut peccati gravitatem agnoscat; item an rem sacram, vel de loco sacro, denique cognito numero furtorum de restitutione prudenter sit sollicitus.

787. *Quæst. II.* Quomodo Confessarius peccet errans circa restitutionem. ℞. 1. Si *positive* cum gravi culpa, non discussa prius causa, nec perpensis circumstantiis vel per crassam ignorantiam deobliget pœnitentem ab onere restitutionis, cum tamen sit restituendum, v. g. absolute dicendo, non esse restituendum, tenetur Confessarius in defectum pœnitentis ipse restituere; quia tunc positive concurrit ad damnum injustum, nisi postea in confessione alia adhuc posset monere pœnitentem, quod teneatur ad restitutionem. Ideoque non erubescat Confessarius (antequam casus intricatos de restitutione ultimato resolvat) denuo ad se vocare pœnitentem, & jubere, ut in proxima confessione omnes circumstantias clare explicet; ipse interim probatos AA. consulat, ut possit juvare pœniten-

tem. ℞. 2. Si vero solum negative se habeat v. g. tacendo, & non imperando restitutionem, ad summum peccat contra officium suum, vi cujus tenetur procurare bonum sui pœnitentis; non autem tenetur ex justitia procurare bonum temporale tertii, aut impedire illius damnum temporale, sicut ad ea ex officio tenetur judex sæcularis. *Suarez* 3. p. tom. 4. diss. 32. Sect. 6. *Laym.* l. 3. t. 4. c. 7. n. 6. *Bonac. Leonardelli* casu 29. q. 2. Contraria sententia *Nav. Rosell.* pro praxi est nimis dura.

788. *Quæst. III.* An Cæsarius peccaverit auferendo aliquid ex joco. ℞. *per se* loquendo non peccavit; quia tunc proximus non censetur esse invitus; peccasset tamen, si ex ablatione jocosa prævidisset Cajum ad gravem iracundiam, blasphemias &c. excitatum iri. Nec licet diu retinere res jocose ablatas, quia alias præbetur occasio suspicionum, rixarum &c. Pariter non censetur furari, qui aliquid surripit ab amico, non dubius, quin id ab illo acciperet, si peteret: quia sic non surripitur aliquid Domino invito. Si tamen prævideatur, invitus fore saltem quoad modum, peccatur contra charitatem. Si postea resciat, amicum esse invitum quoad substantiam, scil. quod hæc vel illa res contra voluntatem sit ablata, debet restitui illa; quia tunc reipsa committetur injustitia, detinendo rem alienam, invito rationabiliter Domino, quamvis antea per errorem non putarit, ablationem esse injustam. *La Croix* l. 3. p. 1. n. 946.

789. *Quæst. IV.* An Cæsarius peccaverit graviter peccato furti, in ebrietate auferendo pixidem pretiosam. ℞. Si plene ebrius fuerit, non peccavit; quia ablatio non fuit voluntaria, nec libera; hinc etiam non tenetur ad restitutionem ante sententiam judicis. 1. Quidem non ex re accepta, cum ea non amplius extet: Nec ex injusta acceptione: hæc enim non fuit voluntaria; secus, si intendisset prius in ebrietate auferre aliquid; tunc enim volens ebrietatem cum tali animo conjunctam etiam censeretur voluisse furtum.

790. Eodem modo, qui alteri infert damnum in ebrietate, tenetur illud reparare, si illud vel intenderit, vel probabiliter prævideriti; volens enim ebrietatem cum tali damno conjunctam, interpretative vult ipsum damnum. Si vero non præviderit, aut moralem diligentiam ad illud præcavendum adhibuerit, non obligatur ad reparationem damni ante sententiam judicis, quia illud nullo modo ipsi fuit voluntarium.

791.

791. *Quæst. V.* Quid Confessario agendum, si pœnitens se accuset, quod furatus sit modicum. ℞. Interroget 1. an habuerit animum aliquid gravius, vel plura auferendi, si fuisset occasio, tunc enim in executione quidem non peccavit graviter, sed in intentione & affectu contra decimum præceptum: nam juxta c. ult. causa 14. q. 6. ex *S. Hier.* in Epist. ad Tit. c. 2. *Fur non solum in majoribus, sed etiam in minoribus judicatur; non enim id, quod furto ablatum est, sed mens furandi attenditur*, scil. in foro conscientiæ. Monet hic P. *Laym.* l. 3. t. 3. p. 1. c. 1. n. 3. Si quis modicum auferat, sciat tamen, Dominum ea re valde delectari, qualis est imago rara, artificiosa, flos rarus, cujus pretium illi ignorant, &c. ita ut ex amissione capturus sit magnam tristitiam; hoc casu talis peccabit graviter non quidem in genere furti gravis, sed potius contra charitatem; quia, ut supponitur, auferens non infert grave damnum in rebus fortunæ.

2. Quia Cæsarius addidit: *sæpe modicum abstuli*, quærendum, an pervenerit ad notabilem quantitatem, sic enim graviter obligatur ad faciendam restitutionem. Vide propos. 38. ab *Innoc. XI.* damnatam, item, an in singulis furtis parvis habuerit animum, notabilem quantitatem auferendi, tunc distinctis moraliter vicibus peccavit graviter.

792. *Adverte*: Major quantitas regulariter requiritur (scil. plus dimidio, ut ait *Babenst.* t. 4. d. 5. a. 5. n. 26.) ad peccatum mortale per furta parva constituendum, sive quis successive ab eodem, sed longiore interposita mora, sive a diversis modicum furetur; quam est illa quantitas, quæ simul ab eodem ablata mortale constituit, quia domini non sunt tam graviter inviti ob furta levia successive facta, sicut ordinarie ob quantitatem notabilem uno furto ablatam; ita *Sanch.* præcipue vero hæc ratio tenet, si modica surripiantur a diversis. *Laym.* L. 3. t. 3. p. 1. n. 6.

Casus II.

Conradus sartor subinde plus panni exigit; quam requiratur ad vestem conficiendam; alias sæpe retinet diversa fragmenta pannorum, fimbriarum, & filorum, quæ a vestibus confectis supersunt, partim in compensationem occultam, partim ut se indemnem servet, & in complementum mercedis alioquin debitæ.

793. *Q. I.* Quid agendum Confessario, dum in genere se accusat sartor; fragmenta panni retinui? ℞. quærendum est: an sint notabilis pretii? sic per se loquendo peccavit graviter. *Si respondeat sartor:* justam mercedem non accipio a Dominis, nec tamen sine gravi damno laborem possum recusare, quia Dominus ex Sartorum copia decem pro me uno facile reperiet; & sic me, meosque alere non possem. Si vere res ita se habeat, excusant ejusmodi opificem *a* peccato, & restitutione, *Sanchez* & *Sporer* hic n. 68. vide dicta de compensatione occulta. Si vero Sartor justum pretium a Domino accipiat, *n*ec aliunde debitum ab eo non solutum restet, non excusatur a furto, nec a restitutione; quia sic alienum retineretur rationabiliter invito Domino. Si vero fragmenta tantum exigua sint, veluti pro derelictis haberi solent, adeoque licite retinentur; quia tam modica & exigua prudenter judicantur non curari a Dominis, *Stoz.*, *Herzig*, P. 2. n. 376.

794. *Q.* II. Quomodo peccaverit Conradus plus panni exigendo, quam opus sit? ℞. Si id exegerit eo animo, ut habeat, quod sibi retineat sine justo titulo, peccavit graviter, vel leviter, prout levis, vel gravis pretii fragmentum retinuit. Si vero bona fide plus exegerit, nec intenderit retinere quidquam, non peccavit quidem, notabile tamen fragmentum, quod superest, tenetur restituere.

§. II.

Casus III.

De furtis domesticorum.

Cæcilia uxor Collmanni prædivitis civis, sed valde ferocis, quoties pecuniam ab eo petit pro honesto vestitu filiarum, pro medicamentis filiorum ægrotorum, bilem leoni movet: hinc clam ex bonis communibus accipit, quidquid sibi, & familiæ ad honestas vestes, & alios usus est necessarium; item contra voluntatem Collmanni distribuit eleemosynas. Denique etiam tantundem sibi a bonis communibus reservat, quantum scit male expendi a marito.

795. *Q. I.* Quotuplicia sint bona conjugum? ℞. quadruplicia: 1. *Dos*, sive illa bona, quæ uxor dat viro ad sustinenda onera matrimonii; hujus dotis dominium natu-

naturale habet uxor, dominium vero civile, seu usumfructum, & administrationem maritus. 2. Bona uxoris *paraphernalia* scil. illa, quæ uxor præter dotem marito allatam ex hæreditate, legato, aut labore familiæ non debito acquirit: quorum dominium, usufructus, & administratio est penes uxorem, nisi consuetudo loci aliud ferat. 3. Sunt bona *antiphernalia*, sive contradotalia, quæ maritus assignat in recompensationem dotis; horum dominium, & administratio est penes maritum, usufructus pro consuetudine loci vel penes maritum, vel simul penes uxorem. 4. Sunt *bona communia*, & superlucrata, quæ durante matrimonio accedunt ex communi labore & industria, quorum medietas quoad jus, ad maritum, & medietas ad uxorem spectat. De his vide Jurisconsultos. Item *Gobat*, *La Croix* L. 3. p. 1. n. 1020.

796. Q. II. An Cæcilia peccaverit clam accipiendo ea, quæ sunt necessaria ad honestum vestitum, & sustentationem familiæ? ℞. Non peccavit; quia circa ista maritus non potest esse rationabiliter invitus, imo ipse tenetur congrue sustentare uxorem, & proles. Peccant vero illæ uxores, quæ invito marito nimias faciunt expensas, ad filias ultra conditionem vestiendas, quia tunc rationabiliter maritus est invitus; docet quotidiana experientia, quod sæpe uno die plus in luxum vestium impendatur ab uxoribus, quam mariti possunt suo labore lucrari per integrum annum; inde contingit, ut filiæ civium extra domum paternam circumornatæ vestimentis nobilium appareant, domi vero sæpe prandio mendicorum contentæ esse cogantur.

799. Q. III. An Cæcilia peccaverit distribuendo eleemosynas contra voluntatem mariti? ℞. Non peccavit servato moderamine status, scil. elargiendo, quantum aliæ ejusdem status uxores juste solent elargiri. *Ratio est*: quia ipsa consuetudo ipsi tribuit hoc jus, quo eam non potest privare maritus, nisi ipse velit satisfacere huic Christianæ obligationi. *Confirm.* Uxor non est mancipium, sed socia viri; ergo non est plane expers administrationis domesticæ, etiamsi sit viro tanquam capiti subjecta, ne quid inordinate, aut superflue faciat. Ita *Dicastillo* l. 2. tract. 2. D. 9. *Molina* T. 2. S. 2. D. 274. *Dixi*, *servato moderamine status*: si enim invito marito, vel non prudenter præsumta inscii voluntate ultra statum suum in eleemosynas, donationes, itinera &c. notabilem summam ex bonis, quæ subjacent administrationi viri, impendat,

pec-

peccat graviter; quia hoc modo prudenter invitus est maritus; & nisi mariti invigilarent, plurimæ familiæ perirent ex nimia uxorum licentia.

798. *Q. IV.* An Cæcilia peccaverit, & teneatur ad restitutionem, clam ex bonis communibus tantundem sibi reservando, quantum scit a marito male impendi? R. Non peccavit, saltem ubi per consuetudinem loci certum jus habet ad medietatem bonorum communium; quia hoc modo nihil aliud fecit, quam ut se servaret indemnem; nec proprie potest dici rapere aliena; juxta alios ad summum uteretur licite compensatione occulta, vide *Zetl.* de restit. p. 3. Instruct. 6. q. 3. Instruct. 6. q. 1. Dico II. cum *Molina*, *Dicast.* contra *Nav.*

799. Porro resolves I. Non peccat uxor, per se loquendo, si accipiat aliqua, quæ maritus facile ac certo concederet, si rogaretur; tunc enim adest licentia præsumta, & justa causa non petendi, ne se ostendat velut ancillam. Item *Jansen.* Cas. 30. n. 6. cum *Molina.* Similiter quando Maritus dilapidat bona propria uxoris, aut communia, peccat graviter contra justitiam cum onere restitutionis ex bonis propriis; id quod notandum a Confessariis, ne habituatos lusores, bibulos &c. facile absolvant, nisi data fide de corrigenda prava ac perniciosa consuetudine. III. Juxta *Leonardelli casu* 2. n. 8. cum *Diana Lug. Less.* & aliis uxor vidua, si sit pauper & non dotata, post mortem mariti potest tantum subtrahere, quantum sibi ad necessariam sustentationem necessarium est, quia parens ex jure naturæ tenetur alere proles, & uxorem, Vide *Haun.* t. 6. c. 8. n. 501.

Idem *Leonard.* cas. 16. n. 88. cum *Sanch. Bonac. Laym.* & aliis ait non peccare uxorem, si post mortem mariti, qui antea plura contraxit debita, quam sit solvendo, clam quædam ex illius bonis subtrahat pro necessaria sui, & liberorum alimonia, ex supposito, quod ex propriis bonis dotalibus non habeat, unde se, & suos liberos alat; in tali enim casu maritus moriens censetur bona sua relinquere creditoribus, & sicut ipse, si fecisset in vivis hanc cessionem bonorum, potuisset licite pro foro conscientiæ aliqua occultare, quibus se & familiam *parce* sustentaret, ita idipsum licite pro foro conscientiæ talis uxor post mortem mariti potest facere; æquum enim non est, ut uxor, & filii repræsentantes personam patris omni sustentatione priventur; unde nec creditores possunt esse rationabiliter inviti. Idem n. 89. affirmat, talem uxorem

non obligari ad præstandum juramentum, quod nihil subtraxerit; si vero cogatur, posse eam affirmare, a se nihil fuisse subtractum, intelligendo, *injuste*, vel *quod tibi in his circumstantiis teneor dicere*, judex enim *non interrogans juridicè*, non interrogat tanquam superior, sed tanquam persona privata, cui nemo tenetur *per se* pandere crimen occultum, quod non est famosum, aut semiplene probatum. Vide dicta n. 537. de *Jurament.*

800. IV. De obligationibus reparandi damna, & restituendi ex fornicatione *Laym.* l. 3. de just. Tr. 3. P. 3. tradit sequentia. *Primo* C. 13. n. 2. ait, quod stuprator virginis consentientis, si nullum dolum, vim aut injusti metus incussionem adhibuit, nullam vel ipsi vel parentibus ejus restitutionem damni in conscientia facere teneatur; eoquod neutri injuriam intulerit: *Non consentienti puellæ*, volenti enim non fit injuria: *non parentibus*, quia filia non est possessio parentum, sed illa liberum corporis sui usum habet. Ibid. excipit casum, si stuprator, cum facinus occultum esset, puellam non sine injuria infamasset, tunc enim teneretur damnum inde secutum filiæ, & parentibus ejus resarcire: Item si judex in foro externo condemnet ad pœnam solvendam. *Secundo* ait: Qui stuprum puellæ per vim infert, contra justitiam peccat, & omne damnum, quod inde provenit, in conscientia tenetur restituere. Idem dicendum, si eam per fraudem induxit v. g. falsis pollicitationibus, vel per precum importunitatem conjunctis minis, secus est, si eam ordinariis blanditiis induxerit: quia sic libere consensit. Ordinarie autem damnum compensatur, si eam vel ducat, vel dotet, ut æque honestas nuptias adhuc consequi possit: ibid. affirmat, quod corruptam non teneatur absolute ducere ante judicis sententiam, nisi sub pollicitatione matrimonii vel vera vel ficta eam ad fornicationem induxerit. De hoc in P. II. *Tertio* ibid. n. 4. asserit, si puella ob illatum stuprum per vim, fraudem &c. nullum aliud damnum passa fuit, puta si facinus occultum mansit, & illa æque honesto viro nupserit, probabile esse, ad nullam restitutionem obligari stupratorem ante judicis sententiam; eo quod tunc puella nullum damnum passa censeatur, præter virginitatem dep perditam, quod damnum reparabile non est, nec pecunia æstimabile.

801. V. De obligatione adulteræ docet idem *Laym.* l. c. c. 14. *Primo*, quod adultera enixa prolem spuriam,

quæ

quæ publice existimatur legitima, ordinarie non sit obligata facinus manifestare, ad avertendum damnum mariti, & legitimarum prolium. Arguitur ex c. *Officii* 9. L 5. tit. 38. de pœnit. & remiss. ubi *Innoc. III.* respondet quod adulteræ pœnitentia non sit deneganda, quamvis, adulterium nolit manifestare marito: atqui si teneretur manifestare, nolenti manifestare esset deneganda pœnitentia: ergo. Idem tenet *Gabriel*, *S. Antonin. Cajet.* & alii. Et *Ratio* est: quia hæc obligatio esset nimis difficilis, parum utilis, & plus noxia: Adde, quod proles spuria, quæ hactenus fuit in possessione legitimæ nativitatis, matri asserenti, se ex adulterio conceptam esse, fidem habere non teneatur, nisi liquidis & indubiis probationibus id ostendat, puta quia tempore conceptionis maritus absens fuisse certo cognoscatur. Ut docet glossa in cit. c. officii. Verb. *deneganda*. 2. Tenetur tamen adultera operam dare, ut marito, legitimisque prolibus quantum fieri potest, illatum damnum compensetur, scil. rem familiarem diligentius administrando; de cultu corporis sui & sumtibus detrahendo; si habeat bona propria, plus liberis legitimis, quam spurio, relinquendo: & si hæc non sufficiant, suadendo, ut spurius renuntians hæreditati vel in totum, vel secundum partem, statum Ecclesiasticum, vel Religiosum amplectatur, si idoneus sit. Affirmant quidem graves AA. cum *Abbate*, *Sylvest.*. & *Molina*, quod teneatur adultera per se vel per alium significare spurio natalium defectum, si speret, id fieri posse bono successu, & sine majore vel suo, vel filii secuturo damno: *Laymann* tamen subjungit, in praxi raro ejusmodi obligationem adulteræ imponendam esse, si res alioquin occulta sit. Ibid. contra *Mol.* & *Vasq.* resolvit, filium spurium non esse obligatum in conscientia, ut hæreditate abstineat, etiamsi mater fide digna illegitimam nativitatem manifestet, sufficientibus tamen indiciis non probet, eo quod jure gentium, boni communis causa, introductum esse videatur, ad multas hominum astutorum fraudes vitandas, ut nemo unius, quamvis minime suspecti hominis, testimonio debeat credere in grave suum præjudicium; id quod confirmat ex c. *cum a nobis* de testibus.

Denique ibid. cum *Molina* affirmat quidem, adulteram obligari ad revelandum, quotiescunque ex eo, quod spurius pro legitimo habetur, majora vel æqualia damna aliis secutura sunt, quam sit damnum infamiæ spurio vel adulteræ inde orituro, si defectus natalium palam ostendatur,

datur, scil. si fama adulteræ, ipsiusque filii jam ante læsa fuit; negat tamen obligandam esse, si ex crimine plane occulto integra gaudeant fama. Excipit ibid. casum rarum, ut si agatur v. g. de successione in regno, vel ducatu, & spurius sit pessimis moribus imbutus, legitimus autem filius, cui reipsa hæreditas debetur, reipublicæ valde utilis futurus speretur.

802. VI. Adulter, si ex sufficientibus indiciis, & dictis adulteræ sciat, prolem ex se genitam esse, tenetur in conscientia restitutionem facere imprimis patri putatitio, qui spurio alimenta præstitit, vel filiæ spuriæ dotem dedit, præterea debet compensare damnum reliquis liberis legitimis, quod per successionem spurii patiuntur; quia adulter hujuscemodi damni causa moralis extitit, quando injustam actionem posuit, ex qua suapte natura prolis generatio sequitur, ordinarie conjuncta cum damno mariti & legitimarum prolium. Exceptionem ab hac obligatione vide n. 67. Quid dicendum sit, si dubius sit adulter, an proles ex se genita sit, vide n. 66.

Casus IV.

D. Canutus Studiosus annulum pretiosum e cista parentum aufert. 2. Idem pro libris scholasticis neo-impressis duos carolinos a patre petit, cum vix constent duobus imperialibus. 3. Idem singulis annis hucusque notabilem summam præter victum ordinarium consumsit potando ludendo &c. pretiosum vero tempus mero otio transegit. 4. Libros, ac vestes sæpe vendidit, & collectum pretium in Symbolas, & liberrimam vitam impendit.

803. *Q. I.* Quid sit observandum circa furta filiorum? ℞. Peccant filii, si Patre invito aliquid surripiant, quod est sub dominio, vel administratione patris. Ut patet ex *Proverb.* 28. cit. supra n. 633. sub fin. & quidem graviter peccant, si tantum surripiant, ut parentes quoad substantiam judicent esse graviter invitos: tenentur etiam ad restitutionem vel ipsius rei ablatæ, si adhuc extet, vel in æquali ex bonis propriis (de quibus infra) si vero talia non habeant, debent deducere in divisionem hæreditatis, ne cæteri fratres vel sorores defraudentur. Excusantur autem a restitutione 1. si fratres cæteri etiam notabilem quantitatem furati sint. 2. Si pater condonaverit. 3. Si pater, & fratres resciant furtum, nec petant compensationem; sic enim censentur condonare. Ut

ait *Burg.* Cent. 2. caſ. 36... 4. addunt alii, etiam tum excuſari furem filium a reſtitutione, ſi parens prudenter præſumatur condonaturus, modo rogaretur, quod præ verecundia non audet; id tamen limitandum eſt, ſcil. *modo ſumma non excedat illam quantitatem, de qua Pater diſponere non poteſt citra gravem dimi nutionem portionis legitimæ cæterarum prolium.* Ita *Zetl.* p. 1. inſtruct. 1. de oblig. reſtit. n. 15.

804. *Q. II.* Quomodo peccaverit Canutus in Caſu poſito. ℞. Annulum pretioſum furando peccavit graviter; quia quoad talia furta parentes ordinarie graviter ſolent eſſe inviti quoad rem, & quoad modum. 2. Petendo cum palmari mendacio duos Carolinos loco duorum Imperialium *per ſe loquendo*, etiam graviter peccavit, quia exceſſus ſupra neceſſarias expenſas eſt valde notabilis? Dixi, *per ſe loquendo.* Quia, cum juxta omnes major quantitas ad furtum filiorum grave requiratur, attendendum eſt in ejusmodi furtivis petitionibus ad Patris divitias, item an liberalis ſit, & quomodo affectus erga filium, præſertim an plures alat proles, ut prudenter poſſit judicari, quod in his vel illis circumſtantiis fuerit graviter invitus. 3. Conſumens notabilem ſummam præter ordinarias expenſas ludendo &c. peccavit itidem graviter, & merito cenſetur parens graviter invitus non tantum quoad abſumendi modum, ſed etiam quoad rem ipſam. *Burgh.* l. c. Ex eadem ratione peccavit adhuc gravius vendendo libros, veſtes &c. non tantum contra Juſtitiam, ſed etiam contra pietatem erga parentes, quia his injuſtis vivendi & agendi modis ad iram, & triſtitiam moventur. De reſtitutione, quæ incumbit Canuto, applica ea, quæ dicta ſunt num. præced.

„805. *Adverte* 1. Filius familias eſt *filius legitimus,* „*qui nondum eſt ſui juris, ſed ſub patria*, (id eſt; pa„tris aut paternorum aſcendentium,) *poteſtate in ordine* „*ad aliquos effectus conſtitutus,* ſive ſit impubes, ſive pubes. „2. *Effectus poteſtatis patriæ* ſunt, quod *pater* acquirat Uſum„fructum in bonis adventitiis filii, quod loco filii, etiam in„viti, adire poſſit hæreditatem filio delatam: quod teſta„mento ſuo poſſit impuberi aſſignare tutorem, pupilla„riterque ſubſtituere: quod olim potuerit filium in neceſ„ſitate vendere: quod *filius* fiat hæres non tantum neceſ„ſarius, ſed etiam ſuus: quod ſine conſenſu patris aliquas „diſpoſitiones nequeat facere &c. 3. Quod quadruplicis „generis bona poſſunt competere filiofamilias; 1. *Ca-*

„ſtren-

„ſtrenſia, quæ filius ratione militiæ ſagatæ acquirit; ta-
„lia ſunt ſtipendia militum, prædæ ex hoſtibus, donatio-
„nes &c. item quod filius in famulatu Principis lucratur,
„2. *Quaſi caſtrenſia*, quæ filius ratione togatæ militiæ ac-
„quirit; v. g. ex publico officio Doctoris, Conſiliarii,
„Advocati, Medici, Judicis; item ex functione Sacerdo-
„tii, vel clericatus. Horum & priorum bonorum, fi-
„lius, ſi ſit pubes, habet & dominium *naturale*, ſeu
„proprietatem, & *utile*, quod hic per uſumfructum in-
„telligitur, & *civile*, ſeu adminiſtrationem, vindicatio-
„nem &c. 3. *Bona profectitia*, quæ filius accipit a Patre,
„vel intuitu patris, vel quæ ex rebus & ſubſtantia patris
„negotiatione, opera, induſtria lucratur: horum Pater
„habet plenum & triplex hoc dominium. 4. *Bona ad-
„ventitia*, quæ filio adhuc ſub patria poteſtate conſtituto,
„a matre, materna linea matriſque intuitu, aut aliunde
„hæreditate, donatione, fortuna e. g. inventione Theſau-
„ri adveniunt; horum pater habet uſumfructum, & ad-
„miniſtrationem, filius proprietatem, & hoc dicitur *Re-
„gulare*, & *ordinarium*; quandoque filius proprietatem,
„uſumfructum, & adminiſtrationem, e. g. ſi filio cum hac
„conditione donatum eſt, ut etiam uſumfructum habeat:
„ſi filius una cum patre ſit hæres fratris ſui ab inteſtato
„&c. & hoc dicitur adventitium *irregulare & extraordi-
„narium*. Ex quibus patet, dari poſſe juſtitiam commu-
„tativam inter patrem & filium, ſi conſiderentur quoad
„ſua bona fortunæ & famæ &c. licet quoad gubernatio-
„nem, & educationem paternam, obedientiam & amo-
„rem filialem fictione juris conſiderentur ut una perſona.

Coroll. 1. Filiusfamilias *impubes* non poteſt facere
„ullam diſpoſitionem circa bona, etiam cum conſenſu pa-
„tris: ſed requiritur decretum Magiſtratus, in quo dif-
„fert a pupillo habente conſenſum tutoris in mobilibus
„non adeo pretioſis. 2. *Pubes* vero poteſt facere diſpoſi-
„tiones de bonis Caſtrenſibus quidem, & quaſi Caſtrenſi-
„bus per contractus, donationem mortis cauſa, & teſta-
„mentum ſine conſenſu patris: de adventitiis irregulari-
„bus autem per contractus, & donationem mortis cauſa,
„non item per teſtamentum; de regularibus vero nullas;
„multo minus de profectitiis; quia diſpoſitio ſine patris
„conſenſu præjudicaret in ultimis duobus juri reali patris.
„3. *Majorennis* tamen, diſponens ſine conſenſu patris
„in adventitiis regularibus, obligatur perſonaliter in tem-
„pus habile; hoc eſt, ut alienet bona vi præſentis diſpo-

 ſitionis

„sitionis tunc, cum postea erit sui juris; dum Minorennis nec personaliter, nec realiter obligetur, hæcque de-„obligatio sit probabilius tam *civilis*, ut pro foro exter-„no conveniri non possit; quam *naturalis*, ut etiam in „conscientia non obligetur, ad contractus quidem alios „*conditionate*, nisi inde factus sit ditior; ad mutuum au-„tem vi senatus consulti Macedoniani *absolute*, etiamsi ex „mutuo factus esset ditior, aut nummi mutuo accepti ex-„tarent, ut Haunoldus, Ininger *lib. de dominio*, cum „aliis probat. *De pupillis & minoribus dicetur infra* „*post n.* 891.

806. *Q.* An si pater filio in domo paterna instar famuli laboranti non det salarium; filius possit illud sibi clam surripere? ℞. *Negative*, quia occulta compensatione uti non licet, nisi debitum sit certum, certum autem non est, sed tantum probabile, quod ipsi salarium ex justitia debeatur. *Sylvest.* V. peculium, *Pet. Navarrus, Laym.* l. c. n. 12. Si tamen ejusmodi filius assiduus in domo patris subinde aliquid peculii pro honesta recreatione surripiat, non videtur ad restitutionem facile esse obligandus, eoquod pater prudenter possit præsumi, illam condonare, nec esse solet invitus, nisi quoad modum.

Casus V.

Celerina ancilla sæpe unum, alterumve crucigerum ex Heri pecunia retinet: 2. Dum nuper fregit vitrum pretiosum, subtracti ab hero fuerunt de salario duo floreni, ideoque usa est occulta compensatione, uti & alias ob salarium tenue. 3. Eadem sæpe clam absumit varia esculenta, & poculenta, illa sæpe donat tum pauperibus, tum iis, a quibus subinde juvatur in laboribus domesticis; quædam etiam vendit.

807. *Q. I.* Quomodo *Celerina* peccet, toties retinendo sibi crucigeros? ℞. Si notabilem quantitatem sibi acquirere intenderit, peccat singulis furtis graviter, ex dictis. Si vero id non intenderit, sed tamen jam retinuerit notabilem quantitatem, etiam ultima acceptio parva est peccatum grave, *si in hac ultima acceptione meminerit præcedentium furtorum, & agnoscat summam notabilem;* & sic etiam ratione injustæ acceptionis tenetur sub gravi peccato ad restitutionem; quia per ultimum furtum completur acceptio integra in ratione acceptionis gravis, & Dominus tunc graviter damnificatur, & rationabiliter

nabiliter eſt invitus. *Suar.* l. 3. de LL. c. 28. *Covarruv.* t. 2. var. reſol. l. 1. c. 3. n. 12. *Haunold.* t. 1. tr. 4. n. 156. *Zetl.* p. 1. Inſtr. 6. n. XVII. vide *Burgh.* Cent. 1. caſ. 32. *Cardenas* id probat ex propoſ. 38. ab Innocent. XI. damnata, Si tamen Famuli & Ancillæ ante ultimam acceptionem ſeriam habeant voluntatem ſubtracta levia compenſandi ex ſua mercede, aut, cum ab heris diſceſſuri ſint, humiliter rogandi, ut ejusmodi damna condonentur, a gravi peccato excuſantur, quia tunc ultima acceptio nullam amplius cum prioribus habet connexionem, ut ait *Stoz* l. 1. p. 3. n. 450. Nihilominus famuli ab ejusmodi furtis in confeſſionali omnino abſterrendi ſunt, etiamſi prædictas excuſationes afferant, quia plerumque reſtitutionem impedit oblivio, vel verecundia, vel cupiditas integræ mercedis, ita *Molina.*

Dixi: ſi meminerit in ultima acceptione præcedentium furtorum levium &c. Si enim plane immemor fuerit, non quidem peccavit graviter; quia a gravi peccato excuſat inadvertentia; tenetur tamen ſub gravi ad reſtitutionem, quamprimum agnoſcit notabilem quantitatem, jam a ſe eſſe injuſte acquiſitam. *Tambur.* l. 8. t. 3. c. 2. §. 5. *Confirm.* ex damn. 38. cit. Regulariter tamen plus requiritur ad notabilem quantitatem in domeſtico, quam in extraneo, quia Dominus circa illum cenſetur eſſe minus invitus, quam circa extraneum.

808. *Q. II.* An Celerina licite fuerit uſa occulta compenſatione? ℞. Si citra propriam culpam fregerit vitrum, non tenebatur ad reſtitutionem, ergo licite uſa eſt compenſatione, ſi adfuerint neceſſariæ conditiones. Secus, ſi ex ira & ſtudioſa malitia fregerit. *Burghab. Cent.* 1.

809. *Q. III.* An ob tenue ſalarium licite compenſatione occulta uſa fuerit Ancilla? ℞. Per ſe loquendo *Negative.* Patet ex propoſ. 37. ab *Innoc. XI.* damn. cum *Lug.* & *Leſſio. Ratio* eſt: quia herus habet in res ſuas jus certum: ergo non poteſt per jus incertum famulorum deturbari. *Conf.* Quia alias famulis ingens daretur licentia dominos defraudandi. *Vaſq.* de Reſtit. c. 6. n. 83.

Sed quid? ſi famulus coactus ſit paciſci pro inæquali, & valde tenui ſalario? ℞. Si coactus ab intrinſeco v. g. ob paupertatem ſuam, tunc non poteſt ſibi compenſare; quia ceſſit juri ſuo. Secus, ſi fuerit coactus ab extrinſeco. Vide *Card.* hic D. 23. n. 65.

810. *Adverte*: Salarium *justum* est. 1. Si alii eodem pretio servire parati sint. 2. Si ipse famulus Dominum pro servitio rogavit, contentus constituto salario. 3. Si famulus partem salarii sponte remiserit. *Viva* hic n. 6.

811. *Q. IV.* Quomodo peccaverit Celerina clam absumendo esculenta, aliis ea dando, vendendo &c. ℞. *ad primum.* Si successive & in modica quantitate residua & ordinaria esculenta, vel poculenta consumserit, non peccavit mortaliter; quia omnes fere Patresfamilias optime norunt, cibos ac potum non tam fideliter custodiri, ut ii, quibus concreditæ sunt res domesticæ, fere quotidie non aliquid subtrahant; ideoque spectata humana fragilitate non tam inviti sunt circa hæc quoad substantiam, quam quoad modum. Ita *Laym.* l. 3. t. 4. p. 1. c. 1. n. 5. *Dixi*, *esculenta residua &c.* Si enim ancilla vel famulus auferret cibos integros, vel residuos pretiosos, quos Dominus cupit asservari, vel si quotidie e cella acciperet vinum pretiosum, aut in loco, ubi vinum rarum & carum est, peccaret graviter, dum ad notabilem quantitatem perveniret; quia in his Dominus etiam quoad substantiam rationabiliter est invitus. Denique si certa quantitas cibi ac potus pro singulis diebus porrigatur famulis, *per se loquendo*, famuli non peccant contra justitiam, vendendo portionem residuam, vel quam sibi ipsis subtrahunt; quia sic non vendunt rem domini, utpote quæ per traditionem spectat ad servos; peccant vero contra justitiam, vendendo portionem sibi determinatam, si nihilominus aliunde esculenta, & poculenta clam a domino surripiant, & consumant; sic enim consumunt vere rem alienam Domino rationabiliter invito. Si vero nihil subtrahant, & nihilominus vendant portionem sibi assignatam contra expressam prohibitionem domini, peccant saltem venialiter contra obedientiam domino debitam; hoc bene notetur etiam pro iis, qui degunt in hospitalibus. ℞. *ad secundum.* Celerina non peccat dando residua esculenta ordinaria pauperibus vel indigentibus amicis, aut illis personis, quarum opera subinde in negotiis domesticis adjuvatur, quibus illa obeundis vix par est; quia neque in his Dominus censetur rationabiliter invitus; imo præsumendum est, quod prudens Dominus potius velit, ut residua, & modica esculenta dentur pauperibus, quam ut ex negligenti incuria ancillarum pereant. Peccat vero ancilla graviter, & tenetur ad restitutionem; si extraneis

neis justo liberalius esculenta donet; gravius adhuc peccat, si illa aliis vendat, & pecuniam in usum suum convertat. Ita *Laym.* l. c. *Amicus* de *Just.* t. 38. n. 51. *Ratio Primi est*, quia nulla rationabilis causa est, quod Domini illis, quibus nullo titulo obstricti sunt, esculenta sua liberalius dispensari permittant, ergo merito & rationabiliter sunt inviti. *Ratio secundi.* Quia debitum ancillæ statutum est salarium, & neutiquam ullo pacto tacito contractum est cum ancilla, ut e rebus domini ditescat. Quid? quod Dominus ejusmodi venditiones facile permittere nequeat, eoquod ancillæ & famuli lucro inhiantes ex conniventia facile arriperent occasionem plurima vendendi cum ingenti damno Dominorum. Ex hoc capite illæ ancillæ peccant graviter, quæ Netrici, Sartori, aut Sutori compensare solent mercedem ex poculentis & esculentis domini pro vestibus suis, vel calceis refectis, quæ ad plures ordinarie florenos ascendit. Ita *Zetl.* l. c. n. IX. *Sed quid? si non possit restituere in ære?* Rx. Tenetur extraordinaria industria adhibenda conari compensare damnum, quantum potest.

Juxta *Burghaber* Cent. 3. cas. 92. famuli e bonis Domini licite aliquid pauperibus largiuntur 1. in extrema necessitate. 2. De rebus sibi ad victum concessis, si paucioribus contenti laboribus suis adhuc commode possint fungi. 3. Si detur modicum quid, non admodum frequenter. 4. Quoties adest Domini consensus, saltem interpretativus, scil. si videat, aut sciat Dominus, & non contradicat. 5. Si prudenter speretur ratihabitio Domini. 6. Si Dominus non possit esse rationabiliter invitus v. g. quia alias res male perirent. Si istæ aliæve justæ conditiones desint, famulis non licet ex bonis Domini dare eleemosynam, hæc enim facienda est ex bonis propriis, non alienis; quia injustitia non est committenda, ut charitati subvenias, ut ait *S. August.*

§. III.

De variis titulis Restitutionis.

Casus VI.

Cajetanus emit, & possidet bona fide prædium rusticum ex domo, agris & vineis constans: domum ruinosam pro commoditate sua immutat; agros hucusque steri-

les, & vineas pinguiores facit, & copiosos inde fert fructus. Idem frumenta a Callisto emit, & alio deportat, ubi majori pretio ea vendit: postea certo experitur, prædium illud de jure pertinere ad Carpophorum, frumenta vero ad Clarentium, a quo fuerunt furto ablata.

812. *Q. I.* Ad quam restitutionem teneatur Possessor *bonæ fidei*? R. Talis possessor postquam *certo* cognoscit, rem, quam hactenus possedit, esse alienam, tenetur eam restituere, si adhuc extet; si vero eam bona fide consumsit, destruxit, vel alienavit & postea experiatur, eam fuisse alienam, non tenetur restituere, præter id, in quo ratione rei alienæ factus est ditior, nisi quoad hoc legitime præscripserit. Dixi 1. *postquam certo cognovit*: Si enim rem ulterius detineat, postquam certo cognovit, eam esse alienam, tunc incipit esse possessor malæ fidei; quia ulterior detentio (ex supposito quod sit occasio restituendi) æquivalet injustæ acceptioni; ideoque si interim res pereat, etiam citra culpam, tenetur ad restitutionem, quia censetur esse in mora culpabili, ut ait *Lessius* de Just. l. 2. c. 14. dub. 1. n. 2 *Dixi* 2. *Si vero eam b. f. consumsit &c.* Quia non tenetur restituere ex injusta acceptione (supponitur enim possessio b. f.) neque ex re accepta, quia supponitur, eam nec in se, nec in aliquo ejus affectu habere, nec potest assignari alius titulus; ergo. *Confirm.* ex l. *item veniunt* 20. §. *præter hæc* ff. de hæreditatis petitione. *Dixi* 3. *Præterquam id &c.* Quia id, in quo factus est ditior, succedit, quoad valorem & effectum rei acceptæ, ergo res accepta hac ratione merito dicenda est extare apud possessorem b. f. in æquivalenti; si enim rem b. f. acceptam non habuisset, modo haberet minus ex suis bonis, quam habet (hoc est fieri locupletiorem ex re aliena) ergo cum rem ipsam non possit restituere; æquum est, ut restituat id, quod in locum rei successit, & ex quo factus est ratione rei acceptæ locupletior.

Q. II. An bonæ fidei possessor teneatur restituere fructus ex re aliena perceptos? ante Resp.

813. *Nota*: Fructus alii dicuntur *naturales*, qui ex ipsa rei substantia sine ulla fere, vel modica hominis industria proveniunt, ut gramina, fructus arborum, fœtus animalium &c. alii *industriales*, qui non proveniunt ex ipsa rei natura, sed potissimum ex industria hominis re illa utentis tanquam instrumento, qualia sunt lucra ex negotiatione pecuniæ, quæ de se est res sterilis, item ex

fru-

frumento &c. Alii *mixti*, qui quidem ex ipsa rei substantia proveniunt, non tamen sine notabili industria hominis, ut segetes, uvæ, caseus. butyrum &c. hisce prænotatis.

814. ℞. Possessor b. f. tenetur fructus *naturales* & *mixtos* ex re aliena perceptos restituere, si adhuc extent, vel quatenus inde factus est locupletior, *nisi legitime præscripserit*, scil. expleto triennio circa bona mobilia: fructus autem *industriales* non tenetur restituere. Ita *Laym.* l. 3. t. 2. c. 3. & *Comm.* Ratio primi est: tum quia quævis res fructifera Domino suo fructificat, ad quemcunque illa existat: tum quia tales fructus sunt adhuc aliquid illius rei: ergo. *Confirm.* ex l. 22. c. de rei vindic. *Certum est, malæ fidei possessores omnes fructus cum ipsa re solere præstare; bonæ fidei vero extantes.* NB. Potest tamen inde subtrahere expensas non tantum *necessarias*, & *utiles* (scil. sine quibus res vel periisset, vel deterior saltem reddita fuisset, vel fructus in tanta copia, & bonitate non protulisset) imo etiam *voluntarias*, vel *voluptuarias*, ad æstimationem laboris; tum quia potest se omnino servare indemnem; tum quia ex re accepta non plus restituendum est Domino, quam in quantum is passus est damnum; expensæ autem & pretium laboris non spectant ad damnum proximi: ergo. Dixi, *nisi legitime præscripserit*: præscribuntur enim fructus more aliarum rerum mobilium spacio triennii. *Laym.* l. c. *Ratio secundi est*, quia fructus mere industriales non sunt fructus rei, sed propriæ industriæ lucra; ergo sicut quilibet est dominus propriæ industriæ, ita & lucri, quod inde enascitur.

815. *Ex his resolves casum propositum*: Cajetanus tenetur restituere Carpophoro prædium una cum fructibus adhuc extantibus, subtractis expensis, & pretio laboris, Clarentio vero frumentum ejusdem generis, & qualitatis, non vero lucrum alibi inde reportatum ex propria industria. *Laym.* l. c. n. 3.

816. *Q. III.* Ad quid teneatur possessor *dubiæ fidei*. ℞. Tenetur inquirere serio, an res sit aliena, vel propria: si morali diligentia adhibita maneat dubium, potest licite retinere vel distrahere practice se resolvendo, quod melior sit conditio possidentis: si velit eam vendere, moneat emtorem de periculo rei, ne is fraudem & damnum patiatur. Qui oborto dubio negligit inquirere in veritatem, & postea comperit Dominum rei a se possessæ esse Cajum, tenetur Cajo restituere non solum rem illam, sed etiam fructus

consumtos vel alienatos ab eo tempore, quo neglexit inquisitionem; quia voluntarie hanc omittens, ad quam ex justitia tenetur, rem non amplius bona, sed mala fide, & contra conscientiam possidere cœpit: ergo peccat contra justitiam, & tenetur reparare damna, quæ Cajus patitur ex ejus negligentia. *Lessius* l. 2. de Just. c. 14.

817. *Q. IV.* Ad quam restitutionem obligetur possessor *malæ fidei.* ℟. Talis tenetur restituere ipsam rem alienam, si extet; alias non satisfit juri, quod Dominus habet ad rem injuste sibi ablatam. Censet tamen *Diana*, quod tum sufficiat restituere valorem rei, si restitutio rei formaliter extantis sine manifestatione criminis, aut alio gravi damno fieri non possit.

818. 2. Si res aliena apud iniquum possessorem pereat casu fortuito, v. g. incendio, incursu hostium, quo similiter periisset apud ipsum Dominum, ad nihil tenetur; secus, si res apud Dominum non fuisset peritura; vel siquidem periisset apud Dominum, sed per injuriam, tunc manet obligatio restitutionis. Sic Titius tenetur restituere horologium injuste ablatum, etiamsi sciat, quod fur Cajus idem horologium surripuisset, nisi ipse jam abstulisset; quia, sicut Titius Caji furtum prævenit, ita & prævenit obligationem restituendi. *Laym.* l. c. n. 2. *Juxta eundem*, si iniquus possessor rem alteri donaverit, absumserit, perdiderit cum, aut sine culpa, vel si eam vendiderit cum aut sine lucro, vel damno, tenetur restituere ejus valorem, etsiamsi res quocunque casu apud Dominum periisset; quia simpliciter fecit, ut res non amplius existat.

819. 3. Iniquus possessor ordinarie debet restituere lucrum cessans, ac damnum emergens, si Dominus e. g. pecunia, vel instrumento probabiliter lucraturus, aut negotiaturus fuisset, nisi per injuriam res sua fuisset ablata. Item tenetur restituere rei meliorationem tum in- tum extrinsecam: h. e. si res aliena, dum injuste detinetur, in substantia crescat, ac melioretur intrinsece, v. g. si ex vitulo fiat vacca; aut si pretium rei creverit, v. g. medimnus frumenti eo tempore, quo fur illud abstulit, constiterit 6. florenis, tempore consumtionis autem 9. florenis, quia Domino accrescit pretium rei, ergo debet ei illud restitui; si vero prius valuerit 9. florenis, & iterum 6. tempore consumtionis, ad sex obligatur, nisi Dominus ante vendidisset, quando constabat 9. florenis. Ita *Nav.* hic n. 17. Juxta *Laym.* l. c. n. 6. variante valore rei intra tempus ablationis, & consumtionis satisfacit iniquus pos-

ses-

sessor, si rem ejusdem generis & bonitatis restituat, vel ejus pretium juxta taxam temporis, quo restituitur. Vide hæc fuse apud *La Croix* l. 3. p. 2. n. 230.

820. 4. Tenetur compensare rei deteriorationem, v. g. si bos pinguis tempore injustæ detentionis factus sit macilentus.

821. 5. Debet restituere omnes fructus perceptos tum naturales, tum mixtos, quantum hi respondent naturæ, etiamsi consumti sint, nec ipse inde factus sit ditior; quia res fructificat Domino. Tenetur etiam restituere fructus percipiendos, h. e. quos ipse quidem non percepit ex propria negligentia, potuisset autem percipere, & Dominus percepisset, nisi res sua ablata fuisset. *Ratio est:* quia Dominus sic ex injuria iniqui possessoris patitur damnum, cessante lucro quoad fructus, quos percepturus erat: ergo iniquus possessor debet illud reparare, etsi intulerit sine proprio commodo. Ita *Sanch.* l. 2. in Decal. c. 23. n. 119. Secus, si constet, quod neque Dominus eos recepisset ex re sua secum habita, *Sanch.* ibid. n. 118. *Ratio est*, quia Dominus quoad fructus, quos neque iniquus possessor, neque ipse erat percepturus, nullum patitur damnum; ergo nec oritur obligatio restitutionis. Iniquus possessor restituendo fructus prædictos licite deducit expensas, quæ etiam a Domino fieri debuissent; his enim subductis is non patitur damnum.

Denique iniquus possessor non tenetur restituere fructus mere industriales, quia non sunt fructus rei, sed propriæ industriæ.

Casus.

Conon creditor acceptæ solutionis oblitus, Claudium debitorem suum ad Judicem vocat, qui cum non posset probare factam solutionem, a Judice condemnatur ad denuo solvendum: post paucos dies Conon in tabulis acceptis certo rescit, a Claudio factam fuisse solutionem.

822. Q. An Conon resciens, factam esse solutionem, teneatur in conscientia pecuniam secundo datam restituere. ℞. Tenetur in conscientia: Ita *Sylvester* V. *Sententia* n. 11. *Sotus*, *Adrianus*, quodl. 6. a. 1. *Azor.* p. 3. c. 16. q. 3. *Molina* tr. 2. de Contract. D. 568. & 861. *Prob.* 1. Sententia Judicis fundata in præsumtione falsa, nihil prodest conscientiæ scientis illam esse falsam: nam sententia judicis fundatur in præsumtione justitiæ & meri-

meritorum causæ ejus, pro quo est pronuntiatum: atqui sententia in nostro casu non fundatur in præsumtione justitiæ, sed falsa, quod Claudius non solverit: ergo. 2. Quod jura faveant expresse huic resolutioni, arguitur ex l. si *Mater.* 11. princ. ff. de except. rei judic. ubi Mater post sententiæ in rem judicatam transitum ad denuo agendum admittitur. Item ex c. *significantibus* 2. de purgat. vulg. Innocentius III. ei, qui furti in judicio condemnatus fuit, innocentia illius post transitum sententiæ in rem judicatam comperta, præcipit omnia restitui, quæ prætextu illius criminis ab eo fuerant ablata. 3. Quando obligatio aliqua jure naturæ certa est, & deobligatio jure positivo facta, est dubia, standum est juri naturæ; sed obligatio Cononis restituendi secundam solutionem acceptam jure naturæ certa est, natura enim æquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem, ex l. 14. ff. de condict. indeb.; deobligatio vero jure positivo facta est dubia, ut patet ex diversitate AA. ergo.

Neque dicas cum oppositæ sententiæ Patronis, scil. *Hostiensi*, *Gonzal. Rosella*, *Wiestner* & aliis: Præscriptio transfert dominium: ergo etiam sententia judicis. Nam ℞. quod Præscriptio absolute transferat dominium, sententia judicis autem tantum respective ad merita causæ, quæ si resciantur fuisse falsa, etiam revocatur sententia: præscriptio autem legitima, bona fide facta, continuata & legitime completa ex clarissimis verbis LL. *Dominium & plenissimam securitatem* tribuit: ergo.

Nec 2. incertitudo dominii pro sententia judicis quidquam probat, sicut in præscriptione; nam creditor certus est, errore detecto, factam sibi esse primam solutionem: ergo dominium non manet incertum, nisi certis annis esset Creditor in bona fide; tunc enim completo tempore per præscriptionem fieret Dominus etiam secundæ solutionis.

§. IV.

Resolutiones de Restitutione ex cooperatione ad damnum alterius.

823. *I. Mandans: Castor Prætor furtivus Pastori sæpe expresse tum verbis, tum scripto mandat, ut singulis mensibus unam alteramve ovem e grege occidat, sibique*

Digitized by Google

bique mediam saltem partem transmittat, & incuset lupos, ac luem crassantem. Alias implicite mandat furtum, dicens famulis suis: Placeret mihi, si quis Carolo vicino nostro hoc damnum inferret &c. quisquis hoc fecerit, a me insigne donum obtinebit. Quibus permovetur Clodulphus, & damnum infert vicino.

Resol. Furtivus hic prætor tenetur tum restituere pretium pro ablatis ovibus, tum compensare damnum illatum (in solidum juxta n. 829. & 830.) quia causa efficax damni tenetur ad ejus compensationem: atqui Castor mandando fuit causa efficax furti, & damni: ergo. Vide propos. 39. ab *Innoc. XI.* damn.

824. *Adverte* 1. Mandans, si ante executionem mandatum serio revocet, idque innotescat mandatario, non tenetur ad restitutionem, si mandatarius nulla habita ratione revocationis mandatum exequatur; quia mandatum sic non influit in damnum proximi, utpote quod per revocationem censetur desinere; ergo etsi damnum sequatur, non tamen sequitur vi mandati, sed ex mandatarii malitia. Secus, si revocatio non innotescat; tunc enim damnum adhuc sequitur vi mandati. *Bonac.* de Restit. D. 1. q. 3. p. 6. *Less. & Comm.*

2. Si filius nomine Patris, vel servus nomine Heri *nescientis* damnum intulit, quod postea pater vel herus ratum habet; peccat quidem uterque approbando malum, sed non tenetur ad restitutionem; quia talis ratificatio non est causa damni, sed illud jam supponit esse illatum. *Filliuc.* tr. 32. c. 3. n. 55. *Laym. Lessius*, & alii. Nec obstat reg. juris 10. in 6. *ratificationem retrotrahi, & mandato non est dubium æquiparari;* loquitur enim hæc regula de contractibus, qui nomine alterius nescientis celebrari solent, confirmari per subsequentem ratificationem; item de pœnis, quæ in foro externo infliguntur illi, qui delictum suo nomine patratum ratum habet: ut ait *Babenst.* tr. 7. d. 4. a. n. 15.

825. *II. Consulens. Cajetanus inprimis consilio simplici, h. e. rogando, monendo, promittendo, deinde etiam consilio vestito, h. e. animando per varia motiva, docendo modum artificiose auferendi, persuadet Claudium mercatoris famulum, ut auferat e taberna herbam Thée, saccharum, item pro culina sua piper, flores nucis myristicæ, & alia aromata: Claudius humanitate consiliarii motus omnigena aromata affert.*

Resolutio. Cajetanus tenetur restituere ablata, & quidem

quidem in solidum juxta n. 829. & 830. quia consulendo, & persuadendo fuit vera & efficax causa damni. *Excipe*; nisi ante illatum damnum consilium suum revocaverit, & rationes, per quas movit Claudium ad inferendum damnum, contrariis rationibus efficaciter eliserit. *Excipe* 2. Si quis consilium bona fide dederit ad negotium aliquod felicius & utilius curandum, nihilominus grave damnum ex consilio patiatur utens consilio, consiliarius non tenetur ad restitutionem; secus, si datum sit consilium mala fide, dolo, vel fraude. Patet ex regula 62. juris in 6. *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non sit, obligatur:* vide dicta n. 683. sub fin.

826. *III. Consentiens*, scil. qui suo suffragio, voto, vel sententia alium movet, aut determinat ad illationem damni, v. g. si consiliarius subscribat tributo injusto, necdum tamen plene decreto, causæ, vel electioni iniquæ necdum sufficienter conclusæ, tenetur ad compensanda damna, quia hic consensus est causa efficax damni. Qui postremus fert suffragium, vel subscribit sententiæ iniquæ, postquam sufficiens suffragiorum numerus jam adest, probabiliter non tenetur ad reparandum damnum, etsi peccet graviter consentiendo in rem injustam; quia ultimum hoc suffragium non est causa efficax damni, sed ratificatio tantum damni per sufficientia suffragia jam illati: ergo non causat, sed supponit illud. Ita *Lessius*, de Just. l. 2. c. 13. Dub. 3. n. 23. *Laym.* l. 3. T. 2. c. 5. n. 6. Ubi addit; si hic postremus sperare possit prudenter, alios ex contradictione vel negatione suffragii ultimi negaturos iniquam sententiam, tum eum teneri ad damnum secutum, nisi contradicat; quia ex officio obligatur ad id præstandum. Secus, si contradicendo nihil esset profecturus.

827. *IV. Palpo*, qui laudando, adulando, imo etiam exprobrando inducit alium ad inferendum damnum, tenetur ad reparationem, si fuerit causa efficax, ita ut alter sine hac palpatione non intulisset damnum. *Laym.* loc. c. Laudans vero post illatum damnum, peccat quidem, restituere tamen non tenetur; quia damnum jam præcessit.

828. *V. Qui dat recursum*, tenetur ad restitutionem, si damnificatori facultatem, patrocinium, refugium aut securitatem *positive* præstat, illum recipiendo, defendendo, protegendo, res furis custodiendo, abscondendo, ita ut per hæc animetur vel ad inferendum damnum, vel ad illatum non reparandum, vel ad furta continuanda. De his furum patronis c. 1. *Causa* XIV. q. 6. sic habetur ex

S. Aug.

S. Aug. Illud vero fidentissime dixerim, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne male ablata restituat; & qui ad se confugientem (quantum honeste potest) ad restituendum non compellit, socium esse fraudis, & criminis. Huc pertinent illi caupones, qui filios contra voluntatem parentum recipiunt, ut pecuniam, quam sciunt furto ablatam esse, potu, lusu &c. consumant. Item Advocati, qui causis manifeste iniquis patrocinantur. *Excusatur* 1. a restitutione, qui furem post furtum commissum fugienten recipit & abscondit, ne incidat in manus lictorum, NB. dummodo non præbeat ei spem refugii imposterum; sic enim recipiens non potest dici moraliter influere in damnum, quia furem non recipit ut furem, sed quatenus homo miser, vel amicus vel consanguineus. Vide *Joseph. Vogler* de Restit. in Gen. q. 19. n. 308. *Less. Lug. Tambur. Excusatur* 2. a restitutione Advocatus, qui in judicio defendit furem in iis, in quibus ipse fur se potest jure defendere, scil. quando factum est occultum, non sufficienter probatum in judicio, quando injuste vexatur non servato ordine juris &c. *Tamb.* l. 8. in Decal. t. 4. c. 2. §. 4. *Excusatur* 3. qui ex metu recipit furem, ut contingit iis, qui solitaria in villa habitant, & obruuntur a furibus minitantibus mortem, incendium &c. nisi recipiantur.

829. *VI. Participans:* hic non intelligitur is, qui simul proxime cum altero damnum infert v. g. cum fure furatur, vel prædæ partem accipit: talis enim proprie dicendus est concausa principalis; is vero hic intelligitur nomine participantis, qui iniquæ actionis fit consors præbendo auxilium in ordine ad executionem, sive ad actualem illationem damni v.g. qui furem comitatur præsidii causa, explorat aditum, applicat vel tenet scalas, per quas fur ascendit, vel ministrat necessaria ad damnum inferendum. Sic participans tenetur ad restitutionem, quia talis formaliter & efficaciter influit in damnum, quoties uno ex dictis modis cooperatur. De his Psal. 49 *Si videbas furem, currebas cum eo;* addit *S. Aug. Si non currebas, concurrebas.*

830. *Excusatur* 1. Famulus, qui jussu heri numerat pecunias usurarias, hic enim tantum materialiter, non efficaciter ad damnum cooperatur, & secluso tali auxilio herus ipse numeraret. *Laym.* l. 3. t. 2. c. 5. n. 6. *Excusatur* 2. Qui gravi metu compulsus participat in damnificatione injusta, dummodo id, quod præstat, non sit per se malum v. g. si rusticus cogatur injustas militum prædas vehere, pecora furto ablata abducere &c. *Filliuc.* t. 32. c. 3. n. 68. Quia ejusmodi actiones

nes per se non sunt malæ: ergo accedente gravi metu inculpabiliter fiunt a coacto.

831. VII. *De cooperantibus negative sufficiunt ea*, quæ dicta sunt n. 775. & 776. Ex quibus resolves sequentia. 1. Si famulus advertat alium famulum, vel domesticum furari ex rebus domini, & taceat, non tenetur restituere, nisi custodia rei specialiter ei esset commissa; si vero extraneus furetur, probabilius tenetur ad restitutionem, si taceat: Ita *La Croix* l. 3. p. 2. n. 46. cum *Illsung. Lugo* contra *Rebell. & Bonac.* Eoquod ex communi persuasione, & quasi jure gentium famulo commissæ sunt res domini sui contra injurias externorum, domesticis vero invigilare tenetur ipse Dominus. 2. Inter cooperantes negative restitutioni maxime obnoxii sunt Princeps, Magistratus, Bellidux, si ex culpa gravi non impediant furta, homicidia, spolia injusta &c. Consiliarius non impediens iniquam constitutionem: Canonicus non impediens notorie injustam electionem: Tutor non impediens damna pupillorum. 3. Custodes pecorum, vinearum, stagnorum, sylvarum &c. probabiliter non tenentur restituere pœnas, quas Domini accepissent ex delationibus lignantium &c. Tenentur tamen compensare damna enata ex omissa delatione eorum, qui cædunt ligna, venantur contra prohibitionem &c. *Ratio* utriusque est; quia eorum officium non est, locupletare dominos ex lucro pœnarum, sed tantum conservare res sibi commissas; ergo ex justitia & officio quidem tenentur deferre damnificatores, quia ad hoc sunt conducti; non autem ad restitutionem pœnarum ex omissione delationis ortarum. *La Croix* l. c. n. 48. cum *Lugone.* Addit tamen *Babenst.* l. c. n. 51., quod damnum debeat esse magni momenti, & dominus de eo rationabiliter invitus; ideoque non tenentur deferre pauperes, qui ex urgente necessitate ligna moderate in sylva communi colligunt, hoc enim præsumta Domini voluntas, ac consuetudo videtur permittere. Eodem modo loquere de Gabellarum præfectis.

Q. I. An singuli cooperantes teneantur in solidum.

832. Ante ℞. *Adverte* 1. Alii cooperantes concurrunt *principaliter* ad damnum, uti mandans, & executor, ex quibus mandans in genere moris, executor in genere physico est causa principalis. Alii *secundario* & minus principaliter concurrunt, ut consentiens, palpo, mutus &c.

833. *Adverte* 2. Non quæritur, an singuli cooperantes teneantur in solidum *absolute*, h. e. an singuli

obli-

obligentur ad compensandum totum damnum: patet enim quod talis obligatio singulis non incumbat; quia alias læso sæpe deberet decuplo plus restitui, quam amiserit; quæritur autem, an *vel absolute*, *vel conditionate* singuli teneantur in solidum, h. e. an quivis in particulari debeat compensare totum damnum in defectu aliorum, sive si alii cooperantes non restituant.

834. R. 1. Si plures absque conspiratione, & consensu, sed tantum casu concurrant ad damnum inferendum, singuli non tenentur in solidum, sed tantum id quilibet debet restituere, quod ipsemet abstulit, vel resarcire damnum, quod intulit per se. *Ratio est*: Quia hoc casu non est causa influens in totum damnum, sed solum in partem ejus. Ita *Laym.* l. c. c. 6. n. 1.

835. R. 2. Tunc singuli mutuo suffragio, consensu, cooperatione idem damnum inferentes, aut ad inferendum se mutuo jurantes, tenentur ad restitutionem in solidum 1. *Si quilibet ita influat, ut cujusvis influxus se solo sufficiat ad totum damnum*, v. g. Si quilibet vulnus lethale infligat: item si plures consulentes suggerant motivum plene inducens ad damnum inferendum: vel si plures admoveant ignem ad domum incendendam &c.

836. Aut 2. *Si influxus singulorum non sit quidem se solo sufficiens ad totum damnum, est tamen causa necessaria, ita ut sine eo damnum non fieret*: v. g. si 6. vel 7. vota sint necessaria ad iniquum tributum, ad condemnandum innocentem, vel si tres auferant cistam, quam duo auferre non potuissent, vel si quatuor latrones spolient viatorem. quem tres spoliare non valuissent. *Ratio est*; quia obligatio restitutionis sequitur causalitatem damni; atqui in dictis casibus singuli movendo, vel concurrendo ad totum damnum æquivalent moraliter causis totalibus; singuli enim potuissent, & debuissent impedire damnum non dando suum concursum, vel auxilium: ergo singuli tenentur in solidum.

837. Econtra si singuli non moveant alios, nec cujuslibet influxus se solo esset sufficiens ad totum damnum, neque necessarius, v. g. si milites inique devastent urbem, plures studiosi diripiant vineam (ex supposito, quod mutuis consiliis, & conspiratione non intenderint totum damnum) probabiliter singuli non tenentur ad totum damnum, sed tantum ad partem, quam quilibet abstulit, quamvis mutua præsentia se quodammodo animent. *Ratio est*: Tum quia singulorum concursus non est sufficiens

se solo ad inferendum totum damnum; tum quia totum damnum absque hoc singulari a reliquis illatum fuisset. *Confirm.* Tota ratio obligationis est causalitas, & influxus in damnum: ergo non debet esse major obligatio, quam sit influxus; ergo cum hi partialiter solum influant in damnum, solum partialiter obligantur. Ita *Lugo.* 1. d. 19. Sect. 1. a. n. 89. *Platelius* hic n. 747. *Sporer* Tr. 4. c. 3. Sect. 1. n. 68. hanc vocat communissimam sententiam contra *Molina*, *Covarr.* & alios.

838. *Q. II.* Quo ordine teneantur ad restitutionem cooperantes ad idem damnum? R. 1. In damnificatione *lucrativa*, ut in furto: 1. debet is restituere, apud quem res ablata existit vel in se, vel in æquivalenti, ex qua nimirum factus est ditior, vel a quo mala fide est consumta. *Ratio est:* Quia titulus rei acceptæ præcedit titulum injustæ acceptionis, ut ait *Platelius* hic n. 748. *Confirm.* æquum est, ut is, qui lucrum præ aliis ex re habuit, etiam prius sentiat onus restitutionis. 2do loco tenetur mandans, & alii, ut mox dicetur. R. 2. In actione pure damnificativa, qualis est combustio domus, si plures *æqualiter* concurrerint, æqualiter debent restituere, quilibet suam partem, & in defectu aliorum totum; *si inæqualiter*, obligatur 1. mandans; vel qui fraude, vi, minis, aut precibus alium inducit ad damnificandum. *Ratio est:* Quia hic moraliter est causa principalis illati damni, qui suo nomine vult illud fieri, mandatarius autem vel executor est causa tantum instrumentalis, cæteri cooperantes sunt quasi adminicula. Quodsi nemo mandarit, vel si mandans non restituerit, præ cæteris tenetur executor; eoquod hic sit causa principalis respectu reliquorum cooperantium, utpote qui suam cooperationem subordinant arbitrio executoris. Tertio loco, vel his deficientibus tenentur cæteri cooperantes positive, ut consulens, consentiens &c. Post hos, cooperantes negative, idque probabiliter sine ordine. *Laym.* l. 3. t. 2. c. 6. & *Comm.*

CASUS.

Cantius vendit Carpophoro sex plaustra vini ea lege, ut solvat intra duos menses: Cantius credens hanc pecuniam sibi certo tempore præfixo tradendam, alium contractum init cum Cajo, cujus solutionem non potest præstare, ob moram Carpophori, unde damnum ingens Cantius patitur ob cessans lucrum.

839.

839. *Q.* An Carpophorus teneatur reparare damnum ortum ex mora solutionis? ℞. *Negative.* Quia Carpophorus Cantium nullo modo incitavit ad ineundum contractum cum Cajo: ergo nec potest dici causa cessantis lucri, quod alias Cajus ex novo contractu percepisset. Ita *Pontas* V. Restitutio, casu 2. qui hanc resolutionem confirmat ex l. *venditor* fin. ff. de peric. & commodo rei vend. ubi ita: *Venditori, si emtor in pretio solvendo moram fecerit, usuras dumtaxat præstabit, non omne omnino quod venditor, mora non facta, consequi potuit; veluti si negotiator fuit, & pretio soluto ex mercibus plus quam ex usuris, quærere potuit.*

840. Pro plurimis aliis casibus resolvendis, ac 1. quidem de bonis in bello ablatis observa: *Bona immobilia justo bello* capta fiunt Principis, vel Reipublicæ bellum gerentis, nisi sint talia, quæ ab hostibus iterum eripiuntur, tunc enim priori Domino sunt restituenda, ut arguitur ex l. 20. §. 1. ff. de capt. & postlim. *Bona vero mobilia* justo bello capta fiunt capientium. Secus est de captis in bello injusto, in quo hujusmodi bona *probabilius* non fiunt capientium, sed dominis sunt restituenda, adeoque per se loquendo, nec juste possunt vendi, nec emi. *Ratio est*, quia, cum bellum sit injustum, quod dominium non transfert, etiam acceptio est injusta. Ita docet *S. Thomas* 2. 2. q. 66. a. 8. ad 1. *Si illi, qui deprædantur hostes, habeant bellum justum, ea, quæ per violentiam in bello acquirunt, eorum efficiuntur, & hoc non habet rationem rapinæ; unde nec ad restitutionem tenentur . . . si vero illi, qui prædam accipiunt, habeant bellum injustum, rapinam committunt, & ad restitutionem tenentur.* Si quæras: An bona bello injusto capta ab hostibus, iisque rursus justo bello erepta antiquis Dominis sint restituenda, an fiant rursus capientium? Respondet *Molina* sub distinctione: scil jure naturæ talia bona esse quidem restituenda prioribus Dominis, jure autem Cæsareo juxta L. *si quid bello* 28. ff. de capt. & postlim., si tamen hostis ea ad loca tuta deportaverit; imo juxta *Hurtad.* si ea hostis saltem una nocte possederit. Vide *Tannerum* Tom. 3. D. 2. q. 6. Porro juxta *Molinam* dictum privilegium jure Cæsareo conceditur solummodo militibus ejusmodi bona hosti eripientibus, non autem aliis, qui ea ab hostibus furto, aut donatione recuperarunt: Nec se extendit ad homines captos, nec ad bona Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum, quæ propterea non fiunt rursus capientium.

 841.

841. *Q. I.* An Miles particularis, qui in bello injusto cum reliquo exercitu urbem deprædatus est, tantum obligetur ad damnum, quod ipse per se intulit? ℞. *probabilius affirmative*, quia de unoquoque milite in particulari verissimum est dicere, quod sine ejus concursu adhuc a reliquo exercitu totum damnum fuisset illatum: ergo miles particularis non tenetur ad totum damnum compensandum, sed solum ad partem ratam. *Confirm.* Ablatio unius militis non erat se sola sufficiens ad totum danum inferendum: ergo etiam hic ad talem restitutionem tenetur, quæ simul cum aliis sit sufficiens. Ita *Navarr.* c. 17. n. 20. *Pet. Navarrus* l. 3. de restit. c. 4. n. 13. *Sporer* vocat communem, contra *Molina*, *Sotum*, *Covarr.* & alios, quos citat *Laym.*

842. *Q. II.* An miles particularis, qui cum aliquot commilitonibus domum inique exspoliat, teneatur ad restitutionem in solidum? ℞. *Affirmative*, ex supposito, quod quilibet horum mutuo consilio, comitatu, & adjutorio sit causa damni illati. *Ratio est*: quia obligatio restitutionis sequitur causalitatem damni; atqui in tali casu singulæ causæ partiales æquivalent totalibus: licet enim singulæ non ponant totum effectum physice, moraliter tamen censentur ponere totum, quatenus singulæ possent totum effectum impedire, si subtraherent suum concursum, auxilium, vel adhortationem: nullus enim illorum militum accederet ad damnum inferendum; nisi fretus alterius ope, nec prævalerent singuli damnum inferre, nisi comitati accederent. Confirmat *Sporer* hoc exemplo: Duo pondus grave surripiunt, quod unus solus, nec ferre, nec surripere posset, singuli sunt causæ partiales, & tamen singuli tenentur in solidum, quia quilibet est causa; ut totum fiat; in cujuslibet enim voluntate, ac potestate fuit, ut nihil fieret, si se subtraheret; ergo a pari.

843. E contrario si miles sine communi consilio & adjutorio aliorum vineam aut bonorum ingrediatur, & fructus surriperet, tantum pro rata sua tenetur restituere, licet plures alii ingrediantur, & damnum gravius inferant; quia hic miles nullo modo concurrit ad damnum, quod alii inferunt. *Si dicas:* hic miles aliis præbuit occasionem sequendi. Respondet *Molina*, quod sola occasio comparatione alicujus effectus propterea non possit dici causa talis effectus.

844. *Q. III.* An miles peccet graviter; & in conscientia teneatur ad restitutionem, qui in hybernis verbe-

ra, & alia incommoda minitando extorquet a Patrefamilias pecuniam? ℞. *Affirm.* quia talis Patrifamilias gravem injuriam cum gravi damno infert, *Nec dicas cum Adversariis*, 1. metus injuste incussus tantum est levis; ergo non infertur gravis injuria. ℞. Metus absolute est gravis, quando mala atrocia, aut ipsa mors intentatur: atqui hoc factum est in casu; ergo. Deinde T. antec. N. cons. quia juxta comm. DD., ut ait *Laym.* l. 3. T. 4. c, 6. n. 4., *Quæ metu levi directe, & in injuste extorta sunt, æque in foro conscientiæ, & secundum legem naturæ obnoxia sunt restitutioni, ac extorta metu gravi.* Neque dicas 2. Paterfamilias in casu potest censeri donasse pecuniam: Respondet *Molina*, *Vasq. Dicastillo* l. 2. t. 4. dub. 3. ad liberalem donationem requiri plenam, & liberam voluntatem, ut transferatur dominium: atqui in casu voluntas fuit injuste, & cum injuria coacta ex metu: ergo etiam non potest censeri adfuisse voluntaria, & liberalis donatio.

§. V.

De restitutione ex injuria in bonis spiritualibus illata.

845. *Nota.* Quatuor sunt genera bonorum: 1. Bona supernaturalia, eaque animæ vel *naturalia*, v. g. usus rationis, ingenium, scientia &c., vel *supernaturalia*, ut gratia, virtus, & alia, quæ pertinent ad salutem & sanctificationem. 2. Alia corporalia, v. g. vita, sanitas, integritas membrorum &c. 3. Fama, honor &c. 4. Bona fortunæ, De bonis spiritualibus hic resolvemus.

Claudia vesano amore saucia Clementem, qui alteri nupserat contra exspectationem, medicato potu rationis usu privat, ut ab officio amoveri debuerit, ac propterea ad extremam fere egestatem fuerit redactus. Eadem insigni fraude plures adolescentes ad gravia peccata seduxit: aliquos etiam a statu religioso abstraxit.

846. *Q. I.* Quomodo quoad primum peccaverit Claudia, & ad quid teneatur? ℞. 1. Peccavit graviter contra justitiam; quia cuilibet non minus competit jus rigorosum in bona animæ naturalia; quam in alia bona temporalia; ergo qui in iis graviter lædit proximum, infert ipsi gravem injuriam, & peccat contra justitiam.

Hinc ℞. 2. per se loquendo, damnum vi vel dolo injuste causatum in spiritualibus bonis, ex justitia reparari debet, si sit reparabile per bona ejusdem ordinis; dum

vero ratio, memoria, & aliæ facultates animæ, sicut & usus sensuum sint bona altioris ordinis, nec compensari possint bonis fortunæ, hinc pro ablato usu rationis, memoriæ &c. nequit fieri restitutio; manet tamen obligatio reparandi omnia damna, quæ ex ablato usu rationis oriuntur, uti in casu posito Clementi satisfieri debet a Claudia, quod factus fuerit incapax ad suum officium, amiserit reditus &c., item pro adhibitis medicinis. *Lessius* de Just. L. 2. c. 8. Dub. 1.

847. Eodem modo, qui philtro conjecit proximum in amentiam, vel maleficiis compulit ad aliquid noxium agendum, peccat graviter contra justitiam, & tenetur ex justitia tollere maleficia, si adhuc durent, & remedia adhibere contra perniciosam potionem; item reparare damna inde exorta, quando resarciri possunt. *Illsung* t. 4. D. 3. q. 2. a. 2. n. 58., *Sayrus*, *Lugo* de Just. tom. 1. Disp. 9. Sect. 1. contra *Sotum* & alios, qui probabiliter docent, quod pro ablato usu rationis vel memoriæ debeat fieri restitutio pecuniaria, quia pro injuria vera debet satisfieri pro possibili.

848. *Q. II.* Ad quid teneatur is, qui rationem alterius, aut memoriam destruxit moraliter, illum imbuendo variis erroribus? ℞. Qui proximum imbuit errore mere speculativo, non censetur saltem ordinarie injuriam gravem illi inferre; communiter enim tale damnum non admodum curatur. Ille vero peccat graviter, qui proximum imbuit errore practico, hoc est, tali, ex quo alia oriuntur incommoda, v. g. si quis Professor Theologiæ, Jurisprudentiæ, Medicinæ doceat *scienter* sententias falsas, ex quibus aliorum damna oriri possunt. Talis tenetur ad compensationem damnorum; quia agit contra jus, quod alius habet, ne ab alio *per fraudem* in errorem vel damnum inducatur. Ita *Sanch. Lugo, Bab.* t. 7. d. 5. a. 1. n. 4.

849. *Q. III.* Ad quid teneatur is, qui alterum inducit ad peccatum grave? ℞. 1. Qui absque vi vel fraude alium ad peccatum (si non sit injustitiæ) induxit, non tenetur ex justitia, sed ex charitate procurare, ut damnum spirituale reparetur. *Ratio primi* est; quia, qui peccat nulla vi vel fraude inductus, peccat sciens ac volens; scienti autem & volenti non fit injuria: ergo. *Ratio secundi* est: quia æquitas naturalis juxta leges charitatis exigit, ut auctor talis mali suadendo, monendo &c. procuret ejus conversionem; quamvis extra casum necessitatis probabilius ejusmodi obligatio non sit sub mortali, cum ipse seductus teneatur per pœnitentiam se juvare. *Less.*

de Just. l. 2. c. 8. dub. 2. *Bonac. Lugo* & alii. Dixi, *si non sit injustitiæ peccatum* : qui enim induxit ad damnificandum, detrahendum &c. tenetur ex justitia ad restitutionem faciendam non quidem inducto, sed ei, qui passus est damnum, quia est causa damni illati.

850. Rc. 2. Qui vero vi, vel fraude, vel metu gravi etiam tantum reverentiali ad peccatum grave induxit alium; tenetur ex justitia vim vel fraudem tollere, &, quantum potest, procurare media, queis seductus amissam gratiam recuperet; quia talis est injusta causa damni: ergo. *Confirm.* Qui alium vi vel fraude induxit ad venenum hauriendum, tenetur ex justitia ad procurandas medicinas contra vim veneni, vel ad illud alio modo tollendum; ergo a pari de peccato, quod est venenum animæ. NB. Resolutionem ita intellige: si seductus vel ob ignorantiam, vel aliam causam non habeat in potestate media pœnitentiæ, quibus gratiam recuperet; si enim illa habeat, iisque sponte non utatur, cedit jure suo, & seductor *ex justitia* ad nihil tenetur. *Babenst.* l. c. n. 8. cum *Lessio*, *Bonac.* & aliis. Denique qui alterum æterna salute privavit, tenetur ad agendam pœnitentiam, nisi & ipse ea privari velit; salus autem æterna semel amissa in æternum recuperari non potest: ergo privans nec obligatur ad ullam restitutionem, sed ad pœnitentiam.

851. *Q. IV.* Quomodo peccet, qui alium abstrahit a statu religioso? Rc. 1. Qui absque vi vel fraude, sed solo consilio, *justis de causis* Canditatum revocat a sua vocatione, vel Novitium, non peccat graviter contra justitiam, nec graviter contra charitatem, tum quia, absente vi, & fraude, & alia prava intentione, abest omnis injuria; tum quia abstractio illa nec est inductio ad malum (vivere enim in sæculo non est illicitum) nec aversio a summo Bono. Recte tamen addit *Molina*, quod abstractio facta *sine justa causa* sit peccatum grave, præsertim si ea facta sit contra vocationem alterius moraliter certam, eo quod is, qui sine justa causa a sua vocatione abstrahitur, magis animæ periculis exponatur. Justæ autem causæ sunt: 1. Si parentes valde indigeant ejusmodi Candidati vel Novitii auxilio, 2. Si promiserit matrimonium, aut si habeat æs alienum. 3. Siqua corporis infirmitate laboret. 4. Si in illo Ordine, ad quem quis afficitur, non vigeat disciplina religiosa. 5. Si complexio non sit apta ad talem Ordinem. 6. Si mores habeat, ut inde Religioni timendum sit &c. Dixi, *qui absque vi vel fraude:*

qui enim per vim vel fraudem abducit Candidatum vel Novitium a Religione, peccat graviter contra charitatem & justitiam, quia eum avertit a magno bono; ideoque tenetur ex justitia vim & fraudem tollere, & seductum liberare ab injuria, ut, si velit, ingredi possit, vel regredi ad Religionem. 2. Tenetur resarcire damna seducto inde exorta, & procurare media revertendi ad vocationem, nisi seductus ipse ea habeat in potestate, tunc enim si sibi ipsi non consulat, censetur volens pati sua damna, *Filliuc.*, *Lugo*, *Pettschacher* & alii.

§. VI.

De obligatione restitutionis ex injuria illata corpori per homicidium, mutilationem.

I. *Cleophas homo rixosus in encæniis Cornelio grave vulnus infligit, accurrit frater vulnerati, volens Cornelium e manibus furibundi eripere, a quo uno ictu exanimis prosternitur; hinc uxor occisi per mortem mariti ad extremam egestatem redacta, petit compensationem damni.*

852. *Quær. I.* An pro damno vitæ præcise, vel membri mutilatione, vel cicatrice homini illata sit facienda restitutio, an vero tantum pro damnis realibus, ex mutilatione vel occisione ortis? ℞. 1. Probabilius pro cicatricis deformitate, membri, ipsiusque vitæ jactura *secundum se* nulla compensatio est facienda ante judicis sententiam: ita *Laym.* L. 3. de Just. t. 3. p. 3. c. 6. n. 2. *Sanch.*, *Lessius*, *Lugo*, *Illsung*, *Ledesma* & alii contra *Cajet.* *Sotum*, *Azor.* & alios, qui cum *S. Tho.* 2. 2. q. 62. a. 2. ad 1. docent, compensationem faciendam esse in pecunia: quia, licet nihil æquale sit restituibile, debet tamen fieri compensatio, qualis possibilis est; atqui possibilis est per pecuniam: ergo. Contrarium AA. primo loco cit. probant ex l. 1. §. 5. *ff. de his, qui effuderint vel dejecerint*, ubi diserte innuitur: *Sed cum homo liber periit, damni æstimatio non fit in duplum; quia in homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest:* Cujus sensus est juxta *Laym.* quod vita hominis liberi, & integritas corporis sint bona altioris ordinis, quæ nec pecunia æstimari, nec ad æqualitatem (quæ tamen est finis intrinsecus justitiæ) reparari possint.

855. ℞. 2. Injustus occisor, vulnerator, mutilator tenetur ad compensanda omnia damna realia in bonis fortunæ, quæ ex injusta illius actione sequuntur. Ita *Comm. Ratio* est; quia, quicumque fuit causa injusta damnorum reparabilium, is tenetur ad compensationem illorum: atqui damna realia in bonis fortunæ sunt reparabilia, & occisor injustus fuit causa injusta illorum, ut supponitur: ergo. Ideoque talis tenetur 1. ad reparanda damna ante mortem secuta, quales sunt expensæ in Medicos, medicinas; intellige, expensas necessarias, non superfluas: 2. Tenetur vulnerans restituere lucrum operarum, quibus interea vulneratus carere debuit. Patet *l. ult. ff. de his qui effuderint.* Porro si læsus vitam non amiserit, ipsi facienda est dictarum expensarum, & lucri cessantis restitutio; si vero mortuus sit ex vulnere, facienda est hæredibus necessariis, hoc est uxori, parentibus, & liberis. *Ratio* est; quia hi soli censentur una persona cum occiso; ideoque ipsis tantum censetur damnum illatum. Probabiliter non tenetur quid restituere hæredibus extraneis, v.g. fratribus, sororibus, & cæteris amicis, excipe expensas ad curationem factas; si nullus sit hæres, hæc debita pauperibus sunt distribuenda. *Laym.* l. c. *Bonac. Salmant.* & alii contra *Petr. Navarr. Vasquez* & alios.

854. Porro *Adverte* I. Ordinarie nihil est restituendum pro exequiarum sumtibus; quia istæ expensæ etiam fieri debuissent, si occisus morte naturali obiisset. Dixi *ordinarie;* si enim ratione sepulturæ extra patriam, ubi homicidium commissum esset, majores sumtus impendi debuissent, compensandus esset iste excessus. *Less.* L. 2. de Just. c. 9. dub. 24. II. probabilius homicida non tenetur creditoribus occisi debita ab ipso antea contracta solvere: ita *Less.* l. c. dub. 26. n. 151. *Lugo, Dicast.* contra *Laym.* qui tamen ipse affirmat, quod talis obligatio in praxi non observetur. III. Qui occidit injustum aggressorem, non tenetur compensare damna, quæ ejus uxor & liberi inde patiuntur; quia ille suo jure usus est: ergo non intulit injuriam; quid? quod aggressor injustus censeatur tacite cedere juri suo. IV. Provocans ad duellum, & occidens provocatum, tunc non tenetur ad restitutionem, quando provocatus *sponte* comparuit, vel consensit in pugnam; quia hic censetur renunciasse juri suo; secus, si ex metu gravis infamiæ, aut alterius gra-

vis mali comparuerit; quia hoc casu non censeri prudenter potest renunciasse juri suo.

§. VII.

De restitutione ex Gabellarum defraudatione, item ex inventione, lusu, & impeditione alicujus boni.

I. De Gabellis. *Constantinus Rusticus astutus se accusat:* 1. *Gabellas & vectigalia sæpe non solvi.* 2. *Itidem nec decimas.* 3. *Ligna aliquoties ex sylvis abstuli.* 4. *Ad pascua aliena duxi boves meos.* 5. *Artem capiendi columbas alienas jam diu exercui.*

855. *Q. I.* Quid sit vectigal, gabella, tributum &c. ℞. 1. *Vectigal* est pensio pecuniæ, quæ solvitur pro rebus civitatem vel provinciam invectis vel avectis. Pensio soluta ex rebus, quæ portantur, dicitur *portorium. Gabella* est pensio pecuniæ ex rebus venditis; pensio solvenda ex vendito vino, carnibus vel pane, vocatur *Accisum.* Pensio, quæ solvitur a transeuntibus vel equitantibus pro conservatione pontis aut viæ, vocatur *Pedagium. Tributum* late significat omne id, quod Principi vel Magistratui penditur ad onera communia sustinenda: proprie est pensio, quæ subditis imponitur, Principi vel Magistratui solvenda, ut statum ac dignitatem suam tueri, & communibus necessitatibus atque utilitatibus prospicere valeat; & hoc duplex est, unum, quod singulis personis imponitur sine respectu ad bona, & dicitur *capitatio.* l. un. Cod. *de capitatione civium.* Alterum solvitur a subditis secundum æstimationem facultatum.

856. *Q. II.* An gabellæ, vectigalia, aut tributa solvenda sint sub gravi peccato, etiamsi non exigantur; & an non solventes teneantur ad restitutionem? ℞. Negant utrumque *Angelus V. Pedagium.* §. 6. *Tabiena, Navarr.* c. 23. n. 55. & 60. *Henr. a Gandavo* quodlib. 3. q. 22. quorum *ratio* est hæc: lex mere pœnalis non obligat, nisi ad pœnam post Judicis sententiam; atqui lex tributorum, vectigalium, gabellarum &c. est mere pœnalis, eoquod Principis vel Magistratus intentio esse videatur, ut subditi, viatores & negotiatores vel solvant tributum, vectigal &c. vel, si deprehendantur non solvisse, puniantur. Contrarium tanquam longe probabilius præter AA. num. 188. cit. docent *S. Antonin. Covarr. Alph. a Castro* L. 1. de lege pœn. c. 11. coroll. 1. *Sotus,*

Medina,

Medina, *Armilla V. Gabella. n.* 6. *Thom. Sanch. Molina*, *Lessius* de Just. L. 2. c. 33. dub. 2. *Lugo*, *Dicast*. *Pontas V. vectigal.* & alii. *Prob.* 1. ex S. Paulo ad Rom. 13. *Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* *Prob.* 2. ex eo, quod fundamentum Adversariorum sententiæ non videatur subsistere, leges nimirum tributorum esse mere pœnales; tum quia vectigal vel alia tributa non imponuntur ut mulctæ, sed Principes & Magistratus, cum Reipublicæ quodammodo serviendo præsint, habent jus strictum illud imponendi; habent enim jus ea exigendi, quæ tam ad sustentationem suam, quam ad sustinenda officii onera, & ad promovendum bonum publicum sunt necessaria. Nec adjectio pœnæ probat, eas leges esse mere pœnales; siquidem plurimæ leges tum Ecclesiasticæ, tum civiles habent adjectam pœnam, & tamen obligant in conscientia.

857. *Q. III.* Quomodo peccaverit Constantinus, defraudando decimas. Ante ℞.

Nota Juxta *Laym.* L. 4. t. 6. c. 1. nomine decimarum venit *decima pars bonorum mobilium juste quæsitorum Ecclesiæ Ministris exsolvenda.* Aliæ sunt *prædiales*, quæ ex fundis, sive bonis immobilibus, scilicet agris, vineis, sylvis, hortis, piscinis &c. penduntur. Aliæ *personales*, quæ ex lucro personalis industriæ, scilicet negotiatione, artificio, venatione &c. solvuntur. Aliæ *mixtæ*, hoc est, partim prædiales, partim personales, quæ ex fructibus pecorum, aut avium in propriis prædiis concurrente industria personali, videlicet ex lacte, caseis, ovis &c. penduntur. His præcognitis ℞. Si Constantinus defraudando decimas Ecclesiæ aut Parocho damnum notabile intulit, peccavit graviter, tenetur que ad restitutionem. Vide *Suar.* Tom. 1. de Relig. Lib. 1. c. 9. num. 10. *Bellarm.* Tom. 1. controv. 5. L. 1. c. 25. Præsertim autem gravis obligatio solvendi decimas eruitur ex *Trid.* Sess. 25. c. 12. de Reform. *Qui vero eas*, scilicet decimas, *subtrahunt, aut impediunt. excommunicentur, nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta. absolvantur.* Plura apud Canonistas.

858. *Q. IV.* Quomodo Constantinus in reliquis peccaverit. ℞. 1. Si sylvis aut pascuis sive propriæ, sive vicinæ communitatis, notabile damnum intulit, peccavit graviter, & per se tenetur ad restitutionem. *Ratio est*; quia tota communitas rationabiliter est invita; item nec oppidani, nec cives vicini jure suo cedunt in bonum per-

sonæ

ſone privatæ. *Nec refert*, quod Conſtantinus ſit pars communitatis; hoc ipſo enim non poteſt ſibi plus appropriare de lignis communibus, niſi quantum debita ad alias partes proportio permittit. *Th. Sanch.* L. 1. Conſil. c. 5. dub. 1. n. 19. Notabile damnum non cenſetur inferre, qui ſubinde in ſuum uſum faſcem lignorum ſcinderet, modo non abſcindantur arbores, ſed rami. Ita *Henriquez*. Porro peccaſſet Conſtantinus graviter, ſi boves ſuos duxiſſet in hortos, vel agros privatorum hominum; reſtitutio debet deſumi ex quantitate damni. Hoc genus peccati ruſticis commune eſt; ideoque non facile diſſimulet Confeſſarius; inde enim naſcuntur ingentia damna, quæ plebeji plerumque parum curant. Huc etiam pertinent varia damna, quæ inferuntur a venatoribus, dum per meſſes jam albas canibus & equis debacchantur. Maxime vero culpabiles, & reſtitutioni obnoxii ſunt, qui arbuſculas in hortis longo labore plantatas ex malitia vel reſecant, vel effodiunt; quod peccatum in nonnullis Diœceſibus merito inter caſus reſervatos recenſetur.

859. *Q. V.* Quid dicendum de exercitio capiendi alienas columbas. ℞. cum *Leſſio*: Peccat, & quidem graviter vel leviter pro ratione damni ex frequenti captura orti gravis vel levis, qui alienas columbas capit, quamdiu illæ redeundi ad propria columbaria conſuetudinem habent; quia tunc vere ſunt res alterius: Secus, ſi redeundi conſuetudinem depoſuerint; unde ſi alienæ columbæ tuas ſæpe comitentur, & alimenta tuis columbis projecta conſumant, propriumque columbarium deſerant, tuæ fiunt; non tamen licet eas per fraudes, & inuſitatis, multo minus ſuperſtitioſis modis allicere. Vide *La Croix* l. c. n. 266. Subinde etiam conſuetudo, aut mutua Dominorum conventio excuſat capientes a furto & reſtitutione.

860. Porro reſolves 1. Probabiliter feripetæ, qui in ſylvis apertis moderate venantur, per ſe loquendo, non peccant contra juſtitiam, nec tenentur ad reſtitutionem. Ita *Vaſquez* de Reſtit. c. 5. §. 2. dub. 7. n. 28. *Lugo* tom. 1. D. 6. n. 68. *Dicaſt.* *Leſſius* L. 2. c. 5. dub. 9. n. 44. exiſtimat, transgreſſorem prohibitionis, ne quis venetur in ſylvis communibus, reum eſſe peccati tantum venialis, per ſe loquendo, niſi grave damnum inferat, eo quod feræ ſint nullius, & ſylvæ communes. Contrarium ſentiunt *Laym.* L. 3. de Juſt. t. 4. c. 1. num. 14. *Haun.* *Illſung* & alii. *Ratio priorum* eſt, quod Princeps non poſſit ſubditos obligare ex juſtitia, ne moderate venentur; & quamvis

vis concedatur, eum id posse, de facto tamen leges venationem prohibentes videntur mere pœnales ex praxi, & communi consuetudine. De restitutione *Palao* p. 7. t. 31. punct. 14. n. 4. cum *Lessio*, *Rebell.* & *Molina* non veretur dicere: Quin imo verisimile est, venantes in locis Principi reservatis ab obligatione restituendi excusari; quia nihil de hac obligatione Princeps curat, contentus tantum, ut pœnas legibus impositas transgressores deprehensi luant. Dixi tamen 1. *non peccant contra justitiam*: plerumque enim ex aliis causis peccant graviter, tum quia se, suasque familias periculo ruinæ & infamiæ ob gravissimas pœnas statutas exponunt: tum quia feripetæ venationis dulcedine inescati, non raro ad insidiantes ex jussu principis venatores potius vita privandos parati sunt, quam ut se capi & ad pœnas statutas trahi patiantur; cum tamen Princeps justissimas subinde causas habeat, sub gravibus pœnis furtivas ejusmodi venationes prohibendi, v. g. ne subditi a suis negotiis domesticis abstrahantur in damnum Reipublicæ, item ne sub specie venationis exerceantur latrocinia &c. Potest etiam merito venationis reservatio fieri ob honestam Principis, eique debitam recreationem. Dixi 2. *in sylvis apertis*: si enim sylva sit circumsepta, & feræ ita inclusæ, ut moraliter sint in manu Principis, eas capere vel occidere non licet citra injustitiam.

861. II. Eodem modo non peccat graviter contra justitiam, nec tenetur ad restitutionem, qui pisces capit in fluminibus, licet sint assignata personis particularibus ad certam distantiam; quia prohibitiones contra has piscationes communiter censentur esse mere pœnales. Peccat autem graviter, & tenetur ad restitutionem, qui pisces capit in aliena piscina, vel stagno minore, tum quia pisces in tali stagno se habent instar ferarum in vivario; tum quia Dominus multis plerumque expensis stagnum comparat, pisces non sine magno labore alibi captos, vel emtos immittit: ergo notabile damnum patitur, si quis ex tali stagno pisces capiat.

III. De restitutione ex rebus inventis. *Cyriacus invenit pretiosum horologium: quærit ex familiaribus tantum, an forte perdiderint horologium; iis vero affirmantibus, nunquam se habuisse horologium, lætabundus abit, & vendit illud Judæo: paulo post in novellis legit, ut, si quis horologium pretiosum invenerit, illud ad Janitorem Monasterii ad S. Antonium ferat: Cyriacus altum silet, contentus peculio a Judæo accepto. Ideo nuper*

per a Christophoro emit agrum pretio vulgari, in quo (nescio, qua arte) sciebat latere thesaurum.

862. *Q. I.* An Cyriacus recte processerit. ℞. *Negative.* Vide dicta num. 778. Inventor enim tenetur sedulo inquirere in Dominum rei, & quidem tunc majore diligentia, si res inventa sit magni pretii, curando (pro cujuslibet loci consuetudine) ut vel promulgetur e cathedra, vel ut imprimatur in novellis &c. , vel denique id faciendo, quod necessarium videtur ad hoc, ut fama rei inventæ ad Dominum possit pervenire; atqui hoc non fecit Cyriacus, id verbis tantum ambiguis, aut quæstione generali, an horologium perdiderint, insinuando: ergo. 2. Peccavit retinendo pretium; quamprimum enim innotuit, inquiri in horologium pretiosum amissum, debuisset caute de novo inquirere, an tale horologium quæratur, quale ipse invenerat (facile enim cuilibet inquirenti non tenetur credere) id cum resciverit ex certis indiciis, tenebatur illud repetere a Judæo, restituto pretio, & ad constitutum locum deferre. *Ratio primi est;* quia, ut sedulo inquirat in Dominum, exigit charitas, quæ jubet caveri alterius damno; exigit idipsum justitia, eo quod inventor tollendo rem alienam ex quasi contractu obliget se ad curandum, ut ea reddatur Domino; si curare id nolit, debet potius rem relinquere in loco, ut per alium id curetur. *Ratio secundi est;* quia post illam notitiam incepit rem inventam possidere mala fide.

863. *Quær. II.* An thesaurus ab inventore semper licite retineatur. ℞. Thesaurus quocunque modo aut loco inventus de jure naturæ est inventoris, quia est res domino carens: nomine autem thesauri intelliguntur *condita ab ignotis Dominis tempore vetustiori mobilia*, l. un. Cod. de Thesauris. *Sive vetus depositio pecuniæ, aut similis rei, ut de ejus depositione & dominio nulla cognitio seu memoria extet,* ut ait *Laymann* L. 3. de Just. t. 1. c. 5. n. 23.. Juxta eundem jure Cæsareo sequentia sunt statuta: 1. Si thesaurus in fundo proprio inveniatur, totus est inventoris; item si in loco communi, v. g. in via publica, foro, flumine &c. NB. Nisi arte magica quæsitus sit; tunc enim per judicis sententiam cedit fisco in pœnam criminis. 2. Si in fundo alieno alicujus privati hominis *casu* inveniatur, v. g. a mercenario conducto, ut fodiat in fundo tuo alia, quam thesauri quærendi causa, tunc thesaurus partim ad inventorem, partim ad Dominum fundi pertinet, & quidem ante judicis sententiam, ut de-

docent *Covarr. Molina*, *Lessius*, *Laymann* l. c., quia hæc constitutio non est pœnalis, sed secundum æquitatem naturalem lata est; ergo in conscientia videtur obligare ante sententiam judicis. 3. Si vero de industria in fundo alieno quæsitus inveniatur sine consensu Domini, totus est Domini saltem post sententiam judicis, ita ut quoad dimidiam saltem partem sit obligatio in conscientia illam Domino tradendi, eo quod hæc lex videatur esse pœnalis quoad unam partem, ut ait *Laym.* l. c. cum *Less.* & *Rebell.* 4. Si denique non casu, sed cum consensu Domini fodiat quis in fundo alieno, thesaurus est vel solius inventoris, vel Domini, vel utriusque pro ratione pacti cum Domino initi.

864. Porro adverte; non quælibet inventio notabilis summæ pecuniæ debet dici inventio thesauri, maxime si sint monetæ novæ; nec depositio sit in profundiorem terræ partem aut locum ab oculis hominum remotiorem; hoc casu, si pecunia recentius cusa in loco satis aperto inveniatur, tenetur inventor sedulo inquirere in Dominum, juxta dicta n. præced. Vide *Burgh.* Cent. 2. cas. 1. & Cent. 1. cas. 68.

865. *Quær. III.* An Cyriacus potuerit tuta conscientia emere agrum a Christophoro pretio vulgari. ℞. Probabilius *affirmative.* Ita *Sotus*, *Navarr.* in Man. c. 17. num. 175. *Lessius*, *Schmalzgrub.* & alii; quia pretium vulgare respectu hujus est justum, & plus dare non tenetur; justum enim pretium non sumitur ex majori utilitate, sed ex communi hominum æstimatione; atqui vulgare pretium communis æstimatio judicat justum: ergo. *Confirm.* Thesaurus reconditus non est fructus fundi, nec pertinet ad alicujus Dominium, antequam eruatur; erutus autem a Domino fundi, eidem mox acquiritur: ergo cum emtor post traditionem Dominus fundi existit, jus habet & eruendi, & Dominium thesauri sibi acquirendi. Ita *Laym.* l. c.

III. De lusu. *Cunibertus pictis foliis ludendi peritissimus & avidissimus, varios innocentes adolescentes seducit, aliquoties lucrum iis fraudulenter permittens, postea ex arte ludens, divites dimittit inanes.*

866. *Quær. I.* Quid sit lusus, & quæ conditiones requirantur, ut ludens licite possit rem suam lusui exponere.

℞. ad

℞. ad *Primum* : Lusus juxta *Lessium* est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Hi contractus secundum se sunt liciti, & pertinent ad virtutem Eutrapeliæ pro recreando animo, dummodo non fiant modis prohibitis, & absit periculum blasphemiæ, perjurii, rixarum, furti, scandali &c.

867. ℞. ad *II. Prima conditio* est, ut ludens possit alienare rem, quam lusui exponit: alias enim, invito Domino, exponeret rem alienam, cujus alter colludens non potest fieri Dominus; ergo nec ipse poterit juste acquirere rem colludentis; alias conditio esset inæqualis, nec alter censetur consentire hoc modo. Ideoque uxor, nisi habeat bona paraphernalia &c., filius, nisi habeat propria, non possunt plus exponere, quam maritus vel pater expresse vel tacite concedit; tacite autem censetur concedere, quantum ejusdem conditionis fœminis vel filiis concedi solet.

868. *Secunda conditio.* Ut nemo injusto metu, vi, vel fraude cogatur ludere; ideoque juxta probabilem is, qui injuste pertrahit alterum ad ludendum, tenetur ei restituere, quod lucratus est; quia sicut alter ludit, ita & perdit involuntarie, vel potius perdit per injuriam, quam patitur; secus, si precibus aut suasu pertrahatur, tunc enim censetur consentire. Coactus tamen ad lusum, si quid lucretur, non tenetur illud restituere; quia ex sua parte nulla est injustitia. Vide *Sanch*, *Less*. & alios.

869. *Tertia conditio.* Ut a lusu absit omnis fraus & dolus pugnans contra regulas hujus vel illius lusus; quia aliter non censetur alter inire hunc contractum, nisi servatis iis, quæ constituunt hunc vel illum lusum. Aliquis tamen accidentalis dolus, vel potius astutia non tollit hunc contractum, verb. gr. quando simulas, te habere deteriores chartas, vel si simules metum, ut alter sponsionem augeat &c.

870, *Quarta conditio.* Ut sit æquale periculum perdendi & lucrandi inter ludentes, vel æqualis peritia & pretium. Ideo qui certo scit, se semper victurum, nec ludere licite potest cum eo, quem scit esse ludendi imperitum, nec retinere lucrum; quia tunc nimia est inter ludentes inæqualitas, quam non patitur ratio lusus; secus, si tantum probabiliter credat, se victurum. Si tamen ludendi imperitior scias alterius peritiam, & nihilominus provoces illum ad ludendum, victor non tenetur tibi ad restitutionem; tibi enim volenti non fit injuria,

juria, & sponte transfers dominium pecuniæ tuæ in victorem.

871. Ex his facile resolves casum propositum; 1. Cunibertus seducendo alios ad crebriores lusus pro ratione damni, & dispendii temporis peccavit. Si abfuerint conditiones prædictæ, tenetur ad restitutionem lucri. *Sed quid? si adfuerint dictæ conditiones, lusus vero fuerit prohibitus?* ℞. Victor ex eo præcise non tenetur restituere, quia ludentium pactum manet, ut, qui vicerit, rem sibi lucrifaciat, nisi positiva lege etiam hoc pactum irritum sit. *Sotus*, *Lessius* & alii.

IV. De impediente alterius bonum. *Cyprianus audit Cyrillum hæredem esse institutum a Cyriaco; hinc rogando & consulendo Testatorem eo inducit, ut alium scribat hæredem, eoquod Cyrillus non æque indigeat hæreditate.*

872. *Q. I.* An teneatur ad restitutionem, qui alterum impedit a consecutione alicujus boni? ℞ 1. Qui alium rationabiliter invitum impedit a consecutione boni, quod ei debebatur ex justitia, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, sive ex parte modi impediendi interveniat vis aut dolus, mendacium, detractio, sive non: quia violat jus, quod alter habebat iu re, vel ad rem; est enim causa efficax, ut alter non accipiat id, quod suum erat, aut sibi debebatur; sic qui impedit, vel removet aliquem a beneficio Ecclesiastico propter indebitam causam, ad quod ipsi jus quæsitum vel perfectum per collationem, confirmationem, sive imperfectum per legitimam electionem, præsentationem &c. compensare ei debet damnum illatum. *Sanctus Thomas* 2. 2. quæst. 62. art. 2. ad 4., *Laymann* L. 3. de Just. t. 2. c. 7. num. 1.

873. ℞. 2. Si vero bonum illud non debebatur ex justitia, ut eleemosyna, beneficium, vel aliud donum gratuitum, & quis solo consilio, precibus aut dono *sine vi vel fraude* impediat eum a consecutione illius, non tenetur ad restitutionem. *Ratio* est; quia sic non læditur alterius jus, quod supponitur nec in re, nec ad rem habuisse. *Sotus*, *Navarr.*, *Molina.* Ideoque in casu posito Cyprianus non tenetur ad restitutionem; cum enim testator Cyriacus sine injuria voluntatem suam & testamentum mutare possit; nec Cyprianus intulit injuriam per hoc, quod ei consilio vel precibus ex prudenti ratione auctor fuerit, ut voluntatem mutet. *Sed quid? si id*

fecisset Cyprianus ex odio & animo nocendi? ℟. Peccasset contra charitatem, sed non contra justitiam; jus enim non violatur per pravam intentionem, sed per actionem externam contra jus positam; per animum nocendi peccatur contra charitatem. ℟. 3. Qui vi, ac fraude, mendacio, detractione alterum a consecutione talis boni impedit, is damnum compensare debet arbitrio viri prudentis juxta certitudinem vel probabilitatem, qua ille tale bonum alias assecuturus fuisse existimatur. Ita *Laym.* l. c. n. 3. *Ratio* est; quia licet talis non habeat jus ad bonum indebitum, habet tamen jus, ne vi, vel fraude, aut detractione impediatur a consecutione boni alias indebiti.

874. Ex his porro resolves I. Qui leves alterius defectus exaggerando eum impedit a consecutione boni indebiti, si non exaggeret per mendacia, non tenetur ad restitutionem, quia non violat jus alterius saltem graviter. II. Qui a beneficii consecutione impedit dignum, ut illud conferatur digniori, non tenetur ad restitutionem, saltem si sine fraude vel vi impediat, quia ille non habet jus, ut præferatur digniori.

ARTICULUS IV.

De Dominio sive jure.

§. I.

Prænotanda.

875. Prænot. I. *Jus* (cujus violatio est *injuria*) *est potestas legitima disponendi de re aliqua, licite ab alio non impedibilis*; hoc enim jus activum fundat in aliis obligationem, jus illud non impediendi; hinc jus passivum dicitur debitum præstandi, vel omittendi aliquid, ut juri activo alterius satisfiat. Jus aliud est *in re*, sive *reale*, quo ipsam rem mihi habeo obligatam, hoc acquiritur contrahenti post traditionem rei; & fundat *actionem realem*, per quam ipsam rem apud quemcunque detentorem repetere, & mihi vindicare possum. Aliud est *ad rem*, sive *personale*, quo non res ipsa, sed persona aliqua mihi ex delicto vel contractu obligata est, ad rem, vel ejus pretium tradendum, hoc acquiritur ante rei traditionem, & parit actionem personalem, v. g. si quis horolo-

rologium, quod emisti, vendat, & tradat alteri, actionem habes in venditorem; si vero horologium tibi traditum auferatur; actionem habes tum in furem, tum in rem, ad quemcumque devenerit.

876. II. Species juris sunt dominium, ususfructus, usus, habitatio, possessio, servitus, pignus & hypotheca. *Dominium* aliud est *jurisdictionis*, estque potestas gubernandi subditos: aliud *proprietatis*, estque jus disponendi de re aliqua tanquam sua: hoc *per se* spectat proprium commodum, illud vero commodum subditorum. Porro dominium proprietatis *perfectum* est jus in re ad omnem ejus usum seu dispositionem auctoritate propria, nisi lege prohibeatur, scilicet eam vendendo, donando, destruendo &c. Aliud *imperfectum*, quod continet vel proprietatem sine emolumento; & vocatur *directum*, quale est in iis, qui alteri dederunt quidpiam in emphyteusim, feudum, usumfructum &c. vulgo dicuntur *proprietarii*; vel quod continet emolumentum sine proprietate, & dicitur *utile*, tale habet emphyteuta, usufructuarius &c. Dominium directum dicitur separatum ab utili, non quod careat omni utilitate, sed quod careat utilitate fructuum, Ita *Platelius* c. 4. de. J. & J. num. 520. *Ususfructus* est jus utendi & fruendi(h. e. jus utendi re aliena, & percipiendi ejus fructus, salva tamen rei substantia: in fundo fructus dicuntur segetes, arbores, fœnum, metalla, non autem thesaurus; in animalibus vero fructus dicuntur lac, lana, fœtus &c. *Usus* est jus utendi duntaxat rebus alienis, salva earum substantia, non percipiendi earum fructum ab usu distinctum; tale est jus habitandi in domo aliena, quin eam alienare, vel fructum elocationis percipere liceat; item qui habet usum equæ, potest ea uti ad trahendum currum, non potest tamen ejus pullum, aut elocationis pretium sibi usurpare. *Habitatio* est jus per se, vel alium inhabitandi domum alienam; per hoc habitatio differt a solo usu, quod tribuat jus locandi alteri domum alienam. *Possessio* sumta pro jure possessionis est jus insistendi rei tanquam suæ, non prohibitæ possideri; sumta pro actu possessionis est corporalis detentio vel insistentia rei animo eam habendi tanquam suam: *corporalis* dicitur, quia rerum incorporearum, v. g. beneficiorum aut jurium potius quasi possessio dicenda est. *Servitus* active est jus in re aliena aut persona, ut tibi, tuisve serviat. De pignore infra.

„ *Q. I.* An homo habeat dominium vitæ suæ.

„ ℞. Non habet, sed vel *usum*, vel *usumfructum*
„*tantum*, quemadmodum & membrorum suorum, ut ar-
„bitrio boni viri vitam & membra servare sarta tecta de-
„beat, læsaque ordinariis expensis reparare, donec adve-
„niente vitalitii hujus termino a Deo vitæ & necis Domi-
„no statione sua migrare compellatur. *Rat.* 1. Authori-
„tas. Sap. 16. *Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes*
„*potestatem.* Consentit Augustinus, S. Thomas, Commu-
„nis. 2. Constat, quod Deus habeat dominium, non
„constat, quod communicaverit homini; imo contrarium
„docet instinctus naturæ, universalis persuasio, utilitas
„Reipublicæ, quæ cum damno passim diminueretur ob
„causas exiguas. *Certe* pollutio est illicita, cum homines
„passim sectarentur voluptatem sine oneribus matrimonii:
„ergo cum hæc sit impedimentum vitæ humanæ &c.

„ *Ex quo sequitur* 1. hominem nunquam posse se
„*directe* occidere, hoc est, intendere privata authoritate
„sua mortem vel ut finem, vel ut medium. 2. Ex gravi
„tamen causa posse se occidere *indirecte*, non intenden-
„do, sed præcise permittendo mortem suam ut conjun-
„ctam alicui omissioni, vel actioni. 3. Quamvis autem
„difficillimum sit determinare, quandonam moraliter per-
„mitti dicatur mors propria, præplacet hæc regula. *Quan-*
„*do actio, habens conjunctam sibi mortem, tamen conse-*
„*queretur finem magni momenti, licet mors propria non*
„*esset conjuncta, tunc mors non intenditur directe.* Ex quo
„principio *licite posset* Titius 1. ad evitandum incendium,
„aut necem crudelissimam ab hoste insequente semet præ-
„cipitare de turri. 2. ad vincendum hostem turrim pul-
„verariam incendere, licet certo obruendus. 3. ad sub-
„mergendum hostem se cum eo in mare præcipitare, pro-
„priam navem incendere &c. 4. ad servandum Princi-
„pem se medium interponere, licet certo enecandus glo-
„bo &c. *Illicitum tamen foret* se enecare in carcere, ad
„evitandum infame supplicium; abstinere ab alimento ad
„evadendas hujus vitæ miserias, &c. Vide n. 658.

„ *Dices*: 1. Multi laudantur a Scriptura, qui *seip-*
„*sos directe* interemerunt, e. g. Samson, Eleazarus &c.
„idem est de Lucretia, Catone &c. 2. Potest homo vi-
„tam *abbreviare negative*, non subeundo curationes ar-
„duas, non sumendo medicinas aliquantum pretiosiores
„&c. & *positive* per abstinentias, pœnitentias &c. 3. Ho-
„mo potest se *mutilare*; hoc enim fecit Origenes: ergo

„habet

Digitized by Google

„habet dominium membrorum. ℞. ad 1. Sancti hoc fe-
„cerunt vel ex ſpeciali imperio, aut licentia Dei, vel ex-
„cuſantur propter bonam fidem, aut conſcientiam errone-
„am. Catonem & Lucretiam S. Auguſtinus impietatis da-
„mnat L. 1. *de civ.* a c. 16. Ad 2. immoderata auſteri-
„tas eſt illicita; moderata abbreviatio vitæ eſt licita, tum
„quia nemo tenetur rem alienam conſervare extraordina-
„ria moleſtia, tum quia Deus dat licentiam ob bonum ſpi-
„rituale inde proveniens; maxime, quod ex auſteritate
„moderata non ſemper ac certo ſequatur abbreviatio, nec
„iſta intendatur, ſed ſolum permittatur. Ad 3. mutilatio
„propria propter caſtitatem eſt illicita, & cenſuræ Eccle-
„ſiaſticæ obnoxia: propter vitam conſervandam eſt licita;
„quia ad conſervandum totum licet ſubire jacturam partis
„integrantis: propter vocis ſuavitatem conſervandam, an
„licita ſit, diſputant; affirmant *Salonius*, *Pasqualigo &*
„*alii*. De eviratione Origenis vide *Billuart* tom. 10.

„ *Q.* 2. An homo habeat dominium vitæ alienæ.

„ ℞. I. *Dominium proprietatis in vitam alienam*
„nec habet homo privatus, nec Dominus in ſua mancipia,
„nec Magiſtratus in ſubditos. Sufficit quippe *jus jurisdi-*
„*ctionis* ad bonum commune, & jus proprietatis ob affe-
„ctus privatos foret noxium generi humano : hinc vin-
„dicta privata debuit interdici ob nimium ardorem iræ,
„ſuſpicionum frequentiam, occaſionem abuſus &c. 2.
„licet tamen privata authoritate *occidere proximum ad ju-*
„*ſtam defenſionem* vitæ propriæ, pudicitiæ, ac bonorum
„fortunæ majoris momenti actu poſſeſſorum, in continen-
„ti tamen, ſi actu invaſionis, & ſervato ſemper modera-
„mine inculpatæ tutelæ, hoc eſt, ut non adſit alia via mi-
„tior conſervandi prædicta, & adſit cauſa gravis tentandi
„hanc viam. 3. *Ad defenſionem honoris* nunquam licet
„proximum occidere, niſi forte in unico caſu, quo quis
„facto ignominioſo v. g. infami alapa, fuſte &c. parat vi-
„rum honoratum aggredi, aut aggreſſionem proſequi, po-
„teſt aggrediendus ferrum opponere, licet inde ſequatur
„occiſio; ut ſic præter honorem etiam vita defendatur.
„Ita *Sylveſt. Navarrus*, *Sotus*, *alii apud Mendo verb.*
„*Homicid.* *Rat.* 1. Deus concedit in his circumſtantiis
„facultatem, cum non cenſeatur hominem obligare cum
„tanto ſuo incommodo ad conſervandam vitam proximi.
„2. *Vim vi repellere omnes leges & jura permittunt*; ſe-
„cus multiplicarentur homicidia, & nemo tutus foret ab
„injuſtis damnificationibus cum maximo Reipublicæ detri-

 „mento.

„mento. 3. Vel proximus est invasor propria sponte; & „sic potest avertere facile malum a se: vel non est spontaneus invasor; & tunc inter duo jura & damna æqualia „potest quilibet se præferre proximo. 4. Damnatæ sunt „ab Innoc. XI. propos. 31. 32. 33. 30. & ab Alex. VII. „18. quas vide. Nempe in his casibus occisio alterius vel „non est medium *necessarium*, cum a Magistratu afferri „remedium possit ac debeat; vel non *sufficiens*; cum per „alterius occisionem non declaretur innocens, qui calum„niam passus est; imo sæpius fiat contrarium.

„ Coroll. 1. Ergo licita est *occisio proximi* in his 4. „casibus: si fiat ex mandato Dei speciali: si ministerio „publico justitiæ: si in bello justo: si in defensione pro„pria inculpatæ tutelæ contra invasorem privatum, non „specialiter exceptum. Æquo liberius hic sentit Billuart „de occisione aggressoris tom. 10. dis. 10. a. 5. §. 4.

„ 2. Peccat Respublica graviter, si *directe innocen„tem occidat*, etiam ad avertendam ab hostibus depopula„tionem, ac ruinam; si hosti, petenti illum ad necem, „extraderet &c. quamvis possit illum extra portas urbis „exponere, ad vigilias agendas compellere &c. quæ sunt „actiones indifferentes. Peccat victor, si obsides occidat, „eo quod victi ad tempus præfixum non præstent præstan„da; si filios Principis obsessi occidat, ut sic facilius Pa„trem compellat ad deditionem &c. quia Deus illimitate „prohibuit: *Exod.* 23 *Insontem & justum non occides*; „ut dictum est n. 659. & directæ occisionis licentia sit de„sumta ex illa Machiavelli Gnome: *Nihil est nefas, quod „est utile ad rationem status. Si dicas:* possunt *mem„bra abscindi* pro conservando toto corpore; & bonum pri„vatum cedere debet publico &c. ℞. Membra corpo„ris non habent jura distincta, sed sunt propter bonum „totius; cives econtra habent jus peculiare vitæ suæ sin„gillatim, & communitas est potius propter membra, est„que occisio hæc intrinsece mala, sicut extradere virgi„nem ad eam stuprandam &c. Dixi *directe*; indirecte au„tem, & per accidens licet in sequentibus casibus. 1. Si „in bello justo vinci hostis non possit, nisi simul innocen„tes occidantur, ut dictum est *in appendice de bello*, e.g. „potest everti turris hostilis, licet innocentes quidam ibi„dem sint. 2. Si equo vectus fugias invasorem, in ar„ctiori autem via necessario conculcandus sit infans, clau„dus, dormiens &c. 3. Si invasor se infra infantem col„locet, si aliter te nequeas defendere, potes infantem

„ster-

„nere, aut clypei instar infantem prætendere. Ita *Bonac.* „*Lugo*, *alii passim*.

„3. Multo probabilius non licet judici condemnare se„cundum allegata & probata illum, quem privata scientia „certo novit esse innocentem; siquidem occidere innocen„tem est æque intrinsece malum, ac fornicare, cognosce„re non suam &c. licet per sententiam ad hoc adigatis; „estque hæc condemnatio contra finem legum, quæ ideo „requirit probationes, ut judex melius inde rei verita„tem deprehendat; sane daretur ansa sæpius invertendi or„dinem judiciorum, innocentes opprimendi &c. *Si di*„*cas*: Judex ut persona *publica* debet procedere secun„dum notitiam publicam, & innocens privatim est publi„ce & *judicialiter* reus: ergo sicut, si judex privatim „sciret eum esse nocentem, non posset condemnare, ita „&c. ℞. Si hæc media publica obtineant finem publi„cum, qui est, *Judici revera credibilem reddere noxam* „*accusati*, C. Secus, N. Dein nocentem non semper „condemnare non est intrinsece malum, & jura semper „magis favent reo &c.

„4. Non licet Matri *directe* procurare abortum „fœtus sive animati, sive inanimati, nequidem ad evitan„dam mortem, multo minus infamiam. Vide n. 668. & „669. *Si dicas*: Fœtus est *aggressor* vitæ Matris; ergo „&c. ℞. N. Aggressor est, qui invadit non per cursum „naturæ, sed per actionem voluntariam; quæ si cum ap„prehensione peccati ponatur, erit aggressor formaliter „injustus; si sine apprehensione, materialiter &c. *In*„*directe* vero tunc licet expellere, quando hæc *tria* con„currunt. 1. Ut mater præter fœtum adhuc aliud patia„tur malum periculosum, quod non possit curari, nisi fœ„tus expellatur. 2. Ut medicina adhuc alium faciat effe„ctum, quam præcise expulsionem fœtus. 3. Ut credatur, „etiam stante morte Matris, fœtum animatum non posse „vivum pervenire ad Baptismum; si dubium de hoc sit, „Mater est in possessione vitæ suæ. Ita Mendo in *State*„*ra* &c.

„*Q.* 3. An homo sit Dominus suæ famæ.

„℞. Est Dominus suæ famæ & honoris. Ita *Com*„*munis* contra Cajetanum. *Rat.* 1. Fama est fructus no„stræ industriæ, nostris meritis partus. 2. Homo potest „disponere de sua fama, e. g. alteri remittere restitutio„nem, ad propriam humiliationem, vel petendum consi„lium famam suam diminuere, crimen de se revelare.

,,Consentit *S. Thomas* 2. 2. q. 73. a. 4. per accidens au-
,,tem in triplici casu non licet famam suam prodigere. 1.
,,ob connexionem cum statu; si redundaret in despectum,
,,e. g. status Clericalis, Monasterii, familiæ &c. 2. Ob
,,rationem officii e. g. Parochus malæ famæ præjudicat
,,fructui functionum. 3. Ob charitatem, ne aliis sit scan-
,,dalo. Imo etsi quis peccaret, famam suam ex levitate
,,prodigendo, posset tamen habere dominium, sicut pro-
,,digus est dominus pecuniæ suæ, licet prodigendo pec-
,,cet.

,, De bonis & dominio uxorum vide n. 795. & filio-
,,rumfamilias n. 805. & infra post n. 891.

,, Q. 4. An Beneficiati sint Domini redituum.

,, *Nota*: Triplex est bonorum genus apud Cleri-
,,cos. 1. *Patrimonialia*, quæ acquirunt jure hæreditatis,
,,donationis, contractuum; laboris profani. 2. *quasi Pa-
,,trimonialia*, quæ tanquam fructus stolæ per laborem sa-
,,crum obtinent e. g. baptizando, concionando, celebran-
,,do propter stipendium &c. 3. *Beneficialia*, quæ titulo
,,beneficii stabilis acquirunt vel *necessaria* ad congruam su-
,,stentationem, vel *superflua* ultra congruam, quæ capit
,,magis & minus pro diversitate personarum & beneficio-
,,rum.

,, ℞. Probabilius est, Beneficiatos esse *Dominos re-
,,dituum necessariorum & superfluorum*; quamvis hæc ul-
,,tima debeant expendere in causas pias *ex lege Ecclesiasti-
,,ca fundata in Religione.* ita 100. *facile apud Diesbach.
,, lib. dom. Cler.* Marsilius numerat 61. Billuart 17. Lu-
,,go 7. inter quos S. Thomas, Scotus & Sotus. Bened.
,,XIV. *Syn. Diœc.* l. 7. c. 2. affert duas rationes pro hac
,,sententia. 1. Clerici habebant olim in suam partem fru-
,,ctuum dominium; ergo cum huic parti *subrogatæ* sint
,,præbendæ, & subrogatum induat naturam illius, cui sub-
,,rogatur &c 2. Non residentes *non faciunt fructus suos*;
,,ergo a contrario residentes faciunt suos; quod autem
,,suos facere, denotet *dominium acquirere*, patet ex c. de
,,Cler. non resid. in 6. ubi dicitur: *Rerum sic receptarum
,,dominium non acquirent, ne faciant eas suas.* His addo
,,alias rationes. *Prima* est negativa: Trid. Sess. 25. c.
,,1. *de ref.* solum interdicit Episcopis, *ne reditibus Eccle-
,,siæ consanguineos, & familiares suos augere studeant,
,,sed si pauperes sint, pauperibus distribuant.* 2. Julius
,,III. *cum sicut*: 1550. fructus Beneficiorum, *postquam ad
,,manus Beneficiatorum pervenerint, non amplius in Ec-*

,,cle-

„*clesiasticis*, *sed potius in ipsorum Beneficiariorum pro*„*priis judicari*, *& propterea quodammodo pro sæcularibus*, *& profanis haberi*, 3. Sunt *stipendium*, hoc est, „sustentatio data intuitu laboris: ergo sicut miles est do„minus sui stipendii, officialis salarii, &c. Ergo *illi*, qui„bus Beneficiati superflua dederunt contra Legis Ecclesia„sticæ præscriptum, non tenentur ea ex justitia restitue„re &c.

„ *Dices*: 1. Clerici non habent *titulum* dominii in „superflua. 2. Superflua sunt *res Dei*, *patrimonium Chri*„*sti*, *pauperum bona*. 3. Ss. PP. vocant tales Clericos „*fures*, aut sacrilegos raptores &c. 4. Clerici non pos„sunt *disponere de reditibus suis* ad beneplacitum; non „possunt testari de illis. 5. *Pensionarii* tenentur expen„dere in causas pias titulo justitiæ: ergo magis Beneficia„rii. 6. Est *mens Fundatorum*, adeoque pactum taci„tum. 7. Clerici dicuntur *Patres pauperum* &c. ℞. Ad „1. N. titulus est *stipendii amplioris*, ut liberaliori sti„pendio suos ministros remuneretur Ecclesia, & hi pos„sint etiam alios virtutum actus exercere, & nunquam de„veniant facile in circumstantias, quibus debeant agere „in despectum status: *vel* stipendium illimitate conces„sum, non distinguendo inter superflua. Ad 2. Dist. Vel „istæ denominationes cadunt in bona ut effecta prima *in*„*tentione fidelium* offerentium; vel *lege Ecclesiastica* me„re præcipiente misericordiam erga pauperes, saltem dis„junctive; vel in *primævo statu* Ecclesiæ, dum Clerici „voto paupertatis obstricti vivebant, vel denotant *quar*„*tam partem* bonorum proprie Ecclesiasticorum. *Tria* „*enim tempora* distinguenda sunt. 1. usque ad finem sæ„culi quinti vixere Clerici ex ærario communi cum voto „*paupertatis*. 2. tum facta *divisio* bonorum a Simplicio „Papa, & Gelasio anno 471. in quatuor partes, quarum „una esset Episcopo destinata, altera Clericis, tertia pau„peribus, quarta Ecclesiæ, cujus partis ultimæ solum ad„ministratores erant Rectores Ecclesiarum. 3. Sæculo no„no erecta *Beneficia in titulum*; erectio autem, juxta „Molinam, nihil aliud est, quam bonorum prius commu„nium ad particulares Clericos, ac beneficia deputatio, ut „his fiant propria. Ad 3. Ss. PP. vel loquuntur de pri„mævo statu, vel de quarta portione, vel utuntur exag„geratione oratoria &c. postquam nempe tertia portio „pauper impensa est ad erigenda Hospitalia, Seminaria, & „alia pia facta, etiam ad plura beneficia accrescente nume-

„ro Clericorum &c. Ad 4. defectus dispositionis non ori-
„tur *ex jure reali* alieno, sed lege præcipiente, quæ po-
„tissimum habetur a traditione, vel Tridentino. Cæterum
„*facultas testandi* etiam licite ad causas profanas teste Hau-
„noldo concessa est Clericis *Romanis* intra aliquot millia-
„ria circa Romam; de nostris Diœcesibus vero affirmant
„idem alii: e. g. R. D. Michel de *Frisingensi*, Picheler,
„Zetl, & Schnell *de Constantiensi*; in Salisburgensi Cle-
„ricus debet prius habere *licentiam*, in Augustana *ratifi-*
„*cationem*, in Passaviensi Diœcesi *libere* ad profana testa-
„tur Clericus. Ad 5. N. de distributionibus & pensioni-
„bus liberam dispositionem defendunt 21. Auctores *apud*
„*Vind. Tabernæ prop.* 8. *Collect.* quorum aliqui dicunt esse
„communem. Ad 6. Mens Fundatorum *immediata* est cul-
„tus Dei juxta arbitrium Ecclesiæ, *mediata* est pia expen-
„sio a Clericis; sed ut desiderium tantum, non pactum ri-
„gorosum. Ad 7. Patres pauperum sunt ex titulo functio-
„num spiritualium, dum pauperibus evangelizant; vel in
„horum gravi necessitate &c. secus deberent Clerici etiam
„ex patrimonialibus expendere, nec satisfacerent dando
„superflua beneficialia ad ornatum templi, vel asservando
„superflua in cumulum ad faciendam fundationem piam.
„Cæterum *major quantitas* requiritur hic ad mor-
tale; juxta Lugonem pars vigesima redituum, jux-
„ta Ininger res determinanda arbitrio prudentis: quæ om-
„nia procedunt, licet Beneficiati habeant *Patrimonialia*.

„ *Q.* 5. An Religiosi habeant dominium.

„ *Nota.* Cum paupertas in communi se extendere
„possit *ad proprietatem rerum*, quæ communiter *bona for-*
„*tunæ* appellantur, quibus homo dives proprie efficitur
„& *ad jus reale*, quale datur in possessione usu juris, usu-
„fructu &c. atque *ad usum facti* independentem a volun-
„tate alterius &c. ideo triplicis generis vota Ecclesiæ in
„usu successive fuere, ut testatur *Suarez.* Primum quo
„nec valide, nec licite haberi potest dominium. Secun-
„dum quo valide quidem habetur dominium, sed non li-
„cite. Tertium quo & valide & licite habetur dominium,
„sed non usus sine consensu alterius. Omnia hæc vota suf-
„ficiunt ad votum paupertatis constituentis Religiosum, ut
„ex Bul. Greg. XIII. *Ascendente Domino*: & *quanto fructu-*
„*osius* de Scholast. Soc. sub reatu censuræ incurrendæ patet.

„ R. I. Religiosi possunt habere *dominium in com-*
„*muni*, ubi communitas est persona ficta, penes quam est
„dominium; sicut dominium stricte Ecclesiasticorum est

„penes

„penes Ecclesiam particularem, per quam intelligitur vel „ipse locus pius tanquam persona ficta, vel Capitulum Clericorum, si aliquod datur, vel communitas fidelium ad „hanc Ecclesiam pertinentium: Ita *Trid.* Sess. 25. c. 3. „*de Regular.* ubi excipiuntur solum PP. Capucini, & Minores de observantia. 2. Quamvis Religiosus simpliciter „possit habere dominium; Religiosus tamen *solemniter pro-* „*fessus* est incapax omnis, ex quo vulgatum illud certum „est: *Quidquid acquirit Monachus, non sibi acquirit,* „*sed Monasterio*; quod magis verum est, quam in servo. „Occasione hujus opinionis natæ sunt illæ controversiæ. „1. an dominium rerum *primo usu consumtibilium*, e. g. „vini, ciborum &c. separari possit ab usu facti illarum. „Negabat hoc olim Joannes XXII. & hinc rejecit dominium ejusmodi rerum, quod FF. Min. Sedi Apostolicæ „concesserant. *Extrav. ad Conditorem. Nicolaus III.* „*hoc rursus recepit. Extrav. Exiit, de verb. signif. in* „*6. Vide Nitelam Franciscanæ Religionis.*

877. III. Ordinarie dominium solet acquiri *titulo & traditione*, titulus est velut radix, origo, & ratio fundandi dominium; sic emtio dicitur titulus, quia est justa causa acquirendi dominium mercis. Non tamen sufficit solus titulus, sed etiam requiritur traditio seu apprehensio rei; hinc si aliquam rem emisti, venditor autem eandem alteri vendat ac tradat, huic posteriori acquiritur dominium, tu vero ex titulo acquisivisti tantum actionem personalem adversus venditorem. Unde Glossa Baldi in *quoties* Cod. de rei vindic. ait: *Ille est potior in dominio, cui res prius traditur, licet alius in titulo prævenerit.* Neque tamen sola traditio etiam sufficit ad dominium, ut constat ex l. 31. ff. de acquir. rer. domin. *Nunquam nuda traditio transfert dominium, sed ita, si venditio, aut aliqua justa causa præcesserit, propter quam traditio sequeretur.* Variis modis acquiritur dominium rerum temporalium, præsertim 1. occupatione, 2. accessione, 3. per præscriptionem, 4. per contractum dominii translativum. Commode ad tres modos revocat *Sporer*, dicens: Dominium acquiritur tribus modis: jure naturali, civili, & jure contractus: *vel enim res sunt nullius*, utpote vacantes, derelictæ, aut pro derelictis habitæ, & jure naturali fiunt primo occupantis; vel *sunt possidentis præsumtive*; sic jure civili fiunt legitime præscribentis etiam in foro conscientiæ; vel *sunt possidentis vere*; & jure contractus fiunt v. g. ementis, donatarii &c.

878.

878. IV. Ususfructus, usus, habitatio, servitus *acquiruntur lege & conventione*; amittuntur autem 1. *Rei destructione.* 2. *Si sint ad tempus, eo exspirante.* 3. *Morte usufructuarii.* Possessio *acquiritur* apprehensione vera aut ficta, & dispositione legis: *amittitur* 1. *Voluntate nolentis possidere*, nisi sit pupillus. 2, *Oblivione, quod res sit sua.* 3. *Rei ablatione.* 4. *Fuga animalis non habentis consuetudinem redeundi.*

§. II.

Principia generalia de primis modis acquirendi dominium.

„ *Nota.* *Exercitium* Justitiæ commutativæ consi„stit in acquisitione, translatione, & reparatione juris ri„gorosi. 1. *Acquisitio juris* fit vel titulo juris naturalis, „qui est occupatio, & accessio; vel titulo juris positivi hu„mani, qualis est potissimum præscriptio; vel titulo mix„to ex utroque, cujusmodi est successio ab intestato. 2. „*Translatio juris* contingit aut dispositionibus gratuitis „maxime ultimæ voluntatis, aut contractibus onerosis. 3. „*Reparatio* fit per restitutionem ex re accepta, & injusta „acceptione, de qua jam supra satis dictum est.

„ 1. Aliqua Bona *nunquam* fuerunt in dominio ali„cujus, ut sunt feræ, pisces, volucres, uniones, & me„talla; 2. aliqua fuerunt, sed *desierunt* esse in patrimo„nio seu dominio alicujus, ut thesauri, bona vacantia, & „derelicta. 3. Aliqua sunt in dominio, sed *incerto*, ut res „deperditæ sine delicto, vel ignotis ablatæ cum delicto. 4. „Aliqua sunt in dominio certo, sed *non hominis privati*, „ut sunt res sacræ, quæ ad cultum divinum per conse„crationem dedicatæ sunt, e. g. templa, altaria, calices, „campanæ &c, vel Religiosæ, quæ piis usibus sine con„secratione ab Ecclesiasticis Superioribus destinantur, e.g. „Monasteria, Hospitalia &c. vel publicæ, quæ sunt res „Universitatum, e. g. portus, viæ &c. res ergo sub nul„lius privati dominio hoc versu continentur:

„ Natura, facto, censura, tempore, casu,
„ Res sub nullius dicitur esse bonis.

„Natura libera, seu animalia obtinentur *venatione*: „facto libera seu derelicta, item tempore libera, seu the„sauri, acquiruntur *inventione*; censura libera, seu san-

„cta,

„cta, & casu libera, seu hæreditates vacantes, quas mo-
„riens reliquit sine hærede necessario ac dispositione ulti-
„ma, & jacentes, quas hæres adire recusat, habent *spe-
„cialia*; nam bona vacantia pertinent ad fiscum &c.

879. Princ. I. *Occupatio est rei vacantis* (hoc est, quæ nullum habuit Dominum, ut feræ sylvestres & vagæ, aves in aere, &c. item gemmæ, lapilli in littore &c.) *vel derelictæ* (quæ dominum habuit, sed habere desiit) *corporalis apprehensio cum animo eam habendi ut suam.* Res *vacantes* & *derelictæ* fiunt primo occupantis. De rebus vacantibus animatis constat ex l. 1. ff. de acquir. rerum domin. Huc non pertinent feræ mansuetæ & domesticæ, ut bos, ovis, gallina &c. etsi a custodia Domini sui longius absint, pertinent adhuc ad Dominum suum; ideo, ubicunque fuerint repertæ, vel etiam incendio, naufragio vel lupo ereptæ, restituendæ sunt Domino.

De rebus vacantibus inanimatis constat ex l. 3. ff. de rerum divis. Inter res *derelictas* eæ tantum debent recenseri, quas dominus non amplius vult esse e numero rerum suarum, nec curat eas recuperare, cum facile possit; ideo res metu naufragii vel incendii ejectæ, vel e tali periculo ereptæ non fiunt primo occupantis. *L. Navigia.* Cod. de furtis. De thesauris supra egimus.

880. Princ. II. *Accessio est jus, quo res aliqua fit tua, quia rei tuæ tanquam præsuppositæ & principaliori accedit.* Accessio *naturalis* fit 1. per *nativitatem*, sic Dominus pecoris fit Dominus fœtuum, Dominus fundi fit Dominus arborum, quæ in illo crescunt; accessorium enim sequitur principale, juxta reg. 42. in 6... 2. Fit per *alluvionem*, quæ est incrementum ex eo, quod uni prædio, alluente flumine demitur, & alteri adjicitur; id si fiat quasi insensibiliter, dicitur *alluvio latens*, & pertinet ad eum, cujus fundo adjicitur: si fiat avulsio per manifestum fluminis impetum, vocatur *incrementum patens*; si partem notabilem vis fluminis de tuo prædio subtraxerit, manet tua; si vero fundo alieno adhæserit, & arbores, quas secum traxit, in eo radices egerint, ex eo tempore censetur alieno fundo acquisita. Accessio *industrialis* fit 1. per *plantationem*: 2. per *implantationem*: unde si quid inædificetur, aut implantetur fundo alieno, dominus fundi fit dominus ædificii & plantæ, sive arbores, postquam radices egerint, cedunt solo tanquam principaliori. 3. per *intexturam*. 4. per *scripturam & pictionem*. 5. per *specificationem*, quæ fit introductione no-

va

væ formæ in materiam, ita ut censeatur produci quasi nova species v. g. quando ex lana fit pannus. Juxta communiorem ad acquirendum dominium rei alienæ per specificationem requiritur, ut facta sit bona fide. Vide *La Croix* L. 3. p. 2. n. 135. cum *Haun.*

881. Principium II. *Præscriptio* est acquisitio dominii per possessionem bona fide cum debito titulo, & tempore legitimo continuatam; juxta *Laym.* l. c. differt ab usucapione, sicut effectus a causa: *Usucapio* enim juxta l. 3. ff. de usurp. & usucap. *est adjectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti.* Hinc fere pro eodem accipiuntur. Præscriptio transfert dominium non tantum *in foro externo;* ita ut completa præscriptione repetenti rem suam negetur actio, hoc est, non audiatur in judicio, sed etiam in *foro conscientiæ*; ita ut ille, qui legitime præscripsit, & postea advertit, rem fuisse alienam, non teneatur illam restituere priori domino. Ita *Covar. Haun.* t. 8. n. 164. *Less. Lugo, Engel, Schmalzgr. Laym.* L. 3. de Just. t. 1. c. 8. *Plat.*, & alii contra *Hugo & Rosel.*, qui absolute negant; item contra *Adrianum*, *Medinam*, & paucos, qui ad hoc requirunt negligentiam culpabilem prioris domini. *Prob.* 1. Hic modus acquirendi approbatur a *Jure civili*, ut patet ex l. 1. ff. de usurp. & usucap. item a *Jure Canonico* l. 2. Decret. c. 6. tit. 26. de præscript., & Caus. XVI. q. 3. c. 11. Ergo hoc ipso valet pro foro conscientiæ: alias jura non obtinerent finem suum, scilicet securitatem possessionis, *& ne possessores ejusmodi prope immortali timore teneantur,* ut habetur l. 7. Cod. de præscript. 30. vel 40. ann. Denique hæ leges justæ non essent, si observari non possent, nisi cum peccato. Vide *La Croix* L. 3. p. 2. a n. 470.

882. Conditiones requisitæ ad legitimam præscriptionem sunt 1. *Res apta præscribi*; specialiter jure prohibentur præscribi *Res sacræ*, Monasteria, Ecclesiæ, calices, jura spiritualia, v. g. jus cognoscendi & judicandi causas Ecclesiasticas &c. Jus decimandi ex dispositione legum non patitur præscriptionem, ideoque non valet talis præscriptio ordinaria, vel extraordinaria sine titulo; valet tamen, ut hodie multi defendunt, extraordinaria cum titulo, vel immemorialis. Item præscribi nequeunt *Res communes* sive *publicæ*, ut forum, viæ, plateæ, pontes. l. 9. ff. de usurp. & usucap. Plura de his vide apud *P. Engel.*

„*Quæri-*

„ *Quæritur*. Quæ res præscribi non possunt.

„ *Nota*. Alia est *Præscriptio positiva*, qua alicujus „rei dominium aufertur alteri, & transfertur in præscribentem e. g. si quis præscribat pecuniam inventam. Alia „*privativa*, qua priori domino aufertur quidem jus activum, nullum autem præscribenti novum acquiritur e. „ g. si ager Caji liberatur a servitute patiendi transitum „Titii: in primo dicitur *jus præscribi*, in secundo *præ*„*scribi juri*, seu præscribi immunitatem a jure, extinctio„nem juris.

„ ℞. Præscribi non possunt, quæ *non sunt in com*„*mercio privatorum, aut alienari non possunt*, tum quia „præscriptio est species alienationis; tum quia fit mediante possessione: ergo cum ea, quæ sunt extra commer„cium humanum, possideri non possunt &c. quare præter „res supra numeratas præscribi nequeunt 1. *Aliqua jura* „*Ecclesiastica*: sic contra subjectionem erga sedem Aposto„licam, jure divino constitutam; item contra immunita„tem Ecclesiasticam nulla prævalet præscriptio; nec con„tra res Ecclesiæ male alienatas a Prælato, quamdiu hic „vivit; nec a laicis jus conferendi Beneficia, aut jus de„cimandi &c. quamvis jure decimandi possit præscribi: 2. „Nec *Jura Majestatis intrinseca*, quæ Principi debentur „ratione supremæ potestatis e. g. jus exigendi homagium, „ferendi leges, dominium altum in bona subditorum pro „exigentia necessitatis, potestas judiciaria in controversiis „civium, jus exigendi tributa in recognitionem supremæ „jurisdictionis, dirigendi rem annonariam, commercio„rum &c. 3. Nec *res pupillorum*, bona adventitia filio„rum familias, bona prodigorum, aut Ecclesiarum, quæ „destituuntur Rectore &c. 4. Nec *actus meræ facultatis*, „qui fiunt sine animo obligandi. 5. Nec *res furtivæ*, ni„si sit præscriptio extraordinaria 40. annorum, vel ordi„naria purgato prius vitio, quæ purgatio fit per hoc, „quod res furtiva prius redeat ad dominum, & tunc pri„mum ad alium bona fide; ut docet P. Soel *lib. de præ*„*script*. & P. Boechn *appendice de præscriptione*. Aliud „est, si accedat privilegium Papæ pro præscribendis qui„busdam juribus Ecclesiasticis, aut si decimæ non possi„deantur titulo spirituali, sed sint sæculares &c.

„ *Dices* 1. Ergo neque poterunt præscribi *jura alia* „e. g. servitutum &c. quia non possunt possideri, & sunt „spiritualia. 2. Nec *jura Episcopalia*. 3. Nec *Exemtio* „*a subjectione* erga superiorem Ecclesiasticum &c.

„ ℞.

„ ℟. *Ad* 1. N. possidentur enim *quasi possessione*, „quæ habetur *per usum juris non vi, non clam, non pre-„cario exercitum*; & solum sunt spiritualia, prout hæc „opponuntur corporalibus, non prout naturalibus. *Ad* 2. „*Jura Episcopalia*, solam jurisdictionem requirentia e. „g. instituendi & destituendi Beneficiatos, ferendi & sol-„vendi censuras, jus sepulturæ, quartæ decimarum & fu-„neralium &c. posse præscribi cum titulo 40. ann. sine ti-„tulo tempore immemoriali docet *P. Boechn* ex regula „Bonifacii VIII. qui tantum tempus exigit in iis, quibus „jus commune fortiter resistit, & alter habet intentionem „fundatam in jure, c. 1. *h. tit. in* 6. *Ad* 3. si subjectio „est juris tantum humani, potest ill præscribi, licet sub-„jectione stante non possit essentialibus subjectionis præ-„scribi.

883. II. *Bona fides*, quæ est credulitas, qua quis sibi rationabiliter persuadet, rem, quam possidere incipit, esse suam, aut saltem nescit, esse alienam, ut ait *Platel.* hic n. 593. Unde possessor malæ fidei, qui scit vel credit, rem esse alienam nequidem tempore immemoriali præscribit, juxta reg. 2. juris in 6. *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscripsit.* Item c. fin. l. 2. Decret. tit. 26. *Synodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio tam Canonica, quam civilis.* Nec sufficit tantum bona fides ab initio, sed quamdiu currit præscriptio, ita ut hæc interrumpatur, quamdiu desinit bona fides; in hoc correctum est jus civile a jure Canonico, c. enim cit. porro ita statuitur: *Cum generaliter sit omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quæ absque peccato mortali non potest observari: unde oportet, ut, qui præscribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ.* Vide ibid. c. *vigilanti.* Hæc confirmata vide in Tom. III. Bullarii Bened. XIV. Epist. quæ incipit: *Urbem Antibarum.* §. 23. Si dubitans possessionem inchoet, nulla est bonæ fidei, quia stante dubio non habetur judicium prudens de re ut sua; ergo talis se exponit periculo occupandi rem alienam, & formaliter peccandi: Qui de re jam bona fide possessa incipit dubitare,, tenetur inquirere; si dubium vincere nequeat, licite potest se resolvere ad eam detinendam; quia melior est conditio possidentis. Porro fides requisita debet esse theologice & juridice bona, h. e. non tantum debet esse absque peccato, sed etiam non debet adesse *ignorantia juris*, bonæ tamen fidei non obest *ignorantia facti.* l. 4. ff. *de juris & facti ignorantia.*

884. III. Requiritur *titulus*, qui triplex est: alius verus, qui nullo substantiali vitio laborat, v. g. valida emptio. Alius *coloratus*, sive apparens, qui occulta laborat nullitate, v. g. si a Titio emas rem, quam putabas esse Titii, cum tamen sit Caji. Alius *existimatus*, qui prudenter creditur intervenisse, & tamen non intervenit: v. g. si ex hæreditate possideas rem, quæ a patre tuo dicitur empta fuisse, cum tamen empta non sit: alius est *præsumptus*, quando nequidem allegari potest certus titulus, sed tantum præsumitur intervenisse ob longitudinem temporis. Hæc conditio expresse habetur l. 24. Cod. de rei vind. *Nullo justo titulo præcedente, possidentes ratio juris quærere dominium prohibet.* Non tamen requiritur titulus verus; hic enim statim se solo sine præscriptione dominium transfert. In præscriptione ordinaria brevis vel longi temporis, scilicet 3. 10. vel 20. annorum debet posse allegari, & probari certus titulus coloratus vel existimatus. In præscriptione longissimi temporis 30. vel 40. annorum vel extraordinaria præsumitur ex diuturnitate temporis titulus, *nisi jus commune præscribenti resistat*; sic qui contra Ecclesiam Parochialem præscribere vult decimas, præter possessionem 40. annorum debet vel docere titulum, vel tempus immemoriale.

885. IV. *Requiritur possessio continuata per tempus lege definitum.* Vide dicta n. 863. sub finem. Tempus in jure aliud dicitur *breve*, quod est infra decem annos: aliud *longum*, quod inter præsentes (qui habitant in eodem territorio) est saltem 10. annorum, inter absentes 20.: aliud *longissimum*, quod est saltem 30. annorum. Tempus *immemoriale* dicitur, cujus nescitur initium. Ad præscribendum *res mobiles privatorum*, ut sunt pecuniæ, vestes &c., requiritur triennium tum ex l. 2. Instit. tit. 6. de usucap. & longi temp. præscript. init. *Res mobiles per triennium, immobiles vero per longi temporis possessionem (id est, inter præsentes decennio, inter absentes viginti annis) usucapiantur* tum ex l. un. Cod. *de usucap. transform.*, si præscriptio fiat cum titulo & bona fide; si fiat sine titulo, requiruntur 30. anni. Eadem præscriptio triennalis etiam procedit adversus res pertinentes ad Ecclesiam. *Laymann* l. 3. de Just. t. 1. c. 8. n. 13. Res vero mobiles sine titulo usucapiuntur triginta annorum spatio: excipiuntur etiam res mobiles furtivæ, vel vi acceptæ res immobiles, ad quarum præscriptionem requiruntur 30. anni. Inst. l. 2. tit. 6. §. *furtiva*: non

eo sensu, quasi fur possit præscribere, cum sit possessor malæ fidei, sed hoc sensu, quod alius, qui rem furtivam bona fide emit, vel ejus hæres factus est, spatio 30. annorum possit præscribere, ut habetur ibid. §. 3. Item eo casu, quo ipsi furi supervenerit bona fides, v. g. quia a Confessario ei dictum est, licite tunc rem potuisse accipi vel retineri, ut ait *La Croix* l. c. n. 531. 2. Res minorennium non præscribuntur, nisi triginta annis. ibid. 3. *Res immobiles spectantes ad privatos* præscribuntur cum titulo inter præsentes decennio, inter absentes spatio 20. annorum: sine titulo spatio 30. annorum. Excipe etiam, si res immobilis a possessione malæ fidei ad te pacto vel contractu translata sit, non poteris, Domino ignorante, ante 30. annos usucapere. *Laym.* l. c. Dixi, *Res immobiles privatorum*: nam bona tum mobilia tum immobilia fisco jam incorporata 30. vel 40. annis usucapiuntur: adversus Ecclesiam Romanam h. e. Lateranensem, & summum Pontificem centum annis præscriptio perficitur, c. *ad audientiam*; c. *illud* de præscript. adversus Ecclesias inferiores, hospitalia, causas pias, & civitates spatio 40. annorum. Vide *Laym.* l. c. Res Pupillorum tantum præscribuntur tempore immemoriali l. 3. Cod. de præscr. 30. vel 40. annorum.

886. Porro, juxta reg. 3. Jur. in 6. *Sine possessione præscriptio non procedit;* ad eam inchoandam requiritur possessio naturalis, & civilis; ad continuandam vero sufficit civilis, L. 1. 6. & 25. ff. de acquir. possess. item l. 4. cod. de acquir. & retin. possess. diserte dicitur: *licet possessio nudo animo acquiri non possit, tamen solo animo retineri potest. Possessio facti* dicitur, qua insistitur rei, præscindendo, an juste, vel injuste: *Juris* vero, qua juste rei insistitur. Possessio facti iterum alia est *naturalis*, qua quis corpore & animo insistit rei; alia *civilis*, qua solo animo res tenetur, etsi alius insistat re, & facto. Denique possessio debet esse propria sive fieri nomine proprio, non alieno: Hinc qui detinent rem non ut suam, sed nomine alterius, ut depositarius, commodatarius, locatarius, tutor &c. non possident, nec unquam præscribunt. Probabiliter creditori intra 30. annos debitum non petenti etiam opponi juste potest exceptio præscriptionis. Plura apud J. C.

„*Quær.* Quæ impedimenta præscriptionis?

„℟. Aliqua faciunt, ut *non procedat*, *non currat* „præscriptio, hoc est, ut initio statim defectus se oppo-

„nat,

Digitized by Google

„nat, vi cujus ne quidem inchoari possit e. g. Antecessor „rem furto aut vi possedit, si hoc deprehendat successor, „nunquam potest hic Successor inchoare præscriptionem; „si vero non deprehendat, poterit successor particularis „cum bona fide tempore ordinario præscribere, Succes„sor universalis vero solum tempore longissimo: est autem „*universalis*, qui titulo hæreditatis immediate Authori fi„dei succedit, *particularis*, qui titulo alio e.g. empti, „donati, legati &c.

„Aliqua præscriptionem *interrumpunt*, hoc est, in„choatam jam ita extinguunt, ut remoto etiam impedi„mento tempus præcedens computari non possit e. g. si de„tegatur defectus bonæ fidei, si oriatur inhabilitas posses„sionis, si lis coram Judice desuper fuerit contestata &c.

„Aliqua præscriptionem faciunt *dormire*, id est, in„choatam inhibent interim, ita tamen, ut remoto hoc „impedimento tempus præcedens cum subsequente queat „computari e.g. respectu omnium dormit præscriptio tem„pore belli grassantis, pestis &c. ubi nemo potest in tri„bunalibus jus suum persequi; respectu Ecclesiæ, quando „hæc viduatur Rectore; respectu filiifamilias quoad Bona „adventitia, quando est adhuc sub patria potestate, respe„ctu uxoris quoad bona dotalia, quamdiu vivit maritus „&c. Denique *rescinditur* præscriptio per restitutionem in „integrum, qua gaudent Minores per 4. annos post ade„ptam Majorennitatem, Ecclesiæ 4. annis ab inito con„tractu vel sententia, & omnes illi, qui aliena voluntate „reguntur, ut Communitas, hospitalia &c.

„De successione ab intestato vid. post n. 956.

ARTICULUS V.

Principia generalia de Dominio ex contractibus.

§. I.

De Contractibus in genere.

887. Nota. Contractus late sumitur. 1. Pro quolibet pacto, aut conventione, sive inde oriatur obligatio sive non, & definitur: *Duorum pluriumve in idem placitum consensus* l. 1. ff. de pactis. 2. Stricte pro tali conventione aliquorum inter se, ex qua utrinque nascitur obligatio: & dicitur contractus *onerosus*: sic l. *Labeo* 19.

ff. de V. S. definitur : *ultro citroque obligatio*, scil. causaliter, contractus enim causat obligationem. 3. Sumitur modo quodam medio, vi cujus in una tantum parte oritur obligatio, hic vocatur contractus *lucrativus*, ut donatio. Porro pactum stricte tale per se quidem obligat in conscientia sicut contractus; differt tamen ab eo, quod hic simul pariat actionem civilem, pacto autem tantum concedatur actio prætoria. Ex his contractus, de quo hic agemus, recte definitur : *duorum vel plurium in idem consensus liber & legitimus*, *quo vel se invicem*, *vel saltem unus se alteri obligat ad aliquid dandum*, *vel agendum*. Inter alias divisiones contractus celeberrima est in Nominatum, & Innominatum : *Nominatus* est, qui in jure habet proprium nomen; *Innominatus* venit nomine communi conventionis, pacti, commutationis &c. Hic fit variis modis, v. g. *do tibi*, *ut des* : *do*, *ut facias* : *facio*, *ut des* : *facio*, *ut facias* : l. ff. de præscript. verb.

888. *Principium.* Ut validus sit contractus, & inducat obligationem in conscientia, requiritur. I. *Consensus internus* h. e. voluntas explicita vel implicita se obligandi. *Prob.* 1. ex l. 3. ff. de oblig. & act. *Non satis est dantis esse nummos, & fieri accipientis, ut obligatio nascatur : sed etiam hoc animo dari, & accipi, ut obligatio constituatur.* Et l. 1. ff. de Pact. *Nam & stipulatio, quæ verbis fit, nisi habeat consensum, nulla est.* Prob. 2. Obligatio, quæ est ex contractu, nascitur a voluntate se obligantis; ideo enim obligor, quia volui; ergo ubi non est voluntas se obligandi, non est obligatio : ergo cum contractus essentialiter causet obligationem, deficiente voluntate se obligandi, deest essentia contractus. Ita *Sanch. Lugo* hic D. 22. n. 45. & alii contra *Vasq. Dicast.* Dixi, *voluntas ex- vel implicita; explicite* enim se obligat, qui id verbis, signis, aut scriptura exprimit; *implicite*, qui vult aliquid cum tali obligatione connexum. Sic admittens officium Judicis se obligat ad ferendas sententias justas.

889. II. Requiritur *Consensus liber* scil. ab inadvertentia, ut fiat cum tali deliberatione, quæ sufficeret ad peccatum grave. Item *liber* ab ignorantia, & errore circa *substantiam* contractus; hinc nullus est contractus, si emas vitrum putans esse gemmam; validus autem est contractus, licet interveniat error vel dolus circa circumstantiam accidentalem; quia manet consensus circa substantiam, nisi contrahens expresse intendat se non obligare

ligare non existente hac vel illa qualitate, ut ait *Laym.* l. 3. t. 4. c. 5. n. 3.

890. III. Requiritur, ut consensus sit etiam externe manifestatus. Quia contractus est actus humani commercii; homines autem non penetrant interna, ergo, ut valeat, & obliget contractus, debet fieri per signa externa. *La Croix* l. 3. p. 2. n. 654. cum *Lugone*, & *Dicast.*

891. IV. Reliquæ conditiones sunt. 1. Ut consensus fiat a persona habente rerum suarum administrationem. 2. Ut sit legitimus, sive lege non prohibitus. 3. Ut sit circa materiam possibilem, & honestam.

„Quæritur. Quinam contrahere possint?

„*Nota* 1. *Pupillus* est impubes, qui desinit esse in „patria potestate per emancipationem expressam coram Ju„dice, & hodie per tacitam ineundo matrimonium, & „erigendo peculiarem familiam; per professionem Reli„giosam, per electionem ad Episcopatum, per mortem „Patris naturalem, aut civilem alterutrius, id est, dimi„nutionem capitis maximam vel mediam: *Minor* vero „pubes, qui nondum annum 25. de jure communi imple„vit: *differunt* 1. *ætate*; nam pupillus mas nondum im„plevit annum 14. & si nondum attigit annum 10. cum „dimidio, dicitur infantiæ proximus; fæmella autem 12. „& 9. cum dimidio. 2. Pupillis datur Tutor ad eorum „*personas*, & *bona*; Minoribus solum ad bona Curator. „Pupillis *invitis* potest tutor dari ad omnia, minoribus „invitis tantum ad litem. 4. Pupillus nondum est *omni„no liber* quoad obligationes personales e. g. vota persona„lia, matrimonium, statum Religiosum, nec potest ante „professionem Religiosam per ultimam voluntatem dispo„nere, prout Minor &c.

„℞. *Generatim* illi possunt contrahere, qui habent „usum rationis, & liberam bonorum administrationem. „*In specie.* 1. *Pupillus* proximus infantiæ nihil potest „disponere *sine consensu tutoris*; ob defectum rationis „enim, ait jus, non multum a furioso differt: puberta„ti vero proximus, seu ut hodie volunt, usu rationis „præditus probabilius valide contrahit cum Majore in su„um commodum, id est, si & in quantum factus est di„tior; in Contractibus autem onerosis vel deterioritativis „datur claudicatio, ut Major obligetur, non item Pupil„lus, & si contractus executioni datus est, habet pupillus „privilegium restitutionis in integrum intra 4. annos „adeptæ pubertatis, & non impeditæ actionis. Ita *Antoi-*

„*ne* , *Biner* , *Rosmer cum communi.* 2. Poteſt „*cum conſenſu tutoris* contractus etiam oneroſos, „& alienativos inire circa bona mobilia non val- „de pretioſa , circa mobilia vero valde pretioſa , „aut immobilia ſolum poteſt ſub triplici condi- „tione : conſenſu tutoris , decreto judicis, vel Magiſtra- „tus, cognitione cauſæ. *Ratio* eſt favor ætatis, & con- „ditionis pupillaris.

„Minor *non habens Curatorem* poteſt valide , & „ſimpliciter contrahere de mobilibus minus pretioſis, aut „pretioſis ſed ſervando non ſervabilibus; habet tamen re- „ſtitutionem in integrum , ſi ex contractu læſus eſt *L.* 3. „*C. de integ. reſt.* 2. *Habens Curatorem* ſine hujus con- „ſenſu poteſt ſolum valide in ſuum commodum de dictis „bonis contrahere ; de immobilibus vero , & mobilibus „pretioſis , quæ ſervando ſervari poſſunt, neceſſarium eſt „decretum & approbatio Judicis vel Magiſtratus. Quare „multum intereſt inter Contractus *lucrativos* , *ſeu melio-* „*rativos*, & inter oneroſos vel deteriotativos.

Casus I.

Damaſus ebrius vendit equum, altera die facti pœnitens confirmat contractum, ſi emptor Cajus velit auxilium præſtare ad inferendum grave damnum Davidi: conſentit Cajus; uterque confirmat contractum juramento.

892. *Q. I.* An valeat contractus a Damaſo in ebrietate initus? ℞. In plena ebrietate initus non valet , ob defectum uſus rationis , conſequenter etiam deliberationis. Eodem modo non obligantur , nec obligant, dormientes , furioſi, & fatui , niſi tempore lucidi intervalli. Sunt tamen capaces illarum obligationum , quæ non fundantur in potentia proxime libera, ſive ad quas non requiritur ipſorum conſenſus ; ſic amens, ſi fiat hæres , debet ſolvere legata ; hinc jus providit, ut alii ſcil. tutores, curatores , vel adminiſtratores, vel ipſæ Reſp. eorum perſonas repræſentent. Denique cum vere probabile ſit, & in praxi tutum , ut ait *Platel.* hic n. 593. quod pupillus non obligetur in conſcientia, ſi pubertati proximus contrahat ſine auctoritate tutoris; hinc in praxi tuta conſcientia poteſt ſe conformare ſententiæ ſibi faventi ; ita ut non teneatur ad ſolutionem, niſi in quantum factus eſt ditior: vide Theol. Schol. de J. & J.

893. *Q.* II. An contractus secundus cum conditione inducente ad peccatum obliget? ℞. *Negative*: contractus enim de re illicita omni jure est irritus, quia non potest dari obligatio ad peccatum, nec contractus potest esse vinculum iniquitatis. Nihilominus conditione impleta (dummodo pretio sit æstimabilis ob laborem, periculum, commodum, delectationem contrahens obligatur ad implendum promissum; item si unus contrahens expleverit suam partem, obligatur alter explere suam partem, *si licita sit*, fecus si & illa illicita esset: vide dicta n. 542. Sic contractus cum meretrice, turpi opere impleto, obligat promissorem in conscientia pactam mercedem dare, & promissaria potest acceptam retinere. *Platel.* hic num, 589. cum *Covar. Cajet.* & *Less.* Solutio enim mercedis de se non est mala.

894. *Q.* III. An contractus ad inferendum damnum proximo, saltem juramento firmetur? ℞. *Negative*: vide dicta n. 525. *Adverte* hic sequentia 1. Contractus jure naturæ aut divino irriri, aut qui vel cedunt in præjudicium tertii, aut Reipubl., vel qui sunt de re intrinsece inhonesta, vel qui perpetuam ex parte jurantis, vel etiam creditoris, aut promissarii, turpitudinem continent, ut est pactum de usuris, de prostitutione corporis &c. Juramento non confirmatur; quia ubi nulla est substantia contractus, nihil est, quod possit firmari: atqui in dictis casibus non adest substantia contractus: ergo. 2. Nec juramento firmantur illi contractus, qui jure humano absolute prohibiti sunt sub peccato in conscientia, vel irritati ob bonum publicum; hoc ipso enim, quod tales contractus absque peccato iniri nequeant, non tantum ipsi, sed etiam juramentum irritatur ob causas publicas, & graves; utpote quod non potest esse vinculum iniquitatis. 3. Nec illi, quos jus humanum non tantum irritat, sed etiam juramentum eis adjectum expresse vult esse sine viribus; tunc enim illud nequidem parit obligationem religionis. *Pichler.* l. 2. t. 24. n. 2.

895. *Q.* IV. An juramentum firmet illos contractus, qui a jure humano præsertim civili invalidantur principaliter propter bonum privatorum? ℞. Affirmativam tenent *Covar. Suarez. Azor. Haun.* & plures alii: Negativam *Gletle*, *Wistner* de *Jurejur.* n. 78. *Pichler.* l. c. n. 48. Hinc Confessarius potest in favorem pœnitentis resolvere, præsertim si sequentibus actibus Juramentum sit adjectum. 1. Si alienationi rerum dotalium & donationum propter

nuptias. 2. Si pacto, quo filia renuntiat hæreditati paternæ. 3. Si contractui Minoris absque auctoritate tutoris. 4. Si donationi omnium bonorum præsentium & futurorum. 5. Si donationi 500. solidos excedenti, & factæ absque insinuatione apud judicem. 6. Si promissioni non revocandi testamentum, aut instituendi certum hæredem. 7. Si fidejussioni mulieris renuntiantis S. C. Vellejano. 8. Si mutuationi filii familias renuntiantis S. C. Macedoniano &c. In his & similibus juramentis prudens Confessarius potest suadere relaxationem petendam, ut liberetur ab obligatione religionis: Juramentum enim etsi non firmet contractum, servandum tamen est, quoties servari potest sine peccato, non quidem ex justitia, sed ex religione: Sic qui metu mortis aliquid jurato promisit latroni, vel usurario promisit solvere usuras, tenetur solvere, vel petere relaxationem a latrone, vel usurario, qui eam ex justitia dare tenetur vel si nolint, ab Episcopo. Vide c. 6. 18. & 26. de jurejur. *Suar. Less. Haun. Jansen.* casu 50. n. 15.

Casus II.

Dunstanus nuper contraxit, sed ex errore egregie deceptus est: Idem ex metu iniit contractum; dubitat proinde an obligetur ex utroque contractu.

896. *Q. I.* Quid ad primum? ℞. Si error vel dolus fuerit circa substantiam, non obligatur, v.g. si aurichalcum emerit pro auro; quia error circa substantiam facit non cognosci substantiam, ergo impedit consensum in substantiam, qui est de essentia contractus, si erraverit circa qualitates impulsivas, etsi error sit antecedens, vel proveniat ab altera parte contrahente, aut aliquo tertio, v.g. si emerit equum decennem, quem putavit esse quinquennem. Si tamen accidens vel qualitas teneat se ex parte motivi, aut materiæ primario intentæ, error vitiat contractum, v.g. si promittam eleemosynam Petro diviti, putans me promittere Paulo pauperi, error afficit substantiam; quia motivum principale erat sublevare pauperem, qualis non erat Petrus. *Laym.* l. c.

897. *Q. II.* An metus vitiet contractum? ℞. 1. Nullus metus intrinsecus (h.e. ortus a causa naturali v.g. a morbo, a tempestate, a bestia &c.) nec extrinsecus, scil. incussus a causa libera, si juste incussus sit, invalidat

dat contractum, nec facit rescindibilem: quia stante tali metu simpliciter manet voluntarium, & cum justus sit metus, nulla intervenit injustitia: ergo. Rx. 2. Metus gravis, qui vehementer conturbat, nec facile superari potest, injuste incussus ab extrinseco non quidem invalidat contractum ordinarie, facit tamen eum rescindibilem ob injuriam, quæ per talem metum causatur. *Laym.* l. 3. de *Just.* tit. 4. c. 6. n. 2. cum *Vasq. Suar. Coninch.* & aliis contra *Molin. Rebell*, & *Sporer*, qui dicunt ejusmodi contractus jure naturæ esse nullos, eoquod ex actione injuriosa nemo sibi possit acquirere jus. At negatur suppositum, quod metum incutiens acquirat jus ex iniqua sua coactione, id enim oritur ex alterius consensu simpliciter voluntario. Dixi, *ordinarie*, excipitur enim 1. Contractus matrimonialis c. 15. de Spons. 2. Professio Religiosa c. 1. de his, quæ vi in 6. ....3. Traditio vel promissio de Rebus Ecclesiæ c. 2. de Jurejur. 4. Absolutio a censuris c. 1. de his, quæ vi in 6. &c.

§. II.

Principia Generalia de Promissione, donatione, Commodato & deposito.

898. Princip. I. *Promissio est deliberata. & spontanea fidei obligatio facta homini de re quapiam bona & possibili*, addunt alii: *exterius manifestata*, & *ab altero acceptata.* Promissio nuda probabilius obligat de se ex sola fidelitate sub veniali. Ita *Cajet. Diana*, *Babenst.* t. 7. D. 6. a. 2. n. 11. Dixi 1. *promissio nuda:* Si enim vestiatur juramento, Chirographo, adhibitione Notarii vel Testium, obligat ex Justitia, & sub peccato gravi, secundum quantitatem materiæ, quæ tamen juxta Steph. duplo; juxta *Reginaldum* l. 25. n. 84. cum *Th. Sanch.* quadruplo major contra *Navar.* requiritur ad mortale injustitiæ ex liberali promissione, quam ex furto; quia homines magis inviti sunt, & gravius conqueruntur de re sua ablata furto, quam de non impleta promissione liberali. Dixi 2. *obligat sub veniali:* quia nuda promissio manet sub solo debito fidelitatis, juxta *S. Th.* 2. 2. q. 88. a. 3. ad 1. Atqui sola fidelitas obligat tantum sub veniali de se ad conformanda facta promissis, sicut veracitas ad conformanda dicta menti: ergo. Dixi 3. *de se*; quia si promissor intendat, se ex justitia in re notabili obligare

ter, orietur obligatio gravis; obligatio enim pendet ex intentione promittentis. *Ex his resolves sequentia.*

Dativa promisit Dafrosæ novam vestem, dubitat autem, aut nequidem cogitavit, an se voluerit obligare ex sola fidelitate, an sub veniali, aut mortali.

899. *Q. I.* Quo modo obligetur? ℞. Probabilius sub veniali, etsi materia sit gravis; quia sic promittentes intendunt, nec censeri possunt, se velle obligare, nisi ad id, quod exigit natura promissionis liberalis: atqui hæc exigit obligationem tantum levem ex sola fidelitate: ergo. *Confirm.* promittens in hoc casu est dubia: ergo sicut in lege, quando dubium est, an obliget graviter, vel leviter, possum eligere, quod minus est, ita in promissione, quæ est quasi lex privata. *Sporer* t. 6. c. 2. n. 69. cum *Mol.* & *Lug.* Ideo juxta *Sanch.* l. 1. de Matrim. D. 5. n. 21. plurimæ promissiones excusantur a mortali, quia non intendunt homines se præcise, & simpliciter obligare, sed ex quadam benevola honestate.

900. *Q. II.* Quando promissio non obliget? Non obligat 1. Si non sufficienter deliberate facta sit, nimirum deliberatione tali, quæ alias sufficeret ad peccatum mortale: semiplena enim non sufficit ad imponendam sibi obligationem gravem. *Babenst.* l. c. n. 2. .... 2. Si non sit Spontanea: ideo promissio fraude, vel metu injusto etiam levi extorta, ab eo, qui fraudem, vel metum passus est, pro libitu potest rescindi, nisi firmata sit Juramento. *Jansen.* casu 51. n. 1. 3. Si mere interna sit: nam licet talis sufficiat in voto; quod fit Deo; non tamen sufficit, si homini fiat, utpote qui eam non potest cognoscere. 4. Si mere externa absque animo se obligandi. 5. Si non acceptata.

901. Denique promissio cessat; 1. si res promissa fiat illicita, vel promissario inutilis. 2. Ex partium consensu. 3. Si promissarius tuus non stet promisso tibi facto: hæc enim prudenter censetur fuisse voluntas promissoris, ut frangenti fidem fides frangatur eidem. Ita *Sà*, *Babenst.* l. c. n. 15. Generaliter si notabilis facta sit vel promittentis, vel rei mutatio; ita ut ante traditionem rei promissæ grave, & novum obveniat promissori incommodum, quæ conditio juxta Dicast. etiam locum habet in promissione jurata; quia liberalis pomissio prudenter censetur facta sub conditione; nisi status ante traditionem notabiliter mutetur; prævisa enim tali mutatione promissio

ſio non fuiſſet facta. *Bonac.* de Contract. D. 3. q. 12. pu. ult.

902. *Princip. II. Donatio eſt rei propriæ collatio nullo jure cogente, ſed mere liberaliter alteri facta.* Donatio *Antidoralis* fit ex gratitudine ob præſtitum beneficium, vel obſequium, hinc non eſt mere liberalis, nec ſtricte dicta donatio, *Dixi collatio rei;* quia per donationem transfertur dominium rei in donatarium, eique *poſt acceptionem* acquiritur jus, & actio contra donantem; ante acceptationem donatio non parit obligationem; ideoque poteſt revocari; etiamſi donans voluerit ſe abſolute obligare. Ex his reſolves ſequentia:

Daniel donavit Domitillæ pretioſum annulum pertinentem ad ſororem ſuam: Idem verbaliter donat Daciano horologium aureum, Damiano autem illud donat realiter cum traditione; mox facti pœnitens horologium repetit; cum uterque donatarius non acquieſceret; utrique rem pretioſorem donat, ſed mortis cauſa.

903. *Q. I.* An donatio Domitillæ facta valeat? ℞. *Negative*; quia nemo poteſt donare, niſi rem ſuam, de aliena autem diſponere nequit; ergo cum ille annulus non fuerit Danielis, ſed ejus ſororis dominio, & diſpoſitioni ſubjectus, tenetur illum repetere & reſtituere ſorori.

904. *Q. II.* An Damianus poſſit retinere horologium antea verbaliter donatum Daciano? ℞. *Affirmative*; quia hic per traditionem acquiſivit jus in re, Dacianus autem per donationem tantum jus ad rem obtinuit; unde habet tantum actionem contra donantem ad reſtituendum valorem rei, niſi donans revocaſſet ex juſta cauſa donationem. *Janſen. caſu* 52. n. 2.

905. Adverte I. *Donatio inter vivos* dicitur, qua quis ſe vivo rem abſolute vult eſſe alterius: Ea regulariter non poteſt revocari, niſi in tribus caſibus in jure expreſſis. 1. Ob *ingratitudinem*, quæ de jure quinque caſus comprehendit, ſcil. 1. Si donatarius verbo vel facto injurias atroces in donatorem effundat, lædendo ejus honorem. 2. Si atrocem injuriam in bonis fortunæ. 3. Si per ſe, vel per alium impias manus injecerit. 4. Si vitæ periculum aliquod ei intulerit, etiam morte non ſecuta. 5. Si conditiones donationi conjunctas non impleverit, l. fin. cod. de revocand. donat. Debet tamen ingratitudo probari coram judice, poſt cujus ſententiam donatarius tenetur rem cum fructibus poſt litem conteſtatam perceptis reſtituere, non vero ante ſententiam. *Excipiuntur* donationes ob

in-

ingratitudinem non revocabiles. 1. *Donatio facta Ecclesiæ, vel loco pio.* v. g. monasterio, quia hæc donatio primario facta est Deo, qui ingratus esse nequit. *Barbosa* in cit. c. fin. n. 15.... 2. *Donatio remuneratoria*, quia in odiosis non venit nomine donationis. *Barb.* ibid. n. 17. 3. *Donatio facta filiæ in dotem* l. si dotem 24. cod. *de jure dotium.* 4. Si donator scivit ingratitudinem, & donationem non revocavit, censetur eam remisisse, nec hæres, vel successor ejus potest revocare; secus si donator lite contestata contra ingratum decesserit, vel ingratitudinem ignoraverit. *Reiffenst.* hic n. 64. contra *La Croix.*

906. 2. Revocari potest donàtio, si donator carens prole magnam partem bonorum suorum donarit, eique postea nascatur proles l. *si unquam* cod. de revoc. dot. *Excipe* donationem Antidoralem, & factam Ecclesiæ, quæ tantum revocatur usque ad legitimam filiis jure debitam; quamvis ob ædificationem populi præstet totum refundere.

907. 3. Revocari potest, si sit *inofficiosa* donatio, sive contra officium paternæ pietatis in filios, v. g. si Pater uni vel alteri ex filiis, aut extraneo tantum donarit, ut reliqui filii priventur sua portione legitima. Donatio filio, aut Ecclesiæ facta revocari solet per sententiam judicis usque ad legitimam aliorum; facta extraneo revocatur in toto l. 1. & seq. de in offic. donat.

908. *Adverte* II. *Donatio mortis causa* dicitur, qua quis sic donat, ut rem velit esse alterius, sed nonnisi post mortem suam, v. g. si dicas *do tibi hoc post mortem: vel cum moriar, vel quia timeo, me nunc moriturum. Busemb.* Revocari hæc potest. 1. Si donatorem pœniteat expresse, vel implicite, v. g. si rem alteri donet. 2. Si donatio fuit facta ex metu periculi, ex quo donator timuit mortem, v. g. instante prælio vel gravi morbo, illudque periculum evaserit, censetur tunc tacite revocata promissio. 3. Si donatarius ante donatorem moriatur, ipso jure revocata est. In dubio, an donatio sit facta inter vivos, vel mortis causa, censetur facta inter vivos, quia hæc est principalior. Denique si donator mortis causa promittat, se donationem non revocaturum, ea transit in donationem inter vivos. *Lessi.* hic n. 114. *Laym.* l. 3. t. 4. c. 12.

909. *Princip.* III. *Commodatum est contractus gratuitus, quo res aliqua mobilis conceditur ad solum usum certo tempore*: Si concedatur pro indeterminato tempore,

pore, donec revocetur, est *precarium*. Res, quæ usu statim consumuntur, ut pecunia, vinum, frumentum, proprie commodari non possunt, nisi forte ad pompam vel ostentationem. Dixi 1. *Gratuitus*; per hoc distinguitur a locato, & aliis contractibus onerosis. Dixi 2. *ad solum usum*, per quod differt a pignore, & deposito, quorum usus non conceditur. *Obligationes* commodatarii sunt. 1. Tenetur restituere rem numero, & qualitate eandem. 2. Ei non licet rem commodatam ad alium usum impendere, quam ad eum, ad quem concessa est; si adhibeat eam ad alium usum, & ipsa pereat, vel si pereat alia ex culpa, tenetur restituere in æquivalenti. 3. Si non restituat tempore determinato, & mora sit culpabilis, tenetur reparare damnum ex mora emergens. 4. Commodatarius tenetur ad expensas *ordinarias* v. g. ad pabulum, aut soleas equi reparandas; Non autem ad *extraordinarias*, quæ v. g. in curationem equi infirmi fieri debent, ad has enim tenetur commodans. Nec Commodatarius tenetur ad casum fortuitum, nisi sua mora causa sit, quod tali casu res commodata pereat, eodem tempore non petitura apud dominum. Ita *Less. Reiffenst.* & alii. Vide l. fin. ff. commodati.

910. *Q.* Quid si Titius commodaret Cajo equum morbo contagioso infectum, a quo inficerentur equi ipsius Caji? ℞. Debuisset vitium aperire; hinc tenetur commodatario de omni damno, quia illius causa est. Ita *Jansen.* cas. 53. n. 8.

911. *Princip. IV. Depositum est contractus, quo rei alienæ custodia gratis suscipitur.* Obligationes depositarii sunt. 1. Ut depositum statim reddat deponenti, si illud repetat. Si res deposita sit furtiva, eamque & fur, & dominus repetant, si certo constet de jure domini, reddenda est domino, non furi. 2. Tenetur per se loquendo eandem rem numero reddere, nec licet ea uti, l. 3. cod. depos. Nisi bona fide, & prudenter existimet, fore, ut depositori non displiceat, si ea utatur, maxime si res non consumatur usu, aut saltem in eadem bonitate reddi possit, quamprimum depositor voluerit. Ita *Less. Excipe*: Nisi res deposita inclusa sit arcæ. 3. Tenetur ad diligentem rei depositæ custodiam; hinc si ea pereat ex dolo, vel alia culpa theologica gravi, tenetur eam compensare depositarius. Ita *Communis*; an vero teneatur ex culpa juridica lata, levi, & ut quidam volunt, etiam levissima disceptatur. *Laym.* l. 3. de Just. t. 4. c. 25. tradit

dit sequentes reegulas dicens: in tribus casibus fortuitis tenetur de culpa depositarius. I. *Si ita conventum sit; nam contractus ex conventione legem accipiunt.* II. *Si aliquis deposito se ipsum obtulit; quia majorem præ aliis custodiendi curam promittere videtur*, nisi, ut sæpe fit, simul dicat, quod velit quidem id officii in se suscipere, nolit autem damnum præstare. III. *Si depositarius mercedem accipiat sive pro custodia, sive quod rem elaborare debeat*, v. g. *Sartor vestem sarciendo, vel aurifaber aurum elaborando, transit enim tunc contractus in locationem* &c. ideo aliqui volunt, tales teneri etiam ex culpa levi, quia depositio transit in eorum commodum.

912. *Q.* De qua culpa teneantur caupones, nautæ, stabularii circa res apud se depositas? item molitores circa frumenta sibi commissa? item balneator circa vestes apud se depositas? Respondent quidem graves AA. eos teneri etiam ex culpa levissima, modo viderint, res apud se deponi, nisi prædixerint deponentibus, ut suarum rerum curam gererent, & ii consenserint. Probant ex l. Nauta, ff. *Nautæ, caupones, & Stabularii*, ibid. ex l. ult. At respondet *Reginald.* l. 25. n. 568. quod hæ leges de culpa levissima in conscientia non inducant obligationem, nisi post sententiam judicis, eoquod sint pœnales, fundatæ in præsumtione contra nautas &c. vel intelligendæ sunt de eo custode, qui, mercede specialiter conductus, aut expressa conventione obligavit se ad exactissimam diligentiam præstandam, qui utique de culpa levissima tenetur: secus est de culpa lata, quæ cum æquiparetur dolo, ante sententiam judicis obligat in conscientia. Denique deponens tenetur aperire vitium rei, ex quo depositario potest damnum obvenire v. g. si res deposita sit peste infecta, item ad expensas forte faciendas in servando, aut reddendo deposito. *Platel.* hic n. 620.

913. Species depositi est *sequestrum*, quo res controversa deponitur apud tertium eo fine, ut post sententiam judicis ea vincenti tradatur. Vide *Laym.* l. c. n. 7.

§. III.

Principia Generalia de Mutuo, & Usura.

914. *Principium I. Mutuum* (prout hic sumitur) *est contractus, quo rei alicujus numero, pondere, vel mensura constantis dominium transfertur in alium cum onere*

onere restituendi similem in specie, & qualitate tempore a mutuante præfixo. Obligatio *mutuatoris* est, 1. Ut tradat rem absque vitio occulto. 2. Ut non repetat ante tempus præfixum, vel saltem non in continenti, ne videatur illusorie agere, ita *Platel.* hic n. 622. Obligatio *Mutuatarii* est. 1. Ne petat mutuum ab usurario, nisi urgente necessitate. 2. Tenetur reddere tempore præfixo: excipe filium familias adhuc constitutum sub patria potestate, qui mutuam accipiens pecuniam sine consensu patris, non tenetur ipse, nec ejus parentes eam restituere; quod non teneatur *civiliter*, nequidem post mortem patris, aut emancipationem, patet ex l. 1. & seqq. ff. de Maced. Probabilius etiam in foro conscientiæ, vide Theol. Schol. de J. & J. *Molinam* t. 2. *Lessium*, l. 2. c. 20. Dub. 2. *Laym.* l. 3. t. 4. c. 15. nu. 5. contra *Covarr.* *Excipe*: nisi filius habeat bona castrensia, vel publice putabatur sui juris, vel pecunia sit expensa in utilitatem patris; alias exceptiones vide apud *Laym.* l. c. 3. Tenetur mutuatarius de omni casu fortuito; quia res perit ipsi tanquam domino. *Platel.* n. 623. 4. Tenetur restituere rem absque mutuantis damno.

915. *Principium* II. *Usura* communiter sumitur pro *lucro ex mutuo*, hinc definitur lucrum immediate proveniens ex mutuo tanquam debitum scil. ex justitia, vel ex prætenso titulo gratitudinis, vel benevolentiæ; hinc omne id, quod vi contractus mutui exigitur supra sortem h. e. rem mutuatam, usura est. *Contractus usurarius* juxta *Sotum*, *Mol.* *Lug.* est, quo mutuans obligat mutuatarium ad dandum aliquid pretio æstimabile supra sortem solo titulo mutui, seu propter usum ejusdem. Usura alia est *mentalis*, quando quis intendit lucrum ex mutuo tanquam ex justitia debitum, quamvis id in pactum non deducat. *Realis* alia; quando id clare, vel saltem signo aliquo pacto inseritur. Item alia dicitur *aperta*, formalis, sive expressa, quando aliquid in ipso contractu mutui ultra sortem, titulo, sive ratione formalis mutui exigitur: alia *palliata*, seu virtualis, & implicita, quando mutuum accipitur ratione alterius contractus v. g. venditionis aut emptionis, qui virtualiter in se includit mutuum, v. g. si ob dilatam solutionem aliquid de justo pretio subtrahitur; vel ob anticipatam aliquid supra justum pretium exigitur.

916.

916. Usura *mere lucratoria*, hucusque descripta non solum ex genere suo est peccatum mortale, sed etiam parit obligationem restitutionis. *Prob.* 1. ex c. *Consuluit.* l. 5. Decret. *de Usuris.* Ubi relatis variis speciebus usuræ Urbanus III. ait: *Verum quia, quid in his casibus tenendum sit, ex Evangelio Lucæ* cap. 6. v. 35. *manifeste cognoscitur, in quo dicitur: date mutuum, nihil inde sperantes: hujusmodi homines pro intentione lucri, quam habent (cum omnis usura, & superabundantia prohibeatur in lege) judicandi sunt male agere, & ad ea, quæ taliter sunt accepta, restituenda, in animarum judicio efficaciter inducendi.* *Prob* 2. ex Clementina unde Usuris: *Si quis in illum errorem incideret, ut pertinaciter affirmare præsumat, exercere usuram non esse peccatum, decernimus velut hæreticum puniendum.* Excusat tamen parvitas materiæ, sicut in furto, usuram a peccato gravi, ut ait *Babenst.* t. 7. d. 6 a. 4. n. 13.

917. *Q.* An ex nullo titulo liceat unquam aliquid ultra sortem exigere? ℞. Ratione mutui præcise nunquam id licet, sed ratione alterius tituli justi cum mutuo per accidens vel, ut ajunt, non ratione, sed occasione mutui, conjuncti, & sic vocatur *usura compensatoria.* *Primus* ejusmodi titulus est, *damnum emergens*, quod mutuans patitur præcise ratione mutui, v. g. si mutuans indigeat pecunia sua ad emenda necessaria familiæ suæ, quæ modo potest emere minore pretio, ex eo autem, quod alteri pecuniam suam det mutuo, & aliam non habeat, cogitur postea majore pretio ea emere. *Secundus titulus est lucrum cessans*, quod scil. mutuans certo, aut probabilissime fuisset consecuturus, nisi pecuniam suam dedisset mutuam. *Ratio* utriusque est: quia hac ratione non accipitur aliquid ultra sortem præcise ratione mutui, sed ratione damni pretio æstimabilis per accidens mutuo annexi, quod mutuans nullo titulo tenetur gratis subire, vel ratione lucri, cujus certa vel probabilissima spes pariter pretio æstimabilis est: ergo ejus compensatio in pactum juste deduci potest. *Confirm.* sicut ratio dictat, mutuantem non debere fieri ditiorem ex damno mutuatarii, & solo titulo mutui lucrum accipere; ita pariter dictat, mutuantem in beneficio mutui debere servari indemnem: ergo a mutuatario juste potest exigere compensationem damni; quod ob mutuum prævidet sibi oriturum, vel lucri, quod alias fuisset facturus. Hanc doctrinam *Laym.* l. c. vocat communiter receptam contra *Scotum.* in 4. d. 15. q. 2.

q. 2. a. 3. *Tertius* titulus est *periculum amittendæ*, *vel difficulter recuperandæ sortis*, eoquod nemo pro sorte fidejusserit, aut mutuatarius sit homo non industrius, decoctor, aut pluribus debitis jam obstrictus. Hunc titulum tanquam justum approbant Joan. *Medina*, *Corduba*. *Valent*. *Sà*, *Less*. *Lug*. *Palao*, *Laym*. *Viva*, & alii. *Ratio est*, quia hoc periculum est mutuo extrinsecum, & pretio æstimabile; quod quis se in tale periculum, vel difficultatem conjiciat; ergo quod propter istud periculum exigitur, non exigitur præcise ratione mutui, sed ratione alicujus pretio æstimabilis mutuo per accidens annexi. Negant vero ob periculum sortis amittendæ posse aliquid ultra sortem accipi *Covar*. *Sot*. *Tolet*. *Rebell*. & alii. *Platelius*. n. 639. utramque sententiam vocat valde probabilem; secundam quidem tutiorem, primam tamen certo probabilem, in qua fundari possit dictamen practice certum de licentia aliquid supra sortem isto titulo accipiendi.

918. *Adverte*: ut prædicti tituli excusent, requiritur. 1. Ut mutuatarius moneatur expresse de præstando damno, sive ut lucrum cessans, vel damnum emergens, vel sortis periculum deducatur expresse vel tacite in pactum, fiatque contractus innominatus v. g. desistam ab hoc lucro, aut subibo hoc damnum, vel periculum, ut des mihi quinque; ne decipiatur; forte enim nollet accipere mutuum cum tanto onere. *Laym*. l. c. n. 10... 2. Ne plus exigatur, quam valeat damnum, vel periculum in æstimatione prudentum, mutuans enim tantum habet jus, ut servetur indemnis; si aliam obligationem mutuatario imponat, ab usura non poterit excusari. *Duarte* V. usura. n. 543.

919. Confirmantur hucusque dicta ex lit. Encycl. Ss. D. N. *Bened*. XIV. de usuris, aliisque injustis quæstibus, quæ incipiunt: *Vix pervenit*. Tom. I. Ejusd. Bullarii pag. 378. ubi §. 3. ita habetur I. *Peccati genus illud, quod usura vocatur, quodque in contractu mutui propriam suam sedem, & locum habet, in eo est repositum, quod quis ex ipsomet mutuo, quod suapte natura tantundem duntaxat reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam est receptum; ideoque ultra sortem, lucrum aliquod ipsius ratione mutui, sibi deberi contendat. Omne propterea hujusmodi lucrum, quod sortem superet, illicitum & usurarium est*. II. ait: quod nec quantitas lucri, scil. *quod lucrum non excedens & nimium, sed moderatum; non magnum, sed exiguum sit*:

nec qualitas mutuatarii, nimirum, *quod is, a quo id lucrum solius causa mutui deposcitur, non pauper, sed dives existat;* hujusmodi lucrum ab usuræ labe liberet. III. subdit: *per hæc autem nequaquam negatur, posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, ut ajunt titulos, eosdemque ipsimet universim naturæ mutui minime innatos & intrinsecos, forte concurrere, ex quibus justa omnino legitimaque causa consurgat quiddam amplius supra sortem ex mutuo debitam rite exigendi. Neque item negatur, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam, per alios diversæ prosus naturæ a mutui natura contractus, recte collocari, & impendi, sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam, & negotiationem exercendam, honestaque indidem lucra percipienda.* IV. monet, vitandos tamen esse excessus contra justitiam. V. denique animadvertendum esse concludit, *falso sibi quemquam & nonnisi temere persuasurum, reperiri semper, ac præsto ubique esse, vel una cum mutuo titulos alios legitimos, vel secluso etiam mutuo, contractus alios justos, quorum vel titulorum, vel contractuum præsidio, quotiescunque pecunia, frumentum, aliudve id generis alteri cuicumque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum, ultra sortem integram salvamque recipere. Ita si quis senserit, non modo divinis documentis, & catholicæ Ecclesiæ de usura judicio, sed ipsi etiam humano communi sensui, ac naturali rationi procul dubio adversabitur .... Quisquis igitur suæ conscientiæ consultum velit, inquirat prius diligenter, oportet, verone cum mutuo justus alius titulus; verene justus alter a mutuo contractus occurrat, quorum beneficio, quod quærit lucrum, omnis labis expers, & immune reddatur.*

Casus.

Dion minoris emit a Domitio chirographum sive debitum mille florenorum, quos Nobilis quidam debet Domitius ægre, & non nisi post multa incommoda vix tertiam partem solutionis extorquere poterit, facilius autem Dion integram statim extorquet ob gratiam, qua pollet apud eundem Nobilem.

920. *Q.* I. An talis emptio chirographi fieri possit sine usura? Respondet *Leonardelli* in decis. pract. Cas. 4. *Affirmative*, cum *Molina* de Just. tr. 2. D. 361. *Lessio*, &

& aliis. *Ratio* est, quia pretium rei emptæ non debet esse majus, quam quanti res tum in se valet, tum quanti valet ipsi creditori respectu status præsentis, & circumstantiarum, in quibus tunc versatur, quando venditur: atqui in nostro casu chirographum 1000. flor. neque in se, neque ipsi creditori Domitio valet mille florennis ratione difficultatis, molestiarum, expensarum pro extorquenda solutione faciendarum: ergo. Adde quod ipse emptor plerumque se exponat eidem periculo: cum gratia Nobilium facile possit excidere. Notandum tamen 1. cum pretium determinatum & taxatum non sit a lege, taxandum illud est (ut ait *Lessius*) judicio Prudentum, & Doctorum pro ratione majoris vel minoris spei, ac difficultatis ad obtinendam integram solutionem. Notandum 2. quod in ejusmodi emptionibus facile peccetur contra charitatem, si nimirum venditoribus chirographa vendere coactis justum ac rationabile pretium non detur, & emptor ingens lucrum inde reportet. 3. Notandum, quod ejusmodi chirographa non possint emi ab ipso debitore, vel ejus ministris, quibus ex officio incumbit præstare solutionem; hi enim sunt causa difficultatis, & periculosæ solutionis, quam tenentur tollere, ut elapso termino satisfiat creditori.

921. *Q.* II. An licitum sit mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. ℞. *Negative.* Vide propos. 42. ab *Alex.* VII. damnatam. Quia per hoc aperiretur janua usuris palliatis.

922. *Q.* III. An aliquid supra sortem liceat exigere ob majorem æstimationem, quam mutuator facit, pecuniæ præsentis; quam futuræ? ℞. Non licet: vide propos. 42. ab *Innocent.* XI. damn. *Ratio est*: quia, etsi respectu aliorum contractuum possit dici numerata, & præsens pecunia melior; in ordine tamen ad contractum mutui id locum non habet; nam in mutuo non spectatur utilitas, quam potest habere mutuator, si non mutuet, alias hoc ipso jam erit respectus ad lucrum cessans, quod tamen ex pecunia in scrinio asservata æque parum haberet, quam ex futura ibidem inclusa.

923. Pariter illicitus est contractus Mohatræ, juxta propos. 40. ab *Innoc.* XI. damnatam: intervenit autem hic contractus, dictus Hispanis *Mohatra*, Italis *Stocco* seu *Barata*, dum Cajus indigens pecunia numerata adit mercatorem, qui nolens pecuniam dare mutuam offert

merces, quibus ille non indiget, ut emat eas pecunia credita 105. flor., ita tamen, ut easdem revendat pecunia numerata 100. flor. *Ratio* est, quia hic contractus continet usuram palliatam; sive lucrum ex mutuo palliato sub prætextu venditionis & retro venditionis, ergo est injustus; mercator enim Cajo indigenti pecunia solvit centum, & imponit onus, ut ille debeat solvere centum & quinque, ergo idem facit, quod usurarius lucrum præcise quærit ex mutuo. *Duarte* V. *Mohatra* n. 424. *La Croix* l. 3. p. 2. a. n. 902.

924. *Q.* IV. An committatur usura, quando ultra sortem aliquid exigitur tanquam debitum ex benevolentia, & gratitudine, & non tanquam debitum ex justitia? R. Committitur usura: vide propos. 42. ab *Innoc.* XI. damnat. *Ratio est*, quia hoc auctarium præcise & immediate exigeretur ex mutuo; quia gratitudo ad nihil determinatum obligare potest. *Confirm.* Si hæc sententia licita esset, via panderetur innumeris usuris. *Viva* in cit. propos. Unde sperare tantum aliquid a mutuatario ex benevolentia, vel gratitudine, non est usura, quia hæc spes non impedit liberalem donationem, nec imponit mutuatario gravamen; si vero exigatur, includitur pactum illam impediens. *Duarte* l. c. n. 545.

925. *Q.* V. Quid sit *mons pietatis*? R. Est ærarium publice constitutum ad mutuandum indigentibus ea lege, ut pro mutuo ipsis dato pignus relinquant, & determinato tempore mutuum restituant recepto pignore, insuper vero exiguum aliquid adjiciant pro ministrorum sustentatione, & publica obligatione; si autem solutio statuto tempore facta non sit, pignus distrahi possit, ut detracta sorte, & exiguo illo adjecto, quod reliquum est, mutuatario restituatur. Hoc ærarium approbatum est a Leone X. in C. Later. sess. 10. vide *Trid.* sess. 22. c. 8. 9. & 11. de Reform.

§. IV.

Principia generalia de emptione & venditione, Negotiatione, monopoliis & Censibus.

926. *Princip. I. Emptio, & venditio est contractus consensu mutuo constitutus dandi mercem pro determinato pretio, & pretium pro determinata merce.* Ad valide emendum & vendendum requiritur 1. merx, seu res, quæ sit venden-

dentis. 2. pretium, quod sit ementis. 3. Pactio, quæ sit legitima. Ad licite emendum & vendendum requiritur: res sine vitio occulto: pretium justum: pactio sine fraude. Pretium *justum* dicitur, quod rei venalis valori adæquatur: Hoc duplex est, scil. vel *legitimum*, quod lege vel a Magistratu taxatum est: vel *vulgare* sive naturale, quod spectatis variis circumstantiis communi peritorum æstimatione determinatum est. Notandum inter hæc duo pretia esse discrimen, nempe quod pretium legitimum consistat in indivisibili, ita ut non liceat amplius accipere, sed restitutioni obnoxium sit, quod ultra exigitur; vulgare vero non consistat in indivisibili, sed patiatur diminutionem vel excessum, estque triplex, summum, medium, & infimum. *Summum* est, supra quod, *infimum*, infra quod res ab intelligentibus non solet æstimari: *medium*, quod inter illa mediat: ita *Plat.* hic n. 661. Juxta *Leonardelli* si pretium medium sint decem floreni, infimum erunt novem, summum vero undecim, plus, minus, vel si medium sint centum, infimum erunt 95., summum 105.

927. *Q.* I. Quænam sint obligationes venditoris? ℞. 1. Debet vendere rem pretio justo legitimo, vel vulgari. Legitimum debet servari etiam a Clericis, & peregrinis ex justitia sub onere restitutionis, nisi taxa a Magistratu facta ex circumstantiis fieret iniqua. *Laym.* l. 3. t. 4. c. 17. n. 4. *Reinfenst.* hic n. 132. 2. Quando pretium non est taxatum a Magistratu vel Principe, servari debet pretium vulgare; ideoque res sine injustitia potest vendi summo, medio, vel infimo pretio; hinc obligeris ad restituendum id, in quo alterum ultra justum pretium decepisti; quia violatur æqualitas inter datum & acceptum; excipe nisi merces sint subhastatæ, & publice vendantur plus offerenti. 3. Si res vendenda laboret vitio occulto, v. g. si pannus sit adustus, equus morbidus &c. venditor illud tenetur manifestare. De hoc *S. Th.* 2. 2. q. 77. a. 2. in ⊙. regulas sequentes sancte tradit: *Dicendum, quod circa rem, quæ venditur, triplex defectus considerari potest: unus quidem circa speciem rei, & hunc quidem defectum si cognoscat in re, quam vendit, fraudem committit in venditione, unde venditio illicita redditur. Et hoc est, quod dicitur contra quosdam Isaiæ* 1. v. 22. *Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua; quod enim permixtum est, patitur defectum, quantum ad speciem. Alius autem defectus est se-*

cundum quantitatem, quæ per mensuram cognoscitur. Et ideo, si quis scienter utatur deficiente mensura in vendendo, fraudem committit, & est illicita venditio. Unde dicitur Deut. 25. non habebis in sacculo diversa pondera, majus & minus, nec erit in domo tua medius major & minor .... Tertius defectus est ex parte qualitatis, puta, si aliquod animal infirmum vendat quasi sanum... In omnibus talibus non solum aliquis peccat injustam venditionem faciendo, sed etiam ad restitutionem tenetur. Plura in seq.

928. Q. II. Quomodo venditio rescindi possit? ℞. 1. *Mutuo consensu.* 2. *Propter læsionem ultra dimidium.* 3. *Per restitutionem in integrum*, quæ juxta *Reiffenst.* l. 1. Decret. tit. 41. § 3. definitur; extraordinarium juris remedium, quo graviter læsus ex naturali æquitate per officium judicis reducitur in eum statum sive jus, in quo fuerat ante læsionem. 4. *Per retractum gentilitium*, qui est jus proximioris consanguinei ad rescindendam venditionem rei immobilis oblato pretio, quo ab extraneo, vel remotiore consanguineo res fuit empta; hæc fieri debet intra annum & diem. 5. Per *Evictionem*, quæ est rei suæ ab altero possessæ recuperatio, differt a vindicatione, quod hæc sit actio personalis, ista realis. Ita *Platel.*

929. *Principium* II. *Negotiatio* est, quando merces eo animo emuntur, ut carius postea vendantur lucri capiendi gratia. Alia est proprie dicta, quando res empta v. g. vinum, frumentum &c. non mutata carius postea venduntur quæstus gratia. Altera improprie dicta, qua res empta postea melior effecta venditur lucri faciendi gratia. Utraque de se est licita: præterquam Clericis &c. Religiosis. Vide Dist. 88. *Excipe* tamen, si eos ratio necessitatis excuset scil. quando alio modo vitam sustentare nequeunt: Item licitum est Clericis & Religiosis, si empta pecora, & in propriis prædiis nutrita vendant. Vide *Laym.* l. 3. de Just. t. 4. c. 17. Huc pertinet Constitutio *Ss. D. N. Benedicti XIV.* in ejusdem Bullarii Tom. I. decima tertia, quæ incipit: *Apostolicæ servitutis.* Vi cujus interdicitur Clericis quælibet negotiatio, etiam sub alieno Laici nomine; ibid. §. 2. statuit, ut Negotia a Laicis inchoata, & ad Clericos delata, statim dimittantur; si vero negotium hujusmodi sine ipsius Clerici temporali detrimento statim dimitti nequeat, non continuetur, nisi de licentia congregationis Concilii, aut etiam

Ordi-

Ordinarii extra Italiam. Ibidem contravenientium bona pœnæ spolii subjicit. §. 3. declarat, quod exempti a spolio ad effectum testandi aut transmittendi non intelligantur exempti quoad bona per interdictam negotiationem acquisita.

930. *Princip. III. Monopolium* est, quando unus vel plures e republica consequuntur, ut ipsi soli aliquod genus mercium pretio certo vendant. Vide l. un. Cod. de Monopoliis. Si unus vel plures ex rationabili causa, & servata pretii justitia id impetrent a Magistratu, non est illicitum; secus, si excedant justum pretium. *Laym.* l. c. *Platel.* hic n. 678.

931. *Principium IV. Census* est contractus, quo quis sibi pro certa pecuniæ summa emit jus ex re, vel persona aliena recipiendi pensionem annuam: Jus ex re aliena v. g. domo, vel agro, dicitur *census realis*, & ordinarie cum re pereunte perit, transeunte illa ad alium transit illud; jus ex persona vocatur *census personalis*, quia immediate obligat personam. Qui emit jus accipiendi pensionem vocatur *censuista*, vel censualista: solvens pensionem vocatur *censuarius*. Census *pecuniarius* dicitur, in quo solvitur pars fructuum. Iterum alius est census *redimibilis*, qui habet adjunctum pactum revenditionis, vi cujus censualista reddita sibi summa exposita pro censu tenetur cedere juri, quod habet ad pensionem annuam. Porro census realis irredimibilis, vel tantum redimibilis ex parte venditoris est licitus; ut constat ex Extrav. Martini V. Calixti III. de Empt. & Vend. item ex Bulla Pii V. *cum onus*. Quia sic emitur justo pretio jus percipiendi fructus ex alterius re fructifera. Etiam probabilius licitus est census realis & personalis ex utraque parte redimibilis, vulgo germanicus, quia talis census non est palliata usura, sed vera emptio, & venditio, qua justo pretio a Magistratu, consuetudine, aut judicio prudentum taxato emitur verum jus ad pensiones annuas ex re vel persona censita percipiendas. Vide *Laym.* l. 3. de Just. t. 4. c. 18.

932. *Q.* Quid requiratur, ut census sit justus? R. Requiritur *primo* ut census realis constituatur in re fructifera, quæ subtractis laboribus & expensis sufficiat ad solvendas pensiones annuas. 2. Pretium census debet esse justum, h. e. non exorbitans a lege, consuetudine, vel judicio prudentum, sic Carolus V. pro imperio Romano in comitiis Augustanis anno 1545. pro censu perpetuo redimi-

mibili ex parte venditoris constituit 5. pro 100. , quod pretium ex consuetudine pro censu reali & personali utrinque redimibili hodie justum censeatur. Vide *Sporer* hic n. 29. *Tamb. & Nav.*

„Q. An contractus trinus sit usura?

„Nota. Contractus trinus vocatur, in quo concur-„runt contractus societatis; assecuratio sortis, emptio lu-„cri e. g. Lucius dat 100. aureos in societatem, & quia ex „iis sperat 15. pro 100. quinque ex lucro cedit Titio, ut „eidem assecuret sortem, decem speratos reliquos vendit „Cajo pro quinque certo solvendos. 2. Contractus socie-„tatis, qui definitur *contractus consensualis, quo plures „aliquid conferunt ad commune lucrum*, habet hoc, ut „1. negotiatio debeat esse honesta e. g. non ad usuras, le-„nocinia &c. 2. Dominium partiale remaneat apud confe-„rentem, adeoque & periculum. 3. Ut lucra & damna „proportionaliter dividantur. 4. Præstetur etiam culpa „levis.

„℞. Quamvis hunc trinum contractum licitum de-„fendant *Sylvester*, *Armilla*, *Navarrus*, *Lopez* cum 16. „aliis apud La Croix l. 3. p. 2. n. 876. nec ulla Sedis Apo-„stolicæ sententia sit affectus, dico tamen in praxi pericu-„losum esse; quia 1. Benedictus XIV. *de Synodo Diœc. „lib.* 12. c. 50. eum dissuadet. Sixtus vero V. in Bulla: „*detestabilis*, reprobat. 2. Natura societatis est, ut om-„nium sit commune periculum, nec illud in uno tantum „resideat, Quare Covarruvias dat *hanc regulam*: quoties „aliquid pretio æstimabile, vel pro mutuo, vel pro ali-„quo, quod est mutuo intrinsecum, vel per quemcun-„que contractum exigitur, quod alioqui est indebitum, est „usura. Atqui si Titius & Cajus pro omni casu debent „reddere Lucio pecuniam, videntur illam habere ut mu-„tuam.

Resolutiones de emptione & Venditione.

933. I. *Diogenes Oenopola plura & integra vini, sed aqua liberaliter diluti, dolia vendit; aliquantum tamen descendit in pretio.* Resolutio:

Diogenes peccat graviter, & sub gravi tenetur ad restitutionem. Ita *Zetl.* cum viginti aliis. *Prob.* 1. Constat ab experientia, quod vinum liberali aqua dilutum citius acescat, & longe facilius corrumpatur, ergo periculosum est emptori primo vel secundo, a quibus ordinarie ideo major quantitas vini emitur, ut in plures annos asservetur. *Prob.* 2. Talis emptor præsumit vinum esse

purum,

purum, sibique utile ad finem suum: cum tamen ipsi vendatur vinum mixtum, & corruptioni facile obnoxium: ergo merito censetur graviter invitus, & dolo inductus ad emendum, ergo Diogenes injuriam facit emtori, qui habet jus, ne decipiatur in re gravi. *Reginald.* l. 25. n. 340. *Filliuc.* tr. 35. n. 133. Neque dicas, vinum sic suavius reddi: ℟. Hanc artem etiam sciunt emtores; qui tibi nihil aliud solvere intendunt, quam vinum.

934. II. Ait Diogenes: *unam tantum alteramve mensuram singulis vini doliis infudi: certo scivi, vinum ab emtore brevi ad usus communes consumtum iri, ad quos ob nimiam meracitatem utile non esset, nisi aquam affunderem.* ℟. ad 1. Ratione modicæ aquæ non quidem peccavit graviter; cum tamen sit aliqua deceptio, merito dissuadendum venit. ℟. ad 2. Cum *Laym.* l. 3. de Just. t. 4. c. 17. n. 15. *Lopez*, & Less. in genere Mercatores injustitiæ statim damnari non possunt, si merci alienam substantiam, puta, vino aquam, ceræ picem admisceant, modo *inde emtoribus damnum* non inferatur, & merx proportione pretii, quo venditur, satis idonea sit ad usum consuetum; nihilominus ibid. *Laym.* addit: cum merx tali admixtione fere semper reddatur deterior ad usum, ita ut nullus emtor censeri possit contentus, si solvere eam mercem debeat, ac si pura esset, ideo plerumque injusta fraus committitur, unde facile ista mixtio approbanda non est: & qui ita admiscent sine damno emtoris, debent pretium minuere, vel pondus auctius dare; in duplici tamen casu a peccato & restitutione excusat *Laym.* talem mixtionem. 1. si emtores abhorreant a vino ob nimiam ejus meracitatem, ita ut, nisi aqua aliquantulum temperetur, ejus valor & præstantia non appareat emtoribus, & ipse emtor aliter non possit consequi justum pretium; quod frequentius acciditiis, qui ad mensuram, vel mensuratim tantum vendunt vinum, ubi nullum aliud damnum emtoribus solet accidere, utpote qui statim illud consumunt, vel si in majore quantitate emant, statim tamen mensuratim vendunt, ut fit a cauponibus. Secus foret, si vinum aqua mixtum venderetur iis, qui illud longiore tempore sunt servaturi; cum enim ejusmodi vinum aqua mixtum citius corrumpatur, manifesta fieret injuria emtori. Vide *P. Zetl.* de hospite & caupone n. 25. & 26. & *La Croix* l. 3. p. 2. n. 957. 2. Si pretium vini a Magistratu injuste taxetur, ut œnopolæ damnum pati debeant, nisi aquam admisceant, vel pistores panem mino-

ris ponderis conficiant; id tamen non potest præsumi fieri a Magistratu, qui solet accurate examinare circumstantias, ut justum pretium statuat; & plerumque ejusmodi fraudes sub gravissimis pœnis prohibentur. Vide dicta n. 179.

935. III. Si vitium occultum rei vendendæ ipsum quoque venditorem lateat inculpabiliter, ille non obligatur in conscientia ad præstanda damna, quæ emtori inde obvenerunt, v. g. quia ovis morbida gregem infecit &c. Emtori tamen competit actio, vi cujus compellitur venditor reddere excessum justi pretii, seu quanto minus dedisset, si defectum mercis non ignorasset; ut constituatur æqualis justitiæ inter datum & acceptum. De vitio autem manifesto, & quod facile potest deprehendi, venditor non tenetur monere emtorem, v. g. si equus sit monoculus; dummodo rem justo pretio vendat. Ita *D. Th.* 2. 2. q. 77. a. 3. in ☉. Quia emtor sibi debet imputare, quod rem emerit, cujus vitium per se facile cognoscere potuisset. Secus si venditor animadvertat, emtorem ex invincibili imperitia vitium non posse deprehendere, tunc eum admonere tenebitur; quia respectu hujus vitium æque se habet, ac si esset occultum. *Bonac. Laym.* l. c. n. 14. Denique secundum Constitutiones municipales tenetur manifestare vitia rei vendendæ præcipua, vulgo *die Haupt - Mangel.* Imo si res ob quodcunque vitium sit minus utilis, necessario remittendum est aliquid de pretio; alias ob inæqualitatem inter datum & acceptum in foro conscientiæ committitur injustitia cum onere restituendi. *Laym.* ibid.

IV. *Dionysius Mercator merces suas carius vendit, quam illo tempore valent, partim ob datam emtoribus dilationem ad solvendum, partim ob pretium mercium brevi minuendum: merces autem raras ac novas vendit majore, quo potest, pretio.*

936. *Q. I.* An Dionysius merces licite vendiderit ob datam dilationem solutionis?

℞. Supra pretium summum, quo poterant vendi pecunia numerata, illicite eas vendidit ob solam dilationem solutionis, secus, si eas vendiderit intra limites pretii justi. *Ratio* 1. est: quia dilatio solutionis est implicitum & virtuale mutuum: atqui pro mutuo non licet aliquid accipere supra sortem ergo. *Confirm.* ex c. *in civitate*, item ex c. *consuluit.* De usuris: item ex propos. 42. ab *Alex. VII.* damn. *Ratio* 2. est: quia nulla

com-

committitur injuſtitia, quando res venditur intra latitudinem juſti pretii: atqui ſummum pretium adhuc juſtum eſt, præſertim in tali caſu: ergo. Dixi, *ob ſolam dilationem:* quia ſi accedat alius contractus vel titulus juſtus, v. g. ob lucrum ceſſans, uſura non erit, ut diximus ſupra de uſuris. *Palao* D. 5. pu. 12. *Leſſ. Salaſ. Sà.* & alii.

937. *Q. II.* An Dionyſius contra juſtitiam egerit, vendendo currente, vel majore, juſto tamen adhuc pretio merces, quas privata ſcientia cognovit vendendas minore pretio? ℞. Non egit contra juſtitiam. *Ratio* eſt: quia Dionyſius utitur jure ſuo, vendendo merces juſto pretio, quo etiam cæteri vendunt, qui eam notitiam minuendi pretii non habent; nec illa ſcientia privata illum facit deterioris eſſe conditionis, nec tollit communem hominum æſtimationem, in qua fundatur pretium juſtum. *Confirm.* ex *S. Th.* qui 2. 2. q. 77. a. 3. ad 4. ait: *Venditor, qui vendit rem ſecundum pretium, quod invenit, non videtur contra juſtitiam facere, ſi quod futurum eſt, non exponat: ſi tamen exponeret, vel de pretio ſubtraheret, abundantioris eſſet virtutis, quamvis ad hoc non videatur teneri ex juſtitiæ debito.*

938. *Q. III.* An res novæ & pretioſæ, nec habentes pretium legitimum, nec vulgare, vendi poſſint juſte tanti, quanti contrahentes inter ſe conveniunt? ℞. Affirmativa quidem ſententia tanquam vere probabilis defenditur a *Soto* L. 6. de Juſt. q. 2. a. 3., *Joan. Medina*, *Petro Navar.*, *Valentia* & aliis, quia cum ejusmodi merces non ſint neceſſariæ uſui hominum, ſimulque non habeant pretium legitimum vel vulgare, debent illud ſortiri ex contrahentium voluntate. Præterea ſi venditor non tenetur has pretioſas merces vendere, poterit eas vendere pretio, quod placuerit, & ſi hoc non detur, poteſt illa nolle vendere, ſed ſibi retinere; emtor autem, cum nulla neceſſitas cogat ad emendum, ſi tamen libere velit emere, cenſetur ſponte dare, quod alter exigit, & exceſſum pretii gratis donare: ſed contrariam probabiliorem judicat. *Palao* T. 32. D. 5. q. 3. cum *Nav. Cajet.* & *Leſſ.* & aliis, ubi aſſerit, quod illud pretium exigi poſſit, quod prudentis, & rerum intelligentis arbitrio ſpectatis circumſtantiis juſtum cenſetur, non vero quod ex voluntate venditoris, & affectu emtoris conſtituitur: quia certior regula juſti pretii in iis, quæ nec pretium legitimum, nec vulgare habent, conſtitui nequit, quam judicium

cium intelligentis rem, non vero singularis affectus, aut judicium cujusque, ut habetur in l. 63. ff. ad leg. Falcid. *Pretia rerum non ex affectu, nec utilitate singulorum, sed communiter funguntur*, sive taxantur.

V. *Dativus accipit a Diogene annulum vendendum decem florenis, quem eodem die viro perito vendit 15. florenis: decem igitur tradit Diogeni, quinque sibi servat.*

939. *Q.* An Dativus juste sibi potuerit retinere residuum pretium? Respondet quidem absolute affirmative *Angelus* V. *emtio*; tum quia Diogenes plus non petiit, quam 10. flor., ergo illi non fit injuria tradendo decem: quia majus pretium censeri potest fructus industriæ Dativi. Rectius tamen sub distinctione respondendum cum *Molina*, *Silv. Gabriel. Palao* hic D. 5. p. 16. Si Diogenes expresse vel tacite convenerit cum Dativo, ut rem vendat 10. florenis, & siquid ultra acceperit, sibi retineat: hoc pacto Dativus absque dubio juste potest retinere quinque flor. Si vero nec expresse nec tacite talis conventio præcesserit, Dativus tenetur tradere Diogeni præter decem, quinque flor. Imprimis enim non potest aliquid retinere ratione rei venditæ, quia illud est pretium rei: ergo pertinet ad dominum rei; nec ex eo, quod dominus designaverit pretium; quia sine pacto tacito vel expresso retentionis augmenti, illa designatio tantum facta est, ne infra decem flor. venderetur. Denique nec ratione industriæ; quia augmentum pretii non fructus qualiscunque industriæ, sed est fructus annuli spectantis ad dominum, cujus nomine Dativus tantum vendidit: ergo augmentum spectat ad dominum, Dativus autem pro suo labore & industria competentem mercedem exigere potest, siquidem non gratis se id facturum promiserit.

§. V.

Principia generalia de reliquis Contractibus & ultima voluntate.

940. *Principium I. Cambium* est contractus, quo fit permutatio pecuniæ pro pecunia cum aliquo lucro supra sortem: Is, a quo petitur cambium, vocatur *Campsor*; qui petit: *Campsarius*. Cambium duplex est: reale & siccum; *Reale* est legitima permutatio pecuniarum servata æqualitate inter datum & acceptum. Ita

Platel.

Platel. n. 679. Hoc iterum duplex eſt; Cambium *minutum*, quo pecunia unius formæ aut materiæ permutatur cum pecunia alterius formæ aut materiæ, v. g. aurea cum argentea, vetus cum nova, patria cum externa; vocatur minutum, quia frequenter in eo monetæ minores cum majoribus, vel contra, mutantur; alias etiam vocatur manuale. Hoc cambium ex juſtis titulis licitum eſt, quales ſunt labor campſoris & diligentia in monetis omnis generis conquirendis, ut campſariis poſſit ſatisfacere, quia de manu ad manum eodem in loco & tempore ſolet perfici. Item locatio obſequii, exſpectando, & paratum ſe præbendo ad commutandas pecunias ſecundum voluntatem campſariorum; pro quo labore & obſequio juſte poteſt exigere compenſationem. *Laym.* l. c. c. 19. 2. Cambium *locale*, ſive per *literas*, quod duobus modis fieri ſolet. 1. Si camſor præſentem pecuniam hic v. g. Herbipoli prius cum lucro accipiat, ut poſtea alibi v. g. Viennæ per ſe, vel per ſuum correſpondentem reſtituat. 2, Si campſor hic pecuniam præſentem prius extradat, ut eam alibi vel per ſe, vel per ſuos recipiat cum lucro. Etiam hoc cambium cohoneſtatur titulo translationis & aſſecurationis; campſor enim priore modo idem facit, ac ſi campſario pecuniam alio transferret, poſteriore modo, ac ſi eam huc afferret præſentem. Vide *Laym.* l. c. *Cambium ſiccum* vel *fictum* dicitur, cui nullus ineſt titulus juſtus auctarii capiendi, ſed ſolus titulus lucri; hæc eſt palliata uſura, adeoque prohibita.

941. *Principium II. Contractus Societatis* eſt conventio plurium partem ſuam conferentium, ad negotiationem in commune lucrum. Hinc contractus duobus modis ſolet iniri. 1. Quando omnes ſocii conferunt ſortem, ſive capitale æqualiter vel inæqualiter. 2. Si unus conferat ſortem, alter laborem & induſtriam. Ad hunc contractum, ut ſit licitus, requiritur; 1. ut fiat in negotiatione honeſta. 2, Ut communia ſint lucra, damna & expenſæ pro bono ſocietatis factæ. Juxta *Laym.* tamen l. c. c. 20. ſæpe juxta varias adjectiones pacti is plus lucri percipit, qui plus pecuniæ operæ contulit; vel alias, qui plus altero contribuit, duas partes lucri accipit; ſed periculum vel totum, vel partem majorem in ſocium rejicit. Vide *La Croix* l. 3. a. n. 1098.

942. *Principium III. Aſſecuratio* eſt contractus, quo aliquis rei alienæ periculum in ſe ſuſcipit, obligando ſe ad eam compenſandam, ſi perierit. Juxta

Bonac.

Bonac. si assecurans certus sit, rem esse in tuto, inique petit pretium assecurationis. *Fidejussio* est contractus, quo quis suscipit obligationem alterius debiti solvendi, si debitor ipse non solverit. *Pignus* est, quando debitor tradit creditori rem aliquam mobilem in securitatem debiti. *Hypotheca* vero, quando creditori pro debito obligat rem suam immobilem, sed non tradit.

943. *Adverte* 1. Fidejussor licite potest accipere pretium pro fidejussione juxta periculum, quod subit; imo etsi periculum non timeatur; quia hujusmodi obligatio est pretio æstimabilis: ergo fidejussor non tenetur gratis eam suscipere pro debitore, maxime quia plerumque est periculum sortis. Ita *Azor* P. 3. l. 11. c. 22. dub. 6. contra alios. 2. Debitore deficiente obligatur debitum solvere. 3. Debitor autem tenetur de omni damno sua culpa fidejussori accidente: secus, si id sine culpa sua accidat. *Azor* ibid. dub. 10.

944. *Q.* An licitus sit contractus antichreseos, quando scil. in contractu pignoris convenitur, ut creditor fructus ex pignore lucretur, donec debitum ipsi restitutum sit? ℞. Tum est usurarius, quando creditor ultra sortem aliquid lucratur, solius mutui causa. Secus, si interveniant justi tituli, v g. lucri cessantis, vel damni emergentis, & fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ jure census super eadem constituti exigi potest cum pacto redhibitionis. *Laym.* l. 3. t. 4. c. 16. n. 17.

945. *Principium IV. Sponsio* est contractus, quo duo de veritate, aut rei alicujus eventu certantes sibi invicem aliquid spondent ab eo, qui veritatem fuerit assecutus. Ut licite fiat, requiruntur sequentes conditiones: 1. Ut sponsio fiat super re dubia; alias non est utrinque æquale periculum. 2. Ut uterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. Illicita autem evadit 1. si sit de re turpi: si adhibeatur fraus: v. g. si is, qui certus est, certitudinem dissimulet. Juxta *Platel.* hic n. 713. adhuc licite certat, si certitudinem profiteatur, & alter nihilominus velit certare. Vide *Laym.* l. 3. t. 4. c. 21.

946. *Principium V. Locatio* est contractus, quo quis personam vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad certum tempus, infra decennium, utendam vel fruendam concedit, certo pretio, mercede, seu pensione constituta; usui conceduntur v. g. domus, equus, servus &c. fruitioni vero v. g. vacca, fundus, pomarium

&c.

&c. Ille, qui concedit rem, dicitur *locator*; qui suscipit, *conductor*. Hinc conductio est contractus, quo usus ille vel fructus accipitur. Obligatio *locatoris* est 1. aperire vitium rei locatæ. 2. Solvere expensas ad rei locatæ conservationem necessarias, v. g. servare sarta tecta, tributa & onera publica præstare, nisi aliter conventum sit, aut consuetudo ferat. 3. Conductorem non expellere ante elapsum tempus locationis; excipe casus in Jure expressos, v. g. si integro biennio non solvat pensionem; si ob casum improvisum res v. g. domus locata usibus domini sit necessaria; item si necesse sit rem locatam reficere, & id nequeat fieri conductore inhabitante, denique si conductor in re conducta male versetur destruendo, abutendo, alendo ibi meretrices &c.

947. Obligationes conductoris sunt 1. Ne re locata utatur, nisi ad usum concessum. 2. Ne eam deserat ante elapsum locationis tempus. 3. Ut rem locatori servet integram. 4. Ut solvat statutam pensionem. 5. Si magna incidat sterilitas, minuendum est de pensione pro rata sterillitatis; item si conductor aliunde v. g. ex cæli injuria, aliave vi extrinseca, seu casu fortuito sine culpa sua affectus sit magno incommodo: nisi cum ubertate præcedentis vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari. Ut habetur c. propter 3. de *locato & cond.* Excipit *Laym.* l. 3. t. 4. c. 22. n. 4. culpam levissimam, non autem latam, nec levem.

948. *Principium VI. Emphyteusis* est contractus, quo alteri in perpetuum, vel saltem ad decennium conceditur rei immobilis dominium utile cum onere, ut quotannis certum canonem, sive pensionem solvat proprietario, sive domino directo; habens dominium utile cum tali onere vocatur *Emphyteuta.* Vide l. 1. & 2. Cod. de Jur. Emphyt. Speciales obligationes pendent ex varia consuetudine locorum & conventione contrahentium, quæ scripto confici debet saltem de jure communi. *Less.* l. 2. c. 24. dub. 8. *Laym.* l. c. C. 23.

949. *Feudum* est contractus, quo conceditur res immobilis quoad dominium utile sub onere obsequii personalis exhibendi domino directo; is, qui concedit dominium utile, dicitur *Infeudator*, vel dominus feudi; qui accipit, dicitur *Feudatarius*, *Vasallus*, vel *Beneficiarius*. Porro Emphyteuta tantum semel solvit *Laudemium*, dum investitur. In feudo autem non tantum primus vasallus; sed quilibet successor, etiam hæres ipsius tenetur intra an-

num & diem petere renovationem investituræ, & præstare juramentum fidelitatis: item si moriatur dominus directus, debet vasallus ab ejus successore rursus petere investituram intra idem tempus. Vid. *Less.* l. c.

950. *Libellus*, sive contractus libellaticus, aut datio ad libellum est, quo Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel emphyteusin accepit, simili contractu tradit tertio, ad hunc tamen requiritur domini directi consensus, si concedatur in decennium.

951. *Principium VII. Ultima voluntas* est dispositio de eo, quod quis vult fieri post mortem suam: Ejus species sunt *Testamentum*, *Codicillus*, *Legatum*, *Fideicommissum*, *Donatio mortis causa.* *Testamentum* est justa voluntatis sententia deeo, quod quis post mortem suam vult fieri cum directa hæredis institutione. In quantum continet donationem ab hærede post mortem testatoris præstandam, vocatur *Legatum*; is, cui fit donatio, dicitur *Legatarius.* Si hæredi in testamento imponatur, ut hæreditatem absolute, aut sub conditione v. g. si ei non nascatur proles) tradat alteri, vocatur *Fideicommissum*, idque vel *universale*, quando tradenda est tota hæreditas: vel *particulare*, quando tantum pars hæreditatis est restituenda. *Codicillus* est dispositio, qua testamentum corrigitur, vel declaratur, vel etiam sine testemento hæredi ab intestato legatum, fideicommissum, vel aliud quid committitur.

952. *Q. I.* Quotuplex sit testamentum? R. I. Aliud est *solemne*, sive scriptum, aut clausum; quod habet omnes solemnitates sive conditiones a Jure Cæsareo requisitas, scil. ut testator coram septem testibus masculis, puberibus, liberis, distinctis ab ipso hærede, & ad id rogatis, non surdis, non mutis, voluntatem suam declaret, eamque in scripto vel sua, vel alterius manu exarato exprimat, cui omnes & singuli testes subscribunt, proprioque, vel communi omnes sigillo consignant. Si ipse testator se subscribere non valeat, octavus pro eo testis sive subscriptor adhiberi debet, Aliud *Nuncupativum*, quod tantum requirit, ut septem testes simul adsint, qui audiant, & intelligant testatoris voluntatem scripto, vel articulata voce prolatam, solet tamen plerumque talis nuncupatio a Notario in scriptum redigi, idque ad majorem securitatem. *Laym.* l. 3. t. 5. c. I. vide l. hæc consultissima. Cod. *de Test.* R. 2. Subdividitur Testamentum in *Privilegiatum*, quod non requirit omnes juris solemnitates:

tates; quale est *Testamentum ad pias causas*, ad quod juxta c. cum esses 100. de *Testam.* sufficiunt duo, vel tres testes. Vide etiam c. *relatum.* 11. h. tit. Hinc *Laym.* l. c. resolvit. 1. Si hæredi certo constet, voluntatem testatoris fuisse, ut aliquid in piam causam expenderetur, etsi in foro externo probare nequeat, in conscientia tamen hunc hæredem teneri, voluntati testatoris satisfacere; eo quod tunc non opus sit probatione, ubi de veritate constat. 2. Ibidem ait: si Parochus proferat schedam a Parochiano ante obitum sibi traditam, quæ contineat legata ad pias causas, piam testatoris voluntatem executioni mandandam esse, si manus testatoris agnoscatur, vel duobus testibus probari possit. 3. Monet, ne Parochi vel confessarii ultimas ejusmodi dispositiones ad causas pias excipiant, nisi advocatis duobus testibus (etiam fœminis, si alius testis haberi nequeat) ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum, & evitentur variæ lites.

953. *Adverte* I. Merito damnata est ab *Alex.* VII. propositio 43. quod annuum legatum pro anima relictum, non duret plus quam per decem annos; quia hæc sententia falso nititur fundamento, quod scil. animæ in purgatorio non detineantur ultra decennium, & contraria est praxi Ecclesiæ, quæ anniversaria celebrat per sæcula: præterea retrahit fideles ab operibus satisfactionis, & Missis offerendis pro defunctis. Denique si verba Testatoris non restricta sint ad certum tempus, sumuntur rigorose pro tempore indefinito, ergo legatum solvendum est non tantum decennio.

954. *Adverte* II. Ad testamentum sive scriptum, sive nuncupativum militum, duo, Rusticorum, quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant. fin. c. h. t. Pariter testamentum inter liberos valet, si illud totum pater manu propria scripserit, etsi nulla alia solemnitas adhibeatur. *Nov.* 107.

955. *Adverte III. Testari* 1. *non possunt Impuberes.* 2. *Filiusfam.* pubes, nisi de Cast- vel quasi-Castrensibus; de adventitiis vero possunt testari ad pias causas. 3. *Religiosi Professi.* 4. *Usurarii publici.* 5. *Damnati ad mortem*, etiam civilem. vide *Less.* Hæres institui nequit. 1. Qui non potest testari ob delictum. vide l. 1. Cod. *de Hæred. instit.* 2. Spurius sive natus ex coitu damnato, & punibili; plura apud JC. *Hæredes necessarii* quoad partem legitimam sunt descendentes, scil. filii & filiæ, nepotes & neptes, his deficientibus ascendentes, non

collaterales: est autem legitima descendentium tertia pars bonorum, & si plures sint, quam 4., dimidia ex æquo inter illos dividenda. *Nov.* 18. c. 1.

956. *Q.* An testamentum non solemne ad causas profanas adhuc valeat saltem pro foro interno? ℞. Cum utraque sententia sit vere probabilis, potest hæres sic institutus illud reputare validum pro foro interno, adire hæreditatem, & tuta conscientia retinere, donec per sententiam judicis rescindatur; quo casu tamen tenebitur legata non tantum pia solvere, sed etiam profana: vide *de Conscient.* n. 104. Econtra hæres ab intestato potest judicare contra hæredem institutum testamentum esse nullum; sibique usque ad sententiam judicis bona defuncti retinere, vel obtenta rescissione absque injustitia hæreditatem occupare. Vide *Valent. Vict. Sanch. Laym. Tann. Platel.* hic n. 717. contra *Medin. Vasq. Bonac.* & alios.

APPENDIX I.

Pro pleniore intelligentia ultimæ Voluntatis.

„*Quæritur* 1. Quæ natura Testamenti solemnis?

„*Notandum*, quod massa hæreditaria seu *as*, vel „*assis* in 12. portiones seu uncias dividatur, quarum ali-„quæ immediate respiciunt totum, quod dividunt e. g. *se-„mis*, *seu semissis*, quæ est dimidium assis continens 6. „uncias, *triens*, quæ est tertia pars assis continens qua-„tuor uncias, *quadrans*, qui est quarta pars assis tres „uncias complectens, & *sextans*, qui sextam partem assis „efficit duas uncias comprehendens &c. aliæ autem respi-„ciunt immediate partes totius e. g. quincunx, septunx, „deunx &c. 5. 7. 11. uncias indicantes. *Ordo est* 1. Un-„cia, 2. Sextans. 3. Quadrans. 4. Triens. 5. Qui-„cunx. 6. Semis. 7. Septunx, 8. Bes, seu bis triens. „9. Dodrans. 10. Dextans. 11. Deunx. 12. Assis.

„℞. Definitur: *Ultima voluntas directam hæredis „institutionem continens juxta legis præscriptum*; patet „itaque, ad testamentum solemne duo requiri. 1. Assignatio-„nem hæredis. 2. Solemnitatem actus. Est autem Hæres „vel *universalis*, qui succedit in omnia bona defuncti, & „hoc deficiente non fit testamentum; vel *suus*, qui & ne-„cessarius est, & in patria defuncti potestate tempore „mortis, quo præterito juxta P. Pichler testamentum est

in-

„invalidum ; vel *necessarius*, qui est ex descendentibus, „aut ascendentibus, & titulo institutionis honorari sine „ullo gravamine debet ita, ut hoc prætérito validum qui- „dem sit testamentum, sed rescindibile per querelam in- „officiosi ; vel *voluntarius*, aut *extraneus*; ubi hæres „universalis debet institui saltem in quartam partem non „tantum *hæreditatis*, quo nomine veniunt omnia post „mortem relicta, sed *bonorum defuncti*, quæ nimirum „supersunt demptis debitis, expensis funeralibus, & le- „gatis privilegiatis &c. ut ipsi liceat ex legatis non privi- „legiatis *Falcidiam*, ex fideicommissis *Trebellianicam* de- „ducere, donec quartam bonorum partem obtineat: hæ- „redes vero necessarii debent institui in legitimam juxta „hodiernam regulam : *Quatuor aut infra dant natis ju-* „*ra*, *vel ultra*.

„*Solemnitas* tria potissimum complectitur in testa- „mento scripto. 1. Est *scriptura*, hoc est, ut testator „ipse propria manu scribat, & subscribat ; vel alius ejus „jussu scribat, & octavus testis coram aliis testibus sub- „scribat testatoris loco ; nisi testamentum sit hologra- „phum, id est totum manu testatoris nota conscriptum. „2. *Testes*, ut sint septem, rogati a testatore, qui sua „manu nomen suum subscribant, ac sigillo obsignent, „sintque de se idonei, hoc est, masculi, puberes, non „damnati propter crimen aliquod, non furiosi, non ita „propinqui aut interessati ratione testamenti, ut contra „illos excipi queat. 3. *Continuatio actus*, ut totum ne- „gotium, excepta scriptione testamenti, continuato mo- „raliter tempore, & loco fuerit confectum. Quod si te- „stator *unum ex liberis hæreditate excludere* vult, requi- „runtur quatuor. 1. Ut exhæreditatio fiat justa causa e. „g. ob injectionem violentam manuum, insidias vitæ &c. „quales 14. refert *Nov.* 115. *c.* 3. 2. Ut causa in testamen- „to exprimatur. 3. Ut ab hærede instituto probetur. „4. Ut hæc omnia fiant nominatim.

„*Q.* 2. An testamentum solemnitate destitutum sit „penitus nullum ?

„℟. Videtur probabilius, testamentum in foro ex- „terno nullum, etiam pro foro interno invalidum esse, „adeo ut hæres ab intestato secure retinere bona testatoris „possit, nisi ipse privatim sciat testantis voluntatem con- „trariam, & hanc confiteatur. Ita *Biner*, *Schmalzgr.* „*cum* 9. *aliis*. Horum *Rat.* est 1. actus simpliciter irri- „tatus est irritatus pro utroque foro, ut jam alibi &c. ita

„ſit in impedimentis matrimonii, profeſſione Religioſa, „contractibus pupillo perniciosis &c. ergo cum etiam hæ„redi ab inteſtato favere natura & jura velint &c. 2. Se„cus leges non obtinerent finem, qui eſt, adjudicare ſuc„ceſſorem legitimum, quia in foro potiori, hoc eſt con„ſcientiæ retinere hic hæreditatem non poſſet, imo nec „judex huic juſte adjudicare per ſententiam. 3. Oderunt „leges divortium inter forum externum, & internum; „& lex, *hac conſultiſſima* 2. *de teſtam.* ait: *Ex imperfe„cto teſtamento voluntatem tenere defuncti non volumus.* „Et *L. Si non* 9. *ib. nullo jure teſtamentum valet.* Bil„luart cum 7. aliis medium tenet, quod ſit ſimul validum, „& invalidum, quatenus hæres teſtamentarius poteſt adire „hæreditatem, hæres inteſtatus vero agere ad reſciſſionem „teſtamenti.

„*Dices*: 1. Tale teſtamentum, ſi defectus ſolum ſit „in *numero teſtium*, eſt ex toto validum; nam numerus „ſeptenarius teſtium eſt reprobatus tanquam juri divino „difformis *c. cum eſſes.* 10. *de teſtament. tanquam conſue„tudo a generali Eccleſiæ conſuetudine, & lege divina „aliena; quia in ore duorum teſtium ſtat omne verbum,* „ut pauciores non ſufficiant ad plenam probationem, non „requirantur plures. 2. Eſt ſaltem validum pro foro *in„terno*; quia jure naturæ habet omnia requiſita, & jure „poſitivo leges odioſæ non debent extendi ab uno foro, „ſcilicet externo, ad utrumque. 3. Si teſtamentum eſt „nullum ſimpliciter, hæres ab inteſtato non tenetur ſol„vere *Legata* in eo contenta, poteſtque bona defuncti „retinere, licet hæres ex ore defuncti audiverit, ſe alte„ri diſponere ſua bona . . . ℞. *ad* 1. N. A. numerus enim „teſtium eſt tantum reprobatus, ut non neceſſarius, & „pro foro Eccleſiaſtico univerſim, ac ſpeciatim pro tem„porali territorio Papæ; non item tanquam illicitus, aut „pro temporali foro univerſim, ita Canoniſtæ communi„ter. *Ad* 2. N. Quia eſt de jure naturali ſolum permiſ„ſivo, neque ſit extenſio quoad jus poſitivum, ſi hoc lo„quitur illimitate, & generaliter. *Ad* 3. Jus ipſum *L. „fin. C. de fideicommiſſ.* facit diſcrimen inter voluntatem „ultimam tantum *teſtificatam* a defuncto, & *confeſſam* ab „hærede inteſtato, tum quia fortiſſima eſt probatio hære„dis inteſtati contra ſeipſum; tum quia finis 7. teſtium eſt, „ne quid falſitatis incurrat teſtamentum per duos forte te„ſtes compoſitum; hoc autem periculum ceſſat, quando „contra ſe in cauſa propria confitetur hæres inteſtatus.

„Deinde legata profana corruunt hic, non item pia, ut-„pote privilegiata.

„*Q.* 3. Quid requirat testamentum ad pias causas?

„℞. *Requirit ea tantum ad valorem, quæ jure naturæ sunt „necessaria.* Nempe necessaria est 1. *Libertas plena* in dispo-„nente; ut potestas disponendi non sit ei a Magistratu adem-„pta: ut mens sit præsens; ut non turbetur vi, aut fraude; non „precibus importunis *in morbo*; non precibus etiam de „se moderatis *in proximo mortis periculo*, quo in statu „juxta Harprecht & Schmalzgr. omnes preces censentur „importunæ; cum testator solum consentire videatur ad „liberandum se a molestia. 2. *Ultimatio voluntatis* in „dispositione, ut testator se non referat ad ulteriorem „dispositionem e. g. relinquam pauperi aliquid in meo te-„stamento, memor ero hospitalis, instituam hæredem or-„phanotrophium, legabo 1000. Ecclesiæ ad B. V. &c. li„cet enim voluntas non sit perfecta ratione adæquationis, „eo quod e. g. defectu virium non potuerit testator absol-„vere testamentum &c. modo sit perfecta in ratione ulti-„mationis. 3. Talis *manifestatio voluntatis* ultimæ, ut „sufficienter innotescat; sive hæc notitia e. g. ex nota de-„functi manu, duobus testibus &c. sit constitutivum actus, „sive tantum probatio. Est autem testamentum ad causas „pias, *quod pro hærede instituit aut locum pium e.* g. Ec-„clesiam &c. aut *personam piam e. g.* pauperes, captivos „&c. aut *motivum pium* adjungit ut causam inductivam „e. g. consanguineos, sed ex motivo honoris divini, mi-„sericordiæ exercendæ, salutis animæ &c. Ita *Collet. per-„fector Tournelii, Pontas, Cabassutius, & communis ho-„die, etiam Legislatorum*, unde hoc privilegium est ori-„ginaliter a jure Pontificio, proxime a consuetudine ad „terras etiam Imperiales extenta. *Addo reliqua testamen-„ta privilegiata.*

„Testamentum *inter liberos* nuncupativum requirit „duos vel tres testes mares vel fœminas; scriptum vero „nullos exigit testes, sed solum 1. ut præsentes sint libe-„ri. 2. ut subscribatur simul a testatore, & liberis, vel „ut solus testator manu propria subscribat, exprimatque „tempus conditi testamenti, nomina filiorum, & eorum „portiones, & hoc non per cifras, sed per verba integra.

„Testamentum *Rusticorum* ruri confectum exigit „1. testes quinque, sed sub conditione, si haberi commo-„de septem non possint. 2. Si unus in loco litteratus in-„veniatur, debet hic pro testibus præsentibus nomina

„eorum subscribere ; si nullus inveniatur , nulla requi-„ritur subscriptio.

„Testamentum *militum* solum est privilegiatum, „quando sunt in expeditione bellica , hoc est per se lo-„quendo expediti ad pugnandum. Quare 1. si sunt in „actuali pugna , nullam adhibere solemnitatem tenentur, „sed sufficit , si gladio in arena , aut sanguine in clypeo „scribant. 2. Si in castris seu in procinctu ad pugnan-„dum , requiruntur duo testes. 3. Si iu hybernis, requi-„runtur septem testes, & solemnitates juris.

„Testamentum *tempore pestis* conditionatum habet „privilegium, si nempe plures testes haberi nequeant 1. „Sufficiunt qainque , imo etiam tuo. 2. Testes non de-„bent esse specialiter ad hunc actum rogati , aut simul „præsentes. 3. Probabile est , hoc Testamentum , si te-„stator finita peste vivat , adhuc per annum retinere favo-„rem suum , sicut testamentum militis post expeditionem „bellicam.

„Testamentum *Principi oblatum* cum precibus, ut „id sua auctoritate sustineat , nullis indiget testibus, aut „aliis solemnitatibus , utpote quas supplet persona Princi-„pis, licet Princeps Testamentum hoc solum acceptet per „Consiliarium , & testator id illi offerat solum per Pro-„curatorem. Testamentum *ad acta* fit coram Judice, „etiam extraneo ; quia est actus jurisdictionis voluntariæ „nec per se exigit testes , modo Judex factum hoc in acta „referat, vel testamentum *apud acta* asservet ; solent ta-„men frequenter adhibere duos testes , qui solum testen-„tur de depositione ad acta, si actuarius forte esset incu-„rius , non de ipsa ultima voluntate. Cæterum attendi „maxime debent jura statutaria : sic *Teste Mascardo & „Molina* in - territorio temporali Papæ sufficit Parochus „cum duobus testibus, aut quatuor testes sine Parocho. „2. Venetiis & Viennæ in Austria *teste Laymanno* suffi-„ciunt duo testes. 3. *Teste Elbel* in aliquibus pagis suffi-„cit præsentia Parochi , Cooperatoris , & alterius viri e. „g. æditui , in aliis Parochus scribens Testamentum coram „duobus testibus a testatore dictatum. 4. Illud magnope-„re *in praxi* notandum, ut Parochus, assistens moribun-„do , semper ad voluntatem ultimam ægri excipiendam „adhibeat duos vel unum saltem testem alium ; cum uni „soli , etiam jurato asserenti , non facile adhibenda sit „fides.

„2.

„*Q.* 4. Quæ natura Codicilli &c.

„℞. *Codicillus*, qui olim erat solummodo epistola, „nunc parvus quasi codex definitur *ultima voluntas mi-„nus solemnis carens directa hæredis institutione.* Quare „*convenit* cum testamento in duobus. 1. Quod sit ulti-„ma dispositio. 2. Quod possit esse tam scriptus, quam „nuncupativus. *Disconvenit* in tribus. 1. Quod non „directe instituat hæredem, sed vel testamento jam facto „adjiciatur ad mutandum aliquid in illo, etiam circa hæ-„redem, si tamen in testamento aliqua relatio ad codicil-„lum facta est; vel se solo factus vim habet hæredi ab in-„testato designandi substitutionem, aut fideicommissa, aut „legata. 2. Quod habeat pauciores solemnitates e. g. „solum 5. testes, prout habent substitutio, fideicommis-„sum, legatum profanum, & donatio mortis causa, si „hæc extra testamentum constituatur, in testamento enim „sequuntur solemnitates testamentorum. 3. Quod plures „codicilli fieri possint, modo non sibi oppositi; non item „plura testamenta.

„*Substitutio* est designatio secundi hæredis in defe-„ctum prioris. Si testator ipse immediate substituto con-„fert hæreditatem, e.g. instituo hæredem Titium, &, si „Titius hæres non erit, Cajus hæres esto: instituo Teren-„tiam filiam in legitima; & si hæc ob vitam meretriciam „exhæreditari mereatur, Mævia succedat &c. dicitur sub-„stitutio *directa*, & habet duplex commodum, quod in „defectum prioris posterior proprie fiat hæres, sicque de-„tur trimestre ad deliberandum, an adire hæreditatem ve-„lit, & possit sibi detrahere quartam partem. Si vero te-„stator vult, ut hæres immediatus seu fiduciarius cedat „postea alteri vel totam hæreditatem vel partem, dicitur „substitutio *indirecta*, seu *fideicommissaria*, e. g. si mo-„riens in testamento, vel codicillo, vel per verba, epi-„stolam, libellum verbis simplicibus, post sublatam nem-„pe precatoriam formulam dicat: *Rogo, vel præcipio hæ-„redi scripto vel intestato, ut hæreditatem totam, aut „partem ex ea tradat Sempronio post adeptam puberta-„tem, aut absoluta ejus studia.* Quare

„Fideicommissum particulare est substitutio indire-„cta particularis, qua fidei hæredis committitur, ut ali-„quid ex bonis defuncti consignet alteri. sive *extraneo*, „& est fideicommissum commune, sive *inter familiam* „ad hujus conservationem; & dicitur familiare. Cæterum „*hodie* fideicommissum dicitur, quod ita alteri relinqui-tur,

„tur, ut non possit pro libitu de illo disponere; regu-
„lanturque fideicommissa singularia in effectu juxta legata.

„*Legatum* est donatio quædam a defuncto relicta ab „hærede præstanda, differt ergo legatum a donatione mor-„tis causa 1. quod illud dependeat ita a testamento, vel „aditione hæreditatis, ut hoc corruente etiam legatum „non privilegiatum corruat; 2. quod legatum perficiatur „per mortem, & post mortem; donatio autem mortis „causa sit independens, & per mortem jam plene perfe-„cta sit. De Donatione *inter vivos & mortis causa*, vid. „n. 905. usque ad 908. inclusive.

„*Q.* 5. Quid de Donatione Novitii?

„R. Sicut non valet donatio notabilis inter vivos, „quam facit Novitius in Novitiatu ante duos ultimos men-„ses, ut professio sit quam liberrima, & egressus ad secu-„lum non reddatur difficilis, ut decernit Trid. *S.* 25. *c.* „16. *de Regul.* ita nec valet ejusmodi donatio, quam fa-„cit Candidatus susceptus ante Novitiatum, ut docet Les-„sius cum 6. aliis *opusc. de statu vitæ elig.* & idem finis „ac verba legis citatæ: accedit declaratio Cardinalium, „quam refert Laymann *l.* 3. *tr.* 5. *c.* 7. aliter loquendum „de donatione notabili mortis causa, aut modica inter vi-„vos. *In praxi* adeundus in tali casu a Novitio egredien-„te foret Episcopus, tanquam Judex competens, & pe-„tenda restitutio in integrum ob contractum factum in „fraudem Tridentini, nisi Donatarius sponte redderet. „De Novitiis Societatis Jesu donantibus V. Wex. *Epito-„me Canonica p.* 1. *c.* 5. *n.* 86. Ascan. Tamburinum Con-„greg. Vallis umb. & Karchne *de Jure &c.*

APPENDIX II.

De Successione ab Intestato.

„*Nota.* Hæc definitur *Acquisitio hæreditatis extra* „*casum ultimæ voluntatis Testamento transmissæ*; dici-„tur: *testamento transmissæ*; quia codicillus sine Testa-„mento relinquit successionem hæredi ab intestato, ut so-„lum habeat vim substitutionis fidei commissariæ indire-„ctæ. Potest autem successio hæc esse vel *civilis*, vel *præ-„toria*, vel *feudalis*, vel *statutaria*, vel *pactitia*, si „nempe ordinetur a lege vel pactis familiarum, conjugum „&c. quamvis hæc pacta passim improbentur, quod dent „occasionem captandæ mortis, exceptis his 4. *parifica-*

„*tio-*

„*tione*, *seu unione prolium* ex diversis matrimoniis, ut
„pari modo succedant, *Confraternitate*, ut una familia
„extincta succedat altera, ut habet domus Brandenburgi-
„ca, Hassica &c. *Ganerbinatu*, ut succedat altera fami-
„lia eum in finem, ut expilationes, & hostiles incursio-
„nes avertantur, & inter sponsos *pactis dotalibus*. Nos
„pauca, quantum Curato utile est, persequimur.

„*Quær.* 1. Quæ natura hujus successionis?

„℞. Tria consideranda: ordo succedentium, quali-
„tas liberorum, modus successionis. *Ordo* est. 1. Suc-
„cedunt descendentes. 2. ascendentes. 3. collaterales.
„4. conjuges. 5. Collegium, & Fiscus sive Ecclesiasti-
„cus, sive laicalis, ubi tamen quarta pars cedit Episco-
„po tunc, quando mortui bona relinquuntur loco sacro
„vel Religioso non exempto; & pro consuetudine loci
„Parocho *aliquota ex bonis funeralibus* tunc, quando ex-
„tra parochiam defunctus sepelitur. 2. *Qualitas libero-*
„*rum* est *legitimitas*, *duplicitas vinculi*, *propinquitas*
„*sanguinis*: hodiernis moribus pro naturalibus nothis ha-
„bentur illi, qui ex soluto & soluta per fornicationem
„nati sunt, pro spuriis illi, qui prodiere ex tali pro sti-
„bulo, quod ita cum pluribus viris consuetudinem habuit,
„ut nequeat sciri; quis naturaliter pater existat: ex da-
„mnata conjunctione orti dicuntur nefarii ex linea recta,
„incestuosi ex collaterali, adulterini ex ligata, & sacrile-
„gi ex sacra persona. *Præterea* fratres aut sorores ger-
„manæ censentur, quæ ex eodem Patre, & ex eadem ma-
„tre nascuntur; qui vero eadem duntaxat matre, uterinæ;
„quæ ex eodem solum patre, consanguineæ. *Denique*
„computatio graduum propinquitatis fit pro numero per-
„sonarum, ut duo fratres sint in 2. duo fratrum filii in
„4. gradu. 3. *Modus succedendi* fit vel *in capita*, quan-
„do tot fiunt portiones æquales, quot sunt personæ. Vel
„*in stirpes*, quando portionum æqualium numerus fit pro
„numero stirpium, ex quibus descendunt succedentes,
„adeoque jure non suo, sed repræsentationis succedunt.
„Vel *in lineas*, quando aliqui ex linea materna, alii ex
„paterna in duas æquales partes succedunt, licet in una
„linea adsint plures aut remotiores, quam in altera.

„*Q.* 2. Quæ regulæ pro descendentibus?

„℞. 1. *Legitime nati*, etiam emancipati, etiam
„posthumi, etiam Religiosi sive mares sive fœminæ succe-
„dunt parentibus & avis suis jure æquitatis naturalis cum
„exclusione reliquarum classium, & quidem omnes primi

„gradus in capita, ulterioris autem in ſtirpes; quia hoc „& naturæ & parentum commune votum eſt, ac debitum „quoddam, ut deſcendentes alantur ex bonis eorum, a „quibus trahunt originem. LL. potiſſimæ ſunt, *Novell.* „18. *& aliæ paſſim*, e.g. Titius moriens reliquit Cajum „filium ſuperſtitem, ex Sempronio ſecundogenito præ„mortuo duos nepotes, ex Mævio tertiogenito tres pro„nepotes; hæreditas non in 6. ſed in 3. partes æquales „dividitur, quarum prima Cajo jure ſuo, ſecunda filiis Sem„pronii, tertia Nepotibus Mævii jure repræſentationis „obvenit, cum liberi & nepotes parentem & avum velut „imagines repræſentent. 2. Si tamen exiſtant liberi *ex* „*diverſis matrimoniis*; communi parenti ſuccedunt com„muniter, proprio parenti ſeparatim, & quod ex priori „matrimonio ad communem parentem pervenit, acqui„runt liberi primi matrimonii ſoli, e. g. prima uxor „Cajo in dotem attulit duo millia, moriens ambo millia „aſſignat duobus liberis ex hoc matrimonio ſuſceptis: Ca„jus poſtea ducit Bertham, quæ in dotem ei agrum & æ„dem affert, ſed rurſus moriens Cajo agrum relinquit, „duobus liberis ex 2. matrimonio ædem; liberi immedia„te acquirent bona ſuarum matrum ſeparatim, in agrum „vero Patris ſuccedent communiter. 3. Quæ omnia com„munia ſunt *legitimatis* per ſubſequens matrimonium, aut „per reſcriptum Principis determinate hunc effectum in„tendentis; *mere legitimi*, tamen ſeu adoptivi ſuccedunt ſo„li patri; *de illegitimis* eſt hæc diſpoſitio; nati ex damna„to coitu nulli ſuccedunt; debentur tamen illis ex jure „Canonico, & æquitate naturali alimenta: ſpurii ſucce„dunt ſoli matri, & lineæ maternæ; niſi mater eſſet illu„ſtris, & haberet prolem aliam legitimam; quo caſu ſpu„rio ſolum deberet alimenta. *L. 5. C. de S. C. orphitia*„*no.* Naturales Nothi (ut contradiſtincti a naturalibus „legitimis ſimul) ſuccedunt matri & maternis aſcenden„tibus, ac Patri; ſed huic ſolum in ſextante una cum ma„tre dividendo, cum reliquæ 10. unciæ propinquis defun„cti adveniant: paternis vero aſcendentibus ſuccedunt „nunquam. *Nov.* 89. *c.* 12.

„*Q.* 3. Quæ Regulæ quoad aſcendentes?

„℞. 1. In defectu deſcendentium *ſuccedunt aſcen*„*dentes* ita, ut nulla fiat diſtinctio bonorum, propior „ſuccedens excludat remotiorem, & in primo gradu qui„dem in capita, in ulteriori in lineas; cum nulla hic ſtirps, „nulla repræſentatio detur. Ita *Nov.* 118. *e.g.* Caja par-

vula

„vula moritur superstite matre paupere, & avo, ac avia „paternis, & avia materna; ergo mater succedit in om„nia bona Cajæ per solam paternam lineam ditatæ exclu„sis omnibus reliquis: post mensem moritur & ipsa mater „hæc; ergo emortuæ bona dividuntur in duas æquales „portiones, quarum unam accipiunt ascendentes paterni „seu mariti, alteram ascendens materna sola. 2. Si cum „parentibus, aut avis defuncti superstes sit hujus frater „aut soror germana, cum ascendentibus concurrit germa„nus, in capita, & reliquorum germanorum liberi in „stirpem, neque tunc ascendentes in lineas distribuuntur. „Secus fit, si vivant solum uterini, aut consanguinei, „aut soli liberi germanorum nullo germano superstite: ita „*Nov.* 127. *c.* 1. quæ aliquantum correxit *Novellam* 118. „3. *De legitimatis* per subsequens matrimonium aut re„scriptum Principis est eadem successionis ratio; *mere le*„*gitimo* succedit solus Pater adoptans cum patre ejus na„turali, & germano, & tunc tantum, quando filius ado„ptivus fuit in patria potestate adoptantis, aut arrogatus „mortuus sit pubes. *Illegitimis* succedunt ascendentes, „sicut illi parentibus; quia reciproca apud hos est succes„sionis ratio.

„*Q.* 4. Quæ ratio Collateralium?

„R. 1. Fratri defuncto succedunt deficientibus ascen„dentibus lineæ rectæ *sorores & fratres germani* in capi„ta, & horum liberi in stirpes exclusis unilateralibus, & „horum liberis. Ita *Novel.* 118. *c.* 3. quia major credi„tur esse affectus erga ambilaterales, quam erga illos, in„ter quos vitrici & novercæ nomen intercedit. 2. Defi„cientibus ambilateralibus succedunt *unilaterales*, in ca„pita, & horum liberi in stirpes, exclusis patruo, & „avunculo, ac germanorum nepotibus tanquam adhuc re„motioribus; quia jus repræsentationis ultra fratrum li„beros non egreditur. Et hac etiam successione non di„stinguunt Boekhn, Pellegrini &c. inter bona, an ob„tenta per lineam paternam consanguineis, per mater„nam autem uterinis adveniant &c. sed illud dubitant ma„gis, an si soli germanorum vel unilateralium liberi suc„cedunt, succedant in capita, vel stirpes. 3. *Legitima*„*ti* per subsequens matrimonium eandem prorsus rationem „servant; per rescriptum vero Principis legitimati tunc „solum legitimi nato fratri succedunt, quando hic non „alium legitime natum fratrem habet, aut post prioris „legitimationem primum natus sit. *Adoptivi* solum suc-

cedunt

„cedunt fratribus consanguineis, & quidem tunc tantum, „quando in potestatem adoptantis transierunt, & adhuc „durat adoptatio: *Naturales & Spurii* succedunt sibi in- „vicem, & omnibus ex matre collateralibus una cum le- „gitimis fratribus uterinis, nisi mater sit illustris; secus „contingit natis ex damnato coitu.

„Tandem post collaterales fratres, & fratrum libe- „ros succedunt reliqui *conjuncti sanguine* in capita, sine „attentione, an sint uni-vel bilaterales; post istos *conjux*, „imo si hæc sit pauper, ne egere in dedecus familiæ de- „beat, concurrit cum liberis; & acquirit solum fru- „ctum portionis suæ ad dies vitæ; aut cum aliis sanguine „junctis; & acquirit etiam proprietatem portionis, quæ „est quarta pars, si concurrentes sint solum tres; si sint „plures tribus, est portio virilis, quam 30. annis petere „potest: Ita *Nov.* 117. *c.* 5. si autem conjux superstes al- „tero præmortuo ad secundas nuptias transeat, *amittit* „*proprietatem*, & retinet solum usumfructum eorum bo- „norum, quæ a priore conjuge *titulo lucroso e.* g. dona- „tione, testamento, successione intestata in bonis profe- „ctitiis liberorum &c. acquisivit: aliter de bonis *titulo* „*oneroso e.* g. labore communi &c. acquisitis; ita *Nov.* 22. „*c.* 23. & hinc, si mater moriens filio ædes, marito agrum „donet, hoc ad secundas nuptias transeunte filius acquirit „dominium agri. Post conjugem succedunt *Collegia e.* g. „Academia in bonis studiosi, legio in bonis militis, Ec- „clesia in bonis beneficiati &c., imo si peregrinus in lo- „co Religioso e. g. hospitali moriatur, nec hæredes alii „propiores compareant, Episcopus occupat bona erogan- „da in causas pias, *Auth. om. peregr. C. communia de* „*success.* ultimo tandem *fiscus.*

„*Q.* 5. An Religio possit petere successionem pro Re- „ligioso?

„℞. 1. Si Religio sit capax dominii in communi, „& Professus supervivat patri, succedit Monasterium, vel „potius retinet bona & jura sui professi, non item sui „Novitii, licet hic forte ante absolutum tempus Tyroci- „nii e. g. ob morbum emisisset professionem. 2. Si tem- „pore solito Professus præmoriatur patri, Prælatus non „potest exigere hæreditatem, aut legitimam sui Religiosi: „*ita communior contra Schmier.* Quia 1. Monasterium „acquirit illud jus præcise, quod habet professus; ergo „cum hic tantum habeat jus conditionatum ad hæredita- „tem: *si nempe supervivit patri &c. viventis enim nul-*

„*la est hæreditas.* 2. Si Professus ex Monasterio capaci „hæreditatis transiret ad Religionem incapacem S. Fran„cisci, illud capax non posset succedere in bonis patris „morientis, quia per transitum professi amisit jus succe„dendi: ergo cum etiam amiserit hoc jus per mortem „professi &c.

„*Dices* 1. Monasterium professi defuncti *repræsen„tat* defunctum, sicut liberi defunctum parentem: ergo „in stirpem succedit. 2. Non tantum jure repræsenta„tionis, sed etiam *proprio* succedit; nam professus per „professionem omnia sua bona, & jura transtulit in Mo„nasterium. 3. *Praxis* probat jus successionis; cum sæ„pe Prælati malint expectare usque ad mortem patris, „quam cum patre neoprofessi transigere. ℞. *ad* 1. N. „quia Monasterium non participat de sanguine progenito„rum professi. *Ad* 2. N. transtulit tantum jura condi„tionate &c. *Ad* 3. Praxis hæc supponit spem, quod fi„lius sit supervicturus patri. V. *Tabulas Hoppianas* a „D. Hahn emendatas, & declaratas.

Caput VII.

De octavo Præcepto Decalogi.

§. I.

Prænotanda.

Sicut Præcepto 5. peccata ex injusta læsione bonorum corporis; Præcepto 7. peccata ex injusta læsione bonorum fortunæ prohibentur: ita Præcepto 8. (*Non loqueris contra Proximum tuum falsum testimonium*, Exodi 20. 15. & Matth. 19.) prohibetur omnis injusta læsio proximi in bonis famæ, ac honoris. Agendum itaque de injuriis, quæ fiunt per testimonium falsum in judicio publico; item de mendacio, judicio temerario, suspicione; denique de detractione, & contumelia. De Juramento, & perjurio egimus T. 3. c. 2. a. 2.

§. II.

Principia Generalia de peccatis contra Præceptum octavum.

957. *Principium I.* Nullo casu licet testari scienter

ter falsum, nec alium ad id inducere: qui vero sciens falsum testimonium dixit, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur non solum impedire, vel reparare omne damnum, quod causavit, sed etiam revocare falsum testimonium cum pari damno suo, maxime si accusatus vita periclitetur, sitque spes, revocationem esse profuturam. *Filliuc. Babenst.* t. 4. D. 8. a. 2. n. 45. *Ratio primi est:* quia falsum testimonium omni modo prohibetur in Scriptura *Exodi* 20. supra cit. *Matth.* 19. 19. *Ne falsum testimonium dixeris.* Matth. 15. v. 18. falsa testimonia numerantur inter gravissima peccata cum fornicationibus, blasphemiis &c. quæ *coinquinant hominem. Ratio Secundi.* Quia qui est causa efficax damni alterius, tenetur ad ejus reparationem: atqui testis falsus est talis causa: ergo. *Quid? si quis ex errore inculpabili dixerit falsum testimonium?* ℞. Postquam patescit error, tenetur impedire damnum imminens, vel amoliri jam impendens, fatendo, quod inculpabiliter erraverit, ad restitutionem autem non tenetur. *Filliuc.* t. 40. c. 8. n. 253. & 254. *Sayr. Less. Dixi, cum pari damno* quia stante æquali damno potior censenda est conditio innocentis.

958. *Princip. II. Mendacium*, quod communiter dicitur locutio contra mentem, *est intrinsece malum, nec unquam potest fieri licitum*; quia vocibus uti contra naturalem institutionem, & finem, scil. loquendo velle alium decipere, ex se, & præcisa omni prohibitione legis positivæ repugnat rectæ rationi: ergo. Mendacio annumerat *S. Th.* 2. 2. q. 111. a. 1. in ⊙ *simulationem*, qua quis externo opere vel signo exhibet aliud, quam in corde sentit, animo fallendi alterum; quia hæc æque opponitur veracitati, quæ est virtus inclinans hominem, & obligans, ut quæcunque signa judicii interni significativa menti conformet, alias contradictio erit inter interiora & exteriora in eodem homine.

959. Porro Mendacium est triplex; *officiosum*, quod utilitatis alienæ causa, *jocosum*, quod vel propriæ, vel alienæ voluptatis causa profertur, & *perniciosum*, quod proficiscitur ex intentione proximo injuste nocendi. Officiosum & jocosum, per se, & ex genere suo sunt peccatum veniale; perniciosum vero ex se est mortale, quamvis possit esse veniale ratione levis materiæ, v. g. si exiguum tantum inferatur, vel intendatur damnum. *S. Th.* 2. 2. q. 110 a. 4. in ⊙. *Ratio primi est:* quia abusus ille verborum, ac signorum externorum in officioso tantum,

&

& jocoſo mendacio neminem graviter lædit; nec graviter abhorret a veracitate. *Dixi, per ſe, & ex genere ſuo:* quia accedente alia ſpecie peccati, v. g. ſi inde oriatur grave ſcandalum, item ſi adjunctum habeat juramentum, utrumque erit grave peccatum. vide n. 526. *Ratio ſecundi:* Quia perniciosum ſimul directe repugnat charitati Dei, v. g. in materia religionis, vel proximi, cui nocet; ergo in ſe gravem malitiam includit. *Bonac.* D. 10. q. 1. pun. 2. *Sayrus* & alii. *De reſtrictione mentali* vide n. 536. & ſeq.

960. *Principium III. Suſpicio temeraria* (quando ſcil. ſine ſufficienti fundamento aliquid mali de proximo ſuſpicamur) juxta *Laym.* ex genere ſuo *eſt tantum veniale peccatum*; quia ob debilitatem judicii non cenſetur (ſaltem communiter) graviter lædi bona exiſtimatio proximi. Eſt autem ſuſpicio actus intellectus non determinate quidem judicans rem abſolute ita ſe habere, ſed eam *forte* in his circumſtantiis ſe ſic habere. *Temeraria* eſt, ſi indicia tam levia ſint, ut prudens judicium ex iis formari nequeat. Dixi, *ſaltem communiter*: quia ſiquis advertens levitatem indiciorum, nihilominus diutius adhæreat ſuſpicioni in re gravi, mortaliter poſſet peccare; quia ſic graviter læderetur bona exiſtimatio proximi; ideoque ex ea facile oritur contemptus perſonarum etiam excellentium, odium, detractio &c. NB. Paterfamilias non ſuſpicatur male, ſi rebus ſuis caute ſecuritatis gratia proſpiciat, occludendo ciſtas ſuas, prohibendo, ne filia cum hoc vel illo libere converſetur &c. quia commune periculum juſte exigit ejusmodi curam.

961. *Princip. IV. Temerarium Judicium* (quando ſcil. ſine ſufficienti fundamento malum de proximo judicatur) *eſt peccatum grave ex genere ſuo*: veniale eſt in materia levi, vel ob imperfectionem actus, dum ſæpe non adeſt plena advertentia, vel etiam ob circumſtantias perſonæ parum æſtimantis ſiniſtrum de ſe judicium. *Prob.* 1. *Jac.* 4. 11. *Qui judicat fratrem ſuum, judicat legem,* h. e. deficit a lege Charitatis, quæ præcipit, temere de proximo non eſſe judicandum; huic judicio legis temere judicans ſuum judicium anteponit. *Prob.* 2. ex *Matth.* 7. 1. & *Luc.* 6. 37. *Nolite judicare, & non judicabimini. Prob.* 3. Juxta illud commune: *Quisque præſumendus eſt bonus, donec demonſtretur malus*: ergo quilibet jus habet ad bonam ſui exiſtimationem: ergo injuriam infert,

fert, qui proximum in corde temere judicat, & ejus famam interne lædit.

962. *Princ. V. Detractio* (quæ definitur alienæ famæ occulta & injusta violatio; fama autem dicitur bona æstimatio aliorum de alicujus vita, & moribus) *ex genere suo est peccatum mortale* contra charitatem & justitiam, sive id, quod refertur, verum sit, sed occultum; sive falsum; ideoque habet annexam obligationem restituendi famam, seu retractandi coram iis, quibus præsentibus fama læsa est. *Prob.* ex eod. c. 4. *S. Jac. Nolite detrahere alterutrum fratres: qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi. Confirm.* Detractio est eo majus peccatum injustitiæ, quo majore bono proximum injuste privat: atqui illum privat bono majore, quam furtum; *Melius est enim bonum nomen, quam divitiæ multæ.* Prov. 22. Vide propos. 43. & 44. ab *Innoc. XI.* damnatas. Additur in definitione detractionis 1. *occulta*, detractio enim fit absente illo, cui detrahitur, & sic differt a contumelia, quæ præsenti infertur. 2. Additur *injusta*, qualis semper est, quoties affingitur falsum crimen. Occulta vero revelatio non semper est injusta, si scil. fiat ob justam gravemque causam, ut infra patebit.

963. *Adverte*: Detractio leve peccatum esse censetur. 1. Ex defectu plenæ advertentiæ. Ita *S. Aug. Serm.* 4. *in die animarum ante medium* inter peccata minuta ponit, quando cum omni facilitate, vel temeritate maledicimus, quod pertinet ad detractionem: quod *S. Th.* 2. 2. q. 37. a. 2. ad 3. ita exponit: *Dicendum, quod Augustinus loquitur in casu illo, quo aliquis dicit aliquod leve malum de alio, non ex intentione nocendi, sed ex animi levitate vel lapsu linguæ.* Unde ibid. in ☉ ait: *Contingit tamen quandoque, quod aliquis dicit, verba aliqua, per qua diminuitur fama alicujus, non hoc intendens, sed aliquid aliud: hoc autem non est detrahere per se, & formaliter, sed solum materialiter, & quasi per accidens... Si autem proferat ex animi levitate, vel propter causam aliquam non necessariam, non est peccatum mortale, nisi forte verbum, quod dicitur, sit adeo grave, quod notabiliter famam alicujus lædat, & præcipue in his, quæ pertinent ad honestatem vitæ: Quia hoc ex ipso genere verborum, habet rationem peccati mortalis; & tenetur aliquis ad restitutionem famæ.* 2. Si defectus leves proximi narrentur, vel generalibus tantum peccatorum nominibus proferantur, v. g. dicendo de aliquo, illum

esse

esse superbum, avarum, iracundum &c. *Excipe*: nisi forte conditio personæ talis sit, ut ejusmodi defectus censeantur esse magni momenti, v. g. si de viro gravi vel sacerdote: dicas, eum esse mendaciis assuetum, 3. Si manifestentur defectus naturales (nisi inde notabile damnum sequatur) sive sint defectus animi, v. g. si dicas, aliquem esse ignarum, non habere maturum judicium &c. sive sint defectus corporis v. g. Petrum esse cæcum, gibbosum &c. 4. Si ratione conditionis personæ peccata, alioqui etiam gravia, non censeantur notabiliter lædere famam, ut si persona sit vilis, vel ita affecta, ut crimen non magno sibi dedecori ducat, v. g. si dicas, hunc militem commisisse duellum, illum deditum esse imprecationibus &c. 5. Gravitas detractionis minuitur ex conditione personæ detrahentis, v. g. si hæc sit vilis, cui vel levis, vel nulla fides habeatur; ex quo capite sæpius excusantur pueri, qui facile solent aliorum vitia detegere. 6. Detractio non est, si quis peccatum alterius occultum, quando ad delinquentis emendationem est necessarium, manifestet illi, qui potest, vel debet corrigere: aut qui grave damnum, quod imminet alicui, avertere potest: vel qui consilium, aut auxilium necessarium hic & nunc dare potest: *Excipe semper*, nisi notitia criminis occulti habeatur ex confessione, uti dicemus de sigillo confessionis, ita *Stoz* l. 1. p. 3. n. 206. cum *Bonac. Tambur.* & aliis.

964. *Princip. VI. Contumelia*, qua læditur honor proximi, *ex genere suo est peccatum mortale.* Tunc autem actu est grave peccatum, quando injuria est notabilis, qua alicui vel verbo, vel facto in faciem objicitur grave crimen, ut si quem voces furem, adulterum, veneficum. Potest autem esse veniale. 1. Ex defectu plenæ advertentiæ. 2. Ob levitatem criminis, quod objicitur. 3. Ex conditione personæ exprobrantis. v. g. si puer ex ira fratri suo dicat: tu es filius meretricis: Sic sæpius non sunt graves contumeliæ, quæ inter personas viles proferuntur, ut inter plebejas mulierculas, viles famulos, pueros, qui rixando convitiis se invicem proscindunt, prout in buccam venit. 4. Si fiat ex joco, ita ut audiens animum jocosum advertat. Denique excusari potest ab omni peccato, si fiat correctionis gratia. Sic *Christus Luc.* ult Discipulos vocavit *Stultos*: S. Paulus Galatas *insensatos* ad Gal. 3. secus, si non fiat ex animo correctionis. *Ratio* princ. est; quia contumelia non tantum est contra charitatem, sed quia sæpe conjuncta est

cum detractione, simul est contra justitiam, & tunc secum trahit obligationem restitutionis famæ & honoris: hinc differt a detractione, sicut rapina a furto; nam contumelia fit palam, & coram eo, qui patitur injuriam, detractio autem clam. *Confirm.* Ex verbis Christi *Matth.* 5. *Qui autem dixerit* fratri suo *Fatue, reus erit gehennæ ignis.*

965. Adverte I. Sicut honor (qui est externa æstimationis, quam de alterius bono vel excellentia habemus, testificatio) tum verbis, tum factis exhiberi, ita etiam lædi potest. Si scripto lædatur, publico affixo, vel aliter sparso, dicitur *libellus famosus.* De quo vide *Laym.* l. 3. de Just. t. 6. c. 3. II. Contumelia differt ab improperio, & convitio; quia illa proprie fit per verba significantia malum culpæ, v. g. dum proximum quis compellat latronem, fornicarium &c. *Convitium* proprie committitur objiciendo defectus vel animi, vel corporis, ut dictum est supra: huc pertinent vulgaria cognomina, fauler Esel, Tœlpel, Galgenschwengel, &c. *Improperium,* quando alteri objicitur malum indigentiæ, v. g. si cui exprobres, quod fuerit vile mendicabulum, obscuro genere natus, &c. *Reginald.* l. 24. n. 99.

Ex his *Resolves.*

Didymus se accusat, 1. *Narravi occultum alicujus crimen absque propria confirmatione, nocendique proposito, addendo, quod ab aliis id audiverim.* 2. *Crimen alicubi notorium aliis ignorantibus manifestavi.* 3. *Sæpe etiam crimen occultum aliis retuli non nominata persona.*

966. *Q. I.* An, & quomodo Didymus peccaverit quoad primum? ℞. Si eo auctore, & in iis circumstantiis crimen occultum narraverit, ut narratio ex se fidem apud audientes mereatur, vel sinistram suspicionem generet, peccavit contra justitiam cum onere restitutionis: secus, si prudenter præviderit, non credituros esse, coram quibus narrabatur; quia tunc non esset periculum inferendi notabile damnum: si vero non ex pondere narrationis, sed ex levitate animi fidem adhibeant audientes, peccavit contra Charitatem, non contra justitiam, quia narranti tanquam causæ fides data adscribi non potest.

Ita

Ita *Laym.* l. 3. t. 3. p. 2. c. 3. n. 7. cum *S. Antonin. Sylv. Cajet.* & aliis.

967. *Q. II.* An, & quomodo Didymus peccaverit quoad ſecundum? ℞. 1. Si fuerit crimen verum, & notorium notitia facti, non peccavit ſaltem mortaliter. *Notorium facti eſt*, quod ita ſe plurium conſpectui exhibet, ut nulla tergiverſatione celari poſſit: *Notorium juris*, de quo aliquis in judicio condemnatus, vel confeſſus, vel ſufficienter & non tantum ſemiplene convictus eſt. *Ratio* ℞. eſt: quia talis criminoſus tunc cenſetur ſpoliatus jure famæ ſuæ, quando crimen adeo manifeſtum eſt, ut moraliter impoſſibile ſit, quin in aliorum notitiam deveniat. *At quot homines debent cognoviſſe crimen*, ut notorium cenſeatur? Reſp. *Laym.* l. c. cum *Abb.* & *Molina*, definiendum eſſe prudentis arbitrio, an eo usque notitia diffuſa ſit, ut ſpectata humana fragilitate impoſſibile videatur, id celare alios; hinc ſi domus habeat octo incolas, ſufficiet ſi 4. incolæ crimen cognoverint, ut domi notorium cenſeatur. Juxta alios apud *Sylv.* V. Notorium q. 4. ſufficit, ſi decem e communitate norint. ℞. 2. Si crimen notorium juris per ſententiam condemnatoriam judicis publicatum ſit, aliis etiam locis ſine injuria evulgari poteſt. Ita *Suar.* t. 5. d. 48. ſ. 1. Excipit *Laym.* cum *Mol.* l. c. n. 9. Si crimen per ſolam Rei confeſſionem vel teſtium depoſitionem notorium ſit, niſi aliud paulo poſt publicandum eſſet.

968. *Dixi* in R. 1. *Si fuerit crimen verum:* falſum enim, de quo proximus per injuriam infamatus eſt, ulterius narrare neſcientibus, eſt peccatum grave contra juſtitiam; quia innocentem infamare ſemper injuſtum eſt. Sæpe tamen excuſat ignorantia arbitrantem, crimen vel vere eſſe commiſſum, vel audientes id jam noſſe. *Laym.* l. c.

969. *Q. III.* An peccet mortaliter contra juſtitiam, qui falſo teſti, vel accuſatori iniquo, habenti tamen magnam auctoritatem, falſum crimen imponit, ad eorum teſtimonium & auctoritatem infirmandam? Item qui alteri falſum crimen imponit, ut ſuam juſtitiam & honorem defendat? ℞. Uterque peccat graviter, & quidem contra juſtitiam; ut patet ex propoſ. 43. & 44. ab *Innoc.* XI. damn. quia mentiri in materia gravi, & in damnum alterius ſemper eſt peccatum grave & contra juſtitiam, ſive fiat in, ſive extra judicium. Contra juſtitiam autem peccatur, quia læditur jus, quod talis falſus teſtis, vel

iniquus accusator habet ad propriam famam, & ne imponantur falsa crimina. *Neque dicas*: quod hæc sit justa sui defensio. Tum quia in tali casu falsum crimen potius imponitur ad vindictam, quam ad defensionem. Tum quia hæc defensio non est cum moderamine inculpatæ tutelæ; alia enim suppetunt media convincendi falsum testem vel accusatorem iniquum.

970. *Si Quæras*: An reus falso accusatus possit manifestare crimen occultum, verum tamen, sui accusatoris vel testis? ℞. 1. Si talis manifestatio sit inutilis ad defensionem Rei, peccat reus contra justitiam manifestando: quia sola causa defensionis potest licitam facere manifestationem veri, sed occulti delicti: ergo si illa manifestatio sit inutilis ad sui defensionem, illicita manebit: tunc autem censetur inutilis. 1. Si crimen manifestandum non sit tale, quod testem reddit inhabilem ad testificandum. 2. Si reus illud crimen probare non possit. 3. Si alia adsit ratio, per quam reus se possit defendere sine manifestatione occulti criminis. Unde

℞. 2. Quando hæc manifestatio est necessaria ad defensionem Rei, licitum est Reo verum crimen manifestare, non solum quando testis vel accusator dicit falsum, sed probabiliter etiam, quando dicit verum; quia in tali casu Reus non habet aliam viam se defendendi; ergo manifestatio est justa defensio. Excipe tamen casum, quo reo parvum damnum immineat, testi autem maximum; tunc enim Reus peccaret graviter saltem contra charitatem, si manifestaret occultum crimen testis, vel accusatoris. *Duarte* V. *Crimen falsum* n. 172.

971. *Q. VI.* An Didymus peccarit referendo occultum crimen suppresso nomine personæ? ℞. Si adfuerit periculum, ita ut audientes criminis auctorem cognoscere non potuerint, non peccavit graviter; secus, si explicata personæ qualitate illum facile nosse potuerint, maxime si infamia redundet in cœnobium, Ordinem. *Molina* d. 27. *Pet. Nav.* & alii.

972. Porro resolves ex dictis sequentia. I. Detractio *directe* fieri potest. 1. Falsum crimen imponendo. 2. Amplificando verum. 3. Verum sed plane occultum manifestando. 4. Perperam alterus bonum opus explicando, quasi mala intentione fuisset factum: hi modi comprehenduntur sequenti versu: *Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.* Indirecte detrahit alteri. 1. Qui negat recte facta, & bona alterius. 2. Qui minuit illa.

illa. 3. Qui ea reticet eo in loco & tempore, quo cæteri reticentiam alterius pro tacita vituperatione accipiunt. 4. Frigide laudando, ut hoc ipsum cedat in opprobrium: hos modos tradit sequens carmen: *Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remisse.* Sic detrahentes frequentius peccant contra charitatem; si damnum proximi conjunctum sit, etiam contra justitiam.

973. II. Qui interrogando, applaudendo, animando est causa cœptæ, vel continuatæ detractionis, peccat contra charitatem, quatenus infamanti præbet occasionem peccati; & contra justitiam, quatenus injustæ infamationis causam præbet; de tali *S. Bernard.* l. 2. de Consid. ad *Eugen. Detrahere, vel detrahentem audire, utrum horum detestabilius sit, non facile dixerim.* Qui gravi detractione per consensum internum tantum delectatur, peccat graviter, quia talis delectatio de jactura alienæ famæ est peccatum odii: Item qui solum audit eam, licet positive non concurrat, nec interne approbet, sed tantum non impediat, cum facile possit, v. g. sermonem alio divertendo, abeundo, vel signa displicentiæ dando, vultum tristem exhibendo, peccat contra charitatem graviter, hoc ipso, quod non impediat damnum proximi, cum facile possit. Ille excusari potest a peccato omissæ correctionis, qui prudenter prævidet, monitionem nihil profuturam, vel qui ex ea magnum incommodum merito timet, vel qui rationabili verecundià prohibetur ob auctoritatem detrahentis: juxta *Less.* tenetur talis signa displicentiæ dare. Nam juxta monitum sapientis. *Prov.* 15. *Aquilo dissipat pluviam, & facies tristis linguas detrahentium.* Dicat quilibet cum Propheta: *detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.* Psalm. 100.

974. III. Qui ex inadvertentia alteri graviter detraxit, tenetur in conscientia ad restitutionem famæ; dispar enim est ratio inter damnificatorem sine culpa. & inter detractorem; quia qui sine culpa detraxit, silentio postea suo libero detractionem moraliter censetur continuare, quam tamen facile posset impedire: Econtra damnificator in bonis temporalibus non censetur damnum moraliter continuare, quod inadvertenter intulit, & modo nequit sine gravi suo damno recuperare. De eo, qui uno actu in diversis materiis, item coram pluribus detrahit, dictum est supra n. 314.

975. IV. Qui detrahit mortuo graviter peccat mortaliter contra justitiam; quia bona opinio, quam habet

apud homines, ei aufertur: ergo gravis injuria ei infertur. *Confirm.* bona fama etiam post mortem est bonum valde æstimabile, cujus gratia homines in hac vita multa agunt præclara facinora, & patiuntur multa: ergo privatio hujus boni graviter est injuriosa etiam defuncto. *Nec dicas*: mortuus jam non est: ergo nec habet jus, quod per injuriam lædi potest, sed habuit jus, quod modo non respicitur a justitia. ℞. enim *N.* antec. quia defuncti voluntas vere adhuc existit, in qua residet jus ad famam. Homini possibili, & futuro inferri injuria non potest, quia talis nec secundum animam, nec secundum corpus existit, ideoque nec capax est juris, quod lædatur. De modo restituendi famam, vide infra n. 982. & seq. Si tamen aliter defuncto fama restitui non possit, censent *Bonac. Rebell.* & alii, quod restitutio fieri debeat per exhibitionem suffragiorum, & bonorum spiritualium.

V. *David sacerdos Dafrosam secum constituit habere famulam, putans ipsam esse fidelem, prudentem, ac piam fœminam; Dionysius, fidelis amicus Davidis, certo scit, Dafrosam esse libidini, & furtis obnoxiam, ac proinde dissuadet rationibus generalibus, ne hanc conducat famulam; cum autem Davidem a proposito non posset abducere dictis generalioribus, vitia puellæ ei patefacit.*

976. *Q.* An Dionysius committat formalem detractionem? ℞. Cum *Pontas* V. *detractio* ab init. *Negative*; quia Dionysii manifestatio non potest dici injusta violatio honoris, imo justa actio est, quia charitate proximo debita nititur, ac præcipue Sacerdoti, cujus fama ad bonum Ecclesiæ, & forte parochianorum maximi est momenti, cui tamen labes inureretur talem habendo famulam.

VI. *Davus Aulæ minister colloquendo cum Rege frequenter mentionem facit Democriti æmuli sui, semper leve aliquod illius delictum subinde verum, subinde falsum immiscet, donec æmulus gratia Regis ex narratis omnino excidat, suoque privetur officio.*

977. *Q.* An Davus per frequentatas veniales detractiones peccet mortaliter, teneaturque ad restitutionem Democrito faciendam? ℞. Si intenderit in singulis detractionibus levibus graviter nocere Democrito, absque dubio jam peccavit graviter ex mala voluntate graviter nocendi. Deinde si ab initio non intenderit graviter nocere, postea tamen id advertat, & pergat leviter detrahere,

re,

re, adhuc graviter peccat, & tenetur ad restitutionem famæ, & aliorum damnorum, quorum causa fuit per leves detractiones. *Ratio est*: quia in materia detractionis peccatum evadit grave per gravem famæ læsionem: ergo. *Confirm.* 1. Si Davus omnes detractiones per se leves simul proponeret coram Rege, posset utique graviter lædere ejus famam; ergo idipsum potest per frequentatas leviores detractiones, cum singulæ in mente Regis uniantur, & simul causent gravem jacturam famæ. *Confirm.* 2. a pari cum furtis minutis. *Confirm.* 3. Si quis de viro gravi, & boni nominis dicat, eum esse mendacem, scurram &c., quæ levia de se sunt respectu aliorum; tamen peccat graviter, & tenetur ad restitutionem famæ, quia graviter imminuit æstimationem talis viri, ut fatentur *Laym. Less. Molina*; ergo a pari.

VII. *Donatilla libidinose vivit; Donatianus vicinus, cui nota est ejus libido, rem omnem narrat Donatillæ avunculo, non animo detrahendi, sed perversam corrigendi.*

978. *Q.* An Donatianus committat detractionem? ℞. *Negative*, si ipsi persuasum fuit, quod, clam ipsam monendo, per se non possit emendare libidinosam, juxta dicta n. 963. *Prob.* ex regulis *S. Basilii*, qui in reg. brevior. respons. ad interrog. 25. ait: *Duo ergo esse existimo tempora, in quibus liceat aliquid mali* (nunquam tamen fictum) *de aliquo dicere, videlicet, & quando necesse habet aliquis consultare una etiam cum aliis, qui ad hoc idonei judicati sunt, quo pacto corrigendus sit, qui peccatum commisit: & item quando necessitas poscit, ut periculo consulatur aliquorum, qui sæpe ex ignorantia commisceri possent cum malo tanquam cum bono.* Confirm. ex D. *Th.*, qui 2. 2. q. 73. a. 2. in ⊙. ait: *Et, siquidem verba, per quæ fama alterius diminuitur, proferat aliquis propter aliquod bonum, vel necessarium, debitis circumstantiis observatis, non est peccatum, nec potest dici detractio.*

VIII. *Dota uxor sciens vicinam sibi puellam occulte prolem spuriam peperisse, marito suo vitium manifestat, stricte imperans, ne rem alicui revelet.*

979. *Q. I.* An sit grave peccatum detractionis, grave crimen alterius sine justa causa etiam uni soli manifestando, etiamsi secretum promittat? ℞. Per se loquendo, *affirmative*, Ita expresse docet *S. Th.* l. c. a. 1. ad 2.: *Si uni soli aliquis de absente malum dicat, corrumpit*

 fa-

famam ejus non in toto, sed in parte. *Ratio* est, quia quilibet etiam hanc jacturam famæ apud unum solum virum prudentem magni æstimat. Ita *Laym.* L. 3. de Just. Tr. 3. c. 3. n. 6. cum *Soto*, *Molina*, *Lessio* contra *Cajet.* & *Petr. Navarr.*, quorum fundamentum dicunt esse falsum, scil. quod talis manifestatio uni soli facta leve sit damnum famæ, si nullum aliud damnum ex illa sit timendum.

980. Notandum tamen cum cit. AA., sæpe culpam tunc minui, quando quis solatii vel consilii capiendi causa acceptam ab aliis gravem injuriam amico prudenti & taciturno manifestat, quia ejusmodi injuriam in silentio decoquere, & cum nemine communicare valde difficile videtur, dummodo id pluribus non dicatur: præstat etiam in tali casu non nominare personam, nisi ad consilium vel solatium accipiendum valde expediens sit.

981. *Q. II.* An Doda excusanda sit a peccato, quia imperavit marito silentium? ℞. *Negative.* Audi *S. Chrysost.* hom. 3. ad Pop. Antioch.: *Hoc*, inquit, *ridiculum magis est, quod talem habentes vitam, & propriam negligentes, cum aliquid arcanum dixerint, rogant audientem, & adjurant, ne cuiquam amplius alteri dicat; hinc declarantes, quod rem reprehensione dignam commiserint; si enim illum, ut nemini dicat, rogas, multo magis te priorem huic dicere non oportebat; in tuto sermonem habebas; postquam vero alteri prodidisti sermonis custodiam, superflua facis & inutilia* &c.

982. *Q. III.* Quomodo restituenda sit fama? ℞. 1. Qui verum quidem, sed occultum alterius crimen manifestavit, tenetur apud audientes, vel quibus illud prodidit, criminis opinionem, quantum potest, abolere, *sed sine mendacio*, dicendo, v. g. se male dixisse, injuriam alteri fecisse, se errasse, vel antea deceptum fuisse (omnis enim peccans errat, & decipitur vel a dæmone, vel a propria passione): hoc modo permittitur interim, ut alii putent, credantque, crimen non fuisse commissum, nec alius modus restat.

983. ℞. 2. Si vero quis falsa infamatione alienam famam læserit, debet revocare & retractare sua dicta coram iis, quibus dixit falsum crimen, etiam adjecto, si opus sit, juramento, aut adhibitis testibus, quamvis æquale, aut paulo minus damnum in sua fama pateretur: secus, si damnum notabiliter majus, v. g. vitæ, foret ei subeundum; si vero infamatum falso in vitæ periculum

lum adduxiffet, æquitas poſtularet, ut etiam cum propriæ vitæ periculo innocentem liberaret, ut ait *Leonard.* caſ. 17. n. 99. cum *Leſſio.* Adde cum *Laym.* l. c. c. 7. num. 2.: *Quamdiu potes crimen, de quo alterum injuſte diffamaſti, in ſpecie retractare, non ſatisfacis, ſi omiſſa hac reſtitutione, hominem in aliis virtutum generibus commendes*, ſcil. laudando, honorando, cum nemo velit commutare famam ſuam in una materia, vel uno genere virtutis pro fama in alio genere; quilibet enim ſcit, quod infamatus in uno genere vitii, v. g. quod ſit libidinoſus, injuſtus &c. non poſſit vir bonus ab aliis haberi. Si tamen nullus omnino alius modus ſuppetat tollendi infamiam, teneberis aliam æquivalentem famæ compenſationem præſtare, ſcil. laudando, honorando, ejus honorem defendendo &c.

984. *Q. IV.* An detractor, qui nec revocatione, nec alio modo plene poteſt reſtituere famam, teneatur ad compenſationem pecuniariam pro læſa fama? ℞. cum *Laym.* l. c. probabilius *negative* ſaltem ante Judicis ſententiam; quia non eſt reſtitutio facienda in bonis alterius ordinis, quando in ordine bonorum, in quo facta eſt injuria, reſtitutio fieri non poteſt, propter impoſſibilitatem æqualitatis requiſitam a juſtitia commutativa: pecunia autem non cenſetur æquivalere famæ, quæ inter res venales non venit numeranda: ergo. Dixi, *pro fama læſa*; nam alia damna voluntaria ex injuſta detractione in bonis fortunæ orta tenetur detractor compenſare; quia detractor horum damnorum fuit cauſa injuſta,

IX. *Dympna in cætu quodam aures præbuit detractori famæ Matronæ cujusdam nobilis.*

985. *Q.* An graviter peccaverit? ℞. Si audiverit absque reſiſtentia, & prona aure, atque libenter, peccavit graviter. Regulam ſecuram pro reſolutione caſuum ſimilium tradit *S. Th.* 2. 2. q. 73. a. 4. in ⊙.; *Si aliquis detractiones audiat absque reſiſtentia, videtur detractori conſentire, unde fit particeps peccati ejus. Et ſi quidem inducat eum ad detrahendum, vel ſaltem placeat ei detractio ejus, cui detrahitur, non minus peccat, quam detrahens, & quandoque magis... Si vero non placeat ei peccatum, ſed ex timore, vel negligentia, vel etiam verecundia quadam omittat repellere detrahentem, peccat quidem, ſed multo minus, quam detrahens, & plerumque venialiter. Quandoque etiam hoc poteſt eſſe peccatum mortale, vel propter hoc, quod alicui ex officio incumbit,*

detrahentem corrigere, vel propter aliquod periculum consequens, vel propter radicem, qua timor humanus quandoque potest esse peccatum mortale. Ib. ad 2. tradit, *Quod non semper aliquis debeat resistere detractori, arguendo eum de falsitate, maxime si quis sciat, verum esse, quod dicitur: sed debet eum verbis redarguere de hoc, quod peccat fratri detrahendo, vel saltem ostendere, quod ei detractio displiceat per tristitiam faciei.* Vide n. 973.

986. X. A restitutione famæ excusatur 1. qui nullo modo potest restituere. 2. Quando quis cedit juri famæ suæ. 3. Quando infamatus sponte remiserit restitutionem, modo ea donatio tacita vel expressa non cedat in damnum proximi vel familiæ. 4. Quando prudenter judicatur diffamationem jam diu esse oblivione deletam; tum enim majus est periculum novæ diffamationis. 5. Si crimen occultum, quod dixisti, alia ratione fiet publicum. 7. Si levis fuerit læsio famæ, levis etiam obligatio restituendi; loco cujus præstat subinde data occasione leviter diffamato per laudem & commendationem satisfacere. Vide plura apud *Bonac.*, *Less.*, *Tamb. Stoz.* l. c. n. 205.

„Quantum ad divisionem, & distinctionem Præ„ceptorum Decalogi non una semper fuit inter Catholicos „sententia. Esichius, semoto præcepto de sanctificatio„ne Sabbathi, eo quod non esset observandum ad litte„ram secundum omne tempus sic distinguit, ut primum „præceptum ponat: *Ego sum Dominus Deus tuus.* Secun„dum, *Non habebis Deos alienos coram me.* Tertium, „*Non facies sculptile.* Quartum, *Non assumes nomen „Domini Dei tui in vanum.* Quintum *Honora Patrem „& Matrem, &c.* Sextum, *Non occides.* Septimum, „*Non mœchaberis.* Octavum, *Non furtum facies.* No„num, *Non dices falsum testimonium.* Decimum, *Non „concupisces.*

„Altera sententia fuit Origenis, qui pro primo præ„cepto ponit, *Ego sum Dominus Deus tuus, non habe„bis Deos alienos.* Secundum, *Non facies sculptile.* „Tertium, *Non assumes nomen Domini Dei tui in va„num.* Quartum *Memento ut diem Sabbati sanctifices.* „Alia sex ut Esichius.

„Tertia & communis sententia est Augustini q. 71. „in Exod. qui distinguit & disponit præcepta Decalogi eo „modo & ordine quo in Ecclesia Catholica distinguunt „Theologi & Catechistæ. Unde ad primum momentum

Esi-

„Efichii. ℟. Quod præceptum de Sanctificatione Sabba-„ti inconvenienter positum fuisset inter præcepta Decalo-„gi, si nullo modo ad Decalogum pertineret. *Ad* 2. ℟. „Quod cum scriptum sit Matth. 6. *Nemo potest duobus* „*Dominis servire*, ejusdem rationis esse videtur & sub „eodem præcepto cadere: *Ego sum Dominus Deus tuus*, „& *Non habebis Deos alienos. Ad tertium ejusdem & se-„cundum Origenis.* ℟. Quod facere sculptile vel simili-„tudinem non sit prohibitum, nisi secundum hoc, ut non „colantur pro Diis. Nam in tabernaculo Deus præcepit „fieri imagines Seraphim Exod. 25. Unde pertinet ad id „præceptum, *Non habebis Deos alienos*, &, *Non facies* „*sculptile. Ad Ultimum utriusque.* ℟. Quod cum cu-„piditas uxoris alienæ pertineat ad concupiscentiam carnis, „& cupiditas rerum alienarum ad concupiscentiam oculo-„rum, sicut Deus distinctis præceptis harum cupiditatum „actiones prohibuit: *Non mœchaberis*, *Non furtum fa-„cies:* Ita & ipsas cupiditates. Denique memoriæ causa „Præcepta Decalogi & Ecclesiæ versibus sequentibus com-„plectuntur.

„1. *Unum crede Deum: Ne jures vana per ipsum:*
„*Sabbata sanctifices: Habeas in honore Parentes:*
„*Non sis occisor: Fur, Mœchus, Testis iniquus,*
„*Alterius Nuptam, nec rem cupias alienam.*

„2. *Festa colas, præsens Sacro, jejunia serves:*
„*Annua sit saltem scelerum confessio Paschæ*
„*Tempore, quo sumes Christi venerabile corpus.*

CAPUT ULTIMUM.

De Præcepto Jejunii.

De primo Ecclesiæ præcepto (*Statutos Ecclesiæ festos dies celebrato*) egimus in præcepto tertio Decalogi: de secundo (*Sacrum Missæ Officium diebus festis reverenter audito.*) agemus in P. II., ubi de Sacrificio Missæ: de Confessione annua ibid. scil. de Sacramento Pœnitentiæ; de Communione Paschali, ubi de Eucharistia. Restat hic agendum de tertio Præcepto Ecclesiæ, de quo sit

§. UNI-

§. UNICUS.

Principia generalia de Jejunio.

987. *Principium I.* Tertium Præceptum Ecclesiæ 1. obligat graviter omnes fideles a septimo ætatis anno complete, juxta dicta n. 208. ad abstinentiam ab esu carnium diebus Veneris & Sabbati. 2. Obligat graviter omnes fideles a vigesimo primo ætatis anno completo ad servandum statutis diebus jejunium. De obligatione gravi constat ex propos. 23. ab *Alex. VII.* damn. *Confir.* 2. ex eo, quod hæc lex sit in materia gravi; quia plurimum conducit ad animarum salutem, & vitiorum extirpationem. *Confirm.* 2. a communi judicio fidelium & consuetudine, quæ est optima LL. interpres. *Filliuc.* t. 27. p. 2. c. 3. Ad jejunium autem Ecclesiasticum requiruntur tria: 1. *Abstinentia a carnibus*, & cæteris (ubi legitima consuetudo id non permittit) quæ sementinam originem a carnibus trahunt, qualia sunt caseus; lac, ova &c. 2. *Unica comestio* per 24. unius diei horas: ex indulgentia tamen Ecclesiæ, & legitima consuetudine licet sumere serotinam collatiunculam. 3. *Certum refectionis tempus*, quæ refectio sumitur per modum cœnæ. De tempore ait *S. Th.* 2. 2. q. 147. a. 7. ad 2. *Dicendum, quod ad jejunium requiratur hora determinata, non secundum subtilem examinationem, sed secundum grossam æstimationem.* Tempus ordinarium solvendi jejunii olim erat hora diei nona, hoc est, tertia post meridiem, in Quadragesima vero exspectabatur usque ad vesperam; hodie communi Ecclesiarum consuetudine anticipatur tempus Canonici Officii, tum cœna circa meridiem, vel hora ante meridiem. Vide *Laym.* L. 4. t. 8. c. 1. n, 9.

988. *Principium II.* Causæ excusantes a jejunio sunt 1. *Superioris dispensatio.* Vide dicta de dispensatione n. 248. & seqq. Quando Episcopus commode adiri non potest, etiam Parochus dispensare potest cum hoc vel illo particulari Parochiano in lege jejunii; imo ubi *consuetudo viget*, etiam præsente Episcopo, ut ait *Sanch.* de matrim. L. 8. D. 9. n. 27., *Reifenst.* & alii. Item Superiores Religiosorum Ordinum respectu suorum subditorum religiosorum. *Tambur.* t. 6. in 4. Præcep. Eccles. L. 11. n. 5., *Babenst.* t. 6. D. 1. n. 11. & alii. Confessarii, Medici, uti & Abbatissæ non possunt dispensare,

re, quia carent jurisdictione spirituali in foro externo; sed tantum pro sua peritia ac prudentia hic & nunc possunt declarare, quod adsit legitima causa non jejunandi. *Tambur*. ibid. n. 8: *Reding*.

Secunda causa est *impotentia* tum *physica*, quando quis simpliciter non potest jejunare: tum *moralis*, quando quis non potest sine magno incommodo, v.g. sine periculo gravis infirmitatis, aut notabili diminutione virium jejunare. Dixi, *sine magno incommodo*: sola enim mortificatio & difficultas non excusat a lege, imo hic intenditur. NB. Si impotentia sit certa, etiamsi ex culpa contracta, per se excusat; si vero sit dubia, petenda est dispensatio. Ita diserte *S. Thom.* 2. 2. q. 147. a. 4. in ☉. Ex hac ratione excusantur infirmi, convalescentes ex gravi morbo, dum notabilem virium defectum adhuc patiuntur, item prægnantes, lactantes, & pauperes. *Duarte* V. *Jejunium* n. 324. De pauperibus *S. Th.* 2. 2. q. 147. a. 4. ad 4. dicit, *Quod pauperes, qui possunt sufficienter habere, quod eis sufficiat ad unam comestionem, non excusantur propter paupertatem a jejuniis Ecclesiæ, a quibus tamen excusari videntur illi, qui frustatim eleemosynas mendicant, qui non possunt simul habere, quod eis ad victum sufficiat.*

989. *Tertia causa* est *labor*, vel *officium*, cum quo labor non potest conjungi, qualis est agricolarum, item illorum opificum, quorum labor sine notabili defatigatione corporis exerceri non potest, ut fabrorum, pistorum, fullonum, cæmentariorum, coriariorum, textorum, versantium prælum typographycum, non tamen typos componentium, nec sartorum, pictorum & aliorum, quorum labor exiguus est, nec excusantur sutores, si non suant, sed tantum scindant corium, & præparent materiam, ut ait *Sanchez*. Quod autem non omnes corporaliter laborantes excusentur ab obligatione jejunii, patet ex propositione 30. ab *Alex. VII.* damnata. *Ratio* est; quia ille tantum labor hic excusat, pro quo exantlando vires unica refectione restauratæ non sufficiunt; atqui non omnium opificum talis labor est: ergo. *Neque dicas*, quod ex declaratione *Eugenii IV.* benignior interpretatio sit facienda: nam Bulla *Eugenii* expresse dicit, teste *Sylvest.* & *Viva*, quod *Artifices laboriosa opera exercentes*, & *Rustici* non teneantur jejunare. *Quid? si opifices alias excusati a jejunio, uno vel altero die vacent a labore?* ℞. cum *Diana* p. 1. t. 9. respons. 9., *Sanch.* & aliis,

aliis, adhuc excusantur, quia, ne deficiant illis vires, legitime possunt vel eas servare ad sequentia opera, vel reficere pro antecedentibus. Dixi, *uno vel altero die*: quia, si per plures dies abstinerent a gravioribus laboribus, absque dubio tenerentur jejunare. Non excusantur, qui iter unius diei equitando conficiunt, utcunque iter agant, sive necessarium sit, sive non sit, ut patet ex propositione 31. ab *Alex. VII.* damnata. *Ratio* est; quia sine magno incommodo potest servari jejunium, si iter paucorum dierum agatur curru aut equo commodo. Secus est, qui iter arduum conficiunt, in quo omnes communiter defatigantur, ut est iter pedestre majoris partis unius diei, vel equestre plurium dierum.

990. *Quarta causa* est *pietas*, vel *majus bonum*; unde excusantur ii, qui opera charitatis & misericordiæ tam corporalia, quam spiritualia exercent etiam ob mercedem, quando cum jejunio ea non possunt peragere. De his *Viva* in propos. cit., ubi præsertim de Concionatoribus favorabiliter loquitur.

991. Casus de jejunio vide num. 51. 45. 48. 207. 216. 223. 242. 262. 263. Præterea resolves sequentia:

Dunstanus se accusat: 1. *In die jejunii sæpius modicum quid comedi, & sub vesperum adhuc notabilem quantitatem.* 2. *Aliquoties comedi die jejunii mane buccellam carnis, postea, quia jam violaveram legem jejunii, carnem adhuc eadem die sæpius comedi.* 3. *Sæpius etiam die jejunii comedi lardum, farcimina, & olera pinguedine anserina cocta.*

992. *Q. I.* An violaverit Dunstanus jejunium quoad primum? ℞. *Affirmative.* Patet ex propositione vigesimà nona ab *Alexandro VII.* damnata. *Ratio* est; quia modicæ illæ quantitates cibi in ordine ad constituendam secundam refectionem eundem habent effectum, si sumantur per intervalla, quem haberent, si sumerentur simul. Porro juxta *Comm.* quantitas in collatione vespertina statuitur quarta pars ordinariæ refectionis. NB. non lauti convivii. Juxta *Stoz* n. 524. permittuntur 8. unciæ, sive media libra.

993. *Q. II.* An toties Dunstanus peccaverit graviter, quoties in die jejunii comedit carnes? ℞. 1. Semel buccellam carnis comedendo non peccavit graviter; aliud foret, si notabile frustum carnis uno morsu deglutiisset. Eodem modo excusatur coquus, qui parum carnis ad quantitatem nucis avellanæ, vel, ut ait *Reiffenst.*

unius

unius unciæ prægustaret. ℞. 2. Toties peccavit graviter, quoties eadem die jejunii comedit carnes. *Ratio utriusque* est, quia hoc præceptum, licet admittat parvitatem materiæ, quoad hanc partem est negativum. Secus est de eo, qui per binam justam refectionem jam violavit jejunium, hic non peccat graviter sumendo tertiam, quia sumpta altera refectione impossibile est amplius servare jejunium: ergo abstinentia a tertia vel quarta refectione non cadit sub præceptum jejunii: *Antec. prob.* ex eo, quod substantia jejunii importet abstinentiam a secunda refectione. *Laym.* l. 4. t. 8. C. 1. n. 12. & 13.

994. *Q. III.* An & quomodo Dunstanus peccaverit quoad tertium? ℞. Comedendo farcimina peccavit graviter, quia hæc sunt formaliter caro concisa, vel melior sanguis animalium, quorum caro certo prohibita est. Probabilius etiam prohibitus est usus lardi, adipis, pinguedinis anserinæ &c. quia consuetudo, quæ post damnatam prop. 32. ab *Alex. VII.* adhuc licitum facit in quibusdam regionibus usum ovorum & lacticiniorum, non permittit propterea usum lardi &c. Adde, quod ex contraria sententia ingens fiat periculum, ne ejusmodi licentia etiam extendatur ad intestina animalium. farcimina, jusculum ex carnibus, quod cederet in præjudicium jejunii Ecclesiastici. Ita *Laym.* l. c. *Babenst.* l. c. n. 5. contra *Sylv. Faguud.* & recentius contra *Burgh.* Cent. 3. c. 13. Quorum probabilitas speculativa in eo juvat prudentem Confessarium, ut pauperibus, ob aliquam necessitatem ejusmodi adipis, vel pinguedinis usum permittat. Ita prius cit. AA.

Adverte. Si quis vovisset jejunium singulis diebus Veneris, etiam festo Nativitatis Christi, teneretur jejunare, si hoc incideret in diem Veneris, nisi vovens expresse excepisset hoc festum. Prob. ex c. *explicari*, ubi Honorius III. ait: *Respondemus, quod illi, qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti, in sexta feria, si festum Nativitatis Dominicæ die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt, secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis. Nec tamen hi reprehendendi sunt, qui ob devotionem abstinere volunt.* Unde etiam resolvendum, quod sexagenarius viribus adhuc gaudens ad instar vegetis, si votum jejunii emiserit pro certis diebus, teneatur jejunare, quamdiu pollet viribus, sicut qui ante vigesimum primum ætatis annum tale votum emisit. Vide *Laym.* contra *Sanch.*

995.

995. *Q. IV.* An Dispensationem habens circa esum carnium hoc ipso sit liber a duplici refectione? Affirmant *Tamb. Reiffenst. Schmalzgr. Sporer & alii*, eo quod abstinentia a carnibus sit de substantia jejunii; ergo sublata abstinentia tota lex jejunii solvitur. Contra hos ℞. *Negative* cum *Navarr. Cajet. Lessio* & aliis; quamvis abstinentia a carnibus & secunda refectione eodem præcepto jejunii æque præcipiantur, sunt tamen materiæ divisibiles, ut patet ex praxi dispensationum, vi quarum sæpius conceditur esus carnium, remanente obligatione abstinendi a bina refectione. Item juvenes, qui nondum compleverunt tertium ætatis septennium, uti & senes excusantur a lege jejunii quoad unicam refectionem, & tamen obligantur ad abstinentiam ab esu carnium: ergo.

996. Quæ sententia negativa hodie certior est ex novis Constitutionibus Ss. D. N. BENEDICTI XIV. in prima ab An. 1741. 30. Maji, quæ incipit: *Non ambigimus*, providetur abusibus contra jejunii quadragesimalis observantiam invectis. Initio Ss. Dominus agit de origine, utilitate & scopo dicti jejunii, §. 1. conqueritur de pravis consuetudinibus inter fideles inductis, præsertim *de nimia, nullis legitimis urgentibus causis, ubique indiscriminatim dispensandi facilitate.* §. 2. excitat Episcopos ad eas evellendas. §. 3. statuit, ut dispensatio nemini concedatur sine legitima causa; nec toti populo, civitati, aut genti indiscriminatim integræ sine gravissima & urgente necessitate. §. 4. ita habet: *Gravissimam vero urgentemque necessitatem, etsi non est, cur vobis explicemus: Nolumus tamen vos ignorare, cum hujusmodi necessitate, & servandam esse potissimum unicam comestionem ... & licitas atque interdictas epulas promiscue minime apponendas esse.* §. 5. Pontifex hac super re onerat conscientias Episcoporum, jubetque moneri dispensatos, ut alia pia opera jejunii loco substituant. Vide Tom. I. ejusd. Bull. pag. 48.

997. Eodem Anno 1741. 22. Augusti idem Ss. D. N. per Literas Apostolicas, quarum initium est: *In suprema Universalis Ecclesiæ*, ita declarat §. 2. *Nos quibuscumque, quacumque occasione sive multitudini indiscriminatim ob urgentem gravissimamque necessitatem, sive singulis ob legitimam causam, & de utriusque Medici consilio, dummodo nulla certa & periculosa affectæ valetudinis ratio intercedat, & aliter fieri necessario exigat, in Quadragesimæ aliisque anni temporibus, & diebus, quibus*

bus carnium, ovorum & lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, ab omnibus omnino, nemine excepto, unicam comestionem servandam, & licitas, atque interdictas epulas minime esse apponendas, tenore præsentium declaramus & interdicimus. Vide Tom. I. ejusdem Bullarii p. 65. Idem Ss. D. N. in declaratione harum Constitutionum ad Archi-Episc. Valentiæ An. 1742. 12. Maji datæ (quæ incipit: *Cognovimus*, in Tom. I. ejusd. Bull. pag. 164.) ita habet: *Præcipimus autem Episcopis, eorumque delegatis, ut nemini vescendi carnibus, aliisque cibis vetitis veniam tribuant, nisi, sub gravi, imperata simul unicæ comestionis norma. Ita universale istud præceptum pro tua spectatissima vigilantia Gregi tuo indicendum jubeto.*

Aliam declarationem ejusdem Ss. D. N. ad Archi-Episc. Compostellæ datam Anno 1744. 8. Julii, quæ incipit: *Si Fraternitas tua*, vide in Tom. I. ejusdem Bull. pag. 356.

Anno 1745. die 10. Junii idem Ss. D. N. BENEDICTUS XIV. denuo universalem edidit Constitutionem de jejunii disciplina conservanda, vel redintegranda, de Dispensationibus generalibus pro oppidis aut Diœcesibus integris, nonnisi certa ratione, & justa de causa petendis & concedendis, quæ incipit: *Libentissime quidem*, & habetur in T. I. ejusd. Bull. pag. 523. ubi §. 16. causas pro concedendis dispensationibus personalibus assignat regulam Patrum octavi Concilii Toletani Can. 9., qui ita habet: *Quisquis absque inevitabili necessitate, atque fragilitatis evidentis languore, seu etiam ætatis impossibilitate diebus Quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, non solum erit reus resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab ejusdem diei sancta Communione... Illi vero, quos aut ætas incurvat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare præsumant, quam a Sacerdote permissum accipiant.* §. 17. subjungit: *Nemo est, qui non intelligat hujusmodi causas satis esse, ut aliqui a jejunii legibus & abstinentia immunes existimentur; non autem ut populus, vel integra Civitas idem privilegium obtineat.* §. 18. 19. & 20. declarat, nec caritatem ciborum quadragesimalium, nec militum stationem, nec peculiares morbos causas sufficientes esse pro dispensatione generali. §. 21. & 23. ait causas legitimas esse 1. defectum piscium, olei &c. 2. Morbum epidemicum, ita ut nulla ætas ex judicio Medico

rum libera & incolumis esse queat, & illis ipsis, qui inter cives salvi & integri numerantur, eadem pernicies immineat.

998. *Q. V.* An is excusetur a jejunio, qui se ultro defatigat ludo pilæ, venatione, hastiludio &c. eo die, quo urget præceptum jejunii præcise, ut a jejunio deobligetur? ℞. *Negative.* *Ratio* est, quia media sunt ad finem obtinendum necessaria, & sicut lex obligat ad media ad opus præceptum necessaria, sic prohibet apponere impedimenta cum adimpletione incompatibilia: Ergo Ecclesia, dum præcipit jejunium, simul prohibet, ne libere ejusmodi ponantur. Ita *Laym. Sanch. Palao, Viva* in propos. 31. ab *Alex. VII.* damn.

Neque dicas 1. cum *Leand. Joan. Henriq.* & aliis: talis habet jus ad venandum, ludendum &c. Respondet *Viva*, hoc ipso, quod præcipiatur hoc die jejunium, cessat jus ad has actiones, ut sunt actiones impeditivæ jejunii actu obligantis; sicut ex hoc ipso, quod die festo præcipiatur auditio Sacri, cessat jus seu libera facultas manendi illo die domi, cum tenearis adire templum ad Sacrum audiendum. Vide dicta n. 257. & 213.

Nec dicas 2. Licet juxta multos die festo locali e proprio territorio ire in alienum ad exercenda ibi opera servilia: ergo a pari. ℞. *N. Cons.* Quia in primo casu tantum intenditur fuga licita a loco, ubi præceptum urget, ad locum, ubi non urget: in secundo ludens vel venator intendit non jejunare ibi, ubi & quando præceptum jejunii urget, quod non est obligationem fugere, sed violare. Vide dicta n. 213. 257. & seq.

999. *Q. IV.* Quantum cibi liceat sumere in collatiuncula consueta? ℞. *Laym.* L. 4. tr. 8. c. 1. n. 9. *Id universim dici potest, oportere esse modicam, ne cœnula in cœnam transeat: speciatim vero attendenda est tum regionum, tum personarum diversitas & qualitas. Nam regionum aliæ aliis frigidiores sunt; inter personas vero aliæ aliis majore cibo, seu propter labores, seu propter corporis constitutionem indigent.* Postea ait, non esse improbabilem regulam *Reginaldi*, scil. *tunc excessum fieri cœnulæ, quando id, quod sumitur, notabiliter majus est quarta parte ejus quantitatis, quæ ad integram cœnam sufficeret.* Ex qua regula deducitur, quod is, qui indiget pro justa refectione duabus libris, licite possit sumere mediam libram; ut diximus n. 992.

1000. *Q. VII.* Quid circa potum die jejunii sit observandum? ℟. Teste *S. Aug.* serm. 64. de temp. *S. Basil.* hom. 1. de jejun. *Tertul.* de jejun. c. 6. Christiani primis Ecclesiæ temporibus diebus jejunii, præsertim quadragesimalis a vino abstinuerunt; hodie tamen ex recepta consuetudine usus potus cujuscunque, proprie dicti, quacumque diei hora diebus jejunii est licitus, si moderate & sine excessu temperantiæ sumatur. Rationem dat *S. Thomas* l. c. a. 6. ad 2. *Non autem intendit Ecclesia interdicere abstinentiam potus, qui magis sumitur ad alterationem corporis & digestionem ciborum assumptorum, quam ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat; Et ideo licet pluries jejunantibus bibere. Si autem quis immoderate potu utatur, potest peccare, & meritum jejunii perdere, sicut etiam si immoderate cibum in una comestione assumat.* Hoc supposito (ait *Leonard.* Cas. 65. n. 446.) AA. passim concedunt, licitum esse, dum quis bibit extra tempus cœnæ, pauxillum panis sumere, ne haustus noceat, sic enim potius habet rationem medicinæ, quam cibi; intellige tamen cum limitatione, *nisi id sæpius repetatur:* quia multa modica alias in effectu nutritionis coalescerent in unam quantitatem gravem, sufficientem ad peccatum mortale contra legem jejunii; ut patet ex propos. 29. ab *Alex. VII.* damnata.

Potus Thee, & Caffee non videtur violare jejunium, cum vere habeant tantum rationem potus proprie dicti, & parum vel nihil nutritivi in se contineant, imo certe minus, quam potus cerevisiæ, nisi potui Caffee notabilior quantitas lactis admisceatur. Item de potu Cioccolata censet *Illsung*, contra *Palao & Tamb.* ex judicio *Greg. XIII., Pii V. & Pauli V.* Excipe, nisi Cioccolata instar densæ pultis cocta in magna quantitate sumatur. *Confirm.* ex paritate cum electuariis, de quibus *S. Th.* l. c. a. 6. ad 3. ita docet: *Dicendum, quod electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio, nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.*

1001. *Q. VIII.* Quænam senectus excuset a jejunio? ℟. Quod senectus excuset a jejunio, satis ex eo patet, quod vere senes ob virium imbecillitatem, humorisque ac caloris defectum frequentiore cibo indigeant. Quodnam vero tempus ætatis determinate excuset a jeju-

nio, certo non constat: talis enim virium infirmitas & corporis mutatio non omnibus circa idem tempus ætatis contingit: ideo neque universali consuetudine, nec communi DD. consensu certa ætas senibus definita est, sicuti adolescentibus tertium septennium. Nam *Sanch. Angles, Sporer*, *Marchant.* sexagesimum, *Sylvest.* autem, *Fabr. Azor.* septuagesimum annum ætatis senibus assignant, in qua a jejunii obligatione ordinarie eximi debeant. Hinc præplacet regula *Laymanni*, qui l. 4. t. 8. c. 3 ait: *Licet senectus plerumque accidat anno ætatis sexagesimo, ideoque a jejunii lege eximat, quod proinde in dubio etiam præsumi debet; tamen, sicut si constet, aliquem vere senuisse, ac viribus defecisse circa annum ætatis quinquagesimum, a jejunii lege liber censeri debet; ita & vice versa, si certum sit, aliquem sexagenarium adhuc integris corporis viribus pollere, talis obligatus esse videtur, cum revera senex, sive viribus propter ætatem deficiens non sit.* n. seq. tamen favorabiliter addit: Interim non nego, sexagenarium habere pro se præsumptionem senectutis, ut in dubio de virium sufficientia, jejunii lege, quatenus præcipit unam refectionem. se liberum censere possit.

„*Dices:* 1. Multi *Adolescentes* ante 21. annum, & „*Senes* post 60. completum sunt satis validi ad jejunan-„dum: ergo tenentur, qui possunt. 2. *Fæminæ* ante „annum 60. eximuntur a jejunio; quia sicut citius pubes-„cunt, quam viri, ita & citius senescunt, imo ob debi-„liorem naturam anno quinquagesimo jam eximendæ sunt. „3. Si *operarius* alias exemptus uno die in quadragesima „non laboret, tenebitur illo die ad jejunium. 4. Licet „*alio abire* in jejunio locali, in locum, in quo non est „jejunium: ergo etiam in loco jejunii iter suscipere præ-„cise ad se eximendum a jejunio.

„℞. *Ad* 1. N. C. quia hæc lex attendit, quid ut plu-„rimum fiat, sicut in anno professionis Religiosæ: dein-„de annum 60. *teste Marchantio*, & *Sporer* determina-„vit pro termino Pius V. vivæ vocis oraculo. *Ad* 2. N. „a. quia minori etiam alimento indigent, & facilius fe-„runt jejunium; aliud esset, si propter proles plures &c. „sint debiliores. *Ad* 3. Si prius laboravit operose, & sta-„tim postea laboret denuo, dies intercalaris est reparatio „virium, aliter si sæpius aut diutius a labore cesset. *Ad* „4. C. A. N. C. Ibi evitatur, hic eluditur lex in frau-„dem. *Evitare* enim legem est adire locum, in quo lex

non

„non obligat in actu primo proximo; *Eludere* legem est, „se studiose sine justa causa impotentem facere ad observandam legem in loco, in quo lex obligat in actu primo „proximo. Sicut si quis pilæ lusu se defatigaret vehementer solum ideo, ut sic noctu posset plenam refectionem „sumere, peccaret; uti etiam is qui studiose ideo discedit „ad matrimonium clandestine contrahendum; aut ad absolutionem a reservatione obtinendam; quia in his datur specialis inhibitio.

Mantissa de Virtutibus Moralibus.

§. I.

De Virtutibus Moralibus in genere.

„*Virtus Moralis ad officium hominis ex lege naturæ exercendum pertinet, estque habitus agendi honeste, „qui studio & exercitatione comparatur. Dividitur ratione ordinis & modi in virtutes principales seu Cardinales, & subordinatas seu annexas; in eas, quæ sunt „circa passiones in ordine ad ipsum operantem, & quæ „sunt circa actiones ad alterum ab operante distinctum.*

„1. *Virtus* in genere dicitur habitus inclinans ac „perficiens potentiam rationalem ad suum finem & opus „proprium S. Thom 1. 2. Q. 55. *art.* 4. Dividitur varie: „*ratione subjecti in Intellectualem & moralem.* Illa est „habitus intellectum inclinans ad verum perfecte cognoscendum; altera est habitudo inclinans voluntatem ad „bonum honeste amandum. Suarez *Disp.* 3. *Tract.* 4. „*Sect.* 2. & 3. *de virtut. Ratione principii* virtus dividitur in *acquisitam & infusam, naturalem & supernaturalem: ratione objecti in Theologicam & Moralem.* „Theologica a Morali distinguitur per ordinem ad objectum formale & immediatum. Illud enim virtutis moralis est ipsa honestas actionis creaturæ rationalis: Theologicæ vero virtutis objectum formale quædam perfectio „Divina, quam peculiari ratione respicit. Sic *Fides* respicit veritatem primam revelantem, seu auctoritatem „Dei revelantis: *Spes* Bonitatem Dei respectivam, quatenus Deus nobis bonus est, item Dei potentiam, promissionem & fidelitatem: *Charitas* respicit quamlibet „perfectionem Divinam infinite amabilem propter se, „propter quam Deus amatur, & illa ut Deo bona.

„2. *Virtus moralis* dividitur in quatuor Principa-
„les ſeu Virtutes Cardinales, *Prudentiam*, *Juſtitiam*, „*Fortitudinem*, & *Temperantiam*: his enim tota moralis vita nititur & volvitur, ſicut oſtium in cardinibus. Actionem ad rectam rationem in ſe ipſa dirigit „*Prudentia*: actiones ad alterum moderatur *Juſtitia*; „paſſiones proſecutivas *Temperantia*, & *Fortitudo* averſativas regit. *Ex his tota bona hominis ſtructura conſurgit.* S. *Gregor.* 2. *Moral. c.* 8. His quatuor Cardinalibus aliæ virtutes ſunt *ſubordinatæ vel annexæ*, quæ „tum circa actiones, tum circa paſſiones refrænandas, „partim in ordine ad ipſum operantem, partim in ordine „ad alterum ab operante diſtinctum verſantur.

„3. *Circa actiones* ſunt hæ virtutes: 1. *Juſtitia* „reddit cuique ſuum. 2. *Religio* cultum Deo debitum „reddit. *Pietas* patriæ ac parentibus debita officia rependit. 4. *Veritas* ſeu veracitas in verbis. 5. *Fidelitas* „in promiſſis. 6. *Gratitudo* compenſat beneficium. 7. „*Vindicatio* moderate ulciſcitur injuriam & culpam. 8. „*Liberalitas* pecunias in aliorum utilitatem largitur. 9. „*Magnificentia* verſatur in magnis ſumptibus ad aliorum „utilitatem. 10. *Amicitia* amico officia exhibet.

„4. *Circa Paſſiones*, 1. *Temperantia* moderatur „voluptates appetitus concupiſcibilis, præſertim circa tactum & guſtum. 2. *Liberalitas* ejusdem delectationes „circa pecunias. 3. *Philotimia* ſeu *ſtudium gloriæ* veræ circa honores; 4 & *Magnificentia* circa magnos „ſumptus ſpem & deſperationem moderatur. 6. *Veracitas* ſe alteri manifeſtat in verbis factisve decentibus, „quatenus hoc eſt in ipſo operante delectabili. 7. *Amicitia*, per quam exhibet ſe operans alteri jucundum in rebus ſeriis. 8. *Eutrapelia*, per quam exhibet „ſe jucundum in temperatis jocis & ludis. 9. *Fortitudo.* „moderatur fiduciam & timorem. 10. *Manſuetudo* regit „iram. 11. *Humilitas* appetitum propriæ excellentiæ refrenat &c.

„5. Plures aliæ ſunt diviſiones virtutis moralis, inter quas alia *virtus communis*, alia *heroica* dicitur ex „Ariſtotele *L.* 1. *Ethic. cap.* 1. *Communis* verſatur circa „actiones laudabiles, ſed minus difficiles, quæ non excedunt modum communem operandi humanum. *Heroica* „ſive ob excellentiam operis, ſive ob circumſtantiam

„erum

„erumpit in actum difficillimum, qui superat modum „communem operandi humanum.

„6. Tria sunt, quæ virtuti opponuntur, *Peccatum* „*scilicet, Malitia & vitium: Peccatum* ut actus, *Ma*„*litia*, ut formale consequens, *Vitium*, ut habitus; „Virtutis actui, bonitati ac habitui contrariantur. *Vi*„*tium*, quod est habitus seu animi habitudo inclinans ad „actus moraliter malos vel inhonestos; Est vel per *exces*„*sum*, vel per *defectum*; virtus autem in medio seu re„cta mediocritate & rationis ordine versatur. *Vitium* „per excessum est, quod materiam virtutis, ejusque of„ficium extendit ultra mediocritatem illius virtutis, sive „dein mutetur materia seu objectum virtutis secundum „substantiam, sive duntaxat secundum quantitatem. Sic „non solum vitium intemperantiæ est per excessum in eo, „qui in copia immodica comedit, sed etiam qui comedit „res vetitas simpliciter, vel res pretiosiores, quam par sit, ut dum Cleopatra pretiosum unionem deglutiit. *Per* „*defectum est vitium*, quando non solum virtutis actus „ex toto vel ex parte omittitur, sed etiam exercetur a„ctus virtutis officio plane oppositus. Ita ignarus per de„fectum peccat contra fortitudinem, dum omittit actum „fortitudinis, qui est, velle subire periculum honeste, cum decet, aut dum elicit actum ei prorsus contrarium, „qui est velle fugere, cum dedecet. Vitiis recensendis „nihil est, cur immoremur. Nam *Vitia etiam sine Ma*„*gistro discuntur. S. Aug. L. 6. de Civ. Dei c.* 3.

§. II.

De Prudentia.

„*Prudentia est virtus specialis practica, morum*„*que directrix. Perficit intellectum judiciis moraliter* „*practice certis, & voluntatem in vero bono eligendo,* „*maloque fugiendo dirigit. Hujus varia sunt munera,* „*partes, & vitia opposita.*

„1, *Prudentia* rerum expetendarum & fugienda„rum scientia dicitur: tota ad actionem refertur; circa „universalia versatur cognoscendo sub ratione veri boni „eligendi & mali fugiendi, circa singularia & cognoscen„do & agendo. Hinc virtus moralis practica & magistra „virtutum appellatur, quæ non solum intellectum in di„judicando vero bono ac malo, sed & voluntatem in eli-

„gendis & exequendis mediis ad finem quemque honestum, „præsertim ultimum conducentibus dirigit, ipsas Virtu„tes morales regit ac moderatur. S. Thom. 2. 2. Q. 47. „Art. 6.

„2. *Munera, actusque proprii* Prudentiæ sunt: 1. „Εὐβελία *seu recta consultatio*, quia prudens animus de „rebus agendis deliberat, & de mediis congruentibus ac „honestis ad propositum finem obtinendum consultat, ne „quid temere vel inconsulto aggrediatur, sed rectæ ratio„nis lumine in actionibus eligendis aut omittendis diriga„tur. 2. Σύνησις seu *sagacitas* est, qua mens, ubi re„cte deliberavit & singula discussit, rite intelligit, judi„cat, & statuit de rebus humanis secundum legem, æqui„tatem, & rectæ rationis principia, quid in his tempo„ris, loci, personæ, rerumque circumstantiis sit eligen„dum, aut omittendum. 3. Γνώμη seu *Sententia* vel „*Imperium* est, qua imperatur singularis actio vel omit„tenda, vel exercenda per interiores & exteriores homi„nis potentias seu vires, aliasque quascunque virtutes, „mediique idonei executio ad finem obtinendum præcipi„tur. Ubi itaque hæc moderatrix secundum tria sua mu„nera ad clavum sedet, felix erit totius vitæ humanæ „cursus.

„3. *Partes integrantes* sive Prudentiæ subservien„tes ad actus perfectos eliciendos a Doctore Angelico 2. „2. Q. 48. *art. un.* enumerantur octo: *Memoria* ad pru„dentiam confert, qua memores sumus multiplici expe„rientia rerum præteritarum & circumstantiarum, easque „cum præsentibus comparamus. *Viri enim prudentis est*, „*præteritorum meminisse, præsentia agere, & futura* „*cavere.* Senec. *de Consolatione ad Marc. c.* 9... 2. *In*„*telligentia* ex cognitionibus principiorum honestatis ju„vat, ut præsens negotium, omniaque, quæ illud cir„cumstant, exacte perspiciamus. Ea enim in Syllogismis „a prudentia factis penetrat assumptum, minoremque „propositionem singularem recte inspicit, quæ conclusio„nem parit. 3. *Docilitas* est promptitudo ad aliorum „monita & consilia audienda ex intentione bene agendi. „4. *Solertia* est facilitas excogitandi media ad finem prom„ptum debite exequendum, 5. *Ratiocinatio* est facilitas „ex principiis notioribus deducere ignotiora agibilia. 6. „*Providentia* est, qua diligenter & perspicaciter futura „prævidemus, mediaque ad finem ordinamus. 7. *Circum-*

„*cumſpectio* eſt exacta conſideratio circumſtantiarum & „mediorum ad obtinendum finem. 8. *Cautio* eſt cura & „diligens animi attentio ad pericula, incommoda & im- „pedimenta propoſiti operis evitanda.

„4. Prudentiæ *vitium* opponitur generatim *impru- „dentia*: *Per exceſſum* vero adverſatur hæc: *Prudentia „carnis* excogitans media ad opera carnis implenda ex pra- „vo voluntatis affectu; *Aſtutia vel calliditas* excogitans „media in ſpeciem honeſta & fucatam quandam honeſta- „tem præ ſe ferentia; *Dolus* verbis, *fraus* factis media „per aſtutiam inventa exequitur; *Anxietas* eſt nimia ſo- „licitudo præſentium & futurorum. *Per defectum* oppo- „nuntur *Præcipitatio*, *Inconſideratio*, *Inconſtantia & „& Negligentia*. S. Thom. 1. 2. Q. 53. Art. 3. Hinc „celebre illud Biantis conſilium: *Aggredere tarde agen- „da ſed aggreſſus age conſtanter. Laert.* 1. *Leg.* 87.

„5. Denique Prudentia varias appellationes ſortitur, „quatenus ad varia objecta ſtatusque diverſos refertur. „Alia dicitur *Monaſtica ſeu Henotica*, quæ unius; alia „*Polyarchica*, quæ plurium res agendas curat. Hæc rur- „ſus vocatur *Oeconomica*, qua ſocietatis familiaris, & „*Politica*, qua ſocietatis politicæ, vel Reipublicæ & Ci- „vitatis actiones diriguntur. Hæc denuo dicitur *Pruden- „tia Legiſlatrix & Judicialis*, *Architectonica* pacis & „belli, ac *Militaris*, quæ circa actiones in pace, bello, „judicio & curia ſuſcipiendas verſatur.

„6. *Media* prudentiam ſibi comparandi ſunt plura: „Uſus & experientia, juxta tritum illud: *Uſus me ge- „nuit, mater peperit memoria.* Familiaritas cum ſum- „mis viris moderatis ac probis; diligens conſideratio eo- „rum, quæ geſta ſunt, aut geruntur; perfecta illius af- „fectus cognitio, qui in altero dominatur & quocum tra- „ctandum eſt negotium; ipſæ demum variæ ſcientiæ. „*Prudentiæ compendium in litteris continetur*: Caſſio- „dor. L. 8. Epiſt. 67.

§. III.

De Juſtitia.

„*Juſtitia eſt habitus inclinans & firmans volunta- „tem ad jus ſuum cuique tribuendum. Hujus varia eſt „diviſio, eique plures virtutes ſunt annexæ, varia quo- „que vitia oppoſita*

„1. *Justitia* generalissime sumpta est collectio om„nium virtutum reddens voluntatem perfecte conformem „suæ normæ, seu Legi Divinæ. Quatenus autem virtus „singularis, moralis & cardinalis est, habitus dicitur in„clinans voluntatem ad jus suum cuique tribuendum. S. „Thom. 2. 2. Q. 79. Art. 1. Unde *actus ejus proprius* „est, jus suum cuique tribuere, id est, ponere æqualita„tem inter obligationem unius & jus alterius. *Objectum* „*illius materiales* sunt actiones, quibus æqualitas cum ju„re alterius ponitur. *Objectum autem formale* est ipsa „honestas æqualitatis cum alterius jure. Hujusmodi actio „æqualis juri alieno vocari solet jus, justum, æquum & „bonum. *Munera* Justitiæ sunt duo: jus suum alteri „reddere, & neminem lædere.

„2. *Justitiæ divisio* ex ordinatione unius ad alte„rum discernitur, prout varie honestatis æqualitas inter „hominem unum & alium respici solet. Hinc alia est *Ju„stitia universalis seu legalis*, quæ partes communitatis „aut totius Reipublicæ ordinat ad tribuendum jus suum „communitati, qua tali, procurando bonum pluribus „commune. Hæc directrix est in Capite, æquas leges „condendo; executrix vero in subditis, leges conditas „observando. Alia est *Justitia particularis*, qua vel „communitas, vel persona particularis ordinatur ad tri„buendum jus suum alteri parti vel personæ particulari, „seu æquale, quod alteri debetur. Hæc rursus in *com„mutativam & distributivam* dividi solet secundum di„versas æqualitates unius cum jure alterius, quas ut for„male objectum eæ respiciunt, & quæ a Grotio *Lib.* 1. c. „1. *de Jur. Bell. & Pac. Justitia expletrix atque attri„butrix* minus accurate appellatur. *Commutativa Ju„stitia* in commutationibus & pactis omnem, quantum „fieri potest, servat æqualitatem rei cum re secundum „proportionem, ut ajunt, arithmeticam, non attenden„do dignitatem & conditionem personæ. Comparat enim „illa quantitatem cum quantitate, mediumque inter plus „& minus in ipsa re, perfectamque æqualitatem in con„servatione & reparatione alterius juris attendit. Sic cum „debes alteri florenos decem, & totidem restituis, ponis „arithmeticam æqualitatem. *Distributiva Justitia* æqua„litatem servat inter personas communitatis, pro cujus„que merito circa bona & onera, & præmia & pœnas. „Hæc aut *remunerativa* est, dum bona, honores, alia„que id genus beneficia pro cujusque dignitate & meritis

distri-

„distribuit: aut *vindicativa seu punitiva* constituens æ-
„qualitatem inter personas & offensam. Utraque ponit
„æqualitatem rerum ad personas secundum proportionem
„Geometricam, remque comparat cum qualitate, seu
„conditione, dignitate & merito personæ: nempe sicut
„una persona excedit aliam, ita etiam res, quæ datur uni
„personæ, excedat, oportet, rem, quæ datur alteri.
„Sic ubi pecuniæ vim in victoriæ præmium Princeps
„destinat exercitui, liberalior in Duces, parcior in mili-
„tes distribuitur copia, pro cujuscunque gradu & condi-
„tione. S. Th. 2. 2. Q. 61. Art. 1.

„3. Justitiæ anneċtuntur *virtutes*, quæ eam aliqua-
„tenus imitantur, & aliquam ejus partem saltem partici-
„pant, relatæ sunt ad alterum, & debitum aliquod respi-
„ciunt, quod vel est strictum, & non perfecte potest ad-
„æquari: talis virtus est Religio erga Deum, & pietas
„in parentes: vel debitum illud non est strictum nec ob-
„ligans ad restitutionem: Cujusmodi virtus est gratitudo
„& amicitia. Decem vero numerari solent virtutes Justi-
„tiæ annexæ: *Religio*, *pietas*, *observantia*, *obedientia*,
„*veracitas*, *vindicatio*, *gratitudo*, *liberalitas*, *amici-
„tia*, *urbanitas*.

„*Religio* juxta lactantium C. 4. *de Divin. Instit. c.*
„28. a religando dicta, quod Deus nos alliget; est vir-
„tus moralis, quæ Deo ut supremo Domino & primo
„principio rerum omnium debitum cultum exhibet. Hu-
„jus *Objectum materiale* est cultus Deo debitus, quo sup-
„premam Dei excellentiam voluntaria submissione nostra
„contestamur: *Objectum formale proximum*, propter
„quod Religio Deum colit, est specialis honestas cultus,
„quo Deum propter suam excellentiam veneramur eique
„nos submittimus. Quare ipsa Dei excellentia est solum
„objectum formale Religionis remotum, & sic a Virtu-
„tibus Theologicis Religio distinguitur. *Actus Religionis*
„*proprii* sunt *in & externi*. Interni a S. Thom. 2. 2.
„*Q.* 82. *art.* 1. numerantur duo: *Devotio & Oratio.* Ex-
„terni sex: *Adoratio*, *Sacrificium*, *votum*, *Juramen-
„tum*, *Oblatio primitiarum*, *donorum*, *decimarum*, &
„*Adjuratio*. *Laus vero & Gratiarum actio*, sunt par-
„tes quædam & species orationis. In his actibus conte-
„stamur æstimationem nostram de excellentia Divina, no-
„stramque subjectionem ac dependentiam a Deo: *animi
„bona* Deo subjicimus devotione, oratione, voto & Jura-
„mento. Per *devotionem* homo seipsum tradit Deo & in
cul-

„cultum devovet. Per *orationem* significamus Deum esse „Authorem universi boni, quod sperare possumus, bona „petimus ab eo, vel mala nobis aliisque deprecamur: ob „ea, quæ accepimus, grates agimus, laudamus Benefa„ctorem, Judicem timemus. *Voto* deliberatam promissio„nem supremo Domino facimus de meliore bono. *Jura*„*mento* Divinam veritatem invocamus testem ad fidem fa„ciendam, aut firmandam promissionem. *Bona corporis* „Deo submittimus *per adorationem exteriorem; Bona ve*„*ro externa* in obsequium exhibemus per *Sacrificium &* „*oblationes*. Adoramus Deum tanquam supremum Domi„num tum interna mentis devotione, tum exteriore cor„poris submissione. Per *Sacrificium* contestamur Dei „supremum Dominium in vitam, mortem, omniaque „nostra bona, & nostram subjectionem. *Oblationibus* „Deo vel intuitu Dei Ecclesiis aut Ecclesiæ ministris bo„na nostra offerimus. S. Thom. 2. 2. Q. 84. *Art*. 2.... „*Pietas* hic non ut devotio & fervor in Dei cultu aut mi„sericordiæ affectus, sed ut specialis virtus circa cultum „parentum accipitur, & est virtus moralis, qua parenti„bus sanguine junctis ac patriæ cultus & debita reddun„tur officia. Hæc respicit secundum Lessium *de Virt*. „*Card*. 1: *Parentes*, quia hi post Deum sunt præcipui „Auctores ortus & educationis. 2. *Consanguineos*, quia „in his quadam ratione nobis parentes referuntur, cum „utrique eadem origine sint prognati. 3. *Patriam*, quia „etiam hæc aliquo modo est principium nostri ortus, parentes „nosque fovet, & opportuna ad ortum & educationem „media præbet. Huc refertur cultus omnium concivium „& Patriæ amicorum. *Debita pietatis officia* liberorum „in parentes sunt tria per se, amor, reverentia, obedien„tia; alia per accidens, ut sustentatio aliaque vitæ præsi„dia &c. S. Th. 2. 2. Q. 101. a. 2.

„*Observantia* est virtus, qua personis in dignitate „constitutis, vel ætate, statu, aut alio dono Superiori„bus cultum quendam exhibemus. Talibus enim honor „debetur tanquam merces & præmium laborum, qui bo„no publico & civium utilitati student. Huc pertinet *Du*„*lia*, quæ cultum religiosum exhibet *Beatis* ob Sanctita„tem vel beatitudinis statum; & *Hyperdulia* exhibens „cultum creaturæ habenti specialem excellentiam & rela„tionem ad Deum, ut Beatissimæ Virgini, quatenus est „mater Dei. S. Th. 2. 2. Q. 103. Art. 4.

Obedi-

„*Obedientia* eſt virtus inclinans ad aliquid facien-„dum vel omittendum ex eo motivo, quod honeſtum ſit „imperanti obtemperare. Quatenus vero procedit ex re-„verentia Dei, ſub religione continetur, & ad devotio-„nem pertinet. Quatenus proficiſcitur ex reverentia ho-„minis ſuperioris, qui jubet, ad obſervantiam reducitur.

„*Veracitas* eſt virtus inclinans ad dicendum & ma-„nifeſtandum alteri verum, cogitatis noſtris ſigna externa „& idonea conformando. Ad hanc tria ſpectant: Volun-„tas dicendi verum, ſive edendi ſignum conforme menti; „ipſa locutio, & ſignificatio mentis judicio conformis. „Conſideratur in hac virtute debitum morale, quo ex ho-„neſtate unus homo alteri tenetur veritatem loqui, ſine „quo ſocietas humana ſervari nequit.

„*Vindicatio* eſt virtus, qua quis ex honeſto moti-„vo vindictam ſecundum debitam menſuram rationemque „ordinatam ſumit vel petit, tum quia per ſe decens, enim, „qui male fecit, puniri; tum quia honeſtum eſt, fieri „punitione aliquam reparationem boni per injuriam læſi, „& ſatisfactionem. Dum enim punitur, qui læſit, re-„ſtituitur quadam ratione honor læſo, & damnum com-„penſatur. Hinc *Judex bonis nocet, dum parcit malis*. „Leſſius *de Vit. Card.* Vindicatio proin licita eſt ex D. „Thom. 2. 2. Q. 105. Art. 1. ſi fiat debito animo & cir-„cumſtantiis debitis ſervatis; ſi intentio vindicantis fera-„tur præcipue in aliquod bonum ſeu honeſtum. ad quod „pervenitur per delinquentis pœnam, puta ad ejus vel „aliorum emendationem, aut ſaltem inhibitionem; ad ſe-„curitatem aliorum, ad juſtitiæ conſervationem, & Dei „honorem. Si vero intentio vindicantis id ſolum ſpectat, „ut ei, qui te læſit, male ſit, ſi ibi quieſcas ejusque ma-„lum velut tuum bonum intendas, odio illicito deſævies „contra Charitatis legem, qua tenemur omnes homines „etiam inimicos diligere. Demum nec fas eſt, ſuum ſibi-„met eſſe vindicem: hinc vindicta fiat per poteſtatem pub-„licam, non privatam. Nec appetitio vindictæ ob in-„juriam privatam ſuam præciſe virtus eſt, inquit Leſſius „quia ex amore proprii commodi oritur. Secus eſt de in-„juriis, quæ Deo aut Reipublicæ inferuntur, & neuti-„quam ſunt tolerandæ. *Diſcamus Chriſti exemplo noſtras* „*injurias magnanimiter ſuſtinere, Dei autem injurias* „*nec usque ad auditum ſufferre.* S. Chryſoſt. *Hom.* 5. „*in Matth.*

Grati-

„*Gratitudo* est virtus inclinans ad beneficii ac-„cepti æstimationem ac repensionem, sive ut ait Lessius, „quæ respicit debitum ex beneficio natum, & aliquid Be-„nefactori rependit, ut illi aliquo modo satisfaciat. A-„ctus illius sunt, agnitio seu æstimatio beneficii, grata „acceptatio, gratiarum actio, commemoratio beneficii, „compensatio. Gratitudo hominis in Deum tribus his vo-„cibus continetur, inquit Hugo a S. Victore *L. 4. de arc.* „*Moysis c. 4. Accipe redde, cave.* Accipe beneficium, „quod offertur; redde gratiam, quæ debetur; cave sup-„plicium, quod ingrato decernitur. Prima vox famu-„lantis, secunda monentis, tertia comminantis.

„*Liberalitas* est virtus humani affectus moderatrix „circa bona fortunæ, vel opes dandas, solo honesti mo-„tivo. Qui enim majoris lucri, honoris, ostentationis, „voluptatis aut libidinis causa dat, liberalis censeri non „debet. Habet hæc virtus medium inter duo extrema: „nam si deficiamus, nec tantum, quantum opportet, tri-„buamus, *avari* dicimur. Si autem excedamus in dan-„do, & plus largiamur, quam oportet, & cui, quando, „aut qua causa non oportet, in vitium labimur, *prodigi* „habemur. Unde liberalitas medium spectat modumque „recte aliis dandi, ut ratio personæ, quantitatis, quali-„tatis, loci & temporis habeatur. Hæc si versetur circa „honestos sumptus Principibus aliisque personis excellen-„tibus dignos, vocatur *Munificentia*, quæ rationem ho-„nesti & decori inter plus & minus servat.

„*Amicitia* est benevolentia mutua & manifesta, qua „quis alteri ipsius causa bonum cupit. Hæc utrique amico „nota est: amamus quidem aliquando etiam ignotos, „sed benevolentia solum est, non amicitia. Illa se pro-„dit, mutua bonorum & commodorum communicatione. „Demum illius causa, cujus amicitiam colimus, ei bene „volumus. Qui enim sui causa id facit, seipsum potius, „quam alterum amat. Alia est *amicitia excellentiæ*, alia „*parium*, qua personæ inter se inæquales vel pares se mu-„tuo amant. Alia *civilis* viget inter concives & partes „unius Communitatis vel Reipublicæ: alia *sodalitia &* „*consanguinea* est: hæc in natura & sanguine, illa in „pactione aut conventione fundatur. *Causæ*, quæ ami-„citiam ingenerant & conservant, sunt potissimum bene-„volentia, concordia, similitudo morum, beneficentia, „& beneficiorum repensio. Necessitas illius, honestas, „jucunditas, & utilitas a Cicerone fusius describitur in

Dialo-

„*Dialogo de amicit. Sane non aqua, non igne pluribus*
„*locis utimur, quam amicitia &c.*

„*Humanitas* est, qua conditionis humanæ conside-
„ratione in communi hominum consuetudine faciles nos,
„ut decet, reverentes & benevolos exhibemus. *Comitas*
„dicitur si communi humanitatis sensu impulsi suavem &
„placidum agendi modum præferimus. *Affabilitas* voca-
„tur, qua in congressu ad audiendum nos faciles præbe-
„mus, nobisque colloquentium animos conciliamus.

„4. *Justitiæ* oppositum *Vitium* est *Injustitia*, qua
„est habitus vitiosus inclinans ad non tribuendum cuique
„jus suum. Alia plura vitia adversantur, ut *judicium*
„*temerarium*, ubi cogitatione; *detractio*, *calumnia*, *con-*
„*tumelia*, *susurratio*, *derisio*, *maledictio &c.* ubi verbis;
„*homicidium*, *mutilatio*, *verberatio*, *furtum*, *rapina*
„*&c.* ubi factis Justitia commutativa læditur. *Acceptio*
„*personarum*, qua justitia distributiva potissimum, sæpe
„etiam commutativa violatur. Virtutibus Justitiæ anne-
„xis suæ correspondent vitia: Religioni *Superstitio* per
„excessum, per defectum *irreligio*: Pietati *immodera-*
„*tus amor* parentum, consanguineorum, aut patriæ per
„excessum, per defectum *impietas*. Observantiæ *immo-*
„*dicus cultus* per excessum, per defectum *contemptus*:
„Obedientiæ per defectum *inobedientia* in debitis, in il-
„licitis per excessum, *inordinata obsecutio*; Veracitati
„*jactantia* per excessum, *mendacitas* per defectum: Vin-
„dicationi *crudelitas* per excessum, nimia *lenitudo* per
„defectum: Gratitudini *ingratitudo* per defectum, per
„excessum *prodiga gratitudo*; Liberalitati *prodigalitas*
„per excessum, *avaritia* per defectum: Amicitiæ *adula-*
„*tio* per excessum, per defectum vero *litigium*: Urba-
„nitati, comitati, & affabilitati *severitas* per excessum,
„per defectum *rusticitas* adversatur.

§. IV.

De Fortitudine.

„*Fortitudo est virtus moralis, qua in res magnas,*
„*arduas, periculosas gerendas aut sustinendas cum debita*
„*moderatione ferimur ex honesti stimulo. Habet illa va-*
„*rios actus, virtutes annexas & vitia opposita.*

„1. *Fortitudo*, *Græcis* ἀνδρεία virilis & mascula
„virtus est, qua mens resistit omnibus difficultatibus, qui-
bus

„bus a rationis bono impeditur. S. Thom. 2. 2. Q. 123.
„Art. 2. *Objectum illius materiale remotum* sunt res ar-
„duæ periculis junctæ & tales, ut honeste suscipi & susti-
„neri possint, v.g. quæ pro Reipublicæ salute suscipiun-
„tur. *Materiale proximum* sunt affectus timoris & au-
„daciæ : *objectum formale* est honestas mediocritatis circa
„illos affectus appetitus irascentis, quos fortitudo mode-
„ratur, ne voluntas a bono rationis retrahatur timore
„mali, & tum in aggressione, tum in perpessione gravio-
„rum malorum non frangatur aut cedat, sed contra mo-
„derate audeat.

„2. *Actus fortitudinis* sunt duo : aggredi difficilia,
„& tolerare dura. Inde *virtutes* quatuor adjunctæ colli-
„guntur : 1. *Fiducia*, qua cum spe firma vincendi res
„arduas agendas & ferendas prompte ac strenue aggredi-
„mur. 2. *Magnanimitas* inclinat ad strenue exequen-
„dum id, quod prompte per fiduciam suscepimus. Nam
„sine fiducia nulla suscipitur voluntas firma ex virtute a-
„gendi : sine magnanimitate etiam suscepta voluntas ad
„maturitatem non perveniet, sed quasi in medio conatu
„concidet & emorietur. 3. *Patientia* confirmat animum
„adversus tristitiam in tolerandis adversis, ne a præscri-
„pto rationis recedat, aut indecori aliquid agat. Hæc
„si moderetur tristitiam ortam ex jactura bonorum exter-
„norum, vocatur *æquanimitas*: si cohibeat ortam a cor-
„poris incommodis formidolosis, *constantia*; si ex dila-
„tione rei expectatæ, *longanimitas* appellatur. 2. *Per-*
„*severantia* virtus est, qua stabilis quisque & firmus in
„opere honesto cœpto ad finem perducendo, vel dolore
„penitus exantlando permanet, ex motivo specialis hone-
„statis. S. Thom. 2. 2. Quæst. 138. Art. 1.

„3. *Vitia* Fortitudini opposita sunt duo : quatuor
„vero totidem annexis virtutibus adversantur; *Timiditas*
„*vel ignavia* per defectum : timidus enim deficit in au-
„dendo & aggrediendo, statimque animo linquitur, actio-
„nem vel non inchoat, vel abrumpit, quoties grave ma-
„lum impendet. 2. *Audacia seu Temeritas* excessus est
„in audendo & aggrediendo, cum quis, ut repellat ma-
„lum imminens, quiddam aggreditur, quod, vel quo-
„modo, vel quando non convenit rationi. 3. Fiduciæ
„per excessum opponitur *præsumptio*, qua aliquis susci-
„pit opera viribus majora; & per defectum *diffidentia*,
„qua quis non audet suscipere ea, quibus par est. 4.
„Magnanimitati per excessum adversatur *Jactatio animi*
in

„in executione rei arduæ contra rationis & virium con-
„venientiam; per defectum *pusillanimitas*, qua quis ip-
„so conatu rei susceptæ mox deficit, licet idoneus consi-
„stere posset. 5. Patientiæ opponitur *impatientia* per
„excessum, dum quis nimium indulget dolori supra mo-
„dum a *patientia* præscriptum, & ex dolore discedit
„a recto. *Insensibilitas* per defectum adversatur circa
„sensum dolorum, dum quis nullis malis nec propriis
„nec alienis tangitur, quod signum inhumanæ duritiei &
„brutæ stoliditatis est. *Non sentire mala, non est homi-
„nis; non ferre, non est viri.* Senec. *ad Polybium c.*
„36... 6. Perseverantiæ repugnat per excessum *pertina-
„cia*, qua firmus quis manet in proposito sive
„sentiendi sive agendi, ubi non oportet. *Mollities
„seu volubilitas* per defectum opponitur, dum quis ob
„difficultates occurrentes, & maxime ob tristitiam ac pri-
„vationem delectationum ab opere bono desistit, ceditque
„difficultatibus.

§. V.

De Temperantia.

„*Temperantia est virtus refrænans appetitum in
„voluptatibus corporis vel sensuum, præsertim gustus &
„tactus. Hujus variæ sunt species, virtutes adjunctæ,
„& vitia opposita.*

„1. *Temperantiæ nomine importatur quædam mo-
„deratio seu temperies, quam ratio facit*, inquit D. Th.
„2. 2. Q. 141. art. 1. Ilius *objectum materiale remotum*
„sunt delectabilia corporis vel sensuum. *Proximum* vero
„sunt delectationes sensuum *Objectum formale* est honestas,
„quæ reperitur in mediocritate voluptatum sensuum. *Re-
„gula*, unde judices, quænam delectatio habeat ejusmo-
„di mediocritatem, non alia est secundum D. Thom. 2.2.
„Q. 141. Art. 6. quam necessitas & utilitas rerum ad hanc
„vitam humanam pertinentium. *Actus temperantiæ* est
„vel abstinere, vel cohibere, scilicet moderari appetitum
„circa voluptates juxta præscriptum rectæ rationis morum
„que regulam, quantum, ubi, quale, quando & quo-
„modo decet.

„2. *Species* Temperantiæ seu *partes subjectivæ* a S.
„Thoma 2. 2. Q. 143. Art. 1. recensentur quatuor.

„1. *Abstinentia* inclinat ad subtractionem ciborum, quan„tum decet habita ratione valetudinis & officiorum. 2. „*Sobrietas* affectum & usum moderatur circa potum, qui „ebrietatem conciliare potest, & rationis usum fumis „suis præpedire. 3. *Castitas* ex D. Thoma 2. 2. Q. 15. a. „2. est virtus statuens mediocritatem circa delectabilia ve„nerea, vel ea prorsus abjiciendo, vel non aliter iis u„tendo, quam recta ratio præscribit. 4. *Pudicitia* est „virtus, quæ circa externa signa & actus venereos minus „principales, v. g. *aspectus*, *colloquia &c.* voluptatem „debita mediocritate coercet. *Pudicitia*, inquit S. Cy„prianus, *de bono Pudicit. primum locum tenet in vir„ginibus, secundum in continentibus, tertium in matri„moniis. Verum omnibus gloriosa est cum gradibus suis.* „Præter has partes subjectivas recensentur a S. Thom. 2. 2. „Q. 143. *art. un. quædam partes integrantes* : *Verecun„dia*, quæ est timor infamiæ de turpi actu perpetrato, „sicut *erubescentia* est timor infamiæ de eo committendo.

„3. *Virtutes adjunctæ* septem numerantur: 1. „*Continentia* moderatur quosvis impetus passionum, qui„bus impellimur ad delectationes præsertim venereas. 2. „*Humilitas* refrænat appetitum propriæ excellentiæ, ho„minemque inclinat ad suam vilitatem signis factisve pro„stendam. 3 *Mansuetado* interiorem iræ impetum vel „passionem secundum rationis normam moderatur, in quo „differt a *Clementia* quæ est moderativa punitionis. 4. „*Studiositas* cognoscendi desiderium nimiumque ardorem „sciendi juxta rectam rationem dirigit, secundum illud „*Rom.* 12, c. *Non sapere plus, quam oportet sapere.* 5. „*Modestia* circa debitam compositionem corporis, in ge„stibus, nutibus, sermone, incessu, habitu & vestitu „&c. occupatur, 6. *Eutrapelia* festivitati, ludis & jo„cis honestum modum imponit facitque, ut nostra con„suetudo aut conversatio sit grata, servata tamen semper „honestate & ratione nostræ personæ eorumque quibus„cum versamur. 7. *Parsimonia* luxum superfluum in su„pellectili aliisque rebus ad usum vitæ idoneis amputat, „circa corporis cultum aliumque apparatum rerum exter„narum servat decorem & modum.

„4. *Vitium* temperantiæ oppositum est per exces„sum *intemperantia*, quæ excedit in expetendis vel fru„endis, voluptatibus sensuum. Per defectum adversatur „*stupor*, dum quis sine causa ita delectationem omnem „despicit, ut sine justa causa pravo deceptus judicio præ-

termit-

„termittat ea, „quæ ad vitæ conſervationem ſunt neceſſa-„ria; aut etiam naturæ noxia in cibo & potu eligit. Qui „enim negat ſe quodam voluptatis ſenſu affici, is utique „ſe animal vel hominem negat, ſtipiti aut ſaxo non im-„par, in quo nullus eſt ſenſus.

„5. Quatuor ſpeciebus temperantiæ totidem *vitia* „anonyma per defectum opponuntur; per exceſſum vero „1. Abſtinentiæ adverſatur *gula* ſeu *voracitas* excedens „in ciborum modo, quantitate & qualitate &c. De ejus-„modi hominibus Tertullianus ait *Lib. contra Pſyſicos*: „*quorum Deus venter eſt: quorum fides in culina calet,* „*charitas in olla ſervet, & tota ſpes in ferculis jacet.* 2. „Sobrietati *ebrietas* repugnat, & eſt notius vitium, quam „ut deſcriptione egeat. *Nullum ſecretum eſt, ubi regnat* „*ebrietas.* Prov. 13. c. Nam juxta vulgatum illud: *quod* „*in corde latet ſobrii, in lingua natat ebrii.* 3. Caſtita-„ti adverſatur *Luxuria* in appetitu vel uſu venereorum „immoderato. 4. Pudicitiæ opponitur *impudicitia*, quæ „in exterioribus ſignis impuris limites rationis excedit. „Partibus integrantibus temperantiæ per defectum oppo-„nuntur vitia anonyma, per exceſſum *impudentia* vere-„cundiæ, quæ indolis depravatæ indicium eſt partusque „dæmonis.

„6. Virtutibus reliquis temperantiæ adjunctis ſua ad-„verſantur vitia, per defectum quidem anonyma, per ex-„ceſſum vero: 1. Continentiæ opponitur *incontinentia*, „quæ paſſionibus venereis & motibus immoderatis contra „rationem delectatur, 2. Humilitati *ſuperbia*, quæ eſt „appetitus inordinatus propriæ excellentiæ 3. Manſue-„tudini *iracundia* plus æquo contra rationem exardeſ-„cens. 4. Studioſitati *curioſitas*, quæ eſt inordinatum „deſiderium ſciendi id, quod non convenit, aut dum ſcien-„tias appetimus non referendo ad debitum honeſtum fi-„nem. 5. Modeſtiæ repugnat *immodeſtia*, quæ corporis „geſtus externamque compoſitionem atque ordinatam aut „nimis negligit, aut nimis affectat. 6. Eutrapeliæ op-„ponitur *ſcurrilitas*, jocandi, & ludendi genus obſcœnum, „illiberale, petulans, flagitioſum. 7. Parſimoniæ adverſa-„tur *luxus* veſtium alteriusque externi apparatus modum „excedens. *Finem omnium rerum ſpecta, & ſupervacua* „*dimittes.* Senec. Epiſt. 119. Et ſic finem facimus hujus „primæ Partis in honorem illius qui omnium rerum Prin-„cipium ac finis eſt; cedant ergo hæc &

O. A. M. D. G.

SYLLABUS DEFINITIONUM.

A.

„Abortus voluntarius est homicidium, perfectum quidem, „si fœtus erat animatus anima rationali, imperfectum „vero, si anima rationali non animatus.

„Absolutio sacramentalis est actus judicialis, quo pœni„tentibus confessis, ac recte dispositis, a Confessario „virtute Christi remittuntur peccata.

„Acedia est tristitia de bono spirituali, prout ad homi„nem spectat.

„Actus humanus est hominis actio quæ ex voluntate deli„berata procedit.

„Actus humani eliciti illi sunt, qui a voluntate immedia„te prosiliunt: v. g. volitio alicujus objecti.

„Actus humani imperati illi dicuntur qui ex voluntatis „jussu ab aliis potentiis eliciuntur: ut aspectus alicujus „rei ab oculo elicitus.

„Actus humani moralitas est respectus quidam sive ordo „actus liberi ad objectum subditum regulis morum, ut „prosequendum, si bonum, vel ut fugiendum, si malum.

„Actus humani regulæ sunt lex & intima mentis ratio, „seu dictamen practicum.

„Adjuratio est Dei, vel alicujus personæ aut rei sacræ in„vocatio ad inducendum vel cogendum alterum ut ali„quid faciat, vel a faciendo desistat.

„Adoptio est voluntaria & gratuita assumptio personæ „ad hæreditatem.

„Adoratio est actus, quo quis se alteri subjicit in ejusdem „excellentiæ testimonium.

„Adoratio latriæ est cultus pius ac religiosus, qui soli Deo „debetur; cum sit ipse primum Principium, supremus „Dominus, & ultimus Finis rerum omnium.

„Adoratio hyperduliæ seu excellens dulia, est cultus quo „colitur B. V. Deipara, quæ omnibus aliis creaturis „eminet.

„Adoratio duliæ est cultus Angelis ceterisque Sanctis debi„tus, ut Dei servis & amicis.

„Adulatio est excessiva laus seu complacentia, verbis vel „factis expressa.

„Adulterium est congressus aut viri cum uxore alterius, „aut mulieris cum marito alterius, aut utriusque ma„trimonio vincti.

Affi-

„*Affinitas* est conjunctio seu propinquitas personarum, „proveniens ex copula carnali, sive licita, sive illici„ta, perfecta tamen, nimirum cum seminum commi„stione in vase naturali.
„Ambitio est inordinatus appetitus honorum.
„Apostasia est recessio hominis baptizati a tota fide.
„Arrogantia est vitium, quo quis temere & impudenter „bona sibi vindicat quæ non habet.
„Articulus mortis est ille status infirmitatis in quo pluri„mi ordinarie decedunt: discriminatur a periculo mor„tis, quod istud est ille status in quo probabiliter & „prudenter timetur quod quis sit proxime moriturus.
„Assecuratio est contractus, quo pacto pretio aliquis rei „periculum suscipit, damnum sive in totum, sive in par„tem compensaturus.
„Astrologia est divinatio per astra.
„Astrologia naturalis ea est qua homines ex vario situ ac „motu astrorum ea quæ naturaliter contingunt, ut plu„viæ, significant ac portendunt.
„Astrologia judiciaria ea est qua homines ex stellarum mo„tu astrorumque cursu contingentes fortuitosque casus „ex sola libertate pendentes divinare præsumunt.
„Attentio est actus intellectus, nimirum consideratio & „advertentia mentis ad id quod fit, vel dicitur.
„Attritio est dolor supernaturalis, & detestatio peccato„rum, ut sunt offensa Dei, propter timorem gehennæ, „aut turpitudinem peccati, aut aliud motivum hone„stum supernaturale, involvens saltem propositum im„plicitum non peccandi.
„Avaritia est inordinatus divitiarum appetitus & amor.
„Audacia est appetitus insurgens in malum terribile fugan„dum & superandum.

B.

„Baptismus est sacramentum novæ legis, quo homo exte„terius abluitur, & spiritualiter regeneratur per aquam „sub forma verborum a Christo præscripta.
„Baptismus flaminis est desiderium vehemens recipiendi „sacramentum baptismi, cum contritione de peccatis „in casu in quo deest commoditas illud recipiendi in re.
„Baptismus sanguinis est martyrium, seu mors in odium „fidei Domini nostri Jesu Christi tolerata.

„Bellum est conflictus multorum contra multos extrane-
„os, vi & armis, Principis jussu peractus.

„Bellum defensivum est actio, qua publica auctoritate vis
„illata Regno seu Provinciæ ab exteris repellitur per
„possidentes.

„Bellum offensivum illud est quo Princeps exercitu arma-
„to hostem aggreditur, juris vindicandi, aut compen-
„sationis obtinendæ gratia.

„Beneficium ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi
„fructus ex bonis Ecclesiæ propter aliquod officium spi-
„rituale, auctoritate Ecclesiæ constitutum.

„Beneficium simplex illud est quod nullam habet jurisdi-
„ctionem, administrationem, seu præeminentiam, sed
„solum eidem adnexum est debitum fundendi preces, &
„alia ministeria ecclesiastica exercendi; ut sunt Canoni-
„catus, Capellaniæ, &c.

„Beneficium quod appellatur duplex, illud est quod habet
„jurisdictionem in Clerum populumque, & administra-
„tionem rerum ecclesiasticarum: ejusmodi sunt Papa-
„tus, Episcopatus, Abbatia sæcularis, Plebanatus, &
„omnia beneficia Curata, seu quibus animarum regimen
„adnexum est & jurisdictio.

„Beneficium electivum illud est quod a pluribus confer-
„tur per electionem, a Superiore confirmandam. Col-
„lativum a Superiore confertur. Mistum, patrono de-
„signante, Episcopus instituit & confert.

„Bestialitas est concubitus cum individuo alterius speciei.

„Blasphemia est derogatio divinæ bonitatis.

„Blasphemia hæreticalis ea est quæ mentis assensu Deo af-
„fingit quod nec habet, nec habere potest; vel remo-
„vet aliquid ab eo quod ei convenit: seu est dictum con-
„tumeliosum contra Deum vel Sanctos; continens er-
„rorem in fide.

„Blasphemia simplex ea dicitur quæ solo pravitatis affectu
„absque mentis assensu aliquid Deo vel Sanctis ejus af-
„fingit, vel imprecatur.

„Bona castrensia ea sunt quæ in castris, seu militia, vel
„occasione militiæ filius acquirit; nempe stipendia mi-
„litaria, spolia hostium, dona Ducum vel commilito-
„num: item quæ obtinet propter obsequium Principis
„in aula.

„Bona quasi castrensia ea sunt quæ filius acquirit ex mini-
„sterio publico, nempe Judicis, Advocati, Tabellio-
„nis &c. Item ex professione alicujus artis liberalis.

Item

„Item quæ ipſi proveniunt ex officio clericali, aut ex beneficio eccleſiaſtico.

C.

„Calumnia eſt denigratio alienæ famæ, falſum crimen im-„ponendo.

„Cambium eſt contractus commutationis pecuniarum pro „pecuniis cum lucro campſoris.

„Cambium reale ſeu verum eſt vera & realis permutatio „pecuniæ cum pecunia, æqualitate ſervata inter datum „& acceptum; puta monetarum aurearum cum argen-„teis, & præſentium cum abſentibus, ſervato juſto ti-„tulo lucri moderati a lege taxati, aut a rationabili con-„ſuetudine approbati.

„Cambium ſiccum ſeu fictum eſt, quando datur quidem „pecunia pro pecunia, ſed absque diſtantia loci, & pro-„pterea larva uſuræ eſt, ſeu mutuum palliatum titulo „cambii.

„Caritas eſt virtus divinitus infuſa, qua Deus propter „ſe, & proximus propter Deum diligitur.

„Cenſura eſt pœna eccleſiaſtica medicinalis fori exterioris, „qua fidelis baptizatus privatur uſu aliquorum bono-„rum ſpiritualium: ut a contumacia diſcedat. Dividi-„tur in tres ſpecies nempe in excommunicationem, ſuſ-„penſionem, & interdictum, de quibus ſuo loco.

„Cenſura a jure illa eſt quæ a Superiore ſtatuitur per mo-„dum legis perpetuo duraturæ.

„Cenſura ab homine illa eſt quæ non infligitur per mo-„dum legis, ſed ut præceptum tranſitorium contra in-„obedientes.

„Cenſura latæ ſententiæ illa dicitur quæ ipſo facto ligat „reum absque alia judicis declaratione.

„Cenſura ferendæ ſententiæ illa eſt quæ ſolum poſt judicis „ſententiam incurritur.

„Cenſus eſt jus exigendi penſionem ex re alterius frugi-„fera; ſervatis conditionibus a ſummis Pontificibus ap-„poſitis.

„Ceſſatio a divinis eſt prohibitio Clericis impoſita ut ceſ-„ſent a celebratione divinorum officiorum, & abſtine-„ant ab adminiſtratione ſacramentorum, excepto neceſ-„ſitatis caſu.

„Character eſt ſignum ſpirituale indelebiliter impreſſum „in anima: ac triplex eſt; nimirum Baptiſmi, Confir-„mationis, & Ordinis.

„Circumſtantia eſt id quod accidentaliter circumſtat actum „humanum, qui ſpeciem capit ab objecto, aut bono, aut „malo.

„Circumſtantiæ ſunt ſeptem hoc verſiculo contentæ: *Quis*, „*quid*, *ubi*, *quibus auxiliis*, *cur*, *quomodo*, *quando*.

„Cognatio eſt conjunctio quarumdam perſonarum.

„Cognatio triplex eſt. Legalis, ſpiritualis, & naturalis.

„Cognatio legalis eſt conjunctio ſeu propinquitas perſo„narum, orta ex adoptione qua perſona aliqua aſſumi„tur ad hæreditatem.

„Cognatio ſpiritualis eſt propinquitas ſpiritualis perſona„rum, orta ex baptiſmo & confirmatione.

„Cognatio naturalis eſt vinculum ſeu conjunctio perſona„rum, qua per carnalem generationem ab eodem pro„pinquo ſtipite ſeu principio deſcendunt.

„Commodatum eſt rei alicujus quoad uſum dumtaxat gra„tuita conceſſio ad certum tempus.

„Compenſatio eſt occulta ablatio pecuniæ, vel rei pretio „æſtimabilis, a ſuo debitore, ad effectum reparandi dam„num injuſtum quod quis ab eo paſſus eſt.

„Concilium eſt congregatio Prælatorum Eccleſiæ ad fidei „morumque controverſias finiendas, a legitimo Supe„riore convocata.

„Concupiſcentia eſt paſſio appetitus ſenſitivi proſequentis „bonum ſenſibile ac delectabile.

„Conductio eſt contractus, quo uſus rei vel perſonæ emi„tur pro pretio.

„Confeſſio ſacramentalis eſt legitima accuſatio peccatorum „coram Confeſſario, ad veniam illorum virtute abſolu„tionis ſacramentalis obtinendam.

„Confeſſio materialiter integra eſt accuſatio de omnibus „peccatis commiſſi ab ultima confeſſione.

„Confeſſio formaliter integra eſt accuſatio omnium pecca„torum quorum quis poſt diligens examen recordatur.

„Confirmatio eſt unctio chriſmatis in fronte manu Epi„ſcopi facta, ut baptizatus in fide confirmetur.

„Conſcientia eſt dictamen ſeu judicium intellectus practici „dictans quid hic & nunc agendum ſit, vel omitten„dum.

„Conſcientia recta eſt judicium prudens, quo quis judicat „bonum eſſe bonum, & malum eſſe malum.

„Conſcientia erronea eſt judicium practicum & impru„dens, quo quis judicat bonum eſſe malum, & malum „eſſe bonum.

Con-

„Conſcientia dubia eſt ſuſpenſio judicii, dum quis determinare neſcit, an aliquod ſit bonum vel malum, ob rationes inter ſe oppoſitas.

„Conſcientia probabilis eſt judicium practicum, quo quis rationibus non levibus aſſentitur uni parti cum formidine partis oppoſitæ.

„Conſcientia ſcrupuloſa eſt levis quædam ſuſpicio peccati cum nimia operandi anxietate: ſeu eſt inanis anxietas animi dubitantis quaſi de qualibet re quod ſit peccatum.

„Contentio eſt verborum altercatio, ſeu impugnatio veritatis cum confidentia clamoris.

„Contractus eſt duplicis voluntatis, dantis & recipientis, deliberata conſenſio de re qualibet agenda, vel non agenda, ſigno aliquo exteriore manifeſtata.

„Contractus ſocietatis eſt conventio inter duos vel plures, aſſignantes determinatam nummorum quantitatem; quæ nomen habet ſortis principalis, in aliquo negotio cum obligatione dividendi fructus & damna cum proportione ad ſortem.

„Contractus t ium contractuum eſt contractus ſocietatis cum aſſecuratione capitalis, & cum aſſecuratione fructuum.

„Contritio generatim accepta eſt animi dolor ac deteſtatio de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cetero.

„Contritio perfecta eſt dolor ac deteſtatio peccatorum propter Deum ſuper omnia dilectum, ob ſuam infinitam bonitatem & amabilitatem.

„Contritio imperfecta eſt attritio, de qua vide ſuo loco.

„Contumelia eſt dehonoratio alicujus per verba, quibus id quod eſt contra illius honorem, deducitur in notitiam ejus & aliorum.

„Correctio fraterna eſt ſpiritualis eleemoſyna a charitate manans, qua quis ſecreta admonitione malum proximi removere ſtudet.

„Curioſitas eſt inordinatus appetitus cognoſcendi, ſive per ſenſum, ea quæ non conveniunt.

D.

„Damnum emergens eſt detrimentum quod quis patitur in bonis ſuis, præciſa ratione mutui.

„Debitum conjugale eſt copula reddenda ad alterutrius conjugis petitionem.

„Decima est illa fructuum pars quæ quotannis Ecclesiæ mi-
„nistris persolvitur.
„Decima realis ea est quæ solvitur de fructibus prædiorum,
„agrorum, vinearum &c.
„Decima personalis ea dicitur quæ solvitur ex bonis pro-
„pria industria acquisitis.
„Decima mista ea est quæ partim realis est, partim vero per-
„sonalis.
„Delectatio morosa est voluntaria & deliberata complacen-
„tia mentalis in re turpi sine ordine ad actum.
„Depositum est contractus, quo sola rei custodia alterius
„fidei committitur ut integra reddatur.
„Desiderium inhonestum est actus voluntatis, quo quis de-
„terminate cupit exsequi actum turpem.
„Desperatio est voluntas efficax abjiciendi salutem æter-
„nam ex divina misericordia consequendam.
„Detractio est denigratio alienæ famæ per occulta verba,
„vel attribuendo proximo crimen falsum, vel occultum
„revelando.
„Devotio est voluntas quædam prompte tradendi se ad ea
„quæ pertinent ad Dei famulatum.
„Discordia est dissensio voluntatum a bono divino & pro-
„ximi, in quo debent convenire.
„Dispensatio est juris seu legis relaxatio ab habente legiti-
„mam potestatem, ex justa causa facta.
„Divinatio est prædictio futurorum dæmonis ope.
„Divortium est viri ab uxore, & uxoris a viro legitima
„separatio.
„Dolus est quævis calliditas, fallacia, & machinatio ad
„decipiendum ordinata.
„Dominium est facultas utendi re tamquam propria in om-
„nes usus a lege permissos.
„Donatio est liberalis alicujus rei traditio.
„Dubium est suspensio judicii in utramque partem ob ra-
„tionum æqualitatem.
„Dubium juris est, cum quis dubitat de lege, seu de obli-
„gatione quacumque.
„Dubium facti est, cum ambigitur, utrum aliquid fa-
„ctum sit nec ne.
„Dubium speculativum est suspensio assensus circa obje-
„ctum in universali & in genere, sit ne bonum, vel
„malum.
„Dubium practicum est suspensio assensus circa objectum
„particulare ut tale, an sit bonum, vel illicitum, cum
„urget hic & nunc operandi occasio. Duel-

„Duellum eſt pugna inter duos, ab utraque parte ex con-
„dicto acceptata, loco ac tempore deſignato, cum peri-
„culo occiſionis aut gravis vulneris.

E.

„Ebrietas eſt exceſſus in potando usque ad violentam uſus „rationis privationem.

„Eccleſia eſt hominum ſocietas ad Chriſti fidem vocata, „quæ interius fide, ſpe, & charitate vivificatur; exte-„rius vero ejusdem Chriſtianæ fidei profeſſione dirigitur, „ſub uno viſibili capite in terris, Chriſti Vicario, & S. „Petri Succeſſore.

„Eleemoſyna eſt opus ex miſericordia procedens, quo in-„digentiæ alicujus ſubvenitur.

„Emphyteuſis eſt contractus, quo rei immobilis domini-„um utile ad longum tempus transfertur directo reten-„to, onere impoſito annuæ penſionis ſolvendæ.

„Emptio eſt pactio determinati pretii pro merce dandi.

„Epikeja eſt legis correctio & emendatio, ſeu exemptio „caſus particularis, ob circumſtantias, quæ ſi legislato-„ri innotuiſſent, caſum illum excepiſſet.

„Error eſt adprobatio falſitatis.

„Euchariſtia eſt ſacramentum veri corporis & ſanguinis „Chriſti, ſub ſpeciebus panis & vini realiter contento-„rum, ad ſpiritualem fidelium alimoniam a Chriſto ipſo „inſtitutum.

„Excommunicatio eſt cenſura eccleſiaſtica, qua baptiza-„tus a communione Eccleſiæ, quoad fructum & ejus ſuf-„fragia, & a qualibet licita fidelium communione ex-„cluditur.

„Excommunicatio major eſt cenſura, qua quis ſeparatur „a communione fidelium, & a paſſiva & activa ſacra-„mentorum participatione, & eccleſiaſtica ſepultura.

„Excommunicatio minor eſt cenſura, qua quis privatur „paſſiva ſacramentorum participatione, eorumdem ad-„miniſtratione, juxta nonnullos, & paſſiva electione „ad dignitates & beneficia Eccleſiæ.

„Excommunicatus vitandus conſtitutione Concilii Con-„ſtantienſis eſt notorius Clerici percuſſor, & reus per „publicam judicis eccleſiaſtici ſententiam denuntiatus „excommunicatus.

„Excommunicatus toleratus eſt reus criminis, cui adnexa „eſt excommunicatio, a nullo judice talis declaratus.

Ex-

„Extrema unctio est sacramentum a Christo Domino in„stitutum ad conferendam salutem animæ, vel etiam „corporis ægroto periclitanti, per unctionem olei be„nedicti & orationem Sacerdotis.

F.

„Feudum est contractus, quo rei immobilis dominium uti„le transfertur, retento dominio directo, seu potesta„te, sub onere fidelitatis & obsequii personalis.

„Fidejussio est alienæ obligationis in se susceptio, qua quis „se ad eam implendam obstringit, principali debitore „deficiente.

„Fides theologica est habitus infusus, quo firmiter assen„timur veritatibus a Deo revelatis, & ab Ecclesia pro„positis.

„Fides actualis est assensus supernaturalis, firmus, & cer„tus, omnem excludens dubitationem.

„Fides habitualis est virtus infusa, ut supra.

„Fides formata, seu viva, illa est quæ gratia habituali & „charitate alitur & perficitur

„Fides informis, seu mortua, illa est quæ gratia habitua„li & charitate caret.

„Fides explicita illa est qua articulus a Deo revelatus ex„presse creditur.

„Fides implicita ea est qua creditur articulus in altero „revelato; ut justorum resurrectio creditur in mysterio „resurrectionis.

„Fornicatio est concubitus humanus naturalis soluti cum „soluta corrupta.

„Furtum est occulta acceptio rei alienæ, invito domino.

„Furtum peculatus illud est quo patrimonium publicum „dilapitatur.

„Furtum plagium nuncupatum illud est quo homo liber „in servitutem reducitur, aut servus alienus surripitur.

„Furtum abigeatus est abductio pecorum, equorum, id„que genus animalium.

„Furtum sacrilegum est ablatio rei sacræ de loco sacro, vel „non sacræ de sacro, vel sacræ de non sacro.

„Furtum, quod rapina dicitur, est rei alienæ violenta & „injusta usurpatio facta præsente & invito domino.

G.

„Gratia ſanctificans ſeu gratum faciens donum eſt superna-
„turale animæ iufuſum, per quod redditur homo Deo
„gratus, & filius ejus adoptivus.
„Gratia ſanctificans prima eſt infuſio ejus; ſecunda vero
„ejusdem gratiæ præexiſtentis augmentum.
„Gratia ſacramentalis ea eſt quæ ſuperaddit gratiæ ſancti-
„ficanti quædam divina auxilia, ut pie, & ſicut opor-
„tet, obeantur munera ſacramentorum propria.
„Gratia gratis data illa eſt quæ ad aliorum utilitatem or-
„dinatur, ut dona linguarum & miraculorum.
„Gula eſt inordinatus comedendi & bibendi appetitus.

H.

„Hæreſis eſt error intellectus voluntarius & pertinax con-
„tra aliquam veritatem fidei Catholicæ in eo qui fidem
„recepit.
„Homicidium eſt injuſta hominis occiſio, ſive publica fiat
„auctoritate, ſive privata.
„Homicidium voluntarium illud eſt quod malo animo oc-
„cidendi committitur.
„Homicidinm neceſſarium illud eſt quod lege publica, vel
„neceſſariæ defenſionis jure imperatur.
„Homicidium fortuitum dicitur illud quod præter inten-
„tionem accidit.
„Horæ canonicæ ſunt quædam laudes & preces, ab Eccle-
„ſia inſtitutæ ad Deum ſingulis diebus, certis & ſtatutis
„horis laudandum.
„Hypotheca eſt contractus quo res immobilis, nuda con-
„ventione, absque traditione obligatur creditori in ſe-
„curitatem debiti, ut ſi alter non ſatisfaciat, inde ſatis-
„factio peti poſſit.

I.

„Idololatria eſt cultus divinus creaturæ exhibitus, non ut
„eſt imago Dei, ſed ut creatura eſt.
„Jejunium, generice acceptum, eſt quælibet abſtinentia
„ab omni cibo & potu, quocumque modo ſumantur.
„Jejunium naturale eſt abſtinentia totalis a qualibet re ſum-
„pta per modum cibi vel potus.

Je-

„Jejunium ecclesiasticum est parsimonia victus, & abstinen-
„tia ciborum, juxta formam ab Ecclesia præscriptam.

„Jejunii ecclesiastici partes sunt tres: unica refectio, velu-
„ti pars essentialis; abstinentia a carnibus, ut pars se-
„cundaria; ac tempus definitum.

„Ignorantia est scientiæ privatio.

„Ignorantia juris ea dicitur quæ legem vel præceptum
„ignorat.

„Ignorantia facti ea dicitur quæ legis cognitionem admit-
„tit, sed factum hoc vel illud prorsus ignorat.

„Ignorantia vincibilis est voluntaria & culpabilis carentia
„cognitionis legis.

„Ignorantia vincibilis affectata ea est, quæ scientiam re-
„pellit; crassa vero & supina ea dicitur quæ nullam di-
„ligentiam adhibet, ut sciat quæ scire tenetur.

„Ignorantia invincibilis ea dicicur quæ nullo studio seu di-
„ligentia valet superari.

„Impedimentum matrimonii est indispositio contrahentium,
„reddens matrimonium vel illicitum, vel invalidum.

„Impedimentum impediens est indispositio contrahentium,
„reddens matrimonium illicitum, non tamen invalidum.

„Impedimentum dirimens est indispositio contrahentium,
„reddens matrimonium & illicitum, & invalidum.

„Impedimenta impedientia alia sunt absque delicto, alia
„vero ex delicto proficiscuntur. Prioris generis sunt
„quinque his versibus contenta:

„*Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,*
„*Atque catechismus sponsalia, jungito votum,*
„*Impediunt fieri, permittunt facta teneri.*

„Posterioris generis sunt septem, his aliis versibus con-
„tenta:

„*Incestus, raptus sponsatæ, mors mulieris,*
„*Susceptio propriæ prolis, mors presbyteralis,*
„*Vel si pœniteat solemniter, aut Monialem*
„*Accipiat: prohibent hæc conjugium sociandum.*

„Impedimenta dirimentia post Tridentinum quindecim nu-
„merantur, his versibus expressa:

„*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,*
„*Cultus disparitas, vis, Ordo, ligamen, honestas,*
„*Amens, affinis, si clandestinus, & impos,*
„*Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.*
„*Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.*

„Incestus est copula indebita cum persona cognata, vel
„affini, vel consanguinea, intra gradus ab Ecclesia pro-
„hibitos. In-

„Indulgentia eſt remiſſio pœnæ temporalis, peccatis jam „quoad culpam remiſſis debitæ, per applicationem me-„ritorum Chriſti & Sanctorum.

„Indulgentia plenaria ſeu totalis illa eſt qua tota pœna „peccatis debita remittitur.

„Indulgentia partialis illa dicitur qua pœna ex parte tan-„tum remittitur.

„Infidelitas negativa eſt mera carentia fidei in eo qui nul-„lo modo fidem audivit.

„Infidelitas poſitiva, ſeu contraria, ea eſt quæ reſiſtit fidei „prædicationi, recuſatque fidem ſuſcipere, ac errores „veræ fidei contrarios obfirmate defendit.

„Intentio eſt actus voluntatis in finem; ſeu eſt actus liber, „quo voluntas ſeſe determinat ad aliquid agendum, vel „omittendum.

„Intentio actualis eſt actus liber, quo quis ſe determinat „ad aliquid agendum, vel omittendum, actualiter per-„ſeverans, & concomitans actionem, vel omiſſionem.

„Intentio virtualis eſt actus liber, quo quis ſe determinat „ad aliquid agendum, vel omittendum, durans & perſe-„verans in opere incepto virtute actualis præcedentis „non retractatæ.

„Intentio habitualis eſt prona facilitas ſeu conſuetudo ope-„randi.

„Interdictum eſt cenſura eccleſiaſtica, qua prohibentur „omnia divina officia, & aliquorum ſacramentorum ad-„miniſtratio, necnon eccleſiaſtica ſepultura.

„Interdictum locale eſt cenſura, qua prohibetur uſus di-„vinorum, & alia in aliquo loco.

„Interdictum perſonale illud eſt quo uſus divinorum de-„terminatæ perſonæ prohibetur.

„Interdictum mixtum illud eſt, quo divinorum uſus & „perſonæ & loco interdicitur.

„Invidia eſt triſtitia de bono alterius perinde ac ſi noſtrum „malum foret, quatenus illo æquari noſtram excellen-„tiam aut minui conſpicimus.

„Ira eſt injuſtæ vindictæ inordinatus appetitus.

„Irregularitas eſt impedimentum canonicum, quo vir ba-„ptizatus primo & directe interdicitur a ſuſceptione Or-„dinum, & ſecundario ab eorum uſu.

„Irregularitates ex defectu novem numerantur. 1. Ex „defectu animæ; 2. ex defectu corporis; 3. ex defe-„ctu natalium; 4. ex defectu ætatis; 5. ex defectu li-bertatis; 6. ex defectu obligationis; 7. ex defectu ſa-

cra-

„cramenti; 8: ex defectu bonæ famæ; 9. ex defectu „lenitatis.

„Irregularitates ex delicto sunt octo. 1. Ex homicidio „voluntario injusto; 2. ex injusta & voluntaria muti„latione; 3. ex homicidio aut mutilatione casuali; 4. „ex iteratione baptismi; 5. ex violatione censurarum; „6. ex indigna receptione aut administratione Ordinum; „7. ex apostasia a fide, vel ex hæresi externa; 8. ex de„licto cui adnexa infamia est.

„Jubilæum est plenaria indulgentia omnium pœnarum „temporalium peccatis debitarum cum variis privilegiis „& facultatibus, nimirum absolvendi a quibusdam reser„vatis, vota commutandi, juramenta relaxandi, &c. „prout exprimitur in Bulla Romani Pontificis.

„Judicium temerarium est firmus assensus de aliquo proxi„mi peccato, ex levibus indiciis conceptus.

„Juramentum est invocatio divini testimonii aut Sancto„rum in confirmationem veritatis.

„Juramentum assertorium est invocatio divini testimonii „in confirmationem alicujus dicti vel facti præsentis, „vel præteriti.

„Juramentum promissorium est invocatio divini testimo„nii in confirmationem alicujus rei agendæ vel omitten„dæ, ad quam quis se sponte obligat.

„Juramentum comminatorium est invocatio divini testi„monii in confirmationem voluntatis, qua quis se obli„gat infligendam alicui pœnam.

„Juramentum execratorium est invocatio Dei vel creatu„rarum, ut ab illis puniatur in casu falsitatis illius, „quod asserit de præsenti, vel præterito, aut promit„tit de futuro.

„Juramenti conditiones sunt veritas, judicium, & ju„stitia.

„Justitia est perpetua, & constans voluntas jus suum cui„que tribuendi.

„Justitia commutativa est inter duos æquales homines „ementes, vendentes, locantes &c.

„Justitia distributiva est totius ad partes, nempe Princi„pis ad subditos, in distribuendis gradibus, dignitati„bus, præmiis &c. juxta meritorum proportionem.

„Justitia legalis est partis ad totum, seu subditorum ad „Principem, quatenus omnes tribuunt quæ communi„tati conveniunt legum præscripto.

L.

L.

„Lex eſt ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, „qui curam communitatis habet, promulgata.

„Lex æterna eſt ratio divinæ ſapientiæ, ſecundum quod „eſt directiva omnium creaturarum in ordine ad bonum „commune totius univerſi.

„Lex naturalis eſt rationis practicæ in bonum commune „ordinatio, menti noſtræ a Deo indita, eaque præci„piens aut vetans, quæ lumine naturali cognoſci poſ„ſunt.

„Lex divina poſitiva ea eſt quæ ſacris in Litteris fuit con„ſignata.

„Lex humana eccleſiaſtica eſt regularum collectio, ab Ec„cleſia ſeu a Romano Pontifice conditarum & adproba„tarum, quibus fideles ad tranquillitatem æternamque „beatitudinem diriguntur.

„Lex humana civilis illa eſt quæ a Principe ſeu Magiſtra„tu ad publicas cauſſas & civium utilitatem fuit con„ſtituta.

„Libertas eſt ratio voluntati proponens objectum cum indifferentia judicii ad agendum, vel non agendum.

„Locatio eſt contractus oneroſus, quo uſus vel fructus „rei vel perſonæ venditur pro pretio.

„Lucrum ceſſans eſt emolumentum quod quis ceſſat perci„pere, præciſa ratione mutui.

„Ludus eſt contractus, quo ludentes conveniunt ut victo„ri præmium aliquod cedat ab ipſis depoſitum.

„Luxuria eſt uſus venereorum contra rationem.

M.

„Magia generatim accepta ars eſt mira quædam & inſolita „operandi.

„Magia naturalis illa eſt quæ Mira quædam operatur na„turalium cauſſarum applicatione.

„Magia ſuperſtitioſa eſt ars falſa, a dæmone inventa, ad „effectum faciendi effectus mirabiles & extraordina„rios ope ipſius dæmonis.

„Maleficium eſt ars falſa, a dæmone tradita, ad finem no„cendi aliis opere dæmonis.

„Matrimonium, ut contractus naturalis, eſt conjunctio „maritalis viri & fœminæ, inter legitimas perſonas in„dividuam vitæ conſuetudinem retinens.

„Matrimonium, ut ſacramentum, eſt conjunctio viri & „feminæ, divinitus inſtituta, in ſignum conjunctionis „Chriſti cum Eccleſia, habens promiſſionem gratiæ ad „uniendos conjugum animos, & prolem pie educen„dam.

„Matrimonium legitimum illud eſt quod jure ſeu conſen„ſione gentium, & juxta legum civilium normam con„trahitur.

„Matrimonium ratum illud eſt, quod ſecundum Eccleſiæ „leges perficitur.

„Matrimonium conſummatum illud eſt quo carnali copu„la ambo conjuges commiſcentur.

In Arbore Genealogica.

„*Stipes eſt illa perſona a qua omnes, de quarum conjun„ctione quæritur, per ſanguinem deſcendunt, & ori„ginem ducunt.*

„*Linea eſt ordinata ſeries perſonarum conſanguinearum „a ſtipite deducta, ſecundum quam perſona magis pro„pinqua capiti & ſtipiti præponitur, & ſucceſſive alii „eo ordine quo diſtant, poſtponuntur.*

„*Linea recta eſt ordinata ſeries perſonarum a ſtipite deſcendentium, vel immediate, vel mediate; ita tamen, „ut una ſit ab alia genita.*

„*Linea collateralis eſt ordinata ſeries perſonarum a ſtipi„te deſcendentium, ſive immediate, ſive mediate: ipſa „autem perſonæ a ſe invicem per generationem non deſ„cendunt.*

„*Gradus eſt talis diſtantia perſonarum ſanguine juncta„rum, qua cognoſcitur, quanta ſit proximitas vel di„ſtantia inter perſonas quæ in linea includuntur.*

„Mendacium eſt falſa ſignificatio vocis cum intentione „falſum ſignificandi.

„Mendacium jocoſum illud eſt quod vel proprium vel alie„num ſpectat oblectamentum.

„Mendacium officioſum illud eſt, quod utilitatem pro„priam reſpicit, vel aliorum,

„Mendacium pernicioſum illud eſt quod in aliorum detri„mentum profertur.

„Metus eſt mentis trepidatio cauſſa periculi inſtantis, vel „futuri.

„Metus gravis, ſeu cadens in conſtantem virum, ille di„citur, qui excitatur a malo gravi futuro & probabiliter „eventuro.

Me-

„Metus levis, qui etiam vocatur irrationabilis, ille dici„tur qui a levi malo excitatur; vel si etiam a gravi ma„lo, tamen irrationabiliter apprehenso.

„Missa est sacrificium novæ legis, consistens in consecra„tione panis & vini, sub quorum speciebus realiter con„tinetur Christus: & est actus latriæ, qui fit in reco„gnitionem supremi dominii Dei, & signum nostræ ser„vitutis.

„Mohatra est contractus venditionis ad pretium summum „pecunia credita, cum pacto retrovenditionis ad pre„tium infimum pecunia numerata.

„Monopolium est conventio seu conspiratio, qua plures „deliberant de tali merce non vendenda nisi hoc aut illo „pretio, ab ipsis designato.

„Moralitas est ordo seu respectus quidam actus liberi ad „objectum subditum regulis morum, ut prosequendum, „si bonum, vel ut fugiendum, si malum.

„Moralitatis species sunt bonum & malum. Prius est re„gulis morum conforme, legi nimirum ac rationi: po„sterius vero difforme.

„Murmuratio est confabulatio de factis notis seu publicis, „quæ possent in bonam partem sumi, ea vertendo „in malam partem, exagerando rem ultra meritum caussæ.

„Mutuum est traditio rei consumptibilis in consumptionis „usum, & dominium mutuatarii; ut aliquo elapso tem„pore tantumdem restituatur.

N.

„Necessitas medii est necessitas absoluta & simplex, ita „obligans sub pœna mortis æternæ, ut nullam admittat „excusationem.

„Necessitas præcepti est necessitas illa quæ obligat quidem „sub pœna mortis æternæ, sed ignorantiæ invincibilis „excusationem admittit.

„Necessitate medii credenda sunt hæc: Deus unus ac tri„nus; remunerator bonorum & vindex malorum; in„carnatio, passio, & resurrectio Christi Domini.

„Necessitate præcepti credendi sunt omnes articuli qui con„tinentur in Symbolo Apostolorum, omnia sacramenta, „& quidquid sancta mater Ecclesia proponit ut creden„dum.

„Negotiatio est emptio alicujus rei, ut eadem invariata & „immutata, vel revendatur, vel permutetur cum lucro „negotiantis.

O.

„Occasio peccandi remota illa est quæ remote tantum inducere potest ad peccandum, & in qua non solet homo delinquere, puta aspectus faciei personæ alterius sexus.
„Occasio peccandi proxima ea est circumstantia, in qua homo constitutus plerumque delinquere solet.
„Occasio peccandi absoluta illa est quæ ex natura sua urgenter incitare valet quemcumque ad peccandum letaliter; exempli gratia, aspectus voluntarius & morosus verendorum alterius sexus.
„Occasio peccandi respectiva illa dicitur quæ magnam vim impellendi habet ad peccandum, non respectu cujuscumque, sed respectu talis personæ: puta aspectus deliberatus faciei alterius sexus; quam videns letaliter concupiscere, aut delectari morose plerumque solet.
„Occasio peccandi proxima libera illa est, quæ voluntarie retinetur, ac dimitti libere potest.
„Occasio peccandi proxima necessaria illa est, quæ moraliter dimitti nequit, quia non est in potestate peccantis ab illa recedere: puta soror a fratre.
„Odium Dei est aversio a Deo, qua voluntas Deum detestatur, prout peccata prohibet, & pœnas infligit.
„Odium proximi est expressa malevolentia, qua illi quis malum peroptat.
„Opinio probabilis est assensus intellectus uni parti cum formidine partis oppositæ, propter motivum probabile seu non contemptibile in ordine ad veritatem.
„Opinio probabilior illa est, quæ magis accedit veritati; minus vero probabilis, quæ minus accedit eidem.
„Oratio est mentis elevatio in Deum, & petitio decentium.
„Ordo est sacramentum a Christo Domino institutum, in quo traditur spiritualis potestas ad sacrosanctum Missæ sacrificium perficiendum, vel immediate, vel mediate, plus minusve, juxta cujusvis Ordinis gradum & officium.

P.

„Peccatum est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei æternam.
„Peccatum originale est, quod ex peccato Adami primi parentis traducitur in posteros per generationem, vitio

„tio concupiſcentiæ infectam, contrahiturque in unio-
„ne animæ cum corpore infecto.

„Peccatum perſonale illud eſt, quod propria peccantis vo-
„luntate committitur.

„Peccatum mortale illud eſt, quod ex ſe opponitur chari-
„tati Dei & proximi.

„Peccatum veniale vocatur illud, quod ex ſe charitati non
„opponitur, ſed ejusdem fervori dumtaxat.

„Peccatum commiſſionis eſt actio contra vel præter legem,
„quæ opere ſive interno, ſive externo, completur.

„Peccatum omiſſionis eſt voluntaria omiſſio operis præce-
„pti, ſine ulla cauſa legitime excuſante.

„Perjurium eſt mendacium juramento firmatum.

„Pignus eſt contractus, quo res mobilis creditori tradi-
„tur in ſecuritatem debiti.

„Pœnitentia, ut virtus, eſt virtus moralis ſupernaturalis,
„qua dolemus de peccatis commiſſis, quatenus ſunt of-
„fenſa Dei, ex ſupernaturali motivo, cum propoſito
„amplius non peccandi.

„Pœnitentia, ut ſacramentum, eſt ſacramentum a Chriſto
„Domino inſtitutum, quo per juridicam Sacerdotis ab-
„ſolutionem homini contrito & confeſſo remittuntur
„peccata poſt baptiſmum commiſſa.

„Pœnitentiæ materia remota ſunt peccata confitenda, &
„per confeſſionem & abſolutionem deſtruenda.

„Pœnitentiæ materia proxima ſunt actus pœnitentis, qui
„proxime ſubjici debent abſolutioni.

„Pœnitentiæ materia neceſſaria ſunt peccata letalia, poſt
„ultimam confeſſionem commiſſa, quorum quis con-
„ſcientiam habet, & quæ ſubdere confeſſioni tenetur.

„Pœnitentiæ materia ſufficiens ſunt peccata venialia, vel
„peccata mortalia alias confeſſa & abſoluta. quæ quis
„confiteri non tenetur.

„Pœnitentiæ ſacramenti miniſter eſt ſacerdos, habens po-
„teſtatem Ordinis & jurisdictionis.

„Pœnitentiæ miniſtri poteſtas eſt ſpiritualis facultas ligan-
„di atque ſolvendi.

„Pœnitentiæ miniſtri poteſtas Ordinis eſt facultas ligandi
„atque ſolvendi, ab Epiſcopo tradita in collatione Or-
„dinis Sacerdotalis.

„Pœnitentiæ miniſtri poteſtas jurisdictionis eſt ſpiritualis
„facultas, ad certas ac determinatas perſonas in foro
conſcientiæ judicandas a Superiore conceſſa.

„Pœnitentiæ ministri potestas jurisdictionis ordinaria est „facultas ligandi atque solvendi, quæ sequitur officium „habentis curam animarum.
„Pœnitentiæ ministri potestas delegata est facultas ligandi „atque solvendi, quæ habetur per concessionem Epis„copi.
„Pollutio est deliberata seminis effusio extra vas femi„neum.
„Precarium est rei alicujus quoad usum solum gratuita „concessio, ad nutum concedentis revocabilis.
„Præscriptio est adeptio dominii per continuationem pos„sessionis bonæ fidei, toto tempore a lege definito.
„Pretium est justus valor mercis in eo loco in quo ven„ditur.
„Pretium legitimum seu legale est valor mercis, taxatus „ab habente publicam auctoritatem taxandi.
„Pretium naturale est valor mercis, taxatus juxta com„munem hominum existimationem; & hoc dividitur in „supremum medium, & infimum.
„Probabilitas intrinseca illa est quæ a rationum pondere „desumitur; extrinseca vero quæ ab auctoritate gravio„rum Doctorum depromitur.
„Privilegium est Superioris decretum, specialem favorem „permanenter concedentis agendi vel non agendi aliquid „contra vel præter legem.

R.

„Raptus est violenta personæ abductio de loco ad locum, „explendæ libidinis caussa.
„Religio est virtus, quæ debitum cultum Deo exhibet tam„quam primo omnium principio.
„Repressaliæ sunt compensationes malorum, quæ ab ho„stibus sunt illata.
„Reservatio casuum est subtractio facultatis absolvendi a „quibusdam determinatis peccatis, relicta potestate absol„vendi ab aliis.
„Restitutio est actus justitiæ commutativæ, quo alicui red„ditur quod ab eo injuste ablatum vel acceptum est; „vel quo compensatur damnum injuste illatum.
„Restitutionis radices sunt tres. Res accepta: injusta „actio, seu acceptio: damnum illatum.
„Restrictio mentalis est animi sensus, sive conceptus, nul„la circumstantia seu exteriore signo manifestatus: & com-

„committitur dum quis aliud verbis exprimit, aliud „vero retinet mente.

„Restrictio dictionis seu vocis est verborum prolatio quæ „plures habent significationes.

„Rixa est quædam contradictio in factis usque ad percussio- „nem; seu privatum bellum, ex privata auctoritate „susceptum.

S.

„Sacramentum novæ legis est signum sensibile practicum „rei sacræ, nempe gratiæ sanctificantis, a Christo Do- „mino institutum.

„Sacrificium est oblatio exterior rei sensibilis, legitima „auctoritate instituta, & a legitimo ministro facta soli „Deo, cum reali mutatione ejusdem rei oblatæ, in pro- „testationem divini dominii super omnes creaturas.

„Sacrilegium est violatio seu læsio alicujus rei sacræ; ut „sunt vasa ad usum sacrificii pertinentia; vel est injuria „irrogata personæ sacræ; ut sunt Sacerdotes vel Sancti- „moniales: vel denique est injuria illata loco sacro; ut „sunt Ecclesiæ, vel Cœmeteria.

„Satisfactio Sacramentalis est pœnæ acceptatio, & volun- „taria perpessio, a Confessario injuncta ad redintegran- „dam amicitiam cum Deo per peccatum læsam, & ad „compensandam injuriam ipsi irrogatam.

„Scandalum activum est dictum vel factum minus rectum „præbens proximo occasionem ruinæ spiritualis.

„Scandalum passivum est ipsa ruina spiritualis, illius nem- „pe qui scandalum patitur, accepta occasione ex dicto „seu facto alterius.

„Schisma est deliberata ab unitate Ecclesiæ separatio.

„Scriptura sacra, quæ est prima regula fidei, est verbum „Dei scriptum ministerio Prophetarum, & Apostolo- „rum, aliorumque divinorum Amanuensium.

„Seditio est bellum aggressivum unius partis Reipublicæ „contra aliam partem, vel contra proprium Principem.

„Sigillum est religiosa obligatio tacendi ea quæ audita „sunt in confessione sacramentali, orta a jure divino, „naturali, & ecclesiastico.

„Simonia est studiosa voluntas emendi vel vendendi ali- „quid spirituale, vel spirituali adnexum.

„Simonia mentalis est traditio temporalis pro spirituali, „sine pacto explicito, sed tantum mente retento.

„Simonia conventionalis est conventio partium quæ pa-
„ciscuntur de temporali tribuendo pro spirituali.
„Simonia realis est ipsa traditio temporalis rei pro spiri-
„tuali, juxta explicitam promissionem, seu conventio-
„nem factam.
„Simonia confidentialis est renuntiatio, permutatio, aut
„resignatio beneficii, absque licentia legitimi Superio-
„ris, sub confidentia rei temporalis acquirendæ.
„Simonia ficta est ficta conventio dandi temporale pro
„spirituali, cum intentione non adimplendi.
„Sodomia est concubitus ad non debitum sexum; puta
„masculi ad masculum, vel feminæ ad feminam.
„Solicitatio est procuratio ad inhonesta sive inter pœni-
„tentem & Confessarium, sive cum aliis, quomodoli-
„bet perpetranda in actu sacramentalis confessionis, si-
„ve antea, sive post immediate; seu occasione vel præ-
„textu confessionis, sive extra occasionem confessionis,
„in Confessionali, aut alio loco ad confessiones audien-
„das electo.
„Sortilegium sive sors est, dum ab homine aliquid fit, ut
„ejus eventu considerato, innotescat aliquid occul-
„tum.
„Spes theologica est virtus supernaturalis infusa, qua vo-
„luntas humana sperat æternam beatitudinem Dei auxi-
„lio obtinendam.
„Sponsalia sunt promissio de futuro matrimonio. mutua,
„& libera, externis signis expressa, obligationem pa-
„riens.
„Sponsio, Italice *Scommessa*, est quidam contractus, in
„quo duo vel plures de veritate alicujus rei vel eventus
„contendentes, sibi vicissim aliquid spondent, ut ejus
„fiat qui fuerit veritatem assecutus.
„Stuprum est concubitus cum femina virgine; seu est de-
„floratio puellæ virginis per fractionem claustri virgi-
„nalis.
„Superbia est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ.
„Superstitio est vitium Religioni oppositum secundum ex-
„cessum: quia exhibet cultum divinum vel cui non de-
„bet, vel eo modo quo non debet.
„Suspensio est censura ecclesiastica, per quam Clericus
„privatur usu officii aut beneficii, in totum, vel in par-
„tem; ad tempus, vel in perpetuum: a lege, vel ab
„homine.

Suf-

„Suſpicio eſt infirmus aſſenſus de malo proximi cum for-
„midine alterius partis oppoſitæ.
„Suſurratio eſt verbum ſeminans inter amicos diſcor-
„dias.
„Synderesis eſt inclinatio a Deo nobis indita, qua de
„primis principiis moralibus judicamus, quæ ſunt ſe-
„quentia: *Bonum eſt faciendum*, *Malum fugiendum*.
„*Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*: & id genus
„ſimilia.

T.

„Tentatio Dei eſt actus contra Religionem, quo quis abs-
„que juſta cauſa aliquid agit, vel omittit, aut dicit ad
„capiendum experimentum de divina perfectione, pu-
„ta juſtitia, ſapientia, omnipotentia.
„Teſtamentum eſt ultimæ voluntatis diſpoſitio, ſolemni-
„ter facta, cum inſtitutione hæredis.
„Theſaurus eſt vetus quædam depoſitio pecuniæ, vel quo-
„rumvis aliorum mobilium pretioſorum, quorum non
„exſtat memoria ad quem dominum ipſa pertineant.
„Timor eſt fuga mali ardui quod vitari facile nequit.
„Timor filialis, qui etiam caſtus nuncupatur, eſt donum
„Spiritus ſancti ex amore proficiſcens.
„Timor ſervilis ille eſt qui pœnam reſpicit quam timet,
„ſed Spiritus ſancti donum non eſt.
„Timor mundanus eſt humanus reſpectus, qui turpis
„eſt.
„Traditio Divino-Apoſtolica eſt doctrina Chriſti, orete-
„nus Apoſtolis tradita, & ad nos usque per continua-
„tam ſucceſſionem derivata.
„Tranſubſtantiatio eſt totalis converſio ſubſtantiæ panis &
„vini in verum corpus & ſanguinem Chriſti.

V.

„Vana obſervantia eſt ſuperſtitio, quæ vanis, & ineptis
„mediis utitur ad aliquem exteriorem effectum produ-
„cendum.

„Vana observantia notoria illa est, qua quis utitur mediis „improportionatis ad acquirendam scientiam.

„Vana observantia sanitatum illa est quæ media disparata „adhibet, nempe imagines astronomicas, orationes ar- „bitrarias, & alia id genus, ad morbos curandos.

„Vana observantia futurorum eventuum est prædictio „prosperæ, vel adversæ fortunæ, ex vanis prorsus sig- „nis ad ejusmodi prædictionem prænoscendam derivata.

„Venditio est pactio mercis dandæ pro determinato pre- „tio.

„Veneficium est ars ope dæmonis inducta, qua homini, „aut ejus animalibus corporale nocumentum infertur.

„Violentia est vis a principio extrinseco illata subjecto „contra naturalem inclinationem ejusdem.

„Virtus est bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua „nullus male utitur, quam Deus in nobis sine nobis „operatur.

„Vitium est mala qualitas mentis, qua male vivitur, qua „nemo bene utitur.

„Voluntarium est id quod a principio intrinseco est cum „cognitione finis.

„Voluntarium necessarium illud est quod a voluntate pro- „silit non indifferente, sed ad unum determinata; ut „patet in amore beatifico, qui ex perfectissima cognitio- „ne summi boni oritur.

„Voluntarium liberum illud est quod a voluntate procedit „ad utrumlibet indeterminata, ut est amor hominis in „via.

„Voluntarium elicitum illud est quod a voluntate imme- „diate producitur.

„Voluntarium imperatum illud est quod voluntate impe- „rante ab aliis potentiis efficitur.

„Voluntarium directum illud est quod voluntatis reali in- „fluxu producitur.

„Voluntarium indirectum seu interpretativum, quod „etiam nuncupatur voluntarium in causa, illud est quod „positive expresse a voluntate non procedit, ei tamen im-

„imputatur ex omiſſione, qua quis non impedit malum „quod impedire tenetur.

„Voluntas eſt facultas ſpiritualis indifferens ad agendum „vel non agendum.

„Votum eſt promiſſio facta Deo de meliore bono.

„Votum ſimplex eſt promiſſio facta Deo de meliore bono, „absque ſolemnitate, ſeu Eccleſiæ acceptatione.

„Votum ſolemne eſt promiſſio facta Deo coram Eccleſia; „ut fit in profeſſione Religioſa, vel inSubdiaconatus re„ceptione.

„Votum reale eſt promiſſio facta Deo de aliqua re, quæ „alia eſt a vovente.

„Votum perſonale eſt promiſſio facta Deo de aliqua re, „quæ voventis perſonam afficit, ut ſervare caſtitatem, „jejunare &c.

„Votum abſolutum eſt promiſſio facta Deo ob ſimplicem „virtutis amorem.

„Votum conditionale eſt promiſſio facta ſub conditione, „vel quod aliquod bonum concedatur, vel aliquod ma„lum avertatur.

„Votum pœnale eſt promiſſio facta Deo de re aliqua adim„plenda in pœnam alicujus mali perpetrati.

„Uſucapio eſt acquiſitio dominii rerum mobilium, per „poſſeſſionem bonæ fidei continuatam tempore a lege de„finito. Immobilia vero reſpicit præſcriptio.

„Uſura eſt lucrum perceptum ex mutuo vi mutui.

„Uſura realis illa eſt qua pactum fit de lucro, ipſumque „expreſſe accipitur ratione mutui.

„Uſura mentalis illa eſt qua datur mutuum ea principali „intentione aliquid recipiendi ſupra ſortem, licet ex„preſſe nullum pactum intervenerit.

„Uſura formalis illa eſt qua ex mero mutuo accipitur lu„crum nullo alio titulo antecedente.

„Uſura virtualis, quæ dicitur etiam palliata, illa eſt qua „ex mutuo accipitur lucrum ſub ſpecie & pallio alterius „contractus.

Uſus

„Usus est jus mere utendi aliqua re aliena, salva illius „substantia.

„Ususfructus est jus nedum utendi, sed & fruendi aliqua „re, salva illius substantia; unde ex fructibus perce„ptis potest quis ditescere, aliis donare, vendere &c. „quæ habenti merum usum minime conveniunt.

F I N I S.

IN-

Digitized by Google

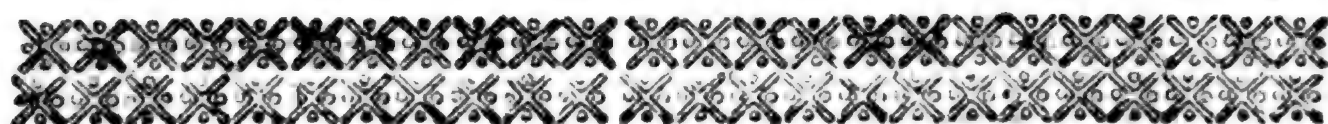

INDEX RERUM

CUM NUMERO MARGINALI.

A.

Abbatissa non potest dispensare in Votis suarum monialium. 593. nec dispensare in lege jejunii. 988.
Abbreviare vitam an liceat? 664.
Abiegatus 762.
Abortus 668. & seq. quas pœnas incurrat illum procucurans. 670.
Abrogatio Legis 245.
Absolutio moribundi 117. & seqq.
Abstinentia 987. & seqq.
Accessio quid sit & quomodo fiat 880.
Accessoria, quando in dubio præsumantur 38.
Acedia 340. & seqq. Remedia contra acediam 342.
Actio humana unde dicatur bona vel mala, in Procemio. An actus mere interni per se ac directe a legislatore humano possint præcipi aut prohiberi 145. & seqq. An a superiore vel confessario 162. Actio, ex qua prævidentur tentationes 304.
Actus voluntatis quomodo specificentur ab objectis 13. Actus mere interni an possint præcipi 145. 146. & seq. 162. 163. quando actus dicantur moraliter uniri 291. 314. interruptio actuum. 292. Actus externus debet exprimi in confessione 738.
Advertentia requisita ad peccatum 280. 282. 296.
Advocatus 116. 776.
Adulatio 315. n. 5.
Adulterium 746. ad quid teneatur adulter 66. 802. An in Adulterio deprehensam marito liceat occidere. 673. & seq. ad quid obligetur adultera 801.
Ægrotus an teneatur sumere medicinam 665.
Aeromantia 426.
Ætas quænam requiratur ad hoc, ut pueri obligentur LL. naturalibus & divinis 208. legibus humanis, ibidem. Quænam ætas ad obligationem jejunii 1001.

Æqui-

Æquivocatio in juramento 539.
Affinitas 747.
Ager in quo reconditus eſt theſaurus 853.
Aggreſſorem vitæ iniquum an liceat occidere? 659. 672. 674. & ſeq. de aggreſſore bonorum temporalium 676. & ſeq. aggreſſor famæ 678.
Aliena peccata 315.
Alluvio 880.
Ambitio 219.
Amentes an obligentur legibus 207. an liceat eos ad malum allicere 209.
Amor Dei ſuper omnia, vide charitas. actus amoris 402. gradus amoris 407.
Amor filiorum erga parentes 631. & 636.
Amplexus 725. 730. 732.
Antichreſis contractus 944.
Anxius de ſalute 391.
Appretiative ſuper omnia diligere Deum quid ſit 397.
Apoſtaſia 368.
Arbiter 113.
Ars notoria. 439. Ars punctatoria 437,
Aruſpicium 426.
Artificum obligatio 776.
Aſſaſinium 656.
Aſſecuratio 941.
Aſſumptio Divini Nominis licita & illicita 512. & ſeq.
Aſpectus turpis 305. 686. 729.
Aſtrologia judiciaria 427. 430.
Aſylum 467. gaudentes jure Aſyli. Excluſi ab hoc jure. ibid.
Atheiſmus 367.
Avaritia 322. 323, Remedia contra Avaritiam 324.
Auditio Miſſæ 17. 18. 198. 199. 201. 202. 240. 244.
Author unus junior an ſententiam reddat probabilem? 95. 96. An liceat varios Authores conſulere ad inveniendam favorabilem ſententiam 97. 98.

B.

Bannitus an poſſit occidi 657.
Baptiſmi neceſſitas 344. quomodo adultus debeat eſſe diſpoſitus ad baptiſmum 345.
Bellum 657. 659. Bellidux minuta prohibens 181.
Beneficiati 99. 493. beneficiorum pluralitas 99.

Bene-

Benedictionem S. Joannis bibere 422.
Bestialitas 758.
Bibuli quomodo a Confessario dirigendi 332.
Blasphemia 509. Est peccatum mortale ex genere suo 510. quid observandum, si pœnitens in genere dicat, quod blasphemaverit 515. blasphemantium excusationes 516. Varii modi & formulæ blasphemantium a n. 515. usque 520. Remedia contra blasphemias 521.
Bona Conjugum 795. filiorum 805. bonorum spiritualium quatuor genera 845.
Bona incerta, cui restituenda 778. Inventa ibid. derelicta 761. & seq. 879.
Bona temporalia dissipantes Parentes 641.
Bona fides in rebus juris 883.

C.

Caffée potus an violet jejunium 1000.
Cambium 940.
Cantus turpes 726 734.
Carceris effractio an reo sit licita 191.
Carnes an liceat comedere ad dissimulandam fidem 364.
Comedes carnes die jejunii 987. 993.
Castratio an sit licita 663.
Caste vivendi media 759.
Caupo an licite vinum apponat se inebriaturo 331.
Census 931. quæ requirantur ad censum justum 932.
Censura a quibus incurratur 234.
Certum quid sit dicendum 75. Certum fide divina 75. ibid. de certitudine physica, metaphysica, morali, perfecta, & imperfecta.
Charitas erga Deum 397. ejus eliciendæ obligatio 400. & seq. Modus 402. & seq. Præceptum Charitatis ut est affirmativum, ad quid obliget 398. prout est negativum, quid prohibeat 399. media proficiendi in Charitate Dei 404. quomodo dirigendi sint anxii, an satisfaciant præcepto Charitatis 405. gradus Charitatis 407. non agit contra Charitatem, qui operatur intuitu mercedis 406. Charitas erga proximum a n. 700. per totum.
Chiromantia 432.
Chirurgus 671.
Choreæ 625.
Cioccolata potus an violet jejunium 1000.
Circumstantiæ speciem mutantes 288. & 312. de aggravantibus ibid.

Cleri-

Clerici an teneantur Legibus civilibus 178. Clerici percussio 473.
Coactio 239.
Codicillus 951.
Cogitationes peccaminosæ, blasphemæ &c. 20. lascivæ 19. 727. quid confessario observandum, si pœnitens in genere se accuset cogitationum turpium; 733.
Cognatio 747.
Columbas alienas capiens 859.
Commodatum 909. ad quid teneatur Commodatarius ibid. Commodans qui non aperit vitium rei commodatæ 910.
Communicatio privilegiorum 269. Communicatio cum Acatholico in Germania 380. & seqq.
Commœdiæ obscœnæ 303. 686.
Compensatio occulta 769. & 808. an liceat famulo ob damnum a Domino illatum ibid. an ob tenue salarium. 809.
Conceptionem an liceat impedire 669.
Concubinatus 741.
Concupiscentiæ motus quinam sint peccata 300.
Conditio adjecta an desideria faciat licita 302.
Conductio. Conductor 946. & seqq.
Confessarius rudium 15. 27. Quando debeat examinare pœnitentem 359. si erraverit circa restitutionem 787. an contra propriam sententiam debeat se conformare probabili pœnitentis 120. & seq. absolvens cum jurisdictione tantum probabili 123.
Confessio. De sigillo Confessionis 305.
Conjuges: quid is liceat, quid non 731. 310. mutuo consensu vota irritare non possunt. 601.
Conscientia quid & quotuplex 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. tenera, laxa pharisaica 8. Recta 9. recta physice, non ethice, & vice versa 6. Invincibiliter erronea 6. 10. Vincibiliter erronea 6. 11. Erronea unde dirivetur 24. Conscientia consequens 12. agens contra conscientiam peccat. 13. 17. 18. sciens actionem esse peccaminosam, non tamen cogitans, an venialiter vel mortaliter 14. quid confessario agendum cum taliter peccantibus 15. quid agendum cum laborantibus conscientia erronea. 21. Unde dignoscendum, an pœnitens laboret conscientia vincibiliter, an invincibiliter erronea 26. de conscientia dubia 33. 34. Conscientia perplexa 32. 34. 40.
Consensus imperfecti signa 297. perfecti 298. Consensus formalis, virtualis, interpretativus 299.

Con-

Confilia Evangelica an poffint præcipi 165.
Confiliarius, Confilium, Confultatio 14. & feq. fecretum teneat 150.
Confuetudo contra legem 247. deponenda 712.
Contemptus formalis legis 183.
Contractus quid fit 887. quafi contractus 776. Conditiones validi contractus 888. usque ad 892. In ebrietate initus 892. Inducens ad peccatum 893. Juramento confirmatus 894. & feqq. ex errore 896. Ex metu 897. Contractus focietatis 941. Contractus Antichreseos 944.
Contritio perfecta 402.
Contumelia 964 Convitium 965.
Converfionis propofitum differens Acatholicus 379. modus talem inftruendi 383.
Convivarum certum numerum timere, fuperftitiofum 436.
Cooperari alterius peccato 689.
Cooperatio ad damnum 775. & feqq.
Correctio five Correptio proximi 711.
Crapula 328. & feqq.
Creditoribus quo ordine folvendum 781.
Credenda neceffitate medii 346. Præcepti 347.
Crimen occultum manifeftans. 971. 972. Crimen læfæ majeftatis 656.
Culpa Theologica, juridica lata, latior &c. 774.
Cultus Sanctorum, & Imaginum 412. Signa cultus latriæ 413. Cultus fuperftitiofus 418. & feq.
Curator ad quid obligetur 642.
Cyngaros confulere an liceat 431.

D.

Dæmoni fe confecrare, credere &c. 415. pactum cum Dæmone 416.
Damnum fine culpa Theologica illatum an obliget ad reftitutionem 774. & 790. Non impediens damnum an obligetur ad reftitutionem 775. an damnum non prævifum ex pofita caufa imputetur ad culpam 308.
Dataria Apoftolica 493.
Debita 777. Debitum conjugale 68. Debitum ex fententia judicis altera folutione extinctum 822. Debitor morofus an teneatur ob moram folutionis ad omne damnum refarciendum 839.
Decimæ 857.
Delectatio morofa 293. 724. 727. 733. & feq. An circum-

cumſtantia de actu maritali ſit exprimenda 310. Delectatio dupliciter ſpectata circa peccaminoſum objectum 295. 724.
Depoſitum 911. Depoſitarii obligatio, ibid. de qua culpa teneantur caupones, nautæ, ſtabularii, molitores &c. circa res apud ſe depoſitas 912.
Derogatio 245.
Deſideria turpia 294. 726.
Deſperatio 316, 386. 394. Media contra deſperationem 395.
Detentio injuſta rei alienæ 779.
Detractio 14. 962. quot modis fiat 963. 972. & ſeq. Detrahens uni in diverſis materiis, item coram pluribus 314. de manifeſtante crimen occultum 966. 963. & 971. de affingente falſum crimen 969. & ſeq. detrahens inadvertenter 974. manifeſtans delictum ex charitate 976. leves de alio defectus dicens 977. an detrahat, qui delictum illi manifeſtat, a quo debet corrigi 978. uni tantum manifeſtans ſub ſilentio 979. & ſeq. de modo reſtituendi famam 982. & ſeq. cauſæ excuſantes a reſtitutione famæ 986. audientes detractorem 985. Defuncto detrahens 975.
Dictamen ultimum & practicum Conſcientiæ debet eſſe certum 92. Ex quibus principiis 93. Regula Bened. XIV. 93. dictamina operantis ex conſcientia invincibiliter erronea 24.
Dies Dominica ejusque ſanctificatio 615. quid obſervandum, ſi pœnitens in genere ſe accuſat: non ſanctificavi diem Dominic. 619. varie delinquentes contra tertium præceptum decal. a n. 620. usque 630.
Dilectio Dei 397. Proximi 700. Inimicorum 704. quid confeſſario obſervandum circa dilectionem inimicorum 719. & ſeq.
Diligentia moralis 6.
Diſciplinæ Religioſæ neglectus 650.
Diſcipuli quid inſtructoribus debeant 650.
Diſcordias ſeminare 717.
Diſpenſatio quid n. 248. quotuplex 249. 250. ut ſit valida & licita, quid requiratur 271. poteſtas diſpenſandi ordinaria, & delegata 251. & ſeq. quando ſit neceſſaria 262. Ejus ceſſatio 263. Cum vagis & peregrinis 271. ſuper voto caſtitatis 605. & ſeq. diſpenſatio præſumpta non ſufficit ad ordines 249. ibid. de impedimento matrimonii. Inferior diſpenſans in lege ſuperioris 250. in

in dubio, an opus ſit diſpenſatione 262. modo petendi diſpenſationem Romæ. Vide votum, & in ſecunda parte matrimonium. Petens temporale pro diſpenſatione 505. de diſpenſatione voti 593.
Diſputans de fide indoctus 375.
Diſſipantes bona quomodo peccent 641.
Diſtinctio ſpecifica & numerica peccatorum: vide peccatum.
Diſtillatio venerea 751.
Diſtractio in orationibus 409.
Divinatio 416. ſpecies divinationis 426.
Domicilium & quaſi domicilium 210
Dominium 876. quomodo acquiratur 877. Dominorum erga famulos obligatio 647.
Donatio 902. & ſeq. inter vivos 905. quando poſſit revocari, ibid. & ſeq. mortis cauſa 908. quomodo revocetur, ibid. donatio metu exorta 844. liberali donatione non extinguitur debitum juſtitiæ 200.
Dormiens an poſſit peccare 309.
Dubium quid & quotuplex 28. 29. 30. 31. quid agendum in dubio practico 33. ſpeculativo 34. 41. in dubio operans 33. 44. usque 48. quomodo deponendum dubium juris 35. 36. facti 37. 38. 42. 43. dubitans de articulo fidei 377. De ætate ad ordines 46. de inchoata die jejunii 44. de obligatione jejunandi 45. 46. 47. 48. dubius de jejunio naturali 49. De peccato in ipſo actu 23. de peccato confeſſo 52. dubia de dolore in confeſſione præcedente 53. de homicidio an ſit irregularis 55. quid in dubio præſumendum 54. 58. dubitans de voto 54. 60. 61. 62. dubium de ſufficiente deliberatione ex defectu ætatis 58. dubium de voto, an ſit impletum 63. de dubio, quis ſit Pater 64. 65. 66. dubitans uxor de morte mariti 67. 68. dubium exortum de impedimento poſt contractum matrimonium 69.
Duellum 660. 679. & ſeq. propoſitiones de duello damnatas a Bened, XIV. vide in P. 2. n. 1429.
Duratio actus peccaminoſi 314.

E.

Ebrietas 328. & ſeqq. an aliquo caſu licita 335. an liceat ad eam inducere alium 329. 330. ebrioſi quomodo a Confeſſario dirigendi 332. & 336. Ebrii an ſint ſubjecti præceptis Eccleſiaſticis 207. ſigna plenæ ebrietatis

tatis 334. advertens periculum ebrietatis 332. 333. an liceat se inebriare ex gravi causa 335. remedia contra ebrietatem 336. ebrius damnificans 790.
Ecclesiæ quibus modis sacrilege tractentur 466.
Educatio filiorum duplex 634.
Electuaria an violent jejunium 1000.
Effectus mali non prævisi an debeant imputari 308.
Eleemosyna 705. & seq. quas Uxor licite possit distribuere 797. quas ancillæ 811.
Emphiteusis 948.
Emptio, Venditio 926. Emere die festo 657. obligatio venditoris 927.
Episcopi obligatio 648. Ejus potestas dispensandi 254.
Epikeia 172 quando valeat 274.
Error formalis & materialis 71.
Errorem pœnitentis quando confessarius corrigere vel dissimulare debeat 21.
Evangelica Consilia 165.
Evictio 928.
Evidens 75.
Eunuchus 743. 662.
Excommunicatus 371.
Executor Dispensationis 613.
Exorcismis coacto Dæmoni an sit credendum 415.

F.

Famæ aggressorem an liceat occidere 678.
Famulari Acatholicis an liceat 380. famulorum erga heros obligatio 644. & vicissim 647. famulus concurrendo ad peccatum heri peccat 645. & seq. famulum Acatholicum an liceat die festo ad labores adstringere 627.
Feripeta 860.
Festa quomodo celebranda 615.
Feudum 949.
Fidejussio 942. Fidejussor 943. fideicommissum 951.
Fides Theologica 343. Fides actualis ex- & implicita 344. Ejus necessitas 345. Necessitas fidei explicitæ Dei existentis & remuneratoris 346. necessaria necessitate præcepti 347. præceptum fidei negativum 348. prout est affirmativum 349. 352. quid ad actum fidei requiratur ibid. & 353. quoties eliciendus actus fidei 352. 349. dubium circa fidem 41. 348. 377. fidem negare nunquam

quam licet 350. fidem externe negans 374. ſigna negatæ vel non negatæ fidei 362. & ſeq. quando amittatur fides 374. fidei profeſſionem differens 379. quinam teneantur ad profeſſionem fidei 366. quid Confeſſario obſervandum, ſi pœnitens non ſit inſtructus in rebus fidei 355. 256. & ſeq. 359. Verbis ſimulare fidem 361. facto 363. & ſeq. veram fidem tueri 365. media conſervandi fidem 382. modus inſtruendi eos, qui ſe volunt convertere ad veram fidem 383.

Fiducia recte ordinata 461.

Filiorum erga parentes obligatio 631. & ſeq. filius in puncto vocationis an teneatur obedire parentibus 639. filii ad iram provocantes patrem, vel matrem 636. rixas ſeminantes 637. matrimonium contrahentes contra voluntatem parentum 638. quid confeſſario obſervandum, ſi liberi ſe accuſent inobedientiæ, irreverentiæ &c. erga parentes 635. Filius an poſſit ſibi clam ſurripere ſalarium pro labore 806.

Fœminarum ſuperſtitioſæ benedictiones 439.

Fœtum non licet expellere 669.

Forentia negotia die feſto prohibita 617.

Formula diſpenſandi ſuper voto 612. ſuper voto caſtitatis ibid. quid agendum Executori Diſpenſationis 613.

Fornicatio 737. An cum ſponſa alterius ſit ſpeciale peccatum 739. ibid. de fornicatione cum infideli. Modus naturalis non ſervatus 743. reſtitutio facienda ex fornicatione 800.

Fraterna Correptio 711.

in Fraudem legis agere, quid ſit? 260.

Frigidus 743.

Fructus naturales, induſtriales, mixti 813.

Fugere an liceat reo 191. An Chriſtiano liceat fugere ad evitanda damna propter fidem imminentia 360.

Furem an liceat occidere 675. & ſeq. furtum 761. & ſeq. quantitas requiſita ad peccatum mortale furti 965. & 792. furta minuta 284. & 343. & 767. 791. & 792. & ſeq. furta filiorum 803. & ſeq. furta cum aliis ex condicto ſociis 767. furta domeſticorum 807. ubi de ancilla ſibi retinente crucigeros: Furta eſculentorum & poculentorum 811. cauſæ excuſantes 768. quid agendum Confeſſario, ſi pœnitens in genere ſe accuſet furti 786. furtum ex joco commiſſum 788. furtum in ebrietate commiſſum 789.

Futura prædicere 431.

G.

Gabella 855. & seq.
Gaudere de malo & delectari sub conditione an & quando liceat? 715.
Generationem prolis an liceat aliquando impedire 669. & 742.
Geomantia 426.
Gloria vana, quale peccatum 319.
Gratitudo 486.
Gula 328.

H.

Habitatio 876.
Hæres ad quid obligetur 104. & 580. & 776.
Hæreditatem admittens, sed nolens solvere pia legata.
Hæresis & Hæreticus 367. & 371. cum Hæreticis an liceat communicare 372. iis famulari an liceat 380. Eorum funera, nuptias &c. honorare 381. Pœnæ in hæreticos statutæ 370. ad eas incurrendas quid requiratur 371.
Hæresin formalem unde dignoscas? 378. materialem 379.
Heri erga famulum obligatio 647.
Histriones 686. vide, Comœdiæ.
Homicidium 655. qualificatum 312. 317. 656. proditorium 656. de homicidio a se facto dubitans an sit irregularis 55.
Honor 965.
Horam Canonicam unam potes recitare, non item reliquas; An tenearis ad unam? 241.
Hydromantia 426.
Hypocrisis 319. & seq.
Hypotheca 942. Hypothecarii Debitores aliis in solutione præferendi 781.

I.

Jactantia 319.
Idololatria 412.
Jejunium Ecclesiasticum 987. an præceptum jejunii sit divisibile 995. & seq. Constitutiones Ss. D. N. Bened. XIV,

XIV. de jejunio 996. Jejunii dies, quando incipiat obligare 220. Dubitans an jam inceperit: An licite pergas comedere carnes 45. An toties peccet, quoties comedit quis carnes in die jejunii 993. Ipsa jejunii die dubitans, an audita sit duodecima: teneris abstinere 48. Jejunii die cogeris anticipare prandium, an tenearis nihilominus jejunare 244. Sæpe modicum quid comedis ad notabilem denique quantitatem, quomodo pecces? 284. 992. Singulis diebus jejunii modicum comedens an peccet graviter 283. Jejunare non potes hac die quadragesimæ, an & cras & de cætero liber sis? 241. Jejunare die Paschæ estne superstitio? 423. Causæ Excusantes a jejunio 988. & seq. an excusetur, qui ludo pilæ &c. se defatigat, 998. quantum liceat sumere in collatiuncula 992. 999. quid de potu dicendum 1000. quænam senectus excuset a lege jejunii 1001. festo Nativitatis Christi, si hoc in diem veneris incidat, licet vesci carnibus, nisi obstet votum vel regularis observantia 994.

Ignorantia quid & quotuplex 222. & seq. An & quæ excuset a lege 228. & seq. Ignorantia pœnæ an excuset a pœna 231. & seq. Ignorantia mysteriorum fidei 374. & 355. ignorantia legum naturæ 230. Ignorantia prohibitionis, & pœnæ 231. & 232. exceptiones 233. & seq.

Illicitum 71.

Imaginum cultus licitus 412.

Impediens alterum a Consecutione boni 872. & seq. impediens manifestando leves ejus defectus 874. impediens dignum a beneficio ibid. Impediens generationem prolis 742. 755.

Impedimentum 255. Ponens impedimentum servandi legem 256.

Impœnitentia 316.

Impotentia qualis excuset a lege 240. 255.

Imprecatio. 15. 712. imprecationes diversæ in uno æstu 314. Imprecari rebus irrationalibus 713. Unde serius animus imprecantis dignosci queat 714. parentibus mortem imprecari 715.

Improperium 965.

Improbabile 71.

Impugnatio agnitæ veritatis 316.

Incantatio 439.

Incertum quid dicatur 75.

Inceftus 747. & feqq. quomodo inceftus differant, ibid. 748.
Indignatio 337.
Infantes non habeantur a matribus in eodem lecto 641. Infantem exponere an fit peccatum 641. tenetur mater alere per triennium, ibid. Infantibus an liceat dare carnes die Veneris 208.
Infideles an obligentur legibus Ecclefiafticis 221. An communicare cum iis liceat 372. infideles non peccant in omni opere 374.
Infidelitas 367. 369.
Infirmitas quando excufet a lege 240. 261.
Inimicorum dilectio 704. 719.
Injuria illata 771. Injuria illata corpori per homicidium, mutilationem &c. quomodo compenfanda 359. & feq.
Innocentem an liceat occidere 959.
Inobedientia formalis 318.
Intemperantia 328.
Intenfive fuper omnia diligere Deum, quid fit 397.
Intentio an & quæ requiratur ad fatisfaciendum legibus & voto 196. Intentio bona quamdiu duret? 403. agere intuitu mercedis non difplicet Deo 406.
Interpretatio legis 171. 273.
Interruptio peccatorum augens numerum 290. & feqq. 314.
Invaforem quando occidere liceat? 659. 669.
Inventæ res an & cui debeant reftitui 778. 862.
Invidia 225. Invidentia gratiæ 316. 326. remedia contra invidiam 327.
Ira 337. iracundia ibid. & n. feq. remedia contra iram 339.
Irreligiofitas 453.
Irregularitas in dubio commiffi homicidii 55.
Irritari vota 592.
Iter facere diebus Dominicis & feftis an liceat? 615.
Judaifmus 367. Judæis liceatne communicare? 372. non obligantur legibus Ecclefiafticis 221.
Judex ad quid teneatur? 88. 110. & feq. 776. Judici munera offerre pro patrocinio injuftæ caufæ an liceat? 684.
Judicium temerarium 961.
Juramentum quid, & quotuplex 522. & feqq. quando fit licitum 524. jurans quando peccat & quomodo 526. 541. jurans per falfos Deos 543. an obliget fictum juramentum 547. Conditiones imbibitæ in promifforio 549. Ju-
ra-

mentum fit quatuor modis 550. de interpretatione juramenti 521. materia juramenti 525. metu extortum an obliget 544. petere ab infideli & pejeraturo an liceat 548. 688. jurare ficte an liceat? 546. Jurans latroni & usurario 544. quando cesset obligatio juramenti 527. quid observandum si pœnitens in genere dicat, se jurasse 528. in dubio, an verba sint juratoria, nec ne 529. quænam formulæ sint juratoriæ 522. 530. & seq. jurans cum restrictione mentali 536. & seq. cum æquivocatione 539. juramentum non implens 540. an liceat exigere juramentum, quem puto pejeraturum, vel per falsos Deos 548.

Jurisdictio in genere quid & quotuplex 167. jurisdictio præsumpta non sufficit 249.

Jus in genere 875. species juris 876. Jus gentium 137.

Juris naturæ principium fundamentale 134. Jure naturæ quænam graviter vel legiter sint prohibita, ibid.

L.

Laborare die festo non licet 615. Labores liciti 616. causæ excusantes laborantes serviliter 618.

Lacticinia 994. & 987.

Lectio obscænorum 726.

Legalia V. T. 136.

Legatum annuum quamdiu duret 953. de piis Legatis 952.

Legislator quis 168. an obligetur legibus propriis 177. an possit secum dispensare 272.

Lex quid? 133. de lege naturæ 134. Lex positiva divina 135. & 136. lex humana 137. & seq. Conditiones ad veram legem 142. de promulgatione Legis 143. 149. & seq. quæ promulgatio requiratur ad LL. Pontificias 153. de acceptatione legis 144. 157. & seq. Leges Ecclesiasticas quis possit condere 168. 169. quis civiles 170. An & quomodo lex humana obliget in conscientia 173. quid requiratur ut obliget graviter 182. unde colligendum, quod legislator intendat obligare graviter 184. in Præsumptione fundata 195. militaris 181. Præceptiva & pœnalis an obliget ante sententiam judicis 189. 190, Circa rem divisibilem an secundum partes obliget 241. & seq. an præcipiat pure interna 145. In fraudem legis quis agat 260. quando lex obligare incipiat 152. quando implenda 220. Ejus abrogatio 245. Ejus acceptatio 144. & 157. Causæ excusant ab illa 222. Dispensatio 248. Interpretatio 171. & 273. Legis subjectum 176.

& 207. Legibus civilibus an obligentur Clerici & Religiosi 178. Legibus Ecclesiasticis an Judæi, Catechumeni & Infideles obligentur 221. Ecclesiasticis, item naturalibus & humanis quando incipis obligari 203. &c. his an pueri amentes & ebrii teneantur, ibid. Legum exequendarum tempus 220. diversis legibus an uno actu & tempore possis satisfacere 175. 202. Ad satisfaciendum illis an & quæ requiratur intentio 196. An debeat impleri ex motivo charitatis 197. implens legem ex vana gloria 198. cum intentione adhuc implendi 199. coacte implens 201. Leges peregrinorum & vagorum 210. & seq. Unde colligendum sit, an lex sit mere pœnalis 180. Leges tributorum & vectigalium quomodo obligent 188. Cessatio legis 245.

Libellatici quinam dicti 369. Libellaticus contractus 950.

Libellus famosus 965.

Liber alicujus junioris an faciat opinionem probabilem 95.

Liberorum erga parentes obligatio 631. & seq. furta invitis parentibus; item an teneantur restituere 803.

Libertas quænam requiratur ad peccatum 280.

Libertas an sit in possessione, regulæ dignoscendi 39.

Licitum 71.

Licentia præsumpta 264.

Locare, Locatio, Locator 946.

Ludere, Lusor, Lusus a num. 866. Lusor exponens pecuniam, alter missam 506. conditiones ad justum lusum, requisitæ 867. usque 871.

Luxuria 723. remedia contra turpissimum vitium 759. & seq.

M.

Magia quid 417. cum Magis quomodo agendum confessario 450.

Magistratus ad quid teneatur 651. Huic quid subditi debeant 653. reos juste plectit 657. Subditos ex gravi causa mortis periculo potest exponere ibid. an graviter peccet, non puniendo reos 652.

Magistrorum obligatio 650. Discipulorum ibid.

Mahometismus 367.

Majestatis læsæ crimen 656.

Maledictio vel imprecatio 712. & seq.

Malefactorem an & quando liceat occidere 657.

Magos

Magos vel ſagas conſulere 449. Confeſſarius Magi vel ſagæ 450.
Maleficium 417. quomodo liceat diſſolvere 445. & ſeq. media contra maleficia 448.
Malitiam in genere tantum cognoſcis, præſcindendo a gravi vel levi, quomodo peccas agendo? 14. Malitia gravis, an levis, rudium, quomodo diſcernenda a Confeſſario 15.
Manifeſtans crimen 662. 966. & ſeq.
Maritus an deprehenſam in adulterio uxorem licite occidit? 673. dilapidans bona 799.
Martyrio ſe offerre an licet? 678. 662.
Materia levis an poteſt ſub mortali præcipi? 181. & 186.
Matres nimium indulgentes quomodo peccant? 640. non habeant in eodem ſecum lecto infantes 641. hos exponendo quomodo peccant? 641. an liceat dare nutrici ibid. Mater an teneatur pati ſectionem, ut proles baptizetur 666.
Matrimonium clandeſtinum 194. contrahere invitis parentibus an filio licet? 638.
Medicorum obligatio 90. 109. 671. 776.
Membrum infectum potes, ſed non teneris abſcindere 664.
Mendacium 958. & ſeq.
Menſtrua 641.
Mercatorem obligatio 926. & ſeq.
Merces operariorum defraudata 317.
Metus quid & quotuplex 227. An excuſet a Lege 236. an excuſet a culpa 235. & ſeq.
Militaris diſciplina an res leves ſub pœna capitis poſſit præcipere 181. Miles ob prædam injuſtam an teneatur ad reſtitutionem 841. & ſeq.
Minorum bona quomodo a curatoribus & tutoribus curanda 642. & 643.
Miraculi fictio 419. miracula absque neceſſitate petere 456.
Miſericordiæ opera corporalia & ſpiritualia 769.
ad Miſſam in loco tuo unicam die Dominica venis poſt offertorium, an teneris audire reliquam? 244.
Moderamen inculpatæ tutelæ 659.
Mohatræ contractus 923.
Mollities 732. 742. 749.
Monetas adulterare vel privatim cudere 762.
Monomachia 660.

Mo-

Monopolium 930.
Montes pietatis 925.
Moribundus dans tantum ſigna dubia pœnitentiæ 117.
Moroſa delectatio 293. 298.
Mortem ſibi inferre directe non licet 658. mortis periculo ſe exponere quando liceat ? 663. imprecari mortem parentibus, & gaudere de morte 715.
Mortificare carnem 664.
Motivum abſolute & comparative grave 72. prudens, temerarium, probabile, improbabile 71.
Motus turpes quando ſunt peccata ? 300. 736.
Mulierum ornatus 694.
Mutilatio ſui ipſius 658. proximi 659.
Mutuum: Obligatio mutuatoria & mutuatarii 914.

N.

Neceſſaria neceſſitate medii & præcepti 344.
Neceſſitas proximi 705. 709.
Necromantia 426.
Negligentia in reſiſtendo tentationibus 301.
Negotiatio 929. Clericis ſpecialiter prohibita. ibid.
Nominis Jeſu licita & illicita pronuntiatio 511. & ſeq.
Nomen dæmonis ex conſuetudine pronuntians 514.
Notorium notitia facti & juris 967.
Numerica peccatorum diſtinctio 288. & 313.
Nundinæ 617. 618.
Nuptiis Acatholicorum aſſiſtere an liceat 381.
Nutrici committere infantem an mater licite poſſit 641.

O.

Obedientia filiorum erga parentes 631. Religioſorum 650. An ſuperiori in dubio liceitatis præſtanda 108. an levia ſub mortali poſſint præcipi 186.
Obligationibus diverſis eodem tempore & actu an poſſis ſatisfacere 175. 202. & ſeq.
Obſervantia Vana 417. & 439.
Obſtinatio 316.
Occaſio peccandi 304. Occaſionem peccati non auferens, ut deprehenſus corrigatur 699.
Occidi an & ubi bannitus poſſit 657. iniquus aggreſſor 659. an & quomodo innocens poſſit 659. fur, adulter, invaſor, famæ &c. a 672. ad 678. Occiſio ſui ipſius an liceat

at 678. 662. 663. an Ecclesiastica sepultura privet 667. pro injuria per occisionem illata quid debeat restitui 852. & seq. injusta occisio proximi 659.
Occultare fidem quando liceat ? 351.
de Occupatione rei 879.
Odium Dei peccatum maximum 399. Odium abominationis, & inimicitiæ 399. 701. Odium proximi 314. 325. 701. & seq. Non licet odisse inimicos 704. media odium extinguendi 721.
Oenopola 933.
Offensa 720.
Opera diebus dominicis & festis prohibita 615. & seq.
Opera misericordiæ 710.
Opinio quid sit 70. vere probabilis 71. tenuiter probabilis 71. ex vel intrinsece probabilis 73. probabilis quoad se; & quoad nos 73.
Oppressio pauperum, viduarum, & pupillorum 317.
Orare, Oratio 400.
Orationes superstitiosæ 418. & seq.
Ordo Charitatis 722.
Originale peccatum 276. ibid. varia Decreta de immunitate B. V. Mariæ ab Originale.
Ornatus Mulierum 694. & seq.
Oscula 305. 725. & 728.

P.

Pactum cum Dæmone 416.
Paganismus 367.
Parentum erga liberos obligatio 349. 634. 640. & 641. Parentes quomodo honorandi 631. Parentibus succurrendum potius, quam votum religionis exequendum 609.
Parochi obligatio 119. & 684. Parochianorum obligatio erga Pastorem 649.
Patricidium 656.
Pars major quo sensu trahat ad se minorem 242.
Parturiens non potens parere, potest, non tenetur admittere incisionem 666.
Parvitas materiæ ubi non detur 305. 727.
Patresfamilias bona dissipantes quomodo peccent 641.
An contra paupertatem agat Religiosus admittens aliquid ex licentia præsumpta 264.

Pauperies quid in jure 655.
Peccatum quid 275. materiale, & formale ibid. mortale per se sive ex genere suo 277. 771. Veniale ex genere suo ibid. Ad mortale quæ requiratur cognitio 14. 280. 282. libertas 18. & 280. mortale potest fieri veniale quomodo 281. Venialia multiplicata non constituunt mortale 283. & 284. & seq. Disponunt tamen ad illud, ibid. & fiunt mortale ratione materiæ, conscientiæ erroneæ, scandali &c. 284. & 285. Venialia omnia velle facere quale peccatum 283, peccatorum distinctio specifica 286. 288. 311. & 312. numerica distinctio 289. 313. & seq. Peccatum Philosophicum 278. quibus gradibus homo ad peccatum deducatur 293. desiderium peccati 294. unde desumenda gravitas peccati 306. 307. peccata aliena 315. peccata in Spiritum S. 316. peccata in cælum clamantia 317.
Peculatus 762.
Pecunia a dæmone accepta 452. accepta a mago vel saga pro labore superstitioso 452.
Peregrini qui sint 210. & quibus legibus teneantur 212. & seq. An egressurus e suo domicilio, ubi est dies festus, in locum, ubi festum non est, prius teneatur audire sacrum 211. an privilegiis gaudeant locorum 219.
Periculosa conversatio 304.
Perjurium 526.
Persecutionem fugere & pecunia se redimere an liceat 360.
Pertinacia 367.
Pharmacopœorum obligatio 671.
Philtrum 417.
Physiognomia 432.
Pignus 942.
Pingere die festo an liceat 629. pingere turpia quale peccatum 686.
Pisces ex alieno stagno capiens 861.
Plagium 762.
Pollutio 309. 749. 750. 757. facta in templo 312. polluere Ecclesiam 468. 476. quid Confessario observandum circa reos hujus vitii 759. gaudens de involuntaria pollutione 753. excitare illam 754.
Possessio quid sit 876. quomodo acquiratur 878. quomodo amittatur ibid. juris & facti 886. quænam pars dicatur esse in possessione 39.
Possessor bonæ fidei, malæ, dubiæ 812. usque 821.
Præceptores ad quid teneantur 650. His quid discipuli debeant, ibid.

Præceptum quid ſit? 133. Præcepta formaliter diverſa 287. 288.
Prægnans ſaltu, labore &c. fœtui nocens quomodo peccet 671. Ad ſervandam vitam propriam poteſt medicinam ſumere, ſed qualem? ibid.
Prælati 648. & 650.*
Præſcriptio 881. Conditiones requiſitæ 882. usque ad n. 886.
Præſtigium 426.
Præſumptio in caſu particulari ceſſans, item præſumptio juris 195. præſumitur in dubio, quid & quando 54. præſumpta licentia 264. præſumptio oppoſita ſpei 387. & 393. 319. Remedia contra præſumptionem 396.
Precarium 909.
Pretium legitimum, & vulgare, juſtum, ſummum, infimum 926.
Princeps an reo condemnato impunitatem licite præſtet 652.
Privilegium quid, quotuplex, quando ſtrictæ interpretationis; item privilegiorum communicatio a n. 266. Privilegia vivæ vocis oraculo conceſſa 270.
Probabilis opinio a num. 71. tenuiter probabilis ibid. abſolute & reſpective talis 73. ſpeculative & practice probabilis 74. ſola probabilitas extrinſeca an ſufficiat 103. probabilem quando ſequi liceat 76. 94. probabilem in probabilem oppoſitam quando mutare liceat 104. & ſeq. probabilitas ſola ad Religionem mutandam non ſufficit 106. 107. 348. tenuiter probabilem non licet ſequi 83. an liceat ſequi probabilem alienam, relicta probabiliore propria 99. 101. & ſeq.
Procuratorum obligatio 116.
Profeſſio fidei quando obligat 366.
Profeſſio Religioſa ante decimumſextum annum eſt invalida 555.
Proles ſpuria patre dubio a quo ſit alenda 65. & 66.
Promiſſio 898. quomodo obliget, ibid. 899. quando non obliget 900. quando ceſſet 901.
Promulgatio legis 43. & 151.
Proſcriptum an & ubi liceat occidere 657.
Proximi dilectio a num. 700. ei debemus ſuccurrere 705.
Pueri quibus legibus & quando obligentur 208.
Pulvis ſympathicus 441.
Punctatoria Ars an & quando liceat 437.

Pupillis quid debeant Tutores 642. 643. & 776. hi quid debeant Tutoribus 643.
Purgatio Vulgaris quid & an licita 457. & seq.
Pyromantia 426.
Pythonismus 426.

R.

Rapina 762.
Raptus 745.
Redemptio vexæ 501. & seq.
Regula morum proxima & remota ante num. 1.
Regulares absque licentia Superiorum, Principum obsequiis an possint se subjicere 265. tenentur servare festa diœcef. 615. Regularis disciplinæ neglectus 650.
Religio quid sit, ante n. 343. objectum materiale & formale Religionis 408. Religio Catholica 106. Vitia religioni opposita partim per excessum, partim per defectum 409. Vovens Religionem strictiorem 59. Superior Religiosorum 650.
Religiosus sine licentia superioris se subjiciens alterius obsequio 265. agens ex licentia præsumpta 264.
Rerum sacrarum usus 425. Sacras Reliquias cum aliis permutans, vendens &c. 504.
Restitutio, ejus necessitas, radices &c. a n. 770. 772. usque 782. ex injusta acceptione quando oriatur obligatio restitutionis 774. bona incerta comparata ex delicto quomodo restituenda 778. quando restitutio facienda 779. an in eo loco ubi damnum illatum 780. diversis quando restitutio facienda, quo ordine ea fieri debeat 781. quid? si res aliena pereat casu fortuito 818. iniquus possessor tenetur restituere lucrum cessans, & damnum emergens 819. item compensare rei deteriorationem 820. item restituere fructus perceptos 821. Possessor bonæ fidei ad quam restitutionem teneatur 812. & seq. possessor dubiæ fidei 816. malæ fidei 817. & seq. positive cooperantes ad damnum 775. ibid. negative cooperantes 831. 838. restitutio in solidum a n. 832. quo ordine cooperantes teneantur restituere 777. De Restitutione ob damnum bonorum spiritualium 846. & seq. ex homicidio, Mutilatione &c. 852. & seq. Restituere an teneantur qui non solvunt vectigal; gabellas &c. 856. & seq. qui defraudant decimas 857. qui damnum inferunt sylvis, pascuis &c. 858. de feripetis 860. ancillæ ...ivæ 807. Causæ excusantes a Restitutione 782. ex qui-

quibus caufis differri queat reftitutio 785. quando extinguatur obligatio 785. Praxis confeffarii circa imperandam Reftitutionem 786. Reftitutio facienda ex fornicatione 800. obligatio adulteræ 801. adulteri 802. creditor obtinens ex fententia judicis fecundam folutionem, an teneatur ad reftitutionem 822. Mandans quando teneatur ad reftitutionem 823. & feq. quando confulens 825. quando confentiens 826. Palpo 827. dans recurfum 828. participans 828. quæ reftitutio a milite facienda ob prædas injuftas 841. & feq. obligatio reftituendi ex rebus inventis 862. de reftitutione famæ 962. 966. per totum de modo reftituendi famam 982. & feq.

Reftitutio in integrum 928.

Reftrictio mentalis 536. & feq.

Retractus gentilitius 928.

Reus an & quomodo teneatur fateri culpam 537. an fugere e carcere 191. & feq. an occidere miniftros juftitiæ 191.

Rixæ 718.

S.

Sacerdotes honorandi 649.

In Sacramentorum fufceptione an liceat fequi fententiam probabilem relicta tutiore 122. an in adminiftratione 86.

Sacrilegium 312. 463. 471. perfonale 464. 472. & feq. quomodo committatur 468. 475. & feq. Reale 469. quomodo committatur 470. 477. locale 465.

Sagam an liceat repercutere 445. Confeffarius Sagæ 450. & feq.

Salarium famulorum quodnam juftum cenfeatur 810.

Sartor fragmenta retinens 793. & feq.

Scandalum 681. & feq. explicandum in confeffione 685. regula Laymanni de fcandalo 683. ad hoc evitandum quænam actiones debeant omitti 688. 690. 696. & feq. fcandalofa loquens 22. ponentes fcandala 686. alloquium fcandalofum 693. veftitus fcandalofus 694. & 695.

Scrupulus 124. Caufæ fcrupulorum 125. figna fcrupulofi 126. quid fcrupulofo agendum 127. remedia contra fcrupulos 128. Confeffarius fcrupulofi 129. fcrupulofus circa confeffiones præteritas 130. circa confenfum in tentationibus 131. Archi-Scrupulofus 132.

Sententia judicis an transferat dominium 822.

Sepultura Ecclesiastica quibus neganda 467. 667.
Sequestrum 913.
Servilia opera 615.
Sigillum Confessionis 305.
Simonia 478. & seqq. ejus pœnæ 488. 492. quis possit ab ea absolvere 493. Causæ excusantes a Simonia 500. & seq. Simoniace accepta an sint restituenda 494. quibus titulis licitum sit, aliquid dare, aut exigere pro functionibus sacris 498. quid agendum Confessario cum pœnitente simoniaco 499. quando a simonia excuset redemptio vexæ 501. Simonia Confidentialis 481. 508.
Simulatio, Simulare falsam religionem non licet 351 Signa simulatæ fidei. ibid.
Societatis Contractus 941.
Sodomia 756. & seq. Sodomiticum peccatum 317.
Solutio indebiti obligat ad restitutionem 776.
Somniis an sit habenda fides 428. & seq. an in somno possit peccari 309.
Sortes divinatoriæ 433. & seq. Sortilegia specialiter prohibita Sacerdotibus 434. circa finem.
Speculum Magicum 438.
Spes 384. ejus necessitas, obligatio 385. actus spei 389. peccans contra spem 388. 390. 391. quomodo spes sit certa & incerta 392. indicia bonæ spei 392.
Sponsio 945. sponsis quid liceat 310 730. fornicatio cum sponsa alterius 739.
Spuria proles dubio patre a quo alenda 65. 67. in dubio an sit spuria, an sit legitima ibid.
Stipendium 498.
Stuprum 744.
Suadere minus malum ad impediendum majus, an liceat 687.
Subditi ad quid obligentur 649. 650. subditus putans præceptum superioris esse illicitum 108.
Superbia 318. 320. superbia in vestibus ibid. remedia contra superbiam 321.
Superior spiritualis quid debeat subditis 648. & 650. an possit rem levem sub mortali præcipere 186.
Superstitio 410. per totum, A superstitione non excusat protestatio contra pactum 435. consulere suspectos de mediis superstitiosis 440. in dubio, an medium sit superstitiosum, quid agendum 441. & seq. quid confessario,

rio, si pœnitens in genere se accuset de superstitioso usu 443.

Suspicio temeraria 960.

Susurratio 717.

Symbolum Apostolicum 347.

Sympathicus pulvis 441.

Synteresis 1.

T.

Tactus & oscula 305. 725. tactus brutorum 729. sponsi & sponsæ 730. inter conjuges 731. inter eundem sexum 732. quid confessario observandum, si pænitens in genere dicat: tactus habui impudicos 734.

Temeraria suspicio 960. temerarium judicium 961.

Tempus implendi legem 220.

Tentatio quandonam in peccatum transeat 27. 301. 304. Tentatio Dei 454. & seq. ibid. de variis modis tentandi Deum a num. 459. excusantur a tentatione Dei 460.

Tepiditas, tædium. Vide Acedia.

Testamentum 951. quotuplex 952. quinam non possint testari 955. an testamentum non solemne valeat pro foro interno 956.

Testimonium falsum 957.

Thee potus an violet jejunium 1000.

Thesaurus inventus ad quem pertineat 863. & seq. sciens in agro thesaurum latere, an possit agrum emere pretio vulgari 865.

Titulus in jure 884. Titulum Ordinationis emere an sit Simonia 507.

Tonsura 474.

Torpor vide Acedia.

Tributum an pro libitu imponere principi liceat 114. Defraudans quomodo peccet 188. 855.

Tristitia de bonis proximi 326.

Turpiloquia 726. Turpium lectio, auditio &c. ibid. & 734. quid in confessario observandum, si pœnitens in genere se accuset, quod turpia sit locutus 734.

Tutela inculpata 659.

Totum quid sit & tutius 71.

Tutior Sententia an necessario & quando sequenda 84. 86. 81. 122.

Tutorum obligatio 642. & seq. 776.

Typographo licetne die festo laborare 629.

V.

Vagi 210. quibus legibus teneantur 217. 271. Vana gloria 319. 320.

Vectigal 855. Vectigalia fraudantes an peccent & ad restit. teneantur 188. 856.

Venari an die festo liceat 630.

Venditio 926. Obligatio venditoris 927. quomodo rescindi possit venditio 928. venditor vini aqua diluti ibid. 933. ad quid venditor obligetur, dum vendit rem vitiatam 935. Venditio majori pretio ob dilatam solutionem, vel pretium brevi diminuendum, item ob raritatem 936. 937. & seq. constitutus ad vendendum an possit sibi augmentum retinere 939.

Veneficium 417.

Veniale peccatum, vide peccatum.

Verba turpia, vide turpiloquia.

Vestes infidelium an portare liceat 362.

Vestitus scandalosus 695.

Vexam redimere in officiis spiritualibus an sit Simonia 501. &c.

Viduæ quid non liceat 310.

Vina an liceat adulterare & condire 179. item 913. 914. Bibulis ad ebrietatem apponere 331.

Vindicta 337.

Violentia seu Vis 239.

Vir-

Virgini an liceat se occidere, ut evadat periculum corruptionis 662. 663.

Vitam quomodo debeamus conservare 664. & seq.

Universitates Acatholicorum an liceat adire, gradum ibi suscipere 381.

Voluntas Dei primaria, secundaria, antecedens, consequens, quid? 25.

Voluntatis actus quomodo specificetur ab objectis 13. 288. Voluntas ultima 951.

Votum quid sit 552. quotuplex 553. requisita ad votum 554. & seq. Materia voti 557. & seq. obligatio ex voto 560. Interpretatio obligationis ex voto 561. usque 564. Tempus implendi votum 565. & seq. in dubio de obligatione 587. & seq. obligatio extinguitur ob mutationem materiæ 591. fit soli Deo 556. 569. de re levi non obligat graviter 561. ex metu emissum an sit reservatum 606. Metu mortis extortum an sit validum 572. & seq. Vota Summo Pontifici reservata 595. 605. non reservata 607. 609. reservata urgente necessitate dispensari possunt ab Episcopo 608. Dispensandi causæ 611. Dispensationis petendæ praxis 612. & seq. Vota impuberum 602. famulorum 603. filiorum ibid. Religiosorum 604. Votum an ad hæredes transeat 580. an post septimum ætatis annum censeatur deliberatum 58. quando mutare liceat in Æquale 104. Conditionale quomodo obliget 589. Voti commutatio 596. irritatio voti 592. 599. 600. & seq. Dispensatio 593. 608. Executionem an differre liceat 578. De voto dubius, an emiserit, ad nihil tenetur. 55. 570. Dubius de quantitate, de sensu Verborum ad quid tenetur 60. &c. Vovens rem tantum venialiter malam quomodo peccat? 558. Vovisti determinatam Religionem, ad hanc non admissus,

non teneris ad aliam 610. Vovisti hac die te aliquid facturum, cras non teneris amplius, peccas tamen hodie non implendo 565. Vovisti Religionem, dubitas an strictiorem, potes eligere minus strictam 59. Vovisti Religionem, sed justa de causa Novitiatu egrederis, satisfecistine voto? 610. Votum virginitatis an reservatum Pontifici 606. Conjuges mutuo consensu voventes irritare vota sibi invicem non possunt 601. quid observandum, si pænitens in genere dicat, quod votum violarit 567. formulæ dubiæ 568. 569. quænam intentio requiratur ad votum 571. an & quando error vitiet votum 574. Votum pænale 584.

Ususfructus: usus 876. quomodo acquiratur, & admittatur 878. Usucapio est adjectio dominii &c. 881.

Usura quid, & quotuplex 915. mere lucratoria 916. ex quibus titulis liceat aliquid supra sortem accipere 917. & seq. Mens Ss. D. N. Bened. XIV. de usuris 919. Chirographa minoris emere, an fit usura 920. tituli prohibiti 922. 923. 924. an ab usurario liceat petere mutuum 688. in fin.

Uxor adhibens bona contra voluntatem mariti 796. eleemosynam distribuens 797. bona sibi reservans 798. adhibens bona ex licentia præsumpta 799. post mortem mariti pro sustentatione subtrahens ibid.

FINIS.

Verzeichnis
Derjenigen Büchern,

Welche entweder selbst verleget, oder in Menge zu haben in Wirzburg, Bamberg, und Leipzig

Bey

Johann Jacob Stahel in Wirzburg
1769.

Andacht zu dem H. Aloysius Gonzaga, enthaltend Meß- Beicht- und Communion Gebether 12. 1768.
-- -- Zu dem H. Antonius von Padua 8. 1766.
-- -- Zu dem wunderbaren Gnadenbild der heiligsten Jungfrauen Mariä v. guten Rath 8. 1764.
-- -- Zu dem H. Stanislaus 12. 1767.
-- -- Zu der H. Jungfrau und ersten Martyrin Thecla 8. 1766.
-- -- Am H. Charfreytag bey Besuchung deren HH. Gräbern 12. 1766.

Anonymi dogma Scholasticorum de unitate in Trinitate 8. 1760.

Annotationes ad universum Jus Canonicum compilatæ in Collegiis Caspari Barthel, Canonum Professoris, edit. 2da in 4to 1765.

Augustini (S. Soliloquia) S. Bernardi Liber de anima 8. 1768.

Balestrieri (Hortensii) S. J. de hominis novissimis 8. 1768.

Barthel Opuscula recentiora 3. vol. 4to 1764.

Bellarminus (Robertus) S. J. S. R. E. Cardinalis de 7. verbis a Christo in cruce prolatis, Libri duo 8. 1761.

Benedictus XIV. de Sacrificio Missæ 3. partes 8. 1749.
-- -- De Festis Christi & B. Mariæ V. 3. partes 8. 1745.
Berti (Joannis Laurentii) O. S. August. Breviarium Historiæ Ecclesiasticæ 2. partes 8. 1762.
Billuart (Caroli Renati Ord. FF. Præd.) Summa S. Thomæ hodiernis Academiarum Moribus accommodata, sive Cursus Theologiæ ad usum Scholarum Thomisticarum, edit. 2da 3. Tomi fol.
-- -- dito 20. Tomi 8vo 1768.
-- -- Compendium Theologiæ 6. Tom. 8. 1766.
Bossuet (Jac. Benig,) Historia Doctrinæ Protestantium 2. partes 12.
Claritas & gloria JEsu Christi, dum in terris versabatur 8. 1768.
Didaci a S. Antonio (Ord. Carmel. Discal.) Enchiridium Scripturisticum tripartitum ad Ss. Bibliorum intelligentiam scholastice deductum cum Auctario, edit. 2da 4. partes 8. 1765.
Du Jardin (Thomæ Ord. FF. Præd.) de officio Sacerdotis, qua Judicis & Medici in Sacramento Pœnitentiæ, brevis Instructio in gratiam & commodum Tyronis Theologi composita 12. 1758.
Eccard (Jo. Georg. Commentarii de Rebus Franciæ Orient. & Episcopatus Wirceburgensis, cum figuris, 2. Tomi fol, Regal Papier. 1729.
-- -- idem Schreibpapier.
Exercitia quotidiana pietatis in usum Serenissimæ Hungariæ & Bohemiæ Reginæ 12. 1765.
Exercitia Christianæ devotionis 12. 1760.
Fleury (Claudii) Disciplina populi Dei in V. & N. Testamento 2. partes 8. 1768.
Flucke (Jac.) S. J. Der im Leben und Sterben für seine Seel eiferende Christ, Gebethbuch mit Kupf. Med. 8. 1765.

Goldha-

Goldhagen (Hermann) S. J Andacht zum H. Herzen JEsu 8. 1768.

Grebner (Thomæ) S. J. Ethica sive Philosophia Moralis edit. 2da 8. 1761.

-- -- Germania sacra 4. 1767.

Henner (Blasii) S. J. Conatus physico-Experimentales de corporum Affectionibus tum gener. tum specialibus ad usum Philosophiæ Candidatorum, 2. partes 8. 1756.

-- -- dito Tomus II. separatim 8. 1760.

Historia V. & N. T. salutaribus documentis ex Ss. Patribus illustrata 2. partes 8. 1768.

Höhn (Antonii Ord. S. Aug.) Auslegung der Regul des H. u. grossen Ordensvater Aurelii Augustini 4. 1764.

Höpffner (Joan. Casp. Catholischer Catechismus in kurze Frag und Antwort gestellet 4. Theil 12. Schreibpapier 1754.

von Horn (Joh.) Wehemutter Sephora und Phua, welche in Frag und Antwort getreulich unterweiset 8. 1758.

Huberti S. J. Rudimenta Algebræ in usum Tyronum conscripta 8. 1762.

Judicium grave a Domo Dei omnibus templorum & sacrorum dehonestatoribus formidandum 8. 1768.

Kilber (Henrici) S. J. Scripturæ Sacræ Professoris Historia Dominica ex concordia Evangelistarum concinnata med. 8. 1765.

Mannhardt (Francis. Xax.) S. J. Idea Dei Magni 8. 1768.

-- -- Antiquitates Christianorum 8. 1769.

Manuale, oder wohlbewehrtes Handbuch auserlesener Morgens- Abends- Meß- Beicht- und Communion Gebether ꝛc sub prælo.

Manuductio ad artem grammaticam 4. part. 8. 1767.

Markard (Martin) Christcatholische Glaubens und Sittenrede, erstes Festivale 4to 2te Auflage 1767

-- -- zweytes Festivale 4to 2te Auflage 1769.

5. -- Septennium Mariale 4. 2te Auflage 1768.
-- -- 1stes Dominicale 4. 2te Auflage sub prælo.
-- -- 2tes Dominicale 4. 1766.
-- -- 3tes Dominicale 4. sub prælo.

Nidribit (Ludovici Ord. Præmonst.) Lob = Ehren = und Sittenpredigten auf denen Festtägen des ganzen Jahrs, nebst vielen Ehrenpredigten 2. Theil fol. 1766.

Nierenbergii (Eusebii) S. J. de inæstimabili pretio divinæ Gratiæ 8. 1768.

S. Philippi Nerii perfectio vitæ Christianæ 18.

Proprium Festorum Soc. JEsu, juxta Ritum Breviarii Romani, ad usum Patrum Soc. JEsu universalem 8. roth und schwarz 1759.

Quadragesima patienti Christo sacra quotidianis considerationibus & piis affectibus illustrata 8. 1766.

Rath (P. Carolomannus) O. S. B. Relatio brevis de ortu & progressu Juris Canonici 4. 1766.

Ratio status animæ immortalis ascetice, historice & polemice combinata 2. partes 8: 1768.

Riffel S. J. Syntaxis Ornans & Varians 2. partes med. 8.. 1763.
-- -- Rechtschreibkunst 8. 1764.
-- -- dito Brief lat. und teutsch 8. 1764.
-- -- Rhetorica exemplis figurarum, periodorum, Chriarum, antiquis & novis illustrata 5. partes med. 8. 1765.
-- -- Prosodia ad usum Scholarum Universitatis Wirceburgensis edit. 2da 12.

Rodriquetz (Alphonsi) S. J. Idea perfectionis christianæ 2. partes 8. 1765.

Salesii (S. Francisci) Tractatus de amore Dei in compendium redactus 8. 1768.

Sandini (D. Antonii) Historia Familiæ sacræ ex antiquis monumentis collecta 8. 1768.
-- -- Historia Apostolica 8. 1768.
-- -- Disputationes historicæ vitas Rom. Pontificum dilucidantes 8. 1768. Sara-

Sarasa (Alph.) ars semper gaudendi 3. part. 8. 1768.
Schneid (Josephi) specimen prodromum Juris civilis sistens doctrinam de probationibus 8. 1767.
Schwan (Petri) S. J. Ethica stylo scholastico concinnata edit. 3tia auctior 8. sub prælo.
Scotti (Joan.) S. J. biblisches Gebethbüchlein 12 1766
Segaud (Wilhelm) v. S. J. samtliche Predigten 6. Theil 8. 1767.
Sebaldi (a S. Christophoro Ord. Carmel.) Theologia historico polemica, 2. partes fol. 1747.
-- -- Canonico - Moralis in Alphabetum digesta. 4. partes 8. 1735.
-- -- Quæstiones Morales de Baptismo, Confirmatione & Extr. Unctione 8. 1728.
-- -- de Sponsalibus & Mattimonio 8. 1726.
Simons Jord. Ord. Eremit. S. Augustini Weltbetrügendes Nichts 8. 2te Auflag mit Anhang 1766.
-- -- dito Widerlegung des Materialismus 8. 1761
-- -- dito Muratorische Philosophie der Sitten 2. Theil 8. 2te Auflage 1766.
-- -- dito Bekehrung Augustini 8. 1766.
-- -- dito Vereinigung der 4. Evangelisten in Beschreibung des Leidens unseres HErrn JEsu Christi 8. 1766.
Surini (Josephi) S. J. Medulla Ascetica, sive Doctrina Moralis universæ perfectionis christianæ 2. Tomi 8. 1755.
Theologia RR.PP. S. J. Unuiversitatis Wirceb.
Holzclau (Thomæ) Tractatus de Sacramentis pars posterior 8. maj. 1766.
-- -- Pars prior sub prælo.
-- -- de Jure & Justitia 8. maj. 1768.
-- -- de Incarnatione 8. maj. 1768.
Kilber (Henrici) Tractatus de Deo Uno & Trino 8. maj. 1767.
-- -- de Virtutibus Theologicis 8. maj. 1767.
-- -- de Principiis Theologicis sub prælo.
-- -- de peccatis, Gratia & Justificatione sub prælo

Neubaur (Ignat.) Tractatus de Legib. 8. maj. 1766
-- -- de Actibus humanis, Beatitudine & Angelis 8. maj. 1768.
Vernünftiges Bedenken über die Nothwendigkeit, die Anzahl der geistlichen Ordenshäusern zu vermehren und deren Verfassung nicht anderst einzurichten 8. 1755.
Versamlung monatliche zum Gebrauch GOtt geheiligter Ordenspersonen samt Anweisung für neu Angehende zum Klosterleben 8. 1768
Via ad amorem Dei expedita in Dialogo tam pio, quam jucundo Confessariis, animarum Directoribus & christianæ perfectionis studiosis apprime utilis 18. 1759.
Unterricht eines Juden, das der wahre Meßias würklich angekommen, und JEsus von Nazareth seye 8. 1759.
Vogel (Matth.) S. J. Kurzer Begriff der nothwendigsten Gebether 12. 1766.
-- -- dito nächste Vorbereitung 2. Theil 8. 1745.
Voit (Edmundi) S. J. Theologia Moralis ex solidis probatorum Authorum principiis &c. concinnata 2. part. 8. maj. edit. 6ta auctior 1769.
Weyrauch klarer zu 12. HH. Communionen aus Salesii u. Probst Schriften gezogen 8. 1769,
Widenhofer (Franc. Xav.) S. J. S. Scriptura dogmatice & polemice explicata 8. Tom. I. 1755. Tom. II. sub prælo.
-- -- Heiliges Meßopfer von dem Propheten Malachia vorgesagt 8. 1751.
-- -- Unblutiges Opfer nach der Ordnung Melchisedech 8. 1752.
Wouter (Mart.) Ord. Erem. S. Aug. Commentar. in Sacram Scripturam 7 partes 8. 1763.
-- -- dito in fol. 2. Tomi 1763.
Zick (Joan.) descriptio Machinæ artificiosæ Systema Copernicanum exhibentis 4. 1768.

DATE ISSUED	DATE DUE	DATE ISSUED	DATE DUE